J. VAN ANDEL.

HANDLEIDING
DER
GEWIJDE GESCHIEDENIS.

HIERONYMUS

HANDLEIDING

BIJ DE

BEOEFENING

DER

GEWIJDE GESCHIEDENIS.

DOOR

J. VAN ANDEL.

TWEEDE, HERZIENE DRUK.

TE LEIDEN BIJ D. DONNER.
1892.

INHOUD.

ZEVENDE AFDEELING.

ACHTSTE AFDEELING.

Israël in de volheid des tijds.

NEGENDE AFDEELING.

TIENDE AFDEELING.

ELFDE AFDEELING.

TWAALFDE AFDEELING.

DERTIENDE AFDEELING.

VEERTIENDE AFDEELING.

VIJFTIENDE AFDEELING.

ZESTIENDE AFDEELING.

INLEIDING.

Een zeker aantal feiten kan wel stoffe geven tot samenstelling eener kroniek, maar vormt op zich zelf nog geene geschiedenis. Van geschiedenis kan eerst sprake zijn, waar de feiten zich uit een gemeenschappelijk streven verklaren: zij begint eerst dan, als eene zelfde gedachte velen aangrijpt en tot vereenigde najaging van een bepaald doel voortstuwt. De geschiedenis is steeds die eener gedachte. Zij onderstelt de vrijheid; alleen het persoonlijk schepsel, welks handelingen zich niet uit de dingen buiten zich, noch uit zijne bijzondere bewerktuiging, maar uit zijn eigen wil verklaren, kan eene geschiedenis vormen. Vandaar heeft de natuur geene geschiedenis, maar slechts een verloop; om dezelfde reden verkrijgt een volk in dezelfde mate geschiedenis als het zich uit den staat der bloote natuurlijkheid tot het leven des geestes verheft. De beschouwing, die in alles slechts de wet van het onvermijdelijke ziet, en de vrijheid hiermede loochent, sluit alzoo de ontkenning der geschiedenis in zich; want de geschiedenis is steeds die van de vrijheid.

Naardien het menschdom echter nooit als een geheel optreedt, maar slechts in zijne deelen, de vele volken, waarin het zich onderscheidt, zoo schijnt wel van eene geschiedenis dezer volken, maar niet van eene geschiedenis des menschdoms sprake te kunnen zijn. En zoo is het ook werkelijk. Een streven, dat alle menschen tegelijk omvat, is er niet; elk volk stelt zich zijn eigen doel, en heeft alzoo zijne eigene geschiedenis; de menschheid zelve is nooit als eenheid opgetreden. Wel heeft zich steeds, als vrucht eener inwerking op haar, die van buiten haar uitging, een streven geopenbaard, om de nationale onderscheidingen op te heffen, en alle menschen als tot een mensch te maken. De oudere tijd poogde het te doen op den grondslag van de alleenheerschappij eens enkelen over allen; de nieuwere tijd tracht alle menschen te verbinden door het besef van tot dezelfde soort te behooren; maar de zucht der volken om zich zelf te blijven, en der enkelen om zich ten koste van anderen te laten gelden, heeft de scheppingen van dezen drang naar eenheid en samensmelting steeds verstoord. Den Christen is het geen raadsel; hij weet dat de menschheid geene geschiedenis mag vormen, zoolang deze slechts geschiedenis van hetzelfde streven zou zijn, dat zich bij hare onderdeelen openbaart, die van de zelfzucht en van den wereldlust. Eerst dan zou God de menschheid ruimte gelaten hebben om zich zelf eene geschiedenis te geven, als Hij haar, evenals de gemeenschap der gevallene engelen, gedoemd had, om zich zelf te volmaken in het kwaad, en zoo rijp te maken voor den ondergang. Maar alzoo heeft Hij niet besloten; integendeel was het Zijn eeuwig voornemen, om in het midden der menschen Zijne

woning te nemen, en ze, na uitbanning van alles, dat onrein, en van allen, die Hij niet gekend had, als kinderen rondom den vader, te vereenigen rondom Zichzelf. Hoe zou de menschheid, als geheel aangemerkt, dan eene geschiedenis kunnen hebben? Zij zelve is voorwerp, oogmerk eener geschiedenis, die boven haar is; haar is de gelegenheid benomen, om naar iets te streven, en tot eenige slotsom te komen, omdat hare bestemming is, wit en slotsom van een streven buiten haar te zijn, van dat van God. Bezien wij het zoo, dan zijn wij ten volle verzoend met het feit, dat de menschheid zelve niets uitwerkt, maar bemerken wij tevens, dat er eene haar omvattende geschiedenis moet zijn, juist omdat zij er zelve geene heeft.

Heeft de menschheid geene geschiedenis, wel de Raad Gods omtrent haar, wijl deze niet onmiddellijk en in eens, maar door tusschenkomst en trapsgewijs vervuld wordt. Zij is de uitvoering, welke God in den loop des tijds geeft, aan Zijn eeuwig voornemen, om door Christus, op den grondslag van genade, een rijk der heerlijkheid onder de menschen op te richten, waarin de volkomenste zelfmededeeling Zijnerzijds, aan de volkomenste zelftoewijding hunnerzijds beantwoordt. Alzoo is zij de geschiedenis van het goddelijk werken te midden van het werken der menschen, naar een staat van zaken heen zich uitstrekkende, waarin geene geschiedenis meer wezen kan.

Deze geschiedenis is ons geene verborgenheid; integendeel is zij voor ons beschreven. God zelf heeft ons, door profetische tusschenkomst, mededeeling gedaan van de wegen, waarlangs Hij tot Zijn Koninkrijk komt; de geschiedenis van de wording des Godsrijks wachtte niet, gelijk die van de koninkrijken der wereld, op de pen van menschen. De beschrijving dezer geschiedenis vult geen gering gedeelte van de heilige Schriften, welke de Christelijke kerk, ten deele van Israël, ten deele van hare Apostelen ontvangen heeft. Deze Schriften heeft zij aan te merken als de annalen van het Koninkrijk van God. Zij geven ons een verhaal van wat God reeds gedaan heeft tot vestiging Zijns rijks, en eene profetie van wat Hij nog tot volmaking Zijner heerschappij doen zal. Hierdoor stellen zij ons, die in het midden van de historie des Godsrijks leven, in staat, om, zij het ook met den beperkten blik van stervelingen, de gewijde historie in haar geheel te overzien, van hetzelfde standpunt uit, waarop het kind der eeuwigheid staat. Alzoo onderscheidt zij zich wegens deze samenvoeging van verhaal en profetie van de ongewijde historiebeschrijving, die ons, zoolang het volk, welks geschiedenis zij ons mededeelt, deze nog niet ten einde heeft, slechts een brokstuk, geen geheel leveren kan.

De beschrijving der gewijde geschiedenis, welke de Schriften ons geven, onderscheidt zich zeer bepaald van de wereldsche beschrijving der historie. Want terwijl deze laatste zich bepalen moet om de verschijnselen uit hare naaste oorzaken te verklaren, te weten, uit de beoogingen der menschen of de wisselwerking der dingen, klimt de gewijde historiebeschrijving terstond en rechtstreeks tot God, als de eerste en eigenlijke oorzaak op. Zij plaatst de tusschenschakels der natuurlijke of menschelijke middeloorzaken der verschijnselen op den achtergrond; daarentegen laat zij ons God zien, zooals Hij de dingen schept en stuurt tot vervulling des raads, dien Hij omtrent Zijn Koninkrijk heeft genomen. Alzoo beschouwt zij de dingen niet van

het standpunt des menschen, maar van het standpunt van God zelven uit; zij laat ons als door Zijne oogen zien. Daardoor draagt zij een profetisch karakter, weshalve het ons dan ook niet moet bevreemden, dat de historische boeken der Schrift even goed tot haar profetisch gedeelte werden gerekend, als hare eigenlijk gezegde voorzeggingen. Dit maakt dat alleen de gewijde geschiedbeschrijving aan den eisch der echte historiebeschrijving voldoet; zij alleen toch doet ons de dingen zien in het licht van den Raad Gods. Maar daarom juist, dat de gewijde schrijver op een geheel ander standpunt dan de ongewijde staat, is het uitermate dwaas, om het hem tot een verwijt te maken, dat hij niet naar onzen trant naar de tusschenschakels zoekt, maar de dingen onmiddellijk tot God herleidt. Alsof haar karakter, als profetische beschrijving der historie, haar niet verbood geschiedenis te schrijven gelijk wij!

Dat deze Schriften ons de historie des Godsrijks leveren, maakt eene wetenschappelijke nawerking van deze geschiedenis niet overbodig. Het staat met het feit als met de leerstelling; gelijk het onze roeping is, om over de leerstellingen, ons in de Schriften gegeven, na te denken, en ze tot een stelsel saam te binden, alzoo ligt het ook op onzen weg om de feiten, welke de Schrift tot onze kennis brengt, tot een stelsel saam te vatten. De feiten toch vormen een stelsel; het is er in, zoodat wij het niet behoeven te maken, maar slechts hebben te ontdekken. De feiten maken samen een keten uit, die het begin en de voltooiïng van den raad des heils aaneen verbindt; hier, op het gebied van de gewijde historie, is niets, dat toevallig of onsamenhangend zou zijn. Dit stelsel der feiten steunt het stelsel der leerstukken; want het doet den historischen grondslag zien, waarop de voorwerpen onzes Christelijken geloofs rusten, zoodat deze voor ons oog niet langer in de lucht hangen, maar als uit den grond der historie opgerezen, met het merk der hoogste werkelijkheid voorzien zich vertoonen, vgl. Luk. 1:4. Zoo beslaat de wetenschap der gewijde geschiedenis eene hoogst belangrijke, zeker nog niet genoeg gewaardeerde plaats in het stelsel der godgeleerde wetenschap, zoo zij ten minste zich niet bepaalt tot bloote uitbreiding van het historisch gegevene, maar waarlijk tot in den samenhang der feiten poogt door te dringen, om ons de wording te laten zien van de voorwerpen onzes geloofs. Noodig is het echter, dat de beoefenaar der gewijde geschiedenis zich geloovig onderwerpe aan de Schrift; beide, de historische stof die zij ons overlevert, en het licht, dat zij op de feiten werpt, mogen niet van kritiek, slechts van geloof voorwerp zijn. Zoo alleen krijgt zijne nawerking van de gewijde geschiedenis der Schriften zelve een gewijd karakter; in het tegengestelde geval daalt zij van zelf tot het niet slechts lager, maar ook valsch standpunt der profane historiebeschrijving af. En zeker, ook bij de meest geloovige erkenning en de meest nauwgezette behandeling van de gewijde historie, blijft ons streven, om de wijsheid Gods in den spiegel der heilsgeschiedenis te aanschouwen, nog zeer verre achter ons wit; ook hier geldt het: wij kennen ten deele. Ook de wetenschap der bijbelsche geschiedenis heeft de slotsommen van haar pogen, om de goddelijke wijsheid in de historische werkelijkheid te vinden, met deemoedige onderwerping neder te leggen aan den voet van Hem, die eens haar werk beoordeelen, maar tegelijk ook den sluier

oplichten zal, dien God in dezen tijd nog op Zijne werken liet liggen.

Voor alles echter hebben wij zorg te dragen, dat wij den eenigen sleutel vinden, met welken de heilige geschriften, die ons de gewijde historie brengen, te openen zijn. Die sleutel is Christus. Hij, niet Israël, neen Hij, om wien Israël er is, is het middelpunt der gewijde historie; wie dit niet erkent, zal er onwillekeurig toe komen, om naar den trant der wereldsche wetenschap, de gewijde historie, die eene geschiedenis des Godsrijks is, in de historie van Israël te laten opgaan. Wordt het rechte beginsel, Christus, hoofdsom der historie, echter op den voorgrond gezet, dan stelt men van zelf de beide groote keerpunten der geschiedenis, Christus' komst in het vleesch, tot grondlegging, en Christus' komst in heerlijkheid, tot volmaking des hemelschen Godsrijks als de slotsommen, tot wier verkrijging al het voorafgaande henenleidt. Het tijdvak, dat aan Zijne verschijning voorafgaat, is dat der typen, die hem voorstellen, der beloften, die hem aankondigen, en der heiligheden, die hem als hunne waarheid eischen. Adam, de mensch, die hem voorbeeldt en noodig maakt, Abraham, de vader van zijn volk en van zijn vleesch, Mozes, die den weg afbakent, waarin hij de zijnen recht verwerven moet op het beloofde heil der gemeenschap met God, David, die ons den gang zijns levens van lijden tot heerlijkheid vertoont, de Profeten, die hem aankondigen; zij allen zijn als zoovele hoogtepunten, waarop wij ons plaatsen moeten, willen wij het geheel der historie overzien. Hij zelf, zooals Hij door leven en sterven, opstanding en hemelvaart, de grondslagen legt van een rijk, waarin Israëls theocratie tot waarheid wordt, vormt den aanvang van den nieuweren heilstijd, waarin wij zelven leven. Maar ook thans nog zet zijne geschiedenis, en met haar, die van het rijk Gods, dat op zijne voltooiing wacht, zich in de onzichtbare wereld voort; zij is de geschiedenis van zijn koninkrijk onder de volken, en van zijne nederwerping der wereldmacht, uitloopende op de heerlijke, naderende oprichting van een koninkrijk, dat straks den Vader zelven tot Koning ontvangt.

EERSTE AFDEELING.

De eerste mensch.

1. Omdat de gewijde geschiedenis niet, gelijk de ongewijde, het werk der menschen verhaalt, maar het werk Gods, vangt zij verder terug aan dan deze, te weten bij de schepping van hemel en aarde zelve; reeds daardoor, dat zij het feit, dat alle feiten voorafgaat, binnen haren kring opnemen kan, is zij wijder van omvang dan de ongewijde historie, die zich bepalen moet tot de mededeeling van wat na de schepping is geschied.

Kon de gewijde geschiedenis niet aanvangen met de mededeeling van het feit der schepping aller dingen door God, zoo zou zij zich van meet af den pas tot verderen vooruitgang afgesneden zien. Want zij zou buiten staat zijn om ons het goed recht te laten zien, waarmede God de vestiging Zijner heerschappij tot het doelwit der historie stelt, kon zij ons niet vóór alles aanwijzen, dat al het bestaande enkel in Hem, in Zijn almachtig woord, den grond zijns aanzijns heeft. Slechts de Schepper der wereld toch kan de God der wereld zijn; het „tot" God eischt het „door" God.

2. Naardien onze aarde de plaats is, waar de gedachte Gods, die aan de schepping van het heelal ten grond ligt, hare verwezenlijking zal erlangen, zoo is de geschiedenis van het Godsrijk vóór alles mededeeling van Gods werk op deze aarde; daaruit verklaart zich tevens, dat in het verhaal der schepping de aarde tot middelpunt en oogmerk aller scheppingen wordt gesteld.

Niets is onbillijker, dan dat men aan eene geschiedenis, welke ons de Schepping des heelals verhaalt in verband tot het voornemen Gods, om zich hier op aarde een rijk der heerlijkheid op te richten, er een verwijt van maakt, dat zij, aan de goddelijke gedachte getrouw, onze aarde tot doelwit aller scheppingen stelt; zij zou veeleer van hare lijn afgeweken zijn, had zij ons eene wetenschappelijke kosmogonie geleverd, in plaats van eene beschrijving van de betrekking, waarin God alles wat Hij maakte, tot deze aarde stelde, het toekomstig schouwtooneel van Zijne heerlijkste zelf-openbaring.

3. De aarde zelve ontleent hare hooge beteekenis, als zedelijk middelpunt van heel de schepping, aan den mensch, bestemd als deze is, om het hoogste op aarde te zijn; hem wijst dan ook de geschiedenis van de toebereiding der aarde kennelijk aan als het doelwit van den zesdaagschen arbeid Gods aan de door ons bewoonde wereld.

Kennelijk scheidt zich de goddelijke arbeidsweek in twee evenlange helften, in beiden van welke een vaste gang van het levenlooze naar het levende merkbaar is. In de eerste begint God met de formeering van het licht, en sluit Hij met de voortbrenging der plant, na intusschen deze in lucht en bodem gegeven te hebben, wat van hare verschijning onafwijsbare voorwaarde was. Met de verschijning van de plant, het eerste levende op aarde, sluit zich eene scheppingreeks af. De formeering van de luchters des hemels opent de tweede helft der scheppingsweek, en hare nog treflijker scheppingen. Want thans snelt alles toe op den mensch; vóór hem uit verschijnt het dier, en wel zóó, dat in aansluiting aan de scheppingsorde der elementaire wereld, eerst lucht en zee, daarna het aardrijk zelf met bezielde wezens wordt bevolkt. Na het dier verschijnt de mensch; in hem is de schepping tot hare slotsom gekomen.

4. Hoewel uit het aardrijk genomen, is de mensch wezenlijk van alles, wat met hem uit het aardrijk herkomstig is, onderscheiden, naardien de geest des levens, die in hem geblazen werd, hem van Gods geslachte doet zijn, en het teeken dezer verwantschap op hem rust, in de gelijkenis, welke Hij aan zijnen Schepper vertoont; hij is het kind en beeld Gods op aarde.

Uit stof is de mensch gemaakt; opdat hijzelf nooit vergete, wat hij was, vóór Gods Adem over hem was gegaan, en wete wat hij worden zal, als hij Gods Eere niet tot wit zijns levens stelt, ontvangt hij den naam van Adam, d. i. de uit stof der aarde gevormde, van Adamah, het bruinroode aardrijk. De volken benoemen straks den mensch naar wat hem boven de schepping uitsteken doet; zij heeten hem mensch, denkend wezen, van *mna*, denken, of anthropos, de opwaarts ziende, of homo, de roepende; God daarentegen houdt den mensch door den naam klein. Nochtans is de mensch meer dan stof; wie weten wil, wat hij meer, en hoe verheven hij is, vergelijke hem slechts met het dier, het schepsel, dat het naast bij hem staat. Het dier heeft bewustheid, maar niet van zich zelf, en macht, maar niet over zich zelf; het kan zich zelf niet noemen, wijl het zich niet tot voorwerp van nadenkende beschouwing stellen kan, het kan zich zelf niet ten meester zijn, wijl het steeds in de macht is van zijn eigen organisme. Maar de mensch kent en regeert zich zelf; hij is drager van het leven der vrijheid, die zelve hare daden regelt, en mitsdien verantwoordelijk is voor wat zij doet. En dat hij dat is, verklaart zich niet uit volkomener organisatie zijns lichaams, maar uit de omstandigheid, dat de goddelijke adem het beginsel zijns levens is; want God „blies in 's menschen neusgaten den adem des levens; en alzoo werd de mensch tot eene levende ziel,"

Gen. 2:7. Daarom is God zijns geestes Vader, en hijzelf het eenig schepsel op aarde, dat bekwaam is, om hem, die het heeft geschapen, tot inhoud zijns bewusten, en tot doelwit zijns willenden levens te stellen, het eenig godsdienstig schepsel.

5. Daaruit blijkt de hooge beteekenis, welke de mensch bij God had, dat Deze hem de keure des aardrijks tot woonplaats gaf, tot heer over heel de wereld stelde, en eene hulpe formeerde om zijne vervulling te zijn; alles, niet het minst de omstandigheid, dat zijn arbeidsleven, naar het voorbeeld Gods, op sabbatsruste uitliep, teekende de heerlijkheid zijner bestemming.

De gang van het mozaisch scheppingsverhaal strookt zeer in het oog loopend met de opvatting van den mensch als naast doelwit der aardsche schepping. Want nadat ons Gen. 1—2:3 de geschiedenis van de schepping aller dingen verhaald is, laat de gewijde historie van Gen. 2:4 af het aardrijk los, om zich te bepalen tot den mensch, en beschrijving te worden van de zedelijke betrekkingen, waarin deze geplaatst wordt. Vóór alles deelt zij ons mede, dat God hem de keure des aardrijks tot woonplaats gaf, het paradijs, bewaterd door vier stroomen, van welke twee met zekerheid nagewezen kunnen worden, de Tigris en de Eufraat, terwijl de Pison, of Huppelende, die het goudland Havila, d. i. het land ten noordwesten van Elam, omloopt, waarschijnlijk de tegenwoordige Kuran, en evenzoo de Gihon, die het land Cush, d. i. het land Kusistan omloopt, de Kerkha van thans is. Volgens deze opvatting lag het paradijs daar waar deze vier stroomen zich tot een enkelen vereenigen, om den Schat-el-Arab, wiens wateren afvloeien naar de Perzische golf. Met de bestemming om dezen hof te bewaren, geeft God den mensch macht over het gansche aardrijk; hij is de verzorger en heer der aarde. Boomvrucht en zaadzaaiend kruid zijn zijne spijze; het beste is voor hem niet te goed. Uit zijn eigen vleesch bouwt God hem eene hulpe, met welke hij zich tot een vollen mensch samensluit; zij is zijne vervulling, hij is hare bestemming; en beider verbintenis, als van God gesloten, is zoo heilig, dat niemand recht heeft ze te ontbinden, zelfs zij zelven niet. Eindelijk roept de zevende dag, Gods sabbat, hem toe: „zie o mensch, dat alles tot u geschapen is; want nadat God u gemaakt heeft, heeft Hij niets meer gemaakt. Alles is om u geschapen, maar gij om God.

6. Om echter ten volle te beseffen, hoe hoog het standpunt was, waarop God den mensch had gesteld, moeten wij in acht nemen, dat hij niet, even als wij, een uit velen was, van alle kanten door gelijken omgeven, maar hoofd en vertegenwoordiger der gansche soort, van wiens zedelijke verhouding afhing of gerechtigheid en leven, dan wel zonde en dood, heerschappij zouden voeren in zijn huis, dat is, in de menschheid.

Al behoort de leer van Adams betrekking tot zijne nakomelingen in de dogmatiek tehuis, zoo kan toch de gewijde geschiedenis niet verstaan worden, dan in het licht der omstandigheid, dat met Adam

al wat mensch heet stond of viel. Want geheel de historie wordt beheerscht door het beginsel, dat de heerschappij van leven of dood haar uitgangspunt nemen zal in eenen mensch, en diens gehoorzaamheid of ongehoorzaamheid aan het gebod, hem gegeven. Zoover is het er van verwijderd, dat zij de slotsom van de daden der velen zou zijn, der menschen, dat zij de vrucht is van de daad van den mensch; zij is steeds de historie van een Adam. Eerst is zij, als ongewijde historie aangemerkt, die van den eersten Adam, door wien de dood tot heerschappij kwam over allen; daarna, als gewijde historie, die van den tweeden Adam, den hemelschen mensch, die uit de dooden geboren, het leven tot heerschappij brengt, over allen, die in hem gerekend zijn. Men verwart zich daarom, reeds van meet af, den blik op den gang der dingen, zoo men in Adam slechts den eersten mensch ziet, in plaats van den mensch zelven in hem te zien, die het geslacht bepaalt, in de verhouding, waarin het staan zal tot goed en kwaad, dood en leven, of om alles in éénen te zeggen, tot God. Men wijst aan Adam lichter te lage dan te hooge plaats aan; wie hem toch ziet, heeft den mensch gezien. Zoo hoog zelfs is zijne plaats, te weten, als degene, in wien God heel zijn huis begrijpt, dat zij een onverklaarbaar raadsel zou zijn, leerde ons de historie des Godsrijks niet, dat zij er was om het standpunt aan te wijzen van hem, die als mensch der toekomst, den menschennaam òf uitwisschen òf aan zich verbinden zou.

7. Ofschoon „Zoon van God", Luk. 3:38, stond de mensch tegenover God nog op het standpunt van het onzelfstandig kind, dat onder gebod en verbod moet worden gesteld, wijl het goed en kwaad nog niet uit zich zelf kan onderscheiden; slechts door erkenning van zijne ondergeschiktheid, in gehoorzaamheid aan het hem tot wet gestelde zich openbarende, kon het kind opklimmen tot het standpunt des vrijen zoons die zich zelf tot wet is, en dies gerechtigd om met den vader te regeeren.

Hier zien wij voor het eerst tot regel gesteld, wat heel de geschiedenis door van kracht blijken zal, namelijk, dat het kind van huis uit op het onvrije standpunt van den knecht staat, en eerst door gehoorzaamheid tot het hoogere standpunt des zoons wordt opgeheven. De geschiedenis van het kind Gods dekt zich met de geschiedenis van het kind des menschen; dat is juist wat haar zoo onuitsprekelijk eenvoudig maakt. Gelijk het kind, vóór de jaren der geestelijke rijpheid gekomen zijn, als een knecht onder den vader staat, tot blinde gehoorzaamheid geroepen, alzoo ook het kind Gods, het heete Adam of Israël; door gehoorzaamheid alleen, uit vertrouwen in den Vader geboren, wint het den rang eens zoons, wien de vader zijn hart uitstort, zijn geheimen mededeelt, zijne belangen toevertrouwt en zijne goederen uitkeert. Nimmer wordt er van dezen regel afgeweken; uit zijne handhaving verklaart zich heel de gang der heilshistorie. Als God, nadat Adam voor zich en de zijnen het zoonsrecht voor goed door ongehoorzaamheid verbeurd had, Israël tot kind en erfgenaam bestemt, in spijt er van dat zijn aangenomen kind, als zijnde van Adams geslachte, buiten machte is, om zich door gehoorzaamheid van kind tot erfge-

naam te verheffen, dan komt eer het wonder tusschenbeide, dan dat van dezen regel afgeweken worden zou. Want dan zendt God Zijnen Zoon uit, in de volheid des tijds, geworden uit eene vrouw, geworden onder de Wet, opdat hij, door zijne gehoorzaamheid tot in den dood des kruises, het kind, dat een knecht gelijk was, als gesteld onder wet, verlossen, en tot den rang des zoons opvoeren zou, Gal. 4:1—7. Wat Adam niet deed, heeft Christus gedaan; hij heeft voor de zijnen het recht verworven, om van kinderen zonen te zijn, die den Geest ontvangen, door welken zij den Vader kennen en als Vader aanroepen, zoodat zij, mondig geworden zijnde, ook erfgenaam kunnen worden Zijner heerlijkheid. Van kind tot zoon — 't is de groote tegenstelling, tusschen welke zich de gewijde historie beweegt; wie dat niet van meet af aan in het oog houdt, maakt het zich onmogelijk, haar recht te verstaan.

8. Het gebod, dat den mensch in het paradijs gegeven werd, om hem gehoorzaamheid te leeren, en, door deze, in het kindschap te bevestigen, kwam tot hem als verbod, om te eten van zekeren boom, van de overige boomen des hofs als boom der kennisse des goeds en des kwaads onderscheiden; met dit verbod ging de bedreiging des doods gepaard in geval van overtreding.

Om dit verbod te begrijpen, houde men wel in het oog, dat de mensch tegenover God op het kinderlijk standpunt stond, dat namelijk, waarop het nog noodig is, dat hij onder gebod en verbod wordt gesteld, omdat hij nog niet uit zich zelven goed en kwaad kan onderscheiden. Daardoor was hij ten volle van zijnen God afhankelijk. Niet uit zich zelven wetende, wat hij doen moest, om het goede te doen of om het kwade te laten, was hij gehouden om zich blindelings door God te laten regeeren. Nochtans behoefde hij niet langer kind te blijven dan hij wilde; want de boom der kennis was onder zijn bereik. In het midden van het paradijs, daar ter plaatse waar hij uiteraard telkens komen moest, droeg deze boom zijne vruchten, wier nuttiging het licht der kennis in zijne borst ontsteken zou, dat bekwaamt om zich zelf tot wet te zijn. Maar wat hij kon doen, mocht hij niet doen; God toch had hem op straffe des doods verboden om van dezen boom te eten, ja hem aan te roeren zelfs. Wat was dan 's menschen plicht? Immers om gehoorzaam te zijn, als een die liever niets wilde weten, dan kennis vergaderen tot den prijs zijner gehoorzaamheid, zij het ook, dat het gemis der kennis hem onmondig deed blijven. Liever kind aan Gods voeten, dan man tegen Gods wil, dat moest 's menschen leuze zijn; het moest hem goed wezen, dat hij ten volle van God afhankelijk en aan God gebonden was. Al voelde hij, dat hij macht had om zich boven zijn kinderlijk standpunt te verheffen, enkel door te eten van den boom, hij moest het nochtans niet doen, ja, niet willen. In dien weg zou hij zelfstandig worden in het goede; zijn blijven op het standpunt der kinderlijke afhankelijkheid zou alsdan van iets hoogers vrucht zijn dan van ingeschapene aandrift, te weten van een overleg met zich zelven. Zoo moest de mannelijke zin zich reeds op het kinderlijk standpunt baan breken; het kind moest leeren met

zijnen wil kind te zijn. En daardoor, dat het kind den mondigen zoon in vertrouwbaarheid van zin en in vrije gehoorzaamheid bij voorbaat gelijk werd, bereidde het zelf zich den weg tot het hoogere standpunt, dat, waarop de zoon staat, wien geene wet meer behoeft gegeven te worden, omdat hij zich zelven de wet geven kan. Eerst de wille heilig, dan het verstand verlicht; eerst de zoonsgestalte in het kind, dan het kind tot de zoonsgestalte. De sleutel tot de schatkamer der kennis, die het kind bekwaamt, zelf zich te besturen, mag niet worden geroofd; slechts aan het kind, dat zich door gehoorzaamheid het vertrouwen heeft waardig gemaakt, vertrouwt de Vader hem toe.

9. Zou den mensch gelegenheid worden geopend om een afdoend bewijs zijner gehoorzaamheid te geven, dat over heel zijne toekomst besliste, dan moest de beproeving stijgen tot verzoeking, dat is, tot rechtstreeksche aanporring om het verbod te overtreden. Daarom gaf God ruimte aan de tusschenkomst der slang, werktuig als deze was eener vreemde, niet tot deze wereld behoorende macht des kwaads.

Dat de slang werktuig was eener tot de aardsche schepping niet behoorende macht, wordt ons in het mozaïsch verhaal wel niet rechtstreeks gezegd, maar toch zijdelings aangewezen. Het laat immers het dier naar 's menschen gelijkenis optreden; een dier oordeelt, spreekt en handelt. Nochtans is, volgens hetzelfde verhaal, niet het dier, maar alleen de mensch, naar de goddelijke gelijkenis gemaakt. Wat volgt er uit? Dat het, door een dier, even als den mensch, naar de goddelijke gelijkenis te laten optreden, stilzwijgend onderstelt, dat hier meer dan een dier in het spel is. Zijdelings verwijst het er door naar eene macht, die even als de mensch, tot de orde der naar goddelijke gelijkenis geschapene wezens behoort, zonder nochtans in het geheel der aardsche schepping begrepen te zijn. Met opzet echter houdt deze macht zich op den achtergrond, en laat zij het dier op den voorgrond treden. Daardoor immers werd de kans van slagen niet weinig verhoogd. In het dier toch treedt een wezen op, dat tot eene schepping behoort, die God zelf goed heeft verklaard. Waar de engel wantrouwen ingeboezemd zou hebben, als vertegenwoordiger eener onbekende wereld, was een wezen, uit den boezem der eigene wereld voortgekomen, geschikt om vertrouwen op te wekken. Tot de onderscheiding van slang en satan toch reikte 's menschen oog nog niet. Ook wordt er op gerekend, dat het den mensch treffen moet, hoe een dier, anders verre bij hem achterlijk, en tot het voortbrengen van woorden onbekwaam, hem gelijk, ja vooruit is, en weet wat hem zelven nog is verborgen, wijl het de kennis bezit van goed en kwaad. Is het niet om den mensch te laten zien, hoe ontwikkeld zelfs de laagst geplaatste wordt, als hij den moed slechts heeft, om op eigen wieken te drijven. Zoo zette alles klem bij aan de verzoeking, naar het overleg van den vader des kwaads. Diezelfde sluwheid doet hem niet tot den man gaan, schoon het hem eigenlijk om dezen te doen is, maar naar de vrouw, geleid door de gedachte, dat deze beter geschikt is, om den mensch te overreden dan hij zelf. Zal de man de verzoeking kunnen doorstaan, als het liefste

schepsel ze over hem brengt? Zal hij genegen wezen, om liever dan ongehoorzaam te zijn, zich van het eenig wezen te scheiden, dat zijns gelijke is, en zal hij zich den schijn willen getroosten van in drang naar ontwikkeling achter te staan bij de vrouw?

10. Wel wetende, dat alleen het onbepaald vertrouwen in God, bepaaldelijk in Diens welwillende bedoelingen omtrent den mensch, dezen laatste in de verzoeking kan staande houden, tracht de slang voor alles hem wantrouwen in God in te boezemen, door Dezen zijdelings van leugen en eigenbeooging te beschuldigen.

Het eerste woord der slang: Is het ook dat God gezegd heeft: gijlieden zult niet eten van allen boom dezes hofs? onderstelt reeds de mogelijkheid, dat God hard genoeg kon zijn, om den mensch niets te gunnen, zelfs geen enkelen boom. En wat zij hier als mogelijk voorstelt, kondigt zij straks als zeker aan. Want nadat de vrouw haar gezegd heeft, dat God den mensch wel degelijk vrijheid gaf om van alle boomen des hofs te eten, éénen uitgezonderd, komt het antwoord hierop neder: „al die vrijgevigheid is schijn; want de éene boom, van welken gij niet eten moogt, is meer waard dan al de overige te saam. Zonder hem hebt gij niets, want in zijne vrucht is het geheim der kennis van goed en kwaad verborgen." Waarom ontzegde God den mensch dan zijne vrucht? Volgens de slang deed Hij het om den mensch onder Zich te houden, als een onmondige, dien men sturen kan naar willekeur. Zoo zou het verbod eigenlijk een slagboom op den weg naar de vrijheid zijn. De mensch volge slechts den raad der slang; hij scheure zich los uit de banden der kinderlijke onderwerping, en ete. Dan zal hij zich zelf ten meester zijn, wijl hij, even goed als God, kennen zal het goed en kwaad. Sterven? neen, zoo roept de slang, er op rekenende dat de vrees de daad weerhouden zou, ook al was de lust ontwaakt: God weet het, gij zult niet sterven; slechts om u van den boom af te houden, maakte God u bang voor het ijdele spooksel des doods.

11. Zelve door de slang bedrogen heeft de vrouw den mensch verleid; zij gaf, hij nam. Ongeloof, beide aan Gods bedoeling en aan Gods bedreiging, maakte het hart toegankelijk voor het woord der verleiding. De lust naar kennis, als het geheim der mannelijke zelfstandigheid, die het juk des kinds heeft afgeschud, ontwaakte; op de lust volgde de daad. De mensch roofde de macht om zich zelf tot wet te zijn, maar werd tegelijk onmachtig, om de wet te vervullen.

De geschiedenis der vrijheid is saamgevallen met de geschiedenis der zonde. De vrouw gelooft de slang; alzoo stelt zij een dier boven God; het dier is waarachtig, God leugenachtig, het dier meent het met den mensch, God beoogt slechts Zichzelven. Ziedaar de afschuwelijke inhoud des ongeloofs. Wat zou thans lust en daad weerhouden? De drang naar volmaking door kennis is den mensch ingeschapen, en zie, de kans staat open en het gevaar bleek schijn. Zoo neemt de

vrouw de vrucht, ten overvloede nog er toe uitgelokt door de schoonheid en bruikbaarheid van het verbodene. Van dat oogenblik af neemt zij het werk der slang over; van 's mans hulpe, de hare geworden, doet zij wat der slang is. Als toongeefster bij haren man opgetreden, prijst zij hem de vrucht aan als eene spijze, die hem tot de goddelijke vrijheid verheft, en bant zij de vrees des doods, door te zeggen, dat de bedreiging ijdel was. Ten laatste licht zij het raadsel des verbods op door van een naijver Gods op den mensch te spreken. Als de mensch dan man wil zijn en niet langer kind, zoo ete hij gelijk zij. Wij weten dat de man de vrouw op het pad der ongehoorzaamheid volgde. Van dat oogenblik af hield de mensch op onmondig te zijn; door zich vrij te maken van het gebod roofde hij zich het standpunt der toekomst, waarop men vrij is van het gebod. En wat verwacht was kon thans niet achterblijven; want de verboden boom droeg zijnen naam niet tevergeefs. 's Menschen stap over den slagboom des verbods henen zette hem werkelijk over in het licht der kennis van goed en kwaad, den zoon in tegenstelling tot het kindeke eigen. Maar hoe? zóó, dat hij, ja, zich zelf tot wet kon zijn, Rom. 2:14, 15, maar tegelijk onbekwaam en ongezind bleek, om de wet te vervullen, die hij zich zelven stelde. Want omdat zijne kennis van goed en kwaad vrucht was van overgifte aan het beginsel der ongehoorzaamheid, zonk zijn willend leven even diep nederwaarts, als zijn kennend leven opwaarts rees. Wie de zonde doet is geen daglooner, die op elk gegeven oogenblik zijnen meester den dienst opzeggen kan, maar een slaaf, die tot altoosdurenden dienst is gehouden. En zoo kreeg het kwaad evenveel macht over zijnen wil, als zijn verstand kennis kreeg van het kwaad; het goede daarentegen werd, ja, voorwerp van zijne wetenschap, maar ook van zijn tegenzin. Kon de mensch vroeger meer dan hij kende, thans minder. Hij had niet bedacht dat het standpunt des zoonschaps, waarop men zelf zich regeert, eerst dan hem ten goede komt, als de kennis van goed en kwaad, dit standpunt eigen, gepaard gaat met den wil om het goede te doen en het kwade te laten. Kennen en kunnen waren voortaan in hem gescheiden; zij hadden één moeten zijn.

12. Zeer ongezocht toont de mensch, dat hij een zelfstandig standpunt tegenover God ingenomen heeft, in de pogingen, die hij aanwendt, om zijne naaktheid voor diens oog te verbergen, als iets, dat met het ingenomen standpunt strijdig is, ja, dit als roof en logen brandmerkt.

Pas toch ziet de mensch zich zelf of hij schaamt zich; zijne naaktheid doet hem beseffen hoe nietig hij is vergeleken bij God. Daar had hij te voren nooit bij stil gestaan; want hij dacht niet over zich zelven, evenmin als een kind, omdat hij zich geheel en al begrepen voelde in God. Maar nu heeft hij te niet gedaan wat eens kinds was, door zijn eigen zin te volgen, en zich op het standpunt des zoons gezet; man is hij geworden, een, die naar zijn eigen inzicht handelt, en zelf zijnen voet den weg baant. Daarom ligt het voor de hand, dat hij het oog op zich zelven vestigt; op zich zelven toch is hij voortaan gewezen, en met zich zelven heeft hij voortaan rekening te houden. Hij moet zich thans op het ingenomen standpunt handhaven, door zijne

eer op te houden tegenover God, en werkelijk als gelijke voor diens aangezicht te verschijnen. En ach! hoe slecht rijmt zijne naaktheid hiermede! Want deze zegt hem, dat hij stof is, echter niet gelijk de elementen, die ook stof zijn, maar sterk en vast, neen, hij is zwak en teer, wezen van vleesch en bloed, van alles afhankelijk, voor alles gevoelig, wapenloos en onbeholpen. Het is dan zeer natuurlijk dat hij zijne naaktheid voor God poogt te verbergen, inzonderheid de deelen des lichaams, waarin de zwakheid des vleesches het sterkst uitkomt. De mensch, die zich tot Gods gelijke verhief, schaamt zich om als gelijke des diers voor God te verschijnen; daarom laat hij wel onbedekt, wat van zijne goddelijke verwantschap getuigt, het aangezicht, maar bedekt hij wat het minst heerlijk aan hem is, en van zijne gelijkheid aan het dier getuigt. Schorten vlecht hij zich om de lendenen; het kleed moet zijne nederheid bedekken en hem waardigheid bijzetten. Dat doet geen kind; want zoodra de mensch pogingen doet om zich grooter voor te doen dan hij zich weet te zijn, is hij geen kind meer. Daarom leidt God juist uit de omstandigheid, dat de mensch zich schaamt, de gevolgtrekking af, dat hij zich door de overtreding van het gebod over den kinderlijken staat heeft heengezet. De mensch zelf heeft God de bewijzen zijner misdaad in handen gegeven.

13. Volgens tevoren gedane bedreiging, geeft God, tot straf voor de zonde, den mensch, met heel zijn huis, over aan de heerschappij des doods; de mensch zal weer worden wat hij was, voor God uit hem maakte wat hij thans is: stof.

De verdrijving uit het paradijs dient, volg. Gen. 3:22—24, om den mensch alle kans tot vereeuwiging des levens af te snijden. Door het eten van den boom der kennis, is hij Gode in zoover gelijk geworden, dat hij goed en kwaad uit zich zelven onderscheiden kan. Zal de mensch met deze winste tevreden op zijn pad stille staan? Het tegendeel er van laat zich voorzien; na het licht geroofd te hebben, zal hij het leven pogen te rooven. Iets toch staat vast, dit namelijk, dat hij niets liever wil dan leven. Wat baat het hem trouwens een licht gelijk te zijn, dat, na korte flikkering, in eeuwig donker wordt uitgebluscht? Tot den prijs des levens is het licht der kennis waarlijk al te duur gekocht. Leven, dat wordt hem, gelijk onlangs het licht der kennis van goed en kwaad, het hoogste goed. En ziet, hier in het paradijs is het leven te grijpen, wijl er een boom in staat, welks vrucht onsterfelijk maakt. Niet dat de vrucht van dezen boom eenige hoedanigheid in zich bezitten zou, waardoor het leven des menschen zich krachtens de natuurlijke orde der dingen zou vereeuwigen; zij is evenmin een tegengift tegen den dood, als de vrucht des kennisbooms een gift was voor het leven. Maar God heeft dezen boom des levens tot waarmerk van het onsterfelijk leven gesteld; daarom is het leven even onafscheidelijk aan het eten van zijne vrucht verbonden, als het sterven vastgesnoerd aan de nuttiging van de vrucht des kennisbooms. Had de mensch dan van den boom des levens gegeten, God zou hem ter wille van den naam, dien deze krachtens Zijn eigen bestel droeg, in den staat des levens gehandhaafd hebben. Immers bevestigde God ook den naam van den boom der kennis, door den mensch de onder-

scheiding van goed en kwaad, waartoe het eten der vrucht leiden zou, werkelijk te laten gewinnen. Om dus het geslagen vonnis te kunnen handhaven, drijft God den mensch, wegens den boom des levens, uit het paradijs weg. Cherubim, wachters Zijner heiligheden, stelt Hij ten oosten des hofs, om den weg naar den boom des levens te bewaken.

14. Behalve het oordeel des doods, tegen den mensch in het gemeen uitgesproken, ontvangt de vrouw eene bijzondere straf, namelijk: dat zij met smarte kinderen baren en haren man onderworpen wezen zal; nochtans opent haar de genade eene nieuwe bestemming, in aansluiting aan den raad des heils, die over den mensch genomen is.

Dat over de vrouw eerder dan over den man vonnis wordt geveld, wijst haar als de schuldigste van beiden aan. Adam is trouwens niet door de slang verleid, maar zij; daarmede is zij, zelve bedrogen zijnde, 's mans verleidster geworden, 1 Tim. 2 : 14. Haar vonnis houdt echter rekening met den raad des heils; want zij heeft nog iets meer te doen dan sterven. Zeker, sterven zal zij, maar niet vóór zij hare bestemming heeft vervuld in het baren van het kind. Hare roeping om 's menschen hulpe te zijn heeft zij zich onwaardig gemaakt; zij zal haar slechts herkrijgen, naarmate zij eens anderen geestes wordt, dan haar beheerschte in de ure, toen zij haren man aanspoorde om ongehoorzaam te zijn. Maar achter deze eerste en naaste bestemming ligt nog eene andere en hoogere; hare roeping tot hulpe is, haar tot geluk, hare eenige niet. Reeds de bouw van haar lichaam wijst aan dat achter de hulpe de moeder schuilt; de vrouw heeft hare bestemming zoowel in het kind als in den man. En hieraan knoopt de raad van Gods ontferming zich vast. Is de vrouw als hulpe den mensch ten verderve geweest, als moeder zal zij den mensch tot zegen zijn. Zij heeft de slang bij den mensch ingeleid, maar zij zal ook den verlosser de wereld inbrengen; als moeder wordt zij der slang even gevaarlijk als zij haar als hulpe van dienst is geweest. Daaruit verklaart zich, dat zij, heel de oudheid door, slechts als moeder waarde krijgt, tenzij in het enkele geval, dat zij zich, door bijzondere godsvrucht of begaafdheid, weer van dienstmaagd tot hulpe weet te verheffen. Als hulpe toch wordt zij veracht; in hare verlaging tot dienstmaagd des mans zal zij eeuwen lang de vrucht inoogsten van hare verlaging tot hulpe der slang. En daar zij slechts als moeder hare eer herwint, zal de kinderlooze overbodig worden geacht, als een wezen, dat geene vrucht afwerpt voor het geslacht, en als uitgezonderd werd, toen de vrouw de roeping ontving om den mensch zijn trooster te baren. Zal alzoo de moeder gelukkig worden geacht, hare bestemming zal zij echter, tot straf voor haar misdrijf, slechts onder vele smarten, der dracht en des barens, vervullen, en ook dan, als zij haren man zonen baart, gehouden zijn om haren wil onder den zijnen te brengen. Zoo wil het God, ook als tegenwicht tegen de neiging tot toongeving, haar zoo bijzonder eigen; hare vrijmaking hoort slechts der eeuwigheid toe. Haar trooste de wetenschap, dat zij, hoe diep ook vernederd en hoe zwaar ook lijdende, geroepen is, om het zaad te baren, dat 's menschen vijand verplet, en zoo de schade herstelt, die hare dwaasheid had aangericht.

15. Ook de bijzondere straf, die den man wordt opgelegd, snijdt hem niet af van zijne bestemming; de roeping om het aardrijk aan zich te onderwerpen, wordt hem gelaten, maar zóó, dat hare vervulling niet dan langs den weg der smart plaats grijpen zal.

Slechts ten koste van zijne kracht zal de mensch het aardrijk er toe brengen om hem te geven wat tot onderhoud zijns levens noodig is. Wierp tot dusverre het paradijs alles in zijnen schoot, dit zal anders worden. Uit den lusthof toch wordt hij verdreven naar het onbekleede aardrijk, dat hem niets meer van zelf voortbrengt dan doorn en distel. Het zal hem geene spijze geven, zoo hij zelf het er niet toe dwingt; want het is om zijnentwil vervloekt. Ja, niet uit de natuurlijke orde der dingen verklaart het zich, dat het aardrijk hem niets van zelf meer voortbrengt. Waarom zouden de akkers niet evengoed onbezaaid koren voortbrengen kunnen als onkruid? Het een is niet onmogelijker dan het ander. Uit den vloek alleen verklaart het zich, waarmede God het aardrijk om 's menschen wil belaadde. Om 's menschen wil had God het paradijs gezegend; 't is dan zeer in de orde, dat de reden, waarom het aardrijk vervloekt wordt, evenzeer in den mensch ligt. Wijl hij God niet vrijwillig heeft gediend, is het niet meer dan billijk, dat ook het aardrijk hem niet vrijwillig meer dient. Ginds in het paradijs was de vrucht den arbeid voor; hier volgt de vrucht slechts op den arbeid. Daar werd zij ongevraagd, hier wordt zij slechts gedwongen gegeven. De arbeid, weleer tot toevoorzicht en inzameling beperkt, is thans eene worsteling geworden, en heeft daardoor zijn koninklijk karakter met een slaafsch verwisseld. De koning is werkman geworden. Alzoo is de mensch, wijl hij alles wat tot het leven noodig is, uit het aardrijk moet ontvangen, op de meest gevoelige plek geslagen; de fonteinen zijns zinnelijken levens zijn geraakt. En omdat het aardrijk enkel om zijnentwil vervloekt is, dient de rust, waarin het verzonken ligt, tot hij het er uit opwekt, om hem zijne schuld te verwijten. Nochtans ontga het de aandacht niet, dat de vloek, hier over het aardrijk gebracht, de lichtste is, die er over gebracht worden kon. God zegt niet tot Adam, gelijk straks tot Kain: „als gij den aardbodem bouwen zult, zal hij u zijn vermogen niet meer geven," Gen. 4 : 12; het aardrijk weigert Adam zijn vermogen niet, slechts geeft het hem niets meer van zelf. De vloek van thans dient niet ten verderve, maar ten prikkel om te verlangen naar het zaad, dat den mensch over de smart zijner handen troosten zal, Gen. 5 : 29.

16. De openbaring, welke God geeft, aangaande Zijnen raad, betreffende de slang, in het gericht dat Hij deze aankondigt, doet ons zien, dat Hij haar werk op aarde te niet zal doen door tusschenkomst van het zaad, dat Hij uit de vrouw voortbrengen zal; zij staat alzoo, op de eerste bladzijde van het geschiedboek des Godsrijks, juist op hare plaats, als een licht, dat ons den ganschen loop der heilshistorie aanschouwelijk maakt.

Ware het vonnis, dat God tegen de slang sprak, hetzelfde, dat Hij tegen haar zal laten spreken in den dag, waarop Hij de engelen oor-

deelen zal, zoo zou het zijne plaats niet hebben in eene geschiedenis, die zich ten doel stelt, de oprichting van het Godsrijk op aarde te beschrijven, zooals deze door verlossing van den mensch tot stand komt. Men houde echter wel in het oog dat het van dit toekomstig vonnis onderscheiden is, als aankondiging van wat de slang hier op aarde wacht. Zij heeft zich hier op aarde macht weten te verwerven, door den mensch tot haar werktuig te maken, en zoover is het er van verwijderd, als werd haar werk thans reeds te niet gedaan, dat het haar gelukken zal om hier op aarde zelfs een rijk onder de menschen te vestigen. Met het oog hierop wordt haar bij voorbaat aangekondigd, dat haar kop, dat is, hare macht, zal worden verplet, zoodat de vloek, die op haar gelegd is, alles treffen zal, wat zij doen mag. Daardoor wordt den mensch, in wiens bijzijn haar dit gericht wordt aangekondigd, eene toekomst ontsloten, waarin zijn geslacht geheel vrij zal zijn van de macht der slang, zoodat zij voor deze wereld als niet meer bestaande wezen zal. Alzoo verkrijgt het tegen de slang geslagen vonnis eene plaats in onze historie, waar het anders slechts thuis behooren zou in de geschiedenis der engelen. Te meer is zulks het geval, daar het tot haar gesproken woord het zaad der vrouwe aanwijst, als de macht, die haar in deze wereld ten onder brengen zal. Sinds de slang zich gemengd heeft in de geschiedenis des menschen, van zins om ons geslacht tot haar zaad te maken, is de mensch tot haar in betrekking gekomen, en rust op hem de bestemming om tegen haar een strijd aan te binden, tot haar raad voor eeuwig verijdeld is. Deze bestemming brengt den mensch dus voortdurend in aanraking met de onzichtbare wereld, die zich hier ingedrongen heeft; onze geschiedenis is in den grond die van den vrijheidskamp der kinderen Gods onder de menschen tegen de vreemde wezens, die zich in de menschenwereld, tegen alle orde in, een tegengoddelijk rijk willen stichten. Uit alles blijkt dat het mozaisch verhaal verre over de dierlijke slang henen ziet. Reeds de omstandigheid, dat zij op het zaad der vrouw wijst, als op dengene, die de slang den kop verplet, wijst dit aan; waarom toch zou de wraak op de verschijning van het zaad moeten wachten, gold zij slechts de natuurlijke slang? Waarlijk, achter de slang van het paradijs staat de slang des afgronds, hij, die tegelijk van boven en van beneden is, leugenaar van den beginne en vader van het kwaad. Het dier is slechts zijn werktuig; maar daarom moet het ook als zinnebeeld dienen, door bij voorbaat den ondergang voor te stellen van hem, wiens werktuig het was, in de vernedering, die het ondergaat, nu het op zijnen buik kruipen en stof eten moet.

17. Daarin, dat het zaad der vrouw den satan machteloos zal maken op aarde, ligt opgesloten, dat de mensch weder ten volle uit zijnen val zal worden opgericht; diensvolgens wordt het profetisch woord, dat der slang haren ondergang aankondigt, de bron, waaruit het verslagene menschenhart den troost put, die het voor wanhoop bewaart, en Gode, den Vader, weer in de armen voert.

Het kost niet veel moeite om in te zien dat de verbreking van satans macht de verlossing van den gevallen mensch in zich sluit.

't Is toch op de heerschappij van zonde en dood dat zijne macht over de menschenwereld berust. Hoe zal het vrouwenzaad zijne macht dan van hem nemen, zonder eerst den mensch vrij te maken van de heerschappij, welke zonde en dood over ons hebben? Zal hij dat laatste echter doen, dan is het noodig dat hij het licht der wereld zij, degene die door verkondiging der waarheid, zooals zij in God is, de slang ontmaskert als leugenaarster van den beginne, wier woord doodt, allen die het gelooven. Maar hierin gaat het werk van het zaad der vrouw niet op: het heeft ook de kracht des doods te verbreken. Naardien de menschen echter in naam eener wet aan den dood zijn overgegeven, zoo moet het zich zelven geven tot den losprijs, tegen welken de wet ons loslaat en te zijner beschikking stelt. Het springt in het oog, dat het vrouwenzaad dit alles slechts kan doen in den weg van strijden en lijden. Want zoodra hij het licht des woords ontsteekt, valt de hel op hem aan, om het ontstoken licht uit te blusschen, zoodat zijn leven een voortdurend kampen wordt tegen de macht der duisternis, waarin ten laatste zijn vleesch ondergaat. En naardien de gehoorzaamheid, door welke hij de zijnen tot het leven brengt, de gewilligheid in zich moet sluiten om hunne straf te lijden, zoo kan het niet anders of zij brengt hem in den dood. Maar in den dood verwerft hij zich het recht om op te staan, ja, om op te varen, en als hoofd van al degenen, die hem tot de zijnen gegeven zijn, uit te storten den Geest des Vaders, die de zijnen door het geloof aan hem verbindt en van éénen geest met hem maakt. Over de gemeenschap, wier grondvester hij alzoo is, heeft de slang geene macht meer; want waar licht en gerechtigheid ten leven heerschappij voeren, is de slang wapenloos. En naardien aan hem, met de zijnen, als vrucht zijner gehoorzaamheid, de aarde ten erfdeel is toegezegd, zoo komt eens de tijd, dat hij van zijne hemelsche macht gebruik maken zal, door de slang, met haar zaad, voor eeuwig van deze wereld te bannen, en beiden in eeuwigen vloek de vrucht te doen inoogsten van het kwaad, dat zij in haar hebben gedaan.

18. Voortaan laat de gewijde geschiedenis Adam los; die, welks de historie zijns huizes beschrijft, zal den naam van ongewijde dragen. Zij wordt beschrijving van wat God gedaan heeft om den weg van het zaad der vrouw te bereiden, van het werk des zaads, en van wat God bezig is te doen, om door hetzelve Zijnen raad tot oprichting Zijner heerschappij over den verlosten mensch te vervullen. Zoo wordt de profetie van het paradijs, aangaande het kind, dat de bestemming van den mensch volbrengen zal, de sleutel tot heel de gewijde historie.

De gewijde historie laat den eersten Adam voor onze oogen in het donker graf verdwijnen; van den mensch, die uit de aarde is, is geene verwachting meer in eeuwigheid. Maar zij laat ons de hope; want zij wordt geschiedenis der wording van den tweeden Adam, die wel uit de vrouw is, de vertegenwoordigster des menschengeslachts, maar toch hoog boven den aardschen mensch zich verheft tot den mensch, die, hemelsch en alomvattend, bekwaam en gerechtigd is om aan ons het

begrip der nieuwe menschheid te verwezenlijken. Dat deze tweede Adam niet aan den aanvang der historie staat, maar tijdens haar verloop wordt, is een feit van hooge beteekenis; want daarin komt de zwaarte zijner levenstaak boven die des eersten Adams aan het licht. Ware hij in de plaats van den eersten gesteld, als de andere Adam, dan had hij geen schuld van duizenden uit den weg behoeven te ruimen, en de zijnen niet een voor een uit de macht der zonde behoeven te verlossen; maar hoe anders wordt het, nu eerst Adams huis zich vormt, en zij, wie hij tot een tweede Adam worden moet, uit dat huis des doods worden genomen en ter verlossing aan zijne voeten gelegd! Nu moet hij, als een, die met den vollen last van Adams daad, en van de vele duizende herhalingen, welke van deze daad door zijn volk gegeven zijn, beladen is, de zijnen, enkel door zich zelven, van kinderen des doods en slaven der zonde, tot priesters en koningen maken, die op hooger standpunt staan en hemelscher beeld dragen, dan de mensch op den dag zijner schepping. Hoe zeer het dient om Christus' heerlijkheid te laten uitkomen, dat hij, niet aan het begin, in den morgenstond, maar later, tegen den avondstond der tijden verschenen is, om zijn werk te doen, wijst Paulus ons aan in Rom. 5:15—21. De feiten krijgen waarlijk hunne beteekenis mede door de tijden, waarop zij geschieden; in de geschiedenis des godsrijks is niets toevalligs, dat ook anders zou kunnen zijn, allerminst het tijdstip waarop de dingen gebeuren. Volgde ras op het avondrood des paradijzes de nacht des doods, zijn donker, door vele sterren intusschen verlicht, voert ons den opgang tegemoet van de zon der gerechtigheid, wier stralen een dag baren, die nooit een avondstond hebben zal.

TWEEDE AFDEELING.

Van Adam tot Abraham.

I.

HET VERBOND DER BELOFTE DOOR DE HISTORIE GEËISCHT.

Van Adam tot Noach.

4000—2350.

1. Reeds in den aanvang der geschiedenis blijkt, dat de profetie aangaande den strijd tusschen het slangenzaad en het vrouwenzaad de aankondiging in zich sluit van eene scheiding in den boezem van het menschdom zelf; alvast in de eerste kinderen van Adam toch wordt eene tegenstelling gezien, die zich allernaast merkteekent als die van ongeloovigen en geloovigen.

Zeer ongezocht openbaart zich dit onderscheid. De drang om zich weder met God in gemeenschap te stellen, had den mensch het offer doen brengen. Hij nam het beste wat hij had, en bood het Gode aan, door het voor Zijn aangezicht neder te leggen, en te bidden dat Hij het aannemen mocht tot een teeken, dat Hij Zich met den gever zelven in gemeenschap stelde. Dat in deze handeling het geloof in God, als in den belooner dergenen die Hem zoeken, Hebr. 11 : 6, een onmisbaar bestanddeel is, behoeft geen betoog. Het gemis er van zou het offer tot een zinledig vertoon doen worden, zoo al niet tot eene akte van huichelarij. En ziet, met opzicht juist tot het geloof zijn de beide offerende zonen van Adam onderscheiden; bij Kaïn is het afwezig, bij Abel is het aanwezig. Een offer brengen beiden, maar terwijl Kaïn vol wantrouwen in God is, is Abel's hart van vertrouwen in God vol; hij gelooft, dat Gods gunst beter is dan alles, en Zijner genade indachtig, begeeft hij er zich toe om Hem te zoeken. Den hoogen dunk, dien Hij van God heeft, verraadt hij door Hem het „eerste" en „beste" als gave aan te bieden; Kaïn daarentegen toont dat hij van de goddelijke gunst slechts geringen dunk heeft, door slechts het eerste het beste te nemen. Zoo treedt het verschil tusschen de kinderen der wereld, voor wie God slechts middel is, en de kinderen Gods, voor wie God eindoogmerk is, alhier in zijn eigenlijk merkteeken te voorschijn, als onderscheid namelijk tusschen ongeloovigen en geloovigen. Met

opzet schikt God het zoo; want Hij wil ons reeds bij den aanvang der historie doen zien, dat juist in de aanwezigheid of afwezigheid van geloof in Hem als het „Hoogste Goed" het onderscheid openbaar zou worden van de beide richtingen, waarin Adams huis uiteen zou gaan. Daarom was het noodig, dat de eerste uitingen des godsdienstigen levens nog niet bij eenige wet waren geregeld; want juist uit de naar eigen keus saamgestelde offergave verraadt de mensch of hij al dan niet in den geloove tot God komt.

2. Aan het geloof wordt van God door de aanneming der offerande getuigenis gegeven; de ongeloovige daarentegen ontvangt in de afwijzing van zijn offer een teeken, dat het zonder geloof onmogelijk is Gode te behagen, Hebr. 11 : 6. Daardoor echter, dat God openlijk den geloovigen aanneemt, en den ongeloovigen afwijst, roept Hij de vijandschap van den laatste tegen den eerste te voorschijn, welker uiting den ongeloovigen aan het hoogste gericht vervallen doet.

Men zegge niet dat Abels offer als bloedig aangenomen en dat van Kaïn als onbloedig afgewezen werd; hoe toch zou God het offer beoordeelen naar den maatstaf eener nog niet gegevene wet? Alleen geloof en ongeloof komen hier in aanmerking; dat juist geeft aan Gods handeling met beide offeraars zulk eene beteekenis, als teeken hoe aangenaam het geloof Hem is, en hoe schrikkelijk Hij het ongeloof haat. Door de openbaring er van, in de aanneming van Abel en de afwijzing van Kaïn, treedt zeer ongezocht de in het paradijs aangekondigde vijandschap bij Kaïn te voorschijn. Het teeken van Gods ongunst doet zijn ongeloof tot haat stijgen, en deze haat keert zich tegen Abel, den uit het geloof gezegende. Vergeefs verkondigt God hem het evangelie, zeggende, dat er, in den weg der bekeering, ook voor hem verhooging mogelijk is, en waarschuwt Hij hem tegen de zonde als tegen eene vijandin, die op de loer ligt, om hem tot moordenaar des broeders te maken. Voor het ongeloof is alle woord Gods als niet gesproken. Kaïn verheft zijne stem verwijtend tegen Abel; op het booze woord volgt snel de booze daad: Kaïn slaat Abel dood. Hier wordt geen gewone moord gepleegd: Kaïn is hier voorbeeld van de vervolgers der heiligen; men breke toch met de alledaagsche beschouwing, die in hem wel de moordenaar des broeders, maar niet den moordenaar des heiligen ziet. Met deze opvatting van het zwaartepunt zijns misdrijfs valt licht op de omstandigheid, dat God hem tegen den bloedwreker beschut. Want dit geschiedt naar den regel, dat God zich zelven het straffen van de vervolgers der heiligen voorbehouden heeft. De wrake van het bloed, dat uit eigenbaat of toorn vergoten is, vertrouwt Hij den gewonen bloedwreker toe; maar heeft men Zijn kind, dat is, Zijn oogappel aangetast, dan roept Hij als van Zijnen hemel: Mijne is de wraak, Ik zal het vergelden. Daaruit verklaart zich de schijnbare straffeloosheid van de moordenaren der heiligen.

3. Al schijnt de overwinning aan den zoon des ongeloofs te zijn, en met Abel alle hope verdwenen, zoo bewijst God nochtans

de onveranderlijkheid van Zijnen raad, omtrent de voortdurende aanwezigheid van een heilig zaad op aarde, door een plaatsvervanger voor Abel te geven in Seth.

Is Abel de eerste dergenen, die in het vleesch zullen lijden om der gerechtigheid wil, hij schijnt zoowel de laatste als de eerste te zijn. Met Abel toch dreigt ook de hope te sterven; zwaar waarlijk wordt het geloof beproefd! God heeft gezegd, dat de slang verplet worden zou, en ziet, zij wint in kracht. 's Menschen eerstgeborene won zij zich ten bondgenoot, en harer moordlust vol, werpt dezen den eenigen ter neder, aan wien de hope zich vastklemmen kon. Zoo zal het meer gaan; telkens zal Gods bijzondere tusschenkomst noodig zijn om het Godsrijk te redden. Maar nooit laat deze tusschenkomst vergeefs op zich wachten. Laat Kaïn Abel doodslaan, God stelt Seth in Abels plaats. In Seth ziet de slang een anderen Abel tegenover zich; in Seth krijgt de hope het verloren punt van aanknooping terug. Dat reeds Eva Seth aanmerkte als een kind dat niet naast Abel stond, maar dezen verving, blijkt uit den naam dien zij hem geeft, Seth, d. i. plaatsvervanger, Gen. 4 : 25. In dit kind is de man gegeven uit wiens geslacht het zaad voortkomen zal, dat de wrake Eva's, ja, de wrake Gods aan de slang zal volbrengen. Zoo heeft het Godsrijk niets verloren; het kan trouwens slechts winnen. God toonde dat de vijand wel Zijne kinderen, maar geenszins Zijnen raad dooden kan. De zegen, over den schoot der vrouw uitgesproken, kan niet worden weggenomen; wordt haar zaad gedood, God geeft haar een zaad weder. Daartoe zal God de vrouw gebruiken; zij zal er zijn, om de gevallen strijders steeds door nieuwe te vervangen. Zoo zal de slang juist in de vrouw eene sterke tegenstandster hebben op aarde; want zij zal hare Seths baren van geslachte tot geslacht. En ja, eens zal de slang het vrouwenzaad zelf dooden; wie kan het vervangen, gelijk Seth Abel? Wat nood? Hij zal zich zelf vervangen; want Hij zal uit de dooden opstaan.

4. Naardien ook Kaïn zijn zaad hebben zal, drager zoowel van zijn geest als van zijn bloed, schikt God, in Seths belang, het zóó, dat ieder der twee geslachten eene eigene woonplaats krijgt, en wel eene, waarin zich elks verhouding tegenover Hem zeer eigenaardig afspiegelt.

Seth blijft wonen in de schaduw van het paradijs, dicht bij de plaats derhalve waar God tegenwoordig is; maar met Kaïn staat het anders. Kaïn toch werd verre gebannen van de plek, waar God geacht werd aanwezig te zijn, of, gelijk hij zelf het uitdrukt, verborgen van het aangezicht Gods. Nod, d. i. verbanning, zoo heet zijn land; men gevoelt er Gods tegenwoordigheid en hoort er Gods stemme niet; verre voelt er zich de balling van Zijne helpende hand verwijderd. Kaïn zelfs deinst terug voor de gedachte om er te wonen; ik zal, zoo roept hij bevende uit, voor Uw aangezicht verborgen zijn, overgelaten aan elks wrekende hand. Zoo beschikt het God niet slechts om hem te straffen, maar ook om Seths wille; want door zijne afzondering van Seth, wordt deze in gelegenheid gesteld om zijn geslacht zuiver te houden van Kaïns geest en bloed. Seths huis wordt meteen door het

eigenaardige van zijne woonplaats herinnerd aan zijne bestemming tot uitoefening van gemeenschap met God. Waartoe toch laat God het zoo dicht bij het paradijs blijven, anders dan opdat het zich ook dicht bij Hem houden zou? Zoo zien wij dat er niets toevalligs in de geschiedenis is; vooral is de plaats onzer woning met het oog op onze godsdienstige bestemming gekozen, Hand. 17:26, 27. Den hier gevolgden regel, dat de kinderen Gods afgescheiden moeten wonen van de kinderen der wereld, zullen wij later in Israëls afzondering nog sterker gehandhaafd zien dan hier; toch vangen hier de beginselen der toekomstige schikkingen reeds aan. Eens voorzeker komt er een tijd, dat de heiligen midden tusschen de wereldlingen in zullen wonen; maar zal het zoover komen zonder gevaar voor der heiligen toekomst, dan moet er eerst in het hemelsche heiligdom een voorbidder staan, die door zijne tusschenkomst de kudde voor de wolven bewaart. Zoolang het plan der verlossing zich nog niet tot deze hoogte ontwikkeld heeft, is het volk Gods slechts in de afzondering veilig. Reeds hieruit laat zich afleiden, welk eene kracht van Christus' tusschenkomst moet uitgaan, als enkel vanwege haar, eene wet der afzondering zonder gevaar kan worden opgeheven, wier handhaving veertig eeuwen lang voor het volk Gods onontbeerlijk was.

5. Dat het verschil van woonplaats de reeds bestaande klove tusschen de beide geslachten, dat van Kaïn en dat van Seth, niet slechts bevestigen, maar ook verwijden moest, blijkt bij eene aandachtige beschouwing van den invloed, dien het hebben moest op elks levensbeschouwing.

De Sethieten, wonende op een bodem die, mits bearbeid, niet weigerachtig is om hun zijne vrucht te geven, kiezen zich uiteraard vaste woonplaatsen, en leggen zich op veeteelt of akkerbouw toe. Met Kaïn staat het anders. Gedwongen om op een vervloekten aardbodem te verkeeren, ziet hij zich van zelf op een zwervend leven aangewezen; wijl het aardrijk hem nergens voldoende verzorgt, moet hij onophoudelijk van verblijfplaats wisselen. De ellenden, aan dat zwervend leven verbonden, nopen hem om er zijnen zoon tegen te vrijwaren; daarom bouwt hij dezen eene stad. Zoo ging het van den akker naar de wildernis, en van de wildernis naar de poorte. Door de stad tot verblijfplaats te kiezen verwijdert zich de Kaïniet verder van de natuur, dat is, van de nooit zwijgende predikster der heerlijkheid Gods. Seth blijft, op zijne welbeladene akkers of onder zijne kudden gezeten, luisteren naar de stem der openbaring, die door den mond aller schepselen tot hem spreekt; Kaïn hoort slechts het rumoer der steden. Is het vreemd dat de Kaïniet er steeds verder van God door raakt? Buiten, tusschen de wonderen der schepping in, heeft de mensch veel minder gelegenheid om zich zelven te gevoelen als hier in de steden, waar hij tusschen de werken zijner eigene kracht gezeten is. Daar, in de vrije natuur, spreken alle dingen van wat grooter is dan wij zelven, en ervaart men elken dag hoe afhankelijk het kind des aardrijks van 's hemels zegen is. Maar in de steden spreekt alles ons van den mensch.

6. Van Gods helpende hand verwijderd, en dus op eigene hand gewezen, legt Kaïns geslacht uiteraard zich voor alles toe op ontwikkeling der in den mensch schuilende kracht; Seths levensstaat daarentegen is er op berekend om hem troost te doen zoeken in de toekomst.

Kaïns geslacht vertoont ons dan ook alras het schouwspel eener ongemeene ontwikkeling op het gebied der menschelijke kunstvaardigheid. Hier het welgelukt streven om 's menschen meesterschap over de stof te verhoogen, en aan het leven op aarde een adellijken glans bij te zetten. Hier steeds gelukkiger poging om den arbeid der handen lichter te maken, en zich veilig te stellen tegen wat het leven bedreigen mocht. Het „help u zelf, als God u niet helpt" wordt aller leus. Welk eene onwenteling brengen Lamechs zonen niet in de levenswijs der Kaïnieten te weeg! Harp en zwaard komen uit Jubals en Tubal-Kaïns kunstvaardige handen te voorschijn, vader der kunst wordt de een, vader des krijgs de ander. Hier zien zinnenlust en bloeddorst zich eene wijde deur geopend. In Jabal, wiens naam waarschijnlijk wandelaar beteekent, zet zich het zwervend leven des stamvaders voort; maar hoe belangrijk is het niet gewijzigd! In de tent, die hij uitvindt, weet hij de moeite, aan het zwervend leven des herders verbonden, niet weinig te verzoeten. Terwijl de naamgenoot huns vaders, Lamech, uit Seths geslachte, nog klaagt over de smart der handen, wijl de vloek uit het paradijs den arbeid zoo moeitevol maakt, knielt Kaïns geslacht voor de goden zijner eeuw, kunst en nijverheid, helaas! ook de goden der toekomst, die den mensch den vloek vergeten, en thuis doen worden in het land der ballingschap. Maar Seths levensstaat is er op berekend om los te maken van het heden, en de behoefte wakker te houden naar den Trooster, die niet door de kultuur, maar door zijn offerdood het aardrijk van den vloek vrijmaken zal. Aan Kaïns uitvindingen toch had het op zijn gebied weinig; deze schijnen geene rechtstreeksche betrekking gehad te hebben op den akkerbouw.

7. Dat de scheiding, door verschil van woonplaats en arbeid in het leven geroepen, dienen moest om mogelijke samensmelting met de Kaïnieten te voorkomen, ten minste hoogst bezwaarlijk te maken, wil ons de gewijde geschiedenis doen zien; zij doet dit door ons eene schets te geven van het diep verval der Kaïnieten, waaruit wij zonder moeite afleiden kunnen, hoe gevaarlijk zulk eene samensmelting voor de Sethieten wezen zou.

Daaruit alleen verklaart zich, dat de gewijde historie ons zooveel van de Kaïnieten mededeelt, met schijnbare afwijking van den regel, dat zij allen buiten den kring harer beschrijving laat, die geene beteekenis meer hebben voor het rijk Gods. Wij moeten toch weten, wat er van Seths geslacht worden zou, als het zich met Kaïns geslacht vermengde. Daarom deelt ons de gewijde geschiedenis juist zooveel van het Kaïnsgeslacht mede, als noodig is om ons te laten zien, dat het, in zijne voornaamste vertegenwoordigers ten minste, zich ten volle

in de richting van zijnen grondlegger bewoog, ja, deze tot haar uiterste punt volgde. Uit deze bedoeling verklaart zich dan ook, dat zij ons de geslachtslijst van Kaïn niet, gelijk die van Seth, volledig mededeelt, maar ze plotseling afbreekt bij Lamech, Gen. 4 : 17—24, den man, in wien zich de geest der zelfverheffing en stofvergoding tot zijne volle hoogte verheft; haar doel toch is bereikt, zoodra zij ons dezen man heeft vertoond. Meteen wil zij ons den indruk geven, dat deze ongoddelijke levensrichting bepaaldelijk, oorspronkelijk zelfs uitsluitend, aan Kaïns geslacht eigen was. Want onmiddellijk na het brokstuk van Kaïns geslachtslijst, geeft zij, Gen. 4 : 25, 26, een gedeelte van Seths register, en wel datgene juist, waaruit blijkt, dat de geest der Sethieten zich in vlak tegengestelde richting bewoog. Het loopt niet verder dan van Adam over Seth naar Enos, maar toch voor haar oogmerk ver genoeg; want het is haar te doen ons te doen weten dat men in Enos' dagen den Naam des Heeren begon aan te roepen. Of door dit „aanroepen" nu de gemeenschappelijke vereering Gods, dan wel de prediking van Gods heerlijkheid verstaan moet worden, mag voorals-nog onzeker blijven, in elk geval blijkt er uit, dat de stroom des Sethietischen levens van huis uit door eene heilige bedding vloeide. Ons dit te zeggen is der Schrift genoeg. Niet in Seths, maar in Kaïns geslacht wordt het huwelijk verlaagd tot een middel, om ter verhooging van eigen macht betrekkingen met andere familiën aan te knoopen, of om voldoening te geven aan overmaat van zinnelijken lust. Lamech toch is de eerste, die zich, in Ada en Zilla, twee vrouwen tegelijk neemt. Niet in Seths, maar in Kaïns huis wordt het lied gezongen, dat de wraak verheerlijkt, zelfs als zij de grens van het recht overschrijdt, en het zwaard des zoons afschrikkender voor den bloedwreker verklaart, dan zelfs het Godsteeken, dat Kaïn eens droeg. Lamech zingt dat lied, en de vrouw vindt het schoon! Zoo heeft de kultuur, van den godsdienst gescheiden, het vleesch duivelachtig gemaakt. Wat er van Seths zaad worden moest, als het zich met zulk een geslacht vermengde, behoeft niet gezegd.

8. In spijt van alle slagboomen, door Gods Voorzienigheid gesteld, vermengden de Sethieten zich ten laatste met het Kaïnsgeslacht; het gevolg er van was, dat het zedelijk bederf algemeen werd, en de geschiedenis des heils in hare geboorte afgebroken scheen.

Geen Henoch zelfs kon den stroom der zonde tegenhouden, schoon hij 300 jaar lang in het midden zijns geslachts een licht liet schijnen, dat duidelijk zijn omgang met God verried. De schoonheid der vrouw bleek sterkeren invloed op de zinnelijke kinderen zijns tijds uit te oefenen dan de ernst der prediking. Want toen de menschen zich op den aardbodem begonnen te vermenigvuldigen, en hun dochters geboren werden, zagen Gods zonen de dochteren der menschen aan, dat zij schoon waren, en zij namen er zich vrouwen uit, elk naar zijne keus, Gen. 6 : 1, 2. Deze opvatting der historie is bestreden; men heeft gezegd, dat „Gods zonen" hemelsche engelen waren, die zich met de dochteren onzes geslachts hadden vermengd. Niets dwingt echter

om de gewone opvatting, die aan eene vermenging van Sethieten en Kaïnieten denkt, te verlaten. Want al wordt de titel: Zonen Gods, aan engelen gegeven, Job 1:6; 2:1; Ps. 29:1; 89:7, zoo dient hij toch ook in hetzelfde O. T. om het volk Gods in tegenstelling tot de lieden der wereld aan te duiden, zooals Deut. 14 : 1; 32 : 5; Hoz. 1:10; Ps. 73:15. Evenmin wordt men er toe genoodzaakt door de uitdrukking „menschen", als zou deze slechts op het menschelijk geslacht in zijn geheel kunnen slaan, als aanwijzing der wezenssoort, en mitsdien de tegenstelling van engelen eischen. Want ook in Jes. 43:4; Ps. 73:5; Jer. 32:20, is van menschen sprake, in onderscheiding, niet van engelen, maar van godvruchtigen. Daarbij valt in het voordeel der gewone opvatting, dat de Schrift de in ons verhaal gebezigde term: ter vrouwe nemen, nimmer van eene ontuchtige, laat staan onnatuurlijke vereeniging gebruikt, maar uitsluitend van eene gewone echtverbintenis. Wie de gewone opvatting verlaat, stuit op het bezwaar dat geestelijke wezens, gelijk de engelen, geene vleeschelijke gemeenschap met menschen kunnen oefenen. Tenzij hij aannemen wilde, dat zij zich met de dochteren der menschen vermengden door tusschenkomst van menschen zelven, welke laatste in dat geval soortgelijk van hen bezeten werden, als wel later geschiedde. Alsdan zouden wij het voorbeeld eener bezetenheid hebben, waarbij de mensch gebruikt werd tot het bot vieren van lusten, gelijk later tot het vrijen teugel laten aan woede. De reuzen, uit deze vermenging geboren, zouden dan licht te verklaren zijn, als vrucht der kracht, door de tusschenkomst der engelen, aan de vleeschelijke gemeenschap bijgezet. Maar in dat geval zouden de menschen, die van zulk eene overmacht der engelen slachtoffers werden meer te beklagen dan te bestraffen zijn. Nu zien wij echter de zwaarste straf, namelijk die eener algemeene verdelging van het geslacht dier dagen, op de geslotene verbintenissen volgen. Hoe de zwaarte dezer straf te rijmen, met de rechtvaardigheid, als de menschen, die haar ondergaan, hun kwaad in een staat van ontoerekenbaarheid hebben bedreven? En wat de reuzen betreft, zij verklaren zich ook anders wel. God liet, in Zijnen toorn, uit de ongelijke verbintenissen, mannen van reusachtige kracht geboren worden, soortgelijke als ook na den zondvloed nog wel voorkwamen, om ze der wereld ten verderve te doen zijn. De wet, dat het vreemde bloed de kracht des geslachts verhoogt, werd hier zoo krachtig mogelijk gehandhaafd, om er der wereld hare tirannen door te geven.

9. De omstandigheid, dat de boosheid door den afval der Sethieten algemeen werd, maakte noodig, dat God een algemeen gericht over het aardrijk bracht, tot verdelging van het geheele menschdom; naardien de raad Zijns heils echter niet door menschelijke boosheid kon worden vernietigd, liet hij Seth, en in hem ons geslacht, een overblijfsel in Noach, het lot, waaruit de boom zich weer vernieuwen zou.

Het zou niet betamelijk zijn dat God den mond der tegen Hem sprekende zondaren voortdurend open liet; aan allen twist tusschen Hem en den mensch moet een einde komen. En waardoor komt dat einde?

Daardoor, dat God aller mond stom maakt door aller adem weg te nemen. Algemeen is het gericht, wijl het bederf algemeen is. Uitgevoerd wordt het door den ban, waarmede God het aardrijk slaat; want door het aardrijk weder terug te doen keeren tot den staat, waarin het oorspronkelijk verkeerde, toen het met water bedekt was, neemt God van zelf van alle vleesch den adem des levens weg. Slechts aan Gods trouw aan eigen raad is het toe te schrijven, dat aan Seth, en in hem aan den mensch, een overblijfsel gelaten wordt op aarde. Aan Noach toch, Lamechs, des Sethieten zoon, geeft God bevel, om zich en zijn huis in eene ark veilig te stellen tegen den vloed. In zijne redding zien wij meer dan Gods ontferming over een mensch, te weten, het bewijs, dat Hij van zins is, door alle gericht henen, Zijnen heilsraad op aarde te vervullen. Ware het slechts om Noach te doen geweest, dan had er geen ark behoeven te komen; God had hem, vóór het gericht, evenals Henoch, tot zich kunnen opnemen. Maar God behoudt hem om aan ons geslacht zijne toekomst te geven; daarom behoudt Hij met hem ook zijn huis, de drie zonen met hunne vrouwen, en van het gedierte zooveel, als noodig is, om straks alles weer tot zijne oude gedaante te doen wederkeeren. Het is hier dus anders dan bij het jongst gericht, waarin al het oude voor eeuwig achterblijft, om plaats te maken voor het nieuwe, dat God scheppen zal, Openb. 21 : 1, 4; want al het oude keert straks weder. De wateren des gerichts lossen slechts de vermenging van Seth en Kaïn op; in Noach komt Seth weer te voorschijn, ja, met achterlating van heel zijn geslacht, maar ook met dat van Kaïn, zoodat het straks zich vernieuwend menschdom dat van Seth wezen zal. Voor Noach breidt een nieuw geslacht zich uit, welks historie vervulling der profetie zal zijn, wier verkondiging de hel beven, maar den mensch herleven deed.

10. De afloop van de geschiedenis der eerste wereld heeft alzoo bewezen, dat de afscheiding der kinderen Gods van de wereld geen blijvend bestaan heeft, zoo hare handhaving aan de menschelijke trouw blijft overgelaten; alzoo stelt zij in het licht hoe noodig het is, zal er steeds een volk Gods op aarde blijven, om den strijd des menschen tegen de slang te voeren, dat God zelf het zaad Zijner kinderen tot Zijn zaad aanneemt, en, krachtens een hieromtrent gesloten verbond, tegen alle vermenging bewaart.

God liet de Sethieten aan zich zelven over, om door hunne dwaasheid huns ondanks het bewijs te leveren, dat het zaad der Zijnen door een verbond tegen zich zelven beschut moet zijn, zal het niet verloren gaan voor zijne bestemming. Naar zulk een verbond zoekt men in hunne geschiedenis te vergeefs. Er is eene reeks van heilige Vaderen, voorzeker, maar aan geen hunner heeft God nog de belofte gedaan, dat Hij hun zaad als Zijn zaad aannam, om het ten einde toe voor Zich te bewaren en tot de hoogte zijner bestemming op te leiden. Tot Seth heeft God nooit gesproken als tot Abraham. Heel de eerste wereld door ontbreekt de mensch, wiens geslacht God bondsgewijs tot Zijn geslacht heeft aangenomen, en zoo op het standpunt geplaatst, waarop de eigene geschiedenis met die van den heilsraad samenvalt.

Er zijn geloovigen, maar er is nog geen vader der geloovigen; er is eene afgezonderde linie, maar nog geen volk Gods. Seth is Abraham niet; de Sethieten vormen geen Israël. Vandaar dat Seths zaad, wel door beschikkingen der Voorzienigheid, maar nog niet door een verbond van de kinderen der wereld afgezonderd, en tegen zijne eigene neiging tot uitwissching der gestelde grenzen beschut, allengskens aan Kaïns zaad toevalt, en in Kaïns geest opgaat. Zal er dan een zaad komen, dat pal staat tegenover de slang, dan moet God het zaad Zijner kinderen tot Zijn zaad aannemen. De noodzakelijkheid van zulk een verbond aan het licht te stellen, 't is de groote historische bestemming der eerste wereld. Zij is er om den eisch te stellen der dingen die komen zullen; de eerste wereld is er om te toonen dat de tweede niet uitblijven kan. Zij roept om Noach, en, sterker nog, om Abraham. Ook hier gaat het naar de wet, dat een eisch om het betere, bepaaldelijk om datgene, wat God besloten heeft te geven, slotsom van den gang der dingen is, in alle tijdvakken, die de verschijning van ingrijpende wendingen der heilshistorie voorafgaan.

II.

HET VERBOND MET NOACH EN HET VERBOND MET ABRAHAM.

Van Noach tot Abraham.

2350—2000.

11. Met de nieuwe wereld is ook een nieuwe tijd gekomen; God zelf grijpt met machtige hand de teugels der historie aan. Met vaste hand stuurt Hij den gang der dingen naar Abraham toe, van zins zijnde om met dezen man een verbond te sluiten, omtrent diens zaad, en, door tusschenkomst van hetzelve, de slangenmacht te vernietigen en de Godsheerschappij tot stand te brengen.

Dit zet aan de geschiedenis der tweede wereld een nieuw karakter en eene hoogere levendigheid bij. De historie kwijnt om zoo te spreken niet langer, gelijk vroeger, toen het aan den mensch overgelaten scheen, om den goddelijken raad te vervullen. De profetie wordt in deze nieuwe wereld beloftenis, en de beloftenis wordt er vastgemaakt door een verbond. Daardoor komt er eerst thans recht gang in de dingen. Reeds had de Godsraad eene geschiedenis, nu verkrijgt er ook het Godsrijk eene; want God vormt Zich uit Abraham een huis, een geslacht, een volk, een koninkrijk, welker historie die van de oprichting Zijner heerschappij en van de verlossing des menschen is. Vandaar beweegt zich de pen der gewijde historie van Noach af kennelijk naar Abraham henen; ras toch laat zij Noach, ja, heel het menschdom, dat zich uit hem vormt, achter zich, en gaat zij, met snellen gang, over Sem, langs Heber, naar Abraham toe, het wit, dat zij reeds van Genesis' eerste hoofdstuk af op het oog had. Dat wijst op Abraham's hooge beteekenis voor de gewijde historie. Israël, dat steeds Abrahams verschijning als het eigenlijke hoogtepunt der oude geschiedenis aanmerkt, heeft dit wel begrepen; met Abraham toch neemt de historie van het „Godsrijk" een aanvang. En dat het voor den juisten blik op het geheel dringend noodig is, om zich op de hoogtepunten der historie te stellen, behoeft geen betoog.

12. Al beginnen de dingen hunnen gang te versnellen, zoo overhaasten zij zich echter niet. Het verbond met Abraham eischt een ander, voorafgaand verbond, een, waarbij het aardrijk beschut wordt

tegen de gevolgen van 's menschen zonde; want voor een Godsrijk kan slechts plaats zijn op een aardrijk, waaraan het voortbestaan tot allen prijs verzekerd is.

Dat het Verbond met Abraham dat met Noach tot voorwaarde hebben moest, spreekt van zelf. Want als God de praktijk, tot dusver gevolgd, ook in de toekomst tot regel stelde, namelijk, om het aardrijk om 's menschen wil te vervloeken, dan was er voor het Godsrijk op aarde geene plaats. Immers is de mensch, wat zijn aard betreft, met den zondvloed niet verbeterd; het gedichtsel zijns harten is van der jeugd af even boos als voorheen. De wateren van den zondvloed hebben wel het aardrijk gezuiverd, maar niet het hart. Zelfs zal de zonde, in deze tweede wereld, hier en daar tot eene hoogte stijgen, die de hoogte van de zonde der eerste wereld nog achter zich laat; zij zal den Christus het kruis toevoegen, en den Antichrist op den troon verheffen. Hoe zal er dan plaats zijn voor het zaad Gods op aarde, in geval deze even vaak om 's menschen zonde vervloekt wordt, als de goddelijke rechtvaardigheid zulks eischt? Neen, nu God Abrahams zaad tot Zijn zaad aanneemt, moet het aardrijk tegen de gevolgen van 's menschen zonde worden verzekerd; want anders zou met het aardrijk het zaad vergaan, waarin het koninkrijk der toekomst zijne belichaming vinden moet. De historie des heils kon niet tot hare slotsommen komen, als haar gang telkens weer door een algemeen gericht afgebroken werd. Op eene wereld, die God tot het schouwtooneel Zijner heilsdaden stelt, is voor een gericht als de zondvloed geene plaats meer. Het aardrijk, waar Abrahams zaad op woont, moet nimmer kunnen ondergaan.

13. Wat eisch is, is ook feit; met Noach, ja, met alle schepsel nevens hem, richt God een verbond op, door het teeken des regenboogs bevestigd, dat Hij nimmer het aardrijk meer om 's menschen wil vervloeken zal, maar integendeel zorg dragen, dat de orde der natuurlijke dingen steeds haren geregelden loop en hare gewone afwisseling houden zal.

Zeer ongezocht treedt dat verbond op het tooneel der historie op. Noach vraagt in zijn offer om een zegen voor zijn geslacht; eene toekomst smeekt hij af voor zijn huis, die de toekomst van het menschdom zelve is. God antwoordt door hem Zijn verbond te geven. Hij verbindt Zich de zonde des menschen voortaan niet meer aan het aardrijk toe te rekenen, gelijk voorheen, ook al werd de mensch weer even bedorven als toen. Zelfs geen overloop van zonde zal Hem bewegen om door vervloeking des aardrijks het menschelijk geslacht te verdelgen. Wel wordt de wet, dat de vloek van 's menschen zonde den bodem treft, waarvan hij leven moet, niet in elk opzicht opgeheven; toch wordt hare handhaving in zoover beperkt, dat geen vloek meer over het aardrijk komt, waardoor het geheel onzes geslachts van zijne oppervlakte weggevaagd worden zou. De vloek zal voortaan plaatselijk zijn, niet meer algemeen, en den ondergang van enkelen, niet meer van allen bewerken. Er komt geen gericht meer, dat de geregelde afwisseling van zaaiing en oogst, koude en hitte, zomer en winter, dag en

nacht, ophouden doet. Dat is Gods verbond; men lette er wel op, 't is geene overeenkomst tusschen God en het schepsel, maar eene inzetting, die God uit genade aan het schepsel geeft, en tot wier handhaving Hij Zich aan het schepsel verbindt. Gods boog in de wolken zal dit verbond steeds vertegenwoordigen; op hem zal Hij zien, telkens als de stem Zijns toorns uit de wolken spreekt, en 's hemels sluizen dreigend zich openen. Dan zal Hij gedenken aan Zijn verbond, en den verhelderden hemel doen getuigen van Zijne trouw. Zoo verkrijgt het loflied der schepping nieuwe stof; heeft het tot dusver Gods macht en wijsheid verkondigd, thans, nu het bestaan der aardsche schepping op een verbond berust, spreekt het ook van Gods trouw; door er te zijn zeggen de dingen hoe groot, door er te blijven verkondigen zij hoe trouw de Eeuwige is, die hen heeft gemaakt.

14. Naaste openbaring van Gods verreikende bedoelingen met het toekomstig menschdom, is Gods zegening van Noach en zijn huis; deze zegening toch is in hoofdsom herhaling van de zegening Adams. Zij is een waarmerk Zijner gunst en een voorteeken onzer heerlijke toekomst.

Tot dusver had God den mensch in zijne oorspronkelijke rechten niet bevestigd. Ook dat had zijne reden. Kaïn toch was van Hem losgelaten, en voor Seth was een gericht weggelegd. 't Was dan zeer in de orde, dat God eerst aan Noach den zegen des paradijzes bevestigde. Niet dan met Noach toch ving het geslacht aan, dat nimmer van zijne erve gescheiden worden zou. Zoo bleek dat Lamechs hoop niet ijdel was; Noach is werkelijk de troost zijner vaderen; aan hem toch geeft God den verloren erfzegen weer. Toch is het niet in alles gelijk voorheen; de intrede der zonde heeft ook in dezen zegen wijziging gebracht. Want wel mag de mensch zich weer over het aardrijk uitbreiden, zonder vrees van ten laatste weer in een zondvloed onder te gaan; maar toch blijft hij onderworpen aan de wet des doods, die hem eens tot banneling des aardrijks maakt. En wel krijgt de mensch in de toekenning van het recht om het gedierte te beheerschen, het aloude teeken zijns koningsschaps weer, maar toch kan hij zijn recht slechts gelden laten door inboezeming van vrees. Zoo was het in het paradijs niet; eerst dan zal het trouwens weer zijn gelijk daar, als de Mensch komt, wiens adem den dood bannen, en wiens vrede op alle kreatuur liggen zal. In andere opzichten echter wordt 's menschen recht uitgebreid. Want niet slechts wordt het groene kruid, maar ook het levend wezen hem tot spijs gegeven, met de beperking echter dat hij het bloed des vleesches niet nuttigen mag. Hier breekt zich de wet der toekomst baan, dat het dier in de tweede wereld dienstbaar zal zijn tot afschaduwing van de verborgenheid der verlossing. 't Is de wet, dat het levende in vleesch en bloed zal worden gescheiden, opdat het vleesch door den mensch gegeten worde, tot bevestiging zijner gemeenschap met God, en het bloed tot God worde gebracht als losprijs der zielen. Dat beginsel zal zich straks in het Mozaisme tot wet verheffen, om later zijne volle bevestiging te verkrijgen in Christus, in Hem, wiens vleesch onze levensspijs en wiens bloed onze losprijs worden zal. Daaruit, dat om-

trent vleesch en bloed van het dier zulk eene bestemming is vastgesteld, verklaart zich dat juist in de tweede wereld het vleesch ten gebruike gegeven en het bloed ten gebruike ontzegd wordt; hierin toch wordt aan de wet der toekomst het punt van aanknooping gegeven. Hoe eenvoudig en ongezocht ontwikkelt zich het verhevenste en verborgenste niet!

15. Naar den regel, dat alle verbond Gods den mensch onder eigenaardige verplichtingen brengt, ontvangt de mensch ook hier een gebod, dat zich strikt aan de natuur van het hem gegeven verbond aansluit; 't is het gebod om het leven des menschen heilig te houden, en het bloed te vergieten van elk schepsel, mensch of dier, dat onbevoegd den mensch het leven ontneemt.

Wetten volgen steeds op verbonden; elk verbond brengt zijne wet mede. Het bloed van het dier mag, ja, vergoten worden; want het dier is niet, gelijk de mensch, naar Gods beeld gemaakt. 's Menschen leven echter werd niet, gelijk dat van het dier, uit den algemeenen levensgeest des aardrijks voortgebracht, maar van Gods adem, gelijk een licht, dat van een licht wordt ontstoken. Daarom vertoont de mensch, beiden in het „wat" en in het „hoe" van zijn doen iets van den Schepper. Wie dan zijn adem van hem neemt, schendt de heerlijkheid Gods, die op hem rust; daarom heeft, wie het doet, er zijn eigen levensrecht door verbeurd. 't Is dus voor Zijne eigene eere, dat God zorgt, als Hij op straffe des doods den mensch verbiedt om 's naasten bloed anders dan op Zijnen last te vergieten. Het „ziel voor ziel, bloed voor bloed," sluit zich zeer natuurlijk aan het pas gesloten verbond aan; het heeft toch dezelfde strekking als het verbond, in welks gevolg het behoort. Heeft God getoond, dat Hij geen lust heeft aan den ondergang van ons geslacht, 't is dan zeer in de orde, dat Hij maatregelen neemt, om te voorkomen, dat het menschdom zelf zich uitroeie. Wel bevestigt God hier Zijn woord: het gedichtsel van 's menschen hart is boos van der jeugd af! want waarom geeft Hij eene wet, die den moord verbiedt, anders dan omdat Hij weet, dat de mensch tot den moord geneigd is? Alzoo teekent deze wet onze schande; welk een geslacht toch is het onze, dat door vrees voor den dood weerhouden moet worden, om het werk van den zondvloed aan zich zelf te doen! Welk een geslacht, dat door eene wet beschermd moet worden tegen zich zelf!

16. Noachs zaad wordt echter noch in zijn geheel, noch op staanden voet, door God tot eigen zaad aangenomen; slechts uit éénen van Noachs drie zonen, te weten uit Sem, zal God den man voortbrengen, wiens zaad het Zijne is; door diens tusschenkomst echter zal Hij ook Jafet tot God worden; Cham daarentegen, vertegenwoordiger van den Kaïnietischen geest in de Sethietische wereld, erft in Kanaän, zijnen jongsten zoon, den vloek der dienstbaarheid onder zijne beide broederen.

Noachs profetie schetst ons in breede trekken den gang van de

geschiedenis des heils. Voorloopig gaan de wegen van Noachs zonen uiteen; eerst in Sem komen zij weer samen. Reeds hier spreekt zich de groote gedachte uit, dat onder de velen één aangewezen is als degene, door wiens tusschenkomst het heil over allen wordt gebracht. Wij zullen in den loop der historie hetzelfde beginsel steeds duidelijk te voorschijn zien treden; de wet der bemiddeling zal zich belichamen in de plaats, eerlang aan Abrahams zaad verleend, en ten volle zich tot gelding brengen in den Eenen, door wiens tusschenkomst eerst Israël, dan, door Israël, heel de wereld het heil deelachtig wordt. Vooralsnog wordt Sem in 't gemeen aangewezen als de erfgenaam des Verbonds; God zal zijn God zijn. Maar — Jafet zal straks in Sems tenten wonen. Naar de meening van hen, die het „hij" in den over Jafet uitgesproken zegen: God breidde Jafet uit en hij wone in Sems tenten — op God zelven toepassen, zou aan Jafet slechts een aardsche zegen toegebeden zijn, het bezit van de breedten der aarde. Maar deze opvatting heeft niet slechts tegen zich, dat de profeet zich dan weer van Jafet naar Sem wenden zou, van wien hij toch het zijne reeds gezegd had, maar de geschiedenis zelve bovendien. Deze toch, voorzeker de beste uitlegster der profetie, leert ons dat Jafet eerst als huisgenoot van Sem God tot God verkrijgt, Ef. 2 : 19. Niet van een plaatselijk wonen Jafets op Sems erve is alzoo sprake; zulks zou trouwens eene aankondiging van vernedering voor Sem in zich bevatten, waartoe hier ter plaatse allerminst aanleiding bestond, daargelaten nog, dat zulk een verlies der erve strijden zou met de omstandigheid, dat God Zich aan hem ten God had gegeven. Op een geestelijk wonen in Sems tente heeft Noach het oog; eene toekomst kondigt hij aan, waarin Jafet, hoe breed zijne erve ook is, in Sems tenten zijn tehuis zal zoeken, enkel wijl Jehova er als vader in woont. Zoo wordt Sem wegens zijne gemeenschap aan God het middelpunt des nieuwen geslachts. Zijne tente is kleiner, maar ook rijker dan Jafets tente; toch wordt zij eens wijd genoeg om Jafets talrijke zonen binnen zich te ontvangen. Ja, er is plaats zelfs voor het overblijfsel van Kanaän, dat beiden als slaaf medebrengen. Van Chams overige zonen zwijgt Noach; men heeft dus geen recht om Kanaäns vloek ook tot hen uit te breiden, en zou hierdoor zelfs in strijd komen met latere profetieën, die aan Mitsraim en Cusch zulk eene schoone toekomst aankondigen; Ps. 68 : 32; 87 : 4, enz. Bedenkelijk blijft dit zwijgen echter steeds; het schijnt te teekenen, dat Cham in 't gemeen slechts eene ondergeschikte plaats zal beslaan, gelijk trouwens ook geen Chamietisch volk zich ooit tot eigenlijk gezegde wereldmacht heeft weten te verheffen.

17. Lijnrecht in strijd met den goddelijken raad, in Noachs profetie geopenbaard, is het streven der Noachieten om hunne verstrooiing over het aardrijk te voorkomen, door zich allen rondom één punt te vereenigen, en zoo alle menschen in eene staatkundige eenheid samentevatten; want moet het heil door tusschenkomst van eenen over allen komen, te weten door die van Sem, dan is het noodig dat allen vooraf vaneen worden gescheiden, en hunne eigene wegen gaan. Daarom wordt deze poging, om de

drievoudige splitsing des geslachts te voorkomen, door Gods rechtstreeksche tusschenkomst ineens voor goed verijdeld.

Nadat Noachs zonen een tijdlang in de landstreken rondom den Ararat hadden gewoond, daalden zij landwaarts af, naar de vruchtbaarder lagere vlakten van den Eufraat. Daar wekte de vrees voor verstrooiing den drang naar aaneensluiting op. Een toren, welks opperste tot den hemel reikte, moest hen, naar ze meenden, bijeenhouden. Maar alzoo wilde God het niet. De vereeniging van Noachs zonen tot een allen omvattend rijk hoorde der toekomst toe; zij mocht slechts dan tot stand komen, als eerst, door tusschenkomst van Sem, het gezag Gods van allen erkend was, wijl geen allesomvattend rijk geduld kon worden, dat niet met het Godsrijk zelf samenviel. Vandaar verijdelt God den raad der menschen door de spraak der menschen te verwarren. Tot dusver spraken alle menschen dezelfde taal; maar God maakt, door het wonder des gerichts, dat de een anders spreekt dan de ander, zoodat allen uiteen gaan, elk zijn weg, om zich en zijn huis een eigene woonplaats te zoeken op de aarde. Om het zoover te brengen, dat de ééne spraak zich in vele splitste, behoefde God slechts het oordeel uiteen te doen loopen over wat aan eene taal hare gestalte geeft. Wij weten, dat men de voorwerpen pleegt te noemen naar hunne kenmerkende eigenschappen; zoo handelde Adam reeds, Gen. 2 : 19, 20. God behoefde derhalve slechts te maken, dat de menschen verschillend oordeelden over wat als onderscheiden kenmerk der dingen gold, om te veroorzaken dat de een dezelfde dingen anders noemde dan de ander. Daarbij had Hij slechts het oordeel te laten uiteenloopen over de geschiktheid der verschillende klanken, die gebezigd konden worden om deze onderscheidene eigenschappen hoorbaar aan te wijzen, en het verschil nam niet weinig in omvang toe. Hierbij houde men in het oog dat de mensch niet slechts de dingen die hij ziet, in klank terug geeft, maar ook de dingen, die hij denkt. Om derhalve de verwarring nog grooter te maken, had God slechts verschil van oordeel te verwekken, over de vraag, welke zinnelijke voorstellingen zich het naast aansloten aan de afgetrokken begrippen, voor welke men aan deze zinnelijke voorstellingen de uitdrukking wilde ontleenen. Zal men, om een voorbeeld te nemen, het begrip „verstand" voorstellen door den klank, die gebezigd wordt om het hoofd, of door den klank, die gebruikt wordt om het hart aan te wijzen? De westerling zal zeggen: deze mensch heeft een goed hoofd; de Hebreër zal hetzelfde uitdrukken door de woorden: deze mensch heeft een goed hart; ziedaar reeds een verschil. Te grooter moet de verwarring zijn, die hierdoor ontstaat, als vooraf reeds verschil is in den klank, waarmede de zinnelijke dingen, die de afgetrokkene begrippen moeten kleeden, worden uitgedrukt! En daar de sprekende mensch, ten laatste, ook telkens de betrekking aanwijzen moet, waarin zijne voorstellingen en begrippen tot elkander staan, zoo behoeft de verhouding, waarin zij hunne voorstellingen of begrippen tot elkander stellen, slechts weinig uiteen te loopen, en de een begrijpt den ander niet meer. (Naar Köhler, Bibl. Gesch.)

18. Niet onopgemerkt blijve hier, dat de verdeeling des menschdoms geschiedt met terugblik op het met Noach gesloten verbond;

immers dient zij om aan de handhaving van dit verbond bevorderlijk te zijn. God toch voorkomt door deze splitsing onzes geslachts, dat het menschdom weer op een zelfde tijdstip de mate zijner zonden vol maakt, en dienvolgens, weer een allen tegelijk treffend gericht der verdelging noodig wordt.

Thans toch behoeft God slechts te zorgen, dat niet alle volken tegelijk zoo verdorven worden, als met hun voortbestaan onvereenigbaar is; dan blijft van zelf de eisch der rechtvaardigheid om een nieuwen, heel het menschdom verdelgenden, zondvloed achterwege. En de zorg hiervoor kunnen wij Zijner wijsheid gerust toevertrouwen; want Hij heeft het ten volle in Zijne macht om de ontwikkeling der zonde bij de volken te vertragen; niet bij alle volken behoeft Hij het kwaad even snel te laten rijpen. Zinkt een dier volken, gelijk b. v. de Kanaänieten, zoo diep, dat het niet langer op aarde kan worden geduld, het kan worden verdelgd, zonder dat het geheel des menschdoms er schade door lijdt; want de andere volken, wier ongerechtigheid nog niet volkomen is, blijven er nog over, om de geschiedenis des menschdoms voort te zetten. Ook kan God terstond of gaandeweg het uitgeroeide volk vervangen door een ander; daartoe behoeft Hij uit een der bestaande volken slechts een der geslachten tot volk uit te breiden, om het in de plaats van het uitgeroeide te stellen. De rechtvaardigheid kan dus voortaan haren gang gaan, zonder dat er het menschdom in zijn hart door getroffen wordt; hare handen zijn niet door het verbond gebonden, maar alles is zoo geordend, dat zij geen zondvloed meer tot hare handhaving noodig heeft. Dat het aardrijk niet weer om 's menschen zonden vervloekt zou worden, wisten wij uit wat op den Ararat geschiedde; hier, te Babel, wordt ons duidelijk, dat het ook niet meer om 's menschen zonde behoeft te worden vervloekt.

19. Evenzeer heeft de verdeeling van het menschelijk geslacht in volkeren betrekking tot het verbond, dat God straks met Abraham sluiten zal. Tot dit verbond baant het den weg; want ware het menschdom, evenals vóór den zondvloed, één volk, er zou geene plaats zijn voor Israël.

't Is zoo, God is machtig genoeg om Abrahams zaad ergens eene plek op aarde te geven, waar het in stille afzondering leven kon; maar dit strookt niet met Zijn voornemen omtrent dit volk. Er moet toch tusschen Israël en de Volken zoowel betrekking als afscheiding bestaan; men bedenke dit wel. Israël is het volk, door welks tusschenkomst alle volken straks worden gezegend, of wel zich rijp maken voor het verderf, al naarmate zij zich in vertrouwensvolle of vijandige verhouding tegenover hetzelve plaatsen. Dat volk wordt de ark, waarin de volkeren redding vinden, of de rots, waartegen de volkeren zich te pletter stooten. Daarom is het noodig dat Israël en de Volken onder elkanders bereik liggen; daargelaten nog dat dit noodig is, met het oog er op, eensdeels dat de Volken Israël ten tuchtroede zullen zijn, anderdeels, dat de Volken Israël ten erve zullen toevallen. Hoe noodig is het dan niet dat de wereld niet anders tegenover Israël sta dan gescheiden in volken. Anders toch zou de wereld tegenover Israël eene

verpletterende overmacht worden; en wat werd er van dat kleine, gehate volk, als allen er als één man tegenover stonden? Maar al bleef het door het wonder bewaard, zoo zou het nochtans zijne bestemming niet kunnen bereiken om het heil der wereld te worden. Want als heel het menschdom zich als een eenig man aan Israël bezondigde, gelijk Amalek, of Assur, of Babel, zou het in stede van voor den dag der zegening bewaard te blijven, als deze volken in zijn geheel worden verdelgd. Wij zouden de geschiedenis van den zondvloed terug krijgen, met uitzondering van Israël; maar dit zou niet strooken met den wille Gods om Jafet door Sem te redden. Door het menschdom in volken te scheiden, en zoo te voorkomen dat alles zich aan Israël verzondigt, zorgt God dat Israël niet van zijne bestemming, om het heil der wereld te zijn, wordt afgesneden.

20. Vanwege Gods raad om de Volken straks in Sems tente onder Zijne vleugelen te vergaderen, kan de gewijde historie zich niet zonder meer van de Volken naar Abraham wenden; alvorens ze van zich te laten, roept zij ze, door de inlassching van de volkerentafel, (Gen. 10) een vaarwel tot weerziens toe. Door, op eene plaats als de gegevene, deze volkerentafel in te voegen, legt zij een getuigenis af, dat de Volken bij God niet vergeten zijn, al laat zij zelve hen vooreerst los, om zich uitsluitend te bepalen tot Abraham en zijn zaad.

't Is als roept de volkerentafel Israël toe: Israël vergeet de Volken niet! Want al verkrijgen wij, door de beperking des verbonds tot Abrahams zaad, in de tweede wereld weer eene soortgelijke tegenstelling, met opzicht tot der menschen verhouding tegenover God, als in de eerste, zoo brengt de geschiedenis toch ook hier geene herhaling. Ditmaal toch omvat zij wat zij scheidt. Daardoor staan Israël en de Volken niet als Sethieten en Kaïnieten tegenover elkander; integendeel vormen zij de beide helften, die, na hunne vereeniging, te zamen het beoogde Godsrijk uitmaken zullen. Men vergete niet dat alle volken der tweede wereld Sethieten zijn, ja, sterker nog, Noachieten, kinderen van den man, dien God uit de Sethieten nam, om de bestemming van hun geslacht niet te laten ondergaan. Tusschen God en hen blijft het verbond, dat ten dage van Noach opgericht werd; het blijft als een teeken hunner bestemming voor het rijk Gods. God verlaat ze dan ook niet geheel. Hij openbaart Zich voortdurend aan hen door de schepselen, als de Almachtige, om hun te leeren, dat Hij zelf geen schepsel is, maar de oneindige God. Is het niet opdat zij Hem Zijner waardig vereeren, verre er van, om Zijne heerlijkheid over te dragen op eenig kreatuur? Rom. 1 : 19, 20. Ja, al zoekt God hen niet, toch geeft Hij hun, volgens Hand. 17 : 26, 27, de bestemming om Hem te zoeken, of zij Hem tasten en vinden mochten, bij den weerschijn van het licht, dat Zijne Voorzienigheid van Zich gaf. Even goed als Hij Israël riep om zich Gode te heiligen naar de wet, riep Hij de volken om Zijne kennis te halen uit den spiegel der schepping. Alles teekent dat zij vervloekt noch vergeten zijn. De tegenstelling tusschen kinderen Gods en kinderen des duivels zal wel blijven tot het einde; echter valt zij

geenszins te zamen met de tegenstelling tusschen de Volken en Israël. Zij zal als eene lijn door beiden heenloopen, om in elk der twee eene scheiding te teekenen, zoo namelijk, dat er uit de Volken steeds kinderen Gods zullen voortkomen, en in Israël steeds kinderen der slang zullen zijn. De profetie zal dan ook de volken niet verlaten; al spreekt zij niet tot hen, zoo zal zij toch van hen spreken. Vooreerst echter worden zij aan hunne eigene wegen overgelaten; daarom zal de gewijde historie, die slechts Gods wegen verhaalt, hen op den achtergrond stellen, en, vooralsnog ten minste, zich bepalen tot Israël, het volk van God.

21. Dat de samenstelling der volkerentafel kennelijk met het oog op Israël geschied is, valt in het oog; er ademt tusschen de dorre namen in een profetische geest: Israël is het onzichtbare middelpunt dezer geheele volkerenlijst.

Het uitvoerigst toch worden de geslachten beschreven, die tot Israël het naast in betrekking zullen staan, die van Cham en Sem. Het is niet zonder reden, dat onder Chams nazaten van de Kanaänieten het uitvoerigst sprake is, ja, dat zelfs hunne woonplaatsen zoo nauwkeurig mogelijk worden opgegeven. Is het niet omdat Israël hun zaad bannen en hun land erven moet? Evenmin is het zonder reden, dat de lijn van Hebers oudsten zoon, Peleg, niet vervolgd wordt, maar wel die van zijnen broeder Joktan. Uit Peleg toch komt Abraham voort; het zou dan niet betamelijk zijn, dat het volk, welks plaats niet onder, maar tegenover de volken is, zijne plaats in hunne geslachtslijst hebben zou, als ware het hunner een. Van Jafet is het minst sprake. Dat mag zich allereerst natuurlijk verklaren uit het verwijderde van zijne woonplaats, reeds dit echter, dat hij ver van Sems tente woont, is niet toevallig, maar gevolg eener goddelijke beschikking, waarin de aanwijzing ligt, dat hij met het Israël des ouden verbonds slechts in verwijderde betrekking zal staan. Voorts heeft Israël uit deze volkerentafel te leeren, dat het van éénen bloede is met de volken, van welke God het afscheidde; zij laat het geene ruimte over om zich te verheffen, gelijk de volken, als de waan hen vervoert, dat zij uit den bodem van hun vaderland zijn gesproten. Het besef der eenheid, die alle splitsing voorafgaat, moet in Israël het geloof levendig houden, dat het niet tegen de oorspronkelijke orde der dingen indruischt, zoo het straks geroepen wordt, om heel de wereld in zijne tente te ontvangen.

22. Terwijl de volken van het tooneel der gewijde historie verdwijnen, brengt God er Abraham den Semiet op te voorschijn; van vaderland en maagschap hem afscheidende, zegt Hij Zich zelven toe, aan hem niet alleen, maar ook aan zijn zaad, om straks Zijne toezegging door een verbond te bezegelen. Alzoo geschiedt hier iets nieuws; uit kracht dezer toezegging toch valt de ontwikkeling van het huis eens menschen tot geslacht en volk, in hoofdsom samen met de vorming van het geslacht en volk van God. Van zulk een samenloop wist de geschiedenis tot dusverre niet te spreken.

Uit Ur der Chaldeën, thans Mughair geheeten, leidt God Abraham, met zijn vaderlijk geslacht, naar Haran, later Carrae, in Mesopotamië;

verder roept Hij hem om zich van zijn land en zijne maagschap te scheiden, en zich te begeven naar het land, dat Hij hem wijzen zou. Zoo maakt ook de mensch het lot, dat hij tot een boom wil doen worden, los van den stam, waarop het wies. Niets minder toch bedoelt God dan om Abraham tot uitgangspunt van iets geheel nieuws te maken, te weten van een zaad, welks Vader Hij zelf zou zijn. Daarom ontving hij niet slechts voor zijn persoon de verzekering, dat God hem tot God zou zijn, „zijn schild en zijn loon," Gen. 15 : 1; daardoor trouwens zou hij niet tot iets geheel eenigs gesteld zijn, naardien ook anderen vroeger in gelijk voorrecht hadden gedeeld. God deed meer; Hij beloofde hem dat de zegen, die hem verleend was, in zijn nageslacht zou worden vereeuwigd. God zou ook de God van zijn zaad zijn. Dit geeft aan Abraham eene eenige en blijvende beteekenis in de historie der vervulling van den raad des heils; dit doet een nieuwen tijd met hem aanbreken. Gegeven is thans de waarborg, dat het geslacht der heiligen, alle verzoeking ten spijt, met God verbonden zal blijven eeuwiglijk en altoos. Want het is, na Abrahams dood, niet aan zich zelf overgelaten; het houdt een vader in God, als het een vader in Abraham verliest; diens geslacht toch is voortaan Gods geslacht: God wordt voor Israël wat Abraham voor Israël is, de Vader. Daarom groeit uit Abraham een volk Gods, en uit dit volk een Koninkrijk Gods; de geschiedenis van Abrahams huis wordt de geschiedenis van het Rijk Gods. Het Rijk Gods heeft in Abraham een historisch zich ontwikkelend uitgangspunt op aarde verkregen. Ongetwijfeld geldt de belofte, dat zijn zaad Gods zaad is, niet alles, hoofd voor hoofd, wat uit hem voortkomt; maar toch is hij de wortel, welks stam heilig is en heilig blijft, hoe vele takken er ook aan ontspruiten, die er slechts voor een tijd mede verbonden zijn, en hoe vele loten van vreemden stam er, in dezer plaats, ook op ingeënt mogen worden.

23. De belofte, welke God aan Abraham gaf met opzicht tot zijn zaad, bevatte in het gemeen de toezegging, dat God er de God van wezen zou. Hiermede ging de verzekering gepaard, vooreerst, dat God het zaad grootelijks vermenigvuldigen, daarna dat God het Kanaän ten erve geven zou; voorts dat Hij het tot koningsvolk der wereld zou stellen; ten slotte bevat zij de toezegging van de komst van Christus, het zaad, in hetwelk al de geslachten der aarde zouden worden gezegend.

God zou Abrahams zaad vermenigvuldigen, Gen. 12 : 2, tot het zoo ontelbaar werd, als het stof der aarde, Gen. 13 : 16, of als de sterren des hemels, Gen. 15 : 5; 17 : 4, zoodat de zegen van Jafet er in verhoogde mate op rusten zal. Aan dat zaad zou God Kanaän tot eene eeuwige erve geven, Gen. 12 : 7; 13 : 15; 15 : 18; van Egypte's beek af, de Wadi el Arisch van thans, tot aan den Eufraat toe. Hij zal het sterker maken dan heel de wereld, zoodat het de poorten zijner vijanden erfelijk bezitten zal, Gen. 22 : 17, ja, erfgenaam van de gansche wereld geheeten kan worden, Rom. 4 : 13. Dat is echter het eenige, ja, het voornaamste niet. Want alzoo luidt het woord der belofte, Gen. 22 : 18 „in uwen zade", dat is, volgens Gal. 3 : 16, „in Christus," zullen

alle geslachten des aardrijks gezegend worden. Al moest hier ook worden gelezen, dat de volken zelven zich in dit zaad zullen zegenen, zoo kwam toch de zin op hetzelfde neder; want uit vergelijking met Jer. 4 : 2, alwaar van God gezegd wordt, dat men zich in Hem zegent, blijkt dat zulk een zegenen, niets minder is, dan een zich gelukzalig achten, wegens de gemeenschap aan het heil desgenen, in wiens naam men zich zegent. Zoo bevat deze belofte eene nadere openbaring van het reeds te voren aangekondigde in zich, deze namelijk, dat Sem bepaaldelijk door tusschenkomst van eenen, dien God Abraham verwekken zal, tot zegen voor Jafet zal worden.

24. Uit Christus, de Schat, die in den schoot der belofte verborgen was, verklaart zich dat de belofte meer zegt, dan op den klank af schijnt, ja, dat het hoogste goed zelf in haar begrepen is, zoodat zij verre henen reikt over de aardsche zegeningen, die zij op den voorgrond stelt, en eene verzekering van onverganke-lijke goederen in zich bevat.

Niets is meer onjuist dan de bewering dat de belofte Abrahams slechts aardsche goederen toezeggen zou. Reeds het eerste woord, dat God tot Abraham spreekt: Ik ben uw God en de God van uw zaad, wijst er op, dat een eeuwig heil wordt aangekondigd; of wijst Jezus zelf ons niet op den rijken inhoud en de verreikende strekking dezer toezegging? Luk. 20 : 37, 38. Men sta er toch bij stil: God is geen God der dooden, maar der levenden; volgt er niet uit dat zij, die Hem tot God hebben, leven, ook nadat zij gestorven zijn? Eeuwig leven, ziedaar de belofte, in haar diepte opgevat: wat is er thans, dat niet in haar begrepen zou zijn? De opheffing van den dood onderstelt de wegneming van alles wat de heerschappij des doods bestendigt, die van de schuld en die van de zonde; ja, zij sluit de vervulling der profetie van de verplettering der slang in zich, naardien aan satan geene macht meer overblijft, als het leven door genade en gerechtigheid tot heerschappij is gekomen. Maar wel dient opgemerkt, dat de belofte eerst door tusschenkomst van Christus haren eeuwigen inhoud erlangt en uitstort. 't Is door Hem, weleer het zaad der vrouw, hier, met achterlating van dezen min bepaalden term, zaad van Abraham geheeten, dat het toegezegde heil zich volmaakt, beide met opzicht tot hoedanigheid en duur, of, gelijk wij ook zouden kunnen zeggen, zich vergeestelijkt en vereeuwigt. Christus doet den verborgenen achtergrond der belofte te voorschijn treden, en maakt, dat de aardsche zegen, die weleer op den voorgrond stond, terug treedt, om als gevolg, aan den geestelijken zegen, dien hij op den voorgrond bracht, te worden toegevoegd. Daardoor komt ook de belofte aangaande zaad en land tot haar volle recht. Want ook deze belofte wacht op Hem, om haren rijken, verborgenen inhoud in het licht te doen treden. Dan blijkt het dat zij Abraham een zaad toezegt, uit alle Volken der wereld, talloos, omdat het allen omvat, wier namen geschreven zijn in het boek des levens. En evenzeer wordt het openbaar, dat aan dit zaad niets minder ten deel valt dan het geheele aardrijk, en in zijne stad, het nieuwe Jeruzalem, brengen alle Vorsten der aarde hunne heerlijkheid.

DERDE AFDEELING.

Abraham, Izak en Jacob.

I.

ABRAHAM IN ZIJNE BETEEKENIS VOOR GEHEEL HET VOLK GODS.

---

1. Voor alles dient gezegd, dat God, enkel uit vrijmachtig welbehagen, en geenszins uit erkenning van verdienste, Zich aan Abraham verbindt.

Van het geslacht toch, waaartoe Abraham behoorde, wordt gezegd, dat het andere goden diende, Joz. 24 : 2, 15; met het oog hierop heet Abrahams roeping en uitleiding bij Jesaja eene verlossing, hfdst. 29 : 22. Wel was God voor de Terachieden de Allerhoogste gebleven; maar toch werden in het huis van Abrahams vader nevens God Terafim gediend. Aan deze Terafim werd eene voorstelling vastgeknoopt, die aan de goddelijke eenigheid te kort deed, en een vertrouwen geschonken, dat geen schepsel gegeven worden mocht. Reeds de omstandigheid, dat van een enkelvoudig voorwerp in het meervoudig getal wordt gesproken, als terafim en niet als teraf, doet verdenking van afgoderij oprijzen; want door dat meervoud wijst de oosterling de hoegrootheid der dingen aan. Echter moeten wij niet denken, dat deze Terafim voorwerp van algemeene vereering waren; integendeel droeg de afgoderij in een tijdperk als dit, dat haar nog slechts ontkiemen zag, een meer privaat karakter. Door de Terafim toch hebben wij schutsgoden van afzonderlijke familieën te verstaan, aan wier bezit men zooveel hechtte, omdat men ze als onderpanden van den huiselijken zegen beschouwde. Daaruit verklaart zich, dat Rachel ze stal, en dat Laban zooveel beweging over hun verlies maakte; men meende toch dat de welvaart aan hun bezit verbonden was. Jozefus deelt ons dan ook mede, dat de Syrische stammen ze steeds op reis medenamen, opdat de zegen hen op hunnen tocht volgen mocht. Uit vergelijking van 1 Sam. 19 : 13, 16, alwaar „beeld" in het oorspronkelijke „terafim" luidt, met Gen. 31 : 34, blijkt, dat zij in grootte zeer uiteenliepen; uit de eerst aangehaalde plaats laat zich tevens afleiden, dat zij eene mannelijke figuur voorstelden. Zulke ijdelheden werden in Therah's huis geëerd! Daar ter plaatse juist was de godsdienst in gevaar, waar zij, naar Noach's profetie, haren hoofdzetel moest hebben. En wel is het beschamend voor ons geslacht, dat God

telkens tusschenbeide moet komen, om het geslacht, waarin Hij Zijnen heilsraad wil volbrengen, te redden van den godsdienstigen ondergang. Pas toch heeft Hij Sem van de eerste wereld gescheiden, of Hij moet Abraham verlossen van Sem.

2. Naardien God enkel uit genade aan Abraham de belofte geeft, zoo eischt Hij van Abraham ook niets dan geloof; want gelijk bij de wedervergelding het werk behoort, alzoo behoort het geloof bij de genade.

Hierin ligt het eigenaardige van de verhouding, waarin God Zich tot Abraham en Abraham tot zich stelt, dat God steeds belooft, en Abraham steeds gelooft. God begint met Abraham iets toe te zeggen, dat slechts door het geloof als waarachtig erkend worden kan, namelijk, dat hij, schoon reeds 75 jaren oud, en verbonden aan eene vrouw die steeds onvruchtbaar was, en reeds 65 jaren telt, vader van een groot volk worden zal. De aartsvader bewijst zijn geloof in deze belofte, door op Gods bevel, Ur der Chaldeën, zijn vaderland, en later, op nadere aanwijzing, met Haran in Mesopotamië, ook zijne maagschap te verlaten, en God te volgen gelijk een blinde zijnen leidsman, naar het land dat Hij hem wijzen zou. En wat God in Sichem tot hem zegt, schijnt even onmogelijk; want Hij belooft zijnen zade een land, dat alreede in bezit genomen en sterk bevolkt is door zeer machtige en elkander steunende stammen. Ook hier gelooft Abraham; het blijkt allernaast uit de altaren, die hij in het land der belofte opricht, te Sichem, Gen. 12:7, en te Bethel, Gen. 12:8; hiermede toch belijdt hij God, als Degenen, die Zich aan hem gaf, en wien hij zich toebetrouwt, ja, heiligt hij Hem bij voorbaat het land, waar hij verwacht, dat zijn zaad wonen zal, ten teeken dat hij in geen opzicht aan de vervulling der belofte twijfelt.

3. Dit geloof in God, als in den Waarachtige en Almachtige, wordt hem van God gerekend tot gerechtigheid, heel zijn zaad tot een voorbeeld van den weg ter rechtvaardiging.

Wegens dit geloof merkt God hem aan, zooals hij in zich zelf niet was, namelijk als een, die, in alles onberispelijk zijnde, voldoet aan den eisch, dien God stelt aan den mensch, die op Zijne gunst hopen en Zijne erfenis ontvangen wil. Alzoo verving het geloof de verdienste; het plaatste Abraham in eene verhouding tot God, waarin hij, wel verre van slechts instrument en voertuig des heils te zijn, ook zelf er deelgenoot van werd. Hierdoor wordt hij, in aansluiting aan zijn vaderlijk standpunt, krachtens welk hij eene den regel aangevende, tot voorbeeld strekkende persoonlijkheid is, zijnen zade tot wet van den weg tot de rechtvaardiging. Opzettelijk wordt er dan ook in de Schrift op gewezen, dat hij enkel uit het geloof gerechtvaardigd is, Gen. 15:6; nu toch wordt zijn huis te voren gewaarschuwd om geene gerechtigheid te zoeken uit werken der wet, maar wel uit hetzelfde geloof, waaruit hun vader gerechtigheid had bekomen. Overbodig was zulk een waarschuwing trouwens niet, wijl de latere oplegging der wet allicht den waan voeden kon, als moest de mensch de rechtvaardigheid zoeken uit hare werken.

4. Steeds volgt op het geloof de beproeving. Ook hier gaat het naar dezen vasten regel; met opzicht tot beiden toch, tot het zaad en tot het land, wordt Abrahams geloof van God op de proef gesteld, zóó echter, dat het tevens getuigenissen ontvangt, waaraan het gelegenheid heeft zich te versterken.

Een zaad is beloofd, en jarenlang blijft Sara onvruchtbaar; het land is toegezegd, en pas is Abraham er in, of een honger drijft er hem weer uit. Maar tegelijk zien wij dat God het geloof zijn voedsel toereikt. Want zelfs als Sara door Abrahams eigene schuld gevaar loopt om voor altijd van hem te worden gescheiden, komt God kennelijk tusschenbeiden om te zorgen, dat zij aan hem verblijft. Plaagt hij Farao, den koning van Egypte, die haar te goeder trouw in zijn vrouwenhuis heeft gezet, niet zoo lang en zoo hevig, tot hij zich zijner vergissing bewust wordt en Sara aan Abraham wedergeeft? Gen. 12 : 10—20. Dat moest Abrams geloof voedsel geven; waarom toch zou God zoo kennelijk zorgen, dat Sara voor Abraham bewaard bleef, ware het niet vanwege de belofte, dat Hij hem een huis bouwen zou? En als zijn neef Lot, die met hem van Mesopotamië gegaan was, hem straks alleen laat, verschijnt God hem opnieuw, om hem nog eens de verzekering te geven dat Kanaän het erfland zijns zaads wezen zal. Hij beveelt hem om zijne oogen naar alle windstreken op te heffen; al het land toch, waarheen hij ziet, zal het zijne zijn. Hij doorwandele Kanaän in het geloof, als een, die de erve gaat bezien, welke hem toegevallen is. Niet als een zwerver trekke Abraham door Kanaän, als een, die telkens van plaats verwisselt, omdat geene enkele de zijne mag heeten, maar als een eigenaar, die, bezig om zijne landgoederen te bezien, steeds op reis moet wezen, wijl zij zoo vele zijn.

5. Een sprekend getuigenis van de kracht zijns geloofs geeft Abraham in zijne kloeke houding tegenover Kedorlaomer, den roofkoning, die het gewaagd had om zich aan zijn geslacht te vergrijpen.

Kedorlaomer, koning van Elam, wiens naam zich gedeeltelijk in den elamietischen godsnaam Lagamaru wedervinden laat, onderneemt, in vereeniging met naburige vorsten, een krijgstocht tegen de koningen van het Sittimdal, waarin Lot woont. Aanleiding er toe was de weigering dezer koningen, om hem langer te dienen; twaalf jaren toch waren zij hem cijnsbaar geweest. De Elamiet wint den slag. Rijk met buit beladen gaat hij het dal van Sittim uit; want al de have van Sodom en Gomorra, ook Lot, is in zijne macht. Dat zijn eigen bloed in slavernij weggevoerd is grijpt Abraham aan; in het vertrouwen, dat God niet vergeefs zijn God is, maar zeker helpen zal, jaagt hij, met zijne Kanaänietische naburen en bondgenooten, Aner en Eskol, den veel sterkeren vijand achterna. En zijn geloof wordt niet beschaamd; dicht bij Damaskus toch haalt hij den roover in, slaat hem op de vlucht, en neemt hem, behalve het geroofde, een rijken buit af; zijn geloof heeft Lot gered. Op zijn zegevierenden terugtocht doet God hem ten overvloede nog een krachtig teeken Zijner gunst toekomen;

Melchizedek toch, koning van Salem en priester des Allerhoogsten, erkent hem niet slechts als Kanaäns beschermer, door hem brood en wijn aan te bieden, maar geeft hem, ook uit kracht van priesterlijke volmacht, den zegen Gods. Zoo kreeg zijn geloof bevestiging van een kant, van waar zulks allerminst te verwachten was; de Vorst van een Kanaänietischen stam toch erkent hem voor den Gezegende Gods, door wiens tusschenkomst Deze zegen over de Volken brengt, juist gelijk de belofte, hem vroeger gegeven, dit verkondigd had.

6. Door aan Melchizedek, den priester des Allerhoogsten, de tienden van den behaalden buit ter hand te stellen, heeft Abraham, heel zijn nageslacht ten prikkel, niet slechts God geëerd, maar ook Hem, wiens voorbeeld hij in dezen koninklijken priester voor zich had, te weten Christus.

Reeds door zich van Melchizedek te laten zegenen, erkent hij dat deze boven hem staat; want hetgeen minder is wordt gezegend van hetgeen meerder is, Hebr. 7 : 6, 7. Maar ten volle toont Abraham, dat hij zich beneden Melchizedek rekent door dezen de tienden te geven van alles wat hij buit had gemaakt. Hierdoor toch erkent hij niet slechts dat Melchizedek, als priester van God, de aangewezene man is, om het offer der dankzegging in ontvangst te nemen, dat hij Gode brengen wil, maar nog iets meer. Dit namelijk, dat het priesterschap, welks vertegenwoordiger Melchizedek is, hooger staat dan het priesterschap, dat voor zijn eigen vleeschelijk zaad, bepaaldelijk voor Levi, weggelegd is. En waarlijk bestaat er hiervoor reden. Want Melchizedek, de koninklijke priester, vertoont niemand minder dan den Zone Gods; God toch heeft hem, volgens Hebr. 7 : 3, dezen Zoon gelijk gemaakt, dat is, hem te dezen opzichte overeenkomst met Christus gegeven, dat hij, als deze, drager is van een priesterschap, dat niet geërfd, maar gegeven, en niet tijdelijk maar eeuwig is, en tot erfgenaam tegelijk van godsdienstige en wereldlijke hulde maakt. Alzoo heeft Abraham in Melchizedek Christus geëerd, den priester naar de ordening niet van Aäron, maar van Melchizedek, heel zijn nageslacht tot een prikkel om met hem Christus te eeren. Hier begon hij te doen, als in de schemering van den morgenstond, wat hij eens zou doen in het volle licht, als de dag van Christus gekomen zou zijn, Joh. 8 : 56. Zoo heeft hij getoond dat hij zijn zaad, Christus, boven zich zelven stelde, en boven alles, wat in zijne lendenen was. Want hij heeft Christus geëerd in Zijne type, zelfs toen het Gode behaagde om een Kanaänietisch Vorst tot Christus' type te stellen. Welk verdichter zou eene geschiedenis verzonnen hebben als deze, die niet slechts volstrekt niet in het verband des geheels schijnt te passen, maar bovendien de glorie van den Vader des volks vermindert, en wel ten bate van een Kanaäniet!

7. Geeft Abraham aan den Priester Gods de tienden van alles, zich zelven onthoudt hij wat hij zich gemakkelijk had kunnen geven, de schatten namelijk van het beloofde land, zijn geloof in zijne erfenis bewijzende door de lijdzaamheid, waarmede hij haar uit Gods handen verwacht.

Hoe gemakkelijk had Abraham zich in Kedorlaomers plaats kunnen stellen! Lag Sitfims dal, Kanaäns schoonste plek, niet voor hem open? Maar hij wil zijne erfenis niet vóór den tijd in bezit nemen; eerst aan zijn zaad toch is 's lands bezit toegezegd. Hij gelooft; nu is het eene eigenschap des geloofs, dat het wachten kan, ja, het stelt den mensch in staat, om zelfs dan als hij vóór de vervulling der belofte sterven moet, het hoofd rustig neêr te leggen en te zeggen: al daal ik ook in het graf, ten volle buiten staat om iets aan de vervulling der belofte toe te brengen, geen nood, God zal, terwijl ik slaap, waken over Zijn woord, Hebr. 11:13. Welk een wenk voor Abrahams nageslacht om zich toch nooit eigenmachtig in het bezit der toegezegde erve te stellen, maar veeleer zijn geloof te bewijzen, door te wachten, ook onder lijden, tot God zelf Zich opmaakt om het beloofde te geven. Dan alleen krijgt God trouwens de eere, als Hij zelf met Zijne eigene hand ons het beloofde toereikt. Ook daaruit, dat Abraham Gode deze eere laten wil, verklaart zich zijne weigering om zich door Sodoms dankbaren Koning te laten verrijken. Het kind zou den Vader onteeren, liet het zich van den vreemde rijk maken.

8. Heeft Abraham alzoo bewezen dat hij waarlijk en heiliglijk gelooft, dan is ook de tijd gekomen, dat God Zijne belofte door een verbond aan hem bevestigen kan.

Naaste aanleiding tot sluiting van dit verbond geeft Abrahams verlangen naar een teeken, dat hem op afdoende wijze geruststelt omtrent de vervulling der belofte, Gen. 15:8. Daar dit verlangen niet uit ongeloof voortspruit, maar uit de begeerte, die het geloof eigen is om zich zelf te volmaken, wijst God het niet af. Naar 's menschen trant sluit hij met Abraham een verbond. De eigenaardige vorm, waarin Hij dat doet, is niet nieuw, maar aan de hieromtrent reeds bestaande gewoonte ontleend; zooals God hier met Abraham handelt, pleegden het de Chaldeën reeds voor lang te doen; bij de Grieken en Macedoniërs treffen wij later hetzelfde aan. Men hieuw namelijk een of meer dieren midden door, en legde de helften zoo tegenover elkander, als de stukken bij elkander behoorden; dan gingen de partijen midden tusschen deze stukken door, om daarmede te verklaren, dat zij alzoo bijeen hoorden als deze stukken zelve, en misschien meteen ook om te betuigen, dat het lot dezer dieren het hunne mocht worden, als zij hun verbond braken, vgl. Jer. 34:18, enz. Vandaar spreken de Ouden van een verbond „snijden," waar wij verbond „maken" zouden zeggen. God kiest deze manier van sluiting des verbonds om Abrahams wil, wijl zij bij dezen, gelijk bij alle kinderen van het Oosten, voor de meest nadrukkelijke gold. Nadat Abraham op Gods bevel de dieren door midden gehouwen en tegenover elkander gelegd heeft, laat God het teeken Zijner tegenwoordigheid, in de gelijkenis van een rookenden oven en vurigen fakkel, tusschen de stukken doorgaan. Daardoor verzekert Hij Abraham dat Zijn heilige ijver voor de vervulling der beloftenis waken zal. Wel sluit deze handeling den eed nog niet in zich, dien de betrokkene partij bij de bondssluiting placht af te leggen; voorloopig heeft Abraham echter aan de thans gegevene verzekering genoeg. Zijn geloof doe er zijne winste mede, als met een waarmerk der belofte

toegevoegd. Met hem sta heel zijn zaad op dit verbond, als op een fondament der hope, dat vast liggen blijft, al zinkt alles ook weg. Vooral met het oog op de naaste geslachten zegt God tevens vooruit, dat men niet aan Zijne belofte wanhopen moet, al duurt het lang, eer Hij ze vervult, ja, al schijnt het dat zij zich gaandeweg van hare vervulling verwijdert. Want het zal een regel zijn dat alles tegen Abrahams zaad samenspannen zal. Egypte vooral zal het verdrukken, en lang na Abrahams dood, vier eeuwen zelfs na den dag van heden, zal het duren, eer het loflied van Gods trouw in Kanaän gezongen wordt.

9. Eene licht verklaarbare poging om de belofte, de geboorte van den erfgenaam des toegezegden geslachtszegens betreffende, te helpen vervullen, wordt door God in hare ijdelheid tentoongesteld; niet uit Hagar toch, maar uit Sara, komt de zoon der beloftenis.

Na tien jaren wachtens op het kind, welks geboorte de eerste voorwaarde van de vervulling der belofte is, raakt Sara's geduld uitgeput. In vurig verlangen naar den erfgenaam, wien zoo groot eene erfenis is toegezegd, geeft zij Abraham den raad om hare Egyptische slavin, Hagar, in hare plaats tot zich te nemen, of zij misschien uit haar gebouwd worden mocht. Abraham luistert naar Sara; hij neemt Hagar tot zich, echter niet als vrouw nevens Sara, maar als Sara's plaatsvervangster, die, door Sara zelve, naar het recht des eigendoms, als haar eigen lichaam, waaruit zij gebouwd worden wil, aangemerkt wordt. Mocht er een kind uit deze gemeenschap verwekt worden, dan is dit natuurlijk Sara's kind, omdat het uit een haar toekomenden en door haar ter beschikking gestelden schoot is gebaard. Dit alles schijnt zeer wijs overlegd; ook schijnt het wèl te gelukken, en de goddelijke goedkeuring weg te dragen, alras toch is Hagar op weg om moeder te worden. Er blijkt echter niet gerekend te zijn met de wet, dat God zijne belofte slechts laat overgaan op het zaad, dat Hij zelf heeft gegeven. God geeft wel kinderen, maar laat ze zich niet geven; aan wat menschen naar den wil des vleesches verwekken, om het Hem als zaad aan te bieden, vervult Hij zijne belofte niet. Aan het Zijne slechts verbindt Hij Zich, aan Zijne eigene schepping, aan Zijn eigen maaksel; dat heel het nageslacht van Abraham het wete! Daarom moet Abraham eer met schaamte dan met hope op Hagar zien. Want God maakt Hagar, hare vruchtbaarheid ten spijt, ten eenenmale overbodig, door Abraham een zaad te beloven uit Sara zelve, Gen. 17 : 16.

10. Hem, dien God zelf uit Sara aan Abraham geven zal, Izak, niet Ismaël, geldt de belofte; ten teeken dat hij gelooft aan het woord, waarbij God hem dit kind toezegt, drage Abraham zijnen ouden naam Abram niet meer, en besnijde hij zich de voorhuid.

Om te toonen, dat Hij zelf Zich het zaad geeft, dat de belofte erft, wacht God tot duidelijk gebleken is, dat Abraham het zich zelf niet geven, en het slechts uit den geloove ontvangen kan. Wanneer toch belooft Hij Izak? Nadat Abrahams kracht geweken en Sara's baar-

moeder gestorven is; 100 jaren is hij, en zij 90. Zoo blijkt Izak het kind des wonders te zijn, opzettelijk wegens de belofte door God verwekt. Zijn naam „Gelach" wijst het reeds aan; hij zinspeelt op den ongeloovigen glimlach, waarmede de aankondiging zijner geboorte werd aangehoord. Alzoo dient Izak tot een teeken, dat slechts zij als kinderen aangemerkt worden, die vanwege de belofte verwekt zijn, Rom. 9:7—9. Ten teeken, dat er eene gewichtige wending in zijn leven plaats grijpt, wordt de naam des aartsvaders, die tot dusver Abram, verhovene vader, luidde, veranderd in een naam, die zijne plaats in de geschiedenis van het Godsrijk aanwijst, Abraham, vader der menigte. Evenzeer wordt hem thans bevolen om zich te besnijden, wijl hij tot verwekking van een Gode toebehoorend zaad geroepen wordt, en aflegging der het vleesch vertegenwoordigende voorhuid hiertoe voorwaarde is. Alzoo wijzen zijn nieuwe naam en het teeken der besnijdenis aan, dat hij, tegen hope op hope, geloofd heeft. Naardien zijn huis, zoowel als hij zelf, in het verbond der belofte wordt opgenomen, ontvangt hij bevel van God, om al wat mannelijk is in zijnen huize, evenzeer te besnijden als zich zelf. Sedert is de besnijdenis het onderscheidend teeken des verbonds met God.

11. Gelijk de beide kinderen, Ismaël en Izak, voorbeelden zijn van de twee soorten van kinderen, die des vleesches en die van God, welke in Abrahams geslacht gevonden zullen worden, alzoo dient de scheiding, die God Abraham tusschen hen beiden maken doet, tot een voorteeken van wat in Israël, zijn huis, later steeds geschieden zal.

Ismaël zelf geeft tot zijne uitwerping aanleiding, want hij stelt zich vijandig tegenover Izak, hij bespot hem, Gen. 21:9. Bij dit spotten hebben wij niet aan jeugdige baldadigheid te denken, maar aan hoon tegen het heilige. Dat men toch spotten durft met het kind des wonders, wijst aan dat men ten volle door onheiligen zin beheerscht wordt. Paulus wijst er op, Gal. 3, dat Ismaël hier voorlooper is van allen uit Israël, die zich vijandig tegenover hen stellen, die van Christus zijn. Ismaël openbaart er zich zeer ongezocht mede, als zoon der slavin; alzoo verraden zich alle bloot naar het vleesch aan Abraham verwante Joden als geestelijke kinderen van Hagar, dat is, naar de typische beteekenis des naams, van Sinai, of, gelijk ook gezegd kan worden, wijl Sinai's wet van Jeruzalems heiligdom uitgaat, van Jeruzalem, dat beneden en dienstbaar is. Maar de kinderen der belofte zijn als Izak kinderen der vrije, van het Jeruzalem, dat boven is; daar voert geene knechtende wet den scepter, maar de vrijmakende geest. Hoe zouden zij dan op den duur bijeen blijven? Men ziet aan Ismaëls uitdrijving uit Abrahams huis bij voorbaat, hoe onmogelijk het is, dat de zoon der onvrije eeuwiglijk in het huis Abrahams blijven zou. In zijne vijandschap geeft hij zelf aanleiding tot uitvoering van het goddelijk besluit, waarbij zijne uitwerping vastgesteld was. 't Is opdat allen, die slechts naar den vleesche uit Abraham zijn, weten mogen, dat ook hen hetzelfde lot wacht, bijaldien zij in hunne vijandschap tegen de kinderen der belofte Ismaëls voetstappen blijven drukken!

12. Ismaëls uitwerping uit het huis der erfenis sluit echter geenszins zijne volle gelijkstelling in met den vreemde; integendeel blijkt uit zijne geschiedenis dat men steeds, ook als de banden slechts uiterlijk zijn, tot zijn eigen voordeel met Abraham verbonden is.

Op Abrahams voorbede toch zegt God aan Ismaël geen geringen zegen toe. Ook Ismaël zal zich gansch zeer vermenigvuldigen, Gen. 17 : 20; 21 : 13, 18; als Jacobs evenknie heeft ook hij zijne twaalf zonen, vorsten hunner geslachten en in paleizen gezeten; ten teeken dat God aan Zijn woord getrouw is, zijn hunne namen ons in de gewijde oorkonden bewaard, Gen. 25 : 12—16. Zijne woning is de woestijn, van Egypte's oostelijke grenzen af tot aan den Perzischen zeeboezem toe; ook noordwaarts, op Libanons bergen, den weg naar Assur op, zal hij wonen. De historie bevestigt het; zijne nazaten zien wij, als Kedarenen in hunne zwarte tenten, in het oostelijk, als Nabatheërs in het westelijk deel der woestijn, die zich bezuiden Kanaän uitstrekt, voortleven; de Itureërs, van Jetur, zijn tienden zoon, bezetten de gebergte ten noorden des heiligen lands, en wonen daar als Drusen hoogstwaarschijnlijk nog. Over allen plant 's vaders aard zich voort; als hij zijn zij tuk op roof, ten strijde welgeoefend, en vrij gelijk de woestijn, die hun vaderland is. Naar deze wet, dat alles wat op den boom gegroeid is, iets van de vettigheid des wortels deelachtig wordt, zal het steeds gaan; ook thans nog leeft Israël van zijne vaderen. Maar het ontga de aandacht niet, dat alle zegeningen, die Ismaël ontvangt, hetzelfde karakter dragen als hij zelf, te weten een natuurlijk. De omtrent hem gegevene beloften, raken wat hem zelven het liefste is, de dingen dezer wereld; reeds daarom zijn zij niet eeuwig, wijl de wereld zelve, waaruit zij genomen zijn, niet eeuwig is.

13. Zegeningen echter, die hemelsch en onvergankelijk zijn, ontvangt alleen Izak; hem alleen zegt God Zich zelven toe, met de belofte, dat ook zijn zaad erfgenaam zal worden, van het aan Abraham toegezegd heil.

Alzoo blijft alleen Izak voor Abrahams hope over; uit hem, niet uit Ismaël, den zoon der vleeschelijke verwachting, zal God voortbrengen, wat den aartsvader is toegezegd. Niet slechts is God aan Izaks persoon verbonden, maar ook aan Izaks zaad; erfgenaam toch is deze van de belofte, dat God God zou zijn van Abrahams zaad. Aldus vertegenwoordigt hij in Abrahams schatting het toegezegde zaad, dat de wereld erven en zegenen zal tegelijk. En daarom staat Izak niet slechts hoog boven Ismaël, er is meer, want Izak is iets eenigs, dat geene vergelijking toelaat. In Izak is een volk besloten, dat zelfs dan, als het met den goddelijken toorn beladen, onder de volken rondzwerft, rijker en benijdenswaardiger is dan Ismaël; want het heeft eene toekomst, en eeuwige goederen, vergiffenis en leven, in het verschiet. Want uit Izak komt de Christus; en wat zijn de Vorsten Ismaëls bij den éénen, die uit Izak komt, bij Christus, den Vorst die zijn volk Israël, niet slechts gelijk de Machtigen dezer wereld hunne volken, van enkele vijanden

verlossen zal, maar van alle, tot zelfs van den laatsten en sterksten, van den dood, die over alle volken heerschappij heeft.

14. Van zins om het met Abraham gesloten verbond door toevoeging van den eed onherroepelijk te maken, onderwerpt God Abrahams geloof aan eene afdoende proef, door hem te bevelen het kind der belofte ten offer te slachten; op het in gehoorzaamheid zich belichamend geloof des Aartsvaders laat God Zijn amen hooren, door bij Zich zelven te zweren, dat Zijne belofte aan Abraham en diens zaad zal worden vervuld.

Het is een vaste regel, dat God de vervulling Zijner beloften slechts volgen laat op de erkenning Zijner waarachtigheid; steeds staat het geloof tusschen toezegging en volbrenging in. Daaruit verklaart zich, dat God met den eed des verbonds wacht, tot Abraham zijn geloof afdoende heeft bewezen; want door den eed verklaart God dat Zijn woord voortaan onherroepelijk is. Om Abrahams geloof te beproeven, beveelt Hij hem om Izak te offeren, Izak, zijnen zoon, zijn eenigen erfgenaam, op wien, met zijne liefde, zijne hoop rustte voor de toekomst. Wel mag deze proef afdoende heeten. Geroepen toch wordt hij om het kind weder te geven, door welks tusschenkomst hij erfgenaam moet worden van het heil, dat God hem toegezegd had. Dat kon Abraham onmogelijk doen, dan bekrachtigd door een grenzeloos vertrouwen op God, bepaaldelijk op Diens macht om Izak uit den dood op te wekken. En ziet, het geloof doorstaat ten volle de opgelegde proef. Abraham doet wat God hem bevolen heeft, ja, wel niet zoo als hij meende dit te zullen doen, niet met de hand namelijk, maar toch met het hart. Want reeds had hij het mes opgeheven om Izak te slachten, en zeker zou het verder zijn gegaan, ten ware dat God den wille voor de daad genomen, en hem bevolen had om een ram in de plaats van het kind tot spijs des altaars te bereiden. Zoo heeft Abraham zijn geloof in God, als in Dengenen, die uit de dooden levend maakt, in de daad der offervaardigheid belichaamd, en daarmede bewezen, dat het werkelijk reikte tot de hoogte der volmaaktheden Gods. Daar, op Moria's hoogte, bewijst Abraham, dat God in Zijne schatting geen schepsel is, zwakker, maar God, sterker dan de dood. En nu zweert God hem bij Zich zelven, als bij het hoogste, waarbij zich zweren laat, dat het verbond der belofte aan hem in zijn zaad bevestigd worden zal, Gen. 22 : 16. Met dezen eed, het laatste stuk des verbonds, is het verbond zelf thans ten volle afgesloten, en aan het nakroost overgeleverd als het voetstuk der hope tot in eeuwigheid.

15. Rustende op het verbond der belofte, heeft Abraham niet gehaast tot de vervulling, maar zich vreemdeling gehouden in het land der belofte, en niet in het aardsche erfland zijne ruste gezocht, maar in de stad die fondamenten heeft, te weten, in het Jeruzalem dat boven is.

Als op een bewijs dat Abraham steeds in zijn geloof aan de belofte heeft volhard, wijst ons de Schrift, Hebr. 11 : 9, op de omstandigheid,

dat hij in het land der belofte zich steeds als een vreemdeling gedragen heeft, wonende in tenten. Men zegge niet dat zulks eene kleinigheid is; in deze zaak toch verraadt zich geloof. Of is het niet iets bijzonders, dat iemand midden in een land, dat hem tot eene erve toegezegd is, in tenten blijft wonen, in stede van er zich eene vaste plaats in te zoeken? In tenten toch woont slechts de doortrekkende vreemdeling; door er in te blijven wonen, bekende Abraham, dat hij zich steeds op reis gevoelde en nergens thuis was. Niets zocht hij in Kanaän dan een graf, tot een teeken van zijn geloof, dat zijn zaad er zeker wonen zou; graven toch bouwt men slechts in zijn eigen land. Wat teekende dit zwervend leven? Immers, dat hij de vervulling der belofte vertrouwensvol aan den God des verbonds overliet. Hij heeft niets gedaan, om de vervulling te verhaasten, wijl Hij geloofde dat God op Zijn tijd alles doen zou, wat Hij beloofd had. Ook bewees het, volgens Hebr. 11:10, dat Abraham nog iets beters zocht, dan het Kanaän, dat op aarde was. Hij bouwde zich geene stad, omdat hij eene stad zocht; niet in Kanaän zocht hij ze, maar boven Kanaän. Hij verwachtte de stad, die fondamenten heeft, wier Kunstenaar en Bouwmeester God is. Jeruzalem, zoo heet zij; moederstad is zij van het koninkrijk Gods in de hemelsche plaatsen. Hare kinderen heeft deze moederstad op aarde; in hare schoot ontvangt zij deze allen, den een voor, den ander na, tot zij ze allen in hare armen vergaderd heeft. Die stad is de gemeente zelve, zooals God ze hierboven vestigt, tot eene gemeenschap, in wier midden Hij zelf gevonden wordt als de alles zijnde, als haar tempel, hare zon, hare muur, hare fontein, hare heerlijkheid. Daar zocht Abraham zijne ruste, niet hier; want God was er, zijn schild en zijn loon. Naar die stad was hij steeds op reis; Kanaän was hem slechts de rustplaats, waar de pelgrim even overnacht, om haar straks te verlaten, hoe liefelijk zij ook zij, en de stad in te gaan, waar hij thans al zijne kinderen bij zich wacht.

II.

IZAK EN JACOB MET DE TWAALF PATRIARCHEN.

---

16. Izak en Jacob staan hoog, maar toch beneden Abraham; want hun vaderschap omvat niet, gelijk het zijne, allen die gelooven zonder onderscheid. Om kind van Izak en Jacob te heeten, is het bepaald noodig dat men ook naar het vleesch uit hen geboren is. Alzoo zet in hun vaderschap dat van Abraham zich wel voort, maar slechts naar zijne op het historisch bondsvolk betrekking hebbende zijde.

Het ontga dan ook onze aandacht niet, dat de Schrift de geheiligden des nieuwen verbonds wel als zaad van Abraham, den vader van allen die gelooven, Rom. 4 : 12, aanspreekt, maar niet als dat van Izak of van Jacob. Dat laatste doet zij slechts als zij spreekt tot het volk dat naar het vleesch uit hen geboren is. Nochtans beslaan Izak en Jacob in Abrahams huis eene plaats, die aan de zijne grenst. Men behoeft de betrekking, waarin zij tot Israël staan, slechts te vergelijken met de verhouding, waarin de twaalf patriarchen tot Israël geplaatst zijn, om terstond te gevoelen, hoeveel nader hun vaderschap aan dat van Abraham grenst. Want te dezen opzichte staan zij met Abraham op ééne lijn, dat God met hen beiden het omtrent Abrahams zaad reeds gesloten verbond vernieuwt. Aan beiden toch, aan Izak, Gen. 26 : 3, 4, 24, en aan Jacob, Gen. 28 : 13, 14, herhaalt God de belofte, die Hij aan Abraham gedaan had, zich even goed aan hen als aan hem tot hare vervulling verbindende. Echter geeft Hij ze hun, omdat zij reeds aan Abraham gegeven was, of, gelijk de Schrift het uitdrukt, om Abrahams wil, zoodat hier niet iets nieuws begint, maar iets ouds zich voortzet. Daardoor dat ook Izak en Jacob in het verbond, met Abraham omtrent diens zaad gesloten, mede opgenomen worden, treedt tusschen hen ter eenre, en Ismaël of Ezau ter anderer zijde, een groot onderscheid in het licht. Ook deze laatsten zijn vaders van vleeschelijke kinderen Abrahams, maar geene personen, wier zaad God aanroepen kan, als God van hunnen vader; want God had niet tot hen, gelijk tot Izak en Jacob gezegd, dat Hij, evenals van Abraham, hun en huns zaads God was. Izak en Jacob staan dus terecht in de schatting van hun nageslacht op ééne lijn met Abraham als vaderen, met welke God een verbond omtrent hun zaad gesloten had. Als Israël straks God aanroepen zal, en wegens het besef zijner verwerpelijkheid, niet in eigen naam tot Hem durft naderen, zal het Hem wijzen op het verbond, dat

Hij niet alleen met Abraham, maar ook met Izak en Jacob heeft gesloten. Juist het drievoudig verbond, dat aan den aanvang zijner geschiedenis is opgericht, is zijn troost in de dagen zijner ellende; want hoe zou een drievoudig snoer ooit worden verbroken?

17. Dat de wetenschap der afstamming van Izak en Jacob voor Israël van groot gewicht was, blijkt uit de omstandigheid, dat slechts deze kinderen van Abraham de belofte erfden; Ismaël en Ezau toch werden door Gods vrijmacht uitgesloten, tot een voorteeken van wat ook in 's volks midden regel zal zijn.

Zeer opzettelijk wijst Paulus er in Rom. 9 op, dat God reeds in Abrahams, en kennelijker nog in Izaks huis getoond had, allen nageslachten tot waarschuwing, dat niet alles wat naar het vleesch uit Abraham was, en het teeken des verbonds in zich droeg, ook erfgenaam zou zijn der belofte. Kennelijk toch handhaafde God ook in het huis des verbonds Zijne vrijmacht, door te verwerpen, wat niet verwerpelijk geweest zou zijn, ingeval bloed en besnijdenis rechten en aanspraken tegenover Hem hadden gevormd. Van Izak toch scheidt Hij Ismaël af, schoon deze evengoed als Izak uit Abraham geboren en van Abraham besneden was. Alzoo deelt Ismaël slechts tijdelijk en gedeeltelijk in de zegeningen van het verbond der belofte; het blijvende en zaligmakende echter, dat in dit verbond toegezegd wordt, valt uitsluitend Izak te beurt. Krachtiger nog komt deze vrijmacht uit in Izaks huis. Daar werpt God Ezau uit, en neemt Hij Jacob aan. Wie nu nog Ismaëls uitwerping wegens zijne geboorte uit eene slavin, en Izaks aanneming wegens zijne geboorte uit eene vrije verklaren mocht, ziet zich hier beter onderricht, en enkel op de goddelijke vrijmacht gewezen. Beiden toch, Ezau en Jacob, zijn van ééne moeder, de vrije, de vrome Rebecca, de vrouw, welke God zelf, in antwoord op de gebeden des geloofs, uit eigen geslacht Izak toegevoerd had. Ja, zoo iets uiterlijks bevoorrecht, dan heeft Ezau de voorkeur, wijl hij de eerstgeborene is. Nochtans stelt God niet hem, maar Jacob tot erfgenaam, en om klaarlijk te toonen, dat Hij zulks enkel uit souverein welbehagen doet, zoo openbaart Hij zijne beschikking nog voor de kinderen iets goeds of kwaads gedaan hadden, ja, geboren waren. Naardien de belofte zich alzoo alleen aan Jacob hechtte, zoo was het noodig, dat Israël zich bewust was, uit Jacob gesproten te zijn; want alleen als zaad Jacobs had het deel aan het verbond. Daaruit verklaart zich, dat de Israëlieten zich wel enkel naar Abraham, en evenzeer enkel naar Izak, Am. 7 : 16, benoemen, maar toch doorgaande naar Jacob; daarmede toch willen zij zeggen, dat zij niet als kinderen van Ismaël of Ezau, maar van hem, dien God, na deze beiden van Abraham te hebben afgescheiden, tot erfgenaam der belofte stelde, zich tot Hem begeven, om den toegezegden zegen over zich in te roepen.

18. Als erfgenamen der belofte Abrahams omtrent diens zaad, zijn juist Izak en Jacob aangewezen, om hun geslacht te zegenen, dat is, de verzekering te geven, dat het in onderscheiding van andere, zij het ook uit Abraham gesprotene geslachten, erfgenaam zal worden van het beloofde heil.

Uit dit oogpunt bezien verkrijgt de aartsvaderlijke zegening eene eenige beteekenis. Zij is geheel iets anders dan loutere toewensching van heil; eene overdracht toch blijkt zij te zijn van de belofte des verbonds op het zaad, in den naam van God zelven gedaan. Zoo treden de Patriarchen terwijl zij zegenen op als profeten; rondweg kennen de Schriften hun dan ook den titel van profeet toe, Gen. 20:7; Ps. 105:15. Ook blijkt het duidelijk uit hunne geschiedenis, dat zij bij de zegening van hun zaad niet uit zich zelven spreken. Want anders zou Izak niet Jacob, maar Ezau, en Jacob niet Juda, maar Jozef den hoogsten zegen hebben gegeven. Daarin dat zij den Geest noodig hebben als zij hun huis zegenen zullen, teekent zich de grootte van het heil, dat aan het verbond der belofte verbonden is, duidelijk af. Trouwens hebben zij zegeningen toe te zeggen, die in geen menschenhart opklimmen kunnen.

19. Zij zelven, de zegenende vaders, dienen hun nageslacht tot bewijs, dat de goddelijke zegening niet ijdel is; aan hen toch werd de zegening van Abraham kennelijk vervuld, ten minste voor zoover zij bij hun leven reeds aan hen vervuld worden kon.

Wat het zegt: God tot God te hebben, zal eerst de toekomende eeuw ten volle openbaren. Nochtans wordt reeds hier op aarde iets gezien van het heil, dat het verbond over zijne kinderen brengt. Men denke slechts aan Izak. Niet zonder opzet deelt ons de Schrift mede, dat God Izak ook na Abrahams dood zegende, Gen. 25:11; want zij wil ons doen zien; hoe trouw Hij is aan Zijn woord. En hoe mild Gods hand over hem was, wordt ons niet verzwegen. Op al zijne zwerftochten gaat God met hem mede; van Hebron, 's vaders rustplaats, naar Lachai-Roi, Hagars put, thans Muweirlieh geheeten, naar Gerar, de Filistijnsche stad, naar Rehoboth, de plaats der ruimte, in Wadi Rucheibeh, naar Berseba, en van daar weer naar Hebron terug. In Gerar geeft God hem een honderdvoudigen oogst, ja, Hij maakt hem overal groot, en steeds grooter, tot hij zeer groot geworden is, zoo rijk in vee en in lijfeigenen, dat al de Filistijnen hem benijden. De menschen werken hem tegen; met aarde stoppen de Filistijnen de putten zijns vaders toe; zelfs betwisten Gerars herders hem het recht op putten, die hij zelf gegraven heeft; en toch gaat hij steeds vooruit. 't Is God, die hem in spijt van alle tegenwerking, voorwaarts brengt; want hij zelf, lijdzaam en toegevend als hij is, is er de man niet naar om zelf zich baan te breken. Hier mag wel gevraagd wie tegen ons zal zijn, als God voor ons is; dan moet de vijand ten laatste komen smeeken om den vrede, en getuigenis afleggen dat God met ons is; men zie het aan Abimelech, den koning van Gerar, als hij bevende te Berseba komt om Izak om een verbond des vredes te vragen, Gen. 26:26, enz. Ja, als Izak in kleingeloovige vrees, op Abrahams voetspoor, zijnen echt in gevaar brengt, bewaart God hem niet slechts, maar keert Hij hem zelfs zijne dwaasheid ten goede, Gen. 26:7, enz. — Niet minder komt zulks uit in Jacobs leven, vooral omdat de zegen hier kennelijk in spijt van zware schuld toebedeeld wordt. Men weet hoe Jacob zijn vader en zijn broeder bedroog; wat anders zou men thans verwachten, dan dat de vloek hem zijn leven lang volgen zou? En ja, ten deele wordt het bedrog aan den bedrieger gewroken, men denke aan Laban, die hem Lea in

de handen speelt, en tienmalen zijn loon verandert, aan Ruben, die zijn bed schendt, aan de tien zonen, die hem van Jozef berooven. Maar al handhaaft God de wet dat men behandeld wordt gelijk men behandeld heeft, zoo laat Hij in zijn betoon van recht overvloedig ruimte tot uitgieting van den zegen, dien Hij hem om Abrahams wil heeft toegedacht. Labans bedriegerijen kunnen niet verhinderen, dat Jacobs kudden gansch zeer uitbreken in menigte, Gen. 30 : 43; want God zorgt voor hem, Gen. 31 : 42. Met niet meer dan een staf ging hij eens over den Jordaan, tot twee heiren geworden keert hij naar het vaderhuis weder, Gen. 32 : 10, ja, hij kan zeggen, dat hij alles heeft, Gen. 33 : 11. Twaalf zonen gaf hem God, van zins om de belofte te vervullen, dat Abrahams zaad talloos als de sterren zou zijn; tegen den avond zijns levens telt zijn geslacht reeds zeventig leden. Het aantal zijner knechten en maagden mag gerust op eenige honderden worden geschat, met het oog er op, dat Abraham, wiens mede-erfgenaam hij door Izak is, de zijnen reeds bij honderden telde, Gen. 14 : 14. Niet eer sterft hij, dan na des levens zat te zijn; want zijn leeftijd klimt tot 147 jaren. Een zwerver is hij gelijk zijne vaderen voorzeker; van Berseba gaat het naar Succoth, naar Sichem, naar Bethel, naar Bethlehem, naar Hebron, naar Egypte; maar wanneer was God niet bij hem? Het verwondert ons niet, dat de Kanaänieten ook hem met vreeze aanzien, en zijn bondgenootschap op hoogen prijs stellen, Gen. 34 : 9, 10.

20. Zijne hoogste beteekenis voor zijn nageslacht ontleent Jacob aan de omstandigheid, dat God hem stelt tot voorbeeld van den weg, waarin zijn zaad in het bezit van de zaligmakende goederen des heilverbonds wordt gesteld.

Daaruit verklaart zich trouwens, dat Jacobs leven ons veel uitvoeriger beschreven wordt dan dat van Izak. Ook is het zeer in de orde, dat juist Jacob tot voorbeeld van den weg tot het heil dient. In Izak toch zijn nog twee volken, die zich eerst vaneen moeten scheiden; in Jacob is slechts één volk. Wel gaat de vrijmacht Gods voort met uit te werpen, maar, in den regel ten minste, niet op zoo tastelijke wijs als te voren. De kinderen des vleesches blijven met de kinderen der belofte één volk vormen; eerst na hunne inlijving in het volk worden zij als verworpenen openbaar, 't zij in dezen tijd, door afsnijding van de gemeente, 't zij in de toekomende eeuw, door het gericht, niet meer echter gelijk tot dusver te voren. Maar de omstandigheden juist, dat de verworpenen niet meer zoo zichtbaar worden aangewezen, en veeleer één volk met de kinderen uitmaken, oogenschijnlijk aan dezen in recht gelijk, maakt het dringend noodig, dat allen duidelijk worde aangewezen, welke de merkteekenen der ware erfgenamen zijn. Elk moet kunnen weten, of hij hope voeden mag, dat de belofte in haren vollen omvang aan hem zal worden vervuld. Zoo is Jacob van zelf de aangewezene man, om tot type van de echte kinderen Abrahams te dienen; ook hier gaat het naar den regel, dat zij juist tot type worden gekozen, die aan het hoofd van nieuwe tijdvakken staan. En in het nauwst verband hiermede staat de omstandigheid, dat Jacob het karakter van zijn nageslacht, beide naar de lichtzijde en naar den schaduwkant, het zuiverst vertegenwoordigt, en in eigen historie vertoont,

tot welke afwijking van den weg naar het heil de volksaard onwillekeurig voert. Zoo toch kan hij beter dan een Abraham of Izak zelfs, bij wie meer de gunstige, verhevene zijde van den volksaard op den voorgrond staat, zijn nageslacht tot voorbeeld dienen van de eigenaardige verandering, die er bij zijne kinderen plaats grijpen moet, zullen zij waarlijk erfgenamen worden.

21. **Bepaaldelijk dient Jacob heel zijn nageslacht tot een teeken, dat geen ijver tot verkrijging van het heil tot het doel leidt, die door vleeschelijke middelen dit doel bereiken wil, zoodat eerst dan het heil in het bezit komt, als het berouwvol, met aflegging van den listigen Jacobsaard, uit het geloof wordt gezocht.**

Een drang om de eerste te zijn, door erfgenaam te worden van het voorrecht, dat Izak boven Ismaël had, onderscheidt Jacob zeer gunstig van Ezau, den man wiens streven op de bevrediging van de zinnelijke behoeften des oogenbliks is gericht. Het teekent voorzeker iets groots als men iets groots zoekt, te weten, den zegen aan de verbintenis met God verbonden, maar op zich zelf is het niet genoeg. Aan Jacob blijkt dat het heilige ook heiliglijk gezocht wil worden; want ziet, de wijze waarop hij deelachtig zoekt te worden, wat naar het natuurrecht aan Ezau toekomt, brengt hem in gevaar om het voor goed van zich te vervreemden. Zijn natuurlijke aard toch, waarop reeds zijn naam Jacob, hielenlichter, wijst, wordt hem ten valstrik. Door listige berekening tracht hij te verwerven, wat alleen uit genadige beschikking geschonken wordt. Voor geen bedrog zelfs deinst hij terug, als ging hij uit van de stelling, dat het doel de middelen heiligt. Eerst maakt hij van Ezau's zinnelijkheid gebruik, door hem voor een schotel linzenmoes het recht der eerstgeboorte af te koopen; daarna bedriegt hij, zij het ook op aansporing zijner moeder, den blinden vader, door zich als Ezau vermomd onder diens zegenende handen te buigen. En wel moge het een tijdlang schijnen, als rustte er op dit overleg des vleesches een zegen, ten laatste blijkt toch, dat God Zich Zijne genade niet door menschelijke sluwheid rooven laat. Juist op het oogenblik, dat Jacob Gods reddende hand meer dan ooit noodig heeft, keert God Zich als een vijand tegen hem; 't is in de ure waarop hij Zijne hulp heeft ingeroepen tegen 's broeders wraak. Aan Jabboks oever, in den donkeren nacht, valt God op Jacob aan; Hij wil er hem mede doen gevoelen, dat niet Ezau, maar Hij zelf de vijand is, met wien Jacob voor alles verzoening moet zoeken. En langs welken weg dient deze verzoening gezocht? Zonder bedrog moest Jacob tot God komen, dat is als een boetvaardige, die van alle vleeschelijk middel om zich Gods heil te verwerven afziende, alleenlijk uit genade erfgenaam wil worden des heils. En ziet, waar Jacob zóó, als later een Nathanaël, tot God komt, daar laat God Zich van hem overwinnen; uit genade ontvangt hij thans den zegen, dien hij weleer uit het vleesch had gezocht, als een getuigenis aan het geloof, waardoor hij van een vertoornden zich op den getrouwen God had beroepen. Voortaan getuigt de nieuwe naam, dien God hem geeft, Israël, Vorst Gods, van den hergeven zegen; zijne verwrongene heup dient hem tot herinnering er aan, dat de pogingen van

eigen kracht en listig overleg niet de rechte wegen zijn, om een heil deelachtig te worden, dat zich slechts nemen laat door het geloof. Daarom wijst Hosea op den ommekeer, die er in Jacobs binnenste heeft plaats gegrepen, als op het voorbeeld van den ommekeer, die er bij zijn nageslacht plaats grijpen moet. Want steeds zijn Jakobs kinderen als rechte erfgenamen van huns vaders natuurlijken aard, bezig om Gode door sluw bedrog en eigene kracht den zegen af te dwingen. En niet de zoon van Jakob, die er zich zelf brengen wil, God bedriegende met werken, aan welke hij zelf geene waarde hechten zou, werden zij hem door zijnen naaste in rekening gebracht, erft het heil; God treedt veeleer als een vijand tegen hem op. Eerst dan deelt hij in den zegen, als hij een Israëliet geworden is, dat is, een, die oprecht tot God komt, en naardien een zondaar niet oprecht voor God is, zonder zich als een onwaardige aan Hem te vertoonen, alle verdienste prijs geeft, om zich tegenover Hem staande te houden, enkel door het op Zijne belofte en trouwe pleitend geloof.

22. Ook als vader der twaalf patriarchen is Jacob een man van groote beteekenis; door zijne tusschenkomst toch krijgt de belofte in de twaalf patriarchen een breederen grondslag van vervulling, dan tot dusverre het geval was: Abrahams wortel is in Jacobs huis tot een boom met twaalf takken opgewassen.

'tIs een schoon gezicht, Jacob met zijne twaalf zonen, Ruben en Simeon, Levi en Juda, Issaschar en Zebulon, allen uit Lea, Gad en Aser, uit Zilpa, hare lijfeigene, Jozef en Benjamin uit Rachel, de geliefde, met Dan en Naftali, uit Bilha, hare dienstmaagd. Op hen allen rust de belofte Abrahams; uit zijnen wortel opgegroeid, zullen zij allen hunne vrucht dragen; geen die niet door de vettigheid des wortels groeien zal. Voorzeker bepaalt hun zedelijke staat tot op zekere hoogte het lot van hun nageslacht, wie zal het ontkennen? Ruben, Simeon en Levi, de drie oudsten, berooven door schenning van recht en eed hun geslacht van de eere der eerstgeboorte en van den scepter des koninkrijks, ja, de beiden laatsten meteen van blijvend grondbezit en politieke zelfstandigheid, in het land der belofte. Maar toch blijft het verbond in hun geslacht; ook zij zijn hoofdtakken, die even goed als hunne broederen, het sap des wortels naar de zijtakken overbrengen. Men vergelijke hen slechts met Ismaël of Ezau, die den bondszegen niet naar hun zaad konden leiden, en het onderscheid springt terstond in het oog. Van hen, ja, van al de zonen Jacobs geldt, dat de takken heilig zijn, enkel wijl de wortel heilig is. Treden de drie eersten terug, voorzoover het recht der eerstgeboorte van hen wordt weggenomen, de vierde van Lea's zonen treedt vooruit, wijl hij als eerstgeboren hoofd onder zijne broederen optreden zal. Want in Jacobs huis gaat het naar des huizes wet, dat de eerstgeborene het hoofd zijner broederen is, op wien, tegelijk met het recht om hen te regeeren, de plicht rust om zich borg te stellen voor hunnen welstand. 't Is Juda, wiens naam zeggen wil, Gen. 29:35, „hij wegens wien God wordt geprezen," een vorst onder de broederen, een leeuw onder de volken, wiens scepter van tusschen zijne voeten niet wijken zal, tot hij zich rustig bij zijn

buit kan nederliggen, en alle volken des aardrijks zijn gezag erkennen. Dat deze profetie steeds bezig is zich te vervullen, zal de historie des Godsrijks ons later doen zien. Na hem is Jozef, de eerstgeborene der geliefde, wier stof bij Bethlehem rust, de rijkst gezegende. Want tusschen hem en Juda is het recht der eerstgeboorte alzoo verdeeld, 1 Kron. 5:1, 2, dat Juda wel de heerschappij over zijne broederen, maar hij het dubbel erfdeel verkrijgt. Immers gelden zijne beide zonen, Efraïm en Manasse, voor twee stammen. Alzoo wordt door de eigenaardige plaats, die aan Juda en Jozef toegekend is, het punt gesteld, waaruit straks de lijnen der volkshistorie getrokken worden. De weg is geopend tot het overwicht, dat beide stammen op de overigen zullen hebben, en tot een naijver tusschen beiden, die Israël verscheuren zal, tot de Christus komt, in wiens dagen alles ééne kudde zal zijn onder één herder.

23. Allernaast heeft Jozef onder al de twaalf patriarchen voor zijn nageslacht de meeste beteekenis. Dient Jacob in het bijzonder om de wending voor te stellen, die er in het godsdienstig leven des volks plaats grijpen moet, Jozefs levensgang beeldt den weg af, waarlangs God de werktuigen van Zijnen heilsraad, den Christus inzonderheid, in Israël tot de hoogte der bestemming opleiden zal.

Jozefs leven laat ons het beeld na van een, die vanwege de bevoorrechte plaats, hem aangewezen, door zijne broederen benijd wordt. Zij doen hem geweld aan en leveren hem in de handen der vreemdelingen over. Maar zijne verdrukking dient om zijne gehoorzaamheid te beproeven, en hem te volmaken in de deugden, die geëischt worden door zijne bestemming. Want vanwege zijne gerechtigheid wordt hij uit zijne vernedering opgeheven; nadat zijne vroomheid hem een tijdlang van het geluk vervreemdde, blijkt zij toch ten laatste de weg tot het geluk te zijn. De treffelijke eigenschappen, met welke Gods Geest hem begiftigt, maken hem der wereld bekend als haar aangewezen redder. Dan valt het volk, dat hem niet kende en de mate zijner verdrukking vervulde, aan zijnen voet. Eer en macht worden zijn deel; één slechts is hooger dan hij. Van zijne hoogte doet hij zegen op de wereld afdalen; Zaphnath Paneach, Behouder des levens, is zijn naam. En nadat de heiden hem erkend heeft, worden de oogen zijner broederen voor hem geopend; dan valt ook zijn eigen huis hem te voet en deelen ook zijne broederen in den zegen zijner verhooging. Maar niet terstond wordt het zoo; lang zelfs duurt het eer de zijnen hem herkennen. Eerst de nood drijft hen uit om een helper te zoeken; nog verbergt hij zich voor hen, tot zij in zijn toorn over hen eene vingerwijzing naar hunne schuld hebben erkend. Dan verplet hij hen, maar door zijne erbarming; zijne broederen vallen om zijnen hals, en op beider aangezichten vermengen zich de tranen van hun berouw en van zijne liefde. Het is onmogelijk om hier Christus' levensgang niet geschetst te zien. Voorzeker geldt het van alle werktuigen des heils, die God in Israël voortbrengen zal, dat soortgelijke gang des levens de hunne is; steeds toch zal alles wat in Israël boven zijne broederen bevoorrecht is, van den nijd zijner broederen lijden en vaak den heiden eer

dan eigen volk ten zegen zijn. Maar ten volle beantwoordt Christus alleen aan Jozefs beeld, hij, wien God de plaats der eere, Israël de plaats der schande toewees; hij, wien de heidenen, door Israëls raad kruisten, maar daarna aanbaden; hij, wien Israël eens zoeken, en als de Koning aller werelden weervinden zal.

24. Van geen geringer gewicht is de ommekeer, die, door tusschenkomst van Jozef, in den uiterlijken staat van Jacobs huis tot stand wordt gebracht; door Jozefs bestier toch wordt Jacobs huis van Kanaän overgeplaatst naar Egypte, om daar, naar Gods raad, te blijven tot de ure zijner aanneming tot volk van God gekomen is.

Om het gewicht dezer wending te beseffen, bedenke men, dat in de naastvolgende tijden de belofte aangaande de vermenigvuldiging des zaads vervuld worden zou: Jacobs huis zou tot een volk worden. Kan Kanaän het tooneel van de vervulling dezer belofte zijn? Neen, geene plaats is er ongeschikter voor dan dit zwerfland der vaderen. Immers zou Jacobs zaad in dezelfde mate als het zich vermeerderde, de ijverzucht der Kanaänieten opgewekt, en in Kanaän den Farao gevonden hebben, die het in zijne wieg had gesmoord. En ja, dit gevaar ware te ontkomen geweest, maar ten koste van meer dan het leven. Daardoor namelijk, dat Israëls zaad zich met Kanaäns zaad, eerst door bondgenootschappen, daarna door huwelijken, gaandeweg vermengd, en zoo overlevering en belofte prijs gegeven had. De Kanaäniet toch kon den Israëliet slechts dulden zoo deze zelf Kanaäniet werd. Reeds in de dagen der patriarchen hadden de Kanaänieten getoond, dat zij van zulk eene oplossing des Israëlietischen vraagstuks niet afkeerig zouden zijn. Men denke slechts aan den voorslag der Sichemieten, Gen. 34 : 10, 16, 23, aan Jacobs zonen gedaan, om zich met hen te verzwageren en tot één volk te worden. En dat er in Jacobs huis wel eene neiging bestond, om de grenslijn te overschrijden, die om eigene erve getrokken was, verzwijgt ons de geschiedenis niet. Waarlijk, zelfs de twaalf patriarchen zijn zich zelven niet toebetrouwd. Reeds had Juda, de erfgenaam van den scepter, niet slechts een Kanaäniet tot vriend, maar ook eene Kanaänietische tot vrouw genomen, Gen. 38, en zijnen zoon eene Kanaänietin tot vrouw gegeven; ook Simeon had een zoon bij eene uit Kanaäns geslacht, Gen. 46 : 10. Zou Jacobs zaad op dezen weg niet van kwaad tot erger voortgaan en straks met Kanaän omkomen in het gericht, dan was het noodig, dat God het tijdig van Kanaän afzonderde, door het te brengen naar een ander land, tot het talrijk genoeg zou zijn, om zijn erfland in eens te bezetten. Maar naar welk land zal Hij het voeren? Het naast ligt de gedachte aan Paddan-Aram, het moederland des geslachts, voor de hand. Maar in Syrië dreigt evenzeer gevaar als in Kanaän; zijne bevolking is in zede en bloed te nauw aan Jacobs huis verwant, dan dat vermenging zonder wonderdadige tusschenkomst te vermijden zou zijn. En dat zulk eene vermenging, daargelaten nog, dat zij strijdig zou zijn met Israëls bestemming om een eigen volk te wezen, voor Jacobs huis zeer schadelijk ware, doet reeds een oppervlakkige blik op Syrië's half heidensche bevolking zien. Neen, niet naar Syrië, maar naar Egypte moet Israël; daar aan den Nijl woont een volk, dat zich streng

afgezonderd houdt van al wat vreemd is, vooral van een volk, dat zich gelijk Jacobs geslacht, aan het herdersleven overgeeft, Gen. 46 : 34. Hier zal Israël zijne jeugd doorleven. En ten overvloede geeft Hij het, niet midden in Egypte, maar aan zijne oostelijke grens, zijne woonplaats, in Gosen, de landstreek waar het ruimte heeft om zich uit te breiden, en een geschikt uitgangspunt vindt voor zijn terugkeer naar Kanaän.

25. Van Egypte naar Kanaän terug, zoo is de heilige aartsvaderlijke leus; openlijk belijden juist de vaderen, door wier tusschenkomst God Israël naar Egypte voert, hun geloof aan den terugkeer van hun geslacht, Jacob door te bevelen dat men hem in Kanaän begrave, Jozef door te gelasten dat men straks bij den uittocht zijne beenderen medeneemt.

Daar in Kanaän wilde Jacob rusten, opdat zijn graf tot zijn geslacht spreken zou van zijn geloof in de belofte des lands, en van hunne roeping om naar het land der vaderen weder te keeren. En moest Jozef zijn lijk aan Egypte laten, toch zorgde hij, dat zijn huis wist, hoe ook zijne hope op de vervulling der belofte rustte, door te laten zweren, dat zij zijne beenderen medenemen zouden, opdat hij bij zijne vaderen slapen mocht.

VIERDE AFDEELING.

De vervulling der belofte aangaande volk en land.

---

1. De belofte dat het huis van Abraham tot een volk worden zou, dat dit volk God ten Vader zou verkrijgen, en dat Kanaän het land zou zijn, waarin Abrahams zaad wonen zou, komt in den naastvolgenden tijd tot hare vervulling. Eerst wordt Jacob tot een volk, dan verheft God het tot den rang van een volk Gods, eindelijk brengt Hij het in het land der belofte.

Over den tijd van Jozefs dood tot Mozes' geboorte zwijgt de gewijde geschiedenis nagenoeg ten volle. Want Israëls historie wordt ons slechts in zoover verhaald als zij samenvalt met de heilsdaden Gods; waar God Zijnen arm terugtrekt, houdt ook deze historie hare pen in. Wij zullen op hetzelfde zwijgen stuiten in alle tijdvakken, waarin geene wendingen in 's volks historie plaats grijpen, die de belofte nader brengen aan hare vervulling, of waarin geene profetieën worden gegeven, die op de belofte voller licht laten vallen. Van het thans ingetreden tijdvak weten wij slechts dat het volk zich in het oogloopend vermeerderde, en zich op den grondslag der natuurlijke afstamming vormde tot een welgeordend geheel, waarin geslachten en stammen behoorlijk onderscheiden waren. Het werd vertegenwoordigd door zijne oudsten, Ex. 3:16, en later door eigene ambtlieden, ook schrijvers geheeten, geleid, die op hunne beurt onder Egyptische beambten stonden. Al rustte dus Gods hand, Zijn oog bleef waken; Hij zorgde dat Jacobs huis volk werd en volk bleef. Veel meer weten wij van die dagen niet. Egypte was de moederschoot Israëls; wat valt te zeggen van wat in den moederschoot gebeurt? En toch is het leven er niet in rust; in alle stilte groeit en rijpt het er voor de geboorte. Hoe weinig de gewijde historie ons echter van dit tijdvak mededeelt, zoo hebben wij toch recht om te zeggen dat de aartsvaderlijke vingerwijzingen, om steeds den terugkeer naar Kanaän in het oog te blijven houden, geenszins overbodig waren. Want er was gevaar dat het heerlijke Gosen, van welks lof de Egyptische pen, blijkens latere ontdekkingen, zooveel wist neder te schrijven, de plaats van Kanaän in 's volks genegenheden innemen zou. Wat toch was Gosen minder dan een voorhof Kanaäns? Zijne vruchtbare weiden gaven het volk gelegenheid de zwervende leefwijze der vaderen voort te zetten, en hunnen veestapel, de voornaamste bron van hunnen rijkdom, niet weinig te vermeerderen. Inzonderheid Ruben en Gad schijnen van die gelegenheid met goeden uitslag gebruik te hebben gemaakt. Ook was het land voor tuinbouw

en akkerbouw geschikt; en aan de heerlijke vruchten, die er groeiden, dacht het volk nog in de woestijn met verlangen terug. Reeds velen namen vaste woonplaatsen in en legden zich op den landbouw toe, Deut. 11 : 10; anderen woonden tusschen de Egyptenaren in, Ex. 3 : 22; 12 : 23, in Gozens steden. En mocht het volk zijn voordeel doen met de Egyptische beschaving en zich inzonderheid de hooggeroemde schrijfkunst eigen maken, toch nam het ook gaandeweg den afgodischen zin zijner naburen over. Men lette slechts op de getuigenissen der latere profeten, en men zal zien, hoezeer het volk door Egypte werd besmet. Bij Ezechiel vergelijkt God het volk bij eene maagd, bij wie die van Egypte reeds in hare jeugd gelegen hadden, 23 : 8, 19, vgl. 20 : 7. Ook de historie zegt het ons. Want Josua laat het volk beloven om de goden weg te doen, die hunne vaders in Egypte gediend hadden, Joz. 24 : 14. En al werd het niet rondweg gezegd, het zou nochtans afgeleid kunnen worden uit de sterke neiging tot afgoderij, die zich tijdens de woestijnreis openbaarde. Met name wijst de vereering der duivelen, waaraan zich het volk destijds overgaf, op den dienst van den Egyptischen Pan-Mendes, die vooral in Gosens onmiddellijke nabijheid in eere was.

2. Slechts de verdrukking kon het heimwee naar het land van de graven der vaderen wakker maken; de traditie alleen bleek er machteloos toe. Naaste aanleiding tot 's volks verdrukking was de vervulling der belofte omtrent zijne groote vermenigvuldiging. Zijne snelle vermeerdering boezemde den Koningen van Egypte bezorgdheid in; de vrees deed op middelen zinnen om de belofte aangaande 's volks uitbreiding in haren loop tegen te houden; eerst kwam het gebod om alle mannelijke kinderkens, die geboren mochten worden, te dooden, daarna werden zware lasten opgelegd, om er de kracht des volks door te breken.

Een tijdlang oogstte Israël de vruchten in der belangrijke diensten door Jozef aan Egypte bewezen; ten laatste echter werden de diensten vergeten en veranderde de gunst in haat. En waarlijk scheen Egypte's Koning reden te hebben om zich tegen Israël te keeren. Rustte de zegen der vruchtbaarheid niet kennelijk krachtens de belofte op het volk? Het kon niet anders of zijne buitengewone vermenigvuldiging moest de bezorgdheid van Egypte's Koning opwekken. Men vreesde wellicht dat de Semietische vreemdelingen, die Gosen vervulden, te eeniger tijd gemeene zaak mochten maken met hunne verder oostwaarts gelegene stamverwanten, van wier roofzucht men vroeger meer dan eens ondervinding had opgedaan. Zelfs zonder dat scheen hunne getalsterkte gevaarlijk. De staatkunde der Farao's kantte zich tegen de belofte Abrahams. Zoo brak een tijdperk van weergalooze verdrukking voor Israël aan; de jongskens werden bij hunne geboorte met tranen aangezien, want Farao had ze allen van de geboorte af ten doode verwezen. Ongetwijfeld leerde de ondervinding, dat deze maatregel al te geweldig was, om duurzaam gehandhaafd te worden, maar dat deed den vijand slechts naar een nieuw middel zoeken, tot verbreking van Israëls kracht. Toen het moorden niet hielp, legde men den Israëlieten dezelfde

lasten op, waartoe men anders alleen de krijgsgevangenen gebruikte; men liet ze namelijk ten bate des rijks steenen bakken en steden bouwen. Kon hunne kracht niet gebroken worden, dan moest zij ten minste worden gebruikt.

3. Nog vóór Israël de hulp van den God der vaderen inriep, was God reeds bezig hun een Verlosser te bereiden, in Mozes, uit Levi's geslachte; na hem door het geloof zijner ouders gered te hebben van den dood, gebruikt Hij de vijanden om hem op te voeden, en geeft Hij zelf hem genade om de zaak Zijns volks als de zijne aan te merken.

Ook hier houdt God Zich aan den regel, om Zich van menschen te bedienen, tot verlossing van Zijn volk; want Hij geeft Israël een „Overste en Verlosser," Hand. 7 : 35, in Mozes. Dat God zelf Mozes geeft mag wel met nadruk op den voorgrond gesteld. Want Mozes is niet, wat de groote mannen op het gebied der wereld zijn, de vrucht van zijn tijd; zoo moge de ongewijde geschiedschrijver het opvatten, niet de Schrift. De groote mannen op het gebied van Israëls historie zijn uit niets minder te verklaren dan uit hunnen tijd; zij zijn geene vrucht van de ontwikkeling hunner volken en geene tolken van den algemeenen geest. Integendeel staan zij veeltijds tegen hun volk over, en worden zij als hunnen tijd vreemd beschouwd. Er is in Israël geen opklimming, geen vooruitgang uit eigen boezem; niet de getallen, maar de namen vormen zijne historie. Israëls grootheden dalen van boven af; zij zijn niet de vruchten, maar de scheppers hunner tijden; kinderen des wonders zijn zij. Daaruit verklaart zich, dat de gewijde geschiedenis het leven der mannen, door welke God de belofte nader aan hare vervulling brengt, van zijn begin tot aan zijn einde, zoo nauwkeurig en omstandig omschrijft, terwijl zij soms eeuwen met stilzwijgen voorbijgaat. Hierdoor wil zij ons ook doen zien, met hoe groote zorg en wijsheid God de werktuigen zijns heils toebereidt. Duizend gevaren zweven soms boven hun hoofd, zoodat haast elk ze verloren acht; maar al zal de vijand zelf het middel zijn om ze te behouden, dit staat vast, dat geen haar van hun hoofd zal verloren gaan. Ofschoon de pas geboren Mozes mede onder de kinderkens behoort, over welke Egypte's koning het doodvonnis uitgesproken heeft, toch zal hij niet sterven. God zorgt dat het geloof zijner ouders hem behoudt; door het geloof toch vreesden zij den toorn des konings niet, en verbergden zij hun kind drie maanden lang, Hebr. 11 : 23. En straks geeft Hij aan Farao's dochter een moederhart, dat zich over het kindeke ontfermt, en aan het kindeke zelf geeft Hij in zijne voedster de eigene moeder weder. De vijand zelf moet de roede snijden, waarmede hij straks geslagen wordt. 't Zijn Egyptenaren, die de verstandelijke vermogens van het kindeke ontwikkelen, en het de gelegenheden openen, om zich de hoedanigheden eigen te maken, die hem straks zullen bekwamen om Israël ten voorganger te zijn, Hand. 7 : 22. En wat het treflijkste is, God is Mozes met zijne genade nabij, want Hij doet hem door het geloof de versmaadheid Christi meerderen rijkdom achten dan de schatten in Egypte, Hebr. 11 : 24—26. Niet de

ijver van een ridderlijk karakter voor een onderdrukt volk, noch de dorst naar daden van een krachtigen geest, neen, alleen het geloof verklaart ons Mozes' keuze om zijn leven te wijden aan Israëls verlossing. En zoo doet hij, wel bezien, eene verstandige keus; want hij kiest de partij van een volk, dat niets minder dan alles heeft, schoon grootendeels nog slechts in belofte.

4. Onder Gods bestuur werkt Mozes' eigene dwaasheid mede om hem voor goed van Egypte te scheiden. Als vluchteling voor Farao vindt hij in Midian eene veilige schuilplaats, waar God hem tot zijne gewichtige roeping voorbereidt, en te Zijner tijd roept, om Israël uit het huis der slavernij te leiden, en op weg te brengen naar het beloofde land.

Zal Mozes Jozef ten voorbeeld nemen, door met behoud van zijne invloedrijke plaats aan Farao's hof als bezorger van de belangen zijns volks op te treden? Dit schijnt de natuurlijk aangewezene weg te zijn. Maar God heeft voor Mozes grootere werken weggelegd dan voor Jozef. En daarom stiert God het zoo, dat Mozes zelf, zijns ondanks, zijne plaats aan Farao's hof verliest. Gedreven door het besef dat zijne geschiedenis heenwees op zijne roeping om zijn volk te verlossen, begeeft hij zich op veertigjarigen leeftijd op weg om zich op de hoogte van den ellendigen staat zijns volks te stellen. Meer ziet hij dan hij kan verdragen; in toorn ontstoken over het onrecht, dat een Egyptenaar een der Israëlieten aandoet, heft hij zijne hand op, en slaat den volksverdrukker dood. Dat deze daad geenszins uit berekening geschiedde, om er het teeken tot opstand door te geven, blijkt uit Mozes' pogingen, om haar bedekt te houden; immers verbergt hij den verslagene in een haastig gedolven graf. Toch had zij voor Mozes gewichtige gevolgen. Tegen zijne bedoeling in, algemeen ruchtbaar geworden, geeft zij aanleiding, dat alles zich tegen hem keert; Egypte en Israël saam, ja, ook Israël, hier gelijk steeds, Hand. 7, voor zijne Verlossers blind. Alzoo moet Mozes in Midian een nieuw vaderland zoeken; voor goed schijnt hij voor zijne bestemming verloren. Maar God stierde het alzoo, dat er voor Mozes geene ruimte meer overschiet, om als Israëls redder op te treden. Want had God na het ruchtbaar worden van Mozes' daad, de harten zijns volks bewogen zich om hem als om hunnen Bevrijder te scharen, zoo zou de beweging, hierdoor veroorzaakt, niet het goddelijk karakter gedragen hebben, dat God aan Israëls vrijmaking bijzetten wilde. Het zou eene beweging geweest zijn, die Mozes tot uitgangspunt had, en die vóór alles gekenmerkt werd door het streven om het op te nemen voor de rechten van den verdrukten mensch, en reeds in den aanvang door vleeschelijke overijling zijn ontsierd. En zoo mag het grootsche werk der geboorte van het oud-testamentische volk Gods niet geschieden. Dit werk moet blijken uitsluitend een werk Gods te zijn. Niet Mozes door God, maar God door Mozes. Daarom wacht God tot Mozes zelf het werk van Israëls verlossing als onmogelijk heeft opgegeven, en door het geloof in het wonder en het besef eener onmiddellijke roeping bekrachtigd, als een werk van God het weder opneemt. Veertig jaren moeten

daartoe eerst verloopen; want eerst moet Israëls nood op het hoogste en Egypte's schuld meer dan vol zijn.

5. Losmaking van den band, dien God Zelf tusschen Farao en Israël gelegd had, moet natuurlijk aan de vervulling van de belofte, dat Israël een eigen volk zijn en in een eigén land wonen zou, voorafgaan; daarom leidt God, door Mozes' tusschenkomst den gang der dingen alzoo, dat Farao zelf, door zijne schennis van het recht Gods op Israël, zijne eigene souvereiniteitsrechten op dit volk verspeelt.

Men houde in het oog, dat God zelf Farao met rechtsmacht over de Israëlieten bekleed had. Is God de Vader, en Israël het kind, Farao kunnen wij vergelijken bij den knecht, onder wiens macht de vader het kind voor eene wijle gesteld heeft. Vandaar neemt God Israël niet zonder meer uit Egypte weg; immers eerbiedigt Hij steeds Zijne eigene beschikkingen. Ware Farao thans iemand geweest, die God ook werkelijk als Israëls hoogste souverein beschouwde, en zelf slechts Diens dienaar wilde zijn, zoo zou de Heere hem voorzeker terstond Zijn laatste oogmerk met Israël bekend hebben gemaakt, door hem te bevelen, het volk naar Kanaän te laten trekken. Maar zoo een is Farao niet. Integendeel merkt hij zich zelf als Israëls hoogste souverein aan; hij vergeet dat hij slechts de knecht is, wien de vader het kind toebetrouwde, en hij stelt het kind tot zijn slaaf. 't Is met deze verkeerdheid zijns harten dat God rekening houdt, als Hij, wel verre van hem te zeggen, dat Hij bezig is Israël voor goed aan zijne macht te onttrekken, er zich toe bepaalt, om hem te bevelen, dat hij het volk drie dagreizen ver de woestijn intrekken late, om Hem een feest te vieren, Exod. 5 : 1. Billijker eisch kan niet worden gedaan. De Vader wil dat het kind Hem als Vader erkenne, door zich tot Hem te begeven, en Hem te dienen; zóó moet het blijken, dat Hij, niet Farao, het eerste recht op Israël heeft. Door den Gods eisch af te wijzen, begaat Farao de zonde van den knecht, die zich tegenover het kind als heer opwerpt, maar daarmede zich dermate tegen den Vader bezondigt, dat hem alle recht op het kind ontnomen worden moet. En dit misdrijf begaat Farao waarlijk. Wie is Jehova, dat ik Zijner stem gehoorzamen zou? Ik ken Jehova niet! zoo luidt zijn antwoord op Mozes' eisch. Voorzeker heeft hij zijne redenen voor zijne weigering; hij vreest, dat de gevraagde samenkomst het zelfbesef des volks opwekken zal, en tevens, dat de vereering van Jehova een middelpunt van vereeniging aan de menigte zal geven. Maar toch kan geen eigenbelang verontschuldiging geven aan eene weigering, die loochening van het goddelijk opperrecht op Israëls volk in zich sluit. Zelfs dan niet als God den eisch anders en sterker had gesteld, door te zeggen: laat mijn volk voor goed naar Kanaän trekken; hoeveel te minder nu de eisch zoo matig gesteld is als thans, en hij eigenlijk slechts hierop neerkomt: knecht, laat mijn kind toe, om zijnen Vader te bezoeken, opdat zijn Vader het zegenen mag. Welk een hoogwijs bestel in zulk eene opening van den strijd met Farao! Geheel de beweging verkrijgt er een heilig, godsdienstig karakter door; zij begint niet met een pleidooi voor de rechten van

den verdrukten mensch, gelijk de omwentelingen plegen te beginnen, maar met een eisch tot erkenning van het recht des menschen om God te dienen.

6. Teneinde aan Farao alle verontschuldiging te ontnemen, gebiedt God Mozes om den eisch, dat Israël vrijheid verkrijge tot het vieren van een feest in de woestijn, ter vereering zijns Gods, door tal van teekenen te ondersteunen, die, in dezelfde mate als Farao zich verhardt hem tot openbaringen worden van den toorn Gods over zijn persoon, wegens zijne weigerachtigheid om Gods opperrecht over Israël te erkennen.

Mozes doet ze. Eerst geeft hij teekenen, die niemand schaden, en uitsluitend tot bewijsvoering dienen. Deze werken echter niets uit, dan dat Farao overtuigd wordt, dat er werkelijk eene godheid tegen hem strijdt; daaruit verklaart zich dat hij, wijl zich tegen goden slechts met goden strijden laat, zijne priesters te hulp roept. Van daar wordt de strijd tusschen Mozes en Farao een kamp van Jehova met Egypte's goden, Exod. 12 : 12, Num. 33 : 4. En ja, de priesters, door de duivelen geholpen, vermogen veel; schitterend echter treedt Gods overmacht aan het licht, Exod. 7 : 12. Naardien Farao echter, in spijt hiervan, weigert te buigen, zoo gaat Mozes er op Jehova's bevel toe over, om den koning door eene reeks van wonderen des gerichts tot gehoorzaamheid te dwingen. Deze gerichten, de zoogenaamde tien plagen, sluiten zich grootendeels wel aan de inheemsche landplagen aan, maar verraden toch kennelijk hunne herkomst van Mozes' God, niet alleen in hunne snelle opeenvolging, maar ook door de omstandigheid, dat zij slechts op Mozes' woord komen en steeds op Mozes' voorbede verdwijnen. Bij de eerste dezer plagen vindt Farao zijne sterkte in de gedachte, dat zijne goden toch ook wel machtig zijn om dezelfde teekenen te doen. Want waarlijk, tot tweemalen toe, bij de plaag des bloeds en der vorschen, gelukt het zijnen priesters om Gods gerichten na te maken, al blijkt Gods overmacht in hun onvermogen, om Mozes' plagen weg te nemen, of te verminderen zelfs. Alzoo verzwaart Farao zijn hart, zoodat Mozes, na deze beide teekenen, er toe moet overgaan, om ingrijpender gerichten te brengen, tegenover welke de machteloosheid van Egypte's goden kennelijker uitkomt. Reeds bij het eerste dezer teekenen, de verandering van stof in luizen, bekennen de priesters dan ook, dat Gods hand het werkt; zelven toch konden zij het niet verrichten. Ook thans echter blijft Farao verhard, zoodat Mozes een teeken doet, waaruit duidelijk blijkt, dat God het uit toorn tegen Farao geeft; want Gosen, het land van Jehova's volk, wordt bij de plaag van het ongedierte niet mede getroffen! Wel geeft Farao thans uit vrees toe, maar pas is de plaag, op Mozes' voorbede, weggenomen, of hij trekt zijn woord terug. Hij blijkt zelfs steeds harder te worden; want de beide volgende plagen laten hem onbewogen, die der pestilentie aan het vee, bij welke God dezelfde uitzondering maakt van zooeven, en die der zweeren, welke met opzet voor aller oog de dienaren der goden treft. Slechts de plagen des hagels en der sprinkhanen persen hem opnieuw de toestemming af; waarschijnlijk drijven deze

plagen hem juist in de engte, wijl zij, meer dan de andere, de bronnen van 's lands welvaart slaan. Opnieuw echter verhardt hij zich. Vandaar trekt God nog verder door: waren tot dusver de gerichten vooraf ter waarschuwing aangekondigd, de thans volgende, te weten, die der driedaagsche duisternis en die van de dooding der eerstgeborenen, treden zonder voorafgaande aankondiging in. Terwijl de eerste dezer beide laatste plagen, de duisternis, nog door Mozes' tusschenkomst uitgestort wordt, trekt God den dienaar terug, nadat Farao dezen met den dood heeft bedreigd, zoo hij nog weder in zijne tegenwoordigheid durft verschijnen, en roept Hij een engel des hemels om de laatste der plagen, die over Egypte's eerstgeboorte, in de geschiedenis te doen intreden. En ziet, de koning zwicht; ditmaal drijft trouwens Egypte zelf hem voort om Israël toch los te laten. Gaat henen, zoo zegt Farao tot Mozes en Aäron, zoo gij als uw volk, en dient Jehova, gelijk gij gesproken hebt. Ook trekt hij thans de voorwaarde in, die hij placht te stellen: het volk mag zijn vee mede nemen; zelfs vraagt hij Mozes en Aäron om hunnen zegen, Exod. 12:31, 32.

7. Slechts schijnbaar is door Farao's inwilliging van den gestelden eisch, het goddelijk voornemen verijdeld, om den rechtsband tusschen hem en Israël los te maken, en hem in diepte der zee, maar Israël op de heuvelen Kanaäns te brengen; want thans juist is de ure gekomen, waarop God gebruik maakt van Zijn recht om Farao wegens zijne vroegere boosheid alzoo te verharden, dat deze, met verbreking van zijn Koningswoord, zich tot zijn eigen verderf aan Israël vergrijpt.

Hier treedt de strekking van het gericht der verharding, dat God over Farao brengt, duidelijk te voorschijn. God wil Israël voor goed aan Farao onttrekken, om het enkel onder Zich te brengen, en het in Kanaän tot een zelfstandig volk te maken. Daartoe schikt Hij de dingen zoo, dat Farao de mate zijner zonde tegen Hem en Israël vol maakt, en zich zelven in het verderf stort. Hiertoe behoeft Hij hem slechts ten volle over te geven aan den geest der weerspannigheid, door hem blind te maken voor zijn eigen belang, en gevoelloos voor alle indrukken van vrees. Reeds tijdens de plagen had God dit gedaan, maar slechts bij oogenblikken; telkens toch gaf Hij hem gelegenheid om weer tot zich zelven te komen. Want Hij wilde Farao's algeheele verdwazing en verstomping eerst aan het einde der geschiedenis doen intreden, om den weg te bereiden voor een betoon van boosheid, waarmede deze allen band tusschen zich en Israël brak. Onder den invloed van dit gericht der verblinding, jaagt hij de kinderen Israëls na, in spijt van het verlof, dat hij hun verleend heeft, van zins om hen met geweld naar hunne lasten terug te voeren. God zelf had, in zijn rechtvaardig oordeel, hem aanleiding gegeven, om te denken, dat er schoone kans was om Israël weer terug te halen. Want nadat de Israëlieten van Rameses (Zoan of Tanis) uit, midden door Gosen heen, over Succoth naar Etham getrokken waren, leidde God hen op een schijnbaar verkeerd pad. In plaats van hen langs den, naar het noordoosten loopenden karavaanweg, over Gaza naar Kanaän te voeren, gebiedt God

hen, om weder te keeren, en zich zuidwaarts te wenden. Alzoo trok het volk westwaarts van de Bittere Meeren, en van het kanaal, dat deze met de Roode Zee verbond, steeds in zuidelijke richting voort, tot het ten laatste in eene engte kwam, waarschijnlijk dicht bij het tegenwoordige Suez, waar het de Roode Zee ten oosten van zich had, en zich ten zuiden en westen den weg door het Ataba-gebergte versperd zag. Deze schijnbaar onzinnige tocht wekt bij Farao den indruk, dat zij, verdwaald geraakt, zich zelven in den strik hebben gevangen: hij weet niet dat de strik juist hem gespannen is. Nu trekt hij zijn koninklijk woord in, en jaagt hij met zijn leger het volk na; tegen God zelven trekt hij op, tegen Hem, wiens slagen hij heeft gevoeld, wiens overmacht hij heeft beleden, en wiens genade hij heeft gevraagd. Maar in de worsteling om den scepter over het volk der belofte blijft Jehova overwinnaar. Niet tevergeefs is God, door Zijne wolkenzuil vertegenwoordigd, aan 's volks spitse; Hij toch baant zijn volk een pad door de zee. Dit is het groote wonder in Israëls historie, dat den Naam zijns Gods groot maakt op de gansche aarde, en door de vreeze, die het voor dezen Naam verwekt, bij voorbaat de poorten Kanaäns voor het volk ontsluit. In dolle woede jaagt Farao Israël na, tot op het pad tusschen de wateren, maar alras sluiten zich de baren boven zijn hoofd samen. De Souverein heeft den weerspannigen vasal in de diepte der zee geworpen, en zoo Zijn volk, naar het recht des krijgs, vrij gemaakt van de verplichting om straks weer naar Egypte terug te keeren. Het mag thans naar Kanaän gaan. Want daar het niet aan Egypte, maar slechts aan diens koning verbonden is, zoo is het, nadat Egypte's koning in den strijd met Jehova het onderspit moest delven, geheel vrij, gerechtigd om den rang van een zelfstandig volk in te nemen. De wijsheid van Jehova heeft schitterend over de dwaasheid van Farao getriomfeerd.

8. In het den volke gegeven gebod, om vóór den uittocht uit het diensthuis, en voorts telken jare opnieuw, een lam te slachten, welks bloed tot dekking der eerstgeborenen, en welks vleesch tot spijze des bondsoffers dienen zou, spreekt zich de diepe gedachte uit, dat God het Zijne genadige hulp slechts wil bewijzen, voor zoover het in gemeenschap staat met een offer, dat over zich zelf heenwijzend, Christus zelven voorstelt, zooals diens bloed onze drank, en diens vleesch onze spijs moet zijn, zal God ons uit deze booze wereld verlossen en in Zijn hemelsch koninkrijk opnemen.

Pascha, Voorbijgang — zoo heette het feest dat in gedachtenis hield, hoe Jehova's Engel, in den nacht, dat hij de eerstgeborenen der Egyptenaren sloeg, de huizen der Israëlieten voorbijging, wegens het bloed van het lam, waarmede de deurposten bestreken waren, Exod. 12 : 27. Behoudens eenige wijzigingen, door de oprichting des heiligdoms van zelf gegeven, herhaalde zich telken jare wat in den nacht des uittochts was geschied. Tegen denzelfden tijd des jaars toch werd een eenjarig, mannelijk lam of geitenbokje door den huisvader of anders door den Leviet, in den voorhof des heiligdoms geslacht, en voorts in zijn geheel gebraden, en gezinsgewijs gegeten. Het bloed werd niet meer aan

de deurposten gestreken, maar aan het brandaltaar uitgegoten. De bittere kruiden, waarmede het vleesch, waarvan niets overblijven mocht, gegeten werd, herinnerden aan de bittere slavernij, waarin het volk had verkeerd. Wegens de heiligheid van den maaltijd moest de Israëliet allen zuurdeeg uit zijn huis verwijderen, en zeven dagen lang slechts ongezuurd brood eten, want het zuurdeeg is een zinnebeeld van het bedorvene. Zoo stelde de heiligheid van den maaltijd aan den gewonen Israëliet priesterlijke eischen; want ook de priesters moesten bij hunne wijding zeven dagen lang zich van alles onthouden, wat met zuurdeeg in aanraking was geweest. De bedoeling, waarmede God dit jaarlijksche feest ingesteld had, ligt klaar voor oogen. Elk der nazaten moest zijne gemeenschap aan de verlossing, welke God aan de vaderen, en in hen, aan de kinderen, bewezen had, bestendigen, door zich met het beschuttend bloed te laten bedekken, en het vleesch des verbonds mede te eten. Deed iemand dit niet, dan verloor hij zijn aandeel aan het heil, in de dagen van ouds den volke toegebracht, zoodat hij, als niet langer in het bondsvolk begrepen, uit zijn midden moest worden uitgeroeid. Alzoo diende het feest tot vernieuwing des verbonds in het bloed des lams, en als dankoffermaal tevens tot onderpand der gemeenschap met God. Kennelijk wijst het over zich zelf heen naar het Lam, dat eens geofferd zou worden, om het volk door zijn bloed te vrijwaren tegen het gericht, dat over de gansche wereld gehouden worden zal, en de verlossing tot stand te brengen, wier gevolgen zich over de eeuwigheid zelve uitstrekken. Ook van dat Lam zou, namelijk door het geloof, het vleesch worden gegeten, tot een onderpand der in zijn bloed gegronde bondgemeenschap met God.

9. Niet terstond stelt God het volk in het bezit van het toegezegde land; instede van naar Kanaän leidt Hij het naar de Sinaïetische woestijn. Naaste aanleiding hiertoe geeft 's volks vreesachtigheid zelve, wegens welke het voorzeker naar Egypte terugkeeren zou, als het nu reeds in den strijd met de Kanaänieten werd gewikkeld, Exod. 13:17. Vooraf toch wil God het geloof des volks sterken, door te toonen, dat Hij, ook in eene woestijn, machtig is het te onderhouden, Deut. 8:3; inzonderheid voert Hij het naar de woestijn, omdat Hij Zich op zichtbare wijs als koning aan het volk wil verbinden.

Op de vestiging Zijner koninklijke heerschappij loopt de betrekking, die God met Abrahams huis aangeknoopt had, als op hare natuurlijke slotsom uit. Deze betrekking toch bracht mede, dat Hij Zich tot Jacobs huis, zoodra het zich tot een volk uitgebreid had, in de eigenaardige verhouding plaatste, die door deze uitbreiding van geslacht tot volk werd geëischt, namelijk in die van een koning tot zijne onderzaten. Gelijk de verloving het huwelijk, alzoo eischte het verbond de theocratie; had God Zich verbonden om Israël tot een God te zijn, niet anders kon Hij deze belofte vervullen, dan door, sinds het tot een volk aangegroeid was, het ten koning te worden. 't Was dan in elk geval onmogelijk dat Israël onder Farao's scepter verblijven zou; zelfs al ware deze minder zwaar, ja, zeer zacht geweest, zou de belofte

nochtans medegebracht hebben, dat Israël er aan onttrokken en uitsluitend onder Gods heerschappij gezet was. Thans is de rechte tijd hiertoe gekomen: het volk is er. Welnu ook zijn God is er, gereed om zijn Koning te worden. Had het tot dusverre een God, deze zal. wijl een volk een Koning behoeft, Zich aan zijne spits stellen. God heeft het niet onder den aardschen Koning uitgebracht, om het zonder eenigen Koning te laten, maar om het Zich zelven tot Koning te geven, De grondvesting der goddelijke heerschappij wachtte slechts op de vervulling der belofte omtrent de uitbreiding des geslachts. Is Israël van kind tot maagd opgegroeid, welnu, ginds op Sinaï, zal God, om met de profeten te spreken, Ez. 16 : 8, Zijnen vleugel over het volk uitbreiden, en zijne naaktheid dekken. Niet als eene zwervende bende, die uit hare woonplaatsen verjaagd, zich eene nieuwe rustplaats poogt te bemachtigen, zal het Kanaän intrekken, maar als het Koningsvolk van den Heer der wereld, dat in Zijnen Naam, de keure des aardrijks voor zich opeischen komt.

10. Het is op Sinaï, de berg naar welken God het volk na de uitleiding uit Egypte henen voerde, dat Hij Koning des volks wordt, Deut. 33 : 5; daar verheft Hij de twaalf stammen Israëls tot een priesterlijk koninkrijk, Exod. 19 : 6. Hij roept er alzoo het geheel eenig verschijnsel der theocratie of Gods-regeering in het leven.

Het is hier de plaats om het begrip der theocratie nader uiteen te zetten. Dat de theocratie zich wezenlijk onderscheidt van het goddelijk wereldbestuur in het algemeen, zij vóór alles opgemerkt. Ook over de volken regeert God: Hij is Koning over de gansche wereld, Ps. 47 : 8; maar onder Israël doet Hij toch iets, dat Hij nergens elders doet. Want daar sluit Hij Zich zelven als Koning in het organisme des staats in; Hij neemt er ten volle het werk van een menschelijken Koning over. Wat onder de volken de Koning is, dat is onder Israël Jehova. Bij Hem alleen berust alzoo de macht. Hij is 's volks eenige wetgever, zoowel op burgerlijk als op godsdienstig gebied. Hij is 's volks hoogste rechter, die door Zijne dienaren, rechters en engelen, gericht houdt. Hij is 's volks regeerder, die over vrede of krijg beslist, alsmede over allen twist of alle vraagstuk in 's volks boezem zelf. Israël is Zijn volk, gelijk de volken der wereld die hunner koningen en goden zijn, Zijn volk tot in eeuwigheid. Jeruzalem wordt straks de stad des grooten Konings, Ps. 48 : 3, waar Hij, in den tempel, de woning heeft, die Hij met Zijne tegenwoordigheid vervult, Ps. 132 : 14. Israël vormt Zijn heirleger, Ex. 12 : 41, aan welks spits Hij mede uittrekt ten strijde, Num. 10 : 35, en welks bewegingen Hij stiert, 2 Sam. 5 : 23, zoodat 's volks oorlogen Zijne oorlogen zijn, Num. 21 : 14. Iets dergelijks zoekt men onder de volken der wereld tevergeefs; daar vindt men wel koningen, maar nergens vallen zij met de godheid des volks samen; alleen in Israël is Koning en God één, daar is de Koning des volks tegelijk de God des volks, omdat de God des volks er Zich als Koning laat gelden. Men gevoelt terstond dat dit aan het Israëlietische staatswezen een eigendommelijk karakter gaf. De godsdienstige en maat-

schappelijke levenssfeer wassen er uit éénen wortel op, doordringen elkander, en loopen beiden op hetzelfde oogmerk uit. De godsdienstige geboden dragen er het karakter van staatswetten; want 's volks God is ook 's volks Koning. Het omgekeerde geldt evenzeer. De burgerlijke geboden gelden er als godsdienstige inzettingen; want 's volks Koning is ook 's volks God. Wie in Israël tegen de godsdienstige geboden zondigt, wordt als schenner van de Koninklijke majesteit gestraft, juist als een ten onzent, die de wet zijns konings durfde overtreden; hier kan er geen sprake van zijn, om zijne bestraffing aan God zelven over te laten, gelijk onder de volken der wereld, waar God niet als koning in het staatsverband mede begrepen is. Evenzoo grijpt elke burgerlijke overtreding rechtstreeks in het goddelijk recht in, zoodat zij als ongodsdienstigheid wordt gestraft; vandaar eischt de verzoening van de overtreding der burgerlijke wet, zoo zij overigens verzoenbaar is, steeds de priesterlijke tusschenkomst. 't Is dan ook in Israël onmogelijk om een goed onderdaan te wezen, zonder een trouw vereerder van Jehova te zijn; daar kan niet op een en denzelfden persoon de blaam der ongodsdienstigheid en de roem der braafheid rusten. God komt er alzoo tot Zijn recht; dit toch is het eigenaardige der theocratie, dat het volksleven in zijnen geheelen omvang op Hem als zijn doelwit is ingericht. Niet de staat zelf, maar God is in Israël het doel van den staat.

11. Het gewicht van de handeling, waartoe God overgaat, als Hij aan Israël op Sinaï het koninkrijk opricht, kan niet te hoog worden geschat; nu toch heeft God Zich in het midden eener van Hem zich vervreemdende wereld, als met éénen slag een koninkrijk gegeven, dat ja, nog aardsch en onvolmaakt, maar toch uitgangspunt is van eene beweging, die uitloopt op het volle herstel der goddelijke heerschappij op aarde.

Wij staan bij Sinaï voor eene van de gewichtigste wendingen van de geschiedenis des Godsrijks. Voor Israël allernaast heeft de oprichting des koninkrijks hooge beteekenis; nu toch is de onnatuurlijke staat van zaken opgelost, waarin het in Egypte verkeerde, toen het als onder twee heeren stond, naar de belofte onder Jehova, naar het vleesch onder Farao. Thans is het vrij; het behoeft geene gehoorzaamheid meer te bewijzen, die niet rechtstreeks met den dienst zijns Gods samenvalt, en verkeert niet meer in de noodzakelijkheid om gehoorzaamheid te weigeren teneinde getrouw te blijven aan Zijn eigenlijken Heer. Thans is het zich zelf; leefde het vroeger, als deel van Egypte, de geschiedenis mede van een land, waarbij het slechts tijdelijk belang had, en werd het vaak tot zijne schade in de verwikkelingen van Egypte's staatkunde mede gemengd, dat alles is nu voorbij; Israëls historie valt voortaan met die des Godsrijks samen. En zoo als het daar staat, als het volk Gods, is het een verschijnsel, bij welks aanblik de hel beven en de hemel juichen mag. Hoe ver toch zijn wij thans vooruitgegaan, sedert het paradijs! God heeft Zich thans om zoo te spreken vasten voet gegeven op aarde, want Hij heeft er een werkelijk, een tastbaar koninkrijk, straks midden tusschen de volken der wereld in, in een eigen, welbegrensd land gevestigd. Wat in den hemel is, zie,

het is thans ook op aarde, een koninkrijk Gods. God heeft niet langer slechts geheiligde menschen, of gezinnen, of geslachten op aarde, neen, een koninkrijk heeft Hij Zich en en de zijnen opgericht, dat even eeuwig en onoverwinnelijk is als Hij zelf. Voorzeker, onvolmaakt moet dat koninkrijk heeten; 't is aardsch, niet hemelsch, en, erger nog, bestaande uit menschen, die niet bij machte, grootendeels zelf niet eens gezind zijn, om het begrip eens rijks te verwezenlijken, waarin de goddelijke wil ten volle wordt volbracht. Maar dit neemt niet weg dat dit koninkrijk uitgangspunt is der hemelsche en volkomene Godsheerschappij, op welker vestiging het Godsplan is aangelegd. Het is meer dan schaduwbeeld en grondvorm dezer heerschappij; de typen der dingen zijn ook de uitgangspunten der dingen. Gelijk God van den aardschen mensch uitgaat om tot den hemelschen mensch te komen, alzoo ook hier; de aardsche theocratie is het uitgangspunt van de hemelsche. En ja, dit Sinaïetisch Godsrijk lost zich eens weer op, door 's volks zonde zelve verbroken, en geslagen met den vloek der ijdelheid is alle poging om het weer door menschenkunst op te richten; maar toch laat het den wortel na, die, in hemelschen grond overgeplant, den boom voortbrengen zal, onder welks schaduw eens alle volk rust komt zoeken.

12. Dat de thans opgerichte theocratie echter nog slechts iets onvolkomens, en, mitsdien, slechts iets voorloopigs is, valt niet te ontkennen; het blijkt uit de omstandigheid, dat de kinderen des koninkrijks, instede van met den Geest te worden gedoopt, onder eene Wet worden gesteld, die, voorzoover zij den uiterlijken godsdienst regelt, knechtelijk dienstbaar houdt aan de eerste beginselen der wereld, Gal. 4:3, en voorzoover zij het gebied des zedelijken levens bepaalt, haars ondanks de tegenwerking van den vleeschelijken zin opwekt, Rom. 7:8—13.

Wij zijn nog niet aan het einde, maar slechts aan het begin van de vervulling des raads omtrent de vestiging der alleenheerschappij Gods op aarde.. God heeft ja, thans een koninkrijk, maar de staat, waarin het verkeert, beantwoordt nog niet aan het plan, dat aan zijne oprichting ten grondslag ligt. Daarvoor toch zouden de kinderen des koninkrijks allen geleid moeten zijn door Zijnen Geest, zoodat zij, wegens diens inwoning in hun binnenste, uit zich zelven wisten, welke des konings wil, en deden, wat den koning tot eere was. Zoo is het in het hemelsch koninkrijk van God; het tijdperk, waarop het ook in Israël alzoo wezen zal, behoort nog tot de toekomst, die straks door de profetie aangekondigd wordt, Jer. 31:34; Ez. 36:27. Al draagt Israël de schoone titels van „kinderen Gods" of „koninklijk priestervolk," zoo is het toch, in zijn geheel ten minste, met God, zijnen Vader, zoo weinig bekend, dat het nog de eerste beginselen eener Hem waardige vereering leeren moet, en zoo vreemd aan de rechte kindsgestalte, dat het als een weerspannig dier door den teugel van eene wet in toom gehouden moet worden. Vandaar wordt het noodig dat God met Israël handele, als met een verwilderd kind, dat wel tot zoon aangenomen is, maar nog niet als zoon behandeld kan worden, en dus buiten het

onderlijk huis gelaten en onder een tuchtmeester wordt gezet. Alzoo doet God ook: Hij zet Israël onder de Wet. Deze Wet laat Israël in het verband der aardsche dingen, door het dienstbaar te maken aan de elementen dezer wereld, bepaaldelijk aan bloed en water, als aan de middelen, die, mits naar hare voorschriften aangewend, het in de gemeenschap met zijnen God bevestigen. Naardien hare inzettingen echter schaduwen zijn, de gestalte afbeeldende van de toekomende dingen, Col. 2 : 17, zoo is de Wet te dezen opzichte van eene onderwijzende strekking: zij leert van Christus en wijst op Christus. Wel verre echter van zich tot het voorschrijven van de vormen van den godsdienst te beperken, legt zij den Israëliet den eisch der zedelijke volkomenheid op, hem gebiedende, dat hij God boven alles, den naaste als zich zelf liefhebbe, en zelfs geene begeerte hebbe, die tegen deze liefde strijdt. Daardoor verkrijgt zij een opvoedkundig karakter; want doordien zij den lust des vleesches tot het verbodene en den tegenzin tegen het gebodene wakker maakt, doet zij den mensch ervaren, dat de zonde eene macht over hem geworden is, opdat hij, aan eigen kracht tot heiliging wanhopend, begeerig worde naar Christus, als naar dengene, door wien de belofte des Geestes wordt vervuld. De vleeschelijke Israëliet moge in hare inzettingen blijven hangen, zonder door te dringen tot haren achtergrond, en, voor den geest des gebods blind, zijne gerechtigheid in de naleving harer inzettingen zoeken, den rechten Israëliet is zij leidsvrouw en prikkel tot Christus. Aan hem bereikt zij haar oogmerk; want zij is gegeven om de harten te bereiden voor hem, die, ja ook met water en bloed komt, 1 Joh. 5 : 6, maar met een water, dat waarlijk reinigt, en met een bloed, dat waarlijk verzoent, zoodat, door hunne tusschenkomst, een koninkrijk der hemelen kan worden opgericht, waarin de wet geschreven wordt in de harten, en alle onderzaten zelven koningen en priesters zijn.

13. Daardoor, dat Israël onder eene Wet wordt gesteld, is het grootste vraagstuk der geschiedenis in het leven geroepen. De Wet toch verbindt het bezit der goddelijke gunst aan de gehoorzaamheid aan hare geboden; elk daarentegen, die niet blijft in alles wat zij bevolen heeft, vervalt aan haren vloek. Hoe zal dan de belofte, dat Abrahams zaad met God in volle zoonsgemeenschap zal staan, ooit worden vervuld, naardien het volk, ten goede onbekwaam en ten kwade geneigd, noodwendig aan den vloek vervallen moet? De oplossing van dit vraagstuk eischt den dood van Christus.

Het heeft allen schijn als herhaalt zich op Sinaï de proef weleer in het paradijs met den mensch genomen. Ook Israël is Gods Zoon, Exod. 4 : 22; nog staat hij op het kinderlijk standpunt, en zie, hem wordt eene wet gegeven, opdat hij, door gehoorzaamheid aan hare bevelen, zich eene gerechtigheid verwerve, die hem eeuwiglijk voor Gods aangezicht leven doet, in geval van overtreding daarentegen vervalt hij aan den vloek. En toch weet God, dat Israël geen hart heeft om Hem te vreezen, Deut. 5 : 29, zoodat het noodwendig aan den vloek toevallen moet. Hoe zal dan de belofte worden vervuld dat Israël een volk

van priesters en koningen worden zal, in welks midden Hij zijne heerschappij, met al hare heilaanbrengende vruchten, zal volmaken? Een vervloekt zaad kan toch onmogelijk slotsom van eene geschiedenis des heils zijn! Men trachte dit vraagstuk niet op te lossen, door te zeggen, dat de Wet zelve, door den dienst der verzoening, tegen haren vloek beschutte. Wel beschermde zij door den dienst der verzoening tegen haren vloek, maar slechts voorloopig en tijdelijk, tot tijd en wijle, dat er eene betere verlossing komen zou, dan zij zelve kon aanbieden. Men schatte toch de verzoening in het heiligdom niet boven hare waarde! Zij nam ja, in enkele gevallen, namelijk als er niet uit boosaardig opzet of tegen de grondslagen des verbonds gezondigd was, den vloek weg, maar slechts voorzoover zijne werking zich in dit aardsche leven op theocratisch gebied uitstrekte. Zij had slechts een herstellend en behoudend karakter, maar bracht niet vooruit, en reikte niet tot de hemelen; hare werking bepaalde er zich toe om den Israëliet den toegang tot het aardsche heiligdom weer te ontsluiten, en hiermede de onvolkomene gemeenschap met God, waarop hij te voren reeds stond. Niet van haar, maar alleen van het geloof in de belofte, zijn het leven na den dood, de opstanding uit den dood, met de opneming in de volmaakte theocratie der toekomst, de vruchten. Israël heeft alzoo meer noodig, dan de verzoening, welke de Wet aanbiedt, om beschut te zijn tegen het gericht dat aan het einde zijner historie gebonden worden zal; daar toch helpt geen offerbloed meer. Maar wijl zijne historie, krachtens de belofte, die, eer dan de Wet gegeven, nooit door eenige wet ijdel kan worden gemaakt, Gal. 3 : 17, met zijn ingang in het Koninkrijk der hemelen eindigen moet, zoo is het noodig, dat er een bloed zij, dat het eeuwiglijk tegen den vloek der Wet beveiligt, en tevens voorwaarts brengt, tot in het Koninkrijk der hemelen toe. Alzoo eischt het feit der wetgeving, wegens de belofte, die onmogelijk onvervuld blijven kan, den Zoon zelven, geworden uit eene vrouw, geworden onder de Wet, om door zijne priesterlijke zelfsofferande Zijn volk voor immer van den vloek der Wet te verlossen, en, meer nog, als de machtige hefboom van 's volks historie, het, in naam der Wet zelve, recht te geven op de verheffing tot zonen, die de voorwaarde is van de voltrekking hunner gemeenschap met God, Gal. 4 : 5. En zoo blijkt dat Christus de eisch der historie is: Sinaï maakt Golgotha noodig, ja, zonder Golgotha zou Sinaï er niet zijn. Slechts uit Israëls innerlijke stompheid, die het blind maakte voor den geestelijken eisch der Wet, en vatbaar voor den waan, dat reeds de gehoorzaamheid aan hare letteren tegen den vloek schutte en voor gerechtigheid gold, verklaart het zich, dat het grootste vraagstuk der historie voor dit volk zoo goed als niet bestaan schijnt te hebben.

14. Alzoo beperkt zich de beteekenis der Wet geenszins tot hare onderwijzende en opvoedende strekking; integendeel staat hare afkondiging in rechtstreeks verband tot den wille Gods om door Christus' tusschenkomst den grondslag te leggen, waarop het gebouw des toegezegden heils opgetrokken worden kan; de Wet toch dient om den weg te banen tot eene verzoening, wegens welke genade, zonder eenige krenking van recht, en met volle openbaring

van haren rijkdom, de belofte aan hare erfgenamen vervullen kan.

Terwijl gemeenlijk alleen nadruk gelegd wordt op de paedagogische strekking der Wet, ziet men dikwijls voorbij, dat de Wet evenzeer dient om den weg tot vervulling der belofte te bereiden, en alzoo een onmisbare schakel is in den raad des heils. Oogenschijnlijk ja, schijnt de Wet in de geschiedenis van de vervulling der belofte niet op hare plaats; Paulus zegt dan ook dat zij „van ter zijde" ingekomen is, Rom. 5 : 20, als een weg, die een anderen weg snijdt. Maar dat zij tusschenin komen moest springt bij eenig nadenken in het oog. Immers was het, wegens de rechtvaardigheid Gods, niet mogelijk, dat de belofte, aan Abrahams zaad gedaan, anders dan met inachtneming van den eisch der rechtvaardigheid werd vervuld. En waarin bestaat deze eisch? Daarin, dat God, alvorens de mensch in Zijne gemeenschap wordt opgenomen, eerst voldoening ontvange voor den hoon, Hem door diens zonde aangedaan. Want God is voorzeker genadig; de genade echter bestaat niet hierin, dat God de zonden zonder voldoening vergeeft, gelijk vele droomen, maar daarin, dat Hij, uit ontferming met den mensch, en uit drang tot wederaanknooping der gemeenschap met hem, toelaat, ja beschikt dat een ander, te weten Zijn eigen Zoon, in de gestalte des zondaars, voor hem voldoe. Met dezen eisch, dat eene voldoening, en wel eene zoodanige, die de straffende rechtvaardigheid tot ruste en de loonende rechtvaardigheid aan het handelen brengt, aan de vervulling der belofte voorafga, rekent God door de afkondiging der Wet in Israëls midden. Deze Wet toch maakt het onmogelijk, dat eenige zonde in het midden Zijns volks ongestraft blijven zou, en dat eenig heil tegen gerechtigheid in over Zijn volk zou worden gebracht. De belofte zal worden vervuld; want zij is te voren bevestigd op Christus, Gal. 3 : 17, maar eerst nadat Christus, de borg des verbonds, Zijn volk tot den prijs Zijns bloeds van den vloek der Wet verlost, en tegenover de Wet als rechthebbenden gesteld heeft. Zoo zorgt de Wet, door Gods bestel, dat de genade „door rechtvaardigheid," en niet ten koste van deze, heerschen zou tot in het eeuwige leven, Rom. 5 : 21. Zij verheft de zonde, alvorens de rechtvaardigheid met haar afrekent, tot den hoogsten graad van strafbaarheid, door haar het karakter van overtreding bij te zetten, Rom. 4 : 15, opdat het recht, in den vloek, dien deze stijging der strafbaarheid uitlokt, zijne volle voldoening ontvange. Zij verbindt de vereeniging der gemeenschap met God aan eene gehoorzaamheid, zoo volmaakt dat de goddelijke gerechtigheid zelve hem in deze gemeenschap inleiden moet, door wien of ten wiens behoeve zij wordt gebracht. Zoo teekent zij een grondslag, waarop het gebouw der genade veilig en vast kan staan, van eeuwigheid tot eeuwigheid, in afwachting van den Christus, die den grondslag leggen zal. En daardoor dat de genade zoo strikte rekening houdt met het recht, wordt zij zelve in haren rijkdom ten volle openbaar, Rom. 5 : 20. Hoe groot toch moet zij niet zijn, als zij, zulke bezwaren ten spijt, als door de afkondiging der Wet aan hare openbaring in den weg worden gelegd, haren gang gaat. Als zij over overtreders en vloekwaardigen hare vleugelen spreidt, en voor het hoogste offer niet terugdeinst om hen in rechtvaardigen en heiligen te veranderen.

II.

BEGINSELEN DER WET.

15. Voor alles stelt de Wet God als de Heilige voor, die naar Zijne waardigheid behandeld worden wil; haar grondtoon is deze: houdt Mij heilig; want Ik ben heilig, Ik, Jehova, uw God.

'tIs noodig dat het aangenomen kind vóór alles wete dat zijn Vader heilig is. Heilig is God, omdat Zijn wille steeds en uitsluitend op Zijn wezen gericht is; altijd wil Hij Zich zelf als het hoogste goed. Daarom houdt Hij alles verre van Zich, wat met Zijne eere strijdt, en Hem tot den rang van het schepsel zou doen afdalen. Door niets geschapens laat Hij Zich bepalen; rein houdt Hij Zijnen wille van allen vreemden invloed. En evenmin zoekt Hij in het schepsel Zijne bevrediging. Wel gaat Zijn wil naar de schepselen uit, maar zóó dat Hij in hen steeds Zich zelven wil, Zijn beeld en Zijne eere. Zoo is Hij steeds wat Hij heet: God, Zich zelf geheel, Zich zelf altijd; daarom is Hij de Zuivere, de Blinkende, een Licht, waarin vlek noch duisternis wordt gevonden. Deze heiligheid verraadt zich in Zijnen wil, dat elk schepsel Hem naar Zijne waardigheid behandele, door Hem als het hoogste goed te willen en te eeren, gelijk Hij zelf Zich dit doet. Dezen wil verheft Hij onder Israël tot wet Zijns rijks; alzoo getuigt de eisch Zijner Wet van Zijne heiligheid. Maar ook haar vloek tegen elk, die God niet heiligt, legt er getuigenis van af. Want Gods heiligheid brengt mede, dat Hij geen schepsel voor Zijn aangezicht dulden kan, dat Hem geen God laat, zoodat Hij er een verterend vuur voor wordt, dat zijne zonde, òf zonder òf met hem zelven, verteert.

16. Het verhevene beginsel, dat God geheiligd moet worden, belichaamt zich in de eerste tafel van de Tien Woorden, welke laatste de kern vormen der geheele Wet, en de grondslag, waarop al hare geboden rusten.

Israël mag geen anderen God als zijn God erkennen dan Jehova; zoo luidt het eerste gebod. Hem alleen mag het dienen en aanbidden, aanhangen en vreezen, Deut. 6:13; 10:20. De profetie zal hierbij straks duidelijk aanwijzen, dat de eenigheid Gods de diepste grondslag van dezen eisch is, Jes. 43:10. Maar de hulde, Hem bewezen, moet tevens Zijner waardig zijn; dat is de gedachte van het tweede gebod. God is God; Zijn wezen staat lijnrecht tegen dat van het schepsel over, naardien Hij het oneindige Zelf is, met niets te vergelijken dat in hemel of op aarde gevonden worden mag, Jes. 40:18. Vandaar mag Zijne heerlijkheid nooit op eenig beeld worden gelegd; wie een beeld

maakt, om er Hem in te vereeren, doet het zijne om Zijne goddelijkheid te niet te maken. Zijn Naam zij Israël genoeg; niet het Beeld openbaart Hem, maar de Naam, dien Hij voor de volken, ja, voor de vaderen verborgen hield, doch aan Israël openbaarde, opdat het Hem, in Zijne betrekking tot Zijn volk kennen zou. 't Is de Naam Jehova, die er Israël ten onderpand van is, dat het God in Zijne onveranderlijke bondstrouw zal leeren kennen, zooals deze door de zelfstandigheid Zijns wezens ten volle gewaarborgd is. Dat die Naam heilig gehouden moet worden gebiedt het derde gebod. Eindelijk wil het vierde, dat Israël ook den dag heilige, waarop God van den arbeid der schepping rustte, den zevenden der week namelijk, door op dezen dag zich van allen aardschen arbeid te onthouden. Want die dag nam God voor Zich zelf; daarom houde Zijn kind heilig, wat God voor Zich afzonderde, door van den sabbat geen enkel oogenblik af te nemen, ten bate van zijnen aardschen mensch, maar al den tijd van dezen dag te laten aan God alleen. Ook doe hij alles rusten, wat onder zijne hand is. Door deze heiliging van den sabbat toone Israël dat het met Jehova verbonden is; van dat verbond toch is de sabbat het teeken.

17. Houdt God, door den eisch om Hem heilig te houden, het kind des verbonds op een afstand van Zich, tegelijk geeft Hij een tegenwicht, door het gebod om Hem eene plaats der woning op te richten, midden tusschen de tenten Zijner geheiligde kinderen in.

Nog kan God de Gemeente niet in Zijn hemelsch huis zetten, gelijk ons, Ef. 2:6; het teekent echter den ernst van Zijnen wil, om Zich met haar alvast in gemeenschap te stellen, dat Hij tot haar afdaalt, en Zich eene woning in haar midden laat oprichten. Kan zij niet tot Hem komen, dan komt Hij tot haar; zie, daar staat Zijne woning, midden in het leger, even vervoerbaar als de woningen der Zijnen, ten teeken, dat Hij overal met hen mede wil gaan. Het altaar, in den voorhof Zijns huizes, wijst heel het huis als een heiligdom aan; het waschvat, tusschen altaar en heiligdom in, dient om den dienaar des huizes te herinneren, dat hij zich reinigen moet, alvorens hij de plaatse intreedt, waar God woont. En daar, binnen de tente, staat de tafel gereed, wachtende op de brooden, die het volk er telken sabbat op te leggen heeft, als eene heilige schatting, den koninklijken huize schuldig; bij dezen ziet men den gouden kandelaar, bestemd om het huis met het licht des levens te vervullen. Verder nog naar achteren roept het gouden reukaltaar, waarop de dienaren dagelijks het reukwerk moeten ontsteken, ons toe, dat de Heer dezer tente Zijne woning vol wil zien van de lofzeggingen en de smeekingen zijner kinderen, gelijk een ander zijn huis met den geur van mirre en kassia. En nu spreekt het voorhangsel, waarachter Jehova zelf woont, allen dienaren toe: toe hiertoe en niet verder; wie zal God zien en leven? Daar staat de ark, Gods troon; zij bevat de twee tafelen der Wet in zich, tot een teeken, dat het verbond, omtrent de Tien Woorden gesloten, de grondslag is Zijner koninklijke heerschappij over Israël. Tusschen cherubs woont Hij; als wachters Zijner heerlijkheid stellen zij Hem voor als de Heilige, tot Wien niemand naken mag, dan hij, dien Hij zelf tot Zich roept. Maar toch wil Hij dat Zijn volk, vertegenwoordigd door den heiligste in zijn

midden, voor Zijnen troon verschijne; daarom heeft Hij het deksel der ark tot een deksel der verzoening gemaakt, waarop het bloed wordt gesprengd, dat dekkend tusschen Hem en de Zijnen intreedt.

18. Tegelijk dat God Zich een huis in 's volks midden opricht, bepaalt Hij zekere grenzen, die het volk in de toenadering tot Zijne heerlijkheid eerbiedigen moet; want Hij spreekt in Zijne Wet het beginsel uit, dat het slechts door priesterlijke tusschenkomst met Hem gemeenschap kan uitoefenen.

De Wet verklaart het volk onbevoegd om den dienst van Jehova's huis waar te nemen. Zij mogen ja tot het huis komen, maar meer ook niet, en dan ook slechts onder deze twee voorwaarden: vooreerst, dat zij aan zekere eischen omtrent de reinheid beantwoorden, daarna, dat zij op eerbiedigen afstand in den voorhof blijven staan. Want al draagt Zijn volk een priesterlijk karakter, zoo is het toch niet heilig genoeg om den dienst Zijns huizes te mogen waarnemen; vanwege zijne onheiligheid blijft het vooralsnog achter zijne bestemming. Daarom bepaalt de Wet, dat een van de geslachten des volks boven de andere geheiligd zal worden, dat van Aäron namelijk, tot verrichting van alles, wat in den dienst des huizes begrepen is. De zonen van dit geslacht dragen den naam van priesters; hen heeft de gemeente te erkennen als middelaars, door God aangesteld, om door hunne meerdere heiligheid en hun priesterlijk werk, haar bij God te vertegenwoordigen en te dekken. Zoo spreekt de Wet hier het verheven beginsel uit, dat de gemeente een tusschen zich en God noodig heeft, die is, wat zij zelve wezen moest. Zonder 's priesters tusschenkomst is er voor haar geene gemeenschap met God mogelijk; alleen door zijne handen komen 's volks offers tot God en geeft God het volk Zijnen zegen. Den priesteren heeft de gemeente hare eerstgeborenen af te staan, nader gezegd, de plaatsvervangers van deze, de Levieten, als dienaren, die hen in den dienst des heiligdoms bijstaan, en deze Levieten moeten hun de tienden hunner eigene tienden geven, opdat blijke, dat allen den priester in zijne waardigheid erkennen.

19. Al staat het standpunt des volks alzoo verre beneden dat zijner priesteren, zoo brengt toch zijn priesterlijk karakter mede, dat aan hetzelve op het punt der heiliging eischen gesteld zijn, van dezelfde natuur als aan zijne priesters. Rein toch heeft elk kind des verbonds zich te houden van alles, wat door de Wet verontreinigd wordt verklaard.

De Wet eischt van den Israëliet, dat hij, vanwege de heiligheid zijns Gods steeds, maar vooral dan als hij tot den tabernakel komt, rein zij van alles wat zijne heiligheid van hem nemen zou. En hier is het niet genoeg, dat hij zich vreemd houdt van alles wat den mensch reeds als mensch voor de gemeenschap met den Heilige ongeschikt maakt, van alle bevlekking door onnatuurlijke zonde, Lev. 18, of afgodische zede, Lev. 19:27, 28. Hoe noodig dit ook zij, de Wet acht het niet voldoende; immers drukt zij op tal van dingen het merk der onreinheid,

en verklaart zij den Israëliet onrein, als hij met deze dingen in gemeenschap is geweest. Het opmerkelijke is, dat deze door haar als onrein gestempelde dingen, geenszins in zich zelf onrein zijn, volgens Paulus nadrukkelijke verzekering, Rom. 14:14. Geheel onjuist toch is de stelling, dat de Wet, evenals onder de Heidenen veeltijds het geval was, de natuurlijke dingen in heilige en onheilige onderscheidt; men verwarre de begrippen van reinheid en heiligheid toch niet! Wel gaat de Wet te dezen opzichte niet willekeurig te werk; dat alleen toch verklaart zij verontreinigend, waaraan zich de voorstelling der zonde verbond; dàt zij zulks echter doet, geschiedt niet uit eene in, maar uit eene buiten de dingen zelve liggende noodzakelijkheid, te weten uit de behoefte zelve, die er voor Israël, wegens zijnen kinderlijk-ongeestelijken staat, aanwezig was, om onophoudelijk er aan herinnerd te worden, dat het zich zelf, krachtens zijne verbintenis met den Heilige, afzonderen moest van alles, wat als onrein door Hem was aangewezen. Deze Wet was als een tuin om het volk, die het besef levendig hield, dat het een afgezonderd volk was, een volk, dat zich den Heere heilig moest houden.

20. Verontreinigend is, volgens de Wet, alles, wat zich in den staat des doods bevindt, of, hoewel nog levende, toch de merkteekenen des doods aan zich draagt; inzonderheid verontreinigt de gemeenschap met het geheiligde, dat aan den vloek overgegeven werd.

Niets is verder van God dan de dood; want gelijk het leven vrucht is van de gemeenschap, waarin God Zich met het bestaande stelt, als Hij het door Zijnen Geest bezielt, alzoo is het doode het van God verlatene. Daarom moet het volk, dat met den levenden God verbonden is, zich verre houden van alles wat zich teekent als iets, waaruit God Zich teruggetrokken heeft. Het boet zijne heiligheid in door het doode aan te raken, ook dan als deze aanraking onvermijdelijk, ja, plichtmatig was. Dat geldt niet slechts van het doode, maar ook van alles, wat er op gelijkt, bepaaldelijk van de melaatschheid, die in de Wet als een dood bij levenden lijve aangemerkt wordt, vgl. Num. 12:12. Ja, ook met de melaatschheid verwante, of op haar gelijkende verschijnselen aan huid of kleed, moeten als onrein worden beschouwd; geen huid of kleed mag in het Koninkrijk des levenden Gods de teekenen van verderf of ontbinding vertoonen, ja, al het verdorvene moet voor zijn aangezicht worden weggedaan, vgl. Lev. 11:32; 15:26; Deut. 23:12—14. Niet al het doode verontreinigt echter in gelijke mate; het gaat hier naar den regel, dat het in dezelfde mate verontreinigt als het eene openbaarwording, eene belichaming in zich bevat van de macht en den vloek der zonde. Vandaar kan verontreiniging door aanraking van het dierlijk aas veel spoediger en lichter worden weggenomen dan verontreiniging door aanraking van het menschelijk lijk, en vooral dan verontreiniging door het melaatsch zijn veroorzaakt. Inzonderheid gaat er van het lichaam des menschen, dat aan een hout, tot voldoening aan het recht, voor Gods aangezicht opgehangen is, kracht tot verontreiniging uit, zoo het in de gemeenschap der levenden opgenomen wordt. Daarom moet een opgehangen lichaam vóór den nacht van het hout afgenomen worden; want niet wat des daags bij ons is, wel daarentegen, wat bij ons overnacht, wordt gerekend in het

verband onzes huizes opgenomen te zijn. Want een opgehangene is Gode een vloek, Deut. 21 : 22, 23; hij is geheiligd tot openbaring van den vollen toorn Gods tegen de zonde; dies houde men hem buiten gemeenschap met land en volk, wijl het gebannene zijne natuur mededeelt aan alle dingen, in wier verband het mede opgenomen wordt, vgl. de geschiedenis van Achan, Joz. 7.

21. Het doode echter, dat uit de dierlijke wereld afkomstig is, verontreinigt slechts als het niet door menschelijke handen, met uitstorting des bloeds, is gedood; in het tegengestelde geval mag het zelfs gegeten worden, behalve dan, als het afkomstig is van gedierte, dat door de Wet niet als rein wordt erkend.

Het kind des verbonds mag niet alles eten wat hem behaagt. Reeds in het Noachietisch verbond werd den mensch de nuttiging van het bloed verboden; God toch hield het bloed voor Zich, toen Hij het vleesch der dieren aan den mensch afstond, wijl Hij het bloed tot zoenmiddel bestemd had. Hierin wortelt het verbod der Wet om het vleesch in zijn bloed te eten; dit verontreinigt zelfs dermate, dat het voor goed van de gemeenschap met God scheidt, en met verbanning uit het midden der gemeente gestraft wordt. Evenzeer heeft de Wet vastgesteld, dat het aas, dat is, alles, wat, om zoo te spreken, zijn eigen dood gestorven is, in plaats van door de hand der menschen gedood te zijn, onrein is. Het spreekt dus van zelf dat de geheiligde geen aas eten mag, Exod. 22 : 31; vgl. Ezech. 4 : 14, reeds omdat het onrein is. Met deze beide, reeds bestaande bepalingen, schijnt het verbod in verband te staan om zich van het vleesch aller dieren te onthouden, die het vleesch in zijn bloed eten, of zich met het doode aas voeden, van alle roofdieren in één woord onder de dieren des velds of de vogelen des hemels. Slechts het vleesch der plantetende dieren mag door den Israëliet worden genuttigd; want de plant is rein. Ook rekent de Wet met wat in het paradijs geschiedde, toen de slang werd gedoemd, om in haar vleesch den vloek des kwaads te dragen, satan tot voorteeken van zijn toekomstig lot. Dat toont de Wet door alle dier voor onrein te verklaren, en mitsdien den geheiligde ten gebruik onwaardig, waaraan de vloek der zonde zichtbaar is, te weten, met de slang, alle dier, dat op de slang gelijkt, in lichaamsvorm of lichaamsbeweging; alle kruipend of schuifelend dier is dan ook van den mond der geheiligden geweerd. Om zich nu niet in den omslag van tallooze afzonderlijke bepalingen te verliezen, stelt de Wet eenige uiterlijke, licht in 't oogvallende merkteekenen vast, welke, zoo niet alle, dan toch de meeste der in bovengenoemde termen niet vallende dieren met elkander gemeen hebben. Bij de dieren des velds geldt het herkauwen der spijs en de gespletenheid der hoeven voor het merkteeken der reinheid; de vogelen, wie zulke teekenen niet van elkander onderscheiden, worden met name aangegeven; bij de visschen geldt het bezit van vinnen en schubben voor het teeken der spijswaardigheid; van de insecten wordt slechts wat op vier voeten al springend zich voortbeweegt, ten spijs gegeven. Men ziet uit alles, dat deze wetten geenszins uitgaan van het heidensche beginsel, dat er schepselen zijn, die in

zich zelven onheilig zouden wezen, vgl. Rom. 14 : 14, maar veeleer, in aansluiting aan hare opvoedkundige strekking, het besef levendig willen houden, dat de Israëliet geheiligd is, en uit kracht hiervan, zich vreemd heeft te houden aan alles, wat, zij het ook op zinnebeeldige wijze, in de geschiedenis van de zonde is begrepen.

22. Verontreinigend rekent de Wet niet slechts zoodanige dingen als buiten den mensch gevonden worden, maar, ten tegenwicht tegen dezen, allicht den hoogmoed voedenden waan, evenzeer alles, wat uit het menschelijk lichaam zelf voortkomt, zoo het in verband staat met den in dit lichaam aanwezigen voortplantingsdrang.

Wie tot God in het heiligdom naderen wil, moet ook rein zijn van elke bevlekking, die uit het binnenste des lichaams over hem komen mocht. Onrein toch maakt elke bevlekking door uitvloeisels uit het lichaam, 't zij het eigene, 't zij het vreemde, zoo zij met de organen van het geslacht in betrekking staat. Zoo is de vrouw onrein, die gebaard heeft, of in de staat der afzondering verkeert, en de man, van wien onwillekeurig of door bijligging zaad is uitgegaan. Ook hier handelt de Wet niet willekeurig. Wij laten echter hare bedoeling niet ten volle recht wedervaren, als wij slechts zeggen, dat zij het natuurlijk onreine hier verontreinigend verklaart, wijl het aangewezen zinnebeeld van het zedelijk onreine is. Waarom dan zich juist er toe bepaald om het onreine uit de organen der voortplanting verontreinigend te verklaren? Veeleer gaat de Wet hier uit van het feit, dat bloed en zaad, beginselen en uitgangspunten zijn van een stelsel van lusten, dat, schoon in zich zelven rein, sedert den val zich tot een zelfstandige macht in het menschelijke wezen gevormd heeft, wier werking enkel en alleen op zelfbevrediging gericht is. Of heeft het den drang naar vleeschelijke gemeenschap met het andere geslacht niet losgemaakt van den menschelijken wil, en den mensch dermate in zijne macht gekregen, dat deze hem slechts met moeite binnen de grenzen van het betamelijke houden kan? Vandaar worden bloed en zaad, als zetels van een leven, dat zich op zich zelf stelde, door de Wet voor verontreinigd verklaard, naar den regel, dat alles ongewijd is, wat zich buiten het geheiligd verband, op zich zelven stelt, om slechts zich zelven te zoeken. Daarom besmetten zij den mensch, over wien zij zich uitstorten, dermate, dat deze, tot den tijd zijner reiniging toe, het recht verliest om voor het goddelijk aangezicht te verschijnen. Hierdoor wil de Wet den Israëliet doen beseffen dat het onreine niet slechts buiten hem gevonden wordt, in de ongewijde wereld, maar ook in zijn eigen binnenste, ja, in gindsche wortelen zelve, waaruit het samenstel zijns wezens opwies. Zoo geeft zij hem een tegenwicht tot onderdrukking van den hoovaardigen waan, als ware hij zoo heilig dat het gevaar der verontreiniging enkel van buiten af dreigde. Hoe vernederend toch om te moeten hooren, dat men het verontreinigende in zijne eigene ingewanden omdraagt, ja, dat de fonteinen des levens het daglicht niet kunnen verdragen!

23. Echter opent de Wet voor den verontreinigde den weg tot reiniging, ten teeken van Gods ernstigen wil, om alle stoornis in

Zijne gemeenschap met Zijn volk op te heffen; water en bloed zijn de aangewezene middelen, door welke de reiniging van den verontreinigde tot stand komt.

Water en bloed hebben in de Wet eene groote beteekenis. Want zij beelden Christus' Geest en bloed af, als de hemelsche middelen, door welke de mensch van de zonde, beide van de schuld en de smet, die zij over ons brengt, gereinigd wordt. Zelve als middelen ter reiniging onvolmaakt, vertoonen zij toch het volkomene, doordien zij schaduwen zijn van Christus.

24. Verder nog strekt de eisch der Wet zich uit dan tot het rein zijn van smetten; van het priesterlijke volk wil zij, dat het alles Zijnen God heilige, wat Deze het ter heiliging aangewezen heeft.

Voorzeker laat de Wet den Israëliet vrijheid om geheel uit eigene beweging, mits zonder schade van bestaand recht, Num. 30, iets van het zijne aan Jehova te wijden, of zich om Zijnentwil iets te ontzeggen. Maar toch laat zij, aan het karakter der oude bedeeling getrouw, de heiliging der aardsche dingen niet aan zijn eigen believen over; zij brengt ook te dezen opzichte het kind onder het juk van den knecht. Het gebod der heiliging omvat alles wat de Israëliet onder zijne handen heeft; op elk gebied des aardschen levens heeft God het eerste en beste voor Zich afgezonderd; overal liet Hij het snoer vallen. Het behoeft nauwelijks gezegd dat de Wet hierbij uitgaat van het beginsel, dat Israël niet zijns zelfs is, maar eigendom van Hem, die het Zich uit Egypte's slavernij tot een volk kocht.

25. De Wet omtrent de heiliging onderscheidt zich in die omtrent de eerstgeboorte, in die omtrent de eerstelingen, en in die omtrent de tienden; zij stelt hierbij het beginsel vast, dat alle bezit eerst door heiliging van het eerste en beste aan Jehova geheiligd wordt, en van den geheiligde in gebruik mag worden genomen.

Vóór alles, heet de Wet al het eerstgeborene, van menschen zoowel als van huisdieren, den Heere heilig, mits het van het mannelijk geslacht zij. Naast deze bepaling staat die omtrent de eerstelingen. Zij past het goddelijk eigendomsrecht toe op alles wat de bodem des heiligen lands voortbrengt, alsmede op de wol der kudde, door de eerstelingen van beiden voor den Heere op te eischen. Eindelijk bepaalt de Wet dat de Levieten aan de Priesters, dat is aan Jehova, het tiende deel zullen afstaan van de tienden, hun door de overige stammen tot vergoeding voor het onthouden grondgebied opgebracht.

26. Het beginsel, dat alles, door overgifte van het eerste en beste aan Jehova, gewijd moest worden, gaf aan de jaarlijks terugkeerende oogstfeesten een eigenaardig karakter, dat hen in godsdienstige feesten herschiep.

Op het eerste dezer feesten, dat in de lente gehouden en later met het paschen saamgevoegd werd, werd de aanvang van den oogst gewijd, door toebrenging der eerste garve van den op den akker staanden gerstenoogst. Zeven weken later viel een nieuw feest in; 't was dat der wijding van den ingezamelden tarweoogst door aanbieding van de eerste brooden, uit dien ingezamelden tarweoogst bereid. Deze beide feesten, dat van den aanvang en van de beëindiging van den veldoogst, vormen de inleiding tot het zevendaagsche oogstfeest, dat in den herfst gehouden werd, na de inzameling van het ooft en den wijn. Op dat feest werden behalve de talrijke offers, welke de Wet voorschreef, vrijwillige offers gebracht, benevens de eerstelingen van de olie en den most, ja van alle vruchten des lands. En opdat aan Jehova de schuldige eer werd toegebracht, moest elk mannelijk Israëliet op elk dezer drie feesten tot het heiligdom opgaan, om zoo door zijne tegenwoordigheid het zegel te hechten aan wat de priester uit 's volks naam voor Jehova's aangezicht verrichtte.

27. Dat Israël ook den tijd heiligen moet is een beginsel, dat zich reeds in het gebod: Gedenk den Sabbat, dat gij dien heiligt! uitsprak. In de heiliging van den sabbat echter gaat de heiliging van den tijd niet op; telkens toch als het zevende getal dat van eene tijdruimte wordt, drukt het op deze den stempel zijn heiligheid.

Vandaar is het begin van den zevenden der tijdkringen, die door den omloop der maan worden gevormd, even heilig als de sabbat. 't Is de dag, waarop de wederkeerende maan voor het eerst haren sikkel wederom aan den hemel vertoont. Dan moet de priester de bazuin met verhoogden klank blazen, als een gebed in toonen, dat opklimt tot God, om de verheffing Zijns aangezichts over Zijn volk. Naar denzelfden regel is ook het zevende jaar heilig. In dat jaar moet aan het land de ruste gegeven worden, welke de wekelijksche sabbat aan den mensch geeft; het land toch heeft, gelijk van zelf spreekt, aan de rust van den zevenden dag geen deel. Het hebbe dan ook zijnen sabbat; een jaar lang ligge het stil, Israëls God ter eere, en wat er van zelf op wast, valle den arme en het wild ten deel. Belangrijker, ook als type der toekomst, dan het nieuwe maanfeest en het sabbatsjaar, is het jubeljaar, waarmede, volgens de Wet, elk zevental van sabbatsjaren besloten worden moest. Door na zesdaagschen arbeid op den zevenden dag te rusten, deed de Israëliet in zijn eigen leven de oorspronkelijke orde wederkeeren, waarin God Zijn scheppingswerk had volbracht. In het jubeljaar echter ging hij verder. Dan herstelde hij de theocratische orde, voorzoover van deze in de naast voorafgaande negen-en-veertig jaren afgeweken was. Want in dit jubeljaar werd het beginsel gehandhaafd, dat in het koninkrijk Gods niets blijvend bestand hebben mag, dan wat van God is ingezet. Daarom keerden de landerijen om niet terug aan het geslacht, waaraan God ze oorspronkelijk had gegeven; het streed toch tegen het theocratisch beginsel, dat de landen andere bezitters zouden hebben, dan God ze bij Kanaäns verdeeling toegedacht had. De Israëlitische lijfeigene werd vrij; immers druischte het tegen de heiligheid van het bondskind in, dat hij van een ander knecht zou zijn dan van Jehova,

zijnen eeuwigen Heer, die hem uit Egypte's slavernij voor Zich gekocht had. Alzoo was dit jaar niet voor den bezittende, maar voor den arme en onvrije een jaar des heils; de hooge werd er vernederd en de vernederde verhoogd. Als jaar des heils werd het juist op den Verzoendag afgekondigd, tot een teeken, dat de zonde verzoend moet zijn, voor hare gevolgen worden opgeheven. Een voorbeeld was dit jubeljaar alzoo van de eeuw des heils, die met de verschijning van den Messias aanbreken zou, om alle tegenstrijdigheid tusschen de bestemming en den staat der gemeente op te lossen, en plaats te doen maken voor de zalige harmonie eener volkomene levensorde.

28. De heiliging van het natuurlijke bereikt haar hoogste punt in het offer, dat op het altaar gebracht wordt. Door de gave toch op het heiligend altaar neder te leggen, brengt men ze rechtstreeks tot God; eerst na voorafgaande verzoening echter, door sprenging met het bloed, kan zij aangenomen worden door Hem, dien zij aangeboden wordt.

De Wet neemt de beide reeds vroeger bestaande offers in zich op, namelijk het brandoffer, en het dankoffer. In het eerste dezer twee offersoorten spreekt zich voor alles het beginsel uit, dat alles Gode toebehoort, en diensvolgens tot Hem moet wederkeeren; het is het offer der aanbidding en heiliging van God. Bij het andere valt het zwaartepunt in de bevestiging der bondsgemeenschap met God; het is het offer, dat men Hem aanbiedt, om Hem nader aan zich te verbinden. Terwijl de Wet deze beide offers alzoo overneemt, brengt zij er toch eene belangrijke wijziging in, door de bijzondere bestemming, die zij aan het bloed der ten offer aangebodene dieren geeft. Dit bloed toch zondert zij af tot zoenmiddel, dat is, tot middel om den offerende tegenover God te bedekken, en, met hem zelven, zijne gave bij God aangenaam te maken. Hierin spreekt zich een beginsel van het hoogste gewicht uit, dit namelijk, dat de gave, en met haar de gever, slechts van God aangenomen, en in Gods gemeenschap toegelaten wordt, als eerst ziel voor ziel plaatsvervangend is ingetreden, de ziel van het geofferde voor de ziel van den offeraar. Al zijn offer en offeraar rein en geheiligd, 't is niet genoeg. Bloed wordt geëischt; bloed juist, omdat het de ziel in zich bevat, en eene ziel noodig is om de ziel te vervangen, naar den regel: ziel voor ziel. Dat bloed moet zóó zijn, dat het werkelijk voor God de ziel kan vertegenwoordigen, zooals zij behoort te zijn; het moet de merkteekenen der hoogste wijding en der smetteloosten reinheid aan zich dragen. Geofferd leven behoort het te wezen, dat is, een leven, dat om Gods wille in den dood gegaan, als herleefd tot Hem komt, met de bedoeling om een ander leven, dat deze wijding mist, wijdend te vervangen. Tegen het altaar gesprengd, doet het daar zijne zoenende werking. Niet de offeraar zelf echter mag het tot God brengen, de priester alleen is heilig genoeg om het te doen. Daardoor, dat de priester het brengt, zet hij aan de ziel, die er door vertegenwoordigd wordt, tevens het persoonlijk karakter bij, dat zij mist. Ongetwijfeld reikt de zoenkracht van het zoenmiddel nog niet tot de volle verzoening toe; maar al doet zij dit niet, toch beeldt het

alzoo tot God gebrachte offerbloed het zoenmiddel af, dat in werking treden zal, als straks priester en offer niet meer uiteen zullen liggen. Vanwege deze vooropstelling der noodzakelijkheid van verzoening door bloed, trekt de Wet kennelijk het bloedig offer voor; het onbloedige toch wil zij slechts in gemeenschap met het bloedige, behalve in enkele niet wel te vermijden gevallen.

29. Wegens de noodzakelijkheid der verzoening door bloed, schept de Wet een nieuw offer, dat uitsluitend tot ontzondiging der gemeente dient, te weten het zoenoffer; hier is de sprenging van het bloed niet slechts grondslag van het offer, als voorwaarde zijner aanneming, maar oogmerk der handeling zelve.

Een bepaalden dag des jaars zondert de Wet zelfs af, uitsluitend aan de verzoening der gemeente gewijd. 't Is de Groote Verzoendag. Op dezen dag worden priesterschap en volk verzoend, wegens de zonden, voor welke reeds door vroegere zoenoffers verzoening was gedaan. Want de Wet, steeds er op uit om de onvolkomenheid van hare eigene tot verzoening gegevene instellingen aan te wijzen, gaat op den Grooten Verzoendag uit van de onderstelling, dat de in den voorhof tot stand gekomene verzoening niet toereikend is. Het bloed der verzoening moet dichter tot God worden gebracht, ja, zoo dicht mogelijk, in het Allerheiligste, op het deksel der Ark, waarop Hij tusschen de Cherubs woont. Is dit geschied, dan is de gemeente in haar geheel ontzondigd; daarbij wordt door de gelijktijdige verzoening van het heiligdom en van de priesterschap den volke verzekerd, dat de middelen van tusschenkomst, door welke God met Zijn volk gemeenschap oefent, opnieuw gewijd zijn en zullen blijven werken.

30. Ook de verzoening in het Allerheiligste brengt het volk niet tot de volle gemeenschap met God; zelfs den hoogsten der priesteren geeft het geene blijvende standplaats voor Zijn aangezicht. Want de Wet stelt op het gebied der heiliging te hooge eischen, dan dat dierlijk bloed krachtig zou zijn, om hen te verzoenen, die aan deze eischen niet toonden te beantwoorden. Immers is de Wet geestelijk; zij wil dat de Israëliet God zelven boven alles liefhebbe, en verklaart elke heilige handeling als in den wortel bedorven, zoo de liefde tot God haar niet bezielt.

Hij slechts geeft Gode wat Hem toekomt, die Hem met het gansche hart liefheeft. Uitdrukkelijk wordt deze liefde geboden in Deut. 6:5 en 10:12. Al staat dit gebod niet in de „Tien Woorden," zoo heeft het toch gelijke kracht als de geboden, die God met eigen mond op Sinaï afkondigde, ja, het is het „groote gebod," dat, van welks volbrenging die van elk ander gebod afhangt. Bemind wil God worden met het gansche hart, en met de gansche ziel, ja, met al het vermogen. Als liefde van de minderen en afhankelijken, moet zij, gelijk die van het kind tot den vader, zich openbaren als dankbaarheid, onder den prikkel van het besef, dat men ten volle en onverdiend door God

bemind is, Deut. 7 : 7—12. Vandaar dat alle lust aan zich zelf, vrucht als zij is van den hoogmoedigen waan, als had men zich door de sterkte der eigene hand iets toegebracht, verre dient te zijn, Deut. 8 : 17. Deze liefde mag niet in valsche gemeenzaamheid ontaarden, maar moet met eerbiedige vreeze gepaard gaan, Deut. 6 : 13; 10 : 12. Ook behoort zij zich in vaardigheid tot Gods dienst, en in gehoorzaamheid aan Gods gebod te openbaren, Deut. 10 : 12, 13, enz. Door haar moet de dienst Gods eene zaak van vreugde worden: God wil met vroolijkheid en goedheid des harten gediend zijn, Deut. 28 : 47. Welk een eisch! Het offer van Golgotha alleen vermag den mensch te verzoenen, van wien getuigd moet, dat hij aan dezen eisch niet beantwoord heeft.

31. Dat in eene volksgemeenschap, die opzettelijk in het leven geroepen is om het goddelijk recht tot zijne handhaving te brengen, ook het maatschappelijk leven, evengoed als het godsdienstige, door de Wet geregeld moet worden, behoeft geen betoog.

In deze behoefte voorziet de Tweede Tafel van de Wet der Tien Woorden, in vereeniging met later gegevene bepalingen der Wet. Zij gaat hierbij uit van het beginsel, dat God, den mensch in het gemeen, Zijnen rijkskinderen in het bijzonder, zekere rechten heeft gegeven, wegens hunne verwantschap aan Hem of hunne gemeenschap met Hem, den Eenigen, die van Zich zelven recht bezit. Omtrent deze rechten stelt de Wet vast, dat zij geëerbiedigd moeten worden. Heilig toch zijn zij; wie ze schendt doet Gods beschikkingen te niet, en vervalt, als een die tegen Hem zelven gezondigd heeft, aan Zijne wraak.

32. Allereerst heeft God vader en moeder met recht op eere van hunne kinderen bekleed; daarom beveelt de Wet: eert uwen vader en uwe moeder.

De Wet stelt de moeder, in recht op eere, ten volle met den vader gelijk; alleenlijk in macht over het kind staat zij bij hem achter. Hij, niet zij, kan de dochter, mits aan een volksgenoot, tot bijwijf verkoopen; hij, niet zij, geeft haar ten huwelijk uit. 's Vaders macht wordt echter door de Wet beperkt. Het staat hem niet vrij om zijn kind te dooden, als het, bij de geboorte, uit zijne zwakheid of misvorming blijkt dat de aardsche staat er niets aan hebben zal, want in een rijk Gods kan zelfs de zwakste van dienst zijn. Ook mag de vader zijnen zoon niet ten doode toe kastijden; slechts heeft hij het recht, om, mits door de moeder ondersteund, den voortdurend ongehoorzamen zoon bij de overheid aan te klagen, en van deze zijne ter doodbrenging te eischen. Ook mag hij niet naar willekeur of voorliefde over het recht der eerstgeboorte beschikken; steeds heeft hij het bestaand recht van den oudsten zijner zonen te erkennen, ook dan als hij twee vrouwen heeft, en het hart hem aandrijft om den jongeren boven den oudsten voor te trekken, wijl deze laatste uit de gehaatte, en de andere uit de beminde geboren is. Nochtans strekt zijne bevoegdheid zich ver uit, als afdruk van de bevoegdheid Gods: zijn wille, mits zelf gebonden aan de Wet, regeert in zijn huis. Mogelijke poging van het kind, om zich

in naam der vroomheid aan zijn gezag te onttrekken, wordt door de Wet afgesneden; want zij verklaart geene gelofte geldig, door de dochter aan God gedaan, aan welke de vader het zegel zijner goedkeuring niet heeft gehecht, Num. 30:3—5. Zoo wil zij dat de kinderlijke vroomheid vóór alles met het ouderlijk recht rekene; dat toch is 's kinds eerste plicht, God te eeren in zijnen vader. Natuurlijk geven rechten ook plichten; de ouders hebben hunne kinderen op te voeden naar de Wet. Valt het kind uiteraard in zijne eerste levensjaren der moederlijke zorg toe, ten tijde dat het kwaad en goed begint te onderscheiden, moet vooral de vader optreden, om zijne kinderen te onderwijzen in de Wet, en hen te tuchtigen als zij haar ongehoorzaam zijn. Zonder onderlaten moet hij hun leeren wat God geboden en verhalen wat God gedaan heeft; heilsleer en heilsfeit vormen den natuurlijken inhoud van zijn vaderlijk onderricht, Deut. 4:9; 6:7, 20; 32:46. Het kind daarentegen heeft zijne ouders te eeren. Nooit mag het hen als zijne gelijken, laat staan als zijne minderen behandelen; steeds moet het hen als boven en over zich gestelden beschouwen. In dit eeren ligt opgesloten dat het gehoorzaam zij; want het kind dat zijne ouders waarlijk eert, acht hen te hoog om zich tegen hunnen wil te verzetten, en dezen daardoor als verkeerd te brandmerken, of zelfs, om hunnen wil ongedaan te laten, en zoo ijdel te maken. Evenzeer bevat het gebod om de ouders te eeren, blijkens 1 Tim. 5:3, 17, 18, het bevel in zich om hen zoo noodig wedervergelding te doen, door hen te onderhouden. Echter heeft het eeren ook zijne grenzen: God wil niet dat de ouders boven Hem worden geëerd; daarom is het plicht der kinderen om hunne ouders ongehoorzaam te zijn, ja, hen niet te kennen, en zich vreemd aan hen te houden, mocht zich het geval voordoen, dat hunne ouders hen ongehoorzaam wilden maken aan God. Voorts daalt de Wet af tot de hoogste begeerte van het kind, die naar een lang leven, en verbindt zij hare vervulling aan het eeren der ouders. Daarentegen beveelt zij, dat alle onteering der ouders, in handtastelijke aanranding, Exod. 21:15, of booze vervloeking, Lev. 20:9, zonder verschooning met den dood worde gestraft.

33. Heilig is ook het recht op het leven; alleen in Godes naam, nooit uit willekeur, in drift, of om eigenbaat, mag den mensch het leven worden benomen. Daarom zegt de Wet: Gij zult niet doodslaan.

Wie met opzet en onbevoegd iemand doodt, of ook door onverschilligheid, Exod. 21:12, 29, door overmatige gestrengheid, Exod. 21:20, of met list, Exod. 21:14, oorzaak van iemands dood is, heeft zelf het levensrecht verbeurd. Daarentegen wijst de Wet hem, die bij ongeluk iemand doodt, eene schuilplaats in de vrijsteden aan. Als merkteeken, waardoor zich de moord van onopzettelijken doodslag onderscheidt, geeft de Wet het gebruik van wapenen of ook voorafgaanden haat tegen den verslagene aan; ontbreken deze, dan is er reden om aan onwilligen doodslag te denken. Doodslag uit zelfverweer rekent zij niet als bloedschuld toe, tenzij dan dat men verder gegaan was, dan de nood eischte, ofschoon de doodslag in dat geval niet ten doode aangerekend werd. Zoengeld voor moord werd niet toegelaten; slechts in

één geval, als de doodslag een gevolg van achtelooze onverschilligheid of overmatige gestrengheid tegen een slaaf was, werd op dezen regel eene uitzondering gemaakt. Alle doodslag uit opzet of in boosheid gepleegd, moest met den dood worden gestraft. Zelfs het altaar kon den moordenaar geene bescherming bieden. Want het onschuldig vergoten bloed, door het aardrijk ingedronken, roept tot God om wraak, en verontreinigt vloekbrengend het land, tot het door menschenhand is gewroken. God eischt bloed voor bloed; Zijn toorn rust op het volk wegens onverzoende bloedschulden.

34. Heilig is evenzeer 's mans recht op zijne vrouw. God gaf hem haar en stelde hem tot haar heer; zelve mag zij zich geen vreemden veil geven, en niemand mag zich in vleeschelijke gemeenschap met haar stellen: Gij zult niet echtbreken.

De naam: vrouw, beteekent in het hebreeuwsch eigenlijk: de door eenen heer in bezit genomene; zij valt voor alles, als tot het huis des mans behoorende, onder het gezichtspunt des eigendoms. Daarom is alle overspel rechtsschennis; met nadruk wordt het dan ook door de Wet verboden, ja, na den moord als de grootste misdaad tegen den naaste gebrandmerkt, waarop de straf der steeniging volgen moest, aan beide schuldigen toegepast. Wee den mensch, die zich vleeschelijk met de huisvrouw of ook met de verloofde zijns naasten vermengt; wee ook haar, die haren heer ontrouw, zich den vreemden prijs geeft, met verbreking van een verbond, zoo heilig, dat het ten voorbeeld dienen kan van Jehova's betrekking tot Israël. Echter geldt het in de Wet voor eene verschoonende omstandigheid, zoo de vrouw, met welke men gemeenschap hield, eene onvrije was, die wel als bijwijf aan haren heer verbonden, maar van hem niet naar het recht des huwelijks behandeld en evenmin vrijgelaten was, vgl. Exod. 21:7, 8. In dit geval toch liet de Wet de schuldigen met geeseling vrij, in aanmerking nemende, dat de heer hen zelf aanleiding gegeven had, om zich aan zijn recht te vergrijpen. Werd eene vrouw door haren man van echtbreuk verdacht, dan had hij het recht, om van haar te eischen dat zij God zelven, als de Eenige die in zulke gevallen recht doen kan, door het drinken van het vloekwater over hare schuld of onschuld liet beslissen, Num. 5:11—31, Echter beveiligde de Wet tevens de eer der jonggehuwde tegen boosaardige verdachtmaking van den kant haars mans, door te bepalen, dat hare ouders, na indiening van het tastbaar bewijs haars maagdoms, hem eene boete konden opleggen; bovendien werd hem voor altijd het recht ontnomen om zijne vrouw van zich te scheiden. Deut. 22:13, enz.

35. Wegens de ruimte, die den man gelaten werd, om zijne vrouw met een scheidbrief van zich te laten, doet de Wet, met strikte eerbiediging van het in het paradijs tegen haar geslagen vonnis, haar op het standpunt verblijven, waarop zij haar door de goddelijke rechtvaardigheid geplaatst vond.

Strikt genomen kan, naar de letter der Wet ten minste, bij den

man slechts dan van overspel sprake zijn, als hij zich aan zijns naasten vrouw vergrijpt; tegen zijne eigene vrouw kon hij geen overspel bedrijven. Hierbij houde men, om alle bevreemding van zich te weren, in het oog, dat de Wet der Tien Woorden rekening houdt met wat vóór hare afkondiging geschied is. Nu weten wij, dat God, na den val, aan de vrouw eene bijzondere vernedering oplegde, en voorts hare zonde in steeds toenemende mate aan haar strafte, door niet met beschermende wetten tusschenbeide te komen, toen in den loop der tijden, mede als vrucht van het wassende bederf der zeden, 's mans macht zich in willekeur omzette, en het uitsluitend recht op haren man van haar werd genomen. In dezen staat vindt haar de Wet; en wat nu? Zal de Wet zich op het gebied vóór den val verplaatsen, en de huwelijksorde des paradijzes tot wet verheffende, zooveel in haar is, de over de vrouw gebrachte vernedering te niet doen? Maar dat kan zij niet doen; vóór alles heeft zij te rekenen met wat reeds als straf is opgelegd. Daarom blijft zij ook in de zaak des huweiijks getrouw aan haar beginsel, om slechts de rechten op te nemen, die na den val den mensch nog gelaten zijn. Alzoo kent zij de vrouw niet het recht toe, dat haar oorspronkelijk, krachtens het wezen des huwelijks toekwam, maar slechts het recht, dat haar door de goddelijke barmhartigheid gelaten is. Eenige rechten stelt zij alzoo voor haar vast; men vindt ze in Ex. 21 : 8—11, beschreven — maar de macht, om van den man dezelfde trouw te eischen, als hij gerechtigd is van haar te vorderen, wordt haar nog niet verleend. Daardoor laat de Wet ruimte voor dingen, die met de oorsponkelijke orde des huwelijks onvereenigbaar zijn, zooals voor de wegzending der vrouw, en het nemen van eene andere in hare plaats. Door het ideaal tot wet te verheffen, gelijk Christus dit in Zijn koninkrijk deed, zou zij de toekomst vooruit geloopen hebben. Wel sluit haar geest zich ten volle aan Christus' gebod aan, niet hare letter echter; Christus alleen mag trouwens het huwelijk zijnen glans hergeven, door der vrouwe het recht te hergeven op haren man. Zoo laat de Wet de vrouw in den staat waarin de rechtvaardigheid, die haar aan de hardheid van 's mans harte overgaf, om der zonde wil haar bracht. Intusschen echter zal de Profetie haren geest uitspreken, als zij zeggen zal, wegbereidster te dezen opzichte der orde van het koninkrijk der hemelen, dat Jehova het verlaten haat, Mal. 2 : 16, tot eindelijk de Christus komt, die haren geest tot wet zijns koninkrijks verheffen zal, Luk. 16 : 18.

36. Als zonde brandmerkt de Wet ook den diefstal; het eigendomsrecht wil zij stipt geëerbiedigd zien. Want zij zegt: Gij zult niet stelen.

Tegenover God heeft de mensch geen eigendomsrecht; zijne goederen blijven steeds eigendom van God, dat hij in hoedanigheid van rentmeester beheert. Wel echter heeft God den mensch tegenover zijnen evenmensch eigendomsrecht gegeven. Daarom gebiedt de Wet dat men 's naasten bezit heilig houde, Lev. 19 : 11. Verboden is elke poging om 's naasten bezit door list of geweld aan zich te brengen; hem zelven te stelen staat zelfs met moord gelijk. Wie nochtans steelt, zal, waar het roerend of onroerend goed geldt, behandeld worden naar het

beginsel, dat niet slechts het gestolene teruggegeven moet worden, maar eene vergoeding er bovendien dient bijgevoegd. Slechts een vijfde deel behoeft de dief bij de waarde van het gestolene te voegen, als hij uit eigene beweging zijn onrecht herstelt, Lev. 6 : 1, enz.; maar wordt het gestolene bij hem gevonden, dan wordt grootere genoegdoening van hem geëischt. Hierbij maakt de Wet echter onderscheid tusschen levenlooze en levende have, geleid door de gedachte, dat het meest moet vergoed, wat het lichtst weg te nemen was, zonder zich bloot te geven, en wat met het oog op de algemeene welvaart het meest tegen roof beveiligd moest worden. Zoo wordt voor geld en gereedschap blootelijk dubbele vergoeding geëischt; voor gestolen vee daarentegen kon deze maatstaf van genoegdoening slechts volstaan, als het dier nog levend en ongeschonden teruggegeven kon worden, wijl de diefstal in dat geval nog niet als geheel volbracht werd aangemerkt. Was het dier daarentegen reeds geslacht of verkocht, dan moest het, zoo het een schaap of eene geit was, viervoudig, en, bijaldien een rund, zelfs vijfvoudig worden vergoed. Was de dief tot zulk eene genoegdoening te arm, dan werd hij om zijne dieverij verkocht.

37. Heilig is eindelijk 's naasten gerechtigheid. Daarom verbiedt de Wet om valschelijk tegen hem te getuigen, inzonderheid voor het gericht: Gij zult geene valsche getuigenis spreken tegen uwen naaste.

Met strenge straffen bedreigt de Wet den man, die zijnen naaste valschelijk in het gericht aanklaagt, of zijne hand bij den goddelooze stelt om een getuige tot geweld te zijn, Deut. 19 : 16—20; Exod. 23 : 1. De rechters zullen over alle valsche aanklagers en alle valsche getuigen dezelfde straf brengen, welke hun valsch getuigenis over den beschuldigden of bezwaarden naaste gebracht hebben zou; zij zullen hun doen, gelijk zij hunnen broeder dachten te doen. Ook alles wordt verboden wat buiten het gerecht om tegen 's naasten gerechtigheid gesproken mocht worden; zelfs zijn kwaad mag men niet onbevoegd en noodeloos ruchtbaar maken, Lev. 19 : 16. Rekenende met de boosheid van het menschenhart, wil de Wet dat de getuigenissen onder eede worden afgenomen. De gewoonte regelde het zoo, dat allen, die iets van de hangende gerechtszaak afwisten, vóór het verhoor, door den rechter bezworen werden, om zich als getuigen aan te melden en der waarheid getuigenis te geven, Lev. 5 : 1. Van eene rechterlijke straf op den meineed is echter in de Wet geen sprake; wel werd de valsche getuige gestraft, niet wegens zijnen meineed echter, maar om zijne krenking van 's naasten gerechtigheid. Hierin spreekt zich het geloof uit, dat God zelf niet nalaten zal om het voor de eere Zijns misbruikten Naams op te nemen. Trouwens kenmerkt zich de hooge oudheid, in onderscheiding van onzen geloofloozen tijd, in het algemeen door de overtuiging, dat de meineedige te zeker door God zal worden gestraft, dan dat de rechter het zou behoeven te doen. „Zelfs tot in den tijd van Alexander Severus gold het bij de Romeinen als rechtsbeginsel, dat de heiligheid van den eed aan de wraak der godheid voldoend tegenwicht tegen geringachting had."

38. Zoo onschendbaar is het recht des naasten, dat het reeds door de begeerte naar iets wat des naasten is, geschonden wordt. Gij zult niet begeeren wat uws naasten is — zoo luidt dan ook het verbod der Wet.

Het is niet genoeg om zijne hand van 's naasten eigendom af te houden, ook het hart moet er verre van blijven, of men staat schuldig voor God. Men zegge niet, dat het genoeg is om de begeerte niet in te willigen; daar moge het geweten mede tevreden zijn, de Wet is het niet, zij verbiedt ons de begeerte te hebben. Hier verraadt de Wet kennelijk dat zij van God gegeven is; welke koning toch, behalve God, kan over het hart zijner onderzaten gebieden? Te sterk heete men overigens dezen eisch der Wet niet. Hoe toch zou God den mensch rechtvaardig heeten, die het slechts in daden is! Wij reeds zouden ons niet toevertrouwen aan een mensch, die ja, nimmer ons recht krenkte, en ons ook plechtig verzekerde, dat hij voornemens was dit nimmer te doen, maar ons toch bekende, dat hij telkens eene neiging in zich voelde opkomen, om het onze tot zich te nemen, ons goed, onze vrouw, ons leven! En waarlijk, God stelt geenen lichteren eisch aan den mensch; als geestelijk wezen moet Hij willen dat de vorm het wezen, het doen het zijn dekt, en er zoo waarheid in het binnenste zij. Met ons wil Hij dat de mensch niet slechts rechtvaardig handele, maar rechtvaardig zij. Begeeren, ja, dat mag de mensch; de Wet wil de menschelijke natuur niet verminken, door te eischen, dat de mensch ophoude een begeerend wezen te zijn. Alleenlijk beperkt zij de voorwerpen zijner begeerte; hij mag zich slechts uitstrekken naar wat hij verkrijgen kan zonder schade des naasten. De begeerte moet voor het recht blijven staan; overschrijdt zij deze grens, dan wordt zij tot zonde. Naardien het ons tot eene vanzelfsheid geworden is om te begeeren wat des naasten is, zoo zien wij in den spiegel van dit gebod dat wij te diep verdorven geworden zijn, om ons zelven van onze verdorvenheid te kunnen reinigen, en door de overtreding van het laatste gebod onophoudelijk ons schuldig maken aan al de voorafgaande geboden. Wie zal derhalve uit de Wet gerechtvaardigd kunnen worden? Niet een. Deze vanzelfsheid om te begeeren wat des naasten is, wijst 's menschen algeheele verwereldlijking aan; want de dingen dezer wereld zouden niet in zoo sterke mate zijne begeerten opwekken, als God nog het hoogste goed voor hem was. Dat hij zoo vele goden heeft als er dingen zijn, bewijst, dat God voor hem geen God meer is.

39. Haren sterksten eisch spreekt de Wet uit als zij, uitgaande van het beginsel dat de mensch zijn hart aan zijnen naaste schuldig is, hem gebiedt dezen lief te hebben als zich zelven, Lev. 19:18.

Niet de begeerte naar 's naasten bezit, maar die naar 's naasten geluk, worde bij het kind des verbonds gevonden. Zoo wil het de Wet. De eisch der liefde wordt wel niet in de Tien Woorden uitgedrukt, maar vormt er toch stilzwijgend de grondgedachte van. Immers is het niet mogelijk om het gebod: „Gij zult niet begeeren" te vervullen, tenzij men in de liefde die ons beweegt om het onze, met ons zelven aan den naasten te geven, een tegenwicht in zich heeft tegen de neiging

om het zijne te zijnen koste tot ons te nemen. Dit gebod der liefde heet dan ook, evenals dat omtrent de liefde tot God, het groote gebod, van welks volbrenging die van alle andere geboden afhangt. Ja, de liefde zelve is de vervulling der Wet; vandaar is het gebod: gij zult uwen naaste liefhebben als uzelven, hoofdsom van de geheele tweede tafel der Tien Woorden, Rom. 13 : 8—10.

40. Omtrent deze liefde valt op te merken, dat zij, naar den eisch der Wet, zich tegenover den schuldige als vergevensgezindheid, en tegenover den ellendige als barmhartigheid behoort te openbaren.

De Wet kant zich niet slechts tegen den haat, Lev. 19 : 17, en tegen den wraaklust, Lev. 19 : 18, zeggende: „Gij zult uwen broeder in uw hart niet haten; gij zult u niet wreken, noch toorn behouden tegen de kinderen uws volks;" maar gebiedt ook: „wanneer gij uws vijands os of ezel ziet dwalen, gij zult hem denzelve ganschelijk wederbrengen; wanneer gij uws haters ezel onder zijnen last ziet nederliggen, zult gij dan nalatig zijn om het uwe te verlaten voor hem? gij zult het in alle manier met hem verlaten, Exod. 23 : 4, 5. Evenzoo gebiedt de Wet niet slechts om elk het zijne te laten of te geven, de eerlijkheid, maar schrijft zij de weldadigheid voor. God zal den arme niet doen ophouden in het midden des lands; daarom gebiede Ik u, zegt de Heere: „Gij zult uwe hand mildelijk opendoen aan uwen broeder, aan uwe bedrukten, en aan uwe armen in het land," Deut. 15 : 7, 8. En hoevele bepalingen bevat de Wet niet, die allen den geest der barmhartigheid ademen! De landman mag zijn veld niet geheel afoogsten, en het achtergelatene niet weder ophalen; er blijve wat over voor weduw en wees, Lev. 19 : 9; 23 : 22; Deut. 24 : 19; en zoo de hongerende langs 's naasten akker gaat, dan stille hij gerust zijnen honger aan 's akkers vrucht, Deut. 23 : 25.

41. Daaruit dat de Wet vóór alles liefde tot den naaste eischt, verklaart zich haar verbod om het eigene recht te zoeken met prijsgeving der barmhartigheid.

Men zegge toch niet dat het der Wet slechts te doen is om het naakte recht. Waarom gebiedt zij dan dat 's naasten kleed vóór het invallen van den nacht teruggegeven moet worden, ingeval het te pand genomen is? Exod. 22 : 26. Laat zij zelve antwoorden: het is het kleed des armen; waarin zou hij nederliggen? Waarom mag den rechter den onrechtvaardige slechts veertig slagen toedienen? Is het niet opdat de verongelijkte, in wiens tegenwoordigheid deze gestraft wordt, zich niet tot verachtens toe boven zijnen broeder verheffe? Deut. 25 : 3. Zoo neemt de Wet, door deze geboden, het verheven beginsel in zich op dat de liefde zich nooit, zelfs niet onder de handhaving van het recht, verloochenen mag, maar gehouden is te zorgen, dat geene handhaving van recht zoo geschiede, dat er de broederlijke gemeenschap door opgeheven wordt.

42. Op de vraag, of de Wet alleen de mede-Israëlieten, of ook de kinderen der volken, tot voorwerpen dezer naastenliefde stelt,

dient tot antwoord, dat zij wel in beginsel de liefde tot allen wil, maar den Israëliet met opzicht tot de kinderen der volken tot regel stelt, om zijne liefde slechts aan zulken uit hun midden te uiten, als God Zelf hem door de hand Zijner Voorzienigheid toevoert; van de anderen heeft hij zich op een afstand te houden, tot de dagen zijner afzondering voorbij zijn gegaan.

De Wet maakt van den Israëliet geen zendeling, die, door liefde tot allen gedrongen, zee en land omreist, om de menschen voor tijd en eeuwigheid gelukkig te maken; zijne roeping tot zendingsarbeid valt eerst samen met de intrede van het nieuw verbond. Maar wel eischt de Wet, dat de vreemdeling, dien God in Israëls midden brengt, 't zij als bijwoner, 't zij als huwelijksgenoot, 't zij als slaaf, met liefde worde ontvangen. Israël moet zorgen, dat zoo een ondervinde, hoe goed het is onder Jehova's schaduw te wonen. Want de Wet beveelt, dat men het recht des vreemdelings niet buige, Deut. 24 : 17; dat men hem geen overlast aandoen noch onderdrukken zal, wordt in het kort bestek van het oudste wetboek, Exod. 22 : 21; 23 : 9, tot tweemalen toe bevolen; hij zal onder Israël zijn als een inboorling. Men zal hem liefhebben als zich zelven, Lev. 19 : 33, 34; ook wijl God hem liefheeft, hem brood en kleeding gevende, Deut. 10 : 18. Die zijn recht buigt, is vervloekt, Deut. 27 : 19. Voor den vreemdeling is de vergetene garve op den akker, Deut. 24 : 19, en de nalezing van wijngaard of olijfboom, Lev. 19 : 10; 23 : 22; Deut. 24 : 20, 21. Ook hij heeft zijn deel aan de vreugde van het feest der weken, Deut. 16 : 11, aan de tienden der inkomsten van het derde jaar, Deut. 14 : 29; 26 : 12; op den sabbat moet men ook hem laten rusten opdat hij adem scheppe, Exod. 23 : 12; de hand des verarmden vreemdelings moet men sterken, opdat hij bij Israël leven mag, Lev. 23 : 35. De gevluchte slaaf, die onder Israëls vleugelen toevlucht komt nemen, mag aan zijnen heidenschen heer niet uitgeleverd worden, Deut. 23 : 15, 16; men make ruimte voor hem in eigen midden. Ook in godsdienstig opzicht verleent de Wet den vreemdeling voorrechten. De heidensche slaaf wordt door de besnijdenis in den schoot des geheiligden volks opgenomen; hij mag het pascha medevieren, ja, ingeval hij slaaf eens priesters is, dan mag hij de geheiligde dingen medeëten, die alleen door 's priesters gezin mogen worden genuttigd. De vreemdeling mag, ook al laat hij zich niet besnijden, Jehova brandoffers brengen, Lev. 17 : 8. Nochtans behoeft men den onbesneden vreemdeling niet met dezelfde onderscheiding te behandelen als den broeder; Lev. 25 : 44; Deut. 15 : 3; 17 : 15. Alzoo blijkt dat de Wet in beginsel de liefde tot allen zonder onderscheid wil, maar de volle toepassing van dit beginsel verdaagt tot den tijd, waarop de volken genoodigd worden tot de gemeenschap aan het messiaansche heil.

43. Voorts wil de Wet, dat Israël vóór alles zorge, om te blijven wat het is, namelijk, het volk, dat Gode geheiligd is; daarom moet het zich beschouwen als staande, niet naast, maar tegenover de volken, en, door deze beschouwing geleid, zich van alle staatkundige en persoonlijke verbintenissen met hen verre houden; ook

mag het geene poging doen om zich tot wereldmacht te verheffen, door vleeschelijke middelen de belofte aan zich vervullende, dat het erfgenaam der wereld zou zijn.

Vóór alles wil de Wet, dat de grenzen geëerbiedigd worden, die God tusschen Israël en de volken gesteld heeft. Verbonden van vrede met vreemde volken zijn voor Israël wel niet ongeoorloofd, maar Israël zoeke toch bij hen geen steun, en menge zich niet in hunne zaken; steeds beschouwe het zich als een volk, dat in zijnen God voldoenden steun heeft, en als priesterlijk volk de waarneming van Zijnen dienst tot doel des staatswezens moet stellen. Het houde rekening met den graad van verwantschap, waarin het tot de omliggende volken staat, en evenzeer met de historische betrekkingen, waarin het vroeger tot hen stond; daarom houde het den Edomiet voor geenen gruwel, want hij is Israëls broeder, Deut. 23 : 7, en evenmin den Egyptenaar, wijl Israël in zijn land het recht des vreemdelings genoten heeft, vs. 7. Naar den regel, dat wie zich aan het heilige vergrijpt, zich des doods schuldig maakt, trede Israël krijgvoerend op tegen elk volk dat zijnen ondergang zoekt; het wete, dat zijne oorlogen, in dit geval, Jehova's oorlogen zijn. Kanaän en Amalek moeten zelfs worden verdelgd, de eerste, omdat de maat zijner ongerechtigheid vol is, de andere, omdat hij het heilig volk in de geboorte heeft willen verstikken. Geen Ammoniet of Moabiet worde in Israël ingelijfd, dit voorrecht hebben zij verbeurd, doordien zij indertijd den broederband verbraken en de valsche profetie tegen het volk in dienst namen; de haat tegen hen is een deel van den haat tegen het kwade, Deut. 23 : 3—6. Uit zucht naar uitbreiding van macht krijge Israël echter tegen de volken niet; nooit doe het pogingen om zich tot wereldmacht te verheffen, en zoo, door vleeschelijke middelen, de beloften der wereldheerschappij aan zich te vervullen. Op maatschappelijk gebied beware Israël zijne afzondering in zooverre, dat het zijne kinderen noch door huwelijk, noch door verkoop bij de omliggende volken inlijve; neemt het daarentegen hunne kinderen als vrouwen of slaven in zich op, dan brenge het hen ook in het verbond zijns Gods over.

44. Tegen den geest van haren tijd zelven, behoeft de Wet zich niet te kanten, wat zijn uitgangspunt ten minste betreft; in hem vindt zij veeleer steun dan tegenwerking, naardien hij, met haar, het goddelijke, niet het menschelijke, vooropstelt.

De Wet zou in onzen tijd vrij wat minder aansluiting vinden aan den algemeenen geest, gelijk deze zich in onze zede uitspreekt, dan zij aan de wereldbeschouwing en levensopvatting der grijze oudheid vond. Onzen tijdgeest toch is het eigen het menschelijke voorop te plaatsen, en het goddelijke, zooal niet in de vraag, dan toch op den achtergrond te stellen; het menschelijke weegt ten onzent zwaarder dan het goddelijke. Ongemerkt ademt elk den geest des tijds in; 't is de geest, die den enkele zelfstandig wil tegenover allen, en allen zelfstandig tegenover God. Zelfs voor de belijdende gemeente dreigt hieruit groot gevaar; want evengelijk eene schilderij uit de lijst valt, als deze niet meer om haar past, zoo loopen de belijders gevaar hunne

belijdenis te laten vallen, als hunne wereldbeschouwing niet meer met deze rijmt. In Israël echter was er tusschen den tijdgeest en de Wet geen tweestrijd; de algemeene denkwijs sloot zich veeleer samen met de beginselen der Wet. Als echt kind der oudheid was Israël zich zelf minder sterk bewust dan de groote machten boven zich; toen het menschdom trouwens nog een kind was, gevoelde het zich, evenals onze kinderen zich onder hunne ouders gevoelen, diep afhankelijk van de onzichtbare macht, die op den achtergrond aller verschijnselen staat. Het Godsbewustzijn was in de oudheid sterker dan het zelfbewustzijn; algemeen was het besef dat het schepsel er slechts om de godheid was. Vandaar de eerbied, door welken zich de oudheid kenmerkte, voor alles, wat te recht of ten onrechte geacht werd de godheid te vertegenwoordigen, voor de dragers van Zijn gezag, de tolken van Zijnen wil, de sprekers van Zijn woord, de bemiddelaars van Zijnen dienst, of ook, voor wat men waande Zijn beeld te zijn en Zijnen naam te dragen. Als gevolg er van werd het leven beheerscht en de zede getint door het besef, dat de schepselen slechts in dezelfde mate op eere en macht recht hadden, als zij der godheid verwant of gelijkvormig waren; dat het zijn reeds recht geeft, gelijk men ten onzent leert, geloofde de oudheid niet. Vandaar kende men zooveel recht toe aan hen, die in het maatschappelijk geheel, iets van Zijne heerlijkheid vertegenwoordigden, aan den koning en heer, aan den priester en profeet. Tegenover hen traden de anderen nooit zelfstandig op; men achtte het niet strijdig met de orde der dingen of met het recht des menschen om als kind den vader, als vrouw den man, als slaaf den heer, als onderzaat den koning, als leek den godsman te gehoorzamen. Alzoo vond de Wet in de algemeene denkwijs steun, als zij God tot hoofd van alle dingen stelde, tot het middelpunt van een cirkel, met tal van kringen om Hem heen, die in beteekenis toenamen naarmate zij dichter om het middelpunt heen waren getrokken. Dies behoefde de Wet den algemeenen geest niet om te zetten, gelijk in onze, van valsche beginselen uitgaande eeuw, noodig wezen zou: zij past ten volle in de lijst van den geest haars tijds.

45. Voorzoover de gewoonte zich reeds tot recht had weten te verheffen, laat de Wet ze bestaan, ten minste voorzoover zij niet strijdig is met hare beginselen.

De vraag: welk standpunt neemt de Wet in tegenover de gewoonten van haren tijd, vooral tegenover de slavernij en het comcubinaat, is ongetwijfeld zeer belangrijk. Als algemeenen regel kunnen wij stellen, dat de Wet slechts dan hare hand verbiedend tegen maatschappelijke gewoonten opheft, als deze het recht zelf aantasten, maar overigens, zoo zij met het recht niet strijdig zijn, het aan de liefde overlaat, om er al het den mensch onwaaardige uit te bannen. Wat de slavernij betreft, zoo stelt zij vóór alles vast, dat geen Israëliet tot slaaf mag worden genomen; want het strijdt met zijne betrekking tot Jehova, dat hij eens menschen slaaf zou zijn. Als eigendom Gods kan hij geen eigendom van menschen zijn; slechts de vreemde mag tot slaaf worden gesteld. De broeder mag slechts voor een bepaalden tijd in dienst genomen worden, en ook dan niet anders behandeld dan gelijk men

dit een daglooner doet. Den vreemde echter mag men tot eeuwige en slaafsche dienstbaarheid koopen; in zich zelf toch strijdt de slavernij, mits de slaaf niet tot eene zaak wordt gemaakt, maar steeds aangemerkt als van goddelijken geslachte, niet tegen het recht. Want het is niet onbillijk, dat iemand, of wegens onvermogen tot kwijting zijner verplichtingen, of naar krijgsrecht, de macht over zich zelven aan een ander verliest. Echter verheft de Wet, door haar gebod om den vreemdeling als zich zelven lief te hebben en de poorte des verbonds voor hem te ontsluiten, de slavernij tot een standpunt, waarop zij ten laatste zich zelve oplost. Wat het bijwijfschap belangt, de Wet heft het niet op; ongetwijfeld liet zij ook hier, wegens de hardheid des harten, veel toe, wat later, door de werking des Geestes, van zelf vervallen zou. Hoe zou zij het trouwens opheffen, in een tijdperk, waarin vóór alles gewicht gehecht moest worden aan het voortbestaan van het geslacht? Ruimte moest er zijn voor den man, wiens geslacht door de onvruchtbaarheid der vrouw dreigde uit te sterven, om haar, nog bij haar leven, door hare dienstmaagd te laten vervangen, of juister gezegd te laten vertegenwoordigen. Zóó toch is het bijwijfschap ontstaan; niet om den lust te bevredigen, maar om het geslacht te bestendigen, nam de man het bijwijf tot zich, of liever ontving hij het uit de handen zijner vrouw, als eene, uit wie zij zelve gebouwd wilde worden. Ongetwijfeld kon zulk eene praktijk lichtelijk lust en willekeur dienen; nochtans bepaalt de Wet hier geene grenzen tusschen wat al of niet geoorloofd was; in de vele bezwaren van huiselijken aard, aan deze gewoonte verbonden, vond zij trouwens reeds hare natuurlijke grens.

46. Overal echter, waar de zede zich dreigt te vormen onder den invloed van den bandeloozen, naar recht niet vragenden lust, heft de Wet hare hand dreigend op; wat het recht verstoort vindt bij haar geene genade.

Vandaar beperkt zij 's mans recht om te huwen met wie hij zou willen, door elke echtverbintenis te verbieden, door welke eene reeds bestaande zedelijke verhouding te niet gedaan worden zou. „Want de echtelijke liefde mag de betrekkingen, die zij zelve te voorschijn brengen wil, niet verstoren." Diensvolgens mag men niet in den bloede huwen, omdat door het bloed betrekkingen worden gevormd, die heilig dienen geacht. Een gruwel is alzoo elke uitoefening van echtelijke gemeenschap tusschen ouders en kinderen, grootouders en kleinkinderen, broeders en zusters ook als het halve broeders en zusters zijn. Ongeoorloofd, maar niet met de straf des doods bedreigd, was ook het huwelijk van den neef met de tante, van vaders- of moederszijde, daar het strijdig was met den eerbied aan vader en moeder verschuldigd, om hoofd te worden van haar, die als zuster van vader en moeder boven hem stond. Naardien dit bezwaar, krachtens de meerderheid des mans, niet bestond bij een huwelijk van den oom met de nicht, was zulk eene verbintenis geoorloofd. En omdat ook buiten het bloed om zich zedelijke betrekkingen vormen, zoo wil de Wet dat ook deze als hindernissen tot een huwelijk zullen worden aangemerkt. De zoon mag niet huwen met de stiefmoeder, want zij is de vervulling zijns vaders, en evenmin met de schoonmoeder, want zij is als moeder zij-

ner vrouw boven hem. De vader mag niet huwen met de stiefkleindochter; want hij mag de dochter niet maken tot de gelijke der moeder; noch met de schoondochter; want zij is het vleesch zijns zoons. Het huwelijk met de weduwe van den oom van vaderszijde en dat met de weduwe van den broeder, wordt wel niet gelijk de vorige met de doodstraf, maar toch met kinderloosheid bedreigd. Geoorloofd is daarentegen de veelbetwiste verbintenis met de zuster der overledene vrouw. Want de Wet, strikt zich zelve gelijk, erkent het hedendaagsche beginsel van gelijkstelling der wederzijdsche echtgenooten niet; zij laat wel de vrouw in diens geslacht overgaan, maar niet omgekeerd, den man in de vrouw, en in haar geslacht. En daarom krijgt wel de broeder de vrouw zijns broeders tot zuster, maar niet de man de zuster zijner vrouw.

47. Zeer hooge waarde hecht de Wet aan het huis, grondslag als het is van alle recht en plicht gevende verhoudingen onder de menschen.

Elk gezin is een afgesloten geheel, vertegenwoordigd in den vader als in zijn grondleggend hoofd, weshalve eenvoudig van mannen gesproken wordt, waar eigenlijk het geheele gezin wordt bedoeld, Joz. 7 : 14, man voor man, d. i. gezin voor gezin, vgl. 16—18. In den vader zijn de zijnen begrepen; van hem kunnen zegen of vloek op hen overgaan, in den regel tot in het derde of vierde geslacht, soms zelfs nog verder, tot in eeuwigheid namelijk, dat is, heel den duur van het geslacht of der tijden door. God alleen echter, niet de aardsche rechter, is bevoegd om de zonden der vaderen aan de kinderen te bezoeken, Deut. 24 : 16. Zoo spiegelt zich in elk huis de groote wet af, aan welke het gansche geslacht onderworpen is geweest, deze namelijk, dat het hoofd het lot der leden bepaalt. In het huis heeft het kind, vooral de zoon, hooge beteekenis; het is het eigenlijke doel des huwelijks. Vóór alles dient het om het huis te doen blijven, en het de zoo gewenschte toekomst te verzekeren; verliest niet de kinderlooze zijn deel aan het heilige land, Gods erfenis, en aan den zegen, aan het leven op de heilige erve verbonden? Vandaar moet het belang der vrouw voor het belang des huizes wijken. Ook God wil dat het huis blijve; daarom eischt de Wet, dat de ongehuwde broeder de weduwe zijns kinderloozen broeders tot zich neme, om dezen bij haar zaad te verwekken, opdat zijn geslacht blijven mag. Onder de kinderen bekleedt de eerstgeborene de eerste plaats, als drager van hooger recht en plicht; zijns is het dubbel erfdeel en de heerschappij over zijne broederen; ook erft hij den rang des vaders. Maar de verzorging der van den vader afhankelijke broeders of zusters ligt tevens voor zijne rekening; op hem rust de naaste zorg voor eer en welstand van het vaderlijk huis.

48. De huisgezinnen vormden samen de „vaderlijke huizen;" deze wederom de geslachten, gelijk de geslachten de twaalf stammen des Israëlietischen volks.

Deze eerstgeborenen, of hunne kinderen, voorzoover deze zelve eerst-

geborenen waren, stonden aan het hoofd der zoogenaamde vaderlijke huizen, of vereenigingen van gezinnen van dezelfde afstamming, en vormden een bijzonderen stand onder het volk. Boven de vaderlijke huizen stonden de geslachten, ten tijde van Mozes, met uitzondering van die uit Levi, zeven-en-vijftig in getal; zij bestonden uit vereenigingen van vaderlijke huizen naar gemeenschappelijke afstamming van denzelfden vader, en hadden ook elk weder hun hoofd. De geslachten vormden samen de stammen, genaamd naar de twaalf patriarchen; aan het hoofd van elk hunner stond een stamvorst, door de Wet tot dien rang aangewezen. Deze stamvorsten, en geslachtsvorsten, niet de hoofden der vaderlijke huizen, vormden 's volks eerstgeboorte-adel; zij worden, met inbegrip van de hoofden der vaderlijke huizen, ook oudsten genaamd, 1 Kon. 8 : 1—3, welke titel niet den leeftijd, maar den rang aanwijst. Saamgeroepen vertegenwoordigen deze oversten het gansche volk Gods. Daarom verwondere het ons niet dat de stamboomen voor Israël zulk eene hooge beteekenis hebben, terwijl zij ten onzent slechts voor zulke geslachten van waarde zijn, wier leden in onderscheiding van anderen bepaalde rechten van hunne vaderen erven. Want daar in Israël aan de afstamming voorrecht verbonden is, zoo dient de geslachtslijst als onmisbaar bewijsstuk voor het rechtsbezit. Dit geldt wel allernaast voor de eerstgeborenen, ook krachtens Gods voornemen, om door erkenning van hun recht, voor Christus een historisch gevormd recht te bereiden op de heerschappij over Israël, ja, over de wereld; maar het beperkt zich toch tot hen niet. Want omdat het verbond tot één volk beperkt was, dienden de geslachtslijsten als bewijsstuk voor de afstamming uit de vaderen, ook als rechtstitel op het verbond. Vandaar dat het Oude Testament er zulk eene groote plaats aan inruimt.

49. Voor de handhaving der Wet zorgt God Zelf, Hij is zoowel Rechter als Wetgever, Jes. 33 : 22. Echter draagt Hij de uitoefening van Zijn rechterlijk werk aan de Gemeente zelve over, voor zoover het de bestraffing van feiten geldt, die op de bondsorde inwerken; de Gemeente zelve, vertegenwoordigd door hare oudsten, is bevoegd en geroepen, het booze uit haar midden weg te doen.

Juist omdat de Heilige in Israël tegenwoordig is, moet de Gemeente alle storing der rechtsorde in haar midden op kosten van den overtreder herstellen. Inzonderheid geldt dit van overtredingen tegen de eere Gods en het leven des naasten; echter valt ook elke andere dadelijke rechtschennis onder dezen regel. Geldt het een geval van moord, welks bedrijver niet gevonden is, dan moet de Gemeente ten minste doen wat zij kan, en bij manier van plaatsvervanging straffen, Deut. 21 : 1—9. Laat zij het booze ongestraft, dan wordt zij zelve als medeplichtig aangemerkt. Als zij Gods toorn niet stilt, door, gelijk Pinehas, het booze richtend uit haar midden weg te doen, dan wordt zij zelve het voorwerp, waartegen Gods toorn ontbrandt. Dit geldt evenzeer als iets, ten gevolge van Gods bijzondere beschikking, tot openbaring van Zijnen toorn is bestemd, als wanneer het zulks is tengevolge der Wet. Wat, gelijk Jericho's kostbaarheden, ten ban is ge-

steld, of, gelijk het aan een hout gehangene, tot belichaming van vloek dient, moet evengoed van de gemeente verre gehouden en het gericht prijs gegeven worden, als de vloeker of moordenaar uit haar midden behoort te worden weggedaan. Want iets, wat gebannen is, deelt zijne vervloeking mede aan alles wat er zich mede in gemeenschap stelt.

50. Dit zelfstandig optreden der Gemeente moet niet op eene lijn gesteld worden met het zoogenaamd volksgericht, dat door de ongeordende menigte naar willekeur wordt uitgeoefend; de Gemeente toch oefent hare rechtsmacht slechts uit door tusschenkomst van hare wettige vertegenwoordigers, de Oudsten, bijgestaan door de Priesters of Levieten, uitleggers der Wet, opdat alle eigenmachtigheid en overijling uitgesloten blijve.

Ofschoon de Rechters namens de Gemeente optreden, zijn zij toch, evenals de Priesters, die evenzeer de Gemeente vertegenwoordigen, meteen dienaren van God, den Rechter over allen; het een sluit hier het ander niet uit, maar in. Gerechtigd zijn zij om namens God op te treden en recht te spreken; daarom dragen zij ook Zijnen titel: Elohim, Exod. 21 : 6, nimmer echter den naam Jehova; ook wordt hun gericht dat van God geheeten, Deut. 1 : 17, en gezegd, dat wie tot het gericht komt, God vraagt, Exod. 18 : 15, en voor Zijn aangezicht treedt, Deut. 19 : 17. Zij hebben niet slechts tusschen bloed en bloed, maar ook alle zaken van burgerlijken aard, tusschen schade en schade, te oordeelen, Deut. 17 : 8, en voorts in alle zonde van mindere strafbaarheid, en wel naar den regel der wedervergelding, oog om oog, tand om tand. Wijl God hun de wrake heeft opgedragen, is deze den bijzonderen persoon ontnomen, Lev. 19 : 18. Bij hen berust, tot volle uitoefening hunner macht, het recht, om allen als getuigen op te eischen, die van de zaak, welke voor hunne vierschaar gebracht is, iets naders weten. Daarom roepen zij, bij den aanvang der zitting allen die als getuigen kunnen dienen op, om zich aan te melden, onder bedreiging van vloek als zij der waarheid geen getuigenis geven; vandaar zal elk, die zulk eene stem des vloeks gehoord heeft, omtrent eene zaak, waarin hij getuige is, 't zij ooggetuige, 't zij oorgetuige, ingeval hij het niet te kennen geeft, zijne ongerechtigheid dragen, Lev. 5 : 1, vgl. Spr. 29 : 24. Geen veroordeelend vonnis mogen zij vellen dan op getuigenis van twee of drie getuigen; ook staat hun de reinigingseed ten dienste; in sommige gevallen beslist in hunne plaats het godsgericht zelf, Num. 5 : 11, enz., of doen de Urim en Thummim uitspraak. Wegens de heiligheid van hun ambt mogen zij het aangezicht niet kennen en geen geschenk aannemen, en geen mensch vreezen; zij hebben gerechtigheid na te jagen, opdat zij niet zelven geoordeeld worden, Deut. 17 : 19, Lev. 19 : 15, Deut. 1 : 17.

51. Alzoo onderscheidt zich het rechterlijk ambt opmerkelijk van het priesterlijke; niet ontzondigend toch treedt de rechter op, gelijk de priester, maar straffend; de priester bedekt en verzoent de zonde, de rechter ontdekt en straft ze.

Dit maakt noodig, dat aan de bevoegheid der rechterlijke macht, om

straffend in het midden der Gemeente op te treden, bepaalde grenzen worden gesteld. Want indien zij gerechtigd is om alle overtreding te straffen, dan kan de dienst der verzoening wel als overbodig worden opgeheven. Ook aan dezen eisch beantwoordt de Wet; zij zorgt, door nauwkeurige afbakening van beider gebied, dat rechter en priester niet in strijd of tegenspraak met elkander behoeven te komen. Want zij beperkt het gebied der rechterlijke bevoegdheid, om uit de gemeente te verbannen, tot zulke misdrijven tegen God, als waardoor het verbond zelf te niet gedaan wordt, en tot alle schennis van Naastenrecht, waarvoor uit den aard der zaak geene vergoeding gegeven of wegens de grootte des misdrijfs aangenomen kan worden. Daarbij strekt zij deze bevoegdheid uit tot alle zonden die wel niet, gelijk afgoderij, godslastering, sabbatschennis, vervloeking der ouders, moord, echtbreuk en dergelijke, in bovengenoemde termen vallen, maar toch uit boos opzet gepleegd zijn, of, gelijk het heet, met opgeheven hand, en door verachting van de middelen der verzoening worden gevolgd. Hier staat de Rechter op een gebied, dat den Priester afgesloten is; want voor al de hier opgesomde overtredingen heeft de Wet de deur der verzoening niet geopend. Aan rechter en priester gemeen is het gebied van alle overtredingen, die vergoeding openlaten, dat der toegebrachte schade, gelijk blijkt uit Num. 5:5—8, alwaar den dief gelast wordt, om beide aan rechter en priester genoegdoening te geven, aan den een, door vergoeding van schade aan te bieden aan den bestolene, aan den ander, door het brengen van den ram des schuldoffers ter verzoening. Ten volle aan 's rechters straffende hand onttrokken, en den priester ter verzoening overgelaten, zijn alle zonden tegen de letter of den geest der Wet, die uit zwakheid of overijling begaan zijn, mits zij niet rechtstreeks in het recht des verbonds of des naasten ingrijpen. Hier houdt menschelijke rechtsmacht op, en opent het heiligdom de deur der verzoening. Bovendien zijn er nog zonden, welke God alleen straft, zooals het huwen met zijns broeders vrouw; Lev. 20:21, enz.

52. Ingeval de Gemeente in haar geheel van het verbond afwijkt, zoodat er geen Rechter meer overschiet dan God alleen, treedt Deze zelf als Rechter over het geheel des volks op, om er den vloek der Wet aan te bevestigen.

In het volkslied, dat Mozes laat maken, Deut. 31:19, hebben wij eene profetische schildering van Israëls toekomst, die tot uitgangspunt dient van alle latere profetieën. Het volk zal in zijn geheel afwijken; dan trekt God den zegen in, dien Hij anders zou bestendigd hebben, het lange leven op een gezegenden akker in het land der ruste, Deut. 30:20, genoten in het zalig besef der goddelijke, over dood en graf heenreikende gemeenschap met God, Lev. 26:11, vgl. Matth. 22:32; dan zendt God Zijne vier booze gerichten, zwaard, honger, gedierte en pest, en eindelijk, als er geene bekeering volgt, den vloek der verbanning uit het land der belofte, met overgifte van het volk aan de ongenade der wereld. Hier helpt geen priester en schut geen heiligdom; want God zelf zal de plaats der samenkomst verlaten, en den dienst Zijner dienaren weigeren. En zeker, als een eenig man zou het volk in dit gericht ondergaan, tenware God het, om Zijns Naams wil, een

overblijfsel liet. En zulk een overblijfsel laat Hij het; om Zijns Naams wil kan hij Israël niet ten volle verdelgen. Want omdat de Heidenen, in wier handen Hij Zijn volk overgaf, zich sterker wanen dan Hij, wijl zij Zijn volk onder hunnen voet hebben, ontwaakt Zijn toorn en redt Hij Zijn volk uit hunne hand, opdat de vijanden bekennen dat Hij alleen macht heeft. Hen richt Hij op hunne beurt; maar over het overblijfsel Zijns volks ontfermt Hij Zich. Is er geen priester, die het met Hem verzoent, geen nood, uit Zijnen eigen schoot daalt de eerstgeborene neder, wien het priesterambt reeds voor de grondlegging der wereld beschoren was. Deze zelf wordt het offer der verzoening; Zijn bloed brengt het gericht tot zwijgen, wijl het de losprijs is, tegen welken het volk wordt vrijgekocht van den vloek der Wet, onder welken het was overgegeven. In dat bloed wordt een nieuw verbond vastgemaakt; 't is het verbond, waarbij de geest der Wet tot geest des harten wordt gemaakt, zoodat de kinderen des verbonds zonen Gods worden, die al de heerlijkheden huns Vaders erven. Dan knelt geen Wet en dreigt geen vloek meer; ook maakt geen vijand het ooit weer bang, daar alle macht die dreigde, voor goed neergeworpen is. Met een juichkreet eindigt Israëls historie; en met zijn gejuich vermengen zich de vreugdekreten van het overblijfsel, dat God den Volken gelaten heeft, opdat vervuld zou worden het woord, dat Abrahams zaad allen geslachten des aardrijks ten zegen worden zou.

III.

VAN EGYPTE NAAR KANAÄN.

53. Met de uitleiding uit Egypte begint de vervulling der belofte aangaande het erfland; niet terstond echter kan de inleiding in Kanaän op de uitleiding uit het diensthuis volgen: Israël moet eerst Zijnen God leeren kennen in de woestijn.

Omdat Israël het licht der wereld moet worden, haar de kennis gevende van den waren God, is het, wegens de betrekkelijke onwetendheid, waarin het zelf met opzicht tot de kennis van God verkeert, dringend noodig, dat het eerst zelf Hem nader leere kennen. Daarom zal God Israël vóór alles doen ervaren dat Hij is wat Hij heet, de Almachtige, door wien de mensch leeft, ook als alle vleeschelijk steunsel onder zijne voeten is weggenomen. Geene plaats is geschikter om het deze ondervinding te laten opdoen, dan de woestijn; daar toch is niets waar het vleesch zijn betrouwen op stellen of zijne verlossing aan toeschrijven kan, geen brood en geen water, geen vriend en geen helper, en zoo er iets is in de akelige ledigheid, die sprakeloos van alle kanten den mensch aanstaart, dan is het een vijand, tuk op roof. Daarom leidt God Zijn volk eerst in de wildernis; daar zal het bemerken dat het aan zijn God genoeg heeft, wijl Hij eene macht bezit, die Hem, in onderscheiding van al de goden, als de eenige God aanwijst. Heeft Jehova toch zijne eenigheid reeds bewezen door de wondervolle uitleiding uit Egypte, in de niet minder wondervolle leiding naar Kanaän zal Hij Zijne bewijsvoering voltooien; dan zullen alle geslachten des volks weten dat Hij God is. Op deze opvoedkundige strekking van de leiding in de woestijn wordt dan ook telkens met nadruk gewezen, inzonderheid Deut. 8:2—5; 14—18; volgens Hozea 2:13, is het zelfs een blijvende, ook voor de toekomst geldige regel, dat het volk door eene woestijn henen naar het hoogtepunt zijner bestemming wordt geleid.

54. Reeds spoedig na den uittocht houdt God Zijne helpende hand in, om het volk te beproeven. Alras echter strekt Hij ze heerlijk en krachtig uit; manna laat Hij regenen uit den hemel, en water doet Hij voortbrengen uit de rots.

Weldra is de uit Egypte medegenomen voorraad van levensmiddelen opgeteerd; het volk heeft honger en lijdt dorst. De middelen, door welke God uitkomst geeft, manna en water, dragen een zeer eigenaardig karakter. Zij zijn even aardsch van hoedanigheid, als het zinnelijk leven, dat zij moeten onderhouden; nochtans zijn zij niet langs den

gewonen weg door Gods onderhoudende Voorzienigheid uit den schoot der aarde voortgekomen. Dit manna komt tot, niet uit de aarde; dit water stroomt niet uit de fonteinen, maar uit de rotsen des aardrijks; men houde dit wel in het oog. Want door de Zijnen te onderhouden met wat wel van aardsche hoedanigheid is, maar niet uit het aardsch verband voortkomt, stelt God kennelijk in het licht, dat Hij zelf niet van het aardsche afhankelijk is, maar machtig om in het midden der aardsche dingen scheppend op te treden. Zoo wordt Israël ten volle overtuigd, dat de mensch, om te leven, geen gezegend aardrijk onder zijne voeten noodig heeft, maar ook in oorden, waarover de vloek uitgesproken schijnt, leven kan, zoo God slechts met hem is. En naardien de goddelijke bedoeling zich verder uitstrekt, dan tot de onderhouding des tijdelijken, namelijk tot de mededeeling des geestelijken levens, zoo is het zeer in de orde, dat de levensmiddelen, welke God hier geeft, tevens dienen om het geloof tot voorbeelden te zijn van Christus, het groote levensmiddel der wereld, 1 Cor. 10 : 3, 4.

55. Het naaste oogmerk, waarmede God Zijnen volke zulke teekenen Zijner almacht geeft, staat in rechtstreeksch verband met zijne roeping tot inbezitneming der toegezegde erfenis: want God wil er voedsel door geven aan het geloof, wijl het geloof onafwijsbare voorwaarde tot den ingang in het land der belofte is.

Naardien het onmogelijk is, dat zij de belofte op den weg harer vervulling volgen, tenzij zij gelooven in de macht van God, zoo dient God hun door deze openbaringen van Zijn alvermogen het voedsel toe, waarmede hun geloof zich sterken kan. Deze toch wijzen niet slechts in het algemeen aan, wat God kan, maar als teekenen, die op den weg van de vervulling der belofte geschieden, en deze harer vervulling nader brengen, dienen zij waarlijk tot onderpanden van het toegezegde heil, Exod. 15 : 14—17. Dat het volk zulke teekenen noodig had, blijkt uit zijne houding tegenover God; want het toonde bij den uittocht uit de dienstbaarheid, en bij den intocht in de woestijn, dat het zich aan zijnen God niet durfde toebetrouwen, geloovende ja, niet in het woord echter, maar slechts in het feit. 's Volks zwakheid indachtig, geeft God het dan ook eene volle mate van teekenen Zijner almachtige tegenwoordigheid, ook dan als zij zich alle hulpbetoon door hun ongeloovig gemor onwaardig hebben gemaakt. Uit Zijne bedoeling om het geloof door teekenen te wekken, verklaart zich dan ook, dat het ongeloof, hetwelk deze teekenen noodzakelijk maakte, wel berispt, maar niet gestraft wordt. Op zich zelf toch is het vreemd, dat Israël, in antwoord op zijn gemor, van de Schelfzee af tot aan Sinaï toe, slechts wonderlijke uitreddingen ontvangt. Onze bevreemding verdwijnt echter, als wij in het oog houden, dat deze wonderen de afwezigheid van geloof onderstellen, en de verwekking van geloof beoogen. Eerst later zal God het ongeloof straffen, dan namelijk, als Hij het ongeloovig volk, door tal van bewijzen Zijner macht, alle verontschuldiging benomen heeft.

56. In spijt er van dat al de betooningen der goddelijke macht, die Israël, van de Schelfzee af, tot aan Sinaï toe, ontving, wer-

den afgesloten door Gods rechtstreeksche en majestueuse zelfopenbaring op den berg der wetgeving, toonde het volk, in de ure waarop zijn geloof beproefd werd, geen geloof te bezitten.

Veertig dagen lang vertoeft Mozes op den berg zonder iets van zich te laten hooren; en ziet, nu blijkt het dat het volk zich in de woestijn in het allerminst niet verlaten durft op God alleen. Vond het tot dusver zijn steunpunt in Mozes, den knecht Gods, door wiens tusschenkomst Deze het alles toebracht, wat het noodig had, met den dienaar schijnt ook de heer weg te zijn. Nu wordt het steunpunt kunstmatig gezocht op een pas zoo nadrukkelijk mogelijk verboden weg; een opgericht beeld eischt men tusschen zich en God als onderpand Zijner tegenwoordigheid; want hoe zou men anders langer durven blijven in deze groote en vreeselijke wildernis! Aäron durft den geweldigen volksdrang geen weerstand bieden. Rukt af uwe gouden oorsierselen, zegt hij; deze juist worden door hem gevraagd wijl het bijgeloof dier dagen er eene beschermende macht aan toekende. Uit hen maakt hij een beeld Gods; het heeft de gestalte van een jongen var, het dier, dat niet slechts in Egypte, maar heel het Oosten door, wegens zijne geweldige kracht, veelvuldig als beeld der almachtige Godheid werd vereerd. Opmerkelijk is het, dat instede van de gestalte des menschen, die van het dier gekozen wordt; gaf niet veeleer de menschelijke wijze, waarop God Zich aan de Vaderen geopenbaard had, en door dezen van Hem gesproken was, aanleiding om Hem in menschelijke gelijkenis af te beelden? Men houde echter in het oog, dat de Oosterling veel te levendig besef heeft, van den afstand tusschen zich en de Godheid, om deze in de gelijkenis eens menschen voor te stellen; hij kiest, juist uit eerbied, er steeds de gestalte van een ander schepsel toe. En door het bezwaar, dat een dier toch nog veel minder waardig is der godheid als beeld te dienen, laat hij zich niet afschrikken, wijl door hem, in onderscheiding van den Westerling, het godsbeeld niet zoozeer als werkelijke afdruk, maar veel meer bloot als zinnebeeld der godheid wordt opgevat. Al onderscheidt Israël God en het kalf echter van een, nochtans maakt het zich aan een der schrikkelijkste misdrijven schuldig; want elke afbeelding Gods doet Zijne eere te niet, daar men er Hem, den Oneindige, door invoegt in den samenhang van het geschapene, als ware Hij haar wezensverwant. Niet onder de schepselen geve men Hem zijne plaats, zij het ook die der eere, maar recht tegenover hen, als het eenig wezen, dat geen schepsel is.

57. Naardien de zonde met het gouden kalf gepleegd wordt na de sluiting van het verbond der Wet, is het volk in zijn geheel aan de wrake des verbonds vervallen; de vervulling der belofte kan en zal alzoo slechts vrucht van genade zijn.

Nu de zonde na de sluiting van het verbond is begaan, heeft zij een geheel ander karakter, dan als zij op weg naar Sinaï was bedreven; thans is zij bondbreuk door overtreding der bondswet, vgl. Rom. 4 : 15. God heeft recht om het volk te verteeren, Exod. 32 : 10; het volk zelf daarentegen heeft zich alle gelegenheid afgesneden om zich ooit door

bondstrouw recht op Kanaän te verwerven. Zoo dan nochtans de belofte omtrent het land vervuld wordt, zal het geschieden wegens Gods trouw aan het verbond, dat Hij, vóór Hij de Wet gaf, met de Patriarchen gesloten heeft. Zich de sluiting van dit verbond bewust, springt Mozes, voorbeeld te dezen opzichte van den toekomstigen Middelaar, dan ook in de bres, om den reeds ontbrandden toorn door zijne voorbidding tegen te houden, Exod. 32 : 11, enz. Wel beproeft God hem, door hem te zeggen, dat Hij de voorvaderlijke belofte aan een uit Mozes' zaad vervullen wil, om zoo een weg te openen, waarin de verdelging van het volk met de vervulling dezer belofte saamgevoegd is. Maar Mozes' geloof wint het pleit; want hij wijst er God op, dat Zijne eere, in dezen weg, zeker onder de vijanden schade lijden zou. Vandaar belooft God, dat Hij aan dit volk Zijne belofte vervullen zal, maar tegelijk duidelijk in het licht zal stellen, dat Hij dit enkel uit vrije ontferming doet. Want Hij verklaart, dat Hij niet aan allen, met welke Hij het Sinaïetisch verbond gesloten heeft genade zal bewijzen, maar slechts aan zulken uit hun midden, als Hij daartoe uitgelezen heeft, Exod. 33 : 19. Elk wete dus, dat God, door het vervullen der belofte, geene schuld afbetaalt, maar iets doet, wat Hij naar recht kon laten. Alzoo staat vast, dat God Zich in het huis Jacobs hetzelfde recht der uitwerping voorbehoudt, dat Hij in dat van Abraham en Izak uitgeoefend had. Geen Israëliet heeft derhalve recht om zijne vleeschelijke afstamming van Jacob tegenover God te laten gelden, als iets, dat zonder meer hem een rechtstitel op de erfenis geeft, vgl. Rom. 9 : 15. Zoo heeft het volk zelf den weg voor de goddelijke vrijmacht gebaand.

58. Naardien de naastvolgende gebeurtenissen toonen, dat het gericht, door God wegens de zonde met het gouden kalf in 's volks midden gehouden, zijnen ongeloovigen zin niet weggenomen had, zoo staat te vreezen, dat het in de ure, waarop het door het geloof zijne erve in bezit moet nemen, van geloof verstoken zal zijn.

Kennelijk had God Zijn ongenoegen over 's volks bondbreuk getoond; 3000 waren er onder Levi's zwaard gevallen. En ziet, een jaar later, nadat men van Sinaï in de richting naar Kanaän opgetrokken was, komt hetzelfde ongeloof, dat onlangs tot bondbreuk leidde, weer te voorschijn. Op de eerste rustplaats na Sinaï beklaagt het volk zich wegens de bezwaren der woenstijnreis; vooral doet het hun leed, dat zij slechts manna, geen vleesch hebben; onder Farao hadden zij begeerlijker spijzen dan onder Mozes. Omdat deze klachten eene bedekte aanklacht tegen Jehova inhouden, ontsteekt een vuur des toorns een brand in het uiterste der legerplaats; ook Mozes' toorn ontsteekt. Uit zijne klacht tegen den Heere blijkt dat de last van zijn ambt hem te zwaar valt; ik alleen, zegt hij, kan den last van al dit volk niet dragen, want het is mij te zwaar. God stemt het hem toe, en legt, tot zijne vertroosting, van Zijnen Geest op zeventig mannen uit de oudsten van Israël, opdat zij den last des volks met hem dragen. En daar het volk, aangehitst door de „gemengde menigte," die met hen uit Egypte opgetrokken was, intusschen, het pas gehouden gericht ten spijt, met morren voortgaat, zoo kondigt God door Mozes aan, dat zij het begeerde vleesch tegen morgen zullen ontvangen. Een regen van kwak-

kelen doet Hij op het leger nederdalen, maar het blijkt dat het beter is bij Gods gunst gekastijd, dan in Gods toorn gezegend te worden. Zoo velen toch laat God, door eene plotselinge strafoefening, met het vleesch tusschen de tanden, nog eer het gekaauwd was sterven, dat de legerplaats dier dagen er den naam Kibroth-Haävah, Lustgraven, door ontvangt.

59. Zooals zich vreezen liet geschiedde het ook; toen Israël, in het tweede jaar na den uittocht, bevel ontving om Kanaän in te trekken, wilde het niet, overmand door de vrees, welke de mare van de weerbaarheid der Kanaänieten bij hen had opgewekt; tot straf ervoor moesten allen, die bij den uittocht twintig jaren en ouder waren, buiten Kanaän, in de woestijn sterven.

In Kades-Barnea, aan Kanaäns zuidelijke grens, ontving het volk van God bevel om zijne erve in te trekken. Reeds in zijn verzoek aan Mozes, om vooraf het land te laten verspieden, verried het zijne vreesachtigheid, Deut. 1 : 22. Mozes willigde dit verlangen in; twaalf verspieders trokken noordwaarts tot aan Hebron, stelden zich op de hoogte van het gansche land, en keerden eerst na eene afwezigheid van veertig dagen naar Kades terug. Zij beschreven het land als uitermate vruchtbaar; tot bewijs ervan brachten zij onder meer ook eene druiftros mede, zoo groot, dat er twee mannen noodig waren om hem te dragen, wilde men de druiven ongekwetst overbrengen. Maar de donkere zijde overwoog, naar hun oordeel, den lichtenden kant. Sterk waren de steden, strijdbaar de lieden; ook had men er reuzen gezien; eindelijk was het een ongezond land, welks bewoners vroeg stierven. Hunne slotsom was deze: wij zullen tot dit land niet kunnen optrekken; want het is sterker dan wij. Slechts twee hunner, Kaleb en Jozua, spraken de taal des geloofs, door het volk op te wekken om kloekmoedig voorwaarts te gaan, wijl men, wegens Gods belofte, het land zeker overweldigen zou. Maar het volk hoorde slechts naar den raad des ongeloofs; het vreesde Kanaän nog meer dan de woestijn. Gods bevel werd met eene besliste weigering beantwoord; noch Mozes, noch Aäron, kon de stemming veranderen. Terwijl men voor den Kanaäniet beefde, ontzag men zich niet, om Gods dienaren met den dood te bedreigen, en sprak men reeds van den wederkeer naar Egypte onder een ander hoofd dan Mozes. Heftiger dan ooit ontbrandt Gods toorn; slechts aan Mozes' voorbede, door Aärons tusschenkomst gesteund, was het te danken, dat niet heel het volk in één oogenblik werd verteerd. Maar al spaarde God het volk, toch strafte Hij het, door te bepalen, dat de vervulling der belofte niet aan het volk van thans, maar aan zijne kinderen zou geschieden. Van allen, die bij den uittocht twintig jaren en daarboven waren zouden slechts Kaleb en Jozua Kanaän ingaan. De gelijktijdige plotselinge dood der tien ongeloovige verspieders diende tot een waarteeken van de toepassing der aangekondigde straf.

60. Naardien wij ons in soortgelijken toestand bevinden als het volk in de woestijn, eveneens geroepen zijnde om door het geloof eene belofte te volgen op haren weg naar de vervulling, zoo ver-

krijgt bepaaldelijk de geschiedenis van Israëls lot in de woestijn voor ons eene bijzondere beteekenis; spiegel toch is het van ons lot bij gelijk gedrag.

Israëls wedervaren in de woestijn roept ons waarschuwend toe, dat ook wij buiten het koninkrijk der hemelen zullen blijven, als wij ongeloovig, en dientengevolge ongehoorzaam zijn. Want als het geloof bij ons gemist wordt, zoo gaat de belofte wel voorwaarts, straks vervuld aan de gelukkigen die gelooven, maar zelf blijft men achter in eene woestijn zonder God. Alzoo is Israëls historie als een baken, gezet in de gevaarlijke zee, die wij moeten bevaren, om te komen in het gouden land aan de overzij. Ja, de Schrift spreekt zelfs nog sterker, en zegt ons, dat de gerichten, welke in de woestijn over Israël uitgestort zijn, hun overkomen zijn tot voorbeelden, alzoo dat zij te beschouwen zijn als gebeurtenissen, die op eenen lageren trap der heilsbedeeling voorstellen, wat op den hoogeren trap der heilsbedeeling geschieden zal, 1 Cor. 10 : 11. En wat om onzentwil geschied is, is ook om onzentwil beschreven. Dit verklaart zich, volgens de Schrift, uit den ernst des tijds, waarin wij leven. Op ons toch zijn de einden der eeuwen gekomen; de laatste dagen rusten met al hun gewicht op ons, de dagen, op welke, zonder tusschenintreding van een nieuweren genadetijd, gelijk voor Israël nog weggelegd was, het eeuwig oordeel volgt, zoodat het ongeloof er onafwendbare gevolgen na zich sleept. Vandaar moet de voortijd ons dienen, opdat elk in het verleden, als in een spiegel, de toekomst des ongeloofs zie, en zich wachte. En wel is zulk eene waarschuwing noodig, omdat het eene vaste wet is, dat elk op weg naar het land der ruste beproefd wordt, opdat blijke of hij het geloof heeft dat, alle hinderpalen ten spijt, gelijken tred met de belofte houdt. Heil onzer, zoo wij door het geloof onze vreesachtigheid overwinnen, en, instede van ons aan de verzoeking te ergeren, haar aanmerken als eene vaderlijke proef, waarin blijken moet, of wij, in ons geloof, het merkteeken bezitten van het zaad, dat het hemelsch koninkrijk beërven zal.

61. **Niet minder dan acht en dertig jaren lang legt zich thans de belofte op den weg harer vervulling ter ruste. Het verbond is wel niet opgeheven, maar toch opgeschort; ongestraft blijft dan ook de nalating der besnijdenis, die gegeven was om de aanwezigheid des verbonds te waarmerken.**

Eerst aan het naaste geslacht der thans verworpenen, aan wie God door eenen eed het bezit van Kanaän ontzegd heeft, knoopt de lijn der vervulling zich wederom vast; het tegenwoordig geslacht is van de belofte vervallen. Vandaar legt ook de gewijde historie gedurende dit tijdvak hare pen nagenoeg aanhoudend neder; Israëls wedervaren toch heeft in dit tijdperk evenmin rechtstreeksche beteekenis voor de geschiedenis der belofte, als de dag van thans, waarin Israël in soortgelijke verhouding tot het verbond staat als toen. Want de gewijde geschiedenis is niet, gelijk de ongewijde, eene beschrijving van het menschelijk streven, maar van het goddelijk werk tot vervulling der heilstoezegging; waar de belofte rust, zwijgt ook de historie. Nochtans is Israël,

ook in de woestijn, van God niet vergeten; ook waar God niets schijnt te doen, is Hij bezig iets te doen, want Hij bewaart het volk om des zaads wil, aan hetwelk Zijne belofte zal worden vervuld. Daarom breekt Hij Zijne betrekking tot het verworpen geslacht niet verder af, dan het belang van zijn nageslacht lijden kan. Het wonder houdt niet op: elken dag blijft het manna regenen van den hemel, en zoo vaak het noodig is wordt de beek vol van water. Zoo spiegelt zich in dit tijdvak eene toekomst af, waarin hetzelfde zich op breeder schaal herhalen zal; 't is die, welke thans voor het volk tot heden is geworden. Want ook thans is Israël om zijn ongeloof in de woestijn der volken verstrooid, en van het goddelijk verbond vervallen; slechts wegens het zaad, waaraan God straks de onveranderlijkheid van Zijnen raad bewijzen zal, wordt het als door een dagelijksch wonder voor zijnen ondergang bewaard.

62. Een opstand, onder leiding van Korah, Dathan en Abiram, tegen Mozes en Aäron bewerkstelligd, gaf Mozes aanleiding om Gods tusschenkomst in te roepen tot bevestiging van zijn gezag.

Verzet tegen Mozes was niet vreemd. Reeds vroeger was uit den boezem van zijn eigen geslacht verzet tegen hem opgerezen, Num. 12. Had niet Mirjam zelve, en, op hare ophitsing, ook Aäron zich naast hem willen stellen, daar zij even goed als hij organen der Godsopenbaring aan Israël waren? De indruk van het oordeel, dat God destijds over Mirjam gebracht had, toen Hij haar zelve melaatsch maakte, wijl zij Mozes, wegens zijn huwelijk met de Cuschietische, verontreinigd achtte, scheen echter uitgewischt. Want haar voorbeeld wordt straks op breeder schaal nagevolgd, door lieden, evenals zij gedreven door de zucht om een naam te verkrijgen in Israël. Gelijk Mirjam zich op hare heilige voorrechten beroept, alzoo ook Korah. Als Leviet is hij ontevreden over de beschikking van Mozes, krachtens welke het recht des priesterschaps uitsluitend aan Aäron en diens huis toegekend was. Ook voor zich, ja, voor de gansche met hem verbonden vergadering, eischt hij het priesterrecht op. In zijnen eisch werd hij inzonderheid door oversten uit Ruben gesteund, aan wier spits Dathan en Abiram stonden, mannen van name in hunnen stam. Naardien in eene theocratische gemeente het priesterrecht van zelf samenvalt met het recht der toenadering tot God, en deze er, op hare beurt, onafwijsbare voorwaarde tot uitoefening van gezag is, zoo wordt hun streven begrijpelijk. Men meende, dat Mozes uit louter heerschzucht zich en zijne broeders het recht des middelaarsschaps voorbehouden had. Korah was te nauw aan hem verwant, en Ruben te trotsch op zijne eerstgeboorte, om het te kunnen dulden. Men zocht mede zijn deel te krijgen aan het bewind over het koninklijk en priesterlijk volk van God. Hun beweren scheen zoo gegrond, en vleide 's volks eigenliefde dermate, dat de Gemeente hen, zoo al niet rechtstreeks, dan toch zijdelings steunde, als godvruchtige mannen, die het durfden opnemen voor de rechten eens geheiligden volks. Slechts vergat men, dat het uitgangspunt valsch was, de meening namelijk, dat Mozes eigenmachtig als Wetgever was opgetreden. Met Mozes' gezag viel het gezag der Wet; deze toch wilde van geene toenadering tot God weten, dan door Mozes' en Aärons tus-

schenkomst, en stelde het door hen gesproken woord tot eenigen regel des theocratischen levens. Zich dit bewust, beriep Mozes zich tegenover zijne tegenstanders op God zelven. Het was onmogelijk, dat God niet tusschenbeide komen zou; want de grondslag zelf der oude bedeeling was aangetast.

63. In Zijn gericht over allen, die Mozes het recht betwisten, om Israëls eenige Wetgever te zijn, en Aäron tot Israëls eenigen priester aan te stellen, bevestigt God het gezag van Zijnen dienaar, het nageslacht tot een teeken van de heiligheid van het Mozaïsme.

God doet uitspraak door gericht. Hij laat Dathan en Abiram met hunne medegenooten, even diep dalen, als zij zich hadden willen verheffen; levend toch verslindt hen het aardrijk. Korah en de 250 mannen, die tegenover Aäron reukwerk offerden, voor de tente der samenkomst, worden, evenals vroeger, Lev. 10, Nadab en Abihu, door het heilig vuur, dat van den tabernakel uitschiet, voor aller oog verteerd. En als het volk den volgenden dag voor de gedoodden partij trekt, houdt God ook in zijn midden gericht, tot er meer dan veertien duizend gedood zijn. Dat de plage eerst door Aärons tusschenkomst wordt opgeheven, strekt tot een nieuw bewijs van de goddelijkheid zijns priesterschaps. Ten overvloede toont God dat het bestaande priesterschap op Zijn gezag door Mozes is ingesteld, als Hij Aärons staf, in onderscheiding van de naast dezen voor Zijn aangezicht gelegde staven der stamvorsten, bloeien doet. Zoo dient de menschelijke boosheid om eene goddelijke kondgeving uit te lokken tot bevestiging van het Mozaïsme. Daar staat het, bevestigd door gericht, voor alle eeuwen vast; met de Wet van Mozes, in al hare deelen, zal Israël moeten rekenen, wil het niet vervallen aan den toorn Gods. Verwerping van Mozes staat gelijk met verwerping van God. Ook hier zien wij den regel bevestigd, dat God de onschendbaarheid Zijner instellingen in het bijzonder in het tijdperk van hare indiening handhaaft, om het nageslacht er door te doen zien, hoe Hij ze handhaven zal aan den afloop van het tijdperk harer heerschappij; steeds zien wij trouwens aan het begin eener bedeeling gericht gehouden, tot een voorteeken van het gericht, waarmede zij eindigen zal. En opdat het tusschen aanvang en einde levende geslacht, het bewijs, dat God van de goddelijkheid der Mozaïsche inzetting gegeven had, in gedachtenis houden zou, wordt het altaar bekleed met het koper van de wierookvaten der gedoodde Korahieten, terwijl de bloeiende staf van Aäron in het heiligdom wordt bewaard, allen tot een teeken, dat niemand tot het altaar naderen mag, dan hij, wien Mozes er toe heeft aangewezen.

64. Nog tegen het einde van den 38-jarigen wachttijd, in de eerste maand van het 40ste jaar, levert Israël het bewijs, dat de oude geest des ongeloovigen morrens van de vaderen op de zonen was overgegaan, Num. 20.

Toen het volk, bij de tweede komst te Kades, geen water vond, liep het weer te hoop, en twistte met Mozes, hem verwijtende, dat hij hen uit Egypte opgevoerd, en in deze waterlooze woestijn gebracht

had. Zelfs gingen zij zoover, dat zij zich in de plaats der vaderen wenschten, wie God een graf had doen vinden in de woestijn. Mozes, van Aäron vergezeld, had niets aan het volk te antwoorden; ontsteld werpen zij zich voor Jehova's aangezicht, om bij Hem hunne toevlucht tegen den overlast des volks te zoeken. Daar verschijnt hun het heerlijk teeken der goddelijke tegenwoordigheid, en ontvangen zij het bevel om met den wonderstaf Aärons in hunne hand, de nabijzijnde steenrots te gebieden, dat hij water voortbrengen zou. Wel lieten zij dit bevel niet onuitgevoerd, naardien zij zich tot de rots begaven, en hem tweemalen met den staf sloegen, tot er zich een rijke stroom waters uit ontlastte, maar zij heiligden tijdens de volvoering van hunnen last den Heere voor de oogen des volks niet. Want instede van hun werk in den geloove te doen, volbrachten zij het al twijfelende, gelijk blijkt uit het woord dat zij, alvorens tot de rots te spreken, tot de schare richtten: „Hoort toch, gij wederspannigen! zullen wij water voor ulieden uit deze steenrots voortbrengen?" Hun ongeloof aan het welslagen van hun werk, schijnt voedsel getrokken te hebben uit den waan, dat het volk al te goddeloos was, om ditmaal te worden geholpen. Tot straf er voor dat zij hunne twijfelmoedigheid openlijk voor de ooren der gemeente hadden uitgesproken, instede van de goddelijke eere in 's volks midden op te houden, worden ook zij mede begrepen in het vonnis, dat over het eerste geslacht der uitgetrokkenen reeds was geveld; noch Mozes, noch Aäron zullen Kanaän inkomen. Zoo blijkt hoe gevaarlijk het ongeloof is, naardien het zonder aanzien des persoons wordt gestraft, tot zelfs aan hen die hemelen zullen beërven. Tot beschamende herinnering aan 's volks twist met Jehova en Zijne knechten, kreeg de uit de rots gesproten bron den naam van Meriba of Twistwater.

65. Zijner toezegging getrouw, beveelt God, tegen het einde van den veertigjarigen straftijd, aan Mozes, om met het volk den weg naar Kanaän op te trekken, daar de tijd gekomen is, om het in het bezit zijner erve te stellen.

Van Kades uit, de plaats waar Israël zich thans bevond, leidde de kortste weg naar Kanaän door de Filistijnsche vlakte, of anders door de westelijk van Edom gelegene dalengte. Naardien de Israëlieten echter op den eersten weg terstond met de krijgshaftige Filistijnen in strijd gewikkeld zouden zijn, en de andere weg voor een leger niet wel begaanbaar was, deed Mozes eene poging om midden door Edom of Moab te gaan. Daartoe vaardigde hij naar beide laatste landen gezanten af, om vergunning tot den doortocht te vragen. Vol verwachting op eene gunstige beschikking trok het leger bij voorbaat reeds tot aan Edoms grenzen, dicht bij den berg Hor, waar Aäron intusschen stierf en begraven werd. Beide volken gaven echter een weigerend antwoord, en ontzegden Israël alle medewerking, zelfs in spijt van aangebodene vergoeding. Edom stelde bovendien een leger aan zijne grenzen, om aan zijne weigering klem bij te zetten. Naardien God niet wilde dat men Edom of Moab met geweld dwingen zou, schoot er voor het volk niets over, dan om beide landen heen te trekken, al moest het daartoe een langen en moeielijken omweg maken, eerst zuidwaarts, op den weg der Schelfzee, en dan weer noordwaarts, tot aan de

noordgrens van Moab, met ontwijking van de grenzen der Ammonieten, die eveneens wegens hunne verwantschap moesten geëerbiedigd. Het bleek echter, dat God de tegenwerking der volken ten goede van Zijn volk medewerken liet. Want wegens dezen omweg was Israël genoodzaakt den doortocht te vragen aan de Amorieten, die noordwaarts van den Arnon af woonden, ten oosten van den Jordaan. En terwijl Israël de broedervolken ontzien moest, had het tegenover den Amoriet geene verplichting, zoodat het, toen ook deze den doortocht weigerde en zich opmaakte om het volk weer naar de woestijn terug te drijven, geweld met geweld keeren mocht. En daar God Sihon en Og, de koningen der Amorieten, met heel hun volk in Israëls handen gaf, zoo werd het ongezocht meester van de vruchtbare weidelanden ten Oosten van den Jordaan, straks erfenis der veeteelende stammen Ruben, Gad en half Manasse. Want dit land behoorde niet tot het land der belofte, daar dit laatste zich beperkte tot het land ten Westen van den Jordaan. Aldus schikte God het zoo, dat Israël nog meer ontving dan het strikt genomen recht had te verwachten.

66. Intusschen had het volk opnieuw zijne ondankbaarheid getoond in zijn verdriet over den omweg, waartoe het gedwongen werd: het had de ontvangene zegeningen veracht, en wegens ontbeerde zegeningen gemord, Num. 21:4, 5; eene openbaring van Gods toorn stelde diens haat tegen het ongeloof, eene kondgeving Zijner genade de beteekenis des geloofs kennelijk in het licht.

Om aan enkelen te toonen, wat Hij met allen kon doen, had God, tot straf voor zulk een ondank, velen onder het volk door vurige, dat is giftige slangen, weggeraapt. Zelfs werden allen in gevaar des doods gebracht; want heel de legerplaats is van slangen vol. Radeloos van angst riep het volk, onder erkentenis van schuld, Mozes' voorbidding in. En ziet, weer bleek dat God haastig is tot ontferming; want Hij beval aan Mozes om eene slang van koper te maken, en deze op eene stang te stellen, met belofte, dat elk, die haar aanzag, leven zou. Met opzet werd geene levende, maar eene figuurlijke slang gekozen. De opheffing toch eener levende slang zou slechts aangetoond hebben dat van de vele slangen deze enkele onschadelijk was gemaakt; de oprichting eener slang daarentegen, die de eigenschap had van de geheele soort te vertegenwoordigen, van eene koperen namelijk, maakte aanschouwelijk, dat in beginsel aan de soort zelve hare macht om te dooden ontnomen was. Deze slang werd niet aan de stang genageld; dat toch doet men aan gevangene slangen niet, maar men rijgt ze aan eene spies, en houdt deze dan omhoog, om elk te laten zien, dat men het ondier niet meer behoeft te vreezen. Zoo diende de opheffing der koperen slang den volke tot een bewijsstuk der overwinning, waarom zich de verstrooiden herzamelen. Wie onder de gebetenen aan Mozes geloofde, zag naar de opgerichte slang op, en erkende daarmede dat de goddelijke almacht, in dienst der genade, het gif onschadelijk had gemaakt; metéén drukte hij er de begeerte en de verwachting door uit, dat zulks in zijne eigene genezing zou worden bevestigd. De vraag waarom de hulpe hier langs zulk een omweg geschiedde, vindt haar

antwoord in de verwijzing naar den wille Gods, dat Israël in de verheffing der koperen slang een voorteeken ontvangen zou van de verheffing van zijn Messias; want alzoo, niet anders, zal ook deze verhoogd worden, namelijk aan het hout des vloeks, waaraan hij hangen zou tot een teeken, dat de zonde hare macht verloren heeft om hen te verdoemen, die erkennen, dat zij in zijn vleesch is gericht.

67. Eene poging van het verschrikte Moab om op het laatste oogenblik Israëls geloofskracht door vloekspraak te breken, doet ons zien, hoe de wereld, in bondgenootschap met de macht der duisternis, dan juist, als God Zich opmaakt Zijne belofte te vervullen, hare laatste kracht inspant om het volk van zijne erve te scheiden.

Moab toch, door Israëls nadering verschrikt, zou wel naar het zwaard willen grijpen, maar het lot der Amorieten, die het met zoo droeven uitslag deden, houdt er hem van terug. Voorzichtiger achtte het Balak om de hulp in te roepen van Bileam, den hooggeroemden waarzegger, Joz. 13 : 22, uit het Mesopotamische Pethor, of hij door diens krachtig werkende vloeken 's volks veerkracht breken mocht. In vereeniging met eene der Midianietische stammen, die destijds aan de noordoostelijke grens van zijn rijk weide zocht, zendt hij een gezantschap tot Bileam, om tot hem, onder aanbieding van rijke geschenken, het verzoek te richten: kom, vloek mij Israël. Niets wil Bileam liever dan dat; van zins echter om den indruk zijner vloekspraak te verhoogen, door haar den schijn bij te zetten, als ware zij met goedvinden van 's volks eigen God gesproken, zegt hij, alvorens Balaks gezanten een toestemmend antwoord te geven, dat hij eerst Jehova's raad inwinnen wil. En waarlijk, in denzelfden nacht laat God Zich met hem in, maar — om hem te verbieden Balak ter wille te zijn. Onwillig buigt de waarzegger het hoofd; tegen den wil van zulk een machtigen God in durft hij niet vloeken. Opnieuw echter ontwaakt de lust er toe, als Balak hem nog edeler gezantschap toezendt, onder aanbieding van nog rijker loon. Eene ditmaal ernstig gemeende proeve of God soms veranderd mocht zijn, wordt in zoover met gunstigen uitslag bekroond, dat hij toestemming krijgt om met de gezanten mede te gaan, onder voorwaarde echter, dat hij niets spreke dan wat God hem in den mond legt. Gretig maakt Bileam van deze vergunning gebruik, in de hoop, dat het hem gelukken zal, van God straks evenzeer ruimte te krijgen, om Israël te vloeken, als thans om met Balak's gezanten mede te gaan. Wegens de booze bedoeling echter, waarmede hij optreedt, zendt God hem, op een weg, welks engte geen uitwijken toelaat, een engel tegemoet, in welks recht voor zich uit gehouden zwaard de waarzegger voorzeker gereden zou zijn, had zijne ezelin, scherper van oog dan hij, zijne slagen ten spijt, zich niet aan des engels voeten onder hem nedergelegd.

68. Dat God alles, ook den boozen raad der vijanden, Zijnen volke ten goede doet medewerken, blijkt uit den afloop van Bileams geschiedenis; den waarzegger toch dwingt Hij om het werk

eens profeten te doen, en Israël eene hartsterking mede te geven in den strijd om Kanaäns erve.

Ziende, dat God hem tegenkomt, wil Bileam door schrik gebroken, gaarne weer naar zijn land terug. Maar God dwingt hem ditmaal voorwaarts te gaan; want God wil hem gebruiken om Israël tegen wil en dank te zegenen. En zoo reist hij verder, in het vooruitzicht dat hij geen loon, maar eer schade zal hebben bij het werk, dat hij tegen wil en dank verrichten zal. God toch dwingt hem om profeet te zijn; aan hem zal Hij toonen, dat alle aanslagen, die de dienaren der helsche macht, in bondgenootschap met de wereld, tegen Zijn volk smeden, niet slechts ijdel zijn, maar door Hem Zijnen volke ten goede worden gekeerd. Waarlijk, Bileam, het werktuig van Balak, wordt het instrument Gods; hij zal getuigenis geven aan het heil, dat God Zijnen volke bereid heeft, en de wereld aankondigen, dat haar ondergang zeker is. Wel verraadt zich de waarzegger nog in het uitzien naar waarteekenen, die hem als aanwijzingen dienen mochten van den goddelijken wil, of in den waan, dat de standplaats, welke hij innemen mocht, den inhoud der godspraak kon bepalen, maar dat neemt niet weg, dat hij toch tot het werk eens profeten gebruikt wordt. Balaks bedreigingen en kunstmiddelen ten spijt, zegent Bileam Israël met steeds verhoogde kracht, tot driemalen toe. Van de hoogten der bergen rondom Israëls legerplaats doet God den vijand profeteeren van het volk, dat de volken willen vloeken, omdat God het gezegend heeft. Dat de Heiden het uit den mond van zijn eigen profeet hoore, hoe Israël het volk is, dat de Almachtige heeft afgezonderd tot Zijn eigendom, om het onder Zijnen scepter even ontelbaar te maken als de stofjes der aarde en zoo krachtig als den schrikkelijken eenhoorn. Geen aanklager schaadt dit volk, want zijn God zelf verzoent zijne zonde; geene tooverij helpt tegen dit volk, want de Geest der profetie is in zijn midden. Reeds ziet Bileam een ster oprijzen uit Jacob, en een scepter opkomen uit Israël, en aanwijzende wat hij ziet, profeteert hij van David, wiens hand de volken van rondsom nederwerpt, en wiens troon in Christus bevestigd wordt tot in eeuwigheid. Alle volken vallen, den Amalekiet helpt de oudheid zijns volks evenmin, als de Keniet de sterkte zijner woning. Assur zelfs, hoe machtig het bezig is te worden, valt in de verre toekomst voor eene uit het Westen over de zee komende macht, die ook Heber, de kinderen van Syrië, verderven zal. Maar Israël zal heerschen, over stad en land, ja, over heel de aarde. Zoo sprak Bileam, „een profetisch meteoor gelijk," dat voor een oogenblik heel Israël moest verlichten, opdat men er, zijner toekomst gewis, goedsmoeds voorwaarts ga, om zich door het zwaard een vaderland, en straks, door het geloof in zijn gekruisigden koning, eene wereld ten erve te winnen.

69. Nimmer echter zijn de gevaren grooter dan in het gezicht van het vaderland; ook hier, aan Kanaäns grens wordt het volk in eene verzoeking geleid, die, onder Gods bestuur, dienen moet om eene niet overbodige uitzuivering in 's volks midden te bewerken.

Van zins toch om zich zooveel mogelijk schadeloos te stellen, voor den dienst, dien hij Israël had moeten bewijzen, had de sluwe waar-

zegger, zeer goed begrijpende dat Israëls sterkte in zijnen God gelegen was, er op gezonnen om eene breuk tusschen Israël en Jehova tot stand te brengen. Daartoe gaf hij Midian en Moab den helschen raad om zich vriendschappelijk te houden, en hunne dochteren in Israëls leger te zenden, om door haar het volk tot deelneming aan de ontuchtige feesten van den te Beth-Peor vereerden Baäl te verleiden. Maar al te goed gelukte de proef; Israël bedreef ontucht ter eere des afgods, en verviel als bondbreukig aan Gods gericht. Mozes kreeg bevel om alle hoofden des volks, die zich aan Baäl gekoppeld hadden, den Heere op te hangen tot eenen vloek; tegelijkertijd zond God zelf eene plage onder het volk, waardoor niet minder dan vierentwintig duizend personen werden weggeraapt. Terwijl het gericht reeds woedde, en heel het volk voor de deur van de tent der samenkomst stond te weenen, had zekere Simri, overste van een vaderlijk huis uit Simeon, de onbeschaamdheid om voor aller oog ontucht te bedrijven met Kozbi, eene Midianietsche vorstendochter. Toen Pinehas, de zoon van den hoogepriester Eleasar, dit zag, doorstak hij beiden tegelijk, in heiligen ijver voor de eer van Israëls God. Wegens deze, uit den boezem der gemeente zelve te voorschijn tredende poging, om het leger te zuiveren van den ban, hield de plage op. Pinehas kreeg tot loon voor zijnen ijver de toezegging, dat het hoogepriesterschap bestendig in zijn huis blijven zou. Nadat Israëls zonde gewroken was, riep God Mozes om Zijne wraak aan de verleiders te volbrengen, door van de Midianieten allen te verdelgen die geacht konden worden aan dit misdrijf schuldig te zijn. Israël volbracht dezen last; Gods goedkeuring er over bleek uit de omstandigheid, dat het in dezen verdelgingskrijg zelf geen enkelen man had verloren.

70. Thans is de tijd gekomen, waarop het volk zijn land ingaan zal. Vooraf echter moet het van Mozes scheiden. Op Nebo laat het den trouwen dienaar achter; in Jozua ontvangt het den man, die zijn werk zal voltooien.

Met Mozes verdwijnt een der grootste mannen van het tooneel der gewijde historie. Door hem had God de stammen Jacobs uit den staat der onheiligheid tot den rang eens priesterlijken volks verheven, welks zon slechts zou ondergaan om eens schooner weer te herrijzen. De Wet, die hij vóór zijnen dood, met kennelijke aanwijzing van haren geestelijken zin, nog eens onder 's volks aandacht bracht, bevatte beginselen, die, ook waar vormen vervallen mochten, eeuwig van kracht zouden zijn. De profetieën, die hij in 's volks midden had nedergelegd, gaven aan alle latere profetieën de grondstof aan, welke zij, onder goddelijke ingeving, wel verder verwerken zouden, maar vervangen nooit. Zijn werk is thans ten einde; hij mag nu ingaan in de ruste, die ook na den ingang in Kanaän voor het volk overbleef. Zegenend neemt hij afscheid; zijn laatste woord is een vreugdekreet over Israëls geluk. Zonder zorg laat hij het volk achter, dat hij meer dan zich zelf heeft liefgehad. Wat hij niet vermag zal Jozua doen, en wat Jozua niet kan, Christus, de profeet, dien God aan Israël verwekken zal! 't Is zoo, Mozes weet hoe het volk, dat hij heeft verzameld, eens verstrooid, hoe de Wet, die hij heeft gegeven, eens verbroken worden zal; maar hij

weet ook dat God bij Israël blijft, als het schild van 's volks hulp, als het zwaard van 's volks hoogheid, Deut 33:39. Wat nood dan? Met God in zijn midden kan Israël nooit verdwijnen van de aarde. Er volgt op de verstrooiing de verzameling, op de schuld de genade, op de afwijking de bekeering, Deut. 30:1—7, want het werk Gods, door Mozes gewrocht, is een werk voor de eeuwigheid.

71. Nu trekt Jozua voorwaarts; God zelf baant hem aan de spits van het leger den weg. De vijanden wijken verschrikt terug, de Jordaan scheidt zich vaneen, om het volk zijn land binnen te laten, Jericho's muren leggen zich neder. Door het wonder geeft God aan het geloof het beloofde land.

God zelf trekt aan de spits van het leger op, Joz. 1:1—9; om er Jozua ten volle van te verzekeren, verschijnt Hij hem straks te Jericho, Joz. 5:13. Uit alles blijkt dat God met Israël is. De uitgezondene verspieders worden, nog wel door tusschenkomst van eene Kanaänietische vrouw, uit dreigend gevaar gered. De harten der Kanaänieten worden met versaagdheid geslagen, zoodat hun de veerkracht ontbreekt om hunne legers aan den Jordaan te verzamelen, teneinde Israël gewapenderhand den overtocht te beletten. De Jordaan, schoon juist nu aan zijne oevers vol van water, wijl pas de sneeuw van den Libanon smolt, scheidt zich vaneen, om een pad te geven aan het doortrekkend volk. Zonder één vijand te ontmoeten, trekt het volk het land der ruste in, en slaat het te Gilgal zijne tenten op. Maar vóór het verder gaat moet eerst het verbond worden vernieuwd, door besnijdenis van allen, die, tijdens zijne schorsing in de woestijn, onbesneden waren gebleven, en moet het hart door de viering van het pascha in het geloof aan Gods gemeenschap gesterkt. En nu moeten allen voorwaarts, maar in het geloof, dat God zelf hun het land in handen geven zal. Opdat zij erkennen, dat God alleen hun de overwinning geeft, laat Hij Jericho enkel op het geloof in hunne handen vallen, zonder dat zij zelve ook slechts het minste gedaan hebben, om zijne sterke muren te doen wijken. Slechts als Israël vermetel wordt, en den Heere voorbijgaat, niet bedenkende, dat er een Achan in zijn midden kon zijn, die het gebannene tot het zijne, en daarmede zich zelven tot een ban maakt, tot ontwijding van heel het leger, laat God het ervaren, hoe machteloos het in zich zelf tegenover den Kanaäniet is. Maar zoodra het leger van den ban is gezuiverd, vergezelt de zege het weer op al zijne wegen, zoodat slechts twee veldslagen noodig zijn om het gansche land in 's volks bezit te brengen. Meer nog door den hagel des hemels dan door Israëls zwaard vallen de Kanaänieten van het Zuiden, die onder Adonibezek tegen het met Israël verbonden Gibeon ten strijde getogen zijn; de hemel zelf strijdt met Jozua mede. Niet beter gaat het de Kanaänieten van het Noorden, die Jabin om zich verzameld heeft; hunne ijzeren strijdwagens ten spijt, verslaat Jozua ze aan het meer Merom, en allen vallen onder zijn geweldig zwaard. Zeven jaren na den intocht kan Kanaän gezegd worden van meester verwisseld te zijn.

72. Zoo is dan de belofte omtrent het land der ruste vervuld;

want Israël is in Kanaän, een wijngaard gelijk, geplant op eenen vetten heuvel, Jes. 5:1, 2. Een vluchtige blik op het land is reeds voldoende om te doen zien, dat het meer dan eenig ander geschikt is voor een volk, welks bestemming medebrengt, om van de wereld afgescheiden te zijn, zonder nochtans buiten de wereld, zijn toekomstig arbeidsveld, te liggen.

De buitengewone, niet slechts door de Schrift, maar evenzeer door romeinsche en grieksche schrijvers geroemde vruchtbaarheid des lands, maakte dat het volk zelf in zijn onderhoud kon voorzien, en niet genoodzaakt was om ter verkrijging van de benoodigdheden des levens handelsbetrekkingen met andere volken aan te knoopen. 't Ware trouwens voor Israël niet zoo gemakkelijk geweest om zich met de volken in druk verkeer te begeven; zijn land toch lag er te afgesloten toe. Terecht zegt Jesaja, dat God zijnen wijnberg omtuind had; want ten Noorden vormden de Libanon en Antilibanon, ten Oosten de Syrisch-Arabische Woestijn, ten Zuiden de Woestijn van Petraeisch Arabië, ten Westen de Middellandsche Zee, zulk een muur om het land henen. Opmerkelijk dat juist de streek der zeekust, die Israël in bezit had, bruikbare havenplaatsen ontbeert, en dat eene eigenaardige strooming, die steeds van de kust afvoert, de landing buitengewoon belemmert. Daarbij verbindt geene enkele bevaarbare rivier het met de zee, of met de landen rondsom, zelfs de Jordaan is als verkeersweg ten volle ongeschikt. Zoo ligt het land als een eiland tusschen de landen in, uitgelezen plek voor een volk, dat in de stilte rijpen moest voor eene wereldomvattende bestemming. Bovendien vormden de volken, die rondom woonden, Feniciërs, Syriërs, Ammonieten, Moabieten, Edomieten en Filistijnen, een krans van vijanden, die het land als een keten omspanden, en van het groote wereldverkeer afsloten. En toch lag Kanaän in het hart der wereld; God heeft zijn volk, gelijk Ezechiël zegt, hfdst. 5:5, in het midden der Volken gezet, en de landen om hen henen, of gelijk het hfdst. 38:12 in den grondtekst heet, in den navel der aarde. Midden tusschen de groote volken gelegen, die op het gebied der kultuur en des staatslevens steeds den toon gaven, is Kanaän het geschikt uitgangspunt voor eene heel de wereld omspannende werking, gelijk Israël in de volheid des tijds van zich moest laten uitgaan.

VIJFDE AFDEELING.

Het Koningschap.

I.

HET KONINGSCHAP ALS EISCH DER GESCHIEDENIS.

1. Thans volgt een tijdperk van proefneming. Israël heeft de Wet ontvangen, en bovendien eene geschiedenis achter zich, rijk aan feiten en aan persoonlijkheden, die het tot prikkels dienen, om der Wet gehoorzaam te zijn. Nu werd het de vraag: zal het volk de schuldige en toegezegde gehoorzaamheid betoonen?

Om hiervan de proef te nemen, liet God Israël tot op zekere hoogte aan zich zelf over. Mozes en Jozua zijn heengegaan, en geen ander wordt door God in hunne plaats gesteld, om de stammen Israëls tot Leidsman en Voorganger te wezen. Vergeefs zoekt men in het tijdperk der Richteren naar eene tastelijke macht, die, zoo noodig, het volk tot den dienst Gods dwingen kan. Er was geen Koning in Israël; dies deed een iegelijk wat recht was in zijne oogen. Alles hing dus af van den geest des volks; was deze niet op de vervulling van Jehova's geboden gericht, dan bleef de afwijking niet uit, daar er niemand aan het hoofd des geheelen volks, of zelfs der enkele stammen stond, die bevoegd was haar te straffen. Israël was van kind jongeling geworden; om hem te beproeven, laat de vader hem een tijdlang eene zekere mate van vrijheid, door den knecht van hem weg te nemen, die tot dusver de gangen des kinds had gestierd. Zoo heeft Israël gelegenheid, om in ongedwongene gehoorzaamheid te toonen, dat het waarlijk den geest der Wet in zijn eigen hart omdroeg, en, diensvolgens, als machtig om zichzelf te regeeren, geen Koning noodig had. Het moet thans aan den dag komen, of het kind, als vrucht der opvoeding, die het genoten heeft, zich tot zoon weet te verheffen, wien de vader de erfenis vereeuwigen kan. Zal het volk het begrip des heiligen priesterlijken volks aan zich tot waarheid maken? Ziedaar de vraag, op welke de naaste toekomst het antwoord geven moet. Men heeft dus volstrekt geen recht om het aan het Israëlietisch Staatswezen als een gebrek aanterekenen, dat het, in de dagen die op Mozes' en Jozua's verscheiden volgden, eene heel het volk omvattende Staatsmacht miste. Slechts dan zou men het in Mozes en Jozua als eene fout kunnen

aanmerken, dat zij Israël zonder hoofd hadden gelaten, zoo het de bestemming van dit volk ware geweest, om het begrip van een aardschen Staat aan zich te verwezenlijken. Maar 't is eene andere taak, die aan Israël is opgelegd: het is geroepen, om de vraag te beantwoorden, of de Wet machtig is het volk zoover te brengen, dat het, zonder den band van eenig tastelijk dwangmiddel, gelijk in een aardschen Koning gegeven is, zijnen onzichtbaren Koning gehoorzaam is. En daarvoor is het noodig, dat Mozes en Jozua weggaan, en het volk alleen laten, alleen met zijne Wet en zijnen God.

2. Alras blijkt dat Israël de proef niet doorstaat; want nadat het geslacht was heengegaan, dat de groote daden des Heeren gezien had, Joz. 24:31, treedt er een tijdperk van verval, erger nog van afval in, dat het ergste doet vreezen.

Naaste aanleiding hiertoe gaf 's volks ongehoorzaamheid aan Gods gebod om alle binnen zijne landpalen zich bevindende Kanaänieten uit te roeien. Bij Jozua's leven toch was wel het land in zijn geheel genomen in Israëls macht geraakt, maar niet in al zijne onderdeelen. Overal vond men grootere of kleinere overblijfselen der oorspronkelijke bevolking, die zich in het bezit van hunne oude zelfstandigheid hadden weten te houden. Het ijverigst in de uitroeiïng was Juda geweest; met zijne hulp had ook Simeon zijn erfdeel kunnen bezetten. Dan volgden Efraim en Benjamin, die ten minste het bergland, in de hun ten deel gevallene landstreek, in hunne macht hadden gekregen. Hoe verder men echter naar het Noorden ging, des te dichter werd de Kanaänietische bevolking; van de noordelijkste stammen Aser en Naftali, heet het zelfs niet meer: de Kanaänieten woonden onder hen; maar omgekeerd: zij woonden onder de Kanaänieten, Richt. 1:32, 33. Vooral in de vlakten en dalen bleven de Kanaänieten de heerschende partij; daar toch konden zij het geweld hunner krijgswagenen tegenover het Israëlietische voetvolk doen gelden; ook bleven eenige vaste steden in hunne macht. Vrees en gemakzucht gaven tot deze nalatigheid in de uitvoering van het goddelijk gebod aanleiding. Zelve gaf zij er aanleiding toe, dat God het volk Zijne verdere hulp in de uitroeiïng der Kanaänieten ontzegde, en verklaarde, dat deze, met hunne goden, opzettelijk tot een valstrik in Israëls midden overgelaten zouden worden. En spoedig bleek hoezeer het gebod om de Kanaänieten uit te roeien, zoowel in Israëls eigen belang als ter handhaving van Gods recht was gegeven. Want alras werd Israël door de Kanaänieten verleid; men begon zich met hen te verzwageren, en eindigde met voor hunne goden te buigen. Velen vielen zelfs van het heiligdom af, en dienden uitsluitend de goden der Kanaänieten, Baäl, de mannelijke zonnegod, die de verwekkende en vruchtbaarmakende, en Astarte, de vrouwelijke maangodin, die de ontvangende, barende natuurkracht vertegenwoordigde. Het Baälsaltaar in Ophra, dat Gideon omverwierp, en de tempel van Baäl in Sichem getuigden er van; de bijnaam, dien Baäl in laatstgemelde plaats had, Berith, of Verbonds-Baäl, wees aan, dat men zelfs het theocratisch bondsbegrip op hem van toepassing durfde brengen, Ook begonnen reeds andere dan Kanaänietische afgoderijen in Israël in te dringen; volgens Richt. 10:6, werden ook

de goden der Syriërs, der Moabieten, der Ammonieten, en der Filistijnen, van al de naastgelegene volken alzoo, door Israël vereerd. En ofschoon de dienst van Jehova nooit geheel uitstierf, zoo ontaardde hij, onder den invloed der gelijktijdige vereering van vreemde goden, in beeldendienst, Richt. 17, 5; of in het gunstigste geval werd hij nochtans, tegen de Wet in, op de hoogten, in plaats van bij het heiligdom, en op eigen hand, zonder priesterlijke tusschenkomst, gehouden.

3. Door den afval van Jehova bracht Israël zijn eigen volksbestaan in gevaar, naardien het, volgens de bedreiging der Wet, in de handen der Volken overgegeven werd, tot straf voor zijne ontrouw tegenover zijn eigen God en Koning.

Geopend wordt de rei van Israëls onderdrukkers door Cuschan-Rischataim, koning van het Mesopotamische rijk der Arameërs, die geheel Israël aan zich schatplichtig maakt, en acht jaren lang dermate verdrukt, dat Israël, van de onmacht zijner afgoden overtuigd, Jehova's naam weer begint aan te roepen. Gebruikte God alzoo eerst een veraf wonenden vijand om Israël te straffen, voortaan zijn de nabij zijnde volken de tuchtroeden, met welke Hij Zijn volk slaat; het oordeel komt van naderbij. Onder deze naburige volken worden eerst de Moabieten gebruikt; in vereeniging met Ammon en Amalek bezetten zij Jericho en zijn gebied, om van deze sterkte uit de in het gebergte wonende Israëlieten aan zich schatplichtig te maken. Nadat hunne macht gebroken is, treden zij niet meer onder 's volks verdrukkers op. Op hen volgen de Kanaänieten, die in het Noorden des lands zelven in grooten getale overgebleven waren; onder hunnen koning Jabin, maken zij Israël ten volle weerloos, en zoo ellendig, dat de dorpen wegkwijnen, gelijk Debora in haar lied zoo roerend schoon zegt. Nadat Sisera, Jabin's overste, door de vereenigde macht der in het noorden en midden des lands gevestigde stammen vernietigd is, krijgt Israël een nieuwen vijand in de Midianieten, die, door scharen van Amalekieten en andere zwervende, van roof en veeteelt levende stammen, gesterkt, telkens het geheele land, van het Jordaandal en de vlakte van Jisreël uit, plunderend afloopen. Tegen het einde van het richterlijk tijdvak treden de Ammonieten te voorschijn; zij onderwerpen zich de stammen van het Oost-Jordaan-land, en maken vandaar uit, de zuidelijke helft van het West-Jordaanland onveilig. Na hen gebruikt God de Filistijnen om Israël te kastijden. Nadat Israël reeds vroeger, Richt. 3:31, vgl. 10: 11, van hen geleden had, wisten zij, door scharen uit Kreta, hun moederland, versterkt, zich meester te maken van al het land bewesten den Jordaan, zelfs van Juda; in spijt van Simson's heldendaden, kon Israël zich eerst onder Samuel, ja, ten volle slechts onder David, van het juk dezer even machtige als tyrannieke vijanden vrijmaken.

4. De omstandigheid, dat de verschillende stammen geen staatkundig geheel vormden, werkte den vijand niet weinig in de hand; te schadelijker werkte het gemis aan een gemeenschappelijk hoofd, daar het besef der godsdienstige eenheid op den ach-

tergrond was getreden, en onderlinge naijver voor het algemeen belang onverschillig had gemaakt.

Alleen het geloof dat Jehova koning over alle stammen was, kon het gemis eener alle stammen omvattende macht vergoeden; dit geloof toch hield alle stammen bijeen. Het heiligdom, destijds te Silo opgericht, moest dit geloof levendig houden; niet zonder opzet in het midden des lands nedergezet, diende het tot een middelpunt, waar heel het volk op de hooge feesten zich verzamelen kon, om zich zijner nationale eenheid telkens opnieuw bewust te worden. Met het verval van de vereering Jehova's moest dan van zelf het besef van 's volks eenheid verzwakken; ook deed de oprichting van plaatselijke heiligdommen en de wijding der hoogten tot offerplaatsen, het Silonietisch heiligdom zijne beteekenis als middelpunt van samenbinding allengskens verliezen. Geen wonder dat alras niets minder in Israël gevonden werd dan eendrachtige samenwerking tusschen de verschillende stammen. Zelfs in tijd van nood was de eendracht meestal verre; alleen den strijd met Cuschan Rischataim schijnt Israël onder Othniël als een eenig man te hebben gevoerd, en ook in den krijg tegen Benjamin zien wij elf stammen bijeen. Maar hoe verder wij de geschiedenis van den tijd der Richteren vervolgen, des te duidelijker blijkt, dat het verval van het godsdienstig leven ook het nationaal besef verzwakt. De trek naar afzondering wint het gaandeweg van den drang naar gemeenschap. Juda vooral trekt zich terug; slechts met Simeon, wiens gebied hij omsluit, is hij nader verbonden, Richt. 1 : 3, 17; overigens sluit hij zich meest achter zijne bergen op, uitsluitend bezig om zich op zijne eigene erve vast te maken. Het is als laat hij het, zijne vorstelijke bestemming ten spijt, aan Efraïm over, om zich aan de spits der overige stammen te stellen; in geen enkelen strijd tegen de vijanden treffen wij hem in den tijd der Richteren aan. Des te meer treedt Efraïm op den voorgrond; hier zijn het besef der nationale eenheid en de zin voor het algemeen belang veel levendiger. Hij helpt Dan tegenover de Amorieten, en maakt deze zich cijnsbaar, Richt. 1 : 35; in den strijd tegen Moab, Richt. 3 : 27, volgt hij terstond Ehuds oproeping, en uit zijn midden komt Debora te voorschijn, de heldin onder de profetessen. Richt. 4 : 5; hij is terstond gereed om Gideon te helpen en zijne zege te voltooien, Richt. 7 : 24. Maar aan zijne ijverzucht offert hij alras het algemeen volksbelang op. Reeds tegenover Gideon, den held uit Manasse, begint zich zijn naijver te openbaren, Richt. 8 : 1; in Jeftha's dagen is de ijverzucht reeds zoo hoog gestegen, dat Efraïm eerst zijne medewerking in den strijd tegen Ammon ontzegt, Richt. 12 : 2, schoon eigenbelang het tegendeel eischte, Richt. 10 : 9, daarna tegen den zegevierenden held optrekt, Richt. 12, en zoo den broederkrijg in Israël opent. Na in dezen strijd het onderspit te hebben gedolven, verliest hij voor geruimen tijd zijne kracht, en treedt, tot in Eli's dagen toe, in het midden der stammen terug. Is Juda ongezind, Efraïm wordt onmachtig, om Israël ten overste te zijn. De andere stammen hielden zich meestal elk op zich zelf; als zoovele kleine staten stonden zij naast elkander, slechts in geval van hoogen nood nauwer aaneen verbonden. In Debora's tijd werden er zes tot gemeenschappelijken strijd saâmvereenigd, Efraïm, met het

meestal aan dezen stam verbondene Benjamin, westelijk Manasse en Zebulon, Issaschar en Naphtali, Richt. 5 : 14, 15. Maar zelfs toen trok Ruben zich terug, en had Juda zich zoo afgezonderd, dat op zijne medewerking niet eens meer gerekend werd. Vooral de Oost-Jordaansche stammen, oostelijk-Manasse, Gad en Ruben, stonden met de overigen in zeer losse verbinding.

5. Daar geen der stammen geschikt blijkt om zich reddend en hervormend aan 's volks spits te plaatsen, wordt het voor Israëls voortbestaan noodig, dat God zelf mannen verwekt, die den algeheelen nationalen en zedelijken ondergang des volks voorkomen; de Richter, verlosser en tevens hervormer, wordt de voorwaarde van Israëls voortbestaan.

Aan de vervulling dier voorwaarde laat God het niet ontbreken; Hij geeft richters aan Israël. Ook in zijn afval toch bleef het volk het voorwerp van Gods genegenheid, om der belofte wil. Hoe zwaar Hij ook strafte, het land gaf Hij niet over aan den vloek, en het volk verstrooide Hij niet onder de volken; Hij strafte, maar vervloekte niet. Nog droegen in dat tijdperk Zijne gerichten het karakter van vaderlijke kastijdingen, die 's volks wederkeering tot zijnen God beoogden, om te voorkomen, dat het, naar de bedreiging der Wet, uit zijn land gebannen worden zou. Daarom houdt God het zwaarste der gerichten terug, dat der verharding en der verblinding; Hij behandelt Israël geheel anders dan Farao. Vandaar drijft Hij telkens, door den prikkel der ellende, het volk weer over den weg der verootmoediging, als een smeekeling tot Zich terug. En dan hoort Hij het gebed, dat Hij zelf heeft verwekt; want dan geeft Hij Israël in Zijne richters, de gaven Zijner ontferming, den vereischten helper uit den nood. Men lette er op dat Hij hiertoe juist bepaalde personen kiest. Licht ware het Hem geweest, om een der stammen, een Juda of een Efraïm, tot Verlosser zijner broederen te sterken. Met opzet echter laat Hij geen der stammen de kracht om het volk te verlossen. 't Is de wet Zijns raads, dat de verlossing, niet door het volk zelf, maar door bepaalde personen tot stand komen zal; de volle verlossing zal zelfs, buiten alle medewerking des volks, door den Eenen alleen, worden gewrocht. Zulke verlossers waren de richters; meestal riep God zelf ze door Zijnen engel, soms ook bepaalde Hij er Zich toe, om hen aan te drijven tot hun werk, of hen door de oversten hunner stammen er toe te laten roepen. Gelijk de naam van heiland, hun gegeven, reeds aanwijst, werden zij geroepen om het volk uit de hand zijner vijanden te verlossen, opdat het de vrijheid weer herkreeg, waarin God het bij de uitleiding uit Egypte gesteld had. Maar hiertoe beperkte zich hunne roeping niet. Als van God bestelde verlossers, waren zij van zelf aangewezen als de mannen, aan wie men zich te houden had, om niet weer in de ellende te vervallen, waaruit zij hadden verlost. Zoo werden zij, zonder opzettelijke aanstelling, de leidslieden des volks, bij wie, met gemeene toestemming, de hoogste rechtspraak berustte. Deze invloedrijke plaats opende hun meteen de gelegenheid om ook op godsdienstig gebied, door voorbeeld en toezicht, als hervormers des volks op te treden, en

te zorgen dat geen vernieuwde afval van Jehova hun werk te niet deed. Wel treedt deze zedelijke zijde van hun werk niet bij allen op den voorgrond, bij sommigen, zooals bij Simson, zelfs niet eens te voorschijn; naarmate echter de profetische Geest op hen rust, verwezenlijken zij het begrip, dat in hunnen naam is besloten, en worden zij zoowel de hervormers als de redders van hun volk.

6. In de twaalf Richters, die in het boek der Richteren worden vermeld, gaf God zoovele steunpilaren, om het wankelend gebouw der theocratie te schragen, en Israël een steun te geven tot Zijnen dienst. Othniël, Ehud, Samgar openen de rei.

Als eene edele figuur, in welke de geest van den ouden, vromen tijd, waarover Jozua's adem gegaan is, zich nog kennelijk afteekent, opent *Othniël* uit Juda, de Leeuw Gods, zooals zijn naam luidt, de rei der Richteren. Had hij reeds vroeger, tijdens de bezetting van Kanaän, eene proeve van zijn heldenmoed gegeven, door Kirjat-Sefer in te nemen, tot den prijs van Achsa, Kalebs dochter, Richt 1 : 12 enz., ook later bleef hij zich zelf gelijk. Na acht jaren lang getuige te zijn geweest van het lijden, dat geheel Israël van Cuschan Rischataim, den Syrischen dwingeland, moest ondergaan, bekrachtigt hem Gods Geest, ten antwoord op 's volks noodgeschrei tot den verlaten Bondsgod, om verlossing aan te brengen. Door zijne tusschenkomst wordt aan Israël het vrij bezit van het land der belofte hergeven. In veertigjarige rust oogst het de vrucht van Othniëls optreden in; zelfs duurt het nog eeuwen eer weder een Syriër Israëls grenzen met vijandelijke oogmerken zal overschrijden. In Othniël leeft de geest van Caleb, zijn schoonvader, voort; bij hem zijn held en hervormer één. Nog in Davids tijd is zijn geslacht in eere; Heleb of Heldai, een zijner nazaten, behoort onder Davids helden, 2 Sam. 23 : 29, en staat aan het hoofd eener legerafdeeling, 1 Kron. 27 : 15. Op hem volgt *Ehud*, uit Benjamins krijgshaftigen, maar woesten stam; hij vertoont ons den richter, die wel door den Geest Gods gesterkt wordt tot zijn werk, maar, in de keuze der middelen aan zich zelf overgelaten, zich maatregelen veroorlooft, die den goddelijken stempel niet kunnen dragen. Door zijne tusschenkomst ontlast Jehova Israël van het juk der Moabieten, wier koning Eglon hen schatplichtig had gemaakt. Naar de gewoonten van de kloeksten van zijn stam, heeft hij zich geoefend om het zwaard met de linkerhand te hanteeren, Richt. 20 : 16. Dit gaf hem gelegenheid, om zijn zwaard daar te verbergen, waar geen argwanende blik het zoeken zou, aan de rechter heup namelijk. Belast met het overbrengen der schatting aan den Moabietischen koning, grijpt hij de hierdoor hem gegeven kans, om Israël door sluipmoord van zijn verdrukker te verlossen, gretig aan. Onder voorgeven van een woord Jehova's aan hem te hebben, dat in niemands bijzijn mag worden overgebracht, wordt hij in 's vorsten binnenkamer ontvangen; zoodra de koning opstaat, om Gods woord uit Ehuds mond te hooren, doorsteekt deze hem met zijn zwaard. Na door eene snelle vlucht zich gered te hebben, verzamelt hij de Efraimieten, en drijft hij aan hunne spits de verschrikte Moabieten naar hun land terug, na hunne dappersten in den slag te hebben gedood. Van hem wordt slechts gezegd, dat God hem Israël tot een

Verlosser verwekte; de opmerking dat Gods Geest bij het verrichten van den koenen handgreep op hem was, zoekt men in het geschiedverhaal tevergeefs. Tachtig jaren van rust volgden op deze woelige dagen. Na Ehud komt *Samgar*, in Debora's lied, Richt. 5:6, aangehaald als vertegenwoordiger van een tijd, waarin alle bezit onzeker was wegens invallen van vijanden. Onder Israëls Richteren beslaat hij slechts eene bescheidene plaats; zoover staat hij zelfs op den achtergrond, dat velen der nieuweren, schoon ten onrechte, hem niet eens meer onder de Richters medetellen. Hij behoort, evenals Simson, tot de Richters, die geene algemeene verlossing aanbrachten, maar dienden om, door op zich zelf staande heldendaden, tijdelijke hulp toe te brengen, en zoo het bewijs te leveren, dat Israëls God nog leefde, tot sterking der hope op eene algeheele verlossing. Van hem wordt niets medegedeeld, dan dat hij zeshonderd Filistijnen met zijn scherp gepunten ossenstok versloeg; wellicht verijdelde hij hiermede eene poging hunnerzijds, om een strooptocht door Israëls landen te houden. Hoe weinig ook van hem verhaald wordt, genoeg wordt gezegd, om hem eene eervolle plaats onder Israëls verlossers aan te wijzen, en ons meteen te laten zien, dat een eenige duizend jagen kan, Deut. 32:30, als God slechts met hem is.

7. Door van eene vrouw, Debora, de dichterlijke profetes, in vereeniging met Barak, Israëls verlossing te laten uitgaan, en Gideon met een handvol volks een machtig heir te doen nederwerpen, toont God kennelijk, dat het geloof, niet de kracht, het geheim is van Israëls zege.

Niet als „de Maagd van Israël," die door heldhaftig optreden de mannen tot even kloeke houding prikkelt, maar als „eene Moeder in Israël," die met een woord Gods het volk tot den kamp voor het heilige opwekt, wordt ons *Debora*, de huisvrouw van Lappidoth, door de gewijde geschiedenis voorgesteld. Reeds vóór zij Barak ten strijde roept, staat zij als profetes in groot aanzien, en richt zij onder haren palmboom, tusschen Rama en Bethel, op Efraïms gebergte, het volk van Israël. Zoo zwaar is de last, dien zij Barak oplegt, dat deze hem haast niet durft volbrengen; want zij gebiedt hem om Israël van den Kanaäniet te verlossen. Slechts na van haar de verzekering ontvangen te hebben, dat haar persoon mede ten strijde trekken zal, durft Barak voorwaarts; tot beschaming van zijne zwakheid zal eene vrouw den palm der eere uit den strijd wegdragen. Wel was het woord eener profetes noodig om de veerkracht eens volks te doen herleven, dat zich niet eens meer tegenover de in zijn eigen midden wonende Kanaänieten had kunnen staande houden. Het wordt echter niet te vergeefs gesproken; tienduizend man, uit Naftali en Zebulon, staan straks ten kamp gereed. Van Thabors hoogte werpt zich de kleine schaar op Sisera's 900 ijzeren wagenen, naar het scheen den dood in den arm, maar haar God, die haar vooraf de zege verzekerde, houdt Zijn woord. Sterren en stroomen strijden met Debora en Barak mede, de paarden keeren zich om, en de helden worden vrouwen. Sisera zelfs, der vijanden veldheer, vliedt op zijne voeten weg, en houdt zich in Jaëls vrouwenvertrek schuil; onder de handen eener vrouw laat hij het

leven. Zoo bracht God Jabin, den koning der Kanaänieten, ten onder; veertig jaren rust volgen op dezen strijd. God heeft getoond dat Hij door het geringste het grootste kan doen, opdat Israël op Zijnen Naam vertrouwe. Niet minder sterk komt het in Gideons geschiedenis uit, dat Hij het geheim van Israëls zege is. *Gideon*, uit West-Manasse, wordt door den Engel geroepen om Israël te verlossen van den Midianiet. Gewillig is hij om te gelooven, dat God met zijn volk en met hem is, maar onbekwaam om de verzekering er van te rijmen met 's volks verlaten staat en met zijn eigen onvermogen. Straks echter door een teeken gesterkt, toont hij, dat hij gelooft, door alvast het altaar van Baäl ter neder te werpen; sinds heet hij Jerubbaäl, Baälsvijand. Zoo toch heeft God het gewild; vóór Midian moet Baäl worden uitgeworpen; de verlossing kan slechts volgen op de bekeering. Weldra trekt Gideon, door duizenden uit Manasse, Aser en Zebulon gesterkt, naar de kampplaats, opnieuw bemoedigd, ditmaal door teekenen, naar eigen keuze hem tot versterking zijns geloofs gegeven. Maar wie gesterkt wordt, wordt ook beproefd; „des volks is u te veel," zegt de Heere, slechts met driehonderd man mag de held den strijd openen. Nog eens sterkt hem God in de beslissende ure door den uit 's vijands mond afgeluisterden droom; vol goeden moed valt hij dan ook, met zijne kleine heldenschaar, onder den kreet des geloofs: het zwaard van Jehova en Gideon! den vijand aan, hem midden in de nachtelijke stilte verschrikkend door fakkelglans en bazuingeschal, en door het geraas van tegen elkaar stukgeslagen kruiken. En Midian strijdt, ja, maar tegen zich zelf; voor elkander vluchten zij weg, verre weg, het eene deel zuidwaarts onder Oreb en Zeëb, om den intusschen toegesnelden Efraïmiet in handen te vallen, het andere deel oostwaarts, onder Zeba en Tsalmuna, straks door Gideon zelven ingehaald en verslagen. Steeds leefde de herinnering van deze heilvolle dagen in 's volks herinnering voort, Ps. 83 : 12; Jes. 9 : 3, 4; 10 : 26.

8. Na Debora en Gideon, worden Thola en Jaïr als Richters genoemd, van welke beiden ons weinig meer bekend is, dan dat zij Israël hebben gericht; op hen volgen Jefta, kloek, maar onbedachtzaam, Ebzan, Elon en Abdon, drie Richters, die ons slechts hunne namen nalaten, en eindelijk Simson, met wiens heldenfiguur de kring der twaalf Richters gesloten wordt.

Van *Thola* uit Issaschar, gevestigd te Samir in Efraïm, en *Jaïr*, uit Gilead, worden geene reddingsdaden gemeld; de eerste richtte Israël 23, de laatste 22 jaren. Jaïr is naamgenoot van den beroemden stamvader uit Manasse, Num. 32 : 41; het schijnt dat de 23 steden, die deze in Mozes' tijd in Basan veroverde, en Chavvoth Jaïr, Gemeenten Jaïrs heetten, Deut. 3 : 14, 1 Kron. 2 : 22, later in vijandelijke handen waren geraakt, en door den Richter Jaïr aan deze weer ontrukt, en aan hun ouden naam hergeven werden, Richt. 10 : 4. Meer is ons bekend van *Jefta*, den dapperen Gileadiet, als zoon eener hoere verachtelijk door zijne broeders verdreven uit het huis des vaders, en sinds hoofdman eener menigte lotgenooten, met hem levende van den roof. Uit het land van Tob, bij het Hauran gebergte gelegen, roepen hem zijne landgenooten te hulp tegen Ammon. Achttien jaren lang had de Am-

moniet het Oostjordaanland verdrukt; thans niet meer met roof en tribuut tevreden, dreigen zij met een vormelijken krijg, zoo men het land tusschen Jabbok en Arnon niet goedschiks ter inlijving afstaan wil. Na zich, ingeval van zege, ter uitwissching van den ouden smaad, het hoofdmanschap over Gilead te hebben verzekerd, willigt Jefta de bede zijner benarde landgenooten in; zij zelven, vol vertrouwen op zijnen arm, benoemen hem alvast tot hun hoofd. Na eerst vruchteloos door klemmende redenen Ammon tot vrede aangemaand te hebben, valt hij, alleen door zijne Gileadieten en Manassieten geholpen, den vijand aan, zonder op het wel ten bondgenoot geroepen, maar met zijn antwoord dralend Efraïm te wachten. Gesterkt voelt hij zich door eene gelofte, Jehova gedaan, om het eerste wat hij. na behaalde zege, bij de thuiskomst ontmoeten mocht, Hem ten brandoffer te wijden. Door Gods Geest geholpen redt hij de heilige erve uit Ammons hand; maar zijne vreugde wordt vergald, daar zijne dochter, meteen zijn eenig kind, hem eer dan iets tegemoet komt. Krachtens zijne gelofte onttrekt hij haar aan den man, en wijdt hij haar den Heere, om al weenende het heiligdom te dienen zoolang zij leeft. Door Efraïms nijd tot een broederkrijg gedwongen, behaalt hij wel ook ditmaal de overwinning, maar ten koste van veel kostbaar broederbloed. Na zes jaren richtens vond hij rust in het graf; de plek zijner ruste kon de nazaat slechts bij benadering aanwijzen. Na hem worden als richters genoemd *Ebzan*, waarschijnlijk evenals *Elon*, uit Juda afkomstig, en *Abdon* uit Efraïm; hunne namen overleefden hunne daden. Des te meer weten wij van *Simson*, den Daniet, wien God uit Manoachs onvruchtbaar huwelijk geboren liet worden, enkel en alleen om zijnen tijd den man te geven, dien hij eischte. Bij hem vinden wij geene uitoefening van rechtspraak, en evenmin zien wij hem reformatorisch optreden, hij is de held, meer niet. 't Is niet zoozeer zijne bestemming om Israël van de Filistijnen te verlossen, als om met deze verlossing een begin te maken, door persoonlijke heldendaden, die den vijand in bedwang houden; hij is er om de hoop des verlamden volks weer te doen herleven. Daartoe wordt hij toegerust met eene bovenmenschelijke sterkte, die echter op zijn nazireërschap berust, zoodat het gemis van de teekenen zijner wijding aan Jehova, hem den gewonen sterveling in zwakheid gelijk maakt. In deze kracht vreest hij den Filistijn evenmin als den leeuw; een reeks van kloeke daden, verricht met eene gemakkelijkheid, die aan spel grenst, vormt zooveel als een stralenkrans om zijn hoofd. Eerst nadat hij zijn geheim uit zinnelijke zwakheid den vijand in handen heeft gespeeld, raakt zijn roem ten einde; als een slaaf slijt hij zijne dagen in den molen, ten prooi aan de zielesmart van een, die gezondigd heeft tegen zijne bestemming. Door lijden verootmoedigd, vraagt hij in Dagons tempel nog eenmaal zijne kracht terug, om zijn leven ten minste te eindigen gelijk het begon; dat zijn hoofd weer de teekenen van het nazireërschap draagt, doet hem op de verhooring zijner bede hopen. Van God verhoord, doet hij door eene laatste, heilige uiting zijner reuzenkracht meer vijanden sterven, dan hij heel zijn leven door verslagen had. De bloem van Filistea valt met Dagons tempel; maar Israëls hope herleeft op Simsons graf.

9. Duidelijk blijkt dat de tijden der Richteren diepe sporen in

het volksleven hebben nagelaten; de ondervinding, toen opgedaan, heeft de behoefte verwekt aan een gezag in 's volks midden, dat het algemeene recht tegenover de willekeur der enkelen staande houdt, en alle stammen als één man tegenover den bedreigenden vijand stelt. Vergeefs echter zoekt men bij de massa des volks achter dezen drang naar een centraal gezag, naar eenige geestelijke drijfveer; men begeert het niet als steunpunt in den dienst van God.

Naarmate het volk ondervinding opdoet van den zegen, aan het optreden der Richters verbonden, ontwaakt de behoefte aan een gezag, dat zijne vleugelen over het geheel des volks uitbreidt. De verwarring, die er telkens ontstond, als er geen Richter was, werkte niet weinig hiertoe bij; met opzet wordt in de vier laatste hoofdstukken van het boek der Richteren een tweetal geschiedenissen verhaald, dat van der Danieten afgoderij, en dat van den broederkrijg met Benjamin, om te laten zien, hoe noodig een centraal gezag in Israël werd, Richt. 18 : 1; 21 : 25. De Richter toch beantwoordde slechts gedeeltelijk aan de behoefte naar handhaving der maatschappelijke orde. Van geen der reeds genoemde Richters immers kan met zekerheid gezegd worden, dat zij over al de stammen te zamen bewindvoerden; velen waren bovendien meer stamhelden dan stamhoofden in den kring hunner stamgenooten. Zelfs leidde het optreden van Richters onder een bepaalden stam soms, gelijk bij Jefta, tot broederkrijg, instede van tot vereeniging, daar het naijver uitlokte, en de vrees geboren deed worden, dat zijn optreden aan zijnen stam een overwicht over de andere stammen verzekeren zou. Ook dient de omstandigheid in rekening gebracht, dat slechts dan Richters opstonden, als God er verwekte, of riep, zoodat er tijden konden verloopen, waarin men ze vergeefs zocht. Vandaar de neiging, om den Richter, die zich in bijzondere mate als held en hervormer onderscheidde, een gezag bij te zetten, dat van het koninklijke slechts onderscheiden was in naam. Want het gezag der richters berustte niet op eenig ambt, gelijk het geval is bij den Koning, die geacht wordt de goddelijke macht te vertegenwoordigen, maar op de vrije erkenning zijner goddelijke roeping van den kant des volks. Men wilde hem derhalve een gezag bijzetten gelijk de koningen hadden; tot Gideon reeds zegt men: heersch over ons, Richt. 8 : 22, en zonder tegenspraak benoemt men Jefta tot levenslang opperhoofd, Richt. 11 : 10. Daarbij trachtte men alle stammen Israëls onder zijn gezag te vereenigen; de Richter moest het middel tot volkseenheid zijn. Uit dit streven verklaart zich dat de beide Richters, die na het zoo genoemde richterlijk tijdvak optreden, Eli en Samuël, heel het volk als een eenig man richten. Evenzeer openbaarde zich, uit kracht van dit streven, de neiging om het richterlijk gezag op den zoon, ja, op het geslacht des Richters te doen overgaan. Reeds aan Gideon bood men het erflijk richterschap aan; later, in Eli's en Samuël's dagen, schijnt het van zelf te spreken, dat de zoon den vader opvolgen zal, die van Eli, wegens de beoogde verbinding van richterambt en hoogepriesterschap, die van Samuël, wegens de hooge plaats welke de vader in 's volks midden innam. Onbewust is men in Israël

op weg naar den koning. Nog ééne schrede en men is bij den koning; 't is slechts noodig, dat een aanval van buiten, op het geheel des volks gericht, het besef prikkele, dat de vereeniging aller stammen onder een gemeenschappelijken scepter even noodig is voor de nationale zelfstandigheid als onmisbaar voor de maatschappelijke orde in het land zelf. Maar door dat streven heeft Israël onbewust en onopzettelijk zich zelf geoordeeld.

10. Niet terstond echter eischt het volk den Koning. Vooralsnog bepaalt het er zich toe, om in het reeds gegeven middelpunt des volkslevens, te weten in het hoogepriesterschap, een aanknoopingspunt te zoeken; in Eli toch verheft het den hoogepriester tot volksrichter.

Het heiligdom te Silo had heel den tijd der Richteren door, eenigermate ten minste, het besef der eenheid onder de twaalf stammen levendig gehouden; want het herinnerde aan den gemeenschappelijken hemelschen Koning. Zeer verklaarbaar is het derhalve, dat men, van zins om den band onderling te vernauwen, juist op den Hoogepriester, den dienaar des heiligdoms, het oog vestigt, als op het aangewezen middelpunt van vereeniging. Had niet de Hoogepriester in de Urim en Thummim de middelen om zich met Gods wil bekend te maken? Dat men den Hoogepriester als Richter erkende, vond zijnen grond alzoo uitsluitend in zijn priesterschap. Daardoor was het mogelijk, dat een man als Eli, die zich noch door heldhaftige daden, noch door profetischen geest onderscheidde, veertig jaren lang, 1 Sam. 4 : 18, door heel het volk als Richter erkend werd. Schijnbaar staan wij hier voor het verblijdend verschijnsel van den terugkeer eens verwereldlijkten volks tot het heilige. Maar ook slechts schijnbaar. Wat Israël uit zich zelf doet is reeds daarom verdacht; slechts de mannen, die de hemel het schenkt, brengen het op rechte wegen. 't Is niet uit behoefte om in den priester een steun te hebben voor zijne godsvrucht en een tolk van den goddelijken wil, dat men zich weer voor de deure van de tent der samenkomst rondom den Hoogepriester verzamelt; slechts uit politiek belang verklaart zich 's volks gang naar Silo's heiligdom. Anders zou men tegelijk met den dienst van Jehova den dienst der afgoden niet aan de hand gehouden hebben, gelijk men blijkens 1 Sam. 7 : 3 deed. Het heilige, tot voorwerp van bijgeloof geworden, moest het volksbelang dienen; daaruit blijkt zulks, dat men de ark medeneemt in den strijd, om door haar uit de hand der vijanden te worden verlost, 1 Sam. 4 : 3. Wat het altaar voor Hofni en Pinehas is, middel tot vleeschelijken welstand, is het heilige voor het volk; de priester is als dienaar des volks, niet als dienaar Gods gewild. Zoo beweegt zich Israël op de lijn naar een verwereldlijkten priesterstaat henen, in lijnrechten strijd met zijne bestemming om een heilig priestervolk te zijn. Het liet zich dan ook voorzien, dat God niet zou dulden dat de historie Zijns volks in zulk eene richting zich voortbewegen bleef. De voorteekenen van het einde dezer beweging begonnen zich trouwens spoedig te vertoonen. Eli's heiligschennende zonen, die het volk alle achting voor het heilige deden verliezen, en het heiligdom tot een huis der hoererijen verlaagden, maakten zelven een over-

dracht van het richterambt des vaders op hunne personen onmogelijk. Ja, wegens Eli's zwakheid, brachten zij een vloek over heel het priesterlijk huis, die het snellijk van de hooge plaats, die het begon in te nemen, in de diepte der versmaadheid afdalen doet, 1 Sam. 2:27 enz.; 3:11, enz. „Opwaarts" zoo luidt Eli's naam; maar de zwakke priester, die den zoon liever dan het heilige had, kon, zijne eerwaardigheid ten spijt, het priesterschap niet op de hoogte houden, waartoe het volk het opgeheven had, als het er het richterambt aan vastknoopte; met zijn huis valt straks de schepping des volks ineen. God wil trouwens ook niet dat Aärons huis op weg naar de kroon zal worden gezet; wel zal een priester straks Israëls rijkskroon dragen, maar een naar Melchizedek's ordening, die niet als Eli iets liever dan God, maar God liever dan het leven heeft, trouw tot in den dood, ja, tot in den dood des kruises.

11. God zelf maakt aan de vereeniging van priesterschap en richterambt een einde; den richtenden priester doet Hij plaats maken voor den richtenden profeet. Op Eli volgt Samuel; in hem doet God den geest der profetie herleven, niet slechts om hem tot leider en verlosser des volks te bekwamen, maar vooral om door zijne tusschenkomst het theocratisch koningschap in Israël inteleiden.

God zet een wijle tijds het priesterschap op den achtergrond; de profeet daarentegen treedt voorwaarts. Zijne ark laat hij, na den ongelukkigen slag bij Aphek, 1 Sam. 4, door den Filistijn wegvoeren; sinds het onderpand Zijner tegenwoordigheid uit het heiligdom weggenomen is, verliest ook het priesterschap zijne invloedrijke plaats in het midden des volks, en houdt het heiligdom, al blijft er de dienst waargenomen, op het middelpunt des volkslevens te zijn. Immers heeft God Silo's tent verlaten, Ps. 78:60, en van Ahitob, Eli's naaste aangewezen opvolger, weten wij niet eens met zekerheid of hij hoogepriester is geweest. Tegelijk deed God een ander in Eli's plaats op den voorgrond treden, kennelijk met de bedoeling, om aller oog op hem te vestigen als op 's volks aangewezen leidsman. Het was Samuël, zoon van Elkana, den Leviet, alreeds door Hanna, zijne moeder, die hem van God afgebeden had, vermaard. Reeds vóór zijne geboorte tot den dienst des heiligdoms gewijd, was hij onder Eli's opzicht te midden van vele verzoekingen tot een trouw dienaar des heiligdoms opgewassen, wien God reeds vroeg openbaringen gaf. Naarmate Eli's zonen daalden, steeg Samuël in aanzien; alras erkende geheel Israël van Dan tot Berseba toe, dat hij van God tot profeet bevestigd was, 1 Sam. 3:19—21. Aan hem klemde zich het volk na Eli's dood, als aan zijne laatste hope vast; in hem zag men Eli's plaatsvervanger als van God zelven uit kracht zijner profetische begaafdheid aangewezen. Alzoo berustte zijn richterschap niet, gelijk bij zijn voorganger, op een geërfd ambt, maar uitsluitend op de goddelijke bekwaammaking; hij wordt als richter erkend omdat hij als profeet is aangewezen. Niet licht was de taak, die er mede op zijne schouders werd gelegd. Beide het godsdienstig en staatkundig leven des volks was in diep verval;

de dienst der afgoden greep weer om zich heen, en het tegenwicht ontbrak, wijl het heiligdom was verworpen; de Filistijn, in macht steeds wassende, had niet slechts het kustland in bezit, maar nestelde zich tot in 's lands midden. Maar God is met Samuël. Na eerst met goeden uitslag als hervormer opgetreden te zijn, 1 Sam. 7 : 3, 4, wordt hij 's volks verlosser in den slag bij Mizpa, waar God zelf met hem strijdt, 1 Sam. 7 : 10. Na het land van afgoden en vijanden te hebben gezuiverd, wijdt hij zich geheel aan het volk, door jaarlijks rond te trekken om gericht te houden, 1 Sam. 7 : 16. Uit kracht zijner profetische volmacht, bouwt hij den Heere een altaar te Rama, zijne woonplaats, 1 Sam. 7 : 17 en treedt hij ook elders op, om offermaaltijden te houden, 1 Sam. 9 : 12. In alles was het zijn streven om in 's volks midden den grondslag te leggen tot opbouwing der theocratische orde; vandaar was hij den volke als een tweede Mozes, vgl. Jer. 15 : 1. Toegerust met den profetischen geest, bracht zijne verschijning er niet weinig toe bij om het volk tot besef te brengen van de hooge beteekenis, die het profetisch ambt voor het algemeen welzijn en de vervulling der volksbestemming had. Als om te toonen, dat de tijd was gekomen, waarin de profeet onmisbaar bestanddeel van den Godsstaat was, voegde God hem een tal van mannen toe, evenals hij met den profetischen geest begiftigd, en zoo met elkander een eigenlijk gezegden profetenstand vormend in 's volks midden; te Rama woonachtig, en waarschijnlijk gemeenschappelijk levende, hadden zij hem tot hun hoofd, 1 Sam. 19 : 20. 't Is God zelf, die zich gelden doet, als hij Israël's laatsten richter met den glans des profeten omgeeft; want een profeet is de handhaver van het goddelijk recht, en de tijd is gekomen, waarop het goddelijk recht zal worden vertreden. Geef ons een koning — zoo luidt straks het laatste woord des volks; hoe noodig dan dat er een profeet zij, een profeet als Samuël, om te zorgen dat deze eisch niet ingewilligd worde dan met behoud van het volle koningsrecht Gods, opdat de theocratie zich niet oplosse vóór den tijd.

12. Volgemaakt werd de maat der zonde gedurende het richterlijk tijdvak bedreven, door den eisch om een koning; door zulk een eisch toch te stellen, verwierp Israël Jehova als Koning, hief het de theocratie op, en deed het zijne eigene heerlijkheid als theocratisch volk te niet.

Samuëls dagen spoedden ten einde, en de vraag, wie hem straks vervangen zou, kon door niemand beantwoord worden, zelfs door Samuël niet. De zonen van den Profeet blijken ongeschikt en ongezind om het werk des vaders voort te zetten, 1 Sam. 8 : 3; de profetische geest is geen erfgoed gelijk het priesterlijk ambt. Intusschen dreigt Nahas, de Ammoniet, met een krijg, 1 Sam. 12 : 12; wien zal Israël tegen hem over stellen? Een koning slechts, zegt men, kan ons helpen. Nog leeft Samuël; waartoe dan gewacht tot hij heengegaan is? Men gebruike den profeet door den koning van hem te vragen. Zoo nadert het volk tot zijn Richter met den eisch om een koning. Geen richter begeert het meer, zelfs geen tweeden Samuël, maar een hoofd, met dwingende macht bekleed, gelijk alle volken van rondsom hebben.

Niets minder sluit zulk een eisch in zich, dan verwerping van Jehova's koninklijk gezag. Niet Samuël, God was verworpen. 1 Sam. 8 : 7, 8. Was Jehova Israëls koning niet? Hij was het in zoo letterlijken zin, dat een koningschap, gelijk bij de volken gevonden werd, met Zijn koningschap over het volk ten volle onvereenigbaar was; Israël kon geen koning hebben, gelijk de volken der wereld, omdat het reeds een koning had. Slechts voor zulk een koning was er in de theocratie plaats, die zich beschouwde als eerste Staatsdienaar des eigenlijken Konings, geroepen om diens bevelen uit te voeren, hem in Mozes' Wet of door het woord der profeten gegeven. Maar zulk een koning begeerde Israël niet. Zijn verlangen naar een koning sproot niet voort uit het besef van onmacht, om zonder den steun van een koninklijken dienaar Gods, het ideaal van een priesterlijken Staat te verwezenlijken. Ware dit het geval geweest, God zou ze niet afgekeurd hebben; alsdan toch zou zij in den grond eene begeerte naar den Messias zelven geweest zijn. Maar uit zoo heilige bron rees zij niet op; slechts een wereldschen koning begeerde men, terwille van wereldsche belangen, een man, die de orde bracht in 's lands zaken en den vijand van de grenzen hield. Alsof God zelf geen anderen en beteren weg tot verkrijging van uiterlijken welstand had aangewezen in de gehoorzaamheid aan Zijne Wet! Hieraan dacht men echter niet; de oorzaak van verwarring en verdrukking werd niet bij zich zelf gezocht, maar zijdelings Gode toegeschreven. Men beschouwde het als een gebrek in de theocratische Staatsregeling, dat er geen koning, met dwingende macht, aan het hoofd des volks was geplaatst. Men had alzoo aan zijn goddelijken Koning niet genoeg; er scheen iets aan Zijne macht of trouw te ontbreken. Niet in terugkeer tot God, over de wegen van bekeering en geloof henen, werd het heil gezocht, maar in eene verandering van den regeeringsvorm. Hoe gelukkig waren de Volken van rondsom niet! Hadden zij, evenals Israël, geen koning dan Jehova, zij zouden even ongelukkig zijn. Van den koning alleen het heil; een richter, wien men niet bekomen kan, als men wil, en wien men niet behoeft te volgen, tenzij men wil, voldoet niet meer. Geef ons een koning — zoo was de droeve slotsom eener eeuwenlange historie! Israël is op weg om zijne bestemming tot priesterlijk koningsvolk prijs te geven voor den glans van den aardschen koningsstaat; het is bezig zich zelf te veranderen in een volk van deze wereld.

13. Al komt 's volks begeerte voort uit een ontheocratischen geest, zoo wordt zij nochtans door God wegens hoogere oogmerken ingewilligd, onder voorwaarde echter, dat de toekomstige Koning zich niet als oppermachtig beschouwe, maar als hoogste dienaar van den theocratischen Staat; in Saul ontvangt Israël zijn eersten koning.

Tot Samuëls eigene verwondering willigt God 's volks bede in; want Hij beveelt hem Saul, uit den stam van Benjamin, tot koning te zalven, tot een teeken, dat hij toegerust werd met den Geest, die hem bekwaam moest maken om te regeeren, Spr. 8 : 15, en tevens onschendbaar werd gesteld, als dienaar van den hemelschen Koning. Dat

God den wille des volks tegemoet komt, in spijt er van dat Hij zelf hunne begeerte als een verwerping van Zijn koningschap veroordeelt, bevreemde ons niet. Want ook Gods wille beweegt zich, schoon uit een gansch ander oogmerk, in dezelfde richting als het streven des volks, te weten naar het koningschap henen. Heeft Israël thans afdoende bewezen, dat het, zelfs met den steun, die God het in richters als Samuël gaf, het begrip der theocratie niet kan verwezenlijken, God laat het daarom niet varen. Meer dan een Richter zal Hij Zijnen volke geven, een koning namelijk, een vaste, staande macht, in het midden Zijns volks, opdat deze het volk brenge tot gehoorzaamheid aan de Wet, en als vrucht er van, tot de erfenis der heerlijkheid Gods. Slechts is noodig, dat God zorg drage om het koningschap bestaanbaar te maken met de theocratie. Zooals het volk den koning wil, bloot als drager van macht, kan God hem in Zijn koninkrijk niet dulden; daarom stelt Hij zelf vooraf de voorwaarde vast, onder welke Hij een koning in Zijn koninkrijk hebben wil. 't Is deze, dat de koning niets meer dan Zijn Stadhouder zij, gebonden aan Zijne Wet, gehoorzaam aan Zijne profeten, en steeds doordrongen van het besef, dat hij uitsluitend voor de handhaving van Gods koningsrecht heeft te zorgen. Als Saul van dezen geest blijkt te zijn, dan zal Jehova zijnen stoel bevestigen; want dan bevestigt Hij er Zijnen eigenen troon door. Maar zoo niet, Israël wete het, geen mededinger naar Zijn koninklijk gezag duldt de God des ijvers op Israëls troon! Daarom laat God Samuël nog in 's volks midden en aan 's konings zijde blijven; is hij geen richter meer, toch zal hij, als wachter van het recht des Souvereinen Gods, naast den koning staan. Alzoo heeft de geschiedenis met de invoering van het koningschap eene belangrijke schrede voorwaarts gezet; het wordt thans de vraag of het koningschap het volk tot zijne bestemming zal brengen. Van den koning hangt voortaan alles in Israël af; zal hij zegen over het volk brengen of vloek? De boom is geplant; zal hij zijnen stam bevestigen en zijne takken uitbreiden, opdat het volk in zijne schaduw rusten mag, of zal zijn groen verdorren en zijn stam omgehouwen worden, den volke tot ondergang? De geschiedenis zal het antwoord geven. Zij zal ons leeren, dat ook de koning, òf onwillig, òf onmachtig blijken zal om de theocratie te volmaken; daarom zal de boom omgehouwen worden. Omgehouwen, ja, maar niet uitgeroeid. Want de wortel wordt in de aarde gelaten, opdat er een rijske uit spruite, dat weer een boom wordt, welks blad nimmer afvallen zal. Ook de historie van het koningschap zal eindigen met een eisch, te weten, met den eisch om een koning, die het hart zijner onderzaten in zijne macht heeft, gezind en gerechtigd om de Wet Gods van hare tafelen over te schrijven in hunne harten. En wat de historie eischt, zal God het volk schenken; want aan de historie heeft Hij de taak opgedragen, om aan te wijzen, dat wat Hij besloten heeft te geven, tot heil des volks onmisbaar is. Den aardschen koning doet Hij op den troon klimmen, omdat Hij van zins is den hemelschen koning te geven; intusschen laat Hij de geschiedenis bewijzen, hoe noodig het is, dat Hij den eersten door den laatsten vervangt.

II.

HET ANTI-THEOCRATISCH KONINGSCHAP.

14. Saul was niet de man naar Gods hart; zijne opvatting toch van het koningschap bleek strijdig met het theocratisch beginsel, dat door Samuël gehandhaafd werd. Volgens dit beginsel toch moest het koningschap niet den persoon des konings, maar Jehova zelven dienen, als instrument tot bevestiging Zijner heerschappij over Zijn volk; daar Saul deze orde echter omkeerde, en zich even ver vrijmaakte van Jehova's gezag, als zijn politiek zulks eischte, nam God hem de krone af, allen, die op Israëls troon zouden zitten, tot een waarschuwend voorbeeld.

Aan ijver voor Israël ontbreekt het Saul niet; om alle vreemde elementen uit 's volks midden te weren, tracht hij zelfs, een bezworen verbond ten spijt, de Gibeonieten te slaan, 2 Sam. 21 : 2. Zelfs mag hij een ijveraar voor de Wet heeten. De toovenaars en waarzeggers roeit hij uit, 1 Sam. 28 : 9; van de Urim en Thummim daarentegen maakt hij meer dan eens gebruik, 1 Sam. 14 : 19, 37; 28 : 6. Hij is bezorgd dat de wet omtrent het bloed wordt overtreden, 1 Sam. 14 : 34, en staat gereed om zijnen zoon op te offeren aan de heiligheid van den eed, 1 Sam. 14 : 44. Aan zijn hof worden de feesten der wet gevierd, 1 Sam. 20 : 24, en als iets dat van zelf spreekt geldt het gebod, dat de onreine er zich van verwijderd houdt, 1 Sam. 20 : 26. Aan altaren en offeranden liet hij het niet ontbreken, 1 Sam. 14 : 35; 13 : 9; 15 : 15. Toch ontbreekt hem, al dien ijver ten spijt, het eerste vereischte van een theocratisch koning, de gehoorzaamheid; hij stelt het offer boven deze, 1 Sam. 15 : 22. Bij de eerste proef, die Samuël hem stelt, bezwijkt hij reeds. De Filistijnen staan tegenover hem; en ziet, Samuël, zonder wiens offer de strijd tegen hen niet mag worden geopend, toeft zeven dagen lang met zijne komst. Reeds begint het volk, dat achter hem is, zich te verstrooien; langer verwijl schijnt gevaarlijk, en geen geloof geeft kracht tot wachten; daarom offert de koning de goddelijke wet aan het vermeend staatsbelang op, en stelt zich in Samuëls plaats door zelf offer te brengen, 1 Sam. 13. Later maakt hij het niet beter. Na zijne zegepraal op Amalek overtreedt hij opnieuw Jehova's bevel, hem door Samuëls tusschenkomst gegeven. God toch had hem geboden om alles wat zijne hand bij den vijand vond te verbannen; in plaats van het te doen, verschoonde hij Agag, den koning der Amalekieten, met het beste, ja, het naast beste van het vee, terwijl alleen het verachtelijke en verdwijnende gebannen werd, 1 Sam. 15. Daar alzoo kennelijk bleek, dat Saul, al zijnen ijver ten spijt, geen gehoor-

zame, maar een eigenwillige en eigenwijze knecht was, die in den grond het koningschap vrij wilde maken van Jehova, zoo liet God hem aankondigen, dat een ander in zijne plaats over het volk Gods zou worden gesteld. Had God niet vooruit gezegd, dat Hij het koningschap alleen wilde onder voorwaarde, dat het zich slechts beschouwde als eene macht, wier bevoegdheid zich beperkte tot het uitvoeren van wat Hij geboden had? 't Was dan zeer in de orde dat Samuël den ongehoorzamen koning aankondigde, dat God hem juist zoo behandelen zou, als hij God behandeld had; „omdat gij Jehova's woord verworpen hebt, zoo heeft Hij u verworpen, dat gij geen koning zult zijn," 1 Sam. 15 : 23. Van dien tijd af gaat Gods Geest, die hem bij zijne zalving was medegedeeld, hem verlaten; vandaar verandert hij tot onherkenbaar wordens toe. Wel wijkt zijn heldenmoed, dien hij tegenover Nahas, in de verlossing der mannen van Jabez, 1 Sam. 11, en tegenover de Filistijnen, als hij met 600 getrouwen tegen hen stand hield, aan den dag legde, niet van hem; niet zonder reden zegt Davids lijkzang dat Sauls zwaard nooit ledig wederkeerde. Maar zijne heldhaftigheid is geene geloofskracht meer; 't is de worsteling eener vallende grootheid met den overmachtigen vloek. Van den geest der wijsheid en der hope verlaten, uit zich zijne kracht in daden van onzinnig geweld; men denke aan het gruwelijk bloedbad dat hij onder Nobs priesterschap aanricht, 1 Sam. 21; zelfs tegen eigen huis, David en Jonathan, wil zijn zwaard woeden. Vervangen is de geest der zalving door een geest des kwaads; sinds wisselen zijne stemmingen tusschen woede en neerslachtigheid af. Zijne beste kracht verteert hij in het najagen van den man, in wien hij den erfgenaam van zijn troon ziet; wantrouwen in allen, tot zelfs in zijne eigene huisgenooten toe, vergiftigt zijn leven, 1 Sam. 20 : 30; 19 : 17. De Filistijn houdt ten laatste op den van God verlaten koning te vreezen, en trekt hem als een engel des gerichts tegemoet. Van den zwijgenden God keert hij zich tot de geesten der waarzegster; eene verschijning van Samuël bluscht, in den laatsten nacht zijns levens, de laatste vonk zijner hoop. Met nagenoeg heel zijn huis liet hij in den heldenstrijd met den Filistijn op Gilboa's hoogten het leven. Midden in den slag van zijn eigen leger afgesneden, zag hij zich den vijand tot mikpunt gesteld, en liet hij zich vallen in zijn eigen zwaard, als een, wien geen helper overschiet dan de dood.

III.

HET THEOCRATISCH KONINGSCHAP.

15. In David, den zoon van Isaï, uit Bethlehem-Juda, geeft God Zich, in Sauls plaats, den man naar Zijn hart, die Hem het beeld zal vertoonen van een koning, die het zijne hoogste bestemming acht, om den band tusschen Jehova en Israël te volmaken.

Dat Israëls eerste koning uit Benjamin was, wees er den opmerkzamen beschouwer op, dat zijne heerschappij slechts voorbijgaande zou zijn; want de scepter was niet aan Benjamin, maar aan Juda toegezegd. Naar Juda's stam begint zich dan ook Israëls scepter te neigen; Sauls dwaasheid maakt ruimte voor de vervulling der profetie. Samuël toch wordt, na Sauls verwerping, gezonden tot Isaï, den Bethlehemiet, uit den stam van Juda, wiens geslachtsregister opklom tot Perez, dien Thamar Juda baarde, en beroemde namen bevatte, als van Nahesson, Juda's stamhoofd, Num. 1 : 7, en van Boaz, losser der liefelijke Ruth, Ruth. 4 : 17—22. Niet op Eliab, Isaï's oudsten zoon, die zich evenals Saul, door zijn kloek voorkomen onderscheidde, had God Zijne keuze gevestigd, maar op den jongsten, David, die van achter 's vaders kudde moest worden gehaald. In het midden zijner broederen giet Samuël den oliehoorn over zijn hoofd uit, tot een teeken er van, dat hij in Sauls plaats koning zal worden over Israël. Meer werd hem niet getoond; niets te zeggen, van wat hem was geschied, en voorts God te laten zorgen, dat vervuld zou worden, wat hem was verkondigd, was zijne naaste roeping. Intusschen wordt Gods Geest alvast vaardig over hem; achter de schapen zingt hij zijne eerste psalmen. Alras heft God hem voor aller oog opwaarts; 't was op den dag toen Goliath Jehova's naam en Israëls slagordenen smaadde. En hoe ongezocht ging zijne verhooging niet toe! Zijn vader zendt hem naar het leger, om er zijne broeders teerkost te brengen; hij hoort den Filistijn lasteren, en merkt, dat niemand den moed heeft om zijnen mond te stoppen, in spijt er van zelfs, dat de koning zijne oudste dochter aan den overwinnaar heeft toegezegd. Niet uit overmoed of uit eerzucht, neen, uit lust om Jehova's en Israëls eer te handhaven, onderneemt hij den tweekamp, vol vertrouwen op denzelfden God, die hem vroeger van den leeuw en den beer had verlost. Met zijnen slingersteen werpt hij den reus ter aarde, en onder het gejuich van Israëls duizenden, houwt hij den vijand met diens eigen zwaard het hoofd af. Deze heldendaad won hem Sauls hart; inzonderheid krijgt Sauls zoon, de edele Jonathan, hem lief als zijne ziel. Van 's konings wapenknecht wordt hij 's konings legerhoofdman; kloeker en trouwer dienaar kon geen vorst hebben, dan een jongeling als hij, die reeds in den strijd met leeuw en beer ge-

toond had, dat hij zich dorst te wagen voor wat hem was toebetrouwd. Ofschoon allen hem prezen, zelfs boven Saul, prees hij zich zelven niet; hoe hoog hij klom, zijn hart bleef in de laagte; in stillen ootmoed diende hij koning en volk, zonder iets te beoogen dan beider heil. Hij eischte Merabs hand zelfs niet op; niet om haar, maar om Gods eer toch, had hij den Filistijn verslagen. Geen oprechter dienaar had Saul dan hem; zelfs diende hij den van God verlaten, door een boozen geest verschrikten koning, zoowel met de harp als met het zwaard.

16. David moet Sauls tegenhanger worden; daarom leidt God hem niet dan over den weg der verdrukking henen naar zijnen troon. Immers wil Hij hem oefenen in gehoorzaamheid. David moet leeren om zijne verlossing en kroning vertrouwensvol aan Gods trouw en macht over te laten, van zelfshulpe verre. Zoo alleen wordt hij geschikt om tot den koningsrang, dat is, tot den zoonsrang te worden verheven, als een, die den scepter niet naar eigen wil en tot eigen voordeel, maar in Godes geest en tot Israëls welzijn voeren zal.

Nu Saul merkt, dat het volk David meer prijst dan hem, ontbrandt hij in naijver. Niet van zins hem nog meer te verhoogen, onthoudt hij hem, tegen zijne belofte in, zijne dochter Merab. Zelfs begeert hij David's dood. Het verheugt hem, dat Michal, zijne jongere dochter, zijnen vijand bemint; want door honderd voorhuiden van Filistijnen voor haar te eischen, stelt hij haar hem tot een valstrik, 1 Sam. 18 : 21. Maar zijne berekening faalt; levend komt David, met honderd voorhuiden meer dan geëischt waren, uit den strijd terug. Zoo werkt Saul's boosheid er toe mede om hem steeds hooger te doen stijgen. Thans deelt de koning, onbekwaam om zich langer in te houden, aan zijne knechten zijn voornemen mede om David te dooden. Maar ook ditmaal heeft hij niet met Jonathan gerekend, den trouwen vriend, door wien David steeds op de hoogte wordt gehouden van alles, wat Saul tegen hem bedenkt. Wordt hij door Jonathan's voorspraak nog een tijdlang geduld, dat hij zijn leven niet zeker is, bewijst de spies, die Saul, onder drijving van den boozen geest, naar hem uitsteekt. Nieuwe overwinningen, door hem op de Filistijnen behaald, wekken den lust aan zijnen dood opnieuw in Saul's naijverige ziel op. Ditmaal redt hem Michal's trouw; door hare list gelukt het hem zich door de vlucht te redden. Sedert is hij voor goed van het hof gescheiden, en opent zich de weg eens zwervelings voor zijnen voet. Bij Samuël vindt hij eene korte verademing; in het midden der profeten, die rondom dezen grijzen godsman vergaderd zijn, ontvangt hij eene hartsterking tegen het lijden der naaste toekomst. Met enkele getrouwen vliedt hij tot Achis, den Filistijn, na zich eerst, bij Achimelech, den hoogepriester, van teerkost en wapenen te hebben voorzien. In Gath wordt hij spoedig herkend; indachtig, dat de waanzinnige onschendbaar wordt geacht, redt hij zijn bedreigd leven, door zich krankzinnig te houden. Van daar vlucht hij naar Adullam's spelonk, alwaar benevens zijne verwanten, zich eene bonte schare van onvergenoegden en vervolgden tot hem vergadert. Later voegt zich ook Abjathar tot hem, met de

Urim en Thummim, wellicht ook de profeet Gad; 't was opdat hij merken zou dat God hem niet had verlaten. Na zijne ouders bij den Koning der Moabieten te hebben geborgen, trekt hij, op Gods bevel, met zijne 400 mannen, naar het zuiden van Juda. Aldaar wordt hij zijn volk tot zegen; want hij treedt er op als beschermer tegen de naastliggende vijanden. Zoo verlost hij Kehila uit der Filistijnen hand, en houdt hij de rooverbenden der woestijn van de grenzen. Maar al heeft hij recht hiervoor dank en hulp te eischen, zoo ervaart hij, dat ondank 's menschen loon is. Meer dan eens wijst men hem aan Saul aan; nergens, noch achter Kehila's muren, noch in de bosschen van Ziph, noch in de wildernis van Havila, is hij veilig. Maar nooit wreekt hij zich aan zijn volk. Dit juist maakt zijnen toestand zoo gevaarlijk, dat hij, om des gewetens wil, niet tegen Saul strijden mag, en zich vergenoegen moet met hem te ontwijken. Schitterend echter doorstaat zijne trouw elke proef. Hij weigert zich zelf te verlossen; aan God heeft hij zijne redding toevertrouwd. De gelegenheid om Saul te dooden laat hij tot tweemalen toe ongebruikt. Zelfs aan zijn ondankbaar volk wreekt hij zich niet, maar laat een Nabal het leven; al dorst zijn hart ook naar wraak, zoo buigt hij voor het Godswoord uit Abigaïls mond. Daarom redt hem de Heere; als Saul hem omsingelt, roept God den Filistijn, om zijn vijand van hem af te trekken, en in zijn twist met Nabal doet God zelf uitspraak door gericht. Dwingt hem ten laatste Saul's rustelooze vervolgzucht om opnieuw tot Achis toevlucht te nemen, God zorgt dat hij in het oog van den Filistijn genade vindt. In Ziklag wordt hem eene wijkplaats gegeven. Daar vergaderen zich nieuwe helden tot hem, zelfs verwanten van Saul, 1 Kron. 12 : 1—7, en elf der dappersten uit Gad, vs. 8—14, zoodat zijne schaar tot 600 aangroeit. Hier kan hij zijn talent als heerscher des volks oefenen. In plaats echter van naar Achis meening, tegen Juda's volk te strijden, kampt hij slechts tegen Juda's vijanden; naardien hij echter zorgt, dat geen vijand overgelaten wordt om hem te verraden, en dat zijn koninklijke leenheer steeds zijn aandeel aan den buit ontvangt, blijft hij in Achis' vertrouwen deelen. Een jaar en vier maanden duurt deze bedenkelijke verhouding voort. Ten laatste dreigt de vernieuwing van den krijg tusschen Filistijn en Israëliet David in de noodzakelijkheid te brengen om het masker af te werpen; God echter zorgt dat de Filistijn zelf hem buiten den strijd laat. Naar Ziklag, vanwaar hij reeds tot Achis opgetrokken was, wedergekeerd, vindt hij de stad verbrand; eene bende Amalekieten heeft alle ziel en alle have weggevoerd, niemand weet waarheen. Daar zijn eigen volk hun ongeluk aan hem wreken wil, stijgt zijn jammer ten top; maar hij zelf sterkt zich in zijnen God. Door 's priesters godspraak geleid, zet hij den roover na zonder te weten waar hij hem vinden zal, maar zijn geloof wordt niet beschaamd. God doet hem den vijand juist ter rechter ure ontmoeten, en geeft zijne vermoeide scharen eene schitterende zege. Uit den rijken buit, die hem, tegelijk met al het geroofde in handen valt, maakt hij zich alvast Juda's oversten tot vrienden. Nu is zijne verlossing nabij; op den derden dag na zijn droef wedervaren meldt hem de bode, dat Saul, zijn vijand, op Gilboa's hoogten gevallen is.

17. Na het einde van den tijd der beproeving wordt Davids ge-

loof, dat hem kracht had gegeven om zijne verlossing en verheffing Gode over te laten, kennelijk bevestigd; koning toch wordt hij, eerst over Juda alleen, daarna, ruim zeven jaren later, over geheel Israël (1055—1015.)

Ook na ontvangst van het bericht, dat de troon door Sauls dood ledig geworden was, blijft David zich gelijk; verre houdt hij zich van alles wat zwemen mocht naar eigenmachtig optreden tot inbezitneming der hem toegezegde kroon. In plaats van over Sauls dood vroolijk te zijn, is hij droevig, wijl zijn oog geopend is voor de ellenden, welke 's konings val in de naaste toekomst over het land brengen zal. In een wonderschoonen klaagzang, 2 Sam. 1 : 19—27, vereeuwigt zich de herinnering aan zijne zielesmart. Den bode, die zich aan den stervenden heldenvorst vergrepen had, geeft hij, in plaats van het verwachte loon, in den dood de welverdiende straf, 2 Sam. 2 : 15. Ofschoon veler oogen op hem gevestigd waren, als op Israëls Verlosser, deed hij toch geene enkele schrede voorwaarts zonder God; Hem vraagt hij wat hij doen moet. Op Jehova's aanwijzing begeeft hij zich met zijn huisgezin en zijne helden metterwoon naar Hebron. Daar kiest hem Juda's stam tot zijn koning; in Juda is ook Simeon begrepen, de kleine stam, die op weg is om in Juda weg te smelten, 1 Kron. 4 : 31. Intusschen hadden de overige stammen, voorzoover zij hierin niet door de Filistijnsche overheersching werden verhinderd, door tusschenkomst van Abner, Sauls neef, Esbaal, of gelijk zijn naam later omgezet werd, Ischboseth, Sauls jongsten en eenig overgeblevenen zoon, tot koning over zich gesteld. Hij was een zwak vorst; zijn, en 's volks gebieder, was Abner, de kloeke krijgsheld, aan wien hij zijne verheffing te danken had. Ischboseth zetelde te Mahanaïm, in het Oost-Jordaanland, wijl het land ten westen der rivier, na Sauls nederlaag, gedeeltelijk door de Filistijnen in bezit was genomen, en, naar uit vergelijking met 2 Sam. 2 : 10 schijnt, nog wel vijf jaren lang buiten machte was, om zich openlijk aan Ischboseth's kant te scharen. Abner beijverde zich om ook Juda met geweld onder Sauls huis te brengen; de vloek, over dit huis gesproken, deed, zijn talent en dapperheid ten spijt, reeds de eerste poging er toe mislukken, 2 Sam. 2 : 12—32. Bij Gibeon geslagen, vliedt hij naar Mahanaïm terug, na op zijne vlucht uit noodweer Asahel, Joabs broeder, te hebben gedood. Nog lang bleef de burgerkrijg aan de grenzen aanhouden. God echter sterkte David, maar Ischboseth deed Hij zwakker worden. Ten laatste onttrok Abner den reeds wankelenden troon van Ischboseth zijnen onmisbaren steun, uit wraak over het verwijt, door den wantrouwenden vorst tegen hem gericht, als zou hij ingegaan zijn tot Rizpa, Sauls bijwijf, om zich, door vermaagschapping met zijns vaders vrouw, den weg tot de heerschappij over zijns vaders rijk te banen. Openlijk verklaarde hij zich thans tegen Ischboseth, en bood hij David het koninkrijk aan; met goeden uitslag knoopte hij tevens met de oudsten der stammen onderhandelingen aan over de overdracht des rijks aan Juda's koning. David ontving hem met alle eere, en ging op zijn voorslag in, mits hem Michal, de dochter van Saul, die deze van hem genomen en aan Paltiël uitgehuwelijkt had, werd teruggegeven. Waarschijnlijk wilde David door hernieuwing zijner verbintenis aan het volk doen zien,

dat hij, als verwant des vroegeren konings, minstens evenveel recht op de opvolging had als Ischboseth. Nochtans had God een beteren weg naar den troon, dan Abners staatkunde opende, voor zijnen Gezalfde beschikt. Want Abner valt, nog vóór hij zijne plannen ten volle had uitgevoerd, onder Joabs zwaard, de bloedwraak ten offer; ook Ischboseth wordt door sluipmoordenaars vermoord. David zelf, over zulke gruwelen ten hoogste verontwaardigd, wascht zijne handen in onschuld, en zoo hij Joab voorloopig al spaart, aan de Benjaminieten wreekt hij Ischboseths bloed. Nu komen de overige stammen van Israël, door hunne oudsten vertegenwoordigd, hem de kroon aanbieden; te Hebron zalven zij hem tot koning. De omstandigheid, dat hij reeds in Sauls dagen Israëls heirvoerder was geweest, deed er het hare toe; den doorslag gaf echter het geloof, dat God zelf hem door Samuëls dienst tot het koningschap had geroepen. Want God had gezorgd dat zijne roeping niet verborgen was gebleven; Saul zelf was er mede bekend, 1 Sam. 24:21; aan Samuëls tusschenkomst was het voorzeker tevens te danken dat heel het volk het wist: immers stond het vast voor Abigaïl, 1 Sam. 25: 30, en was het evenzeer aan Abner bekend, 2 Sam. 3:9, 18, als iets dat elk wist. Van het driedaagsche vreugdefeest, bij Davids inhuldiging te Hebron gevierd, is sprake 1 Kron. 12:38—40.

18. Jeruzalem wordt voortaan de stad, waar de koning den zetel zijner heerschappij vestigt; zijne ligging reeds wijst het aan als middelpunt des lands. Naar deze stad voert David ook de Ark op; zijne begeerte om er den God Israëls tevens een huis te bouwen, verraadt zijne overtuiging, dat er eene zoo nauw mogelijke verbinding tusschen God en den koning behoort te bestaan.

Te Hebron kon 's konings rijkszetel niet blijven; het lag daartoe te diep in het zuiden des lands. Jeruzalem was bestemd om de stad des konings te zijn. Voorhands echter bevond het zich in de macht der Kanaänietische Jebusieten; alleen het onbemuurde gedeelte der stad was in Israëlietische handen, maar de van nature reeds sterk bevestigde Sionsburcht, waarschijnlijk in het zuidoostelijk gedeelte der stad gelegen, in de hunne. Zulk eene macht was allerminst in het midden des lands te dulden; vandaar achtte David het vóór alles noodig om Jeruzalem uitsluitend onder zijn eigen gezag te brengen. Na de Sionsburcht, door Joabs tusschenkomst, veroverd te hebben, verhief hij Jeruzalem tot hoofdstad des rijks; daar zou voortaan de zetel zijner heerschappij staan. Deze keuze verraadde zijn juisten blik; Jeruzalem toch lag nagenoeg even ver van het oostelijk als van het westelijk einde des lands; evenzeer was het even ver verwijderd van Juda's zuidgrens als van den noordrand des Ephraimietischen berglands. Alzoo was het middelpunt van dat gedeelte van Kanaän, waar zich het volksleven het krachtigst openbaarde; Galilea en het Overjordaansche toch hadden voor het volksleven slechts ondergeschikte beteekenis. Ook uit een oogpunt van veiligheid was Jeruzalem ten zeerste voor hoofdstad des rijks aan te bevelen. Gelegen op eene hoogte, die van drie zijden zeer steil afviel, behoefde het alleen aan de noordzijde kunstmatig te worden beschut. Zoo sterk was Sions burcht, dat de Jebusieten David

spottende toeriepen, dat blinden en lammen hunne veste wel konden verdedigen. Vooral konden de wegen ten westen der stad, die naar de vlakten der Middellandsche zee afdaalden, zeer gemakkelijk tegen den vijand worden verdedigd. In het algemeen kan gezegd, dat de vijand eerst nagenoeg het gansche land in zijne macht moest hebben, voor hij Jeruzalem aantasten kon. Na de geheele stad onder zijne macht gebracht te hebben, kiest David den heuvel, waarop de Jebusietische burcht gebouwd was, Sion namelijk, tot zijne woonplaats, en heet ze Davids stad. Daar bouwt hij zich met behulp van Tyrische kunstenaars een prachtig paleis; voorts bevestigt hij de geheele stad, geleid door de ervaring, dat God zijnen troon bevestigt. Gedachtig dat alle heil aan de tegenwoordigheid Gods verbonden is, besluit hij om de ark opwaarts te brengen en ze daar ter plaatse neder te zetten, waar God zijnen troon eene plaatse gegeven heeft. De ark hoort bij den troon. Met 30,000 uitgelezenen uit Israël haalt hij ze op van Keriath-Jeärim, de plaats, waar zij gestaan had, sinds de Filistijnen haar hadden terug gegeven. Maar de straf, die den onbedachtzamen Uza overkomt, maakt de ark tot een voorwerp van vrees; de tocht wordt gestaakt, en de ark bij Obed-Edom neergezet. De zegen echter, dien God om der arke wil aan Obed-Edoms huis geeft, overtuigt David opnieuw, dat het toch in het belang zijns troons is, om het onderpand der goddelijke tegenwoordigheid in zijne onmiddellijke nabijheid te hebben; den onheilige toch alleen brengt zij gevaar. Daarom haalt hij de ark weder op, en voert ze, onder gejuich, den heuvel Sion op, alwaar hij ze eene tent spant, tot tijd en wijle dat God Zich weer eene vaste woonplaats wilde geven. Natuurlijk beantwoordde de plaatsing der ark binnen Jeruzalems muren slechts gedeeltelijk aan Davids verlangen, om ook uiterlijk de meest innige verbinding tusschen God en de kroon tot stand te brengen. Maar voor ditmaal kon hij niet verder gaan. Want als hij ook het heiligdom, dat vroeger te Silo, en thans bij Gibeon stond, naar zijne stad overbracht, om er de ark in te plaatsen, dan zou hij verder zijn gegaan dan zijne bevoegdheid reikte. God toch had den tabernakel te Silo verlaten, de tent, die Hij tot Zijne woning onder de menschen gesteld had, Ps. 78 : 60, en tot dusverre had Hij niet gezegd, dat Hij Zijne woning weer betrekken wilde, door bevel te geven om Zijne ark, het onderpand Zijner tegenwoordigheid, weer in het heiligdom te zetten, Ps. 78 : 67, vgl. Jer. 7 : 12—15. Hoe zou David God dan vooruitloopen door Zijne woning naar Jeruzalem over te brengen en er eigenmachtig Zijne ark in te plaatsen?. hij wachtte veeleer op wat God zelf in Zijne genade beschikken zou. Daarom laat hij ark en heiligdom uiteen; het laatste laat hij waar het is, te Gibeon, met de priesterschap, die er aan verbonden is, 1 Kron. 16 : 39, 40, vgl. 2 Kron. 1 : 3. Maar toch leeft de wensch in zijn binnenste, dat God Zich, evenals hij zelf, Jeruzalem tot vaste woonplaats verkiezen mocht, door er Zich een huis te laten bouwen, opdat zijn troon als omvleugeld mocht zijn van de heerlijkheid Gods. Niets minder toch begeert hij dan de meest innige en duurzame vereeniging tusschen God en den koning; zijne stad moet Gods stad zijn en zijn paleis voorhof van Gods huis, vgl. Ps. 132. Meer dan de ark begeert hij bij zich; zoolang zij daar staat onder de tente, die hij over haar gespannen heeft, is God slechts in Jeruzalem als een, die er tijdelijk vertoeft. Hij zette er Zijn heiligdom, neen, meer dan dat,

Hij doe er Zich een huis bouwen, ten teeken dat Hij altijd blijft wonen bij Davids huis, om het te wijden en om het te schragen; Jeruzalem is, zoolang God er geen huis heeft, nog niet ten volle Jeruzalem. Werd aan David bij zijn leven de vervulling van zijn wensch ontzegd, 2 Sam. 7, en bleef alzoo Jeruzalem achter zijne bestemming, toch werd hem het uitzicht gegeven, dat God Zich in zijne stad een huis geven zou. Eerst Salomo echter zou Davids werk volmaken.

19. Kennelijk door God gesterkt, werpt David van rondsom 's volks aloude vijanden ter neder; in korten tijd verheft hij Israël tot den machtigsten Staat van West-Azië. Zijn koninkrijk wordt er het type door van den wereld-overwinnenden Godsstaat.

Zijner roeping indachtig, om Israël van zijne vijanden te verlossen en tot een zelfstandigen Staat te maken, is Davids zorg vooral op het leger gericht. Desnoods kan hij, volgens 2 Sam. 24 : 9, 1,300,000 man te velde brengen. Dit leger stond onder aanvoering van den dapperen Joab, een der krachtigste steunpilaren van Davids troon. Van dit leger vormden de 600 helden, die Davids ballingschap hadden gedeeld, de eigenlijke kern, onder opperbevel van Abisaï, Joabs broeder. Deze 600 helden woonden bij David in Jeruzalem in eene eigene kazerne, Neh. 3 : 16; uit hun midden werden de hoofdlieden der verschillende leger-afdeelingen gekozen. De Crethi en Plethi, uit uitlandsche, tegen soldij dienende krijgsknechten gevormd (Cretenzen en Filistijnen), vormden Davids eigenlijke lijfwacht; zij stond onder bevel van Benaja, welke laatste onafhankelijk was van Joab, den opperbevelhebber des legers, en uitsluitend den koning onderworpen. Elke maand moest eene der leger-afdeelingen strijdvaardig zijn; zij bestonden uitsluitend uit voetknechten: ruiterij en wagenen, schoon bij de vijanden aanwezig en daar voorwerp van groot vertrouwen, had David niet, wijl hij wist, dat God zijn bondgenoot was; hij verlamde dan ook de buit gemaakte paarden, en verbrandde op een honderdtal na de buit gemaakte wagenen. En God beschaamde zijn vertrouwen niet; Hij gaf alle vijanden, die zijne ziel en zijn volk zochten, in zijne hand. Dat de omliggende volken wegens zijne verheffing tot het koningschap onrustig werden en samenspanden om hem zijne kroon van het hoofd te rukken, bevreemdt ons niet; men berekende zeer juist, dat Israël, onder zulk een koning en met zulk een leger, op zijne beurt gevaarlijk worden kon voor zijne naburen. Toch lag niets minder in Davids ziel en op Israëls weg, dan het streven om door geweld van wapenen zich tot wereldbeheerscher en Israël tot wereldmacht te verheffen. Het was genoeg zoo Israël op eigene erve vrij was, en de naast gelegene volken in staat van cijnsbaarheid bracht, om zijne eigene erve vrij te houden. En dat de volken uit eigene beweging David den krijg aandeden, opende hem zeer ongezocht de gelegenheid hen aan zijne kroon te onderwerpen, zonder hun eenig onrecht aan te doen; op het recht des krijgs, niet op onrechtvaardige ingrijping in hunne zelfstandigheid, moest zijne heerschappij over hen trouwens berusten. Vóór allen vielen de Filistijnen in zijne hand, 's volks machtigste vijanden, die tot tweemalen toe in het dal Refaïm, een uur ten zuidwesten van Jeruzalem, waren doorgedrongen, 2 Sam. 5 : 17—25; 1 Kron. 14 : 8—16; zoo volledig werden zij geslagen, dat wij

ze eerst onder Joram weder ten krijg tegen Juda optrekken zien, 2 Kron. 21 : 16. Daar hunne afgoden werden buit gemaakt, werd de eer der ark gewroken; ook moesten zij het heilige land ruimen, en verloren bovendien een deel van hun eigen land, 2 Sam. 8 : 1, 1 Kron. 18 : 1. De Moabieten werden eveneens geslagen; dat zij, in spijt van de diensten, die hun koning aan Davids ouders bewezen had, niet slechts bekrijgd, maar ook met groote hardheid werden behandeld, 2 Sam. 8 : 2, doet onderstellen, dat zij zich zwaar aan David hadden vergrepen; hun overblijfsel werd schatplichtig gemaakt. De Ammonieten werden tot straf voor den hoon, Davids gezanten aangedaan, eveneens ten onder gebracht, in spijt er van, dat zij ondersteund werden door een tal van kleinere Syriesche koninkrijken, aan wier hoofd Hadad-Ezer van Zoba stond, 2 Sam. 12 : 26—31. Eerst werden zij tegelijk met de Syriërs geslagen; drie jaren later viel hunne hoofdstad Rabba David in handen. De Syriërs, die na hunne nederlaag opnieuw tegen David te velde trokken, door bondgenooten uit Mesopotamië versterkt, werden door David zelven bij Chelam verslagen; hun veldheer Shobach sneuvelde er, 2 Sam. 10 : 16—18. Daar de Syriërs van Damaskus den koning van Zoba te hulp kwamen, bond David ook tegen hen den strijd aan, met het gevolg dat Damaskus in zijne hand viel. De Edomieten, die, waarschijnlijk tijdens David wegens den strijd met de Syriërs buitenslands was, een inval in Juda gedaan, en er bloedig huis gehouden hadden, waren thans aan de beurt; Abisaï versloeg ze, en roeide ze haast uit, na een krijg, welks halfjarige duur, met het oog op de verdedigbaarheid van hun bergachtig land, van enge passen en steile hoogten vol, kort kon genoemd worden, 1 Kron. 18 : 12—13. Met de Feniciërs stond David op vriendschappelijken voet; Hiram, koning van Tyrus, was zelfs zijn bondgenoot, 2 Sam. 5 : 11; van Thoï, den koning van Hamath, eene aan Israëls noordgrens palende stad, ontving hij geschenken van hulde, 2 Sam. 8 : 9, 10. Zoo gaf God David rust van al zijne vijanden; hij zelf bleef de nederige man, en gaf, in tal van psalmen, Gode openlijk de eer, 2 Sam. 22; Ps. 18, 60, 144, en in de eerstelingen van den buit de schuldige hulde. Om zijn eigen huis te bouwen nam hij, tot Abigail en Ahinoam, de gezellinnen zijner ballingschap, nog meerdere vrouwen; alras begon het geslacht Davids eene eigene plaats te beslaan onder de geslachten des volks, Zach. 12 : 12. Zijne rijke inkomsten, uit den buit der volken verkregen, vergunden hem zijn hofstaat op eene hoogte te brengen, welke die van Sauls hofhouding achter zich liet; hoe welbeheerd zijne eigendommen werden zegt ons 1 Kron. 27 : 25—31.

20. In zijne gehoorzaamheid aan de geboden der Wet en de woorden der profeten, vertoont David ons het beeld van den koning, die in het theocratisch samenstel past, als een dienaar, door wiens tusschenkomst het gezag Gods over het volk kennelijk wordt bevestigd.

In de Wet van Mozes was den koning de regel gegeven, waarnaar hij regeeren moest; in den profeet stelde God een wachter bij zijnen troon, om toe te zien, of hij werkelijk naar de Wet regeerde, en een

gezant, die in alle gevallen, waarin een bijzondere openbaring van den goddelijken wil noodig was, hem deze gaf. De koning maakt tot tegenwicht den profeet noodig; vandaar dat God juist tegen de dagen van het koningschap de profeten vermenigvuldigde. In Davids naaste omgeving vinden wij de profeten Gad en Nathan, beide tevens 's konings levensbeschrijvers, 1 Kron. 29 : 29. Hun is het opgedragen om voor het recht Gods te waken, zorgende dat Hij Opperheer blijve, en David de dienaar, die Zijn recht onverkort laat, door niets tegen Zijnen wil te doen, maar naar Zijne bevelen te regeeren. In zijne gehoorzaamheid aan de profeten, beide aan hunne geboden en aan hunne bestraffingen, onderscheidt zich David wezenlijk van Saul, en vertoont hij de merkteekenen van den theocratischen koning. In hoe hooge achting hij den profeet houdt, toont de omstandigheid, dat hij zijn kind, Salomo, onder Nathans leiding stelt, 2 Sam. 12 : 25, en steeds den profeet vrijheid laat ook om het hardste woord tot hem te spreken. Door naar hun woord te luisteren liet hij Gode den scepter. Nederig toch geeft hij steeds op hun woord acht als op de stem Gods, ook als zij hem geene vrijheid laten om zijne vrome wenschen te vervullen, door den Heere een huis te bouwen, 2 Sam. 7, of hem wegens zijne zonde des doods waardig verklaren; en steeds buigt hij zich voor hun woord, als voor Gods woord, hij, die zelfs in de vloeken der vijanden Gods stem nog vermoedt, 2 Sam. 16 : 10. Hen erkent hij als de tolken van Gods koninklijken wil, door hunne tusschenkomst in te roepen, om te weten te komen, wat God wil dat hij doen zal, 2 Sam. 7 : 2. En ging hij eene enkele maal ondoordacht en eigenmachtig tot eenige regeeringshandeling over, dan buigt hij deemoedig het hoofd onder het oordeel, dat zij namens hunnen Zender hem aankondigen, 2 Sam. 24. Van den geest, die hem bezielde, legde zijne regeering getuigenis af. Gedachtig dat hij als koning niet slechts vertegenwoordiger van den Staat en heer der strijdkrachten, maar ook rechter was, 1 Kon. 3 : 9, legde hij er zich op toe, om zijnen ganschen volke gerechtigheid te doen, 2 Sam. 8 : 15. Hoe hij zijnen koninklijken plicht opvatte, doet de 101e psalm ons zien: allen morgen zal ik alle goddeloozen des lands verdelgen, en uit de stad des Heeren alle werkers der ongerechtigheid uitroeien. Om het recht beter te handhaven stelt hij 6000 uit de Levieten deels tot rechters, deels tot ambtslieden aan. Door ambtslieden hebben wij zooveel als bijzitters der rechters te verstaan, die de Wet moeten uitleggen en voor de uitvoering der vonnissen zorg hebben te dragen. 1 Kron. 23 : 4; 26 : 29. Deze dienst werd „buitenwerk" geheeten, in onderscheiding van den dienst in het heiligdom. Niet minder ijverig betoonde zich David op het gebied van den eeredienst. Nimmer greep hij in het recht of werk der priesters in; 's konings bevoegdheid toch beperkte zich tot de zorg, dat de priesters in hun ambt erkend werden, en dat zij zelven getrouw hun werk deden naar de voorschriften der Wet. Wat hij echter doen kan om den dienst op geregelden voet te brengen, laat hij niet na; want hij verdeelt de priesters in 24 klassen, 1 Kron. 24, gehouden om elke op hare beurt eene week den dienst des heiligdoms waar te nemen. Evenzoo splitst hij, met het oog op den aanstaanden tempelbouw, de Levieten in 24 klassen, 1 Kron. 23; hen, die buiten deze klassen vielen, maakte hij tot deurwachters, en in de Nethinim, waarschijnlijk afstammelingen van vreemde krijgsgevangenen,

geeft hij het heiligdom zijne slaven. Op Gads en Nathans, anders gezegd, op Gods bevel, stelt hij 6000 Levieten tot zangers en muziekanten aan, om den Heere te loven, in 24 koren afgedeeld, 1 Kron. 25 : 1. Zelf dient hij, ook nadat het gezang en de muziek zijner Levieten verstomd is, nog tot op den huidigen dag Gods Gemeente met zijne psalmen, die hij in zijne dagen den opperzangmeesters. Asaf, Heman en Jeduthun overgaf, om, ook tot tegenwicht tegen doodschen vormendienst, in het heiligdom of voor de ark te worden gezongen.

21. Duidelijk komt echter uit, dat David het volk niet tot zijne bestemming opvoeren kan; één slechts, zijn zoon en zijn heer, vermag het. Niet slechts hieruit blijkt het, dat een profeet naast hem moet staan, om te zorgen, dat Gods wil gekend worde en Gods recht onverkort blijve, maar ook nog uit iets anders, uit de omstandigheid namelijk, dat hij, door zijne eigene zonde, over huis en volk instede van zegen, zwaard en dood brengt, zoodat beiden het voortbestaan slechts aan genade te danken hebben.

Dat bij den koning een profeet noodig is, wijst aan dat hij niet ten volle beantwoordt aan zijn begrip; anders toch zou hij zich zelf ten profeet zijn. Eerst de Christus trouwens zal het ideaal van het theocratisch koningschap verwezenlijken, hij, op wien de Geest Gods rusten zal, de Geest der wijsheid en des verstands, de Geest des raads en der sterkte, de Geest der kennis en der vreeze des Heeren, Jes. 11 : 2. David staat nog geenszins in de onmiddellijke gemeenschap met Jehova, uit kracht van welke men Gods wil zonder tusschenkomst van profeten kent, en verkeert nog bij lange niet in den staat der heiligheid, die elk gevaar van overtreding te boven is. Er grijpen dan ook dingen in zijn leven plaats, die kennelijk, ja, als met opzet aantoonen, dat een beter koning dan hij noodig is, om Israël tot de hoogte zijner heilige bestemming te brengen, waarop het een priestervolk is, met den Geest der kennis en der heiligheid gezalfd. Een type van Christus is David, maar slechts ten deele, daar hij, ter anderer zijde, ook toont, dat hij het tegendeel van hem is. Een tweetal feiten toch deelt ons de geschiedenis onverholen mede, waaruit duidelijk blijkt, dat het heil van zijnen troon niet afdalen kon: dat van den moord op Uria, 2 Sam. 11, en dat van de telling des volks, 2 Sam. 24. Door met Bathseba, de schoone vrouw van een zijner dertig helden, Uria den Hethiet, overspel te bedrijven, brak hij een van God zelven gelegden band, en maakte hij zich des doods schuldig. Nadat eene poging om Uria voor den vader van de vrucht zijner zonde te laten doorgaan, mislukt was, dreef de vrees voor ontdekking zijns misdrijfs hem er toe, om met Joabs hulp Uria aan het vijandelijk zwaard over te leveren. In spijt van zoo listig overleg, kwam zijn overspel toch ter algemeene kennis, allen vijanden Gods tot geene geringe vreugde. De straf bleef niet uit; want al kon geen rechter in Israël den koning straffen, God toonde dat Hij Israëls rechter was. Door tusschenkomst van Nathan liet God hem aankondigen dat het kwaad van zijn huis niet zou wijken; de moord op Ammon, den schender van Thamar, door Absalom, en de opstand, door dezen zelfden tegen hem in het leven geroepen, bewijzen dat Gods woord

niet ijdel was. Zelf behield hij zijn leven slechts uit genade. Hoe zou dan een koning, die slechts van genade leven kan, en bidden moet: neem Uwen Geest niet van mij, Ps. 51 : 13, over zijn volk den zegen des eeuwigen levens en der zalving uit de hoogte kunnen brengen? Zijne andere overtreding was de telling des volks, voortgesproten uit den wereldschen wensch, een theocratisch vorst onwaardig, om te weten over hoeveel zielen hij regeerde. Wat hij hiermede beoogde laat zich niet zeker zeggen; uit Joabs tegenrede: „zijn zij niet allen uwe knechten," laat zich slechts in het algemeen afleiden, dat hij in de telling een middel zag, om het volk volkomener in zijne macht te krijgen, en misschien wel, om het door oplegging van hoofdelijke lasten ten bate der kroon te gebruiken. Door deze telling tastte hij het heilige aan. Wel stond het vrij om 's volks weerbare manschap te tellen, de mannelijke bevolking namelijk van twintig jaren en ouder, iets, wat vroeger reeds gedaan was, Num. 1 en 26, en voor een krijgvoerend vorst onmisbaar mocht heeten, — maar ook niet meer. Het gansche volk hoofd voor hoofd te tellen, was zooveel als het woord te niet te doen, dat Israël ontelbaar zou zijn, wijl Jehova het vermenigvuldigen zou als de starren des hemels, 1 Kron. 27 : 23, 24. Joab zelf, als elk kind des volks zich bewust, dat Israël niet geteld worden mocht, wijl God het ontelbaar had verklaard, deinsde dan ook voor zulk eene heiligschennis terug, schoon hij anders zedelijke misdrijven niet schroomde; hij telde daarom slechts de weerbare manschap, en zonderde Levi, het heilig geslacht, dat uitsluitend Jehova toebehoorde, en Benjamin, de stam, tusschen wiens schouders Jehova woonde, dat is, zijn heiligdom had staan, opzettelijk uit. Ook hier bleef het oordeel niet uit: een engel Gods sloeg het volk, en eerst het offer, dat David op Gods bevel den vertoornden God aanbiedt, stilt de plaag. Zoo brengt de koning gericht over het volk, want 's volks staat hangt af van des konings staat: eens konings schuld brengt het volk onder strafgericht, 2 Sam. 21 : 1; 2 Kon. 24 : 3. Hoe zal het toegezegde heil dan op Israël nederdalen, zoolang de Christus niet komt, hij, die wel verre van zijn volk onder schuld te brengen, het van zijne schuld ontlast, en door zijne gerechtigheid tot in eeuwigheid doet leven?

22. Dat God met Davids verheffing tot den troon werkelijk de vervulling van de heilsbelofte beoogt, blijkt uit de toezegging, die Hij hem geeft; niets minder toch belooft Hij hem, dan dat zijn huis bestendig zal zijn, en een heerscher voortbrengen zal, door wiens tusschenkomst de Gods-heerschappij in Israël zal worden volmaakt.

Toen David den Heere een huis wilde bouwen, keerde Deze het om, en zeide, dat Hij zelf David een huis bouwen zou, 2 Sam. 7 : 1—16, 1 Kron. 17 : 1—15. Vóór alles sprak Hij tot hem over een van zijne eigene zonen; volgens 1 Kron. 22 : 9, 10; 28 : 6, 7, was Salomo de bedoelde. Van dezen zoon zou God Vader zijn, en hij zou den titel van Zoon dragen. Wat Israël als volk was zou hij alzoo als persoon zijn; in zijn koningschap zou zich de zoonsbetrekking, waarin God het volk tot Zich geplaatst had, de hoogste belichaming geven, die vooralsnog

mogelijk was. Maar hiertoe werd nog iets treffelijks gevoegd: in tegenstelling tot het huis van Saul, zou het huis van David bestendig zijn tot in eeuwigheid. Zelfs de overtredingen van zijn zaad zouden het koningschap niet van zijn huis wegnemen; gestraft worden, ja, dat zou zijn zaad, zoo het misdeed, maar tot loutering, geenszins met de bedoeling om het uit te roeien. Davids huis toch zal werkelijk het middel zijn waardoor God zijn heilsplan omtrent Israël voltooit; van zijnen troon zullen genade en heerlijkheid afdalen, en door zijnen scepter zal de goddelijke heerschappij over de geheele aarde worden gevestigd, 2 Sam. 23:1—7. Onwillekeurig stelt men hier de vraag, of de vervulling van deze belofte aangaande de voltooiing des Godsrijks aan het huis van David in 't gemeen, of aan een bepaalden Heerscher uit dat huis gebonden is. David zelf geeft het antwoord op deze vraag; zooveel toch van den profetischen Geest heeft God hem gegeven, Hand. 2:30, als noodig is om hem te bekwamen tot voorzegging der heerlijke toekomst van zijn eigen huis. Een is er uit zijn geslacht, dien hij zijn heer noemt, Ps. 110:1, vgl. Luk. 20:44; hier heeft hij niet zijn huis in het gemeen op het oog; hoe zou hij dit zijn heer heeten? en evenmin denkt hij aan Salomo; dat hij diens persoonlijke verwerping als mogelijk onderstelt, 1 Kron. 28:9, bewijst reeds genoeg. Kennelijk heeft hij een bepaalden persoon uit zijn geslacht op het oog, wiens naam hij niet noemen, en wiens tijd hij niet aanwijzen kan, maar wiens beeld hem helder voor oogen staat, als hij psalmen zingt als de 2e, de 16e, de 72e, de 110e, om van andere, wier Messiaansche strekking betwistbaar is, te zwijgen. Ook zijne laatste woorden, 2 Sam. 23:1—7, zijn geene beschrijving van het ideaal eens rechtvaardigen heerschers, maar eene profetie van den Gezalfde, die de kroon zijns huizes worden zal; 't is geen woord van David tot zijn huis, om het te zeggen, hoe het heerschen moet, wil het den volke tot zegen zijn, maar een woord van Gods Geest tot David, vs. 2, om hem te zeggen wat zijn huis worden zal, als de koning komt, terwille van wiens verschijning het is gegrondvest. Wat Salomo wordt, is deze ten volle, ja, van alle eeuwigheid, Gods Zoon, Ps. 2:6; alzoo is hij de aangewezene erfgenaam van Israëls troon, ja, van de einden der wereld. Daarom zal God hem niet slechts over Sion, Ps. 2:6, tot koning zalven, maar ook de Heidenen ten erfdeel geven; in hem wordt alzoo de belofte vervuld dat Juda zal heerschen, Gen. 49:8, en dat Israël de poorten zijner haters bezitten zal, Gen. 22:17. Zonder strijd voorzeker wint hij zich den scepter evenmin als David; maar God zelf zet hem naast Zich in den troon aan Zijne rechterhand, zoodat hij, als drager Zijner macht, zonder moeite, al zijne vijanden verslaat, zelfs den machtige onder hen, die de wereld reeds onder zich had, Ps. 110. Niet de vernietiging echter, maar de loutering der volken is het doelwit van zijn strijd; want hij wil, na uitzuivering der goddeloozen, over de wereld eene heerschappij des vredes oprichten; zullen niet alle einden der aarde zijner gedenken en zich tot Jehova bekeeren? ja, alle vetten, dat is alle heerlijken op aarde, zullen eten en aanbidden, Ps. 22:28, 30. Dat zij in hem gelooven en voor hem nederbukken, verklaart zich, volgens denzelfden psalm, vs. 28, uit de mare der groote verlossing, die aan hem geschied is. Dit leidt ons van zelf tot de vraag, wat zulk eene verlossing noodig maakte. David leert ons in Ps. 22, dat de Gezalfde,

evenmin zonder lijden als zonder kampstrijd zijne heerlijkheid ingaat. Waarlijk, geen eigen lijden beschrijft hij, als hij ons daar het beeld teekent van den man, die van God verlaten werd, schoon hij, blijkens zijne vraag: waarom verlaat gij mij? er zelf geen reden toe gegeven had; wanneer toch kon David zoo spreken? wanneer zeggen, dat hij zijnen vijanden ten volle was overgelaten? dat zij zijne handen en voeten hadden doorgraven, en, ten teeken dat hij nooit een kleed meer noodig had, alvast zijne kleederen, als die eens dooden, onder zich hadden verdeeld, vs. 19? Of wanneer legde God hem in het midden zijner verdrukkingen in het stof des doods, vs. 16? Slechts van den Christus spreekt hij, een psalm dichtend voor den Gekruiste; zoo alleen verklaart zich, dat de mare van diens verlossing de wereld aan zijne voeten brengt, want het is eene verlossing uit den dood, door eene opwekking uit den dood. Dat toch zijne verlossing niets minder dan eene opstanding in zich sluit leert ons David in Ps. 16; want daar zegt hij, sprekende van den Gezalfde, vgl. Hand. 2 : 25 enz., dat hij, schoon in zijn leven verlaten, Ps. 22 : 1, in zijn graf niet verlaten worden zal; geene verderving toch zal hij zien, maar in plaats van tot stof weder te keeren, het pad des levens worden opgeleid, naar het licht van Gods aanschijn, en naar de lieflijkheden Zijner rechterhand. Zoo zal hij, door lijden, niet anders, zijne heerlijkheid ingaan, hij, het zaad der vrouw, welks verzenen worden vermorzeld, terwijl hij den kop des draaks vertreedt, hij, het aan Abraham toegezegde zaad, dat als het tarwegraan slechts vrucht voortbrengt als het gestorven is. En vraagt men David ten laatste naar het waarom van zulk een lijden, Ps. 40 : 7, opgevat in het licht van Hebr. 10 : 5, geeft ons het antwoord; 't is omdat God, met verwerping der bestaande offers, zijn lichaam ten offer heeft gevraagd. Dit bevreemde ons niet; indien reeds de onvolkomene Sinaïtiesche theocratie op een offer rustte, hoe zou de koning, naar eisch zijner bestemming, het verbond tusschen God en Israël dan volmaken, zonder eerst een offer te brengen, dat volmaakt was? Op zijn bloed alleen kan de volle zelfmededeeling Gods aan Israël, voorwaarde zijner volstrekte zelfheerschappij, als op haren grondslag rusten. De koning moet priester zijn. Hij zal het ook zijn; in den geest ziet David hem reeds als priester zitten op zijnen troon, als een andere Melchizedek, Ps. 110, om gerechtigheid en leven, ja God zelven over het volk, over de wereld te brengen, en zoo alle werk der hel, alle vrucht der zonde te niet te doen, een regen gelijk, die op het nagras valt, Ps. 72 : 6, eene zon gelijk, schijnende aan een wolkenloozen hemel, 2 Sam. 23 : 4.

23. Steeds het oog gericht op Salomo's bestemming, om in een rijk des vredes het werk zijns vaders te voltooien, beijvert David zich, om alles van hem verre te houden, wat, blijkens de ondervinding door hem zelven opgedaan, den goddelijken toorn over kroon en volk brengen, en zoo den vrede des rijks verstoren zou.

Had David zelf niet tijdens zijne veertig-jarige regeering ondervonden, welke ellenden de schuld der koningen op hun volk en hunne opvolgers brengen kunnen? Men denke slechts aan wat ons 2 Sam. 21 ver-

haald wordt van den vloek, die drie jaren achtereen op het land drukte, zoodat het zijn vermogen niet geven kon, enkel en alleen omdat er eene schuld des bloeds op rustte. Saul toch had, in zijnen vleeschelijken ijver voor de kinderen zijns volks, in spijt van het door Jozua bezworen verbond, eene poging gedaan om de Gibeonieten uit te roeien. Maar God had getoond, dat Zijn Naam niet vergeefs bij de sluiting des verbonds aangeroepen was; want Hij had Zijnen zegen den lande onthouden tot de bloedschuld verzoend was. Zoo moest Israël, in spijt er van dat zijn koning een man naar Gods harte was, tijdens diens regeering om Sauls zonde lijden; dat is trouwens steeds de ontzachlijke wet der historie. Voorzeker was het volk thans van deze schuld ontlast; David toch had de Gibeonieten, op hunnen eisch, vrijheid gegeven, om aan zeven afstammelingen van Saul het bloed der hunnen te wreken. Hij zelf mocht de zonde der vaderen niet aan de kinderen straffen, Deut. 24 : 16; maar hij wist, dat God, de Opperrechter, dat wel kon doen, Exod. 20 : 5*b*, en uit het woord, dat God tot hem zeide, als Hij Sauls huis vanwege deze zonde een huis des bloeds noemde, 2 Sam. 21 : 1, bemerkende, dat God de zonde des vaders ditmaal aan zijn huis gestraft wilde, merkte hij de Gibeonieten aan als uitvoerders van Zijnen raad, en gaf hij hun de genoegdoening, welke zij eischten. En toen Gibeon Israël los liet, en zich voldaan verklaarde, liet ook God Israël los; de nedervallende regen toonde dat de schuld des bloeds van Davids rijk was weggenomen. Wij hebben er Gods hand in te zien, dat deze zonde juist in Davids dagen gestraft werd, want daardoor werd voor zijn huis de weg des vredes gebaand; onbelast moest Salomo zijn met de schuld der voorgeslachten. Opmerkelijk is het dan ook, dat deze geschiedenis ons bij wijze van aanhangsel tot Davids geschiedenis is medegedeeld; 't is als wil het ons zeggen: God zorgde dat David zijnen zoon niets naliet, wat dezen bezwaren kon. In hetzelfde licht hebben wij de omstandigheid te bezien, dat God de zonden van David zelven, niet, gelijk deze zonde van Saul, voor rekening van zijn huis achterliet, maar ze als op staanden voet, aan hem zelven bezocht. Voor zoover de uiting van Zijne rechtvaardigheid David verpletteren zou, had Hij ze door Zijne barmhartigheid, wegens Zijne bondstrouw, terug gehouden, vergiffenis schenkende aan den boetenden vorst; voor zoover Hij echter straffen kon zonder zijn kind te verpletteren, had hij gestraft, men denke aan Absaloms opstand, aan Seba's oproer, en aan de driedaagsche pestziekte! Dat moest zoo zijn, zou er voor den vrede Gods ruimte wezen om zich uit te breiden over het rijk van Salomo, van hetwelk wij weten, dat het dienen moest tot type van het rijk, dat de Christus voortbrengen zou als vrucht van een lijden en strijden, dat op zijne beurt in dat van David zijn voorbeeld vond. In dezelfde lijn, waarin God Zich te zijnen opzichte beweegt, blijft ook David zich bewegen; zijne laatste oogenblikken, zijne laatste zorgen, gewijd zijn zij aan de verwezenlijking van den goddelijken raad, dat het rijk zijns zoons een rijk des vredes wezen zal. Heilige ijver, dat er in Salomo's rijk toch niet gelijk in het zijne ongezoende bloedschuld overgaan mocht, om vroeg of laat den rijksvrede te verstoren, en geenszins persoonlijke wraakzucht, brengt er hem toe, om vóór zijn heengaan Salomo te bevelen, dat hij het bloed wreke, dat nog om wrake roept. En zulk bloed is er nog. Joabs haren mogen niet met

vrede in het graf dalen; want het bloed van Absalom, van Abner, van Amasa, mocht anders eens geëischt worden van het koningshuis en van Israël. En dat David meteen aan Salomo opdraagt om Simeï niet onschuldig te houden, vindt zijnen grond in de omstandigheid, dat deze man de heiligheid des konings heeft aangetast, door den Gezalfde te vloeken; deze zonde toch is niets minder dan des doods waardig. Door te doen wat David, met opzicht tot Joab wegens het belang des rijks, of met opzicht tot Simeï wegens den gezworen eed, niet kon doen, zorgt Salomo dat er vanwege ongestrafte misdaad geen toorn over kroon of volk kome, en dat een heldere hemel zich over beiden kunne welven, al de dagen zijns koninkrijks.

24. Aan Salomo was het opgedragen om de slotsom uit Davids werk te trekken, allereerst door Israël in een tijdperk van vrede de vrucht te doen inoogsten van diens strijd. Tot vervulling dezer bestemming werd hij door God kennelijk met den Geest der wijsheid toegerust.

Salomo, Bathseba's zoon, door God aan David als erfgenaam der kroon aangewezen, 1 Kron. 28 : 5, werd nog bij 's vaders leven op den troon gezet, om Adonia's poging tot bemachtiging der kroon te verijdelen, 1 Kon. 1. Zijn naam Salomo, man des vredes, is als eene aanwijzing van het rijk des vredes, dat hij tot stand brengen zal; de naam Jedidjah, beminde des Heeren, hem door God gegeven, toont ons, hoezeer hij in Gods gunst deelde. Gedachtig, dat hij zonder Gods hulpe niets vermag, zoekt hij, bij de aanvaarding zijner regeering, in vereeniging met geheel zijn volk, te Gibeon met offeranden Gods aangezicht. Het antwoord dat hij Jehova gaf, toen Deze, na afloop van het offerfeest, hem vrijheid verleende om van Hem te begeeren wat hij wilde, toonde duidelijk, dat hij het koningschap niet als eene bron van voordeelen, maar van plichten opvatte. Een verstandig hart toch vroeg hij; en wat hij begeerde, gaf hem God. Geheel zijne regeering door vertoont hij ons dan ook het beeld van een regent zonder wederga. Steeds is hij, bij den eersten aanblik, op de hoogte der dingen, en, zeker van wat hij doen of laten moet, nooit verlegen. Nergens ziet men hem mistasten; steeds wordt zijn richterlijk oordeel door de conscientie, zijn landsbestuur door de volkswelvaart, zijne staatkunde tegenover het buitenland door Israëls verheffing onder de volken gerechtvaardigd. Aan bedachtzaamheid paart hij doortastendheid; ook als hij hard moet zijn blijft hij rechtvaardig. Kennelijk behandelt God hem als een zoon, daar Hij hem als inwijdt in het geheim Zijner eigene wijsheid, met welke Hij, elken staatsman te machtig, Zijne eigene wereld bestuurt. Van daar is het zeer in de orde, dat de profeten, alsmede de Urim en Thummim, die nog voor David zulk eene hooge beteekenis hebben, tegenover hem op den achtergrond treden; 't is als willen zij ruimte laten voor de type van den koning, die geen profeet behoeven zal, omdat hij de Zoon zelf is, op wien de Geest des Vaders rust. Van deze wijsheid geeft Salomo reeds in den aanvang zijner regeering een blijk, door, naar 's Vaders last, zijn rijk te zuiveren van wat den vrede der kroon verstoren zou. Adonia, de ondankbare broeder, de sluwe mededinger, valt onder zijn zwaard; met hem

Joab, zijn partijgenoot, 1 Kon. 2. Nadat ook Simeï zichzelven in zijne handen gespeeld heeft, is het land niet slechts van personen voor den rijksvrede gevaarlijk, maar ook van bloedschulden ontlast. Ongestoord kan de „Man des Vredes" zich thans aan den vrede des rijks wijden, ter wier wille hem de Geest der wijsheid gegeven is. Vóór alles zorgt hij voor eene goede rechtspraak; van zijne belangstelling in dezen tak der koninklijke werkzaamheid getuigt de rechtszaal, die hij in zijn eigen paleis bouwen liet, 1 Kon. 7 : 7. Eene proeve van zijn richterlijken blik geeft ons het bekend verhaal van de beide moeders, 1 Kon. 3; heel het volk erkent dan ook dat de wijsheid bij hem in den dienst der rechtvaardigheid is getreden. Tegelijk zorgde hij voor de vastigheid des rijksbestuurs; zijn streven was er op gericht om de kroon tot middelpunt des rijks te maken. Het land deelt hij, zonder strenge rekening te houden met het stamverschil, in twaalf afdeelingen, over welke hij even zoovele bestelmeesters stelt, belast met het beheer over de koninklijke goederen, en elk op zijne beurt eene maand gehouden om te zorgen, dat zijn huis al het noodige ontving; aan een ander, Adoniram, is de inning der schatting opgedragen, 1 Kon. 4 : 7—19. Dat hij op de gewichtigste punten twee zijner schoonzonen met de bezorging zijner belangen belast, teekent zijn juisten blik, 1 Kon. 4 : 11, 15. Overigens regeert hij niet als een despoot; hij omgeeft zich met een raad van staatsbeambten, 1 Kon. 4 : 2—5, waarin ook de priesterschap vertegenwoordigd is. De vorsten der stammen worden wel erkend als vertegenwoordigers des volks bij feestelijke gelegenheden, 1 Kon. 8 : 1, maar overigens wijselijk op den achtergrond gehouden. Gedachtig dat een welgewapend volk een der beste waarborgen is voor den vrede met de naburen, beijvert hij zich voorts om 's lands weerbaarheid zoo hoog mogelijk op te voeren. Hij vermeerdert het aantal krijgswagenen en oorlogspaarden, naar Egypte's voorbeeld; van de eersten telt zijn leger er 1400, en 4000 van de laatsten; zijne ruiterij klimt tot 12000 man. Deze werden deels in zijne eigene hoofdstad, deels in bepaalde wagensteden gelegd, 1 Kon. 10 : 26. Ook zorgde hij voor de bevestiging van Jeruzalem, 1 Kon. 3 : 1 en der grenssteden, 1 Kon. 9 : 17, 18; in het noorden, beheerschten Hazor en Megiddo de overgangen van den Jordaan, en den weg naar de Kisonvlakte met de passen naar het gebergte Efraims; in het zuidwesten vormden Beth-Horon, Balath, en Geser een muur van vestingen tegen de allengskens weer in kracht wassende Filistijnen. Voorts was het zijne staatkunde om met het buitenland op voet van vrede te leven. Den krijg vermeed hij, maar waar geweld noodig was, aarzelde hij niet, blijkens zijn strijd tegen Hamath-Zoba, dat hij innam, om zich het vrije handelsverkeer met den Eufraat te verzekeren, 2 Kron. 8 : 3. Hij liet toe, dat Hadad, de Edomietische prins, zich weder, voor een gedeelte ten minste, in het bezit van 's vaders erfdeel zette, 1 Kon. 11 : 14—22 (volgens de lezing: Edom vs. 25*b*), daar hij er den vrijen handelsweg over Ezeon-Geber niet door verloor. Ook verhinderde hij niet, dat de Syrische hoofdman Rezon, die na de onderwerping van Hadad-Ezer naar Damaskus gevloden was, zich aldaar vastnestelde en als onafhankelijk vorst gelden liet, 1 Kon. 11 : 23. Vriendschappelijke betrekkingen werden door hem aangeknoopt met het Tyrische vorstenhuis; ook door zijne vele huwelijken met vreemde vrouwen knoopte

hij uiteraard vele vriendschappelijke betrekkingen met uitlanders aan. Met het machtig Egypte stond hij op zoo vriendschappelijken voet, dat hij des konings, waarschijnlijk Psusennes' dochter, tot vrouw ontving, en met haar het in Egypte's bezit geraakte Gezer, laatste bolwerk der Kanaänieten in het westen des lands, 1 Kon. 9:16. De vele huldegeschenken der omliggende stammen en volkeren bewezen, dat zijn naam vrees en eerbied inboezemde. Geheel den veertigjarigen duur zijner regeering door bleef de vrede zijns rijks ongestoord.

25. Het rijk des vredes was ook een rijk der heerlijkheid; welvaart heerscht er en schatten vloeien het toe. Salomo zelf echter is het glanspunt des rijks; zijn naam trekt zelfs de verre heidenen naar Jeruzalem henen.

De vrede werkte tot vermeerdering der bevolking mede; was deze vroeger, in de onzekere toestanden van het tijdperk der Richteren en tijdens de mannen-bloed eischende oorlogen uit de eerste dagen des Koningschaps, tegengehouden, thans breidde het volk zich dermate uit, dat het scheen als ware de belofte omtrent de veelheid des zaads nu ten volle vervuld, 1 Kon. 4:20. Als de gewijde historieschrijver ons tegelijk zegt, dat de kinderen Israëls etende en drinkende waren, blijde en gelukkig, elk onder zijnen wijnstok en vijgeboom al de dagen van Salomo, dan wil hij ons doen zien, dat zijn rijk zoo vol van geluk was, als een aardsch rijk wezen kan. Tallooze schatten vloeiden het land toe, want de koning zorgde voor alles en voor allen. Hoeveel deed hij niet om het binnenlandsch verkeer te bevorderen! Overal richtte hij karavansera's op, om het verkeer te vergemakkelijken, en voor de veiligheid der karavanen droeg zijn krachtig bestuur de noodige zorg. Magazijnsteden werden gebouwd, stapelplaatsen van handelswaren; tot in de woestijn toe strekten deze vestingen zich uit, men denke slechts aan Tadmor, in eene oase tusschen Damaskus en Tifsa, 1 Kon. 9:19, 2 Kron. 8:4. Tevens opende hij den handel met het buitenland; zijne winst doende met zijns vaders verovering van Edom, door welke de havenplaats Ezeon-Geber aan de Roode Zee in zijne macht gekomen was, liet hij zich daar door Tyrische scheepslieden eene vloot bouwen, die, met Feniciesche en Israëlietische zeelieden bemand, naar Ofir, in West-Jemen voer, om handel te drijven. Daar in Ofir ruilde hij den overvloed van eigen land tegen het goud in, dat daar werd gedolven, alsmede tegen de voortbrengselen van Oost-Afrika en Indië, die daar werden saâm gebracht, 1 Kon. 10:11, 12. Zoo werd Israël een rijk volk, en Jeruzalem van schatten vol; zooveel gouds was er, dat het zilver niet meer werd geacht, 1 Kon. 10:27. Maar het heerlijkst schitterde in Israëls midden Salomo zelf. Hij gold voor den rijksten vorst; zijne inkomsten werden geschat op 666 talenten gouds, meer dan 30 millioen, behalve nog wat de schatplichtige vorsten en de belasting op den handel hem opbrachten. Zulke inkomsten stelden hem in staat om zijne prachtige hofhouding staande te houden, en zich een vrouwenhuis op te richten, grooter dan de Wet hem toestond, 1 Kon. 11:3. Eveneens gaven zij hem gelegenheid om de kunst der koningen, de bouwkunst, tot eene in Israël ongekende hoogte te brengen. Van zijnen bouwlust getuigden vele prachtige gebouwen, vooral het wapenhuis,

wegens zijn onderbouw van dichte cederen zuilenrijen, huis van Libanons woud geheeten, 1 Kon. 7 : 2—5; dan ook het eigene paleis, noordelijk van dat des vaders gelegen, aan de zuidzijde des tempels, door een portaal met dezen verbonden; eindelijk zijne lusttuinen, vijvers, prachtpaleizen in of buiten Jeruzalem, 1 Kon. 7 : 1; 2 Kron. 8 : 6. Wie, die hem op zijnen elpenbeenen en gouden troon zag zitten, in den voorhof van zijn paleis, tusschen de gebeeldhouwde leeuwen, zinnebeelden van Juda's koningschap, Gen. 49 : 9, moest niet zeggen, dat hij een koning in heerlijkheid was? Maar vooral schitterde hij door zijne wijsheid. Een soortgelijk streven was bij hem ontwaakt, als onze dagen kenmerkt, een streven namelijk om al het zichtbare te kennen; want van alles wist hij eene beschrijving te geven, van den ceder af tot den hijsop toe, 1 Kon. 4 : 33. Maar hiertoe beperkte hij zich niet. Vooral toch trachtte hij de wetten der levenswijsheid te vinden, die op den wortel der godzaligheid opwast; zijne 3000 spreuken bewezen dat hem waarlijk een oog gegeven was om ze te ontdekken, 1 Kon. 4 : 29. Evenals aan zijnen vader was ook hem de dichterlijke gave verleend; niet minder dan 1005 liederen liet hij na. Een enkel, het Hooglied, dat de trouw van den echten Israëliet aan Jehova—Messias bezingt, die alle verzoekingen om in het wereldsch koningschap zijne idealen te laten opgaan, weerstaat, is voldoende om ons te doen zien hoe groot hij op het gebied van lierzang en drama was. Voegt men hierbij zijne geoefendheid in de destijds zoo hooggeschatte kunst om raadselen op te lossen, dan begrijpt men, dat zijn roem zich wel naar alle volken van rondsom verbreiden moest. Vele heidenen stroomden dan ook naar hem toe. Ook de koningin van Scheba, (waarschijnlijk Jemen in Arabië) begaf zich tot hem, om zijne heerlijkheid in schitterende gaven hulde toe te brengen, en van zijne wijsheid den weg naar het leven te vragen, 1 Kon. 10.

26. Is Salomo reeds door zijne geheele verschijning een voorbeeld van Christus, ten volle beeldt hij dezen af, als hij, door de oprichting des Tempels de hoogste vereeniging tusschen Jehova en Israël tot stand brengt, die op het gebied der oude bedeeling mogelijk was.

Getrouw aan Davids last, gaat Salomo in het 4e jaar zijner regeering over tot den bouw des Tempels; dank zijne vele hulpmiddelen bracht hij zijn werk in 7½ jaar ten einde. Het oude heiligdom leverde hem den grondvorm tot het nieuwe; de wijzigingen, die hij er aan toebracht, berustten niet op menschelijke willekeur, maar op goddelijke ingeving, 1 Kron. 28 : 12. De tempel werd gebouwd op het oppervlak van den berg Moria, tot een omvang van 80.000 ellen verbreed; hij stond op de plek, die David reeds gewijd had, en tot dit doel aangewezen, 2 Kron. 3 : 1, vgl. 2 Sam. 24 : 18. Het eigenlijke Godshuis was van binnen gerekend juist dubbel zoo groot als de oude tabernakel; evenals deze bestond hij uit twee afdeelingen, het Heilige en het Allerheiligste, die echter niet enkel door een voorhangsel, maar ook door twee, waarschijnlijk naar den kant van het Allerheiligste uitslaande deuren vaneen waren gescheiden. Het Allerheiligste was in

breedte, hoogte en lengte gelijk; of het alzoo tien ellen beneden de hoogte van het heiligdom bleef, dan wel eene afgeslotene ruimte boven zich had, met den buitenmuur van gelijke hoogte, is onzeker. Van binnen was alles met kostbaar hout bekleed, waarop men in snijwerk cherubs, palmen, en leliën vond, alles met goud overtogen. Rondom den binnenmuur bevonden zich de schatkamers, behalve aan de oostzijde, waar de ingang tot het tempelgebouw was. Deze kamers vormden drie verdiepingen, en daar de hoogte dezer verdiepingen slechts 18 ellen bedroeg, bleef er aan den 30 ellen hoogen muur ruimte genoeg over voor de getraliede vensteren, die aan het heiligdom tot luchtverversching moesten dienen. Aan de oostzijde, vóór het heiligdom, was een voorportaal, over de gansche, 20 ellen lange, breedte van het huis zich uitstrekkende, en waarschijnlijk even hoog als het huis zelf. Vóór dit portaal stonden de twee koperen zuilen Jachin en Boaz. Omgeven werd het tempelhuis aan alle zijden door het voorhof der Priesteren, ook bovenste Voorhof geheeten; daar stond, voor de poort des heiligdoms, het brandaltaar, met de koperen zee. Buiten dit voorhof lag dat des volks, waarschijnlijk door een open hek er van gescheiden. Men vond in de heiligdommen in het algemeen dezelfde benoodigdheden als in den tabernakel, behoudens de wijzigingen, welke zijn grootere omvang noodig maakte; echter ontbraken de mannakruik en de Aäronsstaf. Zoo zijn er in het heiligdom in plaats van den éénen kandelaar, tien luchters geplaatst, vijf aan elken kant van het Allerheiligste, en is de eene tafel der toonbrooden evenzeer door tien andere vervangen, 2 Kron. 4 : 7, 8; ook staat er in plaats van het oude waschvat eene koperen zee. Twee andere wijzigingen zijn vooral van beteekenis, als aanwijzingen van de heilvolle verandering, die er door den bouw eens tempels in de verhouding tusschen Jehova en Israël tot stand gekomen is. De beide zuilen roepen aan den ingang reeds door hunne namen, Jachin, „Jehova maakt vast," en Boaz, „in majesteit" (woont Hij), den binnentredende toe, dat God Zijner majesteit thans eene blijvende woonplaats in Israëls midden gegeven heeft; om dezelfde reden zijn ook de Cherubs op den bodem van het Allerheiligste vastgemaakt: zóó toch teekenen zij af, dat het heiligdom Gods blijvende woonplaats is geworden. En dat God Zich in het midden Zijns volks, in plaats van eene verplaatsbare tente, eene vaste woning heeft gegeven, zegt zoo onbeschrijfelijk veel. 't Was dan ook een plechtig oogenblik toen Salomo, op den dag van de inwijding des tempels, de ark, Gods koninklijke troon en het onderpand Zijner koninklijke tegenwoordigheid, opnam, en in het Allerheiligste onder de vleugelen der Cherubim nederzette. „Sta op Heere!" zoo sprak hij, blijkens den voor deze gelegenheid hoogstwaarschijnlijk vervaardigden 132sten psalm, „tot uwe ruste, Gij, en de ark Uwer sterkte." En dat de plaatsing der ark in het Heiligdom, werkelijk samen viel met Zijne intrede in het Heiligdom, toonde Jehova op staanden voet, door Zijn huis met het teeken Zijner heerlijkheid, de Schechinah, dermate te vervullen, dat de priesters niet staan konden om hunnen dienst te doen, 2 Kron. 5 : 13, 14. Hiermede werd Israëls vestiging in het land der belofte tot haren afloop gebracht; niet eer toch kon Israël gezegd worden in zijn land gevestigd te zijn, voor zijn God er Zich even goed als zijn volk eene vaste woonplaats had gegeven. Jeruzalem kreeg er tevens eene nieuwe,

eenige beteekenis door: als „stad des Grooten Konings" werd het middelpunt ook des godsdienstigen volkslevens, en uitgangspunt der zichtbare Godsheerschappij. Het Davidshuis, in de schaduw van Jehova's troon gezet, werd er door aangewezen als eene van God gewilde en beschermde macht, in het leven geroepen tot bevestiging en volmaking van Gods heerschappij over Israël en de wereld. En Salomo zelf, de man, door wiens tusschenkomst zoo innige vereeniging tusschen Jehova en Israël tot stand kwam, dat één muur beider woning omgaf, werd er het type door van Hem, door wiens werking de eeuwige vereeniging van God en mensch in een nieuw Jeruzalem tot stand gebracht worden zal, Openb. 21.

ZESDE AFDEELING.

Koning en volk.

I.

DE SCHEURING DES RIJKS.

1. De historie zal ons leeren, dat het koninklijk huis van David, onwillig, of in het gunstigst geval, onmachtig is om Israël tot de hoogte zijner bestemming op te voeren; zij zal ons zeggen, dat het in plaats van zegen, vloek over Israël brengt. Hierdoor stelt zij in het licht hoe noodig het is, dat God zelf vanwege de belofte tusschenbeide kome, om door het wonder aan David de spruite te geven, door wiens tusschenkomst diens huis zijne bestemming aan Israël volbrengt.

David is geenszins het uitgangspunt van eene reeks vorsten, van welke elk volgende zich al weer tot hooger standpunt ontwikkelt als zijn voorganger, tot eindelijk als slotsom der ontwikkeling de Christus verschijnt, om het volk tot de hoogte zijner bestemming te brengen. Het gaat juist den omgekeerden weg. Wij zullen den boom van het huis Davids allengskens zien versterven; wel zal hij nu en dan schijnen te herleven in enkele vrome koningen, maar dit dient slechts om te voorkomen dat hij vóór den bepaalden tijd omgehouwen worden zou. In zijn geheel genomen brengt het in plaats van zegen vloek over het volk; eerst als de boom met den grond gelijk gemaakt is, zal hij Israël tot blijvenden zegen worden, wijl God er het Rijsken uit te voorschijn brengen zal, dat de belofte Abrahams aan Israël vervult. Zoo zien wij hier dezelfde wet van overal, namelijk, dat de mensch zich eerst uitwerken moet, om te bewijzen, dat van hem geene verwachting is in der eeuwigheid, en dat hij er slechts is, om te toonen, dat God zelf den Verlosser geven moet, zal deze ooit komen. Het heil is steeds eisch, nooit vrucht der historie.

2. Reeds bij Salomo begint het verval. Zijne staatkunde laat den vreemden God op heiligen bodem toe. Tot straf voor zoo trouweloos gedrag worden, reeds ten tijde zijns opvolgers, tien stammen van Davids kroon afgescheurd. Voortaan zal het huis,

waarvan het heil komen zal, slechts over Juda en Benjamin regeeren.

De profetische historie-beschrijving wijst op Salomo's liefde tot de vreemde vrouwen als op een strik, dien hij zichzelven gespannen had. Uit zucht toch om haar ter wille te zijn, liet hij toe, dat er, ja, wel niet in Jeruzalem zelf, maar toch op heiligen bodem, nog wel in de nabijheid des tempels, op de zuidelijke hoogten van den Olijfberg, altaren voor hare afgoden werden opgericht. Dat hij zelf zich voor deze afgoden boog wordt niet gezegd; toch was hij schuldig wijl hij vrijheid gaf, dat zijne vrouwen het deden. Zoo voerde hij in Israël tot op zekere hoogte vrijheid van Godsdienst in; de hoofdstad scheen eene vrijstad voor afgoden te worden. En nergens minder hoorde de vrijheid van godsdienst thuis dan op theocratischen bodem. Opneming der heidenen, ook door huwelijk, in eigen volk, liet de Wet, behoudens zekere uitzonderingen toe, maar onder voorwaarde, dat hunne goden achterbleven. Salomo wilde het eerste zonder het laatste; deze ontheocratische zin heeft zijn huis de helft des koninkrijks gekost. Ongetwijfeld steeg Salomo door zulk eene vrijgevigheid hoog in de schatting der omliggende volken; in Gods schatting echter daalde hij er dieper door dan hij ooit beseffen kon. Immers was hij op Gods kosten vrijgevig; het kon dan ook niet anders of God moest hem evenveel afnemen als hij zelf Hem tekort had gedaan. Hij kondigde hem dan ook aan dat tien stammen van zijn huis afgescheurd zouden worden; in Jerobeam riep Ahia, de profeet, den man, die, in zijns zoons plaats, over deze regeeren zou, 1 Kon. 11 : 31. Rehabeam's dwaasheid hielp het goddelijk strafbesluit uitvoeren, 1 Kon. 12 : 1—19. Zoo plaatste God den slagboom op den weg der verwereldlijking Zijns heiligen volks; want door Israël, op zichzelf reeds een klein volk, in tweeën te splitsen, maakte Hij het elk van beide rijken onmogelijk om het wereldsch streven te verwezenlijken, dat aan Salomo's vrijgevigheid kennelijk ten grondslag lag, dat namelijk, om van Israël het rijk te maken, waarin de volken hunne eere brengen, tegelijk met hunne goden. Dat toch is de bestemming van Davids huis niet. Het moet Israël wel tot het koningsvolk, en Jeruzalem wel tot het brandpunt der wereld maken, maar hoe? Niet door, naar Salomo's trant, Israël tot een volk te verheffen, dat op het gebied van kunst en wetenschap den toon geeft, en Jeruzalem tot de wereldstad, waar rijkdom en schoonheid schitteren. Anders is de roeping van Davids huis. Het moet Israël tot een priesterlijk volk, Jeruzalem tot eene heilige stad verheffen, opdat de volken hunne goden verlaten, en er komen vragen naar God. En ja, Davids zoon zal de roeping van Davids huis volbrengen, maar eerst nadat de hier, in de verkleining van Salomo's koninkrijk aangevangene uitdooving van den aardschen glans des koningshuizes, ten volle ten einde is gebracht. Want de heerlijkheid van Salomo is slechts eene schaduw; zij moet voorbij gaan, opdat blijke dat zij slechts eene schaduw is, en de hope niet bij haar blijve staan, maar zich van haar verwijdere, misschien met weemoedigen glimlach, en zich op haren wachttoren plaatse, om te zien of de koning nog niet komt, die deze schaduw wierp.

II.

DE KONINGEN VAN HET RIJK VAN EFRAÏM.

3. In Jerobeam (975—954) geeft God aan het rijk van Efraïm zijn eersten koning; hem zelven geeft Hij de verzekering, dat zijn huis bestendig zal zijn, mits hij in Zijne wegen wandelt. Daar Jerobeam echter zijn troon poogt te bevestigen ten koste van Gods heerlijkheid, wordt hij zijn volk tot zonde en zijn huis ten vloek; reeds met Nadab (954—953) zijnen zoon, neemt Israëls eerste dynastie een einde.

God zelf had Jerobeam, den Efraïmiet, door Ahia laten zeggen, dat hij bestemd was, om over de tien stammen te regeeren. Reeds Salomo had, getroffen door den ijver en de bekwaamheid, die hij tijdens het volbrengen van zijnen heerendienst ten toon spreidde, zijn oog op hem laten vallen, en hem tot overste verheven over de werklieden uit Efraïm, die van staatswege aan den bouw van Jeruzalem's muren verbonden waren, 1 Kon. 11 : 28. Na zijne roeping door Ahia, den profeet, was hij tegenover Salomo niet langer veilig; in Egypte vindt hij eene schuilplaats. Aan het hof van Scheschenk, den Sisak des Bijbels, werd hij gastvrij opgenomen; volgens de Septuaginta gaf deze hem zijne zwagerin, Ano, tot vrouw. In Egypte toch was tegelijk met de dynastie, de stemming tegenover Israël veranderd; zoo vriendelijk als Psusennes, de laatste koning der Tanitische dynastie, jegens Salomo gezind was, zoo ongunstig was de verhouding waarin Sisak, de eerste koning uit de Bubastische, zich tegenover hem plaatste. In Israël zelf werd de afscheuring der tien stammen voorbereid door de zware heerendiensten, die het volk de kroon bewijzen moest, sinds het aantal Kanaänietische staatsarbeiders ontoereikend bleek om Salomo's veelvuldige bouwplannen uit te voeren. Werd de ontevredenheid, tijdens Salomo's leven uit eerbied voor den machtigen Vorst nog ingehouden, na zijn dood gaf zij zich vooral in Efraïm lucht. Nog dacht men er echter niet aan om zich voetstoots van Davids huis af te scheuren, veeleer blijkt 's volks wille, om zoo mogelijk de eenheid des rijks te behouden, uit de omstandigheid, dat het te Sichem samen kwam om Rehabeam, Salomo's zoon, tot koning te maken. Eéne voorwaarde stelde men echter, namelijk, dat hij het juk, door zijnen vader hun opgelegd, verlichten zou; wees hij dezen zoo billijken eisch af, dan stond het besluit tot afscheiding vast. Jerobeam werd ijlings uit Egypte geroepen om 's volks woordvoerder te zijn. Toen echter Rehabeam's dwaasheid de ontevredenheid tot verbittering had doen stijgen, riep men Jerobeam in zijn plaats tot koning uit; het zuiden

alleen bleef Davids kroon getrouw. God toonde dat deze scheuring naar Zijnen raad was, door Rehabeams poging om Israël met geweld van wapenen aan zich terug te brengen, door tusschenkomst van den profeet Semaja te verijdelen. Sedert regeerde Jerobeam over het rijk der tien stammen, meestal het rijk van Efraïm genoemd. Hij haastte zich om de beide, door den Jordaan vaneen gescheidene helften zijns rijks te versterken, door eerst Sichem, in het Westen, daarna Pniël, in het Oosten, te bevestigen. Maar in God sterkte hij zich niet. Zijne politiek was niet uit het geloof, maar uit de wereld; uit vrees toch, dat zijn troon niet vast zou staan, zoolang zijn volk op de hooge feesten naar Jeruzalem opging, en de Priesters met de Levieten, als levende vertegenwoordigers der nationale eenheid, in zijn land bleven wonen, ging hij tot maatregelen over, die de fondamenten van het verbond wegnamen. Te Dan en te Bethel toch, in het noordelijkste en in het zuidelijkste punt des lands, beide reeds vroeger zetelplaatsen van zelfgekozene heiligdommen, richtte hij altaren op; daarbij stelde hij het tweede gebod buiten werking, daar hij Jehova's heerlijkheid op de kalverenbeelden overdroeg, die hij achter zijne altaren ter vereering had gesteld. Ook deed hij het gebod te niet, dat de priesters slechts uit Aärons huis zouden zijn, want hij stelde eigenmachtig priesters aan uit allen stam des volks, (gelijk 1 Kon. 12 : 31, in plaats van de geringsten des volks, gelezen moet worden) en offerde ook wel zelf, om het volk door zijn voorbeeld tot vereering der nieuwe heiligdommen op te wekken; de Levietische priesterschap trok zich dan ook naar Jeruzalem terug. Dat is de „zonde Jerobeams," van welke de profeten onophoudelijk spreken. Jerobeam toonde er door, dat hij de ongehoorzaamheid veiliger waarborg achtte voor de vastigheid zijns troons, dan de gehoorzaamheid, ofschoon Jehova hem uitdrukkelijk gezegd had, dat zijne dynastie slechts door gehoorzaamheid aan Zijne bevelen bevestigd zou worden. God zelf spotte met zijne heiligdommen, en kondigde hunne ontwijding aan, 1 Kon. 13; Davids nazaat Josia zou op zijn altaar zijne priesters verbranden. Vergeefs ontving hij in de vaneenscheuring des altaars, en in de verdorring zijner hand een teeken, dat des profeten woord bevestigd worden zou; het hielp zelfs niet, dat de profeet zelf, door eigene ongehoorzaamheid, hem tot een teeken wordt, dat Gods bevelen nooit ongestraft worden overtreden. Jerobeam blijft zijnen staatsgodsdienst handhaven; zijne kroon is hem liever dan zijne ziel. Vandaar kondigt God hem door denzelfden profeet, die hem zijne verheffing tot den troon toegezegd had, de uitroeiing van zijn huis aan; slechts aan zijn kranken zoon, van wiens genezing hij zich door sluw bedrog had trachten te verzekeren, zal de gunst worden bewezen, van weggenomen te worden voor den dag des kwaads, 1 Kon. 14. Zelf kwam hij nog in vrede aan zijn einde, na een twee-en-twintig-jarige regeering, die door voortdurenden krijg met Rehabeam onrustig werd gemaakt; de geweldige nederlaag, die Abia hem toebracht, maakte hem machteloos, en kostte hem met Bethel, de stad zijns heiligdoms, Efron en Jesana, twee steden van Efraïms gebergte. Aan Nadab, zijn opvolger en navolger, werd Abia's profetie vervuld; na eene korte regeering werd hij, voor Gibbethon, de Levietische stad, aan de noordgrens van Dan, die hij op de Filistijnen wilde heroveren, door Baësa, een zijner legerhoofden, vermoord, 1 Kon. 15 : 25—30. Met hem werd

Jerobeams gansche huis door den moordenaar uitgeroeid. Want terwijl aan David, wegens den Christus, die uit zijn geslacht voortkomen zou, gezegd was, dat zijn huis, ingeval van afwijking, wel getuchtigd, maar nooit uitgeroeid worden zou, stond het met Jerobeam anders; hem zou, ingeval van ongehoorzaamheid, geen enkelen nazaat meer worden overgelaten, om te zitten op zijnen troon.

4. In Baësa (953—930) geeft God Israël een nieuwen koning; naardien hij echter, in navolging van Jerobeams goddelooze staatkunde, zich kennelijk als een vijand van het Godsgezag openbaart, treft zijn huis hetzelfde gericht, dat hij zelf over het huis zijns voorgangers heeft uitgeoefend; reeds met Ela (930—920), zijn zoon en opvolger, neemt Israëls tweede dynastie een einde.

Baësa, uit Issaschar, was even dapper, maar ook even goddeloos als Jerobeam; uit zijne navolging van Jerobeams staatkunde blijkt duidelijk, dat hij niet uit reformatorischen drang, maar slechts uit begeerte naar de kroon, zich tegen het eerste vorstenhuis had verheven. Zijne vijandschap tegen Juda deed voor die van Jerobeam niet onder; aangewakkerd werd zij door de omstandigheid, dat zeer velen uit zijn volk kennelijk naar Asa, den koning van Juda henen neigden, en dezen zelfs openlijk toevielen, wijl zij zagen, dat God met hem was, 2 Kron. 15 : 9. Vandaar werd het, vooral in de tweede helft zijner vier-en-twintigjarige regeering, zijn streven om het verkeer tusschen zijne en Asa's onderdanen te belemmeren, ja zoo mogelijk geheel op te heffen. Daartoe versterkte hij Rama, eene stad van Benjamin, gelegen aan de zuidgrens van zijn rijk, op slechts anderhalf uur afstands van Jeruzalem; 't is het tegenwoordige Er-Ram. Daar liet hij den sluitboom vallen; tegengehouden werd wie van Efraïm naar Juda, of van Juda naar Efraïm wilde gaan, 2 Kron. 16 : 1. Eene plaats, geschikter dan deze, om wacht te houden over den uitgaanden en ingaanden man, kon hij wel niet kiezen; op de hoogte toch, die Rama droeg, heeft men een uitzicht, dat zeer ver naar alle kanten reikt. Zijn misdadig streven, om broeders van één huis, erger nog, om vromen van den tempel te scheiden, gelukte echter niet; nog voor hij Rama's versterkingen voltooid had, werd hij gedwongen zijn werk te laten varen. Asa begreep zeer wel, dat alleen het verbond, hetwelk hij met met Benhadad van Damaskus gesloten had, hem zoo driest tegenover Juda maakte. Daarom poogde hij dit verbond te breken, den Syriër aan eigen zijde te krijgen, en tot den krijg met Israël om te koopen. Het welslagen van deze poging dwong Baësa om Rama aan zijnen tegenstander over te laten; Asa brak dan ook de bevestigingen af, en gebruikte de steenen, om Geba en Mizpa, aan de noordgrens van zijn rijk, tegen Efraïm in staat van tegenweer te brengen, 2 Kron. 16 : 5, 6. Baësa zelf had voortaan genoeg te doen om den Syriër van zijne grens te houden, die in de verovering van zijne noordelijke schatsteden, getoond had, wat hij wilde en kon, 2 Kron. 16 : 4. Daar hij Jerobeams zonde voortzette, werd Jerobeams lot het zijne; Jehu, de profeet, kondigde het hem aan. Had God hem uit het stof tot den troon verheven, wegens den ondank, dien hij er voor betoonde, zou zijn huis tot minder worden gemaakt

dan het te voren was; de verheffing toch kan den booze slechts schaden. Zijne nazaten zouden den honden en vogelen worden prijsgegeven. Baësa zelf stierf in vrede te Thirza, de lieflijke plek, Hoogl. 6 : 4, die hij tot zijne hofplaats gekozen had. Maar over zijn zoon en opvolger Ela, in goddeloosheid, niet in dapperheid hem gelijk, barstte het gericht los. In Thirza werd hij, aan een feestgelag ten huize van zijnen hofmeester Arza, door Simri, een zijner wapenoversten, hoofd van een aantal saamgezworenen, vermoord; dronken ging hij den dood in. Met hem werden alle mannelijke leden van zijn geslacht, ja, zelfs alles wat zijnen huize verwant en bevriend was, verslagen, 1 Kon. 16 : 11. Dat gericht diende niet slechts om Baësa's beeldendienst aan zijn huis te straffen, naar de bedreiging van het tweede gebod, maar ook om hem den aan Jerobeams huis gepleegden moord te vergelden, 1 Kon. 16 : 7; want dat deze daad naar Gods besluit geschied was, maakte den moordenaar niet onschuldig, naardien slechts zulke daden buiten onze verantwoording vallen, die op Gods bevel door ons zijn verricht.

5. Niet Simri, maar Omri (929—919) won den troon; eerst na vijfjarigen krijg met Tibni, zijnen mededinger, was hem de heerschappij over Israël verzekerd. In hem verkreeg Israël een koning, die het steeds verder langs het hellend vlak afvoerde, doordien hij niet slechts de bestaande valsche Godsvereering bevestigde, maar ook den weg baande tot de invoering der uitlandsche afgoderij.

Op het bericht van Simri's koningsmoord riep het leger, dat juist voor Gibbethon lag, zijn veldheer Omri tot koning uit. Omri liet zich deze keus welgevallen, en trok in allerijl tegen Thirza, Simri's residentie op, van zins om hem bij verrassing van den troon te stooten. Zijne koene aanval gelukte; Simri zocht, na zeven dagen slechts geregeerd te hebben, den dood in de vlammen van zijn paleis. Terstond verhief zich echter een tegenstander van Omri's kroon in Thibni; het volk koos terhelfte voor den een, terhelfte voor den ander partij. In de ellenden van een vijfjarigen burgerkrijg oogstte Israël de vrucht van zijn afval van Davids huis en Jeruzalems heiligdommen in. Omri behield de overhand; na Thibni's dood erkende heel het volk zijn koningschap. Een jaar later kocht hij van Semer den 100 ellen hoogen heuvel, waarop hij de stad Samaria bouwde, voortaan, in plaats van Thirza, de hoofdstad des rijks, „Efraïms trotsche kroon op het hoofd," (de eensklaps zich verheffende heuvel), „der zeer vette vallei gelegen," Jez. 28 : 1. Van Omri's twaalfjarige regeering zegt ons de gewijde geschiedenis weinig; dat hij zich echter met kracht wist te handhaven, blijkt uit de omstandigheid, dat zijn land in de Assyrische opschriften steeds naar hem wordt genoemd: „land van Omri," en dat zelfs Jehu, schoon tot de volgende dynastie behoorende, er nog een zoon Omri's in heet. Na een ongelukkigen krijg met Benhadad van Damaskus, was hij gedwongen dezen een aantal zijner steden af te staan, 1 Kon. 20 : 34, waaronder waarschijnlijk ook Ramoth in Gilead, 1 Kon. 22 : 3; tevens moest hij hem vrijheid geven om in Samaria eigene straten aan te leggen, denkelijk tot oprichting van bazars voor den Damasceenschen handel, 1 Kon. 20 : 34. Met Juda schijnt hij steeds op

voet van vrede geleefd te hebben; mogelijk baande de vriendschappelijke houding, die hij er tegenover aannam, den weg tot de latere, voor Davids huis zoo heillooze verbinding, die zijn huis er mede aanknoopen zou. Uit het gedenkteeken van den Moabietischen koning Mesa blijkt, dat hij van den vrede met Syrië en Juda gebruik maakte om zijne macht in het Overjordaansche, ten Oosten van Moab, te bevestigen; hij ontnam Medeba, den twistappel van de Amorieten, Num. 21 : 30, Moabieten, Rubenieten, Joz. 13 : 9, 16, en Ammonieten, 1 Kron. 19 : 6, aan Moab, zijn toenmalige bezitter; 40 jaren lang bleef deze voor Israël zoo gewichtige grensvesting in 's volks bezit. Overigens bracht hij Israël geen heil aan; want hij wandelde in de wegen van Jerobeam, ja, deed erger dan de koningen, die voor hem geweest waren, 1 Kon. 16 : 25. Uit Micha 6 : 16, alwaar de inzettingen van Omri en de werken van Achab op ééne lijn worden gezet, schijnt af te leiden, dat Omri's maatregelen tot bevestiging van den ongoddelijken kalverendienst, dezen een nog verdorvener karakter bijzetten, en zoo den overgang hielpen vormen tot de invoering van den Baäldienst in de dagen van Achab.

6. Achab, Omri's zoon en opvolger (918—897), liet zijn vader in goddeloosheid achter zich; voortgedreven door Izebel, zijne Feniciesche vrouw, voerde hij den dienst van Baäl en Aschera in Israël in. Als godsdienst van het hof, verkreeg deze dienst der afgoden, vooral door Izebels machtigen invloed, een kennelijk overwicht over den dienst van Jehova, die wel geduld bleef, maar slechts onder voorwaarde dat zijne belijders niet voor zijn uitsluitend recht opkwamen.

Achab was een bouwlustig en prachtlievend vorst, 1 Kon. 22 : 39. Zijne politiek was, in navolging van die zijns vaders, steeds op behoud van den vrede met Juda en Syrië gericht. Van hoogst nadeelige gevolgen, zoowel voor zijn volk als voor zijn huis, was zijn huwelijk met Izebel, dochter van den ook over Sidon regeerenden Tyrischen koning Ethbaal, of Itobal, van wien de ongewijde historie ons meldt, dat hij zich door koningsmoord van Astartepriester tot den troon verheven had. Als eene echte priesterdochter rustte zij niet, vóór zij in Israël de plaats der eere voor de goden haars vaders veroverd had; in haren zwakken, zinnelijken gemaal, dien zij in kracht van geest, maar ook in moed tot het kwade achter zich liet, vond zij een gepast en gewillig werktuig tot uitvoering harer plannen. Alras verrees in Samaria, de hoofdstad des rijks, een tempel voor Baäl, met een altaar, door 450 priesters, tevens profeten (1 Kon. 18 : 19, vgl. met 26), bediend; naast hen brachten 400 priesterlijke profeten hulde aan Aschera, 1 Kon. 16 : 33, vereerd onder de gedaante van eene de wereld voorstellende boomvormige zuil, (vgl. Deut. 16 : 21), nevens het altaar van Baäl, den heer der wereld opgericht. Zoo had het beginsel der godsdienstige vereering van de natuurkracht in Israël vrij spel gekregen. Wie weet dat aan de vereering dezer afgoden het menschenoffer en de zelfonteering verbonden waren, begrijpt welk een ontzedelijkenden invloed van het afgodisch hof op het volk uitgaan moest. Wel werd de dienst

van Jehova niet van staatswege afgeschaft, maar in de gestalte ten minste waaronder Jerobeam den godsdienst misvormd had, toegelaten; het liet zich echter voorzien, dat, zonder goddelijken tusschenkomst, de Baälsdienst mettertijd bij uitsluiting godsdienst van staat worden zou. Izebels ijver liet het ergste vermoeden; zooveel toch had zij voor de goden harer vaderen over, dat zij de 850 priesters van Baäl en Aschera op hare eigene kosten onderhield. Zoover was het al gevorderd, dat aan Jehova's belijders het recht werd ontzegd, om te eischen, dat Hij, als de eenige God, uitsluitend vereerd worden zou. Zijne profeten bleven er, 1 Kon. 22 : 6, maar waren gedwongen om zich te verbergen, 1 Kon. 18 : 4, of om te spreken naar 's konings wil, 1 Kon. 22 : 8, 11—13, zoo niet, dan werden zij gedood, 1 Kon. 19 : 10. Het volk achtte dan ook, op voorbeeld van het hof, den dienst van Baäl met den dienst van Jehova zeer wel vereenigbaar; het hinkte op twee gedachten, 1 Kon. 18 : 21, dat is, het kon niet besluiten om Baäl voor Jehova, of Jehova voor Baäl te laten varen, en hield beiden voor goden nevens elkaar. Dit verklaart zich te eerder, als men in aanmerking neemt, dat het door Jerobeams beeldendienst reeds voor de eigenlijk gezegde afgoderij was voorbereid; de overtreding van het tweede gebod is eene brug tot de overtreding van het eerste. Want wie de godheid tot een schepsel maakt, door haar als een kalf voor te stellen, moet er toe komen, om haar, evenals de schepselen, haars gelijken toe te voegen; met hare oneindigheid doet men tevens hare eenigheid te niet. De gelijkvormigheid van vele deelen des dienstes tusschen Baäl en Jehova deed voorts het overige, om een volk als Israël, van nature reeds, gelijk alle volken, tot eenen godsdienst geneigd, die tegelijk het geweten en den zinnenlust bevredigt, aan den godsdienst van zijn koningshuis te verbinden. Slechts zevenduizend bleven er ten laatste over, die zich niet voor Baäl hadden neergebogen. 1 Kon. 19 : 18.

7. In Elia, den profeet, dien God onverwacht, als een bode uit de onzichtbare wereld, voor 's konings aangezicht stelt, geeft God een dam tegen den veldwinnenden stroom der afgoderij; door hem toch toont Hij, in gericht en teeken, dat Hij alleen God is.

In Elia treedt de profetische bediening in hare volle heerlijkheid tegenover het van Gods oppergezag zich vrijmakend koningschap op. Reeds des profeten naam: „Mijn God is Jehova," is een getuigenis tegen het afgodisch vorstenhuis; zijn leven zal een voortdurende bewijsvoering zijn, in feiten gegeven, voor de verhevene waarheid, dat zijn God alleen God is, om het op twee gedachten hinkende volk, op den weg des afvals tegen te houden. Diep ontroerd over den smaad, waarmede Achab, en Israël met hem, Jehova's heerlijkheid overdekt, bidt hij, Jac. 5 : 17, dat Deze Zijnen toorn van den hemel door inhouding van regen openbare, of vorst en volk merken mochten, dat niet Baäl, maar Jehova God is. En God hoort zijn gebed; Hij zendt hem tot Achab met de boodschap, dat er dauw noch regen over Israëls velden zijn zal, tenzij dan naar Elia's woord. En ziet, bleef de profeet nu slechts onder Achabs bereik, dan bestond er voor dezen nog kans, om hem, door bedreiging of vleierij, tot het woord te bewegen, dat aan de wolken weer regen gebood; maar o wee! Elia gaat weg, en

niemand weet waarheen, zoodat de koning lijdelijk wachten moet, tot het den profeet behaagt weder te keeren, en het gewenschte woord te spreken. God had hem verborgen bij de beek Krith, ten Oosten van den Jordaan; vergeefs zoekt hem de koning, met angstigen haast, bij alle volken van rondsom, van zins om hem te dwingen zijn vloekwoord in een zegenwoord te veranderen. Intusschen toont God, dat Hij Zijnen dienaar weet te onderhouden; want roofvogels brengen hem zijn dagelijksch brood. Als de beek uitgedroogd is, gebiedt God hem naar het Feniecisch Zarpath te gaan; daar laat God hem spijzen door eene weduwe, wier meel niet verteert in de kruik en wier olie niet vermindert in de flesch. Zoo bewijst God in Baäls eigen land, dat Hij de Almachtige en de Waarachtige God is, die alleen wonderen doet; de kroon op deze bewijsvoering zet Elia's opwekking van den gestorven zoon der Sidonische weduwe. Nadat de droogte drie jaren aangehouden had, zendt God Elia naar Achab terug, om den met Baäl aangebonden strijd tot een triomfeerend einde te brengen, opdat Israël van zijne afgoden gezuiverd en van het gericht verlost worden zou. Wel is Achabs trots nog niet gebroken, maar toch is er bij hem meer neiging dan te voren, om te buigen voor den profeet, wiens macht over 's hemels wolken zoo kennelijk gebleken is. Het blijkt uit zijne gewilligheid, om op Karmels hoogten te laten beslissen wie God is, Baäl of Jehova, de eerste door zijne 450 priesters, de laatste door Elia alleen vertegenwoordigd. Voor het aangezicht van koning en volk wordt de groote strijd gestreden: de God, die door vuur van den hemel het aangeboden offer verteert, zal de ware zijn. Baäls priesters volgen de gewone wijze van hun eeredienst: zij beginnen met woest gehuil en vrouwelijk gebaar; met vliegende haren bukken zij zich neder in het stof; dan voeren zij rondom het altaar hun wapendans uit, en ontvleeschen zich met de zwaarden en lansen, die zij plegen te dragen, of hun bloed hunne godheid bewegen mocht hen te hooren; eindelijk vallen zij in een staat van verrukking en beginnen zij op hunne manier te profeteeren. Vergeefs, Baäl antwoordt niet. Nu vangt Elia aan. Op de van Jehova gewilde godsdienstige eenheid aller zonen Jacobs, wijst hij met opzet door zijn altaar uit twaalf steenen op te bouwen. Hij graaft er eene groeve om, en vult ze met water; ook over altaar en offer giet hij stroomen waters uit. En ziet, slechts éénmaal heeft hij om het teeken gevraagd, of een vuur schiet op het altaar neder, dat hout en steenen en stof verteert, ja, het water der groeve oplekt. Maar al verheft zich een kreet uit duizenden van monden: „Jehova is God," alras brengt Izebels toorn de menigte tot zwijgen; ook de profeet is gedwongen om het land wegens hare wraak te ontvluchten. Zelfs het bewijs van goedkeuring, dat God op 's volks belijdenis gaf, toen Hij, op den dag zelven dat Baäls profeten waren uitgeroeid, Zijn regen weer op het land liet nederdalen, had Izebels ijzeren hart niet verbroken. Moedeloos over het schijnbaar vruchtelooze van zijn werk, verlangt de profeet te sterven; maar God zendt Zijn engel tot hem om hem te troosten, en eene spijs aan te wijzen, door wier kracht hij gesterkt wordt om naar den berg Horeb te wandelen, veertig dagen en nachten achtereen. Daar leert God hem, dat zijne moedeloosheid haren grond vond in de al te hooge verwachting, die hij van het gericht had gehad. Zeker, God zal ook over Israël komen met het rijk

van Zijnen vrede, maar niet na den eersten storm den besten, neen, er moeten nog aardbevingen en vuurvlammen, dat is, nog zwaardere gerichten volgen, vóór de tijden der verkoeling en genade aanbreken; want het rijk Gods baant zich slechts door vele verschrikkingen heen den weg. In verband hiermede belast God Elia om door de zalving van Hazaël, tot koning over Syrië, en van Jehu, tot koning over Israël, alsmede door de roeping van Elisa tot zijn opvolger, nieuwe en zwaardere gerichten voor te bereiden.

8. De nawerking van Elia's optreden bleef niet achter; Jehova's profeten verschijnen weer aan het hof, ofschoon zij er hunne plaats slechts kunnen behouden, zoo zij den koning naar den mond spreken. Nog eens treedt zelfs Elia op, maar om den koning, die in spijt van de hulp, hem door God in den krijg tegen de Syriërs bewezen, de mate zijner zonde, in de tegen Naboth gepleegde misdaad, vol maakt, den ondergang van zijn huis aan te kondigen.

De laatste vijf jaren van Achabs regeering waren onrustig; telkens toch was er krijg met Benhadad, den koning van Syrië—Damaskus, de tweede van dien naam, op de Assyrische gedenkschriften als Bin—hidri, d. i. de zoon van Hadar, vermeld. Deze oorlogzuchtige koning trok aan het hoofd van 32 kleinere, omliggende vorsten, tegen Samaria op, 1 Kon. 20 : 1. Achab, eerst bereid om met groote offers den vrede te koopen, bindt toch eindelijk, als de eischen van Benhadad alle maat te buiten gaan, door het woord eens profeten gesterkt, den strijd tegen hem aan. Ofschoon Benhadad kennelijk door Gods hand verslagen is, hernieuwt hij het volgend jaar den strijd. Wanende dat Israëls God slechts op de hooge bergen machtig is, kiest hij het vlakke veld om tegen Israël te kampen. Maar God handhaaft Zijne eer van overal even machtig te zijn; Hij geeft Benhadad zelven als gevangene in Achabs hand, en dezen dwingt hem tot den vrede van Afek, waarbij hij aan Achab de steden, weleer door Benhadad den Eerste aan Omri ontnomen, wedergeven, en het recht inruimen moest om bazarstraten in Damaskus aan te leggen. Volgens de annalen van Salmanasser den Tweede sloten beiden zich zelfs nauw aaneen, om zich door elkander te sterken tegenover Assurs dreigende macht. Een profeet kondigde Achab echter aan, dat hij Benhadad slechts tot den prijs van eigen leven had losgelaten. Alras loste het bondgenootschap zich op; drie jaren later toch, 1 Kon. 22 : 1, zien wij Achab weder met Benhadad in oorlog. Volgens de reeds genoemde gedenkschriften had een strijd der beide verbondene vorsten tegen Salmanasser den Tweede, voor beiden een hoogst ongunstigen uitslag gehad; bij Karkar toch waren beiden verslagen. Sinds schijnt Achab Benhadad losgelaten te hebben; van de verzwakking zijns bondgenoots partij trekkende, verklaart hij hem den oorlog, zelf door een bondgenootschap met Josafat van Juda gesterkt, teneinde de vesting Ramoth in Gilead te bemachtigen, die hem, het verdrag ten spijt, door Benhadad nog niet wedergegeven was, 1 Kon. 22 : 2—4. Zoo stierde het God om Achab te doen vallen. Na afloop toch van den krijg met Syrië had deze, aan het kwaad letterlijk verkochte koning, de mate zijner zonde vol gemaakt, door de misdaad,

welke Izebel met zijne stilzwijgende goedkeuring tegen Naboth gepleegd had, 1 Kon. 21. Nog eens was Elia uit zijne verborgenheid te voorschijn getreden, om hem aan te zeggen, dat God hem, met Izebel, ja, met geheel zijn huis uitroeien zou. Elia's woord moest thans, tegelijk met dat van den anderen profeet, 1 Kon. 20 : 42, worden bevestigd; daarom gaf God Zijnen profeten, met welke Achab te rade ging, vóór hij tot den veldtocht tegen Damaskus besloot, aan een leugengeest over, die hen als uit éénen mond zeggen deed, dat de koning voorspoedig zou zijn, 1 Kon. 22 : 19—23. Iets beters waren deze den mensch behagende profeten niet waardig; meteen zien wij waarom God de booze geesten nog eene plaats onder zijne dienende geesten laat, namelijk, om hen de diensten des kwaads te laten bewijzen, tot welke de goede geesten niet kunnen worden gebruikt. Vergeefs getuigde Micha, de gekerkerde profeet, van de waarheid; Achab kon niet gelooven, wijl God hem verblind had; de wraak toch wachtte hem op het slagveld van Ramoth, en zij wachtte niet vergeefs; de pijl, waarop zijn naam geschreven stond, vond hem, en bracht hem den dood, 1 Kon. 22 : 34.

9. De kortstondige regeering van Achabs zoon en opvolger, Ahazia (897—896), bracht eer verergering dan verbetering teweeg. Izebel bleef haren invloed behouden, de koning schaarde zich openlijk aan Baäls zijde, Elia werd verre gehouden van het hof. Intusschen vertoonden zich reeds de voorboden van het over Omri's huis aangekondigd gericht; door Moabs afval verloor het eene der schoonste vruchten van het werk zijns grondleggers.

Dat de uitroeiing van Omri's stamhuis niet met Achabs dood samenviel, verklaart zich uit de goedertierenheid Gods. Want omdat Achab zich, na de geschiedenis met Naboth, wegens Elia's woord voor Gods aangezicht vernederd had, zou het aangekondigde kwaad niet in zijne dagen, maar eerst in die zijns zoons over zijn huis gebracht worden, 1 Kon. 21 : 27—29. Zoo bleef er op den troon plaats voor Ahazia. Deze vorst deed echter geene winste met den tijd van uitstel der voltrekking van het gericht; eer verachtte hij de lankmoedigheid Gods, en trok hij het naderend oordeel naar zich toe. Dat Izebel haren invloed even goed op hem als op zijnen vader uitoefende, blijkt uit 1 Kon. 22 : 53. Zelf diende hij openlijk den Baäl, vs. 54, waaruit wij kunnen afleiden, dat de dienst van dezen afgod weer van staatswege naast den dienst van Jehova was gezet; 't scheen waarlijk wel dat Elia's werk vergeefs geweest was. In den afval van Moab zette het gericht over zijn huis, dat met Achabs nederlaag in den krijg tegen de Syriërs een aanvang genomen had, zich voort. Mesa, de koning van Moab, wiens vader, Camosgad, van Dibon, door Omri tot leenvorst over het schatplichtig gemaakte Moab was aangesteld, wilde de jaarlijksche schatting van 100,000 lammeren en 100,000 wolschapen niet langer opbrengen, 2 Kon. 3 : 4, 5; met Achabs dood toch was zijne vrees voor Israël geweken. Uit de Mesazuil, in 1868 bij het oude Dibon gevonden, blijkt dat hij zich ten noorden van den Arnon, in het gemeenschappelijk door Moabieten en Rubenieten bewoonde, maar eigenlijk aan Israël toekomende

land, wist te handhaven. Niet slechts vestigde hij zijn gezag in Baal-Meon en Kiriathaim, steden met eene overwegend Moabietische bevolking, maar hij nam ook Asharoth en Nebo weg; Asharoths krijgslieden doodde hij zijnen god Kamos ter eere, wien hij ook den buit wijdde, terwijl hij de ontvolkte stad met lieden uit Siran en Mochrath bevolkte; Nebo nam hij na een dag strijdens in, doodde er 7000 mannen, terwijl hij de vrouwen en maagden als dienaressen der heiligdommen overgaf aan Astoreth—Kamos, de Moabietische Astarte. Of de poging, van welke hij melding maakt, om van het Rubenietisch Levietische Jahza uit, de stad bij welke vroeger de Amorietische koning Sihon overwonnen werd, zijne te Dibon gevestigde macht te breken, van Ahazia, dan wel van Joram, diens opvolger uitging, blijft vooralsnog onzeker. Dat zij mislukte, en Jahza zelfs in Mesa's hand leverde, is des te zekerder; nog in Jesaja's (hfdst. 15 : 4), en Jeremia's (hfdst. 48 : 21, 34), tijd is Jahza eene Moabietische stad. Eveneens mislukte Ahazia's poging om in vereeniging met Josafat van Juda, evenals Salomo, van de Roode Zee uit, zeehandel te drijven; want God verbrak te Ezeon-Geber de reeds gebouwde Tarsisschepen, 2 Kron. 20:35—37. Hij zelf vond spoedig zijn einde. Want toen hij de mate zijner zonden vol maakte, door zich, in zijne door eenen val veroorzaakte krankheid, naar het orakel van Baäl-Zebub (de Baäl, die de plagen der vliegen en muggen afweert) te Ekron te wenden, zond God Elia de boden te gemoet, om hem te zeggen: Is het omdat er geen God in Israël is, dat gij heengaat om Baäl-Zebub, den God van Ekron te vragen? daarom nu zegt de Heere alzoo: gij zult niet afkomen van het bed, waarop gij geklommen zijt, maar gij zult den dood sterven. In de vertering der twee, achter elkander door Ahazia tot Elia afgezondene hoofdlieden, elk met zijn vijftigen, ontvangt de afgodische koning een teeken, dat God met Zijne knechten niet spotten laat, en het door hen gesproken gerichtswoord bevestigt. Als Ahazia zich eindelijk verstout, om ten derden male een hoofdman met zijn vijftigen tot Elia te zenden, gebiedt God den profeet, om zich ook zijnerzijds te verstouten, en den koning aangezicht tot aangezicht het gericht Gods aan te kondigen. Het was Elia's laatste woord tot Omri's huis; in Ahazia's spoedig gevolgden dood kreeg het zijne bevestiging.

10. In Eliza zet de dienaar het werk des meesters voort; op hem rust de taak om den weg te openen voor de gerichten, door of aan Elia aangekondigd; tegelijk echter werkt hij, door teeken en woord, den afval tegen, en beschut hij de heilige erve tegen vreemd geweld, opdat het gericht niet voor den tijd kome en algeheelen ondergang brenge. Zoo dient hij ten bewijs, dat een profeet de pijler kan zijn, die, ook als alle steunsels vallen, het gebouw des volkslevens staande houdt.

Nadat Elia levende ten hemel opgenomen is, volgt Eliza hem in het profetisch werk op; reeds vóór dien tijd had hij in bestendig verkeer met hem gestaan, en was hij door hem tot zijne profetische bestemming opgeleid. Vóór Elia's opneming had hij, als in geestelijk opzicht zijn eerstgeboren zoon, om een dubbel erfdeel zijns profetischen

Geestes gevraagd, 2 Kon. 2 : 9; in den mantel, dien Elia, tijdens de hemelvaart, nederwaarts op hem vallen liet, ontving hij een teeken van de inwilliging zijner bede. Met dezen mantel baant hij zich den weg door den Jordaan, van zins om voor alles de profetenscholen van Jericho en Bethel te bezoeken; de leerlingen zijns meesters zien hem wederkomen, en erkennen hem gewillig als zijn plaatsvervanger, dewijl zij merken, dat zijn Geest op hem is. Te Jericho geeft hij, in de gezondmaking der waterwel, openlijk een teeken van zijne profetische roeping, 2 Kon. 2 : 19; kort er op toont hij te Bethel dat God met zijne profeten niet spotten laat, 2 Kon. 2 : 24. Vandaar begeeft hij zich naar den Karmel, om zich op de plek zelve, waar Elia het volk liet zien dat Jehova God was, te sterken tot zijne levenstaak, 2 Kon. 2 : 25. Daarop kiest hij binnen Samaria's muren zijne woning; dat hij daar een huis heeft, 2 Kon. 6 : 32, teekent hem als een geheel ander man dan Elia, den profeet, die als uit den boezem der onzichtbare wereld, wier tolk hij is, te voorschijn komt, en op aarde optreedt als een wezen, dat er niet tehuis behoort, en door de hemelvaart als in zijne natuurlijke wereld wederkeert. Eliza staat ons menschen nader, en leeft in het midden zijns volks; bij hem wordt het geheimzinnige en majestueuse, dat Elia kenmerkt, gemist. Is Elia het onweder gelijk, hij den zachten regen, die na het zwijgen der wolken het aardrijk verkwikt, al drijven er nog wolken aan den hemel, tusschen welke nu en dan nog een bliksemstraal flikkert. Voorzeker, ook gericht brengt hij; behalve het reeds vermelde, denke men aan het oordeel, dat hij tegenover den spottenden hoofdman van Samaria, 2 Kon. 7 : 2, en tegenover den onheiligen Gehazi, 2 Kon. 5 : 27, spreekt. Zien wij daar Elia's vuur weer uitschieten, meestal echter dienen Eliza's wonderen om aan te toonen, dat Israëls God even ontfermend als machtig is. Zijne wonderen doen veeltijds weldadig aan wijl zij van erbarming vol zijn; men denke aan het kind dat hij aan den dood ontrukt, en der moeder wedergeeft, 2 Kon. 4 : 8—37; hoe bereid is hij om Naäman te helpen, den heiden, zoon en legeroverste van het volk, dat hij kent als de roede, waarmede zijn volk straks geslagen worden zal, 2 Kon. 5; hoe ademt de geest der vijandsliefde in de edele behandeling der legerscharen, die Benhadad tegen hem afgezonden had, 2 Kon. 6. Vooral treedt hij op als helper van de leerlingen der profeten, als hij hunne spijs van vergift zuivert, 2 Kon. 4 : 38—41, of wonderlijk vermenigvuldigt, 2 Kon. 4 : 42—44, of het ijzer uit het water opklimmen doet, 2 Kon. 6 : 1—7. Zelfs tegenover zijnen koning Joram, erfgenaam van Elia's vloek tegen Omri's huis, neemt hij geene vijandelijke houding aan. Hij behoeft trouwens tegenover hem niet, gelijk Elia voor Achab, als kampvechter voor Jehova's godheid op te treden, daar Joram, voor zijn persoon ten minste, zich aan Izebels invloed onttrekt, en Jehova's Naam dient. Vandaar kan hij hem met raad, 2 Kon. 6 : 9 en met daad, 2 Kon. 3 : 16 enz. dienen, hem bekend makende wat Benhadad in zijnen geheimen raad tegen hem voorneemt, en hem steun gevende in den strijd met Moab, door toezegging van de zegepraal. Maar tegelijk laat hij toch den koning gevoelen, dat hij hem slechts helpt om te voorkomen, dat Israël of Juda tegelijk met hem te gronde ging, 2 Kon. 3 : 13, 14; kennelijk zelfs wijst hij, door hem de zoon des moordenaars te heeten, hem als erfgenaam

aan van een onafwendbaren vloek. Vandaar houdt hij zich van hem steeds op een afstand, geheel anders dan hij later deed met Joas, uit Jehu's huis, den koning, met wien hij zoo gemeenzaam omging, als een vader met zijn zoon. Zelfs roept hij, aan Elia's last getrouw, Jehu tot wreker om de bloedschuld van Achabs huis aan Joram te wreken, 2 Kon. 9, en kondigt hij, zij het ook onder vele tranen, Hazaël aan, dat hij de roede zal zijn, met welke God het medeschuldig volk geeselen zal, 2 Kon. 8 : 12. Hij roept het gericht, maar houdt het tegelijk zoolang tegen, dat het niet komt vóór den tijd, en zorgt tevens, dat den volke eene geestelijke kern wordt gelaten, opdat het vuur, dat hij ontsteekt, niet heel het volk verteren zou. Daarom ligt het juist op zijnen weg om zich de zonen, dat is de leerlingen der profeten, aan te trekken, die te Bethel, Jericho en Gilgal, hunne scholen hadden, alwaar zij zich oefenden in de leer der profeten, met de bedoeling om in het midden huns volks onderwijzend op te treden. Deze vereenigingen, onder een volk, dat van het heiligdom was afgesneden, van zoo hooge waarde, vonden in Eliza een krachtigen steun; 's volks vromen laafden zich op de nieuwe manen, en op de gewone sabbatten, aan de bezielde woorden, die uit haar midden tot hen werden gericht, 2 Kon. 4 : 23. Zoo toonde God dat één profeet, den vloek des koninklijken huizes ten spijt, een gansch volk kan staande houden. Wij leiden er uit af, hoe machtig ter verlossing hij dan wel niet moet zijn, die met het bezit van den Geest der profeten het koningschap zelf verbinden zal.

11. Joram (896—884), zoon van Achab, was zijnen kinderloos gestorvenen broeder Ahazia opgevolgd. Hij zelf keerde tot de vereering van Jehova terug, zij het ook slechts naar Jerobeams wijze; met zijn onvasten aard was het in overeenstemming, dat Izebels Baäldienst nog geduld bleef. Ofschoon hij zelf minder slecht dan zijn vader was, werd toch aan hem de vloek tegen zijn vader gesproken, bevestigd; Jehu's zwaard nam, met hem, heel het huis van Omri weg.

Joram beschaamde zijnen schoonen naam: Jehova is verheven — niet geheel en al; want hij deed het beeld van Baäl, dat zijn vader Achab opgericht had, weg, 2 Kon. 3 : 2, en erkende Jehova als de God van Israël, 2 Kon. 3 : 10—13, bij wien hulp te vinden was in tijden van benauwdheid. Maar hierbij bleef het ook; overigens toch deed hij wat kwaad was in Jehova's oog, reeds omdat hij Jerobeams kalverendienst in eere hield. Mogelijk zelfs, dat zijn terugkeer tot Jehova samenhing met zijne begeerte om zich het bondgenootschap van Josafat, den vromen koning van Juda, tegenover Moab en Syrië, te verzekeren. Wat Moab betreft, zoo was zijn streven er op gericht, om Mesa, den afgevallen leenvorst, weer aan zijn gezag te onderwerpen. Met Josafat verbonden trekt hij, door Edom henen, tegen Moab op, 2 Kon. 3; dat hij juist door Edom henen zijn weg nam, diende waarschijnlijk om zich de medewerking van den aan Juda onderworpenen Edomiet te verzekeren. Door Edom versterkt, trekken de beide koningen tegen Moabs zuidgrens op. Op weg derwaarts dreigt het leger van dorst om te

komen, Eliza echter, die het volk vergezelt, verklaart dat God water, en meer dan dat, de overwinning geven zal. Aan de overzijde van de beek, die Edom en Moab vaneen scheidt, de Wadi el Arish, wordt de Moabiet door het intusschen gedrenkte leger der verbondene machten geheel verslagen; over heel zijne eigene erve wordt het door den overwinnenden vijand achtervolgd. Zijne steden worden afgebroken, zijne landerijen bedorven, zijne putten gestopt, zijne vruchtboomen geveld; Mesa zelf wordt in het sterk bevestigde Kir Hasereth (Kerak) als in zijn laatste bolwerk opgesloten. Nadat eene poging om door Edoms leger heen te breken mislukt was, offert de Moabietische koning, in den waan dat zijn tegenspoed zich uit den toorn van zijnen god Kamos verklaarde, zijnen eerstgeborene in het gezicht der vijanden ten zoenoffer op. Waarschijnlijk tengevolge van eene, in hun legerkamp uitbrekende pest, trokken de belegeraars onverrichter zake af; Mesa bleef in het ongestoord bezit van zijn land. Mislukte alzoo Jorams poging, om zijn gezag in Moab te herstellen, niet gunstiger was de afloop van zijne oorlogen met de Syriërs van Damaskus. Benhadad liet hem geene rust, 2 Kon. 6 : 8; in spijt van de ondervinding, die hij opgedaan had van den steun, dien Eliza's bovennatuurlijke kennis aan Joram bijzette, 2 Kon. 6 : 9, 10 en van eigen onmacht om den door 's hemels heirscharen beschermden profeet meester te worden, 2 Kon. 6 : 11—23, hernieuwt hij den krijg, dien hij, door Eliza's grootmoedigheid beschaamd, een tijdlang gestaakt had, 2 Kon. 6 : 24. Samaria zelfs wordt belegerd, en door honger aan den rand des ondergangs gebracht; reeds wil zich Joram wreken aan den profeet Eliza, wijl de hulp van dezen toegezegd, vergeefs op zich schijnt te laten wachten. Maar God verschrikt de Syriërs door een geluid als van een tot ontzet aanrukkend krijgsheir, zoodat zij in allerijl, met achterlating van alles, naar hun land terugvlieden, 2 Kon. 7. Een latere krijg tegen Hazaël, Benhadads opvolger, liep echter niet zoo gunstig af, de hulp van Ahazia, Juda's koning ten spijt; de ure des gerichts voor Achabs huis was trouwens geslagen. In den verloren slag bij Ramoth gewond, begeeft Joram zich naar Jisreël, de plaats waar Achab placht te verblijven; daar, vlak bij den akker, waar Naboths bloed om wrake schreit, brengt Jehu's pijl hem den dood. 't Was geen toeval, dat de bloedwreker hem juist in Jisreël vond; want zijn op Naboths akker geworpen lijk moest heel Israël toeroepen, dat hier Naboths bloed gewroken, en Elia's woord vervuld werd. Met Joram nam Omri's huis een einde.

12. Met Jehu (884—856) begint in Israël eene dynastie, die zich langer dan eene eeuw op den troon handhaaft. Jehu zelf is wel vol ijver tegen Achab en Baäl, die hij beiden uit Israël uitroeit, maar toch slechts ten halve aan zijnen reformatorischen last getrouw, daar hij den stierdienst laat voortgaan; reeds bij zijn leven ondervindt hij dan ook, dat eene halve hervorming geen gericht tegenhouden kan. Onder Joahaz (856—839), zijn zoon en opvolger, dreigde Israëls zon zelfs voor goed onder te gaan; alleen Gods ontferming voorkwam het uiterste.

Terwijl Jehu, Jorams krijgsoverste, met het leger bij Ramoth in Gilead

lag, om deze stad tegen Hazaël te bewaken, riep God hem om het gericht aan Achabs huis te voltrekken, en het koningschap over Israël te aanvaarden. Jehu, door de oversten des legers gesteund, aarzelt, aan zijn karakter getrouw, geen oogenblik; snel als de wind ijlt hij naar Jisreël, om Joram te verrassen. Teneinde te voorkomen, dat eenig boodschapper uit Ramoth hem voor zij, en den koning waarschuwe, omsluit hij deze stad met een deel zijner legertroepen. Als in een oogenblik werpt hij Achabs huis ter neder; met Joram valt Ahazia, 's konings neef en koning van Juda, onder zijne slagen; aan Izebel voltrekt hij het aangekondigd Godsgericht; Achabs zeventig zonen, diens verwanten, diens vrienden, de twee-en-veertig verwanten van Amazia, allen worden of door zijne hand, of op zijne aansporing, geveld; eindelijk speelt hij zich door list alle priesters van Baäl in handen, en doodt ze tot op den laatsten man. Samaria haast zich om zijne kroon te erkennen; heel Israël buigt het hoofd voor den zoo plotseling opgestoken storm. In Samaria neemt Jehu plaats op den troon; Baälsbeelden worden verbrijzeld, Baälszuilen worden nedergeworpen, zijn prachtige tempel tot eene plaats van geheime gemakken gemaakt. Krachtigen bijstand verleende hem Jonadab, de zoon van Rechab, dezelfde, die volgens Jer. 35 : 6 zijn nageslacht verplichtte om geen zaad te zaaien en geen wijn te drinken, maar aan de nomadische levenswijze der vaderen getrouw te blijven, om niet ontkracht te worden door den godsdienst en zede bedervende beschaving der steden. Jehu's ijver wordt in zooverre door God geloond, dat zijn huis tot in het vierde lid op Israëls troon mag zitten, 2 Kon. 10 : 30; dat hij echter in zijn woeden tegen Achabs huis alle maat te buiten ging, en zoo schuld des bloeds over zijn huis bracht, verzwijgt ons de profetie niet, Hos. 1 : 4. Bestraffelijk was het ook dat hij wel tegen Izebels, maar niet tegen Jerobeams zonde ijverde; hij verried er door dat het vuur zijns ijvers brandde naarmate eigenbelang in het spel was; onstuimig waar hij eene kroon kan winnen, is hij toegeeflijk waar hij voor zijn kroon gevaar ducht. Geen wonder dat God hem tegenspoed toezond. Volgens 2 Kon. 10 : 32 toch, begon God in zijne dagen Israëls landpalen door Hazaël in te korten: deze trok al het land beoosten den Jordaan aan zich, en van den jammer, dien hij bij deze gelegenheid over Gilead bracht, weet Amos, hfdst. 1 : 3, nog te spreken. Jehu schijnt dus weinig baat gehad te hebben bij zijne erkenning van Assurs opperhoogheid, van welke ons de annalen van Salmanassar II berichten. Volgens deze toch bracht Jehu aan dezen Assyrischen vorst eene schatting op, onder meer, baren van zilver, van goud en van lood, gouden schalen en gouden bekers, en eenen staf voor 's konings hand; ook Salmanassar III bericht van eene schatting, die hij na eene op Hazaël behaalde overwinning van Jehu ontving. Onder ongunstige voorteekenen liet Jehu het rijk aan zijnen zoon Joahaz na, een vorst, die niet kon wat hij wilde, daar Hazaël hem slechts eene niet noemenswaardige krijgsmacht overhouden liet, 2 Kon. 13 : 7. Zijne dapperheid ten spijt, zag hij zich buiten machte om zijn volk van Hazaëls ondraaglijk juk te verlossen; zelfs tegenover diens zwakkeren zoon Benhadad III, bleef hij de onderliggende partij. Het rijk ware voorzeker reeds in zijne dagen ondergegaan, had God, om zijne trouw aan Abraham te betoonen, Israël geen verlosser gezonden. Dat was te treffender omdat Joahaz zelf, in den trant van heel het huis van Jehu,

de zonde van Jerobeam navolgde, en de uitroeiing der afgoderij niet ten einde bracht.

13. In Joas (839—823), Joahaz' zoon en opvolger, gaf God Israël den bestemden verlosser; door Eliza gesteund deed hij de kracht des rijks herleven. Intusschen verkondigde Jona, de profeet, dat diens zoon Jerobeam, (823—772) zijn werk voltooien zou. Onder de regeering van dezen krachtigen vorst herkregen 's lands grenzen hare vroegere uitgestrektheid terug; na zijn dood echter nam, met Zacharia, (771) Jehu's stamhuis een einde; maar ook Sallum, (771) Zacharia's moordenaar, viel reeds eene maand na zijne troonsbestijging onder de hand van Menahem (771—761).

Om Abrahams wil geeft God Israël een Verlosser, 2 Kon. 13 : 23. Nog eens beproeft Hij het volk, of het zich, door Zijn gunstbetoon, voor Hem winnen liet. Vandaar treden de profeten dier dagen niet zoozeer getuigend en bestraffend, als wel troostend en steungevend op. Hoewel Joas in Jerobeams zonde voortgaat, wordt hij door Eliza tegenover den Syriër gesterkt, 2 Kon. 13 : 14, en straks verkondigt Jona, de profeet van Ninevé, dat Jerobeam II aan zijn koninkrijk de aloude grenzen hergeven zal, 2 Kon. 14 : 25. Met goed gevolg kampte de krijgshaftige Joas tegen Benhadad, Hazaëls zoon; naar Eliza's woord sloeg hij hem driemalen achtereen, en ontnam hem de steden, die zijn vader aan Israël had ontnomen. Een nieuw gevaar, dat ditmaal van Juda's kant dreigde, werd door zijne tusschenkomst afgewend. Te Bethsemes sloeg hij Amazia, die in zijn overmoed hem den krijg had verklaard; hem zelven neemt hij gevangen, en dat hij niet slechts met rijken buit, maar ook met gijzelaars naar Samaria terugkeert, 1 Kon. 14 : 14, doet ons denken, dat hij Juda's koning als zijn vasal aanmerkte. Dat zijne landen, voor het uitbreken van dezen krijg, niet minder dan 100,000 huurknechten aan Amazia konden leveren, 2 Kron. 25 : 6, geeft ons, na vergelijking met de beschrijving van zijns vaders krijgsmacht, een bewijs van de herleving der volkskracht. Afdoende hulp bracht hij echter niet aan; den inval der Moabieten kon hij niet voorkomen, 2 Kon. 13 : 20, en het Oostjordaanland schijnt slechts gedeeltelijk door hem op Syrië herwonnen te zijn, vgl. 2 Kon. 14 : 25. Zijn werk was als zijn persoon, en wat beiden waren, blijkt het best uit zijne houding, bij gelegenheid dat de doodkranke Eliza hem beval om met den pijlkoker der verlossing van Syrië's overmacht tegen de aarde te slaan. Driemalen sloeg hij en hield daarop stil; waarom niet vijf- of zesmalen geslagen, riep de profeet, in toorn over zulke halfheid, een koning onwaardig, — dan zoudt gij de Syriërs tot verdoens toe geslagen hebben, maar nu zult gij ze slechts driemaal slaan. Eerst Jerobeam II bracht het werk van Israëls verlossing ten einde; onder zijne krachtige hand werd het land weer even groot als in de dagen vanouds, toen Mozes het aan zijne stammen uitdeelde; van Hamath af tot den Arnon toe herstelde hij Israëls heerschappij. Slechts in Salomo's dagen had Israëls scepter verder gereikt; die van Jerobeam omvatte echter al het land, dat krachtens goddelijke beschikking, bij den intocht in Kanaän, den tien

stammen toebedeeld was. Er laat zich uit afleiden, dat hij met de Syriërs ook de Moabieten bedwong, die zich vroeger over den Arnon ten oosten van Israël uitgebreid hadden, en dat hij ze weer over de grens terug dreef. Zelfs schijnt uit 2 Kon. 14 : 28, dat hij Hamath en Damaskus aan zich onderwierp; ten minste laat er zich uit afleiden, dat hij gedeelten van beider gebied aan het zijne wist toe te voegen. Dat hij met krachtige hand regeerde, blijkt uit de mededeeling van 1 Kron. 5 : 17, volgens welke hij de inwoners van het ten oosten des Jordaans herwonnen gebied, de Rubenieten, Gadieten en Manassieten tellen liet, en in registers inschrijven. Maar ook hij offerde, in navolging van zijn naamgenoot, Jehova's eere aan het vermeende staatsbelang op; ook begon de afgoderij weer in te dringen. Met zijn dood verging de vrucht zijns levens; zijn zoon Zacharias, evenals hij voortzetter van Jerobeams zonde, viel na slechts halfjarige regeering als slachtoffer eener samenzwering, van welke Gilead het uitgangspunt geweest schijnt te zijn. Sallum doodde hem voor de oogen des ganschen volks. Met zijn dood nam Jehu's dynastie een einde, naar het woord dat God er over gesproken had, 2 Kon. 15 : 12. Zijn opvolger Sallum, werd reeds eene maand na zijne troonsbeklimming door Menahem gedood.

14. Alles, niet het minst de stem der profeten, bepaaldelijk van Amos en Hosea, kondigt, reeds in de dagen van Jerobeam II, aan, dat Israëls ondergang zeker, ja, nabij was; al vast wees de profetie op Assur, als op de macht, waardoor God 's volks dubbelzinnige staatkunde ten spijt, een einde zou maken aan het voortbestaan van een koninkrijk, dat aan de wrake des verbonds was vervallen.

Dat het rijk van Israël reeds tijdens de schijnbaar zoo bloeiende regeering van Jerobeam II bezig was zich innerlijk te ontbinden, blijkt kennelijk uit de beschrijving die Amos, de uit Juda naar Efraim gezondene profeet, er ons van heeft nagelaten. Met al de kracht van een man, die onder den landelijken hemel de aloude eenvoud had weten te bewaren, getuigt Amos tegen de paleizen, die van het bloed der armen gebouwd zijn, hfdst. 5 : 11, en tegen de gerechtshoven, waar het recht evenzeer gehaat wordt als het goud bemind, hfdst. 5 : 10. Weelde en hebzucht, hardheid en onrecht, heerschen overal; men ontziet zich niet om handel in broeders te drijven, hfdst. 8 : 6, en zelfs de vrouwen hebben hare natuurlijke barmhartigheid in genotzucht verstikt, hfdst. 4 : 1. Is er dan geen godsdienst? Ongetwijfeld, zelfs schijnt Jehu's ijver het volk in het bloed gevaren; wie trekt niet naar Bethels kalveren? ja, in Gilgal en Sichem zijn offerplaatsen opgericht, en als ware het nog niet genoeg, zoo trekt men zelfs over de grenzen heen, naar Jeruzalem? neen, Jeruzalem voorbij, naar Berseba, de plek, waar Izaks naam aan kleeft, door herinneringen heilig, hfdst. 5 : 5, vgl. hfdst. 8 : 14. Aan brandoffers en dankoffers, aan feestzangen en verbodsdagen is geen gebrek, hfdst. 5 : 21, de tienden worden gegeven en vrijwillige offers uitgeroepen, hfdst. 4 : 4. Maar vergeefs troost men zich met zijnen eigenwilligen godsdienst, dekmantel slechts van boosheid, als met het schild, dat tegen dreigend ge-

richt beveiligen mag. Amos ziet de macht reeds, gelijk straks Hosea, al noemt hij ze niet, door welke God het volk richten zal. Assur nadert; het machtige Ninevé, door Jona reeds herkend als Gods roede over zijn volk, blijkens zijn wrevel om er eene boodschap te brengen, die het tot bekeering prikkelen, en der goddelijke genade in de armen voeren zou, sterkt zich tegen Samaria. Jehu's huis behoeft slechts te vallen, en de slagboom is opgeheven, die de openbaring van 's volks werkelijken staat tegenhield. De omstandigheid dat Hosea, profeet van den tijd waarop Amos' bedreiging tegen Jerobeam II zich vervulde, nog donkerder schilderij dan zijn voorganger ophangt, wijst den achteruitgang aan. Hosea ziet slechts heiligschennis en misdaad om zich heen; weer vindt Baäl, in 's volks bewustheid ter nauwernood van Jehova onderscheiden, zijne aanbidders in Israël, Hos. 4 : 12, terwijl de dienst der kalveren steeds van staatswege wordt voortgezet. Ook thans handhaaft zich de wet, dat God de verachters Zijner heerlijkheid ten volle overgeeft in een verkeerden zin, om onbetamelijke dingen te doen, Rom. 1 : 28. Na Jerobeams dood toch levert het land, volgens Hosea's boek, een schrikkelijk tooneel van verwarring op; laster en leugen, moord en roof, ontucht en overspel hebben de overhand, bloedschulden raken aan bloedschulden, de eene misdaad is nog niet volbracht of de andere is reeds begonnen, Hos. 4 : 2. God heeft den geest der tweedracht onder het volk uitgestort: Manasse is tegen Efraim en Efraim is tegen Manasse, Jes. 9 : 20. Gilead, pas door Jehu's huis van Syrië's dwangjuk verlost, meent zijn dank niet beter te kunnen bewijzen, dan door zich tot brandpunt te stellen van revolutionaire bewegingen, die met de omverwerping van Jehu's dynastie niet tevreden, telkens nieuwe brandstof werpen in het reeds ontstoken vuur, Hos. 6 : 8. Terwijl ten westen van de Jordaan alles door weelde ontzenuwd is, rest er oostwaarts in de van oudsher zoo dappere geslachten van Gad en Manasse nog iets, nog veel zelfs van de vroegere veerkracht, maar zij uit zich slechts in onheilige daden van geweld. Uit Gilead komt na Sallum Menahem te voorschijn; de naam zijns vaders toch, Gadi, wijst op Gadietische, en alzoo op Gileadietische afkomst. Van de verwarring na Jerobeams dood weet hij gebruik te maken, om zich waarschijnlijk nog bij Zacharias' leven, in Thirza, de vroegere hofstad, als tegenkoning op te werpen; na Sallum, Zacharias' moordenaar, gedood te hebben, zet hij zich te Samaria op den troon, en moordt Tifsa uit, om alles door den schrik zijns naams voor zich te doen buigen, 2 Kon. 15 : 14—16. Op de verwarring dier dagen zinspeelt Hosea, als hij in hfdst. 7 : 7 zegt: al hunne koningen vallen. Niet het recht, maar het zwaard regeerde; en wat tegenwicht zou er zijn? De priesters moordden op de koninklijke wegen, Hos. 6 : 9, en de profeten hadden zich zoo verlaagd, dat zelfs een Amos voor een brooddienaar werd aangezien, Amos 7 : 12.

15. Al vast begint de profetie van Amos en Hosea omtrent Israëls wegvoering naar Assur, zich den weg tot de vervulling te banen; Assur beslist weldra over de vraag wie in Israël regeeren zal. Slechts door Assurs steun staat Menahems huis vast; het belet echter niet, dat het reeds met Pekahja, Menahems zoon,

(761—759), een einde neemt. Eene valsche staatkunde, die het openlijk met Assur, maar in het geheim met Egypte, Assurs mededinger, hield, verhaastte 's rijks ondergang.

Pul, koning van Assur, trekt, volgens 2 Kon. 15:19, tegen Israël op; men vermoedt dat eene of andere der het land verdeelende partijen zijne tusschenkomst ingeroepen had. Velen houden dezen Pul voor eenzelvig met Tiglath-Pileser, vooral op grond er van, dat zijn naam niet op de lijsten der Assyrische heerschers voorkomt, en er ook niet wel op in te lasschen is, (zie de nadere gronden op art. Pul van Schrader in Riehms Handw.) De bijbel echter onderscheidt beiden, 1 Kron. 5:26. Volgens 2 Kon. 15:19, wist Menahem zich den steun van Pul te verwerven, tegen den aanzienlijken prijs van 1000 talenten zilvers. Om deze som bijeen te krijgen, eischte hij dat elk van 's lands vermogenden er 50 sikkelen toe bijdragen zou, dat is, in onze munt 75 gulden; hij verdeelde alzoo de geheele som over 60,000 personen, waaruit zich afleiden laat, dat er, alle verwarring ten spijt, in het land nog betrekkelijke welvaart heerschte. Al was zoo het gevaar eener Assyrische verovering vooreerst afgewend, zoo bleek het echter een onheilspellend voorteeken, dat Israëls koning zich, tegenover de partijschappen in eigen volk, slechts door den steun eener buitenlandsche macht staande kon houden. Om het van Assurs kant dreigend gevaar te ontkomen, heulde men aan het Samarische hof in het geheim met Egypte, Hos. 7:11, het met Assur gesloten verbond ten spijt, Hos. 10:4; vergeefs getuigde Hosea tegen zulk eene dubbelhartige staatkunde. Assur hield Israël vast; zijne politiek toch bracht mede, dat het vasten voet in Efraïm zocht te verkrijgen, om te voorkomen dat zijn mededinger naar de wereldmacht, Egypte, het voor was, en zich door Palestina's bezetting tegen hem wist te sterken. Door Assurs steun hield Menahem zich tien jaren lang op den troon staande. Dat Assurs steun zijner dynastie echter geen bestand verzekeren kon, blijkt uit het droevig einde van zijnen hem opvolgenden zoon Pekahja, die, zonder iets noemenswaardigs gedaan te hebben, na tweejarige regeering, door Pekah, een der oversten zijner lijfwacht, vermoord en opgevolgd werd. Pekah, gesteund door 50 Gileadieten, behoorende tot de (naar de Sept.) 400 man bedragende lijfwacht des konings, ruimde, tegelijk met den koning, ook Argob en Arjé, twee zijner medevorsten, die zijne plannen waarschijnlijk tegenstand boden, uit den weg. Zoo zien wij ook hier Gileads geweld zegevieren. Daaruit, dat de Assyrische opschriften nog in Tiglath Pilesers dagen melding maken van eene schatting, door zekeren Menahem (Minihimmi) van Samaria aan Assur opgebracht, leiden eenigen af, dat er zich nog een vertegenwoordiger van het ontkroonde vorstenhuis, onder Assurs steun, als tegenkoning van Pekah, wist te handhaven. Zij echter, die Pul en Tiglath-Pileser voor een en denzelfden koning houden, oordeelen natuurlijk anders, en denken aan den bijbelschen Menahem, ofschoon zij alsdan verplicht zijn, om zijn sterfjaar, tegen de bijbelsche chronologie in, nog beneden 738 te stellen. Nog later, in 701, alzoo na Samaria's ondergang, maken dezelfde gedenkstukken weder melding van eenen aan Sanherib schatplichtigen Menahem van Samsimurium; is dit laatste „Samaria," dan zou men hier aan een leenvorst kunnen denken, die door Assur over

Efraïms overblijfselen was aangesteld. Echter is het onderzoek over al deze vragen nog verre van afgesloten.

16. Pekah, de zoon van Remalia, (759—730, of volgens de gewone opvatting 739), brengt het gericht naderbij, omdat hij, door zijn aanval op Achaz, koning van Juda, dezen aanleiding geeft om Assurs gevaarlijke tusschenkomst in te roepen; na eerst een belangrijk deel zijns koninkrijks aan Assur verloren te hebben, laat hij eindelijk, onder Hoséa's hand, het leven, als slachtoffer van Assurs staatkunde.

Pekah wist zich langer dan een der andere overweldigers van den troon, die na den val van Jehu's huis opstonden, als koning van Israël te handhaven. Echter wandelde hij niet slechts in Jerobeams zonde, hij volgde hem ook na in zijne vijandige houding tegenover Juda. Misschien wel wilde hij de onrustige elementen in eigen boezem in den krijg tegen Juda eene afleiding geven. Na eerst, tijdens Jotham over Juda regeerde, dit broederland door roofgierige invallen verontrust te hebben, 2 Kon. 15 : 37, deed hij het, na Jothams dood, openlijk den oorlog aan. Mocht Jothams krachtige hand hem vroeger in bedwang gehouden hebben, voor den zwakken Achaz koesterde hij geene vrees, te minder, daar zijne verbintenis met Rezin, den koning van Damaskus, hem kennelijk het overwicht gaf. Beiden, Pekah en Rezin, trokken Juda in; hun voornemen was om zich van Jeruzalem meester te maken, Achaz te ontkronen, en zekeren zoon van Tabeal, naar den naam te oordeelen een Syriër, als leenvorst over Juda aan te stellen, Jes. 7 : 6. Hun plan mislukte echter; bevestigd werd het troostwoord door Jesaja tot Achaz gesproken. Echter brachten zij over het land rondom Jeruzalem geene geringe ellende. Rezin trok wel spoedig af, waarschijnlijk om zijne eigene hoofdstad tegen den dreigenden Assyriër te beschermen, maar niet zonder eene menigte gevangenen uit Juda met zich te voeren, 2 Kron. 28 : 5. Pekah versloeg van Juda niet minder dan 120,000 strijdbare mannen; 200,000 vrouwen, en kinderen waren bovendien reeds naar Samaria op weg, en zouden er zeker als slaven verkocht zijn, had het triomfeerend leger niet gebogen voor de stem van den profeet Oded, die hen gebood om ze gekleed en gevoed naar hunne broederen te Jericho terug te zenden. Om zich tegen Israël en Damaskus te sterken riep Achaz de hulp van Tiglath-Pileser, den machtigen koning van Assur in. Diens tusschenkomst leverde niet slechts voor Rezin, maar ook voor Pekah de treurigste gevolgen op. Volgens de mededeeling in 2 Kon. 15 : 29, door de gedenkschriften van Tiglath-Pileser zelven bevestigd, trok deze vorst Pekahs land in, en scheurde er niet slechts het door Naftali bewoonde noordelijk gedeelte van Galilea af, maar ook al het land beoosten den Jordaan. Hij nam Naftali's steden in, Ijon, Abel, 2 Sam. 20 : 19, Janoah, Kedes, Hazor, Jabins oude stad; over Naftali kwam de in Jes. 9 : 1 aangekondigde duisternis. Met de Naftalieten, werd een groot deel der Rubenieten, Gadieten en Oost-Manassieten naar andere deelen des Assyrischen rijks weggevoerd, 1 Kron. 5 : 26. Hun land werd bij Assur ingelijfd, en, volgens Tiglath-Pilesers bericht, werd het overschot der

bevolking onder Assyrische stadhouders gesteld. Zoo werd, gelijk Jesaja zegt, hfdst. 17 : 4, Jacobs heerlijkheid verdund, en de vettigheid zijns vleesches vermagerd. En toch bracht zelfs dit gericht niet tot verootmoediging. Efraïms trots bleef ongebroken; de tichelsteenen zijn gevallen, maar met uitgehouwene steenen zullen wij opnieuw bouwen, de wilde vijgeboomen zijn geveld, maar wij zullen ze in cederen veranderen, zoo sprak men, al stond men, sinds Damaskus' ondergang, ook geheel alleen, van alle bondgenooten verlaten, Jes. 9 : 9. Vandaar zette God het gericht voort, Jes. 9 : 10. Door Assur geholpen, staat Hosea tegen Pekah op; hij neemt hem kroon en leven af, 2 Kon. 15 : 30.

17. Met Hosea, (730—722), nam het rijk van Israël een einde; Assur werd Efraïms Heer. Uit zijn land gerukt, moest het zien dat vreemden zijne erve innamen, en onder vreemde heerschers gesteld, ten bewijs dienen, dat afscheiding van Davids huis Israël onder de machten dezer wereld brengt.

Hosea, de Ausi der Assyrische opschriften, was minder goddeloos dan zijne voorgangers. Echter vermocht hij het wankelend rijk niet staande te houden. Na Tiglath-Pilesers dood, dwong diens opvolger, Salmanasser, hem, om ook zijn oppergezag te erkennen door aanbieding eener jaarlijksche schatting, 2 Kon. 17 : 3. Noode slechts onderwierp zich Hosea aan dezen eisch. In het geheim zocht hij zich door geschenken de hulp van den Egyptischen koning So te verzekeren, 1 Kon. 17 : 4. Deze So is dezelfde als Sabakon, de eerste Farao der aethiopische (25ste) dynastie. Zoo zette men in Israël tot op het laatste toe de onzalige staatkunde voort, tegen welke de profeet Hosea zoo nadrukkelijk getuigd had, hfdst. 12 : 2, „men maakt een verbond met Assur, en — de olie wordt naar Egypte uitgevoerd!" Dat Hosea zich met So trachtte te verbinden, is licht te verklaren; So toch was een machtig vorst, die het land van Egypte, welks noordelijke deelen onder zijne voorgangers zooveel van den druk der Assyriërs hadden geleden, van deze vijanden vrijgemaakt had. Op zijne krachtige hand vestigde Hosea al zijne hoop; in vertrouwen op Egypte's hulp weigerde hij ten laatste aan Salmanasser de toegezegde jaarlijksche schatting. Salmanasser, niet ten onrechte over zulk eene valsche en trouwelooze handeling verstoord, rukte opnieuw tegen Hosea op; hij bezette het land van Israël in zijn geheelen omvang, en sloeg zelfs het beleg voor Samaria. Egypte liet Israël in den steek; het bleek een puntige rietstaf te zijn, de hand doorborende van den dwaas, die er op durft leunen. God hielp evenmin; want de tijd was gekomen, waarop God aan de kinderen, zoowel de zonden der vaderen als de eigene wilde straffen, heel de wereld tot een getuigenis, 2 Kon. 17 : 7—23. Niet in eens echter viel Israël; drie volle jaren zelfs hield het sterk bevestigd Samaria den Assyriër tegen. Eindelijk nam Sargon, die in 723 Salmanasser op den troon gevolgd was, de stad in. Hij zelf geeft hieromtrent het volgende bericht: „De stad Samaria belegerde ik, en nam ik in; 27,800 zijner inwoners voerde ik weg; 50 wagenen nam ik als mijn koninklijk aandeel tot mij; het overige van den buit liet ik wegnemen." Zoo werd Jesaja's woord: „Men zal den buit van Samaria dragen voor

het aangezicht van den koning van Assur" letterlijk vervuld; vgl. ook Amos 4:3, Hos. 10:5. 's Lands inwoners werden, op eenige overblijfselen na, vgl. 2 Kron. 34:9, Jer. 41:5, naar Assur gevoerd. Volgens 2 Kon. 17:6, vgl. 1 Kron. 5:26, werden zij overgeplant naar Halah, naar Habor, bij de rivier Gosan, en in de steden of bergen der Meden. Onzeker is het of wij hier aan streken ten westen of ten oosten van den Tigris te denken hebben; dit toch hangt er van af of wij 1 Kon. 17:6, de lezing „aan de rivier Gozan," of die „aan de rivier Gozans," volgen. Hebben wij bij Gozan aan eene rivier te denken, dan worden wij verwezen oostwaarts van den Tigris, naar het landschap Kurdistan (het oude Assur) om in den tegenwoordigen Kisil Osan, die van het meer Urumiah naar de Kaspische Zee stroomt, den Gosan van den tekst te zoeken; Hallah is dan Kalachenie aan de Armenische grens, en Habor de rivier Chabor, die bij Amadjeh ontspringt. Maar wijst Gozan een landschap aan, dan wordt ons oog gericht naar Gozan, het oude Gauzanitis, in Mesopotamië, westwaarts van den Tigris, dat door de rivier Habor, de Chaboras der Ouden doorsneden wordt, terwijl Halah in dat geval het landschap Chalkitis is, in het stroomgebied van den Saocharas of Migdonius gelegen, die in den Chabor uitmondt. In elk geval is zeker dat de tien stammen ook naar Medië werden gevoerd. Zoo liep Israëls rijk ten einde. 's Volks ballingschap bewees dat Israël in geen geval als koninkrijk kon voortbestaan, zoo het zich losscheurde van het eenige huis, waaraan God de kroon verzekerd had.

III.

HET HUIS VAN DAVID.

1. Is in Efraïm gebleken, dat de koning er slechts zonde en vloek over het volk bracht, Juda's historie zal ons hetzelfde doen zien. Zij zal ons leeren, dat zelfs het koninklijk huis, waaraan de belofte der altoosdurende heerschappij was toegezegd, het niet beter maakte. Maar zoo zal zij tevens de noodzakelijkheid in het licht stellen van Gods eigene tusschenkomst, om dit huis den zoon te geven, door wien het aan de bestemming beantwoordt, die het in den Godsraad is gegeven.

Slechts langs den godsdienstigen weg kan het huis van David zegen over het volk brengen. Vooral na de scheuring des rijks blijkt deze weg de eenige te zijn; door deze scheuring toch is de macht van Juda's koning in staatkundig opzicht al te zeer verzwakt, dan dat hij zijn volk door wereldsche middelen heerlijk maken, ja, zelfs staande houden zou. 't Is dus voor Israël van het hoogste belang dat zijn koning doe wat recht is in Jehova's oog. Anders toch geeft hij het volk ruimte om de maat zijner zonden vol te maken, en baant hij het gericht den weg naar zijn volk henen. En dat niet alleen. Want naar de wet van het wederzijdsch verband brengt ook 's konings zonde vloek over het volk; God bezoekt de zonden der vorsten aan de volken, evengoed als de zonden der vaderen aan de kinderen, vgl. 2 Kon. 24:3, 4. Dit bevreemde ons niet. Wij hebben toch te bedenken, dat het optreden van een goddeloos koning op zijne beurt eene bezoeking is van de zonden des volks; als God op een volk toornig is, baant Hij Zijner gramschap den weg, door het een koning te geven, wiens zonde het bestelde gericht over het volk brengt, vgl. 2 Sam. 24:1. De geschiedenis zal ons leeren, dat ook het huis van David den volke tot een oordeel wordt. Want in zijne meeste vertegenwoordigers, reeds in de eersten en nog in de laatsten, toont het zich even ongezind om het volk tot den dienst van Jehova op te leiden, als het volk zelf om in de wegen van Jehova te wandelen. Ja, lijnrecht tegen het oogmerk zijner verheffing in, opent het de deur voor de afgoden, en arbeidt het met alle kracht om het koninklijk gezag van Jehova te niet te doen. Davids huis maakt Juda afgodischer zelfs dan Efraïm, Ez. 23:11, iets, dat zich lichtelijk verklaart uit de wet der terugwerking. Want naardien de afgoderij in het theocratisch Juda zwaarderen strijd voeren moest om te overwinnen, kon het van zelf zijne zegepraal slechts handhaven door den dienst van Jehova beslist te verbieden. Zoo brachten Davids zonen ten laatste over Israël het gericht der uitbanning,

tegelijk met dat der onttroning over eigen huis. Verwerpelijk was Israël eigenlijk al vóór het een koning had, 1 Sam. 8:7, 8; de verheffing van Davids huis was slechts eene proeve of het aan het koningschap gelukken zou, om het verdiend gericht af te wenden en den verbeurden zegen weer terug te halen. De uitslag zal zijn dat Davids huis slechts den vloek bevestigt. Zeker, enkele koningen uit dit huis zijn godvruchtig, en toonen, gelijk Josafat, Hiskia en Josia, in hun reformeerend optreden, dat zij alles willen doen, wat in hun vermogen is, om het volk tot de hoogte zijner priesterlijke bestemming op te leiden. Maar zij kunnen niet wat zij willen. Want zij kunnen noch den wil des volks, die zich slechts gedwongen aan de Wet onderwerpt, noch den vloek des gerichts, die het volk voor zich opeischt, werkelijk meester worden. Alzoo dienen zij slechts om den dag des toorns een tijdlang tegen te houden; meer kunnen zij niet. Zoo sluit ook de historie van het koningschap der kinderen Davids, niet met eene slotsom, maar met een eisch, namelijk, met dien om een koning, die bij machte is, om den vloek der Wet van het volk weg te nemen, en den geest der Wet in 's volks binnenste te geven, en zoo Israël waarlijk tot een priesterlijk volk te verheffen, dat deelgenoot is van het aan Abrahams zaad toegezegde heil der volkomene gemeenschap aan God. Naardien echter aan Davids huis de belofte is gegeven, dat het om zijner zonden wil wel voor een tijd, maar nooit voor goed van den troon zal worden verwijderd, en waarlijk dienen zal tot middel van tusschenkomst, waardoor God de voorvaderlijke belofte vervult, zoo moet het, ook waar het een omgehouwen boom gelijk wordt, toch ten laatste weer uitspruiten, en tot een boom des levens worden voor zijn volk.

2. In de dagen van Rehabeam, (975—957), wordt de nawerking van Salomo's vrijgevige houding tegenover de uitlandsche eerediensten, op droevige wijze merkbaar; toen de koning zich echter, naar aanleiding der kastijding, welke God door middel van Egypte over Juda bracht, verootmoedigde, wendde Gods toorn zich af, en werd Juda aan zichzelf hergeven.

Snel greep in den aanvang van Rehabeams regeering de afval om zich heen; verder dan de vaderen weken de zonen af van Jehova. Waar men een heuvel of een bosch zag, vond men ook een afgodsbeeld en een altaar; waar geene hoogten waren, richtte men ze op. In het gevolg der afgoderij drong de onnatuurlijke zonde der paederastie het land binnen; men kon de mannen aanwijzen, die zich door mannen lieten verontreinigen, 1 Kon. 14:22—24. Juda was den Kanaäniet, dien God vroeger voor zijn aangezicht verdelgd had, gelijk geworden. Dat van Rehabeams moeder, Naäma, melding gemaakt wordt, met de bijvoeging dat zij eene Ammonietische was, doet vermoeden, dat de verbreiding van den afgodischen eeredienst niet het minst aan haren invloed te wijten was, in aanmerking genomen, dat zij, als koningin-moeder, naar oostersche zeden, eenen overwegenden invloed aan het hof uitoefende. Rehabeam zelf liet echter de vereering van Jehova godsdienst van staat blijven; gaarne zelfs nam hij de zonen

van Levi, die Jerobeam uit Efraim verdreven had, en de bewoners van het noordelijk rijk, die liever van hunne vaderlijke erve dan van het heiligdom wilden scheiden, in zijn rijk op, 2 Kron. 11:13—16, vgl. 1 Kon. 12:17. Ook erkende hij het gezag van Jehova's profeten, zooals van Iddo, waarschijnlijk dezelfde als Jedi, 2 Kron. 9:29, van wien gezegd wordt, dat hij tegen Jerobeam profeteerde, en van Semaja, die vroeger aan den koning de scheuring des rijks, als een van God gewild gericht aangekondigd had, 2 Kron. 11:2—4. Maar hier liet Rehabeam het ook bij; van een reformeerend optreden was bij hem geen sprake. Hoeveel ijver hij ook betoonde, waar het de bevestiging zijner eigene macht gold, ijver voor de eer des Heeren was hem vreemd; tegen Jerobeam kampte hij al de jaren zijner regeering door, 1 Kon. 14:30, maar tegen de afgoden nam hij evenals Salomo eene toegeeflijke houding aan. Vandaar kwam God Zelf tusschenbeide: Hij gebruikte Sisak, den Koning van Egypte, om Juda te zuiveren door gericht. Al te goed zich bewust, dat er tusschen Jerobeam en Sisak eene vriendschappelijke verhouding bestond, had Rehabeam reeds van het begin zijner regeering af gevaar van Egypte geducht. Daarom was hij met allen ijver bezig geweest om de naar Egypte gerichte zijde zijns lands te versterken; tal van plaatsen, ten zuiden en ten westen van Jeruzalem gelegen, had hij ommuurd, met wapenvoorraad en levensmiddelen voorzien, en onder eigene bevelhebbers gesteld, 2 Kron. 11:5—12. Maar vergeefs waakt de wachter, zoo Jehova de stad niet bewaart. Sisak, de Scheschenk der ongewijde geschiedenis, eerste Farao der Bubastische dynastie, toog, reeds in het 5e jaar van Rehabeam, tegen Juda op, met 1200 wagenen en 60,000 ruiters en tallooze voetknechten. Alle vaste steden van Juda nam hij in; zelfs Jeruzalem kwam in zijne macht, de tempel werd beroofd, het koningshuis werd geplunderd; Salomo's schatten gingen naar Egypte heen. Sisak zelf vereeuwigde de herinnering aan dezen rooftocht op den zuidelijken muur van den aan Ammon gewijden tempel van Thebe. Nog kan men de plaat zien, waarop tal van gevangenen de asiatische steden of gewesten voorstellen, van welke hij zich meester maakte; onder dezen zien wij ook het beeld van een gevangene, met op den rug saamgebonden handen, wiens benedenlijf omvat wordt in een van muurkroonen omgeven schild, met het opschrift daarbinnen: het koninklijk Juda. Sisak trok echter weer af, zonder in Juda bezetting achter te laten; Rehabeam bleef een onafhankelijk koning en Juda een zelfstandig koninkrijk. Koning en volk toch hadden zich onder Gods slaande hand verootmoedigd; daarom wendde Gods toorn zich van hen af. Ook was er in Juda nog te veel goeds, dan dat God het nu reeds ten uiterste toe wilde verderven, 2 Kron. 12:12, 13. Zoo werd Semaja's woord bevestigd, 2 Kron. 12:7, 8, waarmede hij koning en volk de redding had aangekondigd, zeggende, dat deze bezoeking niet tot oogmerk had, om hen te verderven, maar om hun, tot hunne leering, het onderscheid te laten gevoelen tusschen het zachte juk van Jehova, dat zij van de schouderen hadden geworpen, en den harden dienst onder de volken der wereld. Zoo moest Rehabeam leeren dat zelfs het staatsbelang den godsdienst eischte. Echter bleef het hem ook later aan beslistheid des harten tegenover Jehova ontbreken. Waarschijnlijk had de afgodische zin van Maächa, de vrouw, aan wie zijn hart met grooter

liefde hing, dan aan zijne andere vrouwen, hierop geen geringen invloed. Als staatsman echter was hij te prijzen, 2 Kron. 11 : 23; uit bezorgdheid toch, dat zijne vele zonen aan Abia, den zoon van zijne lievelingsvrouw Maächa, dien hij tot zijn opvolger had bestemd, de kroon mochten betwisten, verspreidde hij hen in alle steden zijns lands, alwaar hij ze rijke inkomsten gaf, en tal van vrouwen voor hen wierf, opdat zij tevreden zijn en niet naar verandering staan zouden.

3. Onder Abia's kortstondige regeering (957—955) werd de godsdienstige toestand des volks niet beter. Wel hield de koning den dienst van Jehova in eere, maar meer vanwege den zegen, dien de betrachting Zijner inzettingen voor zijn land afwierp, dan uit vroomheid des harten; hem ontbrak het, gelijk zijn volk, aan beslistheid des harten voor God.

Abia geeft ons vrij getrouw het beeld zijns vaders terug. Evenals deze bleef hij aan Jehova's dienst getrouw, 2 Kron. 13 : 10, 11; maar dezelfde halfheid, die wij bij Rehabeam aantreffen, valt ook hem te verwijten. In plaats van hervormend op te treden, is hij toegeeflijk tegen het kwaad; drekgoden en schandjongens worden weer in het land geduld, vgl. 1 Kon. 15 : 12. Mogelijk liet zich ook hier de schadelijke invloed van zijne moeder Maächa gelden. Zoo begon Davids huis te zinken in plaats van te stijgen; zelfs was het alleen uit Gods trouw aan David te verklaren, dat aan Abia nog een zoon werd gelaten, om hem op te volgen op den troon, 1 Kon. 15 : 4. Abia's trouw aan den levietischen eeredienst schijnt meer uit staatkundige berekening, dan uit vroomheid des harten voortgevloeid. Niet dat hij een huichelaar was; de gunstige beschrijving, die de Boeken der Kronieken ons van zijne regeering geven, verbiedt ons ten stelligste aan zoo iets te denken. Het was veeleer zijne werkelijke overtuiging, dat het welzijn van den staat onafscheidelijk aan de vereering van Jehova verbonden was. Wat hem ontbrak was de algeheele overgifte van zich zelf aan de belangen van Israëls Opperkoning. God was voor hem eer het middel tot verzekering van 's lands welzijn, dan het oogmerk des bestaans van heel zijn koninkrijk. Nochtans blijkt uit zijne geschiedenis, dat de erkenning van God, als de bron van maatschappelijk heil, steeds hare vrucht afwerpt. In Abia's dagen toch liepen de verwikkelingen, die er van het begin der regeering van Rehabeam af tusschen Juda en Efraïm waren geweest, uit op een beide volken in hun geheel omspannenden krijg. Abia kon tegenover de 800,000 strijders, die Jerobeam te velde bracht, slechts een getal van 400,000 krijgers stellen. Van eene der hoogten der bergen Efraïms wees hij, vóór de slag begon, Jerobeam en diens volk op zich zelven, als op den vertegenwoordiger van een vorstenhuis, dat, krachtens Gods beschikking, tot in eeuwigheid de kroon zou dragen, en op zijn volk, als op het volk van dienaren Gods, dat de wettige priesters van Jehova in zijn midden had; hem daarentegen verweet hij, dat hij een rebel was, beide tegen God en tegen David, een man, die de gouden kalveren bij zich had, en de echte priesters had verdreven. Daarom waarschuwde hij hem om niet te strijden tegen een volk, waarmede men niet kampen kon, zonder te strijden tegen Jehova. Je-

robeam liet zich echter niet waarschuwen; hij ving den strijd aan. Zijne poging om met een deel van zijn leger dat van Abia om te trekken, gelukte, zoodat deze alras den vijand zoowel achter als voor zich had. Reeds hield Jerobeam zich van de zege verzekerd, toen eensklaps het trompetgeschal der priesteren Jehova's hulp uit den hemel inroept. Juda's geroep werd gehoord; God doet de kans keeren, en Juda's helden overwinnen, zoo zelfs, dat Jerobeam 500,000 krijgers als dooden op het slagveld achterlaten moet. Bethel, Jesana, Efron, al deze steden, met hunne onderhoorige plaatsen, vielen in Abia's hand. Voortaan vermocht Jerobeam tegen Abia en Juda niets meer.

4. Met Asa, (955—914) Abia's opvolger, breken betere dagen aan. Met 's volks godsdienstige hervorming wordt door hem ten minste een veelbelovend begin gemaakt; wijl deze echter geen voortdurenden steun vindt in den koning zelven, blijft zij ter halverwege steken.

Van de 22 zonen, die Abia bij zijne 14 vrouwen gewon, volgde Asa hem op. Hij schafte de vrijheid van godsdienst af; ook werden de zonnezuilen van Baäl en de beelden van Astarte weggebroken, 2 Kron. 14:3. Daarbij beval hij als een echte zoon van David zijnen volke, om Jehova te dienen naar „de wet en het gebod." Echter verzuimde hij 's rijks uitwendige belangen wegens zijnen ijver voor den godsdienst niet. Den vrede der tien of twaalf eerste jaren zijner regeering toch maakte hij zich ten nutte, door de steden zijns koninkrijks te versterken en zich een machtig leger ter zijde te stellen, 2 Kron. 14:6—8. Verstoord werd de vrede zijns rijks door een hernieuwden aanval van Egypte, wellicht uitgelokt door den gunstigen afloop van Sisaks vroegeren rooftocht. Ditmaal trok Zerach, bijgenaamd de Aethiopiër, tegen Juda op, met een heir van Aethiopiërs en Lybiërs, dat wel op een millioen geschat worden kon. Men houdt dezen Zerach voor den Osarkon der Egyptische gedenkteekenen, opvolger van Sisak, wiens tweede zoon hij was. Dat hij als Aethiopiër, niet als Egyptenaar wordt aangegeven, verklaart zich wellicht hieruit, dat hij tijdens den inval nog kroonprins was, en deze in Egypte den titel van koningszoon van Cusch, d.i. Aethiopië droeg. Tot Maresa, op een groot kwartieruurs afstand van het tegenwoordige Bet-Djibrin, in het zuidwesten van Juda gelegen, drong Zerach door. Daar ter plaatse stelde Asa zich in slagorde tegen hem over; sterk door het geloof, dat God de velen met weinigen kon verslaan, dreef hij, schoon slechts ter helfte zoo sterk in manschappen als zijn vijand, deze ten volle op de vlucht. Tot op drie uren ten zuidwesten van Gaza joeg hij hem na; daar eerst, bij Gerar, hield de vervolging op. Rijk beladen met buit, ook uit de steden rondom Gerar geroofd, keerde Asa naar Jeruzalem terug. Tot dank aan Jehova werd, na de krachtige aansporing van den profeet Azarja, de aangevangene hervorming voortgezet; wat van de afgoderij nog overgebleven was werd weggedaan. Slechts werden de hoogten, waarop vroeger den Heere geofferd was, niet weggenomen, al werden zij ongebruikt gelaten. Hiermede niet tevreden, hield Asa, in het 15e jaar zijner regeering, eene samenkomst met het volk, die met een plechtig

offer, uit den vroeger behaalden roof genomen, geopend werd. Hier liet hij zijne onderdanen zich onder eede verbinden, om uitsluitend aan Jehova gehoorzaam te zijn, en allen te dooden, die een vreemden God naast Hem zouden durven stellen. Dat hij zelf zonder aanzien des persoons handelde, blijkt uit zijne handeling met zijn grootmoeder Maächa; deze toch zette hij af als gebhira, d. i. als beheerscheresse der hofhouding, wijl zij een Meplezeth, anders gezegd, een ontuchtig beeld voor Astarte had opgericht. Zoo braken heerlijke dagen voor Juda aan; het volk kleefde God in oprechtheid des harten aan, en genoot, het vierde eener eeuw lang, in uiterlijken vrede de vrucht van zijnen wederkeer tot den Heere. De koning hield den tempeldienst in eere en bracht het tempelhuis tal van schatten toe. Maar toen God tegen het einde van zijne regeering hem beproefde, bleek het, dat de dagen des voorspoeds niet gunstig op hem hadden gewerkt. Door Baësa bedreigd, zocht hij niet bij Jehova, maar bij Benhadad zijne hulp; met vele schatten, ten deele zelfs uit dingen genomen, die hem niet toekwamen, wijl zij den Heere al geheiligd waren, bewoog hij den Syrischen koning om zijn verbond met Baësa te niet te doen. Zijn staatkundig overleg scheen goede vruchten te dragen; Rama, de stad die Baësa tegen Juda gebouwd had, om te voorkomen dat er nog meerderen uit zijn land naar Juda trokken, dan er reeds herwaarts verhuisd waren, uitgelokt door den voorspoed zijns rijks, moest weer worden afgebroken; van zijne steenen werden Geba en Mizpa op hunne beurt tegen Israël versterkt. Maar de profeet Hanani kondigde hem oorlog aan, tot straffe er voor, dat hij Jehova veracht had, door in Damaskus bijstand te zoeken. Had hij er den schijn niet door gegeven alsof Juda's God zonder Benhadads hulp niet tegen Baësa bestand was? Daar Hanani's woord 's konings geweten trof, zonder echter zijn hart te breken, wekte het slechts gramschap op; de ziener moest zijne vrijmoedigheid in den kerker boeten; met hem werden nog anderen uit het volk door den koning onderdrukt. 's Konings tegenspraak ten spijt, werd Hanani's bedreiging vervuld, 2 Kron. 16 : 9; van de grenzen des rijks, was de vrede heel den verderen duur van Asa's regeering geweken. In zijn laatste krankheid zocht hij, in plaats van den Heere, de medicijnmeesters; het volk echter begroef zijne gebreken met hem, en hield zijne gedachtenis in groote eer, 2 Kron. 16 : 14.

5. Josafat (914—889) zette de hervorming, die zijn vader aangevangen had, met krachtige hand voort, en bracht tevens zijn rijk tot eene hoogte van macht, waarop het sedert de scheuring nog niet gestaan had; door zijne verbintenis echter met het goddelooze huis van Omri, bracht hij zijn huis aan den rand des ondergangs.

Josafat bracht het werk van Asa ten einde; hij slechtte de laatste hoogten en hieuw de laatste bosschen, den afgoden gewijd, om. De aan Jehova gewijde hoogten en altaren liet hij echter blijven; zelf nochtans eerde hij het eenig wettig heiligdom, ook door tal van geschenken, waarmede hij het verrijkte. Zijne godsvrucht dreef hem aan om tevens al het mogelijke te doen tot verheffing van den godsdienst. In het derde jaar zijner regeering zond hij zestien mannen het land door om

het volk Jehova's Wet te leeren; onder dezen bevonden zich vijf zijner vorsten, de overigen waren Priesters en Levieten. Het moest den indruk van dezen maatregel verhoogen, dat de aanzienlijksten des lands tot zijne uitvoering werden gebruikt; tevens teekent het 's konings geestelijke vrijheid, dat hij ook anderen, dan de ambtshalve door de Wet aangewezenen, tot dat geestelijk werk gebruikte. Uit de noodzakelijkheid van zulk een maatregel bleek tevens, dat het huisgezin, schoon door de Wet als de school voor het godsdienstig onderricht aangewezen, vgl. Deut. 31 : 11—13, wegens de onkunde of onverschilligheid der ouders, niet aan zijnen eisch beantwoordde. Onder Josafats regeering verkreeg alzoo de priesterschap een invloed, die sterker zelfs nog dan in den bloeitijd des vereenigden koninkrijks, op het volksleven in Juda inwerkte. Evenzeer als voor de bekendheid met de Wet, zorgde Josafat voor hare handhaving. In alle bevestigde steden des rijks vestigde hij rechtbanken, saamgesteld uit rechters, die uit de oudsten en priesters genomen waren, en bijgestaan werden door waarschijnlijk Levietische Schoterim, of uitvoerende beambten. Bovendien richtte hij te Jeruzalem een Oppergericht op, gevormd uit Priesters, Levieten, Stamvorsten en Geslachtshoofden, waarin de Hoogepriester, met opzicht tot alle rechtstreeks Jehova, en de Stamvorst van Juda in alle den koning rakende zaken, het voorzitterschap bekleedde. Zoo liet Josafat zekere, in de theocratie aanwezige onderscheiding te voorschijn treden, die zich in onzen tijd als tegenstelling van kerkelijk en burgerlijk openbaart. De Levieten waren dit Oppergericht als Schoterim toegevoegd. Het was geen „hof van appèl," maar een gericht, waarvoor de plaatselijke rechtbanken alle gewichtige en moeielijke zaken brachten, waarover zij zelven niet wel konden beslissen. Zoo werd Jeruzalem eene stad, waarin de gerechtigheid herbergde, Jes. 1 : 21. Ook voor 's lands uiterlijken welstand wierp Josafats regeering hare vruchten af. Plukte hij zelf de vrucht van wat zijne vaderen gedaan hadden, om de grenzen des rijks tegen Egypte en Israël te bevestigen, het prikkelde hem om het zijne te doon tot voltooiing van hun werk. 's Rijks steden werden in staat van verdediging gehouden; 's rijks leger werd op eene sterkte van meer dan een millioen gebracht, 2 Kron. 17 : 13—19. Zoo werd Juda, tot dusver in kracht verre beneden Israël, dezes evenknie. De rijkdom der kroon werd niet weinig vermeerderd door de geschenken, die de Filistijnen en Arabieren hem boven de opgelegde schatting toebrachten. Tot bescherming van den handel werden overal burchten en karavansera's opgericht, 2 Kron. 17 : 11, 12. Het bevreemde ons, met het oog op zoo groote ontwikkeling van macht, dan ook niet, dat Israël eer den vrede dan den krijg met Juda zocht. Maar deze vreedzame staatkunde van Omri's huis zou Josafat ten valstrik worden. 't Is trouwens opmerkelijk, dat Juda's beste koningen steeds tegen het einde eener regeering, die hun rijk tot hoogeren geestelijken of staatkundigen bloei bracht, zelven door een misstap de kiemen van een verval leggen, dat eene nieuwe hervorming noodig maakt. Zoo werpt ook Josafats verbinding met Achab, straks door het huwelijk van zijn zoon en erfgenaam Joram met de goddelooze Athalia bezegeld, eene donkere schaduw op het leven van den godvruchtigen vorst Zij verwikkelt hem, zijnen vreedzamen aard ten spijt, eerst in Achabs krijg met Syrië, waarin hij bijna het leven laat, 2 Kron. 18, daarna in Jorams

oorlog met Mesa, die evenals de vorige strijd niets dan moeite afwerpt, 2 Kon. 3 : 7—27; zijn huis zou er straks bitterder vruchten van plukken. God getuigde dan ook tegen zulk eene vermenging van het heilige en het goddelooze; met kracht verhieven de profeten Jehu, 2 Kron. 19 : 2, en Eliëzer, 2 Kron. 20 : 37, hunne stem. God zelf bevestigde hun woord, door de handelsschepen te verbreken, die Josafat en Ahazia gebouwd hadden, om gezamenlijk zeehandel te drijven. Toch handelde God zacht met Zijn kind. Want toen de Moabieten, door den vruchteloozen afloop van den tegen hunnen koning gevoerden strijd overmoedig geworden, in gemeenschap met Ammonieten en Maonieten, in Juda invielen, en reeds voorbij Thekoa waren voortgerukt, gaf God Josafat zonder tusschenkomst van menschelijke hulp eene volkomene verlossing. De vijanden toch werden het onderling oneens en velden elkander in dolle woede neder. Nog wijst de Wadi Bereikut, het oude dal Beracha, tusschen Thekoa en den van Jeruzalem naar Hebron voerenden weg, de plaats aan, waar koning en volk hun danklied aanhieven. Josafat stierf in vrede, na eerst „als een patriarch" zijne schatten en steden onder zijne zeven zonen verdeeld te hebben; maar de kroon gaf hij aan zijnen zoon Joram.

6. Joram (889—884) voerde zijn huis en zijn rijk aan den rand des ondergangs; over beiden toch bracht hij, door zijne navolging van Achabs zonden, het gericht Gods; in het jammerlijk einde van zijnen zoon Ahasja (884), zijn opvolger en navolger, alsmede in de ellenden, die Athalja, zijne vrouw, na Ahasja's dood over zijn geslacht brengt, oogst Davids huis de bittere vrucht zijns afvals in.

Joram, waarschijnlijk reeds bij het leven zijns vaders tot mederegent aangesteld (897 of 892—889), bracht den geest van Omri's huis naar Juda over. Zelden zag de historie snijdender contrast dan tusschen hem en Josafat. Volgaarne volgt hij, op aandrijving van zijne gemalin Athalja, de goddelooze dochter van Achab, het voetspoor van Israëls koning. Kort na zijne verheffing op den troon doodt hij al zijne broederen, misschien wel om de schatten, die hun vader hun gegeven had, aan zich te brengen. Zoo laadt hij eene schuld des bloeds over zijn huis, die straks van zijn eigen zoon afgeëischt worden zal. Ook tegen enkele van Juda's vorsten woedde zijn zwaard. Alras voerde hij, op Achabs voorbeeld, den Feniecischen afgodsdienst in zijn koninkrijk in; zelfs dwong hij zijne onderzaten om op de weder opgerichte hoogten den afgoden te rooken. Wijl hij van Jehova afviel, viel Edom van hem af; Edom, dat sedert Davids dagen als wingewest onder Joodsche stadhouders gestaan had, 1 Kon. 22 : 48, en gedwongen was om schatting te betalen en krijgers ten oorlog te leveren, stelde een eigen koning aan en maakte zich vrij. Zoo werd, aanvankelijk ten minste, Izaks profetie vervuld, Gen. 27 : 40*b*. Jorams poging om de Edomieten met geweld onder zijn gezag terug te brengen, mislukte; bij Zaïr, tusschen Hebron en het Zoutdal, waar thans Zuwera ligt, geraakte hij door de Edomieten omringd, en al sloeg hij zich onder begunstiging der nachtelijke duisternis door hun leger heen, hunne herwonnen vrijheid moest hij hen laten, 2 Kron. 21 : 9, 10. Ook de stad Libna, eene welbeves-

tigde plaats, wier bezit uit een krijgskundig oogpunt voor Juda van groote beteekenis was, daar zij den weg naar Egypte beheerschte, viel van Joram af, zonder dat hij bij machte was, haar weer aan zijn kroon toe te voegen. Deze afval schijnt te onderstellen, dat Libna, schoon reeds door Jozua veroverd, en den priesteren toebedeeld, eene overwegend Kanaänietische bevolking had. Dit alles moedigde de Filistijnen en Arabieren aan, om een rooftocht tegen Juda te ondernemen. Het was duidelijk dat God zelf den vijand in het land riep. Zelfs Jeruzalem werd in hunne hand overgegeven; rijken buit, benevens de vrouwen des konings, en al zijne zonen op den jongsten na, namen zij mede naar hun land. Joram zelf stierf, na een tweejarig lijden, aan eene pijnlijke kwaal, waarin men terecht eene kondgeving zag van den goddelijken toorn, en de bevestiging van een brief, in Elia's naam tot hem gericht, 2 Kron. 21:12—15. Hij ging heen zonder begeerd te zijn; zelfs weigerde men hem eene rustplaats naast zijne koninklijke vaderen. Niet beter werd het onder de kortstondige regeering van Ahasja, ook, met niet ongewone omzetting des naams, Joahaz geheeten, zijn jongsten zoon, den eenigen, dien de vijand hem had overgelaten. Athalja, zijne moeder, behield op hem denzelfden invloed dien zij vroeger op zijnen vader uitgeoefend had, 2 Kron. 22:3, 4; met haar beijverde zich heel het huis van Achab om hem zoo goddeloos mogelijk te maken. God liet echter Jorams verbintenis met het gevloekte koningshuis van Israël op diens eigen verderf uitloopen; het bleek, dat wie met het gevloekte in gemeenschap treedt, er zelf tot een vloek door wordt. God beschikte het zoo, dat Ahasja op den dag, dat Jehu het oordeel Gods aan Achabs huis voltrok, in Jorams gemeenschap gevonden werd. Want nadat hij met hem tegen Hazaël ten strijde was opgetrokken, ging hij hem te Jisreël bezoeken, om zich op de hoogte te stellen van zijnen welstand, en ziet, daar vindt hem Jehu's zwaard. Vergeefs poogt hij zich door de vlucht te redden; dicht bij Jibleam wordt hij door Jehu's dienaars ingehaald, en, doodelijk gewond, sterft hij te Megiddo, nog pas 23 jaren oud. Zijne moeder Athalja, de Izebel van Juda, matigde zich thans het oppergezag aan; toen vertoonde zich het walgelijk schouwspel eener vrouw, half heidensch van bloed, ten volle heidensch van geest, gezeten op den heiligen troon van David. Haar eerste werk was harer moeder waardig; want zij bracht al het koninklijke zaad om, en volbracht hiermede, als een onbewust werktuig der goddelijke rechtvaardigheid, het gerichtswerk van Jehu. Zoo scheen het, de belofte ten spijt, met Davids huis gedaan; wel werd het geloof hier zwaar beproefd. Maar toch bleek God getrouw; ginds in den tempel was Juda's hoop verborgen. Joseba toch, Ahasja's zuster, vrouw van den vromen hoogepriester Jojada, heeft Joas, 's konings eenjarig kind, uit het midden van 's konings zonen gestolen; en ziet, ginds in eene van de verborgenste kameren des tempels is hij met zijne voedster verstoken, tot den dag zijner voorstelling aan Juda's volk.

7. Joas (878—838), op zevenjarigen leeftijd door tusschenkomst van den priester Jojada, tot den troon verheven, beantwoordde aanvankelijk aan de verwachtingen, die men omtrent hem gekoesterd had; na Jojada's dood echter bleek zijn zwak karakter niet

bestand tegen den drang van Juda's Grooten naar vrijheid voor den dienst der afgoden; had God hem uit genade op den troon gezet, in Zijnen toorn nam Hij hem van den troon weg.

Met list en geweld maakte Jojada aan Athalja's onwettige regeering een einde. Na eerst de koninklijke lijfwacht met het geheim van Joas' redding bekendgemaakt te hebben, wint hij haar voor zijn plan, om de vorstelijke spruit bij verrassing op den vaderlijken troon te zetten; ook Priesters, Levieten en Volkshoofden zeiden hem hunne medewerking toe. Vóór Athalja iets vermoeden kon, was Joas tot koning uitgeroepen; al het volk des lands juichte hem toe, zooals hij daar stond in den tempel, nog pas zeven jaren oud, met de heilige zalf overgoten en de koninklijke kroon op het hoofd. Het huis van David scheen den volke toe als een uit het graf opgerezene. Pas heeft Athalja, door het rumoer buiten haar paleis gelokt, zich vertoond, of Jojada laat haar grijpen; niemand beantwoordt haren noodkreet, en, buiten de heilige plaats gesleurd, wordt zij op den stalweg van het paleis gedood. Thans werd ook haar Baälstempel door het volk verwoest, en Matthan, Baäls opperpriester, bij het altaar zijns afgods doodgeslagen. Uit deze omwenteling bleek, welk een machtig werktuig Juda's priesterschap was voor God en Zijnen Gezalfde, zoo zij slechts van den geest der theocratie was doordrongen. Welk een schoon schouwspel, dat van Aärons huis, van ijver voor Davids huis ontstoken! Op Jojada, den priester, rustte iets van Samuëls geest. Van zijne opvatting van de roeping des theocratischen konings legt de rol der Wet getuigenis af, die hij den jeugdigen Joas op den dag der kroning in de handen gaf, 2 Kron. 23 : 11. Naardien Joas zich, dank zijn toegeeflijken, maar onzelfstandigen aard, gewillig door hem liet leiden, was zijn bestuur naar den goddelijken wil. Allernaast lag hem de herstelling van den tempel aan het hart. Athalja toch had het godshuis van zijne schatten beroofd, om er haren Baälstempel mede te verrijken; daarbij was niets aan het onderhoud ten koste gelegd, en veel zelfs opzettelijk vernield. Teneinde de middelen te bekomen tot herstel der schade, verordende de koning, dat de oude mozaïsche schatting, van een halven sikkel over elken Israëliet van twintig jaren oud en daarboven, weer geheven worden, en in aansluiting aan Exod. 38 : 26, tot de verbetering des heiligdoms gebruikt worden zou. Hierbij moest gevoegd het geld der schatting, tegen welke de priesters het door gelofte den Heere gewijde loslieten, volgens Lev. 27 : 1, enz. Daarbij werden de priesters opgewekt om bij hunne bekenden gaven tot dit werk te vragen. De ijver der priesters bleef echter bij den ijver des konings achter; nog in het 23e jaar van 's konings regeering was aan het besluit geene uitvoering gegeven. De Priesters en Levieten, die zich door de bestemming, thans aan de geheiligde dingen gegeven, allicht van een deel hunner inkomsten beroofd zagen, hadden zich teruggetrokken. Op 's konings hernieuwden aandrang echter, vatte Jojada het werk weder op; het volk werd tot medewerking opgeroepen en door de plaatsing eener offerkist bij de tempelpoort, in de gelegenheid gesteld om van zijne belangstelling blijken te geven. De gaven stroomden toe, en de tempel werd hernieuwd. Hiermede was echter het glanspunt in Joas' leven bereikt. Na Jojada's dood toch zwichtte de onstandvastige vorst voor den aan-

drang der Rijksgrooten, om vrijheid te verkrijgen voor den dienst der afgoden in de landpalen van Juda. Weer werden de Baäls in de bosschen en op de hoogten vereerd! Van kwaad verviel Joas tot erger; want hij doodde Zacharias, den zoon van Jojada, zijn vader en weldoener, toen hij, op aandrijving des Geestes, den koning bestraft en bedreigd had. In het voorhof des tempels werd Zacharias gesteenigd, vgl. Matth. 23 : 35. Zijn laatste woord: „Jehova zal het zien en zoeken," werd spoedig bevestigd. Alras toch trok Hazaël van Damaskus tegen Juda op, met een kleine legermacht slechts; het machtig heir, dat Joas er tegenover stelde, werd geslagen, tot een teeken dat God zelf tegen Juda streed, en slechts met eene groote schatting, waaraan alle rijkdommen des tempels moesten geofferd, werd Jeruzalems vrijheid gekocht. Opmerkelijk was het dat de Vorsten van Juda, die Joas hadden doen zondigen, het zwaarst door dit gericht werden getroffen, 2 Kron. 24 : 23. Joas zelf werd, tijdens hij door eene zware krankheid aan zijn bed gekluisterd was, door zijne eigene dienaren vermoord; toen wreekte zich Zacharias' bloed. In het eerste tijdperk zijner regeering plaatst men vrij algemeen het optreden van Joël, den profeet, die betere dagen verkondigde, waarin God Zijnen Geest over het geheel der gemeente uitstorten en alle vijanden des volks richten zou.

8. Joas' zoon en opvolger, Amazia (838—810) volgde vrij getrouw 's vaders onvasten gang na; door voorspoed overmoedig geworden, veracht hij profeten en vijanden te zaâm, maar om in zijne diepe vernedering onder Israël het bewijs te ontvangen, dat Davids troon slechts door gehoorzaamheid aan Jehovâ kan worden bevestigd.

Ook Amazia's eerste regeeringsjaren kenmerkten zich door getrouwheid aan Jehova; later echter bleek, dat zijn hart evenmin volkomen voor God was, als dat van zijnen vader Joas. Hij begon met zijns vaders moordenaars te dooden; uit gehoorzaamheid aan de Wet, Deut. 24 : 16, die den rechter verbood om de misdrijven der vaderen aan hunne kinderen te straffen, liet hij deze vrij. Van zins om de Edomieten, die zich onder Joram, 2 Kon. 8 : 20, van Juda vrijgemaakt hadden, weder aan Davids huis te onderwerpen, bracht hij zijn leger op voet van oorlog; het telde 300,000 uitgelezene mannen. Zijne halfheid verried zich in de overeenkomst, die hij met een 100,000-tal krijgslieden uit Israël aanging, om hem als huursoldaten tegen Edom bij te staan, voor 100 talenten zilvers, eene waarde in onze munt van vier en een half millioen guldens vertegenwoordigende. Nadat een profeet hem echter gezegd had, dat Gods ongunst op de Israëlietische huurlingen rustte, wijl zij kinderen waren van een volk, dat zijnen God ontrouw geworden was, ontsloeg hij ze, na hun de toegezegde geldsom eerst te hebben uitbetaald. En God toonde, dat men Hem niet tevergeefs gehoorzaam is; want hij gaf Edom in Amazia's hand. In het Zoutdal, aan de zuidelijke spits der Doode zee gelegen, sloeg hij 10,000 Edomieten ter neder; een gelijk aantal werden levend van de rotsen te pletter geworpen. Deze overwinning baande hem den weg naar Sela, Edoms toenmalige hoofdstad, in het midden tusschen de Doode zee

en de Aelanietische golf gelegen. Hoewel deze stad veel geleek op het nest, dat de arend zich in de rotskloof bouwt, Obadja vs. 3, nam Amazia ze in; daar zij later in de geschiedenis terugtreedt, en eerst in de dagen der Nabathaeërs weer onder den naam van Petra herleeft, schijnt de overwinnaar hare heerlijkheid ten volle van haar te hebben genomen. Door Sela's naam in Joktheël te veranderen, „de van God onderworpene," wilde Amazia, naar de gewoonte dier tijden, te kennen geven, dat het gezag over Edom voortaan bij hem berustte. In plaats echter van Gode dank toe te brengen, beging hij de ongeloofiijke dwaasheid om de goden der Edomieten te eeren, ofschoon hij zelf machtiger was geweest dan zij. Misschien was hier staatkunde in het spel, en boog hij zich voor 's vijands goden, om er zich de harten der nieuw onderworpenen door te winnen. Tot straf er voor, gaf God hem over aan de dwaasheid van zijn hart. In zijn overmoed achtte hij zich zelf onoverwinbaar en den tegenstander voor niets! Wie zou den held van Sela wederstaan? Alzoo daagde hij Joas van Israël ten strijde uit; de barbaarsche wijze, waarop de afgedankte huurtroepen aan Juda's noordgrens hadden huisgehouden, mag de naaste aanleiding tot dezen onzinnigen stap gegeven hebben. Joas' spottend antwoord stelde wel Amazia's overmoed ten toon, maar was niet geschikt om zijne hartstocht te doen bedaren; alras ontbrandde dan ook de krijg. Bij Bethsemes werd Amazia door Joas vertreden gelijk de distel door het gedierte des velds. Als een gevangene leidde de overwinnaar hem Jeruzalem binnen, door eene 400 ellen lange bres, voor deze gelegenheid in den stadsmuur gemaakt. Obed-Edom, de schatmeester van den tempel, moest de heilige schatten aan Joas uitleveren; ook 's Konings paleis werd geplunderd, en gijzelaars moesten de toegezegde onderwerping verzekeren. Zoo toonde God, dat geen Koning van Juda vast kon blijven op zijnen troon, die, tegen alle theocratische orde in, den profeet, die hem over zijne afgoderij bestraft, durft toevoegen: heeft men u tot 's konings raadgever gesteld? 2 Kron. 25 : 16. In de 15 jaren, die Amazia zijnen overwinnaar nog overleefde, gebeurde er niets, dat de gewijde historie der vermelding waardig achtte. Het schijnt alzoo, dat het hem niet gelukte zich weer te verheffen. Eindelijk viel hij, evenals zijn vader, onder de handen van saamgezworenen; dat hij naar Lachis ontvluchtte, schijnt te zeggen, dat zijne eigene hofstad hem afgevallen was. Van Lachis, de stad, waar hij achterhaald en vermoord werd, haalde men zijn lijk met vorstelijke eere huiswaarts; men gaf hem eene eervolle rustplaats naast zijne koninklijke vaderen.

9. Met Uzzia (809—758), ook Asarja geheeten, herkreeg Juda zijne zelfstandigheid, en rees het rijk tot eene hoogte, waarop het Israël beneden zich liet. Uzzia toch wandelde in Gods wegen. Maar toen hij, door zijn voorspoed overmoedig, het priesterschap aan het koningschap wilde verbinden, trof hem eene plage, die hem voor goed van het heiligdom, ja, van de maatschappij verre hield.

Bij Amazia's dood dreigde het gevaar, dat de machtige Jerobeam II zich als Juda's heerscher zou laten gelden; gelukkig echter werd dit gevaar afgewend. Als een eenig man zette het volk van Juda den

schouder tegen Davids wankelende hutte, gelijk Amos ze in zijne dagen heette, Amos 9:11, want het wilde Uzzia, Amazia's 16-jarigen zoon, tot zijn koning, 2 Kron. 26:1. Uzzia's streven was er op gericht, om zijne kroon geheel onafhankelijk van Israëls koningshuis te maken. Nadat Amazia toch van Joas afhankelijk was geworden, bleef Israëls koning zich als heer van Juda's koning aanmerken. Duidelijk blijkt het uit 2 Kon. 14:28, alwaar gezegd wordt, dat Jerobeam Juda's aloud gebied bij Hamath en Damaskus voor Israël opeischte. Uzzia's streven werd met gunstigen uitslag bekroond; God toch maakte hem uitermate voorspoedig, iets, waarop wij herhaaldelijk in het 2e boek der Kronieken worden gewezen, hfdst. 26:5, 7, 15. In het twaalfde jaar zijner regeering kon hij als van elk onafhankelijk vorst optreden; wel wordt ons dit niet met zoovele woorden gezegd, maar het laat zich toch afleiden uit de omstandigheid, dat het aanvangspunt zijner regeering in 2 Kon. 15:1, eerst in het 27ste jaar van Jerobeam II wordt gesteld, ofschoon er tegelijk in 2 Kon. 14:17 reeds het 15e jaar van dien vorst voor was aangewezen. Men vermoedt dat de naam Azaria, Assyrisch Azrijahu, d. i. Jehova heeft geholpen, onder welken Uzzia vooral in het boek der Koningen, maar ook op de Assyrische gedenkteekenen voorkomt, met de verandering zijner verhouding tot Israël in verband staat, alzoo namelijk, dat hij, naar de gewoonte der oudheid, zijnen naam veranderde, om er, Gode tot lof, de omwending door te kennen te geven, die er in zijne historie plaats gegrepen had. Met allen ijver was hij bezig om het land zoo weerbaar mogelijk te maken. Hij herstelde de vestingwerken van Jeruzalem, die Joas nedergeworpen had, breidde ze uit, en versterkte ze op de zwakste plaatsen met torens; daarbij was hij de eerste, die slingerwerktuigen op de wallen plaatste, waaruit pijlen en steenen op den vijand werden geworpen. Ook het vlakke land dekte hij door er torens te bouwen. Zijn leger werd onder leiding van Hananja, een zijner vorsten, voortreffelijk ingericht; 2600 strijdbare helden, allen hoofden van vaderlijke huizen, voerden het aan; onder hunne hand was een heir van ruim 300,000 krijgslieden, waarin alle wapens van zijnen tijd waren vertegenwoordigd. Alzoo gesterkt, bracht Uzzia de Filistijnen ten onder; Gath, Jabne en Asdod werden ontmanteld, en in 's lands vaste steden burchten gebouwd, waarin garnizoenen werden gelegd, om ze in bedwang te houden, 2 Kron. 26:6, vgl. Amos 6:2. Ook de Arabische stammen, aan Juda's zuidelijke grenzen, en de Maonieten van het gebergte Seir, ten zuiden der Doode zee, bedwong hij. De Ammonieten, over welke het zich zelf ontbindend rijk van Israël, na Jerobeams dood, geene macht meer uitoefenen kon, eerbiedigden zijne kroon, door hem geschenken te brengen. Ook aan 's lands innerlijke welvaart wijdde hij zijne zorg. Landbouw en veeteelt vonden in hem een voorstander; zelf was hij een liefhebber van beiden, gelijk zijne talrijke kudden, voor welke hij tal van putten graven liet, met zijne vele akkers en wijngaarden getuigden. Ook bracht hij de zeehaven Elath, wegens zijne ligging aan de noordkust der Aelanietische golf een steeds begeerd en betwist punt, weer van Edom aan Juda terug, en verzekerde zich zoo de vrije vaart op de Roode zee. Alzoo rezen Davids huis en Juda's volk weer opwaarts; machtiger werden beiden dan het land, onder welks oppervoogdij zij nog pas te voren hadden gestaan. Het verwondert ons dan ook niet,

als de Assyrische gedenkstukken vermelden, dat tal van steden, tot het gebied van Hamath behoorende, bij Uzzia, of gelijk zij hem noemen, Azrijahu Jahudai, steun zochten tegen de haar bedreigende Assyrische wereldmacht. Uzzia hield zich trouwens in de wegen des Heeren; zeker profeet, Zacharias geheeten, die „verstandig was in de gezichten Gods," 2 Kron. 26 : 5, schijnt hem te dezen opzichte van groot nut te zijn geweest. Tot zijne tijdgenooten behoorden Amos en Hosea; met zijn sterfjaar valt Jesaja's roeping saâm. Uzzia's zon, zoo heerlijk opgegaan, ging echter in nevelen onder. Ook uit zijn leven bleek, dat voorspoed zoo licht tot hoovaardij leidt; de machtige koning toch matigde zich ten laatste de rechten der priesterschap aan. Hij trad het priesterlijk heiligdom binnen, en wilde reukwerk ontsteken op het reukaltaar. Aan het hoofd van 80 priesters getuigde de hoogepriester Azaria tegen deze schennis der Wet; zijn woord deed slechts 's vorsten toorn ontbranden. God zelf echter handhaafde de rechten van Aärons zonen, door den koning aan het altaar met melaatschheid te slaan; sinds diende hij tot waarschuwing voor allen, die met den priester twisten, Hos. 4 : 4. Voortaan was hij, tot aan den dag zijns doods melaatsch, slechts in naam koning; het bestuur des rijks zelf ging over in de handen van zijnen zoon Jotham.

10. Jotham (758—742), Uzzia's zoon en opvolger, voltooit wat zijn vader begonnen had; onder zijn godvruchtig en kloek bestuur stijgt het rijk tot eene nieuwe hoogte van macht en rijkdom, waaraan echter het zedelijk-godsdienstige gehalte des volks steeds minder beantwoordt.

Na een zekeren tijd, welks duur niet wel te bepalen is, in naam van Uzzia geregeerd te hebben, trad Jotham zelfstandig op. Het is mogelijk dat de gedenkschriften van Tiglath-Pileser, dingen, die tijdens Jothams regentschap voorvielen, op Uzzia's naam hebben gezet; door dit aan te nemen toch, nadert men tot de oplossing van het bezwaar, dat deze Uzzia nog in 740 (Ass. tijdr.) laten leven. Jotham zelf was een godvruchtig vorst; wel liet hij, evenals zijn vader, toe, dat het volk Jehova op de hoogten bleef dienen, maar overigens handhaafde hij, beter dan zijn vader, de rechten des heiligdoms. Als om een getuigenis in te dienen tegen de schennis van het heiligdom, waaraan Uzzia zich schuldig had gemaakt, richtte hij aan den tempel de hooge poorten op, waarmede deze later prijkte. Vele voortreffelijke eigenschappen zijns beroemden vaders waren op hem overgegaan; inzonderheid volgde hij hem uit een krijgskundig oogpunt trouwelijk na. De versterking van Jeruzalems muren werd voortgezet; op de gebergten werden steden, in de wouden burchten gebouwd, 2 Kron. 27 : 3, 4. Het leger bleef op denzelfden voet; het land was met paarden vervuld en er was geen einde aan de wagenen, vgl. Jes. 2 : 7; ook de zeevaart van Elath uit schijnt gebloeid te hebben, Jes. 2 : 16. De macht, die zijn vader alreeds ten oosten des Jordaans bezeten had, werd door hem bevestigd; Ammon toch werd bekrijgd, en gedwongen om drie jaren achtereen eene zeer belangrijke schatting op te brengen, in zilver, tarwe en gerst, 2 Kron. 27 : 5. Zoo steeg 's rijks bloei ten top; Juda ondervond, welk

een zegen van een godvruchtig koning zelfs op een schuldig volk afdaalt. Het volk toch was in zijn geheel van ware godsvrucht ontbloot; verre stond het bij zijn koning achter. Men behoeft het woord slechts te lezen, dat God, in Uzzia's sterfjaar, in dagen alzoo, dat de tempeldienst nog in vollen bloei stond en afgoderij voor rijksmisdaad gold, tegen den profeet Jesaja sprak, Jes. 6, om terstond te bemerken, dat 's volks wettische vroomheid huichelachtige berekening of onwillige slavendienst was. Reeds is het zoover gekomen, dat het volk in massa onder het oordeel der verblinding en verharding lag, Jes. 6 : 10, zoodat Jesaja's woord niet tot bekeering, maar slechts tot bewijs dienen zal, dat zulk een gericht er werkelijk is uitgegoten. Op dat gericht volgt een gericht; niet eer toch wordt het weggenomen, vóór het land verwoest en ontvolkt geworden is; ontbinding slechts van het staatsleven kan verbetering aanbrengen, Jes. 6 : 11, 12. Zoo is dan het gericht der verbanning eisch der historie geworden; het volk moet in den smeltkroes der ellende tot een klein overblijfsel worden teruggebracht, zal het erfgenaam worden van den aan Abraham beloofden zegen, Jes. 6 : 13. Had de meening, dat ook Jes. 2—5 in Jothams dagen gesproken was, goeden grond, dan zouden wij tot de slotsom komen, dat de afval van Jehova reeds tijdens de regeering van dezen vorst openbaar geworden was. Genoemde beschrijving past echter beter op den tijd van Achaz; het rijmt toch niet met het gunstig oordeel, door de Schrift over Jotham geveld, dat reeds onder zijne regeering het land „met afgoden vervuld," Jes. 2 : 8, en de afgoderij tot geheel het volk doorgedrongen zou zijn geweest, Jes. 2 : 9. Wel echter verklaart zich de snelle wending van tempeldienst tot afgoderij, onmiddellijk na Jothams dood, slechts uit de omstandigheid, dat er reeds in zijne dagen eene sterke neiging bij het volk aanwezig was, om den Jehovadienst door den Baäldienst te vervangen. Het volk behoefde slechts een koning, die het juk Gods afwierp, om hetzelfde te doen. Ook aan het hof was de neiging tot afgoderij ontkiemd; was niet Jothams eigen zoon, Achaz, reeds bij den aanvang zijner regeering, op pas twintig-jarigen leeftijd, een beslist aanhanger der afgoden? Ongetwijfeld werd deze trek tot afgoderij gevoed, zoo niet opgewekt, door den zedeloozen en rechteloozen zin des volks; steeds toch zal de zonde den mensch afkeerig maken van den strengen, heiligen dienst des waarachtigen Gods, en begeerig naar eenen zoogenaamden godsdienst, die hem zijn boos hart laat, ja, gelijk de Kanaänietische natuurdienst, de zonden heiligt. Hier prikkelt de Wet slechts tot zondigen, hier wekt 's konings vroomheid slechts tegenwerking op, vgl. Rom. 7 : 8. Zelfs de beste vorsten kunnen de theocratie niet redden, laat staan volmaken, omdat zij het hart des volks niet in hunne macht hebben. Op zijn best houden zij de ure des gerichts tegen. Voor Juda is de roede reeds gesneden, waarmede het geslagen worden zal, 2 Kon. 15 : 37.

11. In Achaz (742—727) kreeg Juda een koning, zooals God er slechts geeft in Zijnen toorn. Ongeloovig aan Jehova, maar vol geloof, waar het den afgoden der vreemden gold, vertoonde hij het beeld van een man, over wien het oordeel der verdwazing is uitgegoten. Zijne staatkunde, door zijn ongeloof beheerscht, wierp

Juda uit Jehova's in Assurs armen, en baande zoo de wassende wereldmacht den weg naar Jeruzalem.

Voor Achaz was Jehova slechts een God onder de Goden; de anderen schenen hem zelfs machtiger toe dan Hij. Vandaar achtte hij, dat het staatsbelang medebracht, om de wet op te heffen, die aan Juda de vereering van den uitlandschen god verbood, en om ook in Juda de goden te dienen, die hunne volken machtig hadden weten te maken, 2 Kron. 28 : 23. Zou men hunnen toorn opwekken door hen uit te sluiten, en niet liever hunne gunst winnen door hen te dienen? Zoo werd Baäl, ja zelfs Moloch in Juda toegelaten; de koning zelf moedigde de vereering der afgoden aan, door hun altaren en beelden op te richten, en zijne eigene zonen door het vuur hunner offeranden te laten doorgaan, 2 Kron. 28: 3. Het was zeer natuurlijk dat God over zoo vreeselijke onteering Zijns Naams in toorn ontbrandde, en den verdwaasden koning in den tegenloop van 's lands zaken een teeken Zijner gramschap gaf. Pekah van Israël en Rezin van Damaskus, die reeds tegen het einde van Jotham's regeering Juda door strooptochten verontrust hadden, verbonden zich tegen den zwakken Achaz, met de bedoeling om hem van den troon te stooten, en zekeren zoon van Tabeël in zijne plaats tot leenvorst aan te stellen. In den strijd met Pekah werd de kracht van Achaz heir gebroken; 120.000 zijner beste strijders bleven dood op het slagveld achter. Zichri, een geweldig man van Efraïm, sloeg zelfs 's konings zoon, Maäseja, neder; meer grooten en machtigen vielen met hem. Tegelijkertijd roofde de Syriër in Juda wat zijne hand machtig kon worden; tal van gevangenen werden naar Damaskus gebracht. In die bange dagen bleek het echter, dat God nog geene voleindiging met Juda wilde maken, hoe zwaar het volk zich ook aan Zijne majesteit vergrepen had. De profeet kwam tusschenbeide, allereerst Oded, de profeet uit Samaria, wiens machtig woord Pekah's overwonnen krijgers er toe bracht om de 200.000 vrouwen en kinderen, die zij na den strijd hadden buit gemaakt, en van zins waren als slaven te verkoopen, welgevoed en welgekleed naar hunne broederen terug te zenden, 2 Kron. 28 : 8 enz. Maar het licht in dien donkeren nacht was de groote Jesaja. Terwijl het hart van Achaz en het hart van het volk beefde, „gelijk de boomen des wouds, als zij van den wind worden bewogen," Jes. 7 : 2, beval hij om gerust te zijn; wat toch waren de twee saamverbondene roofkoningen meer dan twee ras verdwijnende rookzuilen, die slechts voor eene korte wijle Juda's hemel kunnen verduisteren? Met gehuichelden deemoed echter wees de goddelooze Achaz het teeken af, dat deze hem vrijheid gaf naar verkiezing te eischen; had hij niet bij zich zelven besloten om in plaats van Jehova, Assur te hulp te roepen? Hij geloofde niet meer in Jehova's macht; liep niet alles hem tegen? De Filistijnen, door zijn tegenspoed stout geworden, hadden het hoofd opgestoken, en onderscheidene steden in het zuidwesten aan Juda ontnomen; de Edomieten, door den Syriër geholpen, hadden het juk afgeworpen, Juda's leger verslagen, Juda's gevangenen weggevoerd, en de haven van Elath weer in hunne macht herkregen. Assur alleen kon naar Achaz' oordeel helpen. Vergeefs waarschuwde Jesaja; of hij al zeide dat het eigenlijke gevaar niet van Samaria's en Damaskus' kant, maar juist van Assurs

zijde dreigde, Jes. 5:25—30; 8:8, niets hielp. Als een slaaf wierp zich Achaz aan Tiglath-Pilesers voeten; hij kocht zich zijne hulp met een groote som gelds, ter wier bijeenbrenging hij niet slechts de schatten zijns eigenen huizes, maar ook de rijkdommen, ja, de sieraden des tempels uitleveren moest. Nog staat het tot zijne schande op het groote Pronkopschrift van Tiglath-Pileser te lezen. En ja, wel vernietigde Assur Rezins rijk, en brak hij Pekah's macht, maar om straks zelf gevaarlijker voor Juda te worden dan deze beiden te zaam. Reeds spoedig had Juda van zijn beschermer te lijden; want „hij benauwde hem en sterkte hem niet," zoo lezen wij 2 Kron. 28:20. Op deze mededeeling werpen de Assyrische gedenkschriften eenig licht, als zij ons berichten dat de krijgstocht van Tiglath-Pileser tegen Damaskus en Israël zich tot Filistea toe uitstrekte; bij deze gelegenheid toch ondervond Juda door welke harde en trouwelooze handen het zooals het heette beschermd werd. Tiglath-Pileser droeg zorg, dat hij zijnen nieuwen vasal het verlorene niet hergaf; hij liet hem liever zoo zwak als hij was om hem te beter onder zich te kunnen houden.

12. Onder het godvruchtig en wijs bestuur van Hiskia (727—698), begon het rijk zich van de geledene schokken te herstellen. Door Jesaja gesteund, greep de koning met kracht het werk der hervorming aan; naardien zijn werk echter bij het volk zelf geen genoegzamen steun vond, zoo bracht het slechts tijdelijk hulp aan; het hield het gericht tegen, maar nam het niet weg.

Onder moeilijke omstandigheden aanvaardde Hiskia, zoon van Achaz, des vaders geknakten scepter. Gedachtig dat de wederoprichting van den staat slechts van wederkeering tot Jehova vrucht kon zijn, wijdde hij zijn eerste zorg aan de godsdienstige hervorming zijns koninkrijks. De afgoden werden zoowel uit het land als uit den tempel gebannen, bosschen en hoogten weggedaan, en zelfs de koperen slang, Nehustan of koperwerk geheeten, vergruisde hij, wijl het volk er afgoderij mede bedreef. De tempel werd geopend, gereinigd en hersteld; Leviet en Priester, door den koning in beweging gebracht, beijverden zich, om het Godshuis weer in eere te brengen. Met een plechtig offerfeest werd de dienst naar de Wet weder geopend. Door de viering van een Paaschfeest, dubbel zoolang als de Wet eischte, waaraan ook velen uit het zinkend rijk van Efraïm, op 's konings uitnoodiging deelnamen, werd de reformatie van den eeredienst besloten. Koning en volk hernieuwden hunnerzijds het verbond met God door plechtige aflegging der gelofte om Hem naar Zijne inzettingen te dienen. Werd de algemeene vreugde al een oogenblik gestoord, daar vele vreemdelingen, die uit onbekendheid met de Wet, het pascha gehouden hadden zonder voorafgaande reiniging, door God met krankheid werden geslagen, op Hiskia's voorbede werd de stoornis weer opgeheven door de wegneming van het gericht. Tot in Efraïm en Manasse toe roeide Hiskia de afgoden uit, 2 Kron. 31:1, 2; voor het rijk der tien stammen bleek echter deze laatste roepstem ijdel. Hiskia zorgde tevens, dat aan den dienst van Jehova een blijvend bestand werd gegeven, door de mozaïsche wet omtrent 's volks verplichting tot bekostiging van den dienst

des heiligdoms weer in werking te stellen. Ook liet hij door een aantal kundige mannen 's volks heilige letterkunde verzamelen, en tal van spreuken in schrift brengen, die, van Salomo afkomstig, van mond tot mond waren overgeleverd, Spr. 25 : 1. Zoo begon Juda's zon weer te rijzen; dat het gebed der priesteren waarlijk tot Gods hemelsche woning opgeklommen was, zou het naast verloop van 's volks geschiedenis doen zien. Toch zouden wij ons vergissen, als wij meenden, dat Hiskia's volk zich als een eenig man met het hart tot God bekeerd had. Het wierp wel de afgoden uit, maar niet de zonden. Men behoeft slechts de redenen te hooren, die Jesaja tot Hiskia's volk sprak, om het te zien, Jes. 1 : 28—30. Groot is de ijver om naar de letter der wet den eeredienst waar te nemen; 't is gebod op gebod, regel op regel, hier een weinig, daar een weinig. Maar van binnen is er doodelijk verderf; overal stuit men op bloedschuld en diefstal, op rechtskrenking en onderdrukking, vooral bij de vorsten des lands. De priesters toonden hunnen dank voor de betere dagen, die God door Hiskia voor hen had doen aanbreken, door zich over te geven aan de grofste dronkenschap; ook stonden er profeten op, die de bezieling van den wijngeest spreken deed. Zelfs Sebna, Hiskia's hofmeester, d. i. paleisoverste, was, in zijne invloedrijke betrekking, eene schandvlek van zijns heeren huis. Trotsch en pronklievend, reed hij in prachtige wagens rond, en had hij zich buiten de koninklijke stad een praalgraf in de rots laten uithouwen. Jesaja kondigde hem aan, dat zijne wagenen naar een vreemd land uitgevoerd zouden worden, en dat hij zelf ver van zijn graf sterven zou; aan Eljakim, de man, die Gode tot een knecht, Juda tot een vader zou wezen, was de sleutel van Davids huis weggelegd, hfdst. 22 : 15—25. Waarlijk over Juda bleek het gericht uitgegoten, dat God door Jesaja aangekondigd had, hfdst. 6 : 9, 10, en 29 : 10—13, dat der verblinde oogen en der verharde ooren. Niet eer zou het, naar Gods Woord tot Jesaja, worden weggenomen, dan 's lands steden verwoest en 's lands inwoners weggevoerd waren. Eerst op het weergekeerde overblijfsel zou Gods zegen nederdalen, hfdst. 6 : 11—13. Daarom zegt Jesaja, dat Ariël, d. i. Jeruzalem, alzoo geheeten, omdat Jehova's altaren er rooken, zijne feestoffers ten spijt, beangstigd worden zal, hfdst. 29. Ook Micha, zijn tijdgenoot, verkondigt zonder omwegen, dat Sion als een akker geploegd, en Jeruzalem in een steenhoop veranderd worden zal, hfdst. 3 : 12.

13. Wel gebruikte God in Hiskia's dagen den gevreesden Assyriër om Juda scherpelijk te tuchtigen; om 's konings wil echter sloeg Hij niet tot verdervens toe; integendeel toonde Hij, door Hiskia en Jeruzalem van Sanheribs heir te verlossen, dat geene wereldmacht ooit tegen Davids huis zou vermogen, zoo het slechts vertrouwde op Hem.

Al te goed voorzag Hiskia, welke gevaren het rijk van Assurs kant dreigden, om niet evenzeer voor de verdediging als voor de hervorming des lands te zorgen. Rekenende met de mogelijkheid eener belegering der hoofdstad, zorgde hij, dat zij niet door watergebrek tot overgave kon worden gedwongen. Daartoe leidde hij door een onder-

aardsch kanaal het water der beide reeds vroeger saamverbondene vijvers van het Gihondal, vgl. Jes. 22 : 9, 11, die den regen der naastliggende heuvelen opvingen, tot binnen de stad. Ongegrond was 's konings bezorgdheid niet. Na Samaria's val lag Juda aan de noordzijde tegenover Assur bloot; daarbij waren al de naastliggende volken aan Assur onderworpen. Alleen van Egypte, in die dagen zoo machtig als ooit, en in twee rijken verdeeld, waarvan het een Zoan (Tanis) Jes. 30 : 4, het ander Thebe, Jes. 18 : 1, tot hoofdstad had, scheen hulp te wachten. Eene machtige partij, tot welke vooral Juda's aanzienlijken behoorden, zocht zich met Egypte te sterken tegen Assur. Daarom liet God Jesaja drie jaren lang naakt en barrevoets wandelen, tot een voorteeken van wat de Assyriërs met de Aethiopiërs en Egyptenaren zouden doen, op welke Juda's dwazen vertrouwden, Jes. 20. Ongegrond was de vrees voor Assur niet; ook Jesaja kondigde aan, dat Assur tegen Juda en Jeruzalem optrekken zou, hfdst. 7 : 17; 8 : 8; 10 : 24—34. Spoedig werd des profeten woord trouwens vervuld. Reeds vóór Sanherib schijnt Sargon, zijn voorganger, een veldtocht tegen Juda ondernomen te hebben; op de Nimrud-plaat, zijn oudste gedenkschrift deelt hij mede, dat hij het vergelegen land van Juda onderwierp. Is dit zoo, dan ziet op Sargons, niet op Sanheribs tocht tegen Jeruzalem, wat ons in Jesaja 10 : 28—32 wordt geprofeteerd; daardoor vervalt dan tevens het bezwaar, tegen laatstgenoemden profeet ingebracht, dat hij den Assyriër van het noorden af tegen Jeruzalem optrekken laat, terwijl Sanheribs legerafdeeling van het zuidwesten uit kwam, van Lachis, 2 Kon. 18 : 17. Voor de gewijde historie echter is vooral Sanheribs tocht van beteekenis, wijl deze aanleiding gaf tot eene openbaring van Gods verlossende genade, die haast zonder wederga in de historie van Juda's koningen is. In het 14e jaar van Hiskia's regeering (712 volgens de bijbelsche, 702 volgens de Assyrische chronologie) ondernam Sanherib een krijgstocht tegen Fenicië en Filistea, van welken hij zelf ons een uitvoerig bericht heeft gegeven, dat tot aanvulling van het bijbelsch verhaal dienen kan. Hiskia werd in dezen krijg gemengd, omdat hij Assurs juk had afgeworpen, en zijnen steun verleend aan de Ekronieten, die evenals hij de gehoorzaamheid aan Assur opgezegd, en hunnen, aan Sanherib getrouw gebleven leenvorst Padi, in ketenen geklonken aan Hiskia ter bewaring overgegeven hadden. Op Sanheribs nadering wierpen zich alle naast Juda liggende volken hem te voet; slechts Askalon en Ekron hielden in vertrouwen op de ingeroepene hulp van Egypte stand. Intusschen overstroomden Sanheribs legerscharen heel Juda; Sanherib zelf zegt ons dat hij 46 van Hiskia's vaste steden innam, en behalve rijken buit, 200,000 gevangenen naar Ninevé wegvoerde. Hiskia haastte zich om schuld te bekennen en schatting te betalen; toen echter Sanherib, in spijt hiervan, Rabsake met een leger naar Jeruzalem zond, om het op te eischen, teneinde geen vijand in den rug te hebben, als Egypte tegen hem optrekken mocht, liet God door Jesaja aan Hiskia zeggen, dat de Assyriër, door Jehova onmachtig te heeten, zelf diens tusschenkomst noodig had gemaakt; nu toch zou God de stad verlossen om Zijne eer tegenover den Assyriër te handhaven. Rabsake trok weer naar Lachis terug, waarschijnlijk omdat Sanherib al zijne troepen noodig had, om den aanval van Tirhaka, den Aethiopischen koning, die met zijn leger tegen hem

oprukte, te weerstaan. Eene vernieuwde poging, om de stad tot overgave te bewegen, werd beslist afgewezen; onverrichter zake keerden Sanheribs boden terug. Intusschen verlegde Sanherib zijn hoofdkwartier ten noordoosten van Lachis, alwaar hij Tirhaka afwachtte. Alras raakten de beide vijanden slaags; Sanherib zelf bericht ons dat hij de zege behaalde. Ook Askelon en Ekron waren intusschen in zijne handen gevallen. En toch achtte hij het raadzaam om in allerijl den terugtocht naar Nineve aan te nemen; wat er de reden van was zegt hij niet. De gewijde historie echter brengt ze tot onze kennis; 't was omdat een engel van Jehova in éénen nacht de kracht van zijn leger gebroken had, 2 Kon. 19:35. Zijn eigen God bleek machteloos om hem van het zwaard zijner zonen te redden. Zoo was Jeruzalem verlost; Jesaja echter temperde later de vreugde over de bevrijding van het Assyrische juk, door op Babel te wijzen, als op het land, waarheen Jeruzalems schatten eens zouden worden weggevoerd. Aanleiding er toe gaf Hiskia's eigene dwaasheid; want toen Merodach-Baladan, de koning van Babel, de aartsvijand van Assur, waarschijnlijk met staatkundige bedoelingen, zijne vriendschap zocht, toonde hij diens gezanten, in den hoogmoed zijns harten, alles wat hij had. Hij zelf zou echter de dagen der verbanning niet beleven; in vrede ontsliep hij dan ook, na afloop der 15 jaren levens, die God hem, tijdens zijne gevaarlijke krankheid, in antwoord op zijn roerend gebed, had toegevoegd.

14. Manasse, (698—643) Hiskia's zoon, deed zijns vaders werk te niet; hij verhief de afgoderij tot Staatsgodsdienst en vervulde Jeruzalem met het bloed der vereerders van Jehova. Hierdoor maakte hij de mate van de schuld zijns huizes vol; wegens zijne zonde wilde God niet weer vergeven, zoodat het vonnis des gerichts onherroepelijk werd. Amon, (642—641) zijn zoon, die hem in zijne zonde, niet in zijne bekeering navolgde, werd na tweejarige regeering, door zijne knechten vermoord.

Met Manasse treedt eene zeer belangrijke wending in de geschiedenis van Davids huis in het leven. Manasse toch maakt zich zóó schuldig, dat God, wegens zijne zonde, geene genade meer bewijzen wil, maar Juda onherroepelijk overgeeft aan de koninkrijken der aarde, Jer. 15:4; 2 Kon. 24:3, 4. Zoo bracht het huis van David den vloek over het volk; eens echter zou God uit dat huis een koning verwekken, die er den hoogsten zegen over brengen zou. Dat Juda echter een koning waardig was, die het aan het godsgericht prijsgaf, springt in het oog; goddeloos toch was het volk, zijns konings gelijke. Slechts geveinsdelijk had het zich in Hiskia's dagen aan den Heere onderworpen; pas keerde zich Manasse naar de afgoden toe, of het was gereed hem te volgen. Het schijnt zelfs, dat de aanzienlijken des lands de naaste aanleiding waren tot Manasse's zonde; hoe toch laat zich denken, dat een twaalfjarig koning, zoon eens godvruchtigen vaders, in zulk een dweepzieken ijver voor de afgoden vervalt, als zijne omgeving er hem niet toe prikkelt? Het is nagenoeg zeker, dat de afgodische partij, die zich in Hiskia's dagen niet had kunnen openbaren, zich na 's vromen konings dood beijverde, om zijnen jeugdigen opvolger voor zich te

winnen. Manasse deed meer dan zelfs de grootste voorstanders van de uitheemsche godsdiensten konden verlangen. Hij richtte de hoogten weer op, en liet er de Baäls en de Astarte's vereeren, ja, in den babylonischen sterrendienst voerde hij eene nieuwe afgoderij den lande in. De tempel werd ontwijd; niet slechts in het buitenste, maar ook in het binnenste voorhof werden altaren voor het heir des hemels geplaatst, dat is, voor de hemelgeesten, die zich, volgens de voorstelling der heidenen, in de hemellichamen openbaren. Ja, in het heiligdom zelf werd het beeld van Astarte gezet! Dat had geen koning vóór hem durven doen; ook Achaz had, gelijk hij, zijnen zoon door het vuur doen gaan, om er hem den afgod door te wijden, maar hij had er zich niet aan gewaagd, om het heiligdom zelf in een huis des afgods te veranderen. Vruchteloos verhieven eenige profeten hunne stem tegen deze gruwelen, 2 Kron. 33 : 10; Manasse wilde wel naar wichelaars hooren, maar naar profeten niet. Hunne taal was trouwens den vleesche verre van liefelijk; want zij zeiden, dat God, om Manasse's wil, over Jeruzalem het meetsnoer van Samaria trekken en Jeruzalem als een schotel uitwisschen zou, 2 Kon. 21 : 10—15. Manasse smoorde de stem der profeten in hun bloed, en woedde zóó tegen hen, dat zelfs hunne namen voor de historie verloren gingen; volgens den Talmud werd ook Jesaja door hem gedood. Ten laatste was Jeruzalem een kuil der moordenaren geworden, van het eene einde tot het andere met bloed van heiligen vervuld. Het oude Israël kreeg zijne martelaren, eerstelingen eener groote schare, die het nieuwe Israël voltallig maken zou. Eindelijk kwam God tusschenbeide; Hij zond Assur opnieuw in het land, en in ketenen werd Manasse weggevoerd naar Babel, 2 Kron. 33 : 11. Deze mededeeling, die wij alleen in het boek der Kronieken vinden, wordt in zooverre door de Assyrische inschriften bevestigd, dat beiden, Asarhaddon en Asurbanipal, Manasse's tijdgenooten, zijnen naam noemen, in den vorm Minasu, onder de 22 vorsten, die hun schatplichtig waren. Vrij algemeen meent men, dat Manasse's wegvoering samenviel met de tuchtiging, die Asurbanipal den vorsten van het Westland (Palestina) toediende, omdat zij zich met zijnen oproerigen broeder Samughes tegen hem verbonden hadden. Dat niet Ninevé, maar Babel als de plaats wordt genoemd, waarheen de Koning van Assur Manasse voerde, verklaart zich lichtelijk uit de omstandigheid, dat Samughes' opstand in het destijds tot Assur behoorende Babel zijn brandpunt had, zoodat de Assyrische koning zich na de bedwinging van het oproer juist daar bevond. Zoo begon Jesaja's profetie, hfdst. 39 : 6, zich al te vervullen. Daar, in Babel, kwam Manasse tot zich zelf; na van de ijdelheid der afgoden bittere ondervinding opgedaan te hebben, liet hij ze los, en wendde Hij zich tot Jehova, om van Hem zijne verlossing uit den kerker van Babel af te smeeken. God liet zich verbidden; Manasse werd weer op zijn troon gezet. Het overschot zijns levens besteedde hij om goed te maken wat hij bedorven had; zijn invloed op het volk was echter gering, en al werd Jehova in plaats van Baäl gezet, de harten waren te ver afgewend om weder te keeren, 2 Kron. 33 : 17. Het bloed der heiligen bleef ook na 's konings bekeering luide roepen om wraak. Door ondervinding wijs geworden, beijverde zich de koning tevens om Jeruzalems veste zoo sterk mogelijk te maken, 2 Kron. 33 : 14. Van zijn opvolger Amon kan slechts gezegd, dat hij wel het kwade,

maar niet het goede voorbeeld zijns vaders navolgde; pas 25 jaren oud, werd hij door zijne knechten vermoord. Het volk wreekte echter zijn bloed, en maakte zijnen zoon tot koning in zijne plaats; zoo zorgde God, dat het huis van David, met hoeveel bloed ook bevlekt, om der gelofte wil, bewaard bleef voor zijnen troon.

15. Josia (640—609) vangt met kracht den strijd tegen de afgoderij aan; het is de laatste van welke Juda's historie meldt. De profeten Jeremia en Zefanja staan hem terzijde. Schijnbaar behaalt hij de overwinning; in werkelijkheid blijkt het volk voor hervorming onvatbaar, en voor het gericht rijp.

Men heeft Josia terecht de laatste lichtgestalte uit het huis van David geheeten. Nog pas acht jaren oud, werd hij aan het hoofd van een rijk geplaatst, dat met den vloek der profetie belast was, en van den ondergang niet verre. Acht jaren later begon hij den God zijns vaders Davids te zoeken; van dien tijd af stond zijn besluit vast, om den Heere tot een knecht te zijn. Op zijn twintigste jaar begon hij land en tempel te zuiveren van alles wat met den dienst der afgoden in betrekking stond. Tot over de geheele uitgestrektheid van het voormalige rijk der Tien Stammen strekten zich zijne reinigende werkzaamheden uit; dat Assurs macht zich destijds in de wingewesten niet meer gelijk vroeger kon laten gelden, maakte hem zulks mogelijk. Echter werd eerst na de belangrijke vondst van het mozaïsch wetboek in den tempel, het werk der reformatie met volle kracht doorgezet. De koning toch had den hoogepriester Hilkia gelast om den tempel te herstellen, en de Levieten om de hiertoe benoodigde gelden te verzamelen. Zijn plan werd krachtig gesteund; zelfs uit Manasse en Efraïm, waar nog eene eeuw na Samaria's val een Israëlietisch overblijfsel gevonden werd, kwamen geldelijke bijdragen in. Zoo gingen Priesters en Levieten vaardig aan het werk; en ziet, terwijl men er mee bezig was, werd het verloren en vergeten wetboek van Mozes in het huis des Heeren gevonden. Met siddering las het de koning; diep geschokt door de lezing van Mozes' vloekredenen, zendt hij Hilkia met een gezantschap naar de profetes Hulda, om te vragen, of Jehova werkelijk al het kwaad over Juda brengen zou, dat in deze wet aangekondigd werd. Het antwoord der profetes is bevestigend; aan Josia echter zal het blijken, dat wegens een koning, die voor Gods Woord beeft, het gericht teruggehouden wordt, zoodat het onweder niet losbarsten kan, voor hij zelf uit het midden zijns volks weggenomen is. Het teekent de oprechtheid van 's konings ijver, dat hij, Hulda's woord ten spijt, zijne hervorming met verdubbelde kracht doorzette, al wist hij, dat het gericht onherroepelijk was, en dat het in zijne dagen vrede zou blijven. Het beeld van Astarte werd uit den tempel verwijderd, en met alles wat aan de afgoden gewijd was geweest, buiten Jeruzalem verbrand, terwijl het stof er van op de minst geachte graven werd geworpen. Thans bleek eerst recht, hoe diep Juda gezonken was. Er moesten kameren worden weggebroken, aan den tempel gebouwd, voor schandjongens en hoeren aan Astarte gewijd! Met alle ongewijde offerplaatsen in Juda werd ook Bethels hoogte weggenomen; daar, waar Jerobeam

Israël had doen zondigen, volvoerde Josia het gericht, dat 1 Kon. 13:2 door den profeet aangekondigd was. Nu het land van den zuurdeesem gereinigd was, mocht het pascha worden gehouden; de koning vierde met zijn volk het oude heilige feest zoo trouw naar de Wet, als sinds Samuëls dagen niet geschied was. En toch kon Josia's hervorming slechts aan de letter der Wet heerschappij verzekeren; tot eene werkelijke vernieuwing des harten kwam het niet, in spijt er van, dat Jeremia het werk des konings krachtig steunde, Jer. 1:2. Ja, 's konings ijver kon niet eens de zeden verbeteren; men merkt het uit de redenen, die Jeremia in Josia's dagen hield, hfdst. 3—6. Valsche profeten, steeds voorboden van den ondergang eens volks, spanden samen met huichelachtige priesters, Jer. 5:31; beiden was het slechts om vuil gewin te doen, hfdst. 6:13; de valsche pen der schriftgeleerden maakte ook toen reeds het goddelijk woord krachteloos. Zelfs de afgoderij bleef nog in het geheim voortwoekeren, gelijk blijkt uit Zefanja's in die dagen uitgesprokene profetieën. Zef. 1:4, 5; Juda bekeerde zich valschelijk, Jer. 3:10. Alzoo bleek Josia's hervorming slechts een kunstmatige dam te zijn, die den stroom een tijdlang tegenhield; straks zou hij den dam doorbreken, en door versnelden loop zijn schade inhalen. Daaruit verklaart zich, dat de toon der profetie ook in Josia's veel geprezene dagen zoo somber gestemd is. Zefanja toch zegt onomwonden, dat Jehova alles uit het land wegrapen zal, tot zelfs 's konings zonen toe, hfdst. 1:2, 8, en Jeremia kondigt een storm aan, die het volk te sterk wezen zal, hfdst. 4:12. Geen koning, zelfs Josia niet, vermag den vloek der Wet te bannen; dat kan slechts de Davidstelg, die den vloek wegnemen zal door een vloek te worden.

16. Voor grootsche idealen ijverende, liet Josia in den slag tegen Necho van Egypte het leven; met hem viel de hoop van den Staat. 's Volks beschikking, krachtens welk zijn zoon Joahaz (609) de kroon ontving, werd te niet gedaan door den Egyptenaar, die zich in plaats van het zinkend Assur als heer in Juda gelden liet.

Op den opstand van Samughes, volgde die der Elamieten onder Teumman en die der Meden onder Phraortes, en wel gelukte het der krachtige hand van Assurbanipal, om al deze opstanden te dempen, maar toch moest hij aanzien, dat Egypte zich geheel aan zijne macht onttrok. Uiteraard kon Assurs kroon zich tijdens deze verwikkelingen in Palestina nagenoeg niet meer laten gelden; in elk geval was Juda in Josia's dagen geheel van Assur vrij. De tijd waarop Nahums profetie, waarschijnlijk reeds in Manasse's dagen tegen Ninevé gesproken, tegelijk met die van Jesaja, hfdst. 30:31, en Zefanja, hfdst. 2:13—15, zou worden vervuld, was gekomen. Asurbanipals dood gaf het sein tot eenen algemeenen opstand tegen Ninevé. Medië en Babel maakten zich gereed om Assurs koning neder te werpen; slechts aan den inval der Scythen, die een tijdlang geheel Voor-Azië, Juda uitgezonderd, voorbijgaand bezetten, had Ninevé het te danken, dat het vooreerst ongemoeid gelaten werd. Maar nadat Cyaxares, de koning der Meden, in 610 de Scythen verdrongen had, trok hij, in vereeniging met Nabopo-

lasser, den koning van Babel, tegen Ninevé op; aan hen verloor Asurbanipals opvolger kroon en rijk. Even te voren (609) was ook Egypte tegen Assur in beweging geraakt; zijn koning Necho trok tegen het zich ontbindend Assur op, 2 Kon. 23:29, vanzins om zich van zijn deel aan de erfenis te verzekeren, en zoo mogelijk in Voor-Azië vasten voet te verkrijgen. Met een leger, waarin vele grieksche huurtroepen ingelijfd waren, trok hij langs de zeekust, door de Kisonvlakte, in de richting naar den Eufraat op, zorg dragende om het grondgebied van Juda te vermijden. Josia's wenschen echter strookten met Necho's plannen niet. Uit zijn reformatorisch optreden binnen het oude rijksgebied van Israël schijnt toch te blijken, dat hij vanzins was om de overblijfselen der tien stammen, die nog in het oude moederland gevonden werden, aan zijne kroon te verbinden. Reeds daarom moest mogelijke uitbreiding van Egypte's macht in Voor-Azië hem ongewenscht voorkomen, daargelaten nog dat deze, op zich zelve beschouwd, voor Juda gevaarlijk was, en het een plaatsvervanger van Assur dreigde te geven. Nog eens leefde in Davids huis, kort voor zijnen tijdelijken ondergang, het theocratisch ideaal op in den glans zijner heerlijkheid; 't was het schoon eener scheidende zon. Zoo vatte Josia, hoewel de zwakkere, het voornemen op om Necho op zijnen weg naar den Eufraat tegen te houden. Vergeefs poogde deze hem van zijn voornemen af te brengen, door te zeggen, dat zijn veldtocht niet hem, maar slechts Assur gold. Profetisch klonk Necho's woord: „God heeft mij gezegd, dat ik mij haasten zou; houd u af van God, die met mij is, opdat Hij u niet verderve." Maar Josia hoorde niet naar wat Necho uit Gods mond tot hem sprak, 2 Kron. 35:21, 22. Te Megiddo, thans Ledschun, in de vlakte van Jisreël kwam het tot een slag; Josia liet er het leven. Met hem zonk Juda's verwachting weg; zoo groot was dan ook 's volks smart over zijnen dood, dat zij een lateren profeet diende tot vergelijking van het leed, dat Israël eens over de vermoording van zijn Messias zou dragen, Zach. 12:11. Jeremia maakte een klaaglied over den gevallen koning; alle zangers en zangeressen gedachten zijner. Men besefte dat zijn val Juda's val aanwees. Door Josia's dood kreeg Necho de macht over Palestina in handen; eer men het wist was Assurs juk met het juk van Egypte verwisseld. Wel toch haastte zich het volk om Josia te vervangen; want uit zijne vier zonen hief het Joahaz, schoon niet de eerstgeborene, op 's vaders troon, tot deze keuze waarschijnlijk geleid, wijl hij meer dan zijne broederen scheen te beloven. Maar alras liet Necho zich gelden; hij lokte Joahaz naar zijn hoofdkwartier te Ribla, thans Ribleh, aan den Orontes, in het land van Hamath, nam er hem gevangen, en voerde hem in ketenen naar Egypte toe. Aan Joahaz werd vergolden wat hij verdiend had; in de drie maanden zijner regeering toch had hij zich een vijand Gods getoond; misschien geeft Jeremia hem hierom, hfdst. 22:11, den naam van Sallum, dat is: wien vergolden wordt. Aan Juda werd door Necho de zware boete van een talent gouds en 100 talenten zilvers opgelegd; bovendien sneed Jeremia alle hoop op 's konings wederkeer af, hfdst. 22:11, 12.

17. Eljakim (609—598), Joahaz' oudere broeder, werd, onder den naam van Jojakim, door Necho op den troon gezet, als leenvorst

van Egypte. Alras echter wisselde Juda van opperheer; Nebukadnezar, koning van Babel, trad in Necho's plaats als oppervorst op. Jojakims afval van Babels koning berokkende hem eene, reeds door zijne vijandschap tegen de profeten welverdiende straf.

Het was op theocratisch gebied een zeer onnatuurlijk verschijnsel dat een uitlandsch koning over de opvolging in Davids huis beschikte; dat het zich voordeed teekende des huizes naderenden val. Dat Necho's begunstigde, Eljakim, door het volk indertijd ter wille van Joahaz, zijnen jongeren broeder was voorbij gegaan, doet vermoeden, dat men geene gunstige verwachtingen van hem voedde. 's Volks blik was juist geweest; Jojakim putte door zijne prachtliefde en zijnen bouwlust het verarmde land nog verder uit, daarbij toonde hij volstrekt geen hart voor het volk te hebben, daar hij het zonder loon voor zich arbeiden liet, Jer. 22 : 13—17. Zoudt gij regeeren, zoo riep Jeremia hem in heilige verontwaardiging toe, gij, die u mengt met den ceder? hfdst. 22 : 15. Ook te dezen opzichte bleek hij het tegendeel zijns vaders te zijn, dat hij aan de vereering der afgoden ruimte liet; openlijk werden Baäl en Melecheth, Jer. 44 : 18, dat is, Astarte, weer gediend, ja, Jeruzalem begon eene stapelplaats van allerlei afgoden te worden, Jer. 17 : 2, Ez. 8. Vele waren zijne gruwelen, 2 Kron. 36 : 8; ook onder zijne vorsten gold macht voor recht; overal waren diefstal, doodslag, overspel en onrecht aan de orde, Jer. 7 : 9; 9 : 5, enz. In zijne dagen ontwikkelde zich Jeremia's profetie in hare volle kracht. God liet vorst en volk niet ongewaarschuwd; tegen het vallen van den avond ontstak Hij het licht der profetie, maar vergeefs, het volk bleek blind te zijn. Staande in de poort van den tempel, kondigde Jeremia in den aanvang van Jojakims regeering den ondergang van den tempel aan, het ijdel vertrouwen tot beschaming, waarmede het volk zich op het heiligdom verliet, Jer. 7—9 : 26. Reeds toen eischten priester en profeet van 's lands vorsten zijn bloed, Jer. 26 : 11—19; te veel stemmen echter rezen er ten gunste van hem op, dan dat de koning hun eisch durfde inwilligen; vooral ijverde Ahikam, de vader van Gedalja, voor Gods profeet, Jer. 26 : 24. Uria echter, die evenals Jeremia gesproken had, werd door Jojakim uit Egypte gehaald, werwaarts hij de wijk had genomen, en in Jeruzalem gedood, Jer. 26 : 20—23. Spoedig hierop, in Jojakims 4e jaar, werd Gods straffende hand openbaar in de ongunstige wending, die 's lands zaken namen. Necho toch zette, na Palestina en Syrië onder zich gebracht te hebben, zijn veldtocht tegen Ninevé voort. Babels koning was hem echter voor geweest, en had Ninevé ingenomen, zoodat Necho in plaats van met Assurbelili, met Nabopolasser, den overwinnaar van Assur, te strijden kreeg. In 605 kwam het bij Carchemis aan den Eufraat tot een veldslag tusschen Necho en Nebukadnezar, Nabopolassers zoon, dien zijn vader met de terugdrijving van den Egyptenaar belast had. Daar struikelden en vielen Egypte's helden, gelijk Jeremia het uitdrukt, in zijne schoone profetie aangaande dezen slag, waarin God het onrecht wreekte, door Egypte Juda aangedaan, Jer. 46 : 1—12. Necho werd gedwongen om Voor-Azië te ruimen en moest, naar Egypte teruggetrokken, lijdelijk aanzien, dat Nebukadnezar onder meer ook Palestina voor zich opeischte, 2 Kon. 24 : 7. Zoo had Juda voortaan, in plaats van met

Egypte, te rekenen met Babel, de snel opgewassene macht, die meer ellende over Jeruzalem brengen zou, dan Assur en Egypte te zaâm. Van dezen nieuwen, uit het noorden komenden vijand, had Jeremia reeds in Josia's dagen geprofeteerd, hfdst. 1:14, zoo ook hfdst. 4:6; 6:1; 10:22: 't was dezelfde macht, van welke Habakuk had gesproken. Thans profeteerde Jeremia dat alle volken rondom Juda Babels juk zouden dragen, en dat Juda zeventig jaren aan deze wereldmacht onderworpen wezen zou, Jer. 25:17—26. Maar ten laatste zou ook Sesach, de neerwaarts gedaalde, dat is, Babel, den beker des toornwijns drinken, Jer. 25:26, 29; 50, 51; terwijl voor Juda eene eeuwige verlossing bereid is, Jer. 16:15; 30—33. Jojakim echter sloeg Jeremia's raad om zich aan Nebukadnezar te onderwerpen, in den wind; toen deze echter tegen Jeruzalem optrok om zich te laten gelden, riep hij een vasten uit, en zocht het goddelijk aangezicht. Hoe weinig zijn terugkeer tot Jehova echter beteekende, blijkt uit de omstandigheid, dat hij de rol verbrandde, waarop Jeremia al zijne tot dusver gesprokene profetieën geschreven had, om ze den volke door Baruch te doen voorlezen. Hij kon er het woord zelf niet ijdel mede maken. Nebukadnezar zond een leger op Jeruzalem af, en Jojakim was gedwongen zich te onderwerpen. Jeruzalem moest de poorten openen en de tempel zijne vaten uitleveren; tal van gevangenen werden alvast naar Babel weggevoerd. Na drie jaren lang zich geveinsdelijk aan Nebukadnezar, die door den dood zijns vaders intusschen alleenheerscher van Babel geworden was, onderworpen te hebben, wierp hij eigenmachtig het juk af. Deze zond een leger op hem af, en liet benden uit de omliggende volken tegen hem los; in deze stormen schijnt hij het einde gevonden te hebben, dat Jeremia hem, hfdst. 36:30, aangekondigd had.

18. Jojachin (598), Jojakims zoon, volgde zijn vader op, maar regeerde slechts drie maanden; Nebukadnezar toch zet hem af, en voert hem, met een deel des volks, naar Babel. Als leenvorst van Nebukadnezar regeerde zijn oom Zedekia, (598—588) Josia's zoon, in zijne plaats, wiens bondbreukig gedrag Nebukadnezars heir tot voor de poorten van Jeruzalem bracht.

Jojachin, bij Jeremia Chonia geheeten, hfdst. 22:24, was pas 18 jaren oud toen hij koning werd; hij regeerde in den geest van zijnen vader, 't geen duidelijk blijkt uit Ezechiël 19:5—9, alwaar hij voorgesteld wordt onder het beeld van een jongen leeuw, wien de leeuwin, dat is het huis van David, tot heerscher stelde, nadat een ander van hare welpen, te weten, Joahaz, naar Egypte was gevoerd. Jeremia's profetie, hfdst. 22:24—30, werd weldra aan hem vervuld; hij werd door Nebukadnezar naar Babel weggevoerd en liet geen zaad op Juda's troon achter, 2 Kon. 24:11, 12. Nebukadnezar, die ditmaal zelf tegen Jeruzalem opgetrokken was, nam de stad in, voerde opnieuw een deel der bevolking, en wel het beste, de weerbare manschap en allen, die muren konden bouwen en wapenen vermochten te smeden, in ballingschap weg, 2 Kon. 24:14—16. De achtergelatenen werden door Jeremia, hfdst. 24, als een korf met slechte vijgen voorgesteld; de goede vijgen stellen aldaar de weggevoerde ballingen voor. Onder

de gevangenen bevond zich ook Ezechiël, Ez. 1 : 1, 2. Jeremia gaf de ballingen in deze dagen de troostrijke verzekering, hfdst. 29 : 10, dat zij na 70 jaren weder teruggebracht zouden worden. In Jojachims plaats, werd een der zonen van Josia, Matthanja, onder den naam van Zedekia, door Nebukadnezar op den troon gezet; hij zwoer den koning van Babel den eed der trouw. Schoon klonk zijn nieuwe naam: Jehova is mijne gerechtigheid; aan dien naam beantwoordde hij echter niet. Hij bleek ten volle onbekwaam om uit het zwak en goddeloos overblijfsel des volks weer een krachtigen staat voort te brengen. Er waren wel velen onder het volk, vooral onder de vorsten, die voor het herstel des staatslevens en der volksvrijheid ijverden; zij wilden echter het land niet door wederkeering tot God en door onderwerping aan Zijne tuchtroede redden, maar door trouwbreuk en opstand. In plaats van zich tot God te bekeeren, vervulden zij den tempel met afgoden, 2 Kron. 36 : 14; van den zedeloozen staat des volks spreken Jeremia en Ezechiël tot moede wordens toe. Niet in God zocht men zijne sterkte, maar in de volken; geheime verbintenissen werden met omliggende volken gesloten, vooral met Egypte, en Zedekia, de zwakke vorst, was het gedienstig werktuig der volkspartij, die door deze verbintenissen den opstand tegen Babel poogde voor te bereiden. Men ontving in het geheim gezanten van al de kleine staten om Juda heen, van Moab, van Ammon, van Edom, van Tyrus, van Sidon, Jer. 27 : 3; vandaar beval God aan Jeremia om zich voor de oogen der gezanten banden en jukken aan te doen, en hen, in den naam van den Heerscher der Wereld te bevelen, om alzoo hunnen hals te buigen onder den scepter van Nebukadnezar, Jer. 27 : 2, 11. Om getuigenis te geven tegen het ijdel vertrouwen, dat Juda op de volken stelde, tegenover Babels dreigende wereldmacht, liet God juist in deze dagen Zijnen profeet den ondergang al dezer volken aankondigen, Jer. 9 : 25, 26, vgl. 46—49. Vruchteloos waarschuwde Jeremia den koning om niet naar de volkspartij te luisteren. Valsche profeten namen den invloed van zijn heilig getuigenis weg, en steunden de tot opstand geneigde volkspartij. Onder hen had Jeremia zijn felste tegenstanders; het hielp zelfs niet dat hij hun Gods schrikkelijkste oordeelen aankondigde, Jer. 29 : 21, ja, dat God een enkele maal haast op staanden voet het getuigenis van Zijnen profeet bevestigde, Jer. 28. Om Nebukadnezars wantrouwen weg te nemen, zond Zedekia een gezantschap naar Babel; bij die gelegenheid gaf Jeremia een brief aan de weggevoerden mede, om hen te waarschuwen tegen de valsche profeten, die ook daar waren opgetreden, en hen te bevelen om lijdzaam den afloop van het zeventigjarig gericht af te wachten. Zedekia zelf werd, in het vierde jaar van zijn bewind, naar Babel ontboden om den eed der trouwe te hernieuwen, Jer. 51 : 59; hij zwoer, maar met een valsch hart. Intusschen vervolgde men Jeremia tot uit Babel toe; door Semaja, die in Babel de weggevoerden trooste met de hoop op een spoedigen wederkeer, werd een brief aan Jeruzalems priesterschap gezonden, om hem als verrader des lands aan te klagen, Jer. 29 : 24—32. Nieuw voedsel kreeg de partij van den opstand door beloften uit Egypte, alwaar reeds eene sterke Joodsche bevolking gevonden werd, die met haar medewerkte, Jer. 24 : 8; Ez. 17 : 15. Eindelijk wierpen koning en volk het masker af; openlijk zegde Zedekia in het 9e jaar zijner regeering

(590) den koning van Babel de gehoorzaamheid op. Krachtig getuigden de profeten tegen deze bondbreuk, Ezech. 17 : 12—21. Met een groot leger trok de lang getergde Nebukadnezar op om dezen afval te straffen, te meer, omdat ook omliggende volken er mede in begrepen waren. Te Ribla had hij zijn hoofdkwartier; van daaruit leidde hij de bewegingen zijner legerafdeelingen tegen Juda, Ammon en Fenicië. Naar Juda zond hij een heir onder opperbevel van Nergalsarezer, Jer. 39 : 3, dat alras heel het land, op Lachis en Azeka na, in bezit had, Jer. 34 : 7; ook de beide genoemde steden vielen later in zijne macht. Voor Jeruzalem zelf werd in Zedekia's 9e jaar, op den 10en der 10e maand, het beleg geslagen.

19. **Met de onttroning van Zedekia werd het koningschap van Davids huis en het koninkrijk van Juda's volk weggenomen; niet eer dan met den Christus zouden beiden wederkeeren. Zelfs gaf God Zijn huis en Zijne stad ter verwoesting over; eerst na zeventig jaren zou de hierdoor afgebrokene gemeenschap met de gemeente Israëls, weer door herbouwing van beiden worden opgevat.**

Jeruzalems kracht scheen bij den aanblik des vijands verjongd te zijn; tot het uiterste toe hield men met den moed der dweepzucht stand. Huizen werden geslecht om de zwakke plaatsen van den muur te bevestigen, zelfs zocht men God weer op. Zedekia zond een gezantschap naar Jeremia om den Heere voor hem te bevragen, Jer. 21 : 1. 2, en het volk verbond zich op zijn aandrijven om de wet aangaande de vrijlating der lijfeigenen weer toe te passen, Jer. 34 : 8—10. Maar toen Hofra, Egypte's koning, met een groot leger tegen Nebukadnezar oprukte, en zelfs tot Fenicië doordrong, bleek hoe geveinsd Jeruzalem was. Want pas hadden de Chaldeën het beleg voor Jeruzalem opgebroken, om den Egyptenaar terug te drijven, of men haalde de reeds vrijgelatene broederen met geweld in de slavernij terug, Jer. 34 : 11, enz. Jeremia kondigde er Gods wrake over aan, Jer. 34 : 12—22. Het heir der Chaldeën zou wederkeeren en het volk in ballingschap wegvoeren. Naar zijn woord geschiedde het. Zonder zich noemenswaard te verweren, Ezech. 17 : 17, keerde Hofra naar Egypte terug; Jeruzalem was te vroeg gerust en blijde geweest. Intusschen had zich eene menigte volks van het land naar Jeruzalem begeven, om de stad te helpen verdedigen of om er eene schuilplaats te vinden, 2 Kon. 25 : 19; Jer. 35 : 11; Jeremia zag er het bewijs in, dat Gods toorn de stad vol wilde maken van doode lichamen. Na Hofra's terugtocht omsingelde de Chaldeër Jeruzalem opnieuw. Jeremia was intusschen gevangen gezet, wijl hij niet ophield om te prediken, dat alle wederstand nutteloos, ja, schadelijk was, naardien alleen hij zijne ziel zou redden, die zich aan de Chaldeën overgaf, Jer. 38 : 2; slechts op voorspraak van Elimelech werd zijn bedreigd leven gespaard. Zedekia raadpleegde hem in het geheim; de zwakke vorst kon echter niet besluiten om zijne vorsten te trotseeren. In de stad werd het nochtans van dag tot dag erger; honger en pest woedden er om strijd. Toch hield men het twee jaren lang vol; op den 9en van Thammuz echter, in 588, werd de noordelijke muur doorgebroken, en drong de belegeraar tot bij de mid-

delste poort, die den toegang tot de bovenstad opende, Jer. 39:2, 3. Terwijl de veldheeren der Chaldeeën hier raad hielden, vluchtte Zedekia, door de duisternis begunstigd, met zijne krijgslieden de stad uit, in de richting naar den Jordaan. Dicht bij Jericho werd hij echter achterhaald, en met heel zijn heir gevangen genomen; naar Ribla tot Nebukadnezar gevoerd, werden zijne zonen en vorsten voor zijne oogen geslacht, hij zelf werd, naar Ezechiëls woord, hfdst. 12:13, eerst blind gemaakt en toen naar Babel gevoerd, waar hij tot zijn sterfdag toe in den kerker moest zuchten, Jer. 52:11. Jeruzalem zelf viel spoedig hierna, op den 7den dag der 5e maand, den vijand in handen. Nebuzaradan drong de stad binnen; de tempel werd in asch gelegd en de stad een puinhoop gemaakt. Toen juichten alle volkeren van rondsom, Ps. 137; vol bittere wraakzucht vingen zij zelfs de vluchtelingen op, om hun het ontkomen te beletten. Jeremia werd op Nebukadnezars uitdrukkelijk bevel gespaard; eerst bij vergissing met de overige gevangenen weggevoerd, werd hij te Rama onderkend en losgelaten, om te gaan waarheen hij zou willen. Het volk werd door den overwinnaar naar Babel verplaatst, op enkele geringe landlieden na, die hij liet achter blijven, om het land tegen algeheele verwildering te bewaren; over deze laatsten werd de edele en zachtzinnige Gedalia tot stadhouder aangesteld, aan wiens vader Jeremia in der tijd zijne redding te danken had, Jer. 26:24, en aan wien Nebuzaradan bij de inneming der stad de zorg voor Jeremia had opgedragen, Jer. 39:14. Gedalia vestigde zich te Mizpa, met eene kleine bedekking van Joodsche en Chaldeeuwsche krijgslieden; Jeremia voegde zich bij hem. Hier scheen zich Juda's gemeente weer te zullen verzamelen. De vluchtelingen, die zich in de omliggende landen schuil gehouden hadden, keerden, na den aftocht van het Chaldeeuwsche leger, terug, en stelden zich onder Gedalia's bescherming; men begon alweer te zaaien en te oogsten, Jer. 41:5, 8. Maar de vloek rustte niet voor heel het land ontvolkt was. De dweepzieke Ismaël, een der Israëlietische legeroversten, die zich met hunne benden tijdens den oorlog in het land verborgen gehouden, maar zich thans aan Gedalia aangesloten hadden, bracht hem verraderlijk om het leven. Hij kon den vertegenwoordiger van het Chaldeeuwsche gezag op heiligen bodem niet dulden. Na den moord nam hij al het volk, dat bij Gedalia was, gevangen, en begaf hij zich met hen op weg naar Ammon, welks koning, Baältis, hem in zijn werk steunde. Bij Gibeon door Johanan, een zijner medeoversten, achterhaald, werden hem zijne gevangenen ontnomen; hij zelf redde zich door de vlucht. Uit vrees voor de wraak der Chaldeeën voerde Johanan, tegen profetische waarschuwing en heilige belofte in, 's volks overblijfselen naar Egypte; ook Jeremia namen zij mede, Jer. 43. Er bleef niemand over om op Jeruzalems puinhoopen te weenen; Filistijnen en Edomieten namen intusschen 's lands grenzen in bezit.

ZEVENDE AFDEELING.

De wederoprichting des koninkrijks voorbereid.

---

1. Naardien de belofte Gods vast staat, zoo kan het volk van Israël onmogelijk in het gericht ondergaan; daarom zorgt God, dat aan het volk een overblijfsel gelaten wordt, in welks midden alle elementen blijven, die tot wederoprichting, ja, tot volmaking der gemeente en des koninkrijks onmisbaar zijn.

In zeker opzicht is de geschiedenis van Israël thans ten einde; de draad is gebroken, en God alleen kan hem weer herstellen. Had het volk, in de jeugd zijner historie, zich ongeschikt getoond om zelf zijne heilige bestemming aan zich te verwezenlijken, tevens is gebleken, dat het koningshuis er even ongeschikt toe is als het volk zelf. De vorst is aan het volk gelijk geworden; de blinde heeft den blinde in de gracht geleid. Maar waar de mensch aan zijn einde is, is God aan zijn begin; hier juist, waar alles verloren is, komt Zijne trouw heerlijk te voorschijn, en strekt zich Zijne almachtige hand uit. Zal de belofte echter op den weg harer vervulling geleid worden, dan is natuurlijk vóór alles noodig, dat aan het volk, waaraan zij vervuld moet worden, een overblijfsel gelaten wordt. Welnu, Israëls geschiedenis in Babel bewijst, dat God kennelijk voor Israëls voortbestaan zorg draagt. Bevestigd wordt de profetie van Hosea, hfdst. 3 : 3, dat Israël, de ontrouwe vrouw, wel door haren man verstooten zou worden, maar toch geenen anderen man toebehooren zou, wijl zijn eigen God het ten Zijnen tijde weder zou aannemen, vgl. Jes. 50 : 1. Het lost zich niet in Babel op; integendeel blijft het een eigen, afgezonderd volk, in zijne oude vaderlijke huizen met hunne bijzondere hoofden afgedeeld, Jer. 29 : 1, Ezech. 14 : 1; 20 : 1, Ezra 2 : 68; 8 : 1; de oudsten bleven als leiders des volks erkend, en kregen zelfs bij gemis aan eenhoofdig bestuur grootere beteekenis. Ook in godsdienstig opzicht verloor Israël in de ballingschap zich zelf niet. Wel kon de Levietische eeredienst op heidenschen bodem niet voortgezet worden, Hos. 9 : 4, maar toch bleef de viering van den sabbath over, als het teeken van het verbond met God en van de eenheid aller Israëlieten; daarbij hielden de jaarlijks wederkeerende rouwdagen, tot herdenking van de jongste gerichten Gods, Zach. 7 : 3, 5, 8 : 19, den geest des gebeds en der boete levendig. Met opzet gaf God tevens aan de ballingen in Ezechiël en Daniël een twee-

tal profeten, die door vermaning en voorbeeld, gelijk door hunne hoopwekkende profetieën de godsdienstige veerkracht tegen verlamming bewaarden. Zoo bleef het volk bewaard, in spijt er van dat het over heel het Babylonisch gebied verspreid was, aan de rivieren van Chebar, Ezech. 1 : 1, Aheva, Ezra 8 : 15, en Sud, volgens Baruch 1 : 4, in de steden Chasifja, Ezra 8 : 17, en Tell Abib, Ezech. 3 : 15, Babel, Jer. 29 : 7, en waar al niet? Opmerkelijk is het tevens, dat met het volk ook de geslachten bewaard bleven, wier tusschenkomst, volgens Wet en Profetie, tot wederaanknooping en volmaking der gemeenschap met Jehova noodig was. Zoo bleef in Josua, kleinzoon van den hoogepriester Seraja, dien Nebukadnezar te Ribla had laten dooden, 2 Kon. 25 : 18, 21, het hoogepriesterlijke geslacht tot den tijd zijner wederaanneming tot den dienst des heiligdoms bewaard; daarom heet hij ook, Zach. 3 : 2, een uit het vuur gerukte vuurbrand. Evenzoo bleef ook het geslacht van David bewaard. Straks toch bij den terugkeer uit Babel zien wij een zoon van Davids huis aan het hoofd des volks, Zerubbabel, achterkleinzoon van Neri, uit de linie van Nathan, Davids zoon, door zijn grootvader Sealtheël, den aangenomen of uit een leviraatshuwelijk verwekten zoon van Jechonia, ook aan de vroeger regeerende linie verwant. Zoo wordt de boom des volks wel omgehouwen, maar het samenstel van zijn wortel wordt niet vaneen gerukt. Iets toch staat vast, namelijk, dat God den ouden stam weer wil te voorschijn brengen, om er het lot op te enten, waarin heel de boom herleven zal, vgl. Ezech. 17.

2. De verlossing van Israëls overblijfsel uit de babylonische gevangenis wachtte slechts op de voltrekking van het aan Babel aangekondigd Godsgericht; dit gericht, reeds door de rechtvaardigheid en eere Gods geëischt, werd, aan de babylonische wereldmacht ten minste, voltrokken door Cyrus, den van God aan Israël toegezegden Redder.

Steeds gaat het naar den regel, ons door de Profeten geopenbaard, dat er gericht gehouden wordt over de volken, die door God tot tuchtroeden over Israël gebruikt zijn; gelijk God, Jes. 10 : 5 zegt: Wee den Assyriër, de roede mijns toorns! Gods rechtvaardigheid zelve brengt dit mede; daarom zegt Hij tot de Heidenen: „in de stad, die naar Mijnen Naam genoemd is, begin Ik te plagen, zoudt gij dan eenigszins onschuldig gehouden worden?" enz. Jer. 25 : 29. Niet alleen om hunne in eigen kring bedrevene zonden echter worden zij gestraft, Am. 2 : 1, maar vooral omdat zij zich bezondigd hebben tegen het volk Gods. Want zij hebben Israël niet uit liefde tot Jehova gestraft, maar uit haat tegen Hem, niet wegens Israëls afval van God, maar wegens zijne verbintenis met Hem; dit toonen zij door Israël buiten alle maat te slaan, gelijk een knecht, die zich op den vader wreekt, door zijn kind te mishandelen, Ezech. 36 : 5, enz. e. a. p., en door zich op hunne overwinning van Jehova's volk te beroemen, als op een teeken, dat zij sterker zijn dan Hij, Jes. 37 : 29, e. a. p. Daarom wordt het noodig, dat God Zijne eer handhaaft, door de roede, die zich verhief tegen Hem, die er mede sloeg, te verbreken, en in de herstelling van Zijn machteloos gemaakt volk te toonen, dat Hij almachtig is. Zoo wordt

het gericht over de volken in het gemeen doorgangspunt tot de wederherstelling van Israël; bepaaldelijk wordt dat over Babel de weg Zijner terugvoering naar het vaderland. Alreeds tijdens de ballingschap had God getoond dat Hij de eenig Machtige was, en Israël Zijn volk; Hij had Daniël den vergeten droom van Nebukadnezar doen verhalen en uitleggen tegelijk, allen priesters van Bel tot beschaming; Hij had Zijne getrouwe belijders in het midden des vuurs bewaard, en hun geweldenaar de bekentenis Zijner almacht afgedwongen; ja, reeds had Hij den verwoester van Zijn heiligdom een wijle lang den dieren des velds gelijk gemaakt. Maar ten volle handhaaft Hij Zich eerst, als Hij straks Babels wereldmacht verpletterd aan Zijne voeten werpt, en zoo de profetieën Zijner knechten vervult, Jes. 13, 14; 21 : 9; 47, 48; Hab. 2; Jer. 50, 51, en de smeekingen Zijner heiligen hoort, Ps. 137. Dit gericht, type van een ander, dat over het Babel der laatste dagen gehouden zal worden, werd over Nebukadnezars wereldmacht gebracht door Cyrus, wien de profetie onder den naam Cores hiertoe reeds aangewezen had, Jes. 45. Al vooraf was de zegen van Nebukadnezars huis geweken; zijn zoon Evilmerodach, die hem in 560 opvolgde, werd twee jaren later door zijn zwager Neriglasser onttroond, die zelf na pas vierjarige regeering stierf en den scepter naliet aan zijnen zoon Laboresoarchod, met wiens vermoording zijne dynastie reeds 9 maanden later een einde nam. Nabonid beklom Babels troon; maar in 539 werd Cyrus, zonder het zelf te weten, van God geroepen om zich te zetten in zijnen troon. Deze Cyrus was oorspronkelijk koning van Elam, door zijne hoofdstad Suza wel bekend, en afkomstig uit het Perzische geslacht der Sispiden, hetzelfde, waarvan, uit eene zijlinie, het op Darius uitloopende vorstenhuis der Achaemenieden afstamde. Reeds hadden Elam en Perzië vroeger, als onderdeelen van het Medisch rijk, aan de uitvoering van het Godsgericht over Ninevé deelgenomen; sinds Cyrus echter traden zij zelfstandig op, om Gods wraak aan Israëls vijanden voort te zetten. Want nadat Cyrus koning Astyages van Medië geslagen, zijne hoofdstad Ecbatana veroverd, en het rijk van Medië bij zich ingelijfd had, trok hij, eerst tegen Babels bondgenoot, Cresus van Lydië, op, en na dezen machteloos gemaakt te hebben, tegen Babel zelf. Nabonid ging met zijn leger in Noord-Babylonië Cyrus tegemoet, werd geslagen, en wierp zich in de stad Borsippa, waar de overwinnaar hem straks tot de overgave dwong. Intusschen trok Cyrus naar Babel, over welke stad Nabonid zijn zoon Belsasar, dat is: Bel! bescherm den koning, met koninklijke volmacht, tot bevelhebber aangesteld had; Babel ontsloot hem zijne poorten, en Belsasar werd er gedood. Zoo was, ten minste over Babels wereldmacht, het oordeel voltrokken; dat over de stad zou later volgen. Gods eere was gehandhaafd, en de weg tot wederoprichting van Israëls gemeente gebaand.

3. Reeds in het eerste jaar zijner regeering wekte Cyrus, door God zelven bewogen, zijne Israëlietische onderzaten op om naar de puinhoopen van Jeruzalem weder te keeren, en er, met de huizen der stad, den tempel, het huis Gods, te herbouwen. Onder Zerubbabel en Josua trokken ongeveer 50,000 Israëlieten naar het vaderland terug; dat God het hun door Cyrus' tusschenkomst

wedergaf, was een teeken, dat Hij zelf de gemeenschap des verbonds weer met hen herstelde.

Daniëls gebed, Dan. 9, werd verhoord: Cyrus riep aan het einde der 70 jaren, in 537, voor de kinderen der gevangenis het jubeljaar der vrijlating uit. Alle pogingen om zijn edikt uit staatkundige drijfveeren te verklaren, gaan van onbewezene onderstellingen uit; ons zij het genoeg te weten, dat God zelf zijn hart er toe bewogen had, en door zijnen mond Zijn volk tot den terugkeer opriep. Zoo liet Jehova Zijn aangezicht weer over Israël lichten; want gelijk de verbanning uit het land der belofte het groote teeken Zijns toorns is, alzoo geldt de wedergeving van het vaderlijk erfland voor het kennelijk bewijs Zijner wederaanneming van het volk. God zet het huis weer voor het zeventig jaren vroeger uit Zijn huis gebannen kind open, vgl. Hos. 9:15; dat is als het morgenrood van den nieuwen tijd des heils. Niet bij allen echter vond 's konings opwekking weerklank; velen zelfs lieten zich door Cyrus beschamen. Het ging hun in Babel te goed; het schijnt zelfs wel, dat enkelen er reeds vaste goederen bezaten, rijkdommen hadden verworven, en tot eereposten waren opgeklommen. Vooral onder de Levieten was weinig ijver, slechts 260 toch meldden zich voor den terugkeer aan, Neh. 7:43—45, welk klein getal zich wellicht uit den naijver der Levieten op de meer begunstigde priesterschap verklaart. Veel grooter was het aantal der wederkeerende priesters; uit vier geslachten namen er 4289 den terugtocht aan, behalve nog enkele uit de andere geslachten. Onder de 42,360 Israëlieten, die met hen optrokken, moeten zich vele vermogenden bevonden hebben, naardien zij met elkander 7337 knechten en maagden medebrachten; hierbij dient opgemerkt, dat volgens den griekschen Ezra de kinderen beneden de twaalf jaren in deze getallen niet waren begrepen. Zij behoorden meerendeels tot de stammen van Juda, Benjamin en Levi; echter hadden zich ook enkele uit het voormalig rijk der tien stammen tot hen gevoegd, bepaaldelijk uit Efraïm en Manasse, 1 Kron. 9:3. De teruggekeerden beschouwden zich dan ook als vertegenwoordigers der twaalf stammen, gelijk blijkt uit het twaalftal der bokken, dat later bij de inwijding des tempels ten zondoffer werd geslacht, Ezech. 6:17. Aan het hoofd der wederkeerenden stond de stamvorst van Juda, Sesbazar, ook wegens zijne geboorte in Babylonië, Zerubbabel geheeten; als vertegenwoordiger van het koninklijk huis, op welks herleving aller hoop was gevestigd, was hij er de naast aangewezene toe. Cyrus erkende hem als Pecha, Hagg. 1:1, perzisch Thirsatha, Ezra 2:63, dat is, als Stadhouder der nieuwe kolonie; hem werden dan ook de vroeger geroofde heilige vaten ter hand gesteld, Ezra 1:8. Naast hem stond aan het hoofd der priesterschap, als leider des volks in alles wat den eeredienst betrof, Josua, tot het hoogepriesterlijk ambt de naastgerechtigde. Hij stond hoog in aanzien, reeds omdat op hem de gewichtige roeping rustte, om den tempel uit zijn puin te doen herrijzen, en den verstoorden eeredienst weder van den grond af op te richten. De terugtocht zelf, door Cyrus vergemakkelijkt, was voorspoedig; met gejuich werd de heilige bodem weer betreden, en de 126ste psalm geeft nog heden getuigenis van de onuitsprekelijke vreugde, die het hart der wedergekeerden vervulde. Spoedig na de aankomst zocht elke familie

haar voorvaderlijk erfdeel weer op, Ezra 2:1, 70; dit beperkte zich echter vooralsnog tot het naast bij Jeruzalem gelegen gebied van Juda en Benjamin. Een altaar werd gebouwd; weer werden, voor het eerst na 70 jaren, de dagelijksche offers gebracht; ook het juist invallend feest der Loofhutten werd weer gehouden.

4. Een belangrijke stap voorwaarts was de wederoprichting van den Tempel; terstond na de terugkomst aangevangen, werd zij, onder krachtige medewerking der profeten Haggai en Zacharia, den tegenstand der Samaritanen ten spijt, na eene langdurige staking, in het zesde jaar van Darius (516) tot stand gebracht.

Onder het gejuich der jongeren, maar onder het geween der ouderen, die den wel niet grooteren, maar toch veel heerlijker tempel van Salomo nog hadden gezien, werden de fondamenten des nieuwen tempels gelegd. Maar alras deden zich moeielijkheden op. Terstond na Samaria's val had Sargon lieden uit Babylonië en Hamath naar het oude gebied van Efraïm overgeplant; zeven jaren later was hierbij, gelijk uit 's konings gedenkstukken blijkt, een nieuwe toevoer van oostelijke en Arabische stammen gekomen; zelfs later nog werd door Asarhaddon, de Asnapper van Ezra 4:10, een nieuwe stroom van vreemdelingen het land ingeleid. Uit hunne vermenging met elkander, en met overblijfselen der tien stammen, ontstond het volk der Samaritanen. Zij vereerden oorspronkelijk de afgoden van de landen, waaruit zij genomen waren; na hunne vestiging op oud-Israëlietischen bodem echter hadden zij van Assurs koning een der weggevoerde priesters teruggevraagd, om door zijne tusschenkomst den dienst van den Landsgod te leeren, daar Deze hun in Zijnen toorn leeuwen toegezonden had. Aan hun verzoek werd voldaan; een priester, te Bethel gevestigd, leerde hun den kalverendienst, en zij namen deze getrouwelijk over, met behoud echter van hunne voorvaderlijke afgoderijen. Deze lieden beriepen zich op het feit, dat zij, sedert den tijd hunner vestiging in het land, denzelfden Jehova vereerd hadden, dien de Joden in Jeruzalem een huis gingen bouwen, en boden hunne medewerking aan. Met beslistheid wees men echter hun aanbod af, overtuigd, dat het heilig huis slechts door het heilig volk, zonder inmenging van onreine handen, mocht worden gebouwd; tot zelfverdediging beriep men zich tevens op het edikt van Cyrus, dat uitsluitend Joden tot den tempelbouw machtigde. Verbitterd over deze weigering, die hen levendig gevoelen deed dat zij buiten verbond stonden met den God dien zij dienden, en die alle hoop afsneed om met de zoo begunstigde Joden één volk te worden, zonnen de Samaritanen op wraak, zij maakten de Joden bij het Perzische hof verdacht en ontzagen zich daarbij niet om met geweld de voortzetting van den tempelbouw tegen te gaan, Ezra 4:4. Onder dit alles verloor het volk der wedergekeerden den moed, 15 jaren lang werd het werk gestaakt. Het zijne droeg hiertoe bij, dat de naaste tijden onrustig waren, en dat misgewas velen in armoede bracht. Eerst in 520, onder Darius' regeering kwam er herleving. De profeet Haggaï stelde de geledene ellenden voor als teekenen van Gods ongenoegen over de staking van den tempelbouw, en wekte, onder be-

lofte van vernieuwing des zegens, tot voortzetting van den arbeid op. Met nieuwen moed togen Zerubbabel en Josua aan het werk. Haggaï troostte het volk, dat over de mindere heerlijkheid van den tempel bedroefd, en over de zwakke hulpmiddelen bekommerd was, met de verzekering, dat God het tweede huis heerlijker zou maken dan het eerste, Hagg. 2 : 10. Twee maanden later trad een ander profeet hem ter zijde, Zacharia, om het volk te zeggen, dat God de onlangs verworpene priesterschap, in den persoon van Josua, weer in genade aangenomen en in hare bediening hersteld had, opdat men weten mocht, dat Hij nu ook het huis gebouwd wilde, waarin de priester de gemeenschap tusschen Hem en het volk weer moest ontsluiten. Zerubbabel, vertegenwoordiger van het koninklijk geslacht, welks Spruite den tempel uit levende steenen zou bouwen, zou van God gesterkt worden, om het werk te doen, dat alvast door Davids huis kon worden verricht, Zach. 4; 6 : 12, 13. De beproeving bleef echter niet uit; want Thatnai, de Perzische landvoogd, onder wiens opzicht de landen ten zuidwesten van den Eufraat waren gesteld, vroeg den bouwers rekenschap van hun doen. In afwachting van den afloop van het onderzoek, dat hij Darius verzocht in te stellen, naar de bewering der Joden omtrent het edikt van Cyrus, lieten zij hen met bouwen voortgaan. Nadat het bewuste bevelschrift te Achmeta, de hoofdstad van Medië, ook Ecbatana geheeten, gevonden was, in den koninklijken burcht, waar de schatten en archieven des rijks achter de zeven ringmuren bewaard werden, gaf Darius verlof om den tempelbouw te voltooien, en verleende hij er zelfs bijdragen uit de staatskas toe. In Darius vond Israël iets van Salomo terug; zijn naam bleef dan ook steeds onder het volk in eere. Onder zijne rustige regeering (521—485) werd het heilig werk met kracht doorgezet, en zonder verdere moeielijkheden binnen betrekkelijk korten tijd ten einde gebracht.

5. Na den bouw des Tempels was de bevestiging der stad aan de orde; ook deze kwam, schoon eerst zeventig jaren later (445) tot stand, in spijt van tegenstand der vijanden, en ongunstige verhoudingen in eigen midden; krachtig werkte hiertoe het optreden van Ezra, en vooral dat van Nehemia mede. Jeruzalem, van eene opene in eene versterkte stad veranderd, kan zich weer tegenover den vijand doen gelden.

Men houde wel in het oog, dat de Perzische koningen wel verlof hadden verleend tot herbouwing van den tempel, maar niet tot wederoprichting van den muur der stad. Immers vreesde men dat Jeruzalem al te machtig zou worden, en misschien wel pogingen in het werk stellen om het juk af te werpen, zoo het van eene opene in eene bevestigde stad veranderd werd. En toch was het werk van de wederoprichting der gemeente niet voltooid, zoolang zij door gebrek aan behoorlijke omwalling buiten staat was om haar heiligdom tegen den vijand te verdedigen. Vandaar leefde de wensch in 's volks midden, dat Sions smaad door de wederoprichting van hare vestingwerken mocht worden weggenomen; had bovendien de profetie het niet beloofd, Dan. 9 : 25? Pas hoorden echter de Samaritanen, 's volks on-

verzoenlijke wederpartijders, dat er aanstalte werd gemaakt, om de muren weer te herbouwen, of zij kochten de Perzische beambten om, om hen te helpen in hun pogen tot beletting van het werk, Ezra 4 : 5. Na Darius' dood zonden zij zelfs een bezwaarschrift tegen de Joden in bij zijn opvolger, Ahasveros, (485—465) den Xerxes der Grieken, den gemaal van Esther, Ezra 4 : 6. Nog later, in de dagen van Arthasasta (465—424), den Artaxerxes (Langhand) der ongewijde historie, hernieuwden zij hunne pogingen tot verdachtmaking, door 's konings beambten gesteund, Ezra 4 : 7—23, en wisten zij een koninklijk bevelschrift uit te lokken, om desnoods met geweld den wederopbouw der muren te beletten. Zoo lag dan het werk stil. Intusschen voerde God de zwakke, ook in godsdienstig opzicht achteruitgaande kolonie, toevoer van nieuwe krachten toe, ongetwijfeld om er den weg door te bereiden tot vervulling van Zijnen raad, dat Jeruzalem weer herbouwd worden zou. Ezra, een geleerd priester, van hoogepriesterlijke afkomst, verhuisde in het zevende jaar van Arthasasta (459) met 1596 Joden uit Babylonië en Perzië naar Jeruzalem; ook gingen er onderscheidene Priesters en eenige Levieten mede, om zich te vereenigen met hunne broederen in het heilig vaderland. Straks, in 446, volgde hem Nehemia, des konings schenker, kennelijk van God beschikt, om het reuzenwerk van Jeruzalems wederoprichting tot stand te brengen. Bewogen door wat hij van Jeruzalems weerloozen staat vernomen had, verzocht hij van den koning verlof, om de stad zijner vaderen te herbouwen. Wat hij vroeg werd hem toegestaan; 's konings gunstige gezindheid bleek tevens uit de volmacht, hem verleend, om uit de koninklijke schatten op te eischen, wat tot volvoering van het werk noodig was. Om zijn persoon het noodige gezag bij te zetten, trekt hij niet gelijk Ezra, zonder geleide op, maar met brieven aan 's konings landvoogden bewesten den Eufraat, die hem machtigden om geleide van hen te eischen. Het sprak van zelf dat alle koninklijke beambten er door op zijne zijde kwamen; de Samaritanen verloren er den steun door, dien zij tot dusver bij de dienaren van het koninklijk gezag hadden gehad. Maar toch was hiermede niet alles gewonnen. Het gerucht, dat er een man gekomen was, met koninklijke volmacht, om Jeruzalems muren te bouwen, bracht al de omliggende volken in beweging; Sanballat, Tobia, Gesem, zijn zoovele namen, die ons aan den fellen tegenstand herinneren, dien hij te verduren had. Allen keerden zich tegen hem, Samaritanen, Ammonieten, Asdodieten, Arabieren, reeds geprikkeld door de maatregelen, die Ezra genomen had, om door uitdrijving der vreemde vrouwen en strengere naleving der Mozaïsche Wet, Israël bij zich zelf te bewaren, en van den vreemde af te zonderen. Maar dit was nog het gevaarlijkste niet. Want in Jeruzalem zelf werden er, vooral onder de aanzienlijken, velen gevonden, die met de vijanden heulden, en door huwelijken met hen vermaagschapt waren, Neh. 6 : 17, 18. Zelfs onder de enkele profeten van zijn tijd waren er die zich door den vijand lieten omkoopen, en pogingen aanwendden om hem door vrees te verlammen, Neh. 6 : 10—14. Daarbij liet de eensgezindheid onder het volk alles te wenschen over, daar de rijken de armen door onderdrukking tegen zich hadden verbitterd. In één woord, rijp was de tijd niet; maar Nehemia was rijp, en door het geloof in zijne zending gesterkt, zette hij, met een vasten wil, in

nuchtere bezadigdheid en wijze voorzichtigheid, vol onverdoofbaren heldenmoed, zijn plan door. Vooral door de geringeren en door het landvolk geholpen, ving hij zijn werk aan, na de ruimte, waarop de oude muur herbouwd worden zou, in 42 afdeelingen onder de medewerkers te hebben verdeeld. Groot waren de bezwaren: massa's puin moesten eerst worden opgeruimd, en het werk met het zwaard tegen overvallen der vijanden worden verdedigd; en toch waren muren en poorten na 52 dagen voltooid, binnen het jaar nadat Nehemia te Suza het bericht van Jeruzalems ellende ontvangen had. De vijand verkropte zijne woede; maar in Sion loofde men God.

6. Doordrongen van het besef, dat onderhouding der Wet voorwaarde is tot voortbestand der gemeente, beijvert zich Ezra om het volk aan haar gehoorzaam te maken, in zijne poging er toe krachtig door Nehemia gesteund; onder den goddelijken zegen brengt hij het zoover, dat de letter der Wet alleenheerschappij in de gemeente verkrijgt en behoudt.

Reeds spoedig na zijne aankomst in het land der vaderen begon Ezra te ijveren voor de reinhouding der gemeente. Alras toch merkte hij dat het besef van een heilig volk te zijn bij velen ingesluimerd was. Immers had Juda trouweloosljjk gehandeld, en de heiligheid van den Heere ontwijd; want hij had de dochter eens vreemden gods getrouwd, Mal. 2 : 11. Vandaar rustte Ezra niet voor allen, die vreemd bloed in Israël hadden gebracht, hunne heidensche vrouwen, met de bij haar verwekte kinderen, van zich afgescheiden en uit het land weggezonden hadden, Ezra 9, 10. Dat hij te dezen opzichte geheel naar den wille Gods handelde, ook als hij, door toepassing van de wet der verbodene huwelijken op niet-Kanaänietische volken, verder dan hare letter ging, blijkt uit Maleachi's reeds aangehaald getuigenis, hfdst. 2 : 11, 12. Dat het kwaad der vermenging met vreemde vrouwen ook onder de Priesters en Levieten aangetroffen werd, teekende niet veel gunstigs. Juist onder de priesters schuilde een wereldsche geest; vooral in de hoogepriesterlijke familie vertoonen zich sporen van verval. Dit openbaarde zich inzonderheid tijdens Nehemia Ezra ter zijde getreden was, Nehemia, die niet gelijk Ezra, slechts met zedelijke middelen kon werken, maar uit kracht van zijne aanstelling als koninklijk landvoogd bevoegd was, om zijne op hervorming gerichte maatregelen met geweld door te zetten. Zijn optreden bezielde Ezra met nieuwen moed. Op een algemeenen boetedag verbond hij het volk onder eede om der Wet gehoorzaam te zijn; eene verzegelde oorkonde van dit verbond werd door allen onderteekend, Neh. 9, 10. Bij het woord werd de daad gevoegd; de sabbat werd weer heilig gehouden, en de wet omtrent de geheiligde dingen weer gehoorzaamd; wel bleek het dat Ezra's stem niet die eens roependen in de woestijn was. Het volk besefte met hem, niet slechts dat de onderhouding der Wet het eenig middel was om de eenheid en eigenaardigheid des volks te bewaren, en hiermede zijne oplossing te voorkomen, maar ook om zich te vrijwaren tegen eene herhaling van het over de vaderen gekomen gericht der verbanning. Het dwaze kind van weleer, is thans tot een man ge-

worden, die zijne winst doet met wat lijden en ballingschap hem hebben geleerd, en zich tot de orde schikt, om zijne toekomst uit de schipbreuk zijns levens te redden. Hiertoe werkte de profetie mede, niet slechts door in het oogenblik zelf, dat zij afscheid van het volk nam, het toe te roepen: Gedenkt der Wet van Mozes! Mal. 4:4, maar ook door de hoop levendig te houden op de heerlijke toekomst van het volk, dat zich door den tuchtmeester tot den komenden Messias leiden liet. Tengevolge der beteekenis, die de Wet thans voor de gemeente verkreeg, trad de zorg voor hare kennis op den voorgrond; de gemeente liet het niet meer aan hare priesters over, om de kennis der Wet te verspreiden, maar zette zelve zich aan het werk. De Synagoge werd de plaats waar de Wet door voorlezing en uitlegging ter algemeene kennis werd gebracht. De Wetgeleerden vormden alras een bijzonderen stand in het midden der gemeente, geroepen om de kennis der Wet tot gemeengoed des volks te maken. Ezra zelf beklom den eersten kansel, Neh. 8:5, en stelde de eerste Wetgeleerden aan, Neh. 8:8, 9. Deze instellingen werden te meer gewaardeerd, wijl de Geest der profetie, na door Maleachi Zijn laatste woord gesproken te hebben, uit het midden der Gemeente week, en hierdoor juist, zeker niet zonder opzet, haar uitdreef naar het geschrevene woord, om het te verzamelen, op zijne volle waarde te schatten, met de meeste nauwkeurigheid te bewaren, en straks ongeschonden over te leveren aan ons. Vooral na Nehemia's tweede verblijf in Jeruzalem kon de heerschappij der Wet in het midden der wedergekeerden als gevestigd worden beschouwd. Door Nehemia's krachtige hand toch werden enkele misbruiken, die na zijn terugkeer (433) ingeslopen waren, afgeschaft; na de verdrijving van Eljasibs kleinzoon, die de dochter van Nehemia's doodvijand, Sanballat, den Samaritaanschen hoofdman, tot vrouw genomen had, kon de hervorming als voltooid aangemerkt worden. Dat de Samaritanen intusschen de Mozaische Wet aannamen, en zelve zich een tempel bouwden, ja, velen uit Juda, wie de tucht der Wet te streng viel, tot zich zagen toevallen, behoefde Israël geene vrees in te boezemen; de gemeente zelve ontving er een prikkel in om zich zoo streng mogelijk op eigene erve af te sluiten, en zag er een kanaal door geopend, waarin alle in eigen midden onbruikbare bestanddeelen werden afgeleid.

7. Het ontga onze aandacht niet dat de Wet juist in de dagen, die de verschijning van den Messias onmiddellijk vorafgaan, meer dan ooit te voren, eene macht in het leven des volks wordt; dit toch verklaart zich uit den wil der Voorzienigheid, dat zij niet slechts dienen zal om den grootsten eisch der historie te helpen stellen, maar ook om de verhoudingen te vormen, waarin het volk straks tot den Messias zal staan, van wiens verschijning zij de noodzakelijkheid aan het licht bracht.

Men zou oppervlakkig oordeelen, dat de Wet het hare gedaan had, en voortaan op den achtergrond treden kon. Immers is thans duidelijk gebleken, dat de Christus noodig is, Hij, die den Geest tot heerschappij brengt, na het volk eerst op wettige wijze van eene Wet ver-

lost te hebben, die door het vleesch krachteloos is. Waartoe dan eene wending als die, welke na den terugkeer uit Babel, onder Ezra's en Nehemia's leiding, in 's volks historie plaats grijpt? Op het oogenblik toch, dat de Wet hare bestemming bereikt schijnt te hebben, krijgt zij grooter beteekenis voor 's volks historie, dan zij ooit te voren heeft gehad. Zij wordt het geheim van Israëls volkseigenaardigheid en volkseenheid; Israël heeft geen koning meer, het is ook niet noodig, de Wet regeert er, de Wet houdt er saam, de Wet beschermt er, zij is er alles in allen. De priester zelf staat bij haar achter; geen gering deel van zijn werk niet slechts, maar ook van zijn invloed, moest hij den Wetgeleerde afstaan, zoodat het niet bevreemdt, dat hij op politiek gebied zijne macht poogt te vernieuwen. Waartoe dit? zoo vragen wij, maar om terstond ten antwoord te ontvangen, dat Hij er de verklaring van is, die ons tot dusver bleek de Eisch der historie, de Hoop der toekomst te zijn, Hij, Christus. Men bedenke slechts dat de Wet niet alleen gegeven is, om den Christus noodig te maken, maar ook om het volk voor Hem te bewaren, en tot Hem op te leiden. En ziet, juist nu de Christus nadert, is voor de Wet de tijd gekomen, om dit gedeelte van haar werk af te doen. Nog scheidt eene tijdruimte, ongeveer even groot als die welke van Mozes tot David verloopen moest, de wedergekeerde ballingen van den Christus; wat zou er dan van Israël worden, zorgde God niet, dat de Wet het omtuinde, en zoo op eigen erve bewaarde voor zijnen Heer? Maar toch is het niet genoeg, dat Israël bewaard blijve voor wegzinking in de volkerenzee, waarop het thans drijft, tot den tijd toe, waarop het zijnen Christus ontvangen moet. 't Is immers noodig, dat het zijnen Christus evengoed aanneme als ontvange, ja, dat het, reeds vóór het Hem in zijnen schoot ontvangt, Hem begeere, en terstond bij zijne verschijning bereid zij Hem aan te nemen. Ook hiertoe dient de Wet, zij is er in 's volks midden, om den eisch der historie, te weten den Christus, ook eisch des harten te doen worden, opdat het volk zijne historie niet vergeefs doorleve, en voor zijne toekomst verloren ga. Zoo is thans de opvoedkundige strekking der Wet aan de orde der historie getreden, haar schoonste werk zal zij thans juist doen, als zij het volk zal overtuigen, dat niemand uit hare werken bij God gerechtvaardigd worden kan, opdat er uit aller hart een kreet oprijze naar Hem, die Zijnen volke den weg opent om gerechtvaardigd te worden uit het geloof in Zijnen naam, en het koninkrijk te ontvangen, niet als vrucht van eene gerechtigheid die uit de Wet, maar van eene gerechtigheid, die uit het geloof van Christus is. Zal de Wet haar werk vruchteloos doen, dan wel hare bedoeling bereiken? Het is aan het laatste tijdvak van Israëls historie om deze hoogst gewichtige vraag te beantwoorden. Helaas! ook dit werk der Wet zal afstuiten op het vleesch! Israël zal vergeten dat de historie nooit herhaald; het is reeds uitgemaakt in de dagen, die tusschen Mozes en Zedekia inliggen, dat volk noch vorst een hart hebben om Jehova te vreezen, door te doen wat in Zijne Wet geboden is, zoodat het louter dwaasheid is, als het volk der wedergekeerden de proef nog eens wil herhalen, wanende dat het beter is dan zijne vaderen. En toch zal het deze dwaasheid begaan, en aan het slot van de historie zijns strevens tot oprichting eener gerechtigheid, die tot grondslag van de wederoprichting des koninkrijks dienen kan,

wanen, dat het zijn doel heeft bereikt, omdat het voor den geestelijken zin en de schaduwachtige strekking der Wet, dat is, in den grond, voor zijnen God blind, in de Wet slechts de letter en den vorm grijpen zal. Vandaar zal het in zijnen Christus de vrucht, instede van den grond zijner gerechtigheid zoeken, en Hem verwerpen, als Hij zijne gerechtigheid in de plaats der hunne stellen wil. Enkelen slechts zullen bij de Wet haar profijt hebben, als bij een tuchtmeester, die hen van zich afdreef naar Hem, wegens Wien hij aangesteld was. En zoo dient de macht, die thans aan de Wet verleend wordt, om het volk te beproeven, of het met de historie achter zich zijne winste heeft gedaan, door te beseffen, dat het slechts door genade in zijnen Christus kan worden verlost, en tot den rang van een koninklijk priestervolk verheven. Dat het in deze proef bezwijken zal, heeft ons Jesaja voorlang gezegd, hfdst. 8 : 14, 15.

8. Nog is de tijd, waarop het koninkrijk aan de gemeente wordt opgericht, niet gekomen; Israël blijft vooralsnog onder den scepter der wereldmacht. Vandaar had God reeds tijdens de ballingschap, door Daniëls profetie, het licht ontstoken dat de gemeente noodig had, om in de eeuwen harer verdrukking geloovig op de vervulling der belofte te blijven wachten.

Ten rechten tijde was Daniël als profeet opgetreden. Voorbij waren de schoone dagen, waarin Israël geen ander juk droeg, dan dat van zijn eigen God. Het volk was in handen van de koningen der wereld gekomen; voortaan zou zijne geschiedenis, tot den tijd der wederoprichting des koninkrijks toe, met die van de machten dezer wereld ineengevlochten zijn. Vandaar was het noodig dat God een profeet verwekte, die het volk voorbereidde, op wat het van de macht dezer wereld te wachten had, en het wees op de oprichting van het eeuwig rijk der heiligen, als op de slotsom van al Gods wegen. Zulk een profeet gaf God in Daniël; door hem ontstak God ten tijde des avonds, toen breede schaduwen zich over 's volks historie begonnen uit te spreiden, het lieflijke licht; met den nacht komt trouwens ook de sterre. Uit de eigenaardige roeping van dezen profeet, verklaart zich ten volle het eigenaardige van den inhoud zijner profetie. Deze toch is vóór alles voorzegging, en wel van dingen, die tegelijk de volken der wereld en het volk van God raken, wijl deze thans in eene nieuwe verhouding tot elkander zijn getreden, uiterlijk onder een en denzelfden scepter saamgevat. Zoo heeft zich haar gezichtskring aanmerkelijk verwijd; want zij omvat de Wereldmacht, dat is, in den grond, de Wereldhistorie; tegelijk echter heeft zij hare taak beperkt tot de bespreking en oplossing van het thans aan de orde getreden vraagstuk der wereldheerschappij. Onder de volken toch was het, sinds de ontzaglijke krisis, die Israël in de dagen van de ontbinding der theocratie te doorleven had, de vraag geworden, wie meester der wereld zou zijn. De tijd der verrijzing van zoogenaamde wereldmachten was gekomen, dat is, van rijken, die hunne verschijning te danken hadden aan het welgelukt streven van de machthebbers eens volks, om zich met hunne eigene natie aan de spits aller historische volken te

stellen. Van deze wereldmachten werd Israël bestanddeel, en wel zulk een, dat in vergelijking met andere bestanddeelen, eene vrij onbeteekenende plaats besloeg. Schijnbaar was zulks in strijd met zijne bestemming om zelf het koningsvolk der wereld te worden, dat midden tusschen de natiën in, eene soortgelijke plaats besloeg, als in de thans zich vormende wereldrijken het volk, van welks heerscher hunne vorming was uitgegaan. De profetie echter klaarde deze duisternis op; in haar licht kon het op den eersten aanblik zoo vreemdsoortig, naar allen oogenschijn, tegen de vervulling der belofte omtrent de wereldheerschappij van Davids huis inloopend, verschijnsel der verrijzenis van wereldmachten, geen raadsel meer zijn. God toch had het zoo gewild, Israël tot tijdelijke tuchtiging, Israël tot noodige loutering, meer nog, tot prikkeling van het verlangen naar de komst van den Koning, die zelfs de koningen zou regeeren, en tot wegbereiding van de vervulling der roeping tegenover de volken der wereld, bij de oprichting Zijns koninkrijks. Israël moet thans leeren door het geloof te leven; daarom geeft de profetie zijn geloof den steun die het noodig heeft, om de macht dezer wereld zonder verschrikking te kunnen aanschouwen, en steeds op de wederoprichting des koninkrijks te blijven hopen. Apocalypsen, gelijk die van Daniël, worden niet in elk tijdperk der geschiedenis gegeven, maar slechts dan, als de gemeente geroepen wordt om het juk van een schijnbaar onsterfelijke wereldmacht te dragen; daarom treedt ook de tegenhanger van Daniëls apocalypse, tegelijk hare voortzetting en vervollediging, die van Johannes, juist onder gelijke omstandigheden op, dan namelijk, als eene Wereldmacht zich verheft, op een tijd, dat de ure der Rijksoprichting gekomen schijnt, en de Gemeente geroepen wordt tot de lijdzaamheid der heiligen, terwijl zij zich gereed maakte voor het feest der overwinning.

9. Volgens de openbaring, aan Daniël gegeven, verleent God, alvorens Hij Zijne beloften in de oprichting van het Messiaansche koninkrijk vervult, de heerschappij over de wereld eerst aan een viertal elkander vervangende monarchiën, Babel, Perzië, Griekenland en Rome; eerst na den val van het laatste wereldrijk wordt het rijk gegeven aan Eenen, eens menschen zoon gelijk, en aan de heiligen uit den hooge.

Dat alle vier monarchiën, die achtereenvolgens over de wereld zullen heerschen, te zamen eene eenheid vormen, de zoogenaamde „Macht dezer wereld," blijkt uit de omstandigheid dat zij in Nebukadnezars droom als een menschenbeeld worden voorgesteld, Dan. 2. De hier gegevene voorstelling wordt, naar den regel, dat elke volgende profetie de voorafgaande volmaakt, voltooid in het gezicht der vier dieren, ons in Dan. 7 bewaard. Aan het gouden hoofd van het menschenbeeld beantwoordt het daar verschijnende dier, dat op een leeuw gelijkt, en vleugelen eens arends heeft, maar welks arendsvleugelen uitgeplukt worden en welks leeuwenmoed in menschenzwakheid verandert. 't Is Nebukadnezar, gedacht als vertegenwoordiger der door hem gestichte Babylonische wereldmonarchie, het rijk dat zich als een leeuw boven de dieren, als een adelaar boven de vogelen, boven alle rijken verheft. Zeer gepast wordt Babel als het hoofd des beelds voorgesteld; niet

slechts toch is dit koninkrijk het eerste in tijdsorde onder de rijken, die tijdelijk met macht over de wereld bekleed worden, er is meer. In geen der volgende monarchiën toch, behalve in dat, waarvan Babel type is, wordt het begrip eens rijks zoo ten volle verwezenlijkt, als in dit; nergens heeft het middelpunt alle deelen van den omtrek in zoo vast verband tot zich gezet als hier. De souverein is hier waarlijk alles in allen; Nebukadnezar zelf is de verklaring van de meerderheid zijns rijks boven alle volgende, weshalve het beeld des hoofds rondweg op hemzelven toegepast wordt, Dan. 2 : 37, 38. Het tweede wereldrijk, in Dan. 2 voorgesteld onder de zilveren borst en de beide armen des menschenbeelds, moge, blijkens zijne voorstelling onder de gedaante van een beer, met drie ribben in zijn muil, wien vrijheid wordt gegeven om zijne vraatzucht bot te vieren, Dan. 7 : 5, rijker aan veroveringen zijn, toch moet het in rang voor het eerste wijken, Dan. 2 : 39. Het mist den glans dien Nebukadnezar, de man, die in de wereld zijns tijds de plaats bekleedt, in 't oude Babel den toren toegedacht, het zijne bijzet, door er de grondgedachte eens wereldrijks, aller vereeniging tot een enkelen, zoo ten volle in uit te werken. Maar grooter van omvang is het, voorzeker, de drie ribben in zijn muil stellen de Lydische, Babylonische en Egyptische rijken voor, die het in zijne macht wist te krijgen, na van Elam en Perzië uit, Medië, Iran, Armenië, Cappadocië en Bactrië aan zich te hebben toegevoegd. De Schrift zelve wijst op de uitgebreidheid dezer heel West-Azië en Oost-Afrika omvattende macht, in Esther 10 : 1, Dan. 6 : 2. De opmerking, Dan. 7 : 5, dat de beer op de eene zijde leunt, wijst aan dat dit rijk, schoon van oorsprong Medo-Perzisch, niet in Medië, maar in Perzië het zwaartepunt zijner macht heeft, en dient meteen om in het licht te stellen, dat bij deze wereldmacht niet te denken valt aan een Medisch tusschenrijk, onderscheiden van het Perzische, welke laatste in dit geval eerst door den koperen buik van Dan. 2, en den gevleugelden luipaard zou worden voorgesteld. Door de beide laatste figuren uit het profetisch beeld, hebben wij veeleer het Macedonisch-Grieksche wereldrijk te verstaan, dat op het Medo-Perzische volgde. Vooral in Dan. 7 komt zulks uit; de bonte luipaard teekent de vreemdsoortige vermenging van Europeesche en Aziatische volken, waaruit dit rijk saamgesteld was. Met echte pantersprongen viel het op de wereld aan; van Macedonië snelde het naar Syrië, van Syrië naar Egypte, van Egypte naar den Eufraat, van den Eufraat naar de Kaspische zee, van de Kaspische zee naar den Indus. De vier vleugelen op zijnen rug duiden aan, dat het zijne veroveringen over al de vier windstreken uitbreidt, terwijl de vier hoofden op zijne schouderen het viertal rijken aanwijzen, waarin het zich splitst en voortzet, Macedonië, Syrië, Egypte en Pergamus. Het vierde wereldrijk, in Dan. 2 als de ijzeren schenkelen van het menschenbeeld voorgesteld, uitloopende in voeten deels van ijzer, deels van leem, en in Dan. 7 als het monsterdier, met voeten van koper en tanden van ijzer, dat met zijne voeten vertreedt, wat het met zijn tanden vermaalt, kan slechts Rome zijn. Zoo vat het de Schrift zelve trouwens op, in Openb. 13 : 2, al waar het ons opnieuw voorgesteld wordt. Het is het vierde wereldrijk, dat sterker dan al de vorige is, wijl het al de macht der vorige rijken aan zich trekt, en de gansche aarde opeet. De tien teenen of hoornen in het

beeld wijzen de rijken aan, die, eerst bestanddeelen der wereldmacht zelve, zich later tot zelfstandige machten zullen vormen, en zoo de gewijzigde voortzetting dezer wereldmacht zelve zijn. Eerst na den val van dit laatste rijk wordt het rijk van den Messias opgericht; dat Israël het wete, en met Israël wij. Maar vallen zal het zeker; reeds wijzen de voeten van ijzer en leem aan, dat geheel de macht der wereld op een onvasten grondslag rust, en buiten staat is, om den schok des steens te weerstaan.

10. Op den achtergrond van de macht dezer wereld wijst ons de profetie eene bovenaardsche macht aan, die de eerste poogt te gebruiken, als wapen in hare hand om aan de gemeente de wederoprichting des koninkrijks te verhinderen, maar tegengestaan wordt door onzichtbare beschermers des volks, aan wier spitse Israëls toekomstige koning zelf staat.

Alreeds tot de gemeente der wedergekeerden kan gezegd worden, wat Paulus de gemeente des nieuwen verbonds toevoegt: „wij hebben den strijd niet tegen vleesch en bloed, maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de geweldhebbers der wereld, de geestelijke boosheden in de hemelsche gewesten," Ef. 6 : 12. In Dan. 10 toch wordt ons duidelijk gezegd dat de hemelsche Mogendheden, die der gemeente gram zijn, zich aan de spits der wereldmachten stellen, om door hunne tusschenkomst de gemeente Israëls te schaden, en het Rijk van God tegen te houden. Bij deze hemelsche, dat is, bovenaardsche mogendheden, hebben wij aan gevallene Engelen te denken, die hunne macht in hunne eigene wereld verloren hebben, naardien men aldaar slechts aan hen gehoorzaam is, die zelve aan God gehoorzaam zijn, en die nu, tot bevrediging van hunne heerschzucht, zich een rijk op aarde pogen te stichten. Vandaar haten zij Israël, het eenige volk op aarde, dat God tot Koning heeft, met de bestemming, om eens het begrip Zijns Rijks tot waarheid te maken. Zelven komen zij in Daniël 10 voor als Vorsten; daar ter plaatse toch is sprake van „een vorst van Perzië," en van „een Vorst van Griekenland," vs. 20, onder omstandigheden, die hen kennelijk aanwijzen als Machten uit de bovenaardsche wereld. Want dat hier niet aan aardsche koningen kan worden gedacht, blijkt uit meer dan ééne bijzonderheid; daaruit b.v. dat de Vorst van Perzië in vs. 13 tegenover de aardsche koningen van Perzië gesteld wordt, den eersten verdrijft de Helper Israëls, zoodat hij bij de laatsten alleen overgelaten wordt. Was bovendien de Vorst van Perzië in vs. 13 de aardsche koning van dat land, dan zou hij volgens vs. 1 Cyrus moeten zijn, wiens gunstige gezindheid omtrent Israël echter geenszins rijmt, met wat vs. 13 van den vijandigen geest des daar bedoelden Vorsten gezegd wordt. Tegenover deze onheilige machten uit de wereld der geesten, staat de Ongenoemde van vs. 5, 6, wiens voorkomen volgens de beschrijving, daar ter plaatse gegeven, zoo treffend overeenkomt met de schildering, ons in Openb. 1 : 13—15 van den Christus nagelaten, dat men dezen onwillekeurig ook hier aangewezen ziet. 't Is de Messias zelf, die de Engelen tegenstaat, als zij de machthebbers der wereld tegen Israël pogen op te hitsen, gelijk in de dagen van Cam-

byzes en Smerdes, Darius en Xerxes, ons in Ezra, Nehemia en Esther beschreven. Geholpen wordt hij in dezen heiligen, hem alreeds in het paradijs, ja, vroeger nog, voor de grondlegging der wereld opgedragenen strijd, door de hemelsche heirscharen, die samen het heirleger Gods vormen, die Engelen, wier Heer Jehova, Jehova Zebaoth is. Michaël vooral, de aartsengel, wiens naam: „Wie is aan God gelijk," de grootheid des Eeuwigen verkondigt, staat hem in dezen strijd bij, vs. 13, 21, vgl. hfdst. 12 : 1; hij is de Engel-Vorst Israëls, en uit kracht er van de naast aangewezene, om den Engel-Vorst der wereldmacht te weerstaan. Niet tevergeefs biedt Christus den Engel des verderfs weerstand; hij behaalt de overwinning. Want de booze Engel-Vorst moet de koningen van Perzië verlaten, terwijl Hij bij hem gelaten wordt, en eerst dan kan de booze Engel-Vorst van Griekenland komen, als Hij uitgegaan is, vs. 20, vgl. 2 Thess. 2 : 7. Wel is het treffend hier, gelijk ook Dan. 8 : 15—17, 12 : 7, Christus onverwacht weder te zien; is hij met den Engel des verbonds van de dagen vóór het koningschap uit de historie verdwenen, thans nu het koningschap, dat zijne plaats innam, en zijne heerlijkheid vertegenwoordigde, van het tooneel afgetreden is, is het zeer in de orde dat hij wederkeert, en wel in de gestalte des menschenzoons, waarin hij straks op de wolken zitten zal. Te noodiger wordt zijn optreden, wijl Engelen Zijn volk trachten te verderven, en het geweld der wereld inroepen, gelijk onlangs de straffende gerechtigheid Gods; Zach. 3 : 1, 2. Hun toenemend ingrijpen in de geschiedenis, gelijk het zich verklaart uit de prikkeling, die de ontwikkeling van den goddelijken rijksraad op hen uitoefent, lokt steeds krachtiger openbaring van de hemelsche wereld uit. Daaruit, geenszins uit Perzischen invloed op Israëls theologie, verklaart zich, dat bij de profeten na de ballingschap veelvuldiger dan bij de ouderen van Engelen sprake is.

11. Terwijl de satanische macht verhinderd wordt om het Perzisch hof als wapen tegen Israël te gebruiken, wordt haar in de Grieksche wereldmacht meerdere ruimte gelaten; in dit wereldrijk, bepaaldelijk in een der vier rijken, waarin het zich straks verdeelt, rijst dan ook een koning op, in wien zich de geest der Jehova en Israël vijandige macht uit de onzichtbare wereld, belichaamt; 't is Antiochus Epifanes van Syrië.

Perzië, dat enkel tot verlossing van Israël in Babels plaats was gezet, en ten loon voor zijnen dienst aan het volk Gods tijdelijk tot wereldmacht was verheven, Jes. 43 : 3, moest eindelijk plaats maken voor Griekenland. Ook deze wending der historie verklaart zich, gelijk elke andere, uit de hooge beteekenis, welke Israël, het nauw merkbare volkske, in Gods schatting heeft. Het werd, wegens de nadering van den tijd des heils, noodig, dat de deur van het Westen voor Israël geopend werd, wijl het daar zijn naaste arbeidsveld vinden zou. Met Xerxes, den rijken en machtigen, maar overmoedigen Perzervorst, Dan. 11 : 2, nam de langdurige worstelstrijd tusschen Oosten en Westen een aanvang, die ten laatste op den ondergang van het Medo-Perzisch rijk, en zijne oplossing in de Grieksch-Macedonische wereldmacht uitloopt. Deze ommekeer wordt ons geteekend in Dan. 8 : 1—7, 20—22; de Grieksch-Macedonische geitebok met den aanzienlijken hoorn, Alex-

ander den Groote, tusschen zijne oogen, valt op den Medo-Perzischen ram aan; vergeefs weert deze zich met zijne twee hoornen, de kleinere Medische, die eerst, de grootere Perzische, die later opkwam, de geitebok werpt hem neder en vertreedt hem onder zich. In 332, na den slag bij Issus, viel het Perzische rijk in Alexanders macht; een jaar later, na den val van Tyrus, onderwierp zich ook Jeruzalem aan den nieuwen wereldbedwinger. Maar, Dan. 8 : 8, alras breekt de groote hoorn, Alexander sterft op de middaghoogte zijner kracht, 323, en in vier rijken deelt zich zijn uitgebreid rijksgebied, Dan. 8 : 22. Judea viel, met Syrië en Fenicië, aan zijn veldheer Laomedon toe, doch reeds 828 werd Jeruzalem door Ptolemeus Lagus op een Sabbat zonder tegenstand ingenomen, bij welke gelegenheid niet minder dan 100,000 Palestijnsche Joden naar Egypte werden overgevoerd. Hiermede was Ptolemeus' heerschappij over Judea nog niet verzekerd, reeds in 314 trouwens kwam het Antigonus in handen, en eerst in 312, na den slag bij Gaza, kreeg Ptolemeus het opnieuw in zijne macht. Maar ziet, een jaar later, 311, kwam het bij verdrag opnieuw aan Antigonus, tot het, in 301, na den slag bij Ipsus, weer door Ptolemeus veroverd werd. Hiermede begon de bijna honderdjarige heerschappij der Egyptische Ptolemeën over het volk Gods, en met haar een tijdperk van rust, dat vooral voor Israëls theologische ontwikkeling zijne vrucht afwierp. Na 264 echter, onder Ptolemeus II Filadelfus' regeering, begonnen de oorlogen tusschen Egypte en Syrië, waarbij Palestina de twistappel en zegeprijs was. De gang van dezen strijd tusschen de beide Oostersche machten vormt den inhoud van Daniëls profetie, hfdst. 11 gegeven, om het volk Gods voor te bereiden op de ontzaglijke verzoeking, die het, na afloop van dezen worstelstrijd, zou hebben te doorstaan, als het Egyptische juk met het Syrische verwisseld zou zijn. In 248 werd de vrede tusschen Ptolemeus Filadelfus en Antiochus Theos gesloten, en bezegeld door het huwelijk van den laatsten met Berenice, de dochter van den eersten, volgens de voorzegging, Dan. 11 : 6*a*. Antiochus' wettige gemalin, Laodike, werd als offer der staatkunde verstooten. Maar reeds uit Dan. 11 : 6*b* blijkt, dat dit spel der staatkunde ijdel was. De wraak won het van de berekening: Antiochus werd door Laodike vermoord, in spijt er van, dat hij haar in Berenice's plaats weer tot zich genomen had; met hem vielen Berenice, en haar bij Ptolemeus verwekten zoon, als offer van Laodike's haat. Dit deed den krijg opnieuw ontbranden; Berenices broeder, Ptolemeus III Evergetes, trok tegen Antiochus' opvolger, Seleukus Kallinikus op, bracht hem de nederlaag toe, en keerde, na tot diep in Azië doorgetrokken te zijn, met grooten buit naar Egypte terug, Dan. 11 : 7—9. Zoo behield Egypte de overhand; Laodike's zoon verloor zelfs geheel zuidelijk Syrië en hield slechts het noordelijk gedeelte met Klein-Azië over. Judea zelf bleef tot in 218 rustig onder de Ptolomeesche vorsten; onder hun milden scepter herleefde het volk, en nam vooral de theologische ontwikkeling ruimere afmetingen aan. Nadat Antiochus de Groote echter den Syrischen troon beklommen en de sterke vesting Seleucia herwonnen had, (de „sterke plaats" van Dan. 11 : 10) namen de dagen van rust een einde; de Syriër toch poogde Egypte in zijne macht te krijgen, Dan. 11 : 10, maar zijne poging mislukte, ofschoon hij Palestina reeds overstroomd

had, vs. 11, daar Ptolemeus III Filopator hem na den slag bij het aan de Filistijnsche kust gelegen Rafia, tot den terugtocht dwong. Nog drie maanden bleef Filopator in Judea; maar toen hij, door zijne zegepraal overmoedig geworden, het Allerheiligste van den Jeruzalemschen Tempel wilde binnentreden, weigerden de Joden hem den toegang, wat ten gevolge had, dat hij zich op echt tirannieke wijs aan hen wreekte, Dan. 11 : 12, vgl. het derde boek der Makkabeën. Maar daardoor juist werkte hij Antiochus den Groote in de hand. Deze laatste maakte gebruik van de wanorde, waarin het Egyptische rijk na Filopators dood, tijdens de regeering van diens minderjarigen zoon, Ptolemeus IV Epifanes, vervallen was, door zich op Palestina te werpen, 202, Dan. 11 : 13. Eene partij onder de Joden, in Dan. 11 : 14 als scheurmakers aangewezen, verklaarde zich voor hem. Slechts korten tijd echter hield hij Palestina in zijn bezit; want reeds in 200 nam de Egyptische veldheer Scopas het hem weder af, bij welke gelegenheid aan de bondbreukige Joden de hun Dan. 11 : 14 aangekondigde bedreiging vervuld werd. De slag bij Paneas echter, 198, leverde Palestina weder in Antiochus' hand, Dan. 11 : 15, 16. Vrijwillig onderwierpen zich de Joden aan zijnen scepter; zij hielpen zelfs de Egyptische bezetting uit Jeruzalem verdrijven. Van dezen tijd af dagteekent de heerschappij der Syrische Seleucieden over Judea en Jeruzalem. Epifanes zelf had het slechts aan de tusschenkomst der naijverige Romeinen te danken, dat hij zijne kroon niet aan den overwinnaar verloor. Toen de Syriër zijn plan, om Egypte met geweld te bemachtigen, alzoo gedwarsboomd zag, nam hij list te baat. Hij bewerkte in 197 eene verloving tusschen zijne dochter Kleopatra en den elfjarigen Epifanes, Dan. 11 : 17, met de bedoeling, om door tusschenkomst dezer vrouw macht aan het Egyptische hof te verkrijgen. Kleopatra ontving Palestina als bruidschat; in werkelijkheid echter bleef Antiochus er regeeren, en vergenoegde hij zich, om zijne dochter de helft van 's lands inkomsten uit te betalen. Zoo moest Judea zijne staatkunde tot offer dienen. Nog sterker bleek zulks, toen zijne schatkist in nood raakte, wegens de schatting van 15,000 talenten, die de Romeinen hem in 190 opgelegd hadden, na den ongelukkigen afloop van zijn krijg tegen hen, Dan. 11 : 18, 1 Makk. 8 : 6; door herhaalde plundering toch van den tempelschat zocht hij zich uit de verlegenheid te redden. In Elymais werd hij onder een volksoploop gedood, Dan. 11 : 19, uit wraak over zijne poging om er ten koste eens tempels zijne schatkist te stijven. Hem volgde in 187 zijn zoon Seleucus Filopator op; ook deze liet zich als heer van Palestina gelden, 2 Makk. 3, en poogde den tempelschat te bemachtigen, daartoe aangehitst door den tempeloverste Simon, die zich wreken wilde op den vromen hoogepriester Onias III, vgl. 2 Makk. 3. Heliodorus, de geldeischer van Dan. 11 : 20, tot dat oogmerk door hem afgezonden, kon zijn plan echter niet volbrengen; spoedig hierop, in 175, werd Filopator door Heliodorus in het geheim vermoord, Dan. 11 : 20. Daar de erfgenaam zijner kroon, Demetrius, zich op dat oogenblik als gijzelaar te Rome bevond, had Heliodorus gelegenheid, om zich als heer des rijks op te werpen; maar Antiochus, Demetrius' jongeren broeder, verdreef Heliodorus, en zette zich, met vertreding van 's broeders erfrecht, op zijns vaders troon, 175. In de historie is hij als Antiochus IV Epifanes bekend. Hij was een ijdel en

dolzinnig, eerzuchtig en overmoedig man, die den godsdienst zijner volken evenmin achtte als hunne zeden, en zwanger ging van het droombeeld, om tot bevestiging van de eenheid zijns rijks, de Grieksche Godsvereering en levenswijs tot algemeene en volstrekte heerschappij te brengen in zijn koninkrijk. Ook de Joden moesten Grieken worden. Bij een deel hunner vond hij, helaas! steun voor zijn onhistorisch en ongoddelijk streven. Onias III, de getrouwe hoogepriester, werd door zijn eigen broeder, den voor Juda's helleniseering ijverenden Jason, uit het ambt verdrongen; Jason had zich niet ontzien om het heiligst ambt voor goud van Antiochus te koopen, 2 Makk. 4. Na drie jaren lang, 174—171, zijn ambt bekleed te hebben, moest hij wijken voor Menelaus, die den koning hooger bod had gedaan dan hij, en hem evenzeer overtrof in ijver om het Jodendom den doodsteek te geven. Op diens aanstoken werd Onias gedood, 2 Makk. 4 : 30; door zijn broeder Lysimachus liet hij den tempel berooven, en toen de Joden hem wegens dit feit bij Antiochus aanklaagden, wist hij te bewerken, door omkooping van den koninklijken raadsheer, dat zijne aanklagers ter dood werden gebracht. Zoo stonden de zaken in Judea, toen de krijg tusschen Syrië en Egypte ontbrandde, die ons Dan. 11 : 22—30 aangekondigd wordt. Aanleiding tot dezen krijg gaf Antiochus' weigering van den eisch, hem door de voogden van Ptolemeus Filometer, den zoon der inmiddels overledene Kleopatra, gedaan, om uitkeering van het haar als huwelijksgift gegeven Palestina. Viermalen achtereen trok Antiochus tegen Egypte op, in 171, 170, 169 en 168. Nadat hij, bij zijn tweeden tocht derwaarts, de rol van beschermer op zich genomen had van Filometer, wiens broeder Evergetes III Fiskon in Alexandrië tot tegenkoning verheven was, Dan. 11 : 23, viel hij op zijn terugtocht Jeruzalem aan. Daar toch had men partij gekozen voor den afgezetten Jason, toen deze het hoogepriesterlijk ambt met geweld weer aan zich wilde brengen. Tot straf er voor richtte Antiochus er een vreeselijk bloedbad aan; met rijken buit, aan den tempel ontroofd, keerde hij naar zijne hofstad Antiochië weder, Dan. 11 : 28. Wijl er echter kort na zijn vertrek eene verzoening tusschen de beide broeders tot stand gekomen was, die zijne politiek verijdelde, trok hij spoedig weer tegen Egypte op, Dan. 11 : 29; maar vergeefs, in 168 trad de Romeinsche veldheer Popilius Laenas, door eene machtige vloot ondersteund, Dan. 11 : 30, hem in den weg, met een besluit van den Senaat, dat hem gebood om voor altijd van zijne pogingen tot verovering van Egypte af te zien. Noode gaf Antiochus toe; op zijn terugtocht koelde hij zich aan de Joden, daar hij zijn veldheer Appolonius naar Jeruzalem zond, om er den Mozaïschen godsdienst met wortel en tak uit te roeien, en door het Grieksche heidendom te vervangen. Niets wat de uitvoering van dit helsche plan verzekeren kon werd nagelaten. Een gedeelte der bevolking werd vermoord of weggevoerd; daarop werd de tempel aan den Griekschen Zeus gewijd, wien op 25 Dec. 168 het eerste offer gebracht werd, Dan. 11 : 30, 31. De besnijdenis en sabbatsviering werden op straffe des doods verboden; ja, op elke inachtneming van het voorvaderlijk gebod stond de straf des doods. Zulk een storm was nog nooit over Jeruzalem losgebroken; het groot aantal afvalligen echter, Dan. 11 : 32, toonde hoe noodig deze smeltkroes den volke was. Velen bleven nochtans tot den dood toe getrouw; heldhaftige leeraars sterkten

de gemeente, vs. 33. Zoo verhief zich de Hoorn van Dan. 8 : 9, 23—26, voorbeeld van den grooten vijand der heiligen, die in de dagen van het vierde wereldrijk optreden zal.

12. Het Grieksche juk wordt straks wel afgeworpen, maar alras door het Romeinsche juk vervangen; Israël zelf haalde Rome op zijne erve in, met de bedoeling om zich door zijnen steun de politieke vrijheid te verzekeren, met den uitslag, dat het zijne vrijheid er door aan zijnen oppermachtigen beschermheer verloor. Dit Rome wordt Israël straks tot een nieuw Babel, Dan. 9 : 27, en, na zijne oplossing nog gevaarlijker dan tijdens zijn bestand, brengt het den hoorn voort, Dan. 7 : 8, 24, die tegen den hemel zelven strijdt, en eerst bij het eindgericht verbroken wordt.

De „kleine," dat is met geringe krachten toegebrachte hulp, in Dan. 11 : 34 aangekondigd, liet niet op zich wachten. Van Modin uit gaf de priester Mattathias het sein tot verzet tegen Antiochus' tyrannie, 166. Wel stierf hij zelf reeds in den aanvang der beweging, maar Judas, door zijne kloeke broeders gesteund, zette 's vaders werk voort, en streed aan de spits van eene kleine, maar bezielde schare voor de vrije uitoefening van 's volks godsdienst. De nederlagen, die hij achtereenvolgens aan de Syrische veldheeren Appolonius en Seron toebracht, 1 Makk. 3 : 10—24, noopten Antiochus om krachtige maatregelen te nemen tot onderdrukking van den opstand, 1 Makk. 3 : 27—41. Maar God stond Judas bij; Gorgias, de Syrische veldheer, werd, zijne overmacht ten spijt, bij Emmaus verslagen, 166, 1 Makk. 4 : 1—25, en eene nog sterkere krijgsmacht onder Lysias onderging bij Bethur gelijk lot, 165, 1 Makk. 4 : 26—34. Deze zegepralen wierpen de gewenschte vrucht af. Judas nam den tempel weer in bezit; drie jaren na de ontwijding van het Godshuis, op 25 December 164, werd het, na behoorlijk gereinigd te zijn, weer aan zijne heilige bestemming hergeven. Het feest van de vernieuwing des tempels, sedert ingesteld, doet de herinnering er aan tot op den huidigen dag voortleven. Hier eindigen de 2300 avonden en morgens van Dan. 8 : 14, anders gezegd, de 1150 dagen, daar ter plaatse aangegeven, als duur van den tijd, tijdens welken het dagelijksch offer weggenomen zou zijn. Volgens 1 Makk. 5 bevestigde Judas zijne overwinningen, door ook de omliggende volken, die met de Syriërs tegen hem samenspanden, machteloos te maken. In 164 stierf Antiochus, na eene vergeefsche poging om den Dianatempel in Elymais te plunderen, in de Perzische stad Tabä; zijn dood echter maakte aan den strijd geen einde. Want zijn opvolger Antiochus II Eupator zette onder Lysias' voogdijschap zijns vaders krijg en staatkunde voort. Met een leger, sterker dan een der vorige, trok Lysias tegen Palestina op, 163, sloeg Judas, en verscheen zelfs tot voor de poorten van Jeruzalem, 1 Makk. 6. Door troebelen in eigen land echter tot den terugtocht gedwongen, sloot hij vrede met Judas, en verleende hij aan de Joden, tegen erkenning hunnerzijds van Syrië's oppergezag, de vrijheid van godsdienst voor welke zij hadden gestreden, 1 Makk. 6 : 55—60. Maar de vrede was kort van duur. Demetrius I Soter, 162—150, begunstigde de helleniseerende partij in Judea,

en liet door zijnen veldheer Bacchides zekeren Alcimos, een Aäroniet, met geweld hoogepriester maken. Alcimos brak den muur van het binnenste voorhof af, om er door te kennen te geven, dat de scheidsmuur tusschen Joden en Heidenen thans was weggenomen. Toen Judas zich met geweld tegen hem verzette, zond Demetrius Nicanor met een leger naar Judea; Judas echter overwon hem tweemalen achtereen; in den laatsten slag, bij Bethhoron, sneuvelde Nicanor zelf, 1 Makk. 7:26—50. Intusschen zocht Judas zich door de vriendschap der Romeinen tegenover de Syriërs te sterken; Eupolemus, zijn afgezant naar den Romeinschen Senaat, wist een verbond te bewerken tusschen Jeruzalem en Rome. De toekomst zou toonen, hoe dwaas deze stap was. Sedert scheen het ook dat God Zich van Judas teruggetrokken had; want al spoedig hierop, in 160, viel hij, schoon als een held, bij Elasa, in den strijd tegen Bacchides. Jonathan, zijn broeder, vatte Israëls schijnbaar hopelooze zaak op, en werd door de Maccabeeuwsche partij als aanvoerder erkend. Maar hoe ongunstig stonden de kansen! De vestingen bevonden zich allen in Syrische handen, de hellenistische partij heerschte over het geheele land, wie voor de wet en de vrijheid ijverde werd vervolgd. Jonathan wachtte in zijne schuilplaats over den Jordaan de gelegenheid af om het zijne tot Israëls verlossing te doen. Bacchides trok tegen hem op, hij echter sloeg den aanval niet slechts af, maar behaalde zoo groot voordeel in den strijd, dat Bacchides gedwongen werd om vrede met hem te sluiten, en toe te laten dat hij zich met de zijnen te Michmas vestigde, en er naar den trant der oude richters regeerde. Hier kwam hem de tweedracht te stade, die er in het Syrisch rijk ontstond, toen Alexander Balas zich in 152 als koning tegenover Demetrius opwierp. Beide vorsten poogden Jonathan voor zich te winnen; hij zelf maakte zich als een handig staatsman beiden ten nutte. Nadat hij van Demetrius Jeruzalem, den burcht uitgezonderd, herkregen had, droeg Balas hem het ambt van hoogepriester op, dat na Alcimos' dood zeven jaren lang onbekleed was gebleven, hij zelf liet zich deze benoeming welgevallen, liet Demetrius los, en koos voor Balas partij, 1 Makk. 10:1—21. Nadat Demetrius het onderspit had gedolven werd Jonathan tot koninklijk stadhouder benoemd, 1 Makk. 10:51—66, bij gelegenheid der bruiloft van Balas met Kleopatra, de dochter van Ptolemeus Filometor. Niet lang duurde echter de rust; Demetrius II trok in 147 tegen Balas op; Jonathan echter bleef den laatsten getrouw, en versloeg Demetrius' veldheer, Appolonius, 1 Makk. 10:67—89. Toch werd hij door Demetrius, nadat deze in 146 Balas van den troon gestooten had, in zijne waardigheden bevestigd; zijnerzijds redde hij Demetrius tijdens een oproer te Antiochië het leven. Maar toen Demetrius, zijn gegeven woord ten spijt, hem den Jeruzalemschen burcht niet overgaf, omhelsde hij de partij van Trypho, die als kampvechter voor de rechten van Balas' zoon, Antiochus opgetreden was. Maar Trypho's trouw bleek even ijdel; uit vrees dat Jonathan zijn plan, om Antiochus te vermoorden, en zich in zijne plaats koning van Syrië te maken, tegenwerken zou, nam hij hem gevangen, en liet hij hem vermoorden, 143. Zoo droef eindigde Jonathans leven. Ook zijn naam is bezoedeld door zijn pogen om zich den steun van Rome te verzekeren, 1 Makk. 12:1. Zijn broeder Simon 153—135, die hem vergeefs uit Trypho's hand had zoeken te redden, volgde

hem in zijne waardigheid op, en zette tevens zijn streven voort, om Israëls staatkundige vrijheid, als waarborg der godsdienstige, te volmaken. Hij koos voor Demetrius tegen Trypho partij, en ontving tot loon 's volks ontheffing van alle belastingen, anders aan de Syrische kroon verschuldigd. Van dat oogenblik af dagteekent Israëls onafhankelijkheid van de Syrische kroon; dit jaar, 142, werd voortaan geteld als het eerste van den vrijgeworden staat. Nadat door de verdrijving der Syriërs uit den burcht te Jeruzalem, 141, het laatste spoor der vreemde overheersching was uitgewischt, 1 Makk. 13:41, 42, brak voor den Joodschen staat een tijdperk van vrede aan, dat ons met schoone kleuren geschilderd wordt in 1 Makk. 14 : 11—14. Alras echter zou het blijken, dat Israël, vóór de komst van zijn Messias, zijne onafhankelijkheid niet tegenover de wereldmacht bewaren kon; zelf speelde het zich haar weer in handen. Ook Simon toch zocht de vriendschap der Romeinen; in 139 werd tusschen Jeruzalem en Rome een formeel verbond van gemeenschap van wapenen gesloten, 1 Makk. 14:24; 15:15. Het volk zelf benoemde Simon uit dankbaarheid voor zijne diensten tot erfelijk hoogepriester en vorst; met hem begint alzoo de Hasmoneïsche dynastie, alzoo geheeten naar Hasmon, een van Mattathias' voorvaderen. Daaruit, dat men Simons waardigheid in zijn geslacht bestendigde, „totdat er een getrouw profeet zou opstaan," 1 Makk. 14:41, blijkt dat zijne benoeming tot erfelijk priestervorst geenszins een prijsgeven der Messiaansche verwachting in zich sloot. Nadat hij aan den avond zijns levens een aanval van Antiochus VII Sidetes afgeslagen had, ging zijne zon onder; zijn schoonzoon Ptolemeus wilde zich in zijne plaats zetten en vermoordde hem. Niet deze echter, maar zijn eigen zoon, Johannes Hyrcanus, volgde hem op, 135—105; deze onderwierp de Samaritanen en lijfde de Idumeërs in, maar week van den geest zijns huizes af, daar hij zich in den loop zijner regeering van de nationale, destijds onder den farizeeschen naam opgetredene partij losmaakte, en dichter bij de hellenistische of sadduceesche aansloot, die hare aanhangers vooral onder de priesters telde. Tegenover den krachtigen Antiochus VII Sidetes kon hij zich slechts door den steun, dien hij van Rome ontving staande houden. Zijne zonen en opvolgers, Aristobulus I, 105—104, en Alexander Jannaeus, 104—78, bewogen zich nog verder in de anti-nationale richting; zij waren zelfs vermetel genoeg om zich den koningstitel te geven, alsof het recht van het Messiaansche Davidshuis op hen was overgegaan. Maar het huis, dat zich zelf verhief, begon reeds te dalen. Onder Alexandra, 78—69, Alexanders weduwe, kwam wel eene betere wending, daar zij, als regentes des koninkrijks, zich op raad van haren stervenden man, door de farizeesche partij regeeren liet, maar na haren dood werd de andere richting weer ingeslagen. Aristobulus, haar jongste zoon, trachtte met behulp der Sadduceën zijnen zwakken broeder Hyrcanus II, die door zijne moeder tot hoogepriester benoemd was, uit zijn ambt te ontzetten, teneinde zelf priester-vorst te worden. Zijne poging gelukte; het farizeesche leger werd verslagen en Hyrcanus afgezet; Aristobulus trad in het vaderlijk erfdeel. Hyrcanus vluchtte, op raad van den sluwen Antipater, naar den Arabischen koning Aretas; deze trok partij voor hem en opende den krijg met zijnen broeder. Beide broeders riepen de beslissing der Romeinen in,

die in deze dagen juist met een leger in Syrië stonden. Scaurus, de Romeinsche veldheer, stelde voorloopig Aristobulus in het gelijk, wien zich ook het krijgsgeluk toewendde, daar Aretas door hem verslagen werd. Toen daarop Pompejus zelf naar Damaskus kwam, droegen de broeders hem de eindbeslissing op. Daar Aristobulus zich niet zoo gedwee betoonde als Hyrcanus, nam hij den Romeinschen Drieman tegen zich in; Pompejus trok naar Jeruzalem, nam de stad in, in spijt er van dat de farizeesche partij Aristobulus hielp, en richtte een vreeselijk bloedbad aan. Aristobulus werd gevangen genomen en uit zijne waardigheden ontzet; aan Hyrcanus werd het hoogepriesterschap hergeven, maar de koningstitel ontnomen, terwijl hem slechts vergund werd zich vorst te heeten. De Romein liet de zwaarte zijner hand voelen; het Allerheiligste werd betreden; het landsgebied verkleind, en Jeruzalems muur nedergeworpen. Van dat oogenblik af beschouwde zich de Romein als opperheer des lands; volgens Jozefus dagteekent dan ook van dit tijdpunt af Rome's heerschappij over Israël. Zoolang Syrië nog zelfstandig was, hadden de Romeinen de Joden gesteund; maar nadat Pompejus in 64 Syrië tot eene Romeinsche provincie verklaard had, werden zij zelf voor de Joden, wat vroeger Syrië was geweest. Antipater, die den zwakken Hyrcanus naar zijnen wil leidde, steunde Rome's invloed; zijne zonen Phasaël en Herodes, van gelijken geest als hij, bekleedden ras invloedrijke posten in het land. Tot in het jaar 40 bleef Hyrcanus in zijn ambt; door Rome gesteund kon hij zich tegenover Aristobulus partij tot den einde toe handhaven. Wat Romeinsche vriendschap echter was, ondervonden de Joden tijdens de Romeinsche burgerkrijgen; Crassus beroofde Jeruzalem van zijn goud, 49, Cassius van zijne kinderen, 44—42, Cesar alleen, die eerst aan Aristobulus de vrijheid schonk, om hem tegen het met Pompejus verbondene Jeruzalem te gebruiken, veranderde van gezindheid, nadat zijn beschermeling vermoord was, en Antipater zijne partij omhelsd, en voor hem tegen zijn mededinger gestreden had; hij vergunde den wederopbouw van Jeruzalems muren, en vergrootte het landsgebied der Joden. Maar na Cesars dood, 44, braken bange dagen aan; de Parthische inval, 40, maakte aan Hyrcanus' priesterschap een einde; Phasaël en Herodes, de beide zonen van den reeds vroeger, 43, gestorven Antipater, delven het onderspit, de eerste doodt zich zelf, en de andere vlucht naar Rome, terwijl Antigonus, laatste spruit van Aristobulus II, door de Parthen op den troon wordt gezet. Rome verklaarde Antigonus tot vijand en benoemde Herodes tot koning in zijne plaats; na drie jaren van kampstrijd, 37, valt Antigonus, de laatste Hasmoneër, onder het zwaard, en beklimt Herodes, de Idumeër, als knecht van Rome, den Joodschen troon, om straks plaats te maken voor Israëls feitelijken heer — Rome!

13. **Aan de oprichting van het goddelijk koninkrijk gaat eene reeks gerichten over de volkeren der wereld vooraf, die gesloten wordt met een gericht over de Macht der wereld zelve, welke zich, de aan Israël gegevene belofte der wereldheerschappij ten spijt, in het bezit van de aarde heeft gesteld.**

De profetie beperkt zich niet tot Israël; hierin juist toont zij, dat zij, wel ver van het woord eens nationalen Gods te zijn, dat van den

Regeerder der gansche wereld is, die recht heeft om tot alle volken te spreken. In dezelfde mate als haar gezichtskring zich verwijdt, kondigt zij de omliggende volken het godsgericht aan, ja, ten laatste daagt zij de gansche wereld tegelijk op eenen dag voor den rechterstoel van Israëls God. „Gij zult niet ongestraft blijven," zoo luidt Gods donderend woord tot de volken der wereld; „Ik roep het zwaard over allen, die op de aarde wonen," Jer. 25:29. Allernaast zijn het de kleinere, rondom Israël wonende volken, aan welke de ondergang wordt aangekondigd; het over hen gehouden strafgericht treedt reeds voor het eindgericht in, en brengt, voor sommigen een algeheele, voor anderen een gedeeltelijke vernietiging des volkslevens met zich. Maar hiertoe beperkt zich de wrekende gerechtigheid niet; integendeel zijn de gerichten over Ammon en Moab, Edom en Filistea, Tyrus en Sidon, Damaskus en Arabië slechts voorspelen van het gericht, dat God over de groote en geweldige machten uitgieten zal, die Hij tot vernietiging van het staatkundig leven dezer volken gebruikte. Daarom zegt Jeremia, nadat hij aan alle koningen „die nabij en die verre zijn," den drinkbeker des gerichts vertoond heeft, die hier voorgezet worden zal: „en de koning van Sesach," dat is, Babel, „zal na hen drinken." Op de aankondiging van het gericht over Babel loopen alle profetieën vóór de ballingschap als op de slotsom van Gods wegen uit. Vandaar schijnt het op den eersten aanblik alsof met Babels val het eindgericht over de wereldmacht en de oprichting des Godsrijks samentreft, vgl. Jes. 13:9—13, Hab. 2:14. Uit de latere profetie blijkt echter, dat met het over Babel gehouden gericht het einde zelf nog niet gekomen is; er is tusschen deze twee eene tijdruimte in, gedurende welke de Macht der Wereld hare geschiedenis uitleven moet. Babel zelf geeft slechts de type van een Babel, dat tegenover het nieuw-testamentisch Israël eene soortgelijke rol spelen zal, als het oude dat tegenover het oud-testamentisch Israël deed, Openb. 18; eerst met den val van dit nieuwe Babel is het einde aller Wereldmacht nabij gekomen. Rome is het wereldrijk waarin Babel herleeft, en eerst als dat rijk zich in zijne laatste, dat is, anti-messiaansche gestalte vertoonen zal, komt de ure, waarop Jehova, met hetzelve, alle macht, die zich over de erve der wereld stelde, voor goed ter nederwerpen zal, om er ruimte door te maken voor den scepter van den Menschenzoon. Daniël vooral verwijdt den profetischen gezichtskring; bij hem leeft de gedachte, dat het booze, niet in Babels woeden tegen het oude Israël, maar in Rome's woeden tegen den Messias, tot de mate van rijpheid komt, die het aan het eindgericht vervallen doet, Dan. 7:23—26. Hier hebben wij dan ook den „dag van Jehova" te stellen, van welken de andere profeten, met Joël aan het hoofd, Joël 1:15 en 2:1, veelvuldig spreken, de groote en vreeselijke dag van Jehova's toorn, op welken Hij al wat hoog is nedervelt, tot niets groot is dan Hij alleen, vgl. Zef. 1:7, 2:3; Mal. 4:1; Jes. 2:17, vgl. 5:16. Op dezen dag wordt de Wereldmacht vernietigd, terwijl de volken, die tot haar behooren, wel mede geoordeeld worden, maar toch zoo, dat zij na door vuur des gerichts gelouterd te zijn, in hunne overblijfselen, Zach. 14:16, toegevoegd worden aan den Messiaanschen scepter, Dan. 7:14, 27. Tegelijk met het gericht over de aardsche wereldmacht wordt een gericht gehouden in de Wereld der Geesten, volgens Jes. 24:21: „en het zal

geschieden te dien dage, dat Jehova bezoeking zal doen over de heirscharen des hoogen in de hoogte en over de koningen des aardbodems op den aardbodem." Het volgt uit de tegenstelling van de „heirscharen der hoogte" en de „koningen des aardbodems," dat met de eersten de machten der onzichtbare wereld worden bedoeld, over welke een gericht wordt gehouden, overeenkomende met het gericht over de machtigen der aarde. 't Is trouwens ook zeer in de orde, dat tegelijk met de machten dezer wereld al de hemelsche overheden worden nedergeworpen, die haar hebben opgehitst en gesterkt tegen het Rijk Gods, vgl. Dan. 10. Dat op dezen grooten dag van Jehova ook de schepping dreigt onder te gaan, Joël 2 : 31, Jes. 13 : 10, Zef. 1 : 15, kan niemand bevreemden, die den nauwen samenhang kent tusschen den loop der natuur en den gang van het Godsrijk.

14. Dit eindgericht draagt een sterk geteekend theocratisch karakter; het dient trouwens bepaaldelijk om de zonde te straffen, die tegen de Theocratie, dat is, tegen Jehova en Israël begaan is, om als teeken van de zegepraal des Godsrijks den smaad weg te nemen, waarmede God en de gemeente door de Macht dezer wereld overladen zijn.

Het is een opmerkelijk verschijnsel, dat de gerichten Gods in steeds klimmende mate een theocratisch karakter dragen, dat is, door God in hoedanigheid van Koning Israëls gehouden worden, met de naastliggende bedoeling, om het onrecht te wreken, Hem door de Heidenen in hunne krenking van Israël aangedaan. Terwijl de kinderen der eerste wereld en de oude Kanaänieten om hunne overtreding van de natuurlijke rechtsorde gestraft worden, zoo krijgt het gericht, na de oprichting der theocratie, een nog ernstiger karakter. Voorzeker blijft het dienen om elke verbreking van recht en orde aan de schuldige volken te wreken, Amos 2 : 1—3; maar toch komt steeds kennelijker uit, dat de verhouding, die de volken tegenover Israël innemen, beslissend is voor hunne toekomst. Want als zij Israël verdrukken, tasten zij Jehova zelven aan, en treedt Deze op, om met Israël Zijne eigene eer te wreken, Zich „heiligende door gerechtigheid," Jes. 5 : 16. Daaruit verklaart zich dat Gods gerichten over Farao, die Zijn volk tot slaaf maken, en over Amalek, die het in de geboorte verstikken wil, zulk een eigenaardig karakter dragen, dat van gerichten, waarin heiligschennis wordt gestraft; zij gaan daarom ook in zwaarte alle andere te boven. 't Is zoo, God zelf gebruikt de volken om Israël te tuchtigen, gelijk een vader, die zijne kinderen door zijne slaven kastijden doet; maar dit maakt de volken niet onschuldig. Want zij voltrekken het oordeel aan Israël niet in soortgelijken geest en onder soortgelijke omstandigheden als Israël dit indertijd aan de Kanaänieten deed, anders gezegd, niet krachtens een gebod en uit gehoorzaamheid aan een gebod. Integendeel doen zij het om er hunnen haat tegen Israël door te koelen. Dat toonen zij duidelijk, doordien zij de gerichten Gods over Zijn volk, niet met de rechtvaardigheid der engelen uitvoeren, maar met de alle perk en paal te buiten gaande woede der duivelen. Men hoore slechts wat God, Jes. 47 : 6, tot Babel zegt: Ik was op mijn volk een weinig toornig en Ik gaf het over in uwe hand; doch

gij beweest hun geene barmhartigheden, ja, zelfs over den oude maaktet gij uw juk zeer zwaar, zie ook Amos 1 : 3, 6, 9, 11; Obadja vs. 11; Ezech. 35 : 11; Zach. 1 : 15. Maar hoe zou het trouwens anders? Israël toch moet bemind worden of — gehaat; want het verklaart de goden der volken voor ijdelheden, door te zeggen, dat zijn God de eenig ware is, en het merkt de volken als de onreine massa aan, door zich het eenig volk te heeten, dat God Zich zelf heeft toegevoegd. Ja, het belijdt dat zijn God koning van hunne koningen, en heer hunner heeren is, die met hen doet, wat Hem behaagt, zoodat allen Zijnen raad en Zijn volk moeten dienen, of zij willen of niet. 't Is deze belijdenis, welke de Heidenen willen logenstraffen door Jehova's heiligdommen te verstoren en Zijn volk te verbannen; hebben zij het zoover gebracht, dan zeggen zij tot het vertreden volk: Waar is nu uw God? Ps. 42 : 11. Ja eene grenzelooze zelfverheffing maakt zich van hen meester; „Heah! zelfs de eeuwige hoogten zijn ons ten erve geworden," zoo roepen zij, Ezech. 36 : 2, en vragen er sarrend bij: „Wie is Jehova, dat Hij Jeruzalem uit onze hand redden zou?" Jes. 36 en 37. Maar zij vergeten dat zij zich alzoo des doods schuldig maken, en een zwaarder gericht over zich brengen, dan God door hunne hand over Israël uitgoot; want alle schepsel, dat zich in overmoed verheft, moet door gericht tot besef zijner nietigheid worden teruggebracht, Jes. 10 : 5—19. Ja, de volken weten niet, dat God, van zins zijnde om hen te richten, met opzet er hen toe overgeeft, om als roeden Israëls de mate hunner zonde vol te maken. Niet eer toch kan het eindgericht, dat de Macht der wereld onwaardig verklaart om er langer te zijn, intreden, vóór hare zonde, blijkens hare godslasterlijke zelfverheffing, voor zulk een oordeel haar heeft rijp gemaakt. Zoo is er dan eene toeneming in het kwaad: eerst zijn het kleine volken, rondom Israël, die zich ten doode toe verzondigen, en in het gericht, dat de wereldmachten over hen brengen, alvast tot waarschuwende bakens dienen; dan treden Assur en Babel op, terwijl na hen, in Syrië's lasterenden koning, de wereldmacht des ouden tijds hare zondemaat vol maakt, maar slechts als type van de macht der lastering, die in de dagen des nieuwen verbonds, tegenover het Israël des nieuwen verbonds, uit het nieuwe Assur en Babel oprijzen zal. Maar dan komt ook het eindgericht. Dat de profetie het houden laat in het dal Kedron, tusschen Tempelberg en Olijfberg, wijst zinnebeeldig aan, dat het dient, om de zonden te straffen, tegen Jehova en Israël bedreven. God heeft den loop der dingen zoo geschikt, dat het ook voor de volken der wereld in steeds uitgebreider, straks hen allen omvattenden kring, de vraag werd: wat waart gij voor Mij en de Mijnen, vgl. Matth. 25 : 32—46.

15. Alvorens God echter de Macht dezer wereld oordeelt, houdt Hij, door hare tusschenkomst, in het midden van Israël zelf een uitzuiverend gericht; steeds trouwens vangt het oordeel bij het huis Gods aan. Wat Babel, de eerste wereldmacht voor de vaderen was, zal Rome, de laatste wereldmacht, voor de zonen zijn; aan het overblijfsel van thans, wordt eerst na de weeën die deze dienaresse der goddelijke rechtvaardigheid er over brengt, het verwachte koninkrijk opgericht.

Steeds begint het gericht bij het huis Gods, vgl. 1 Petr. 4 : 17*a*, gelijk God spreekt bij Jeremia, hfdst. 25 : 29: „in de stad, die naar Mijnen Naam genoemd wordt, begin Ik te plagen"; hetzelfde wordt ook ondersteld overal waar gezegd wordt, dat God Zijn volk voor de oogen, Ezech. 5 : 8, of door de hand, Ezech. 16 : 37—41, der Heidenen straffen zal. Ja, in Israël zelf begint het gericht bij Jeruzalem, Jer. 25 : 29, en in Jeruzalem bij den Tempel, Ezech. 9. Het kan trouwens niet wel anders. Hoe zou de Rechter der wereld de volken oordeelen, vóór Hij in Zijn eigen huis recht had gedaan? Zouden zij Hem niet toeroepen: zuiver eerst uw eigen huis! Zoo slechts, als eerst eigen huis wordt gericht, wordt alle tegenspraak van den mond der vreemden afgesneden. Ook is het billijk, dat het vuur des toorns daar ter plaatse ontbrandt, waar de zwaarste schuld wordt gevonden. Maar waar is de schuld grooter dan onder een volk, dat, gelijk Israël, tegen een verbond in gezondigd heeft? Waar de hoogste openbaring der genade gevonden wordt, zal ook de ontzaglijkste kondgeving des toorns plaats grijpen. Allereerst is de wetenschap hiervan voor Israël zelf van gewicht; want het blijkt thans hoe ijdel het vertrouwen is, dat de Tempel het volk tegen een welverdiend gericht beschutten zou. Zal de Tempel het doen? Een Tempel stelt eer bloot, dan dat hij schuts geven zou, wijl de gerichten juist bij de heiligdommen beginnen. Maar ook voor de Heidenen is dit van beteekenis. Zij kunnen er uit zien, dat een God, die Zijn eigen huis niet spaart, het allerminst hen zal doen, Jer. 25 : 29, gelijk Petrus zegt: „als het oordeel begint bij het huis Gods, zoodat zelfs de rechtvaardige nauwelijks behouden wordt, waar zal dan de goddelooze en zondaar verschijnen?" In dien weg worden Israëls smaadheid en hoon een onderwijs en eene ontzetting voor de Heidenen, Ezech. 5 : 15. Men werpe hier niet tegen, dat de profeten somwijlen het gericht over Israël en de volken in éénen samenvatten, zooals Amos, hfdst. 1 en 2, dit zeer kennelijk doet. Deze samenstelling toch berust niet op eenen tijdrekenkundigen, maar op eenen zedelijken grondslag, nader gezegd, zij gaat uit van het beginsel, dat Israël door zijnen afval zich zelf teruggeleid heeft naar de rei der volken, waaruit God het door Zijne verkiezing naar voren gebracht had, en zij wil in het licht stellen, dat Israël tot straffe er voor nu ook op ééne lijn met de volken gericht worden zal, niet naar de barmhartigheid, waarmede het kind wordt getuchtigd, maar naar de wrake, die aan den vijand genomen wordt, vgl. Amos. 9 : 7, 8*a*. Ongetwijfeld blijft ook na al het gezegde ruimte over voor den waan, dat de wederopgerichte gemeente dit gericht reeds achter zich heeft, en diensvolgens gerechtigd is om van de toekomst niets dan het gericht over hare vijanden te verwachten. Heeft God Babel niet gebruikt om Israël te straffen? Welk gericht zou dan nog kunnen volgen anders dan dat over de wereld? En toch is het alzoo niet. Wel laat Zacharia terstond na afloop van de zeventig jaren der ballingschap een gericht tegen de Heidenen beginnen, die Juda verstrooid hebben. Zach. 1 : 18—21. Maar tegelijk, hfdst. 7 : 8—14, stelt hij het geslacht zijner dagen het lot der gestrafte vaderen tot een waarschuwend voorbeeld voor oogen, ja, hij kondigt het volk, hfdst. 11 : 16, eenen herder aan, die het vleesch der kudde zal verscheuren. Niet anders spreekt Maleachi. Eenen dag verkondigt hij, welks morgenrood vlam van een toornvuur is, en waarop

alle hoogmoedigen en goddeloozen de stoppels zijn, welke deze gerichtsdag in vlam zetten zal, hfdst. 4 : 1. Vóór hen had Daniël reeds met ronde, naakte woorden geprofeteerd, dat beide, Stad en Tempel, verwoest zouden worden, dezelfde stad, wier muren op bevel van Artaxerxes herbouwd waren, dezelfde Tempel, dien Darius tot zijne voltooiing had gebracht! Dan. 9 : 25. Zoo weerspreken de profetieën, die na de eerste wegvoering des volks gesproken zijn, kennelijk den waan, die zich van de wedergekeerden had meester gemaakt, alsof het gericht, door de oudere profeten aangekondigd, alreeds in het door Babels tusschenkomst gehouden oordeel zijne volle vervulling had gekregen. Babels macht herleeft zoo Israëls zonde herleeft, en beiden zullen herleven. Op dat nieuwe Babel, Rome geheeten, wijst Daniël, zonder het te noemen, als hij een volk aankondigt, (dat elke Jood het leze!) „welks einde zal zijn met eenen overstroomenden vloed," dat is, van welks legerscharen het einde niet te zien is, wijl zij tot achter den horizon zich verliezen; vgl. Dan. 9 : 26. Dat is het volk, dat stad en tempel verderven zal, vgl. Matth. 24 : 15; het doet brandoffer en spijsoffer, de beide hoofdbestanddeelen van den Levietischen eeredienst ophouden. En de krijg en de slachting duren tot het einde, dat is, de vijand legt de wapenen niet neder vóór hij alles verdaan heeft; want het besluit Gods houdt in, dat alles tot op den grond toe verwoest worden zal, en het staat zoo vast, dat het nimmer kan worden opgeheven, Dan. 9 : 26, 27*b*. Perzië moge Jeruzalem tot steun, Griekenland Jeruzalem tot loutering zijn, Rome is het Babel, dat Jeruzalem opnieuw, ditmaal langer dan zeventig jaren, vgl. Hos. 3, in ballingschap voeren zal. Tegenover Griekenland juicht, Zach. 9 : 13, tegenover Rome verstomt de profetie; eerst na vele dagen, op Patmos' hoogte, zal zij ook tegenover het nieuwe Babel haren triomfkreet opheffen, Openb. 18 : 2.

16. Dat er, alvorens het koninkrijk opgericht wordt, een gericht over de gemeente komt, zwaarder dan een te voren, verklaart zich uit hare verwerping van den Eenigen, die haar het koninkrijk hergeven kon, te weten, van den Messias. Hem toch erkent zij niet voor wie Hij zegt te zijn, omdat Zijne nederige, ja, verachtelijke gestalte haar onvereenigbaar schijnt met de Messiaansche waardigheid; zij beseft toch niet, dat Hij enkel als drager van de straf harer zonde zoo ellendig is.

Door de profeten na de ballingschap wordt het nakend gericht kennelijk met de verschijning van den Messias in betrekking gesteld. Maleachi heet, hfdst. 3 : 1—3, den dag van den Messias onverdraaglijk voor het volk: „wie," zoo vraagt hij, „zal bestaan als de Messias verschijnt? want Hij zal zijn als het vuur van een goudsmid en als de zeep eens vollers," die al het schuim wegnemen en slechts het goede overlaten. En naardien het bederf, blijkens Maleachi's scherpe kritiek over het volk, algemeen is, zoo laat zich vooruit berekenen, dat het gericht den volke slechts een klein overblijfsel laten zal. Verder nog gaat Zacharia; want terwijl Maleachi zich bepaalt om den verdorven staat des volks in het algemeen als aanleiding tot het Messiaansch

gericht voor te stellen, wijst Zacharia er op, dat juist in de verwerping van den Messias 's volks zonde zich openbaart en ten gerichte rijp maakt. Want hij laat een kwaden herder komen, die de vetten der kudde verscheurt, omdat de goede herder zijn wettig loon niet ontving, Zach. 11 : 12, 16. Dat twee profeten, die beiden spreken in een tijd, waarop een groot historisch gericht reeds achter den rug lag, nog weer een gericht aankondigen, dat in de Messiaansche dagen komen zal, is van groote beteekenis; want het doet ons zien, dat de aankondigingen van het komend gericht, die wij bij andere profeten aantreffen, geenszins in de Babylonische wegvoering, maar eerst in het Messiaansch gericht hare volle vervulling erlangen. Daniël trouwens, die evenals Zacharia en Maleachi, na de ontbinding der Davidische theocratie sprak, slaat denzelfden toon aan, hfdst. 9 : 26; hij laat Messias, den „Vorst," (niet Onias III „den Priester") uitgeroeid worden, „een niet-zijn hem!" maar daarop komt een volk „des Vorsten," dat is, een door den Messias zelven gezonden volk, om stad en heiligdom te verderven. Dat alles werpt nu het volle licht op wat andere profeten in denzelfden geest gesproken hebben, bepaaldelijk op Jesaja's aankondiging, dat Jehova zelf den twee huizen van Israël, dat is, het geheel der natie, tot een steen des aanstoots en tot eene rots der struikeling zou zijn, en den inwoners te Jeruzalem tot een strik en tot een net, zoodat velen onder hen struikelen, en vallen, en verbroken zouden worden, verstrikt en gevangen, hfdst. 8 : 14, 15, vgl. Lukas 2 : 34, Rom. 9 : 33, 1 Petrus 2 : 7. Naaste aanleiding hiertoe geeft de blindheid waarmede het volk, volgens Jes. 6 : 9—10, van Jesaja's, ja, reeds van Mozes', 2 Cor. 3 : 13, dagen af, geslagen is; deze blindheid toch verhindert het om de heerlijkheid van Christus te aanschouwen, verborgen als zij is achter den sluier Zijner nederige verschijning. Ook dit is met zoovele woorden geprofeteerd in Jes. 53. Daar toont de profeet ons den „knecht Jehova's," blijkens de koninklijke toekomst, hem in vs. 12 aangekondigd, kennelijk de Messias, in eene gestalte, die zich door het gemis van alle gestalte kenmerkt. Reeds de voorwaarden voor zijnen groei waren zoo ongunstig mogelijk; als een rijsken slechts rees hij op, en op dorren bodem moest hij groeien, vs. 2; hij zelf was een man van smarten, ten laatste bijna geen mensch meer, vs. 2, 3, zoodat elk zijn aangezicht van hem afwendde. Men oordeelde over hem gelijk de vrienden over Job, namelijk, dat hij om eigene overtreding door God geplaagd werd; en toch was het zoo niet. Ja, niet van hem, maar van zichzelven had men het hoofd moeten afwenden: want in den last, dien hij torscht, draagt hij de straf onzer zonde, zoodat allen in zijn lijden als in een spiegel zien kunnen, wat zij zelven waardig zijn. Wie wij zijn blijkt in hem; want hij draagt onze zonden! Maar hoe zou de gemeente hare eigene zonde in hem gestraft zien, nu zij zoo hoogen dunk van zich zelve heeft, wanende dat hare gerechtigheid ruimschoots toereikt om haar bij God te dekken? Zelfs al was er niets van geprofeteerd, zou men reeds uit Israëls streven om zich uit werken der Wet bij God gerechtigheid te verwerven, kunnen afleiden, dat het zich tot zijn eigen verderf ergeren moest aan een Messias, die zich ten schuldoffer stelde, om langs dezen weg zich den volke voor te stellen als zijn eenige gerechtigheid. Met opzet echter liet God vooraf ook aankondigen, dat de Messias het

geheel des volks ten val, enkelen slechts tot opstanding gezet was; zóó echter richtte Hij deze aankondiging in, dat zij alleen door het oor, dat Hij zelf opende, kon worden verstaan, naardien eene profetie, die de wetenschap dezer dingen vooraf tot gemeengoed des volks had gemaakt, der geschiedenis geenen vrijen loop gelaten, en Israël met de mogelijkheid om zijnen Messias onwetende te verwerpen, de kans der toekomstige wederaanneming benomen hebben zou.

17. Gods raad wordt echter door Israëls verwerping van den Messias niet te niet gedaan; veeleer dient Israëls boosheid om den Godsraad omtrent den Messias te vervullen, dezen namelijk, dat de Messias zelf de Priester zal zijn, die door de offerande zijns lichaams de ongerechtigheid der gemeente wegneemt, en haar de volle gemeenschap met God opent.

Kennelijk kondigt de profetie aan, dat de Messias door lijden eene verzoening tot stand brengen zal, die tot grondslag dienen moet van een nieuw verbond, hierin van het oude onderscheiden, dat de zonde niet slechts vergeven, maar ook vergeten wordt, zoodat harer in eeuwigheid geene gedachtenis meer is, Jer. 31 : 34*b*. Stelselmatig voorzeker behandelt zij de leer van den lijdenden Messias niet; zij levert wel alle stukken, waaruit het Messiaansche beeld samengesteld is, maar laat het aan ons over om deze zóó ineen te zetten, dat het beeld zelf voor onze oogen verrijst. Het zou toch met den Goddelijken raad, dat de Christus niet door zijn volk gekend worden zou, niet wel overeenkomen, dat hij vooraf door de profetie anders dan aan het geloof herkenbaar werd gemaakt. Hierdoor nu verbergt zij wat zij openbaart, dat zij op de eene plaats spreekt van een knecht des Heeren, die zich ten schuldoffer stelt, en op eene andere plaats van eene Spruite Davids, die in heerlijkheid aan de spits der gemeente optreedt, en voorts ons naar de plaats laat zoeken, waar zij deze twee tot een en denzelfden verklaart. Wie hier niet zoeken wil zal ook niet vinden; daarom kwam het oude Jodendom tot de dwaze slotsom, dat de profetie eigenlijk van twee Messiassen spreekt, van een lijdenden, den zoon van Jozef, die in den strijd tegen Gog vallen zal, en van een heerlijken, den zoon van David, die zijns vaders kroon zal dragen. Zacharia echter, de profeet, die het grootsche werk der wederoprichting van den Levietischen dienst des heiligdoms leidde, geeft ons den draad van het weefsel in handen. Doet reeds de titel „knecht van Jehova" in Jes. 53, wegens de omstandigheid, dat dezen het brengen van een schuldoffer, vs 10, wordt toegeschreven, aan een „priesterlijken" knecht denken, Zacharia maakt dit vermoeden tot zekerheid. Hij toch draagt de hier gegevene beeltenis op den algemeen verwachten Davidszoon over, om daardoor de laatste hand aan de profetische schilderij zijner voorgangers te leggen. Immers nadat hij, hfdst. 2, aan de gemeente der wedergekeerden den troost heeft gegeven, dat God het hoogepriesterlijk ambt weer hersteld heeft, tot een teeken er van, dat de zonde der gemeente weggenomen, en Zijne gemeenschap met haar weer aangeknoopt is, zegt hij dat de toekomst nog iets beters brengen zal. Want is de hier tot stand gekomene verzoening nog slechts onvolkomen, eens komt er een dag, waarop de ongerechtigheid des lands in eens voor eeuwig wordt weg-

genomen, zoodat zijn morgenrood eene eeuw van storeloozen vrede aanbreken doet, hfdst. 3 : 13. Dat zulks door hoogepriesterlijke tusschenkomst geschieden zal, spreekt bij den profeet van zelf; de profetie zou trouwens geheel en al buiten de door het Mozaïsme getrokkene lijnen treden, liet zij de verzoening, ja, nog wel de volkomene, zonder hoogepriesterlijke bemiddeling, enkel door eene goddelijke verklaring intreden. Maar wat hier van zelf spreekt wordt straks onomwonden gezegd, hfdst. 6, alwaar de profeet bepaaldelijk een hoogepriester aankondigt als de man, die den Tempel van Jehova zal bouwen. Men zegge niet dat hier van geheel iets anders sprake is dan zooeven, hfdst. 8 : 9, namelijk van den opbouw eens steenen tempels; met dit werk toch was men reeds tijdens Zacharia's optreden bezig, 520—518, en na verloop van twee jaren, 516, werd het onder leiding van den thans dienenden hoogepriester Josua volbracht. Zacharia wil zeggen, dat de gemeente zelve tot een tempel zou worden gemaakt, dat is, zoo ten volle van hare ongerechtigheid gezuiverd, dat God zelf, die Zich tot dusverre steeds in een eigen huis op een betrekkelijken afstand van Zijn volk gehouden had, in haar midden zou kunnen wonen, gelijk weleer in den tempel van Jeruzalem. En wie is nu de hoogepriester, door wiens tusschenkomst de gemeente tot eene waarlijk geheiligde wordt? Niet Josua; Josua dient slechts, als de profeet de gouden en zilveren kroonen op zijn hoofd zet, vs. 11, om hem zinnebeeldig voor te stellen. 't Is de Zemach, de Spruite, van wien reeds Jesaja, hfdst. 4 : 2, en Jeremia, hfdst. 23 : 5; 33 : 15, gesproken hebben, dien God David verwekken zou, de Koning Messias. Deze koning is dus ook, ja, vóór alles, priester; hier spreekt Zacharia juist als David het deed, in Ps. 110, toen hij zijnen zoon en Heer door den Geest het eeuwige priesterschap aankondigde, naar Melchizedeks ordening. Het offer, waardoor hij, op éénen dag, de gemeente zóó volkomen ontzondigt, dat God in haar midden kan komen wonen, is, volgens Jesaja 53 : 10, dat zijns eigenen levens: zijne ziel, anders gezegd, zijn bloed, stelt hij tot een schuldoffer, dat is volgens het begrip dat aan deze offersoort ten grondslag ligt, tot een offer, dat dient om de schennis van het recht niet slechts te boeten, maar ook te herstellen; in dat offer toch is het moment van genoegdoening het wezenlijke. Dan zal hij, volgens Zacharia, de door hem waarlijk wederopgerichte gemeente als een priesterlijk koning regeeren; hoe zou trouwens anders 's volks bestemming om priester en koning in éénen te zijn, in zijn vertegenwoordigend hoofd zijn vervuld? Jesaja zegt in andere woorden hetzelfde, als hij hem een deel laat geven van velen, en de machtigen uitdeelen doet als een roof, omdat hij zijne ziel uitgestort heeft in den dood, en met de overtreders gesteld is geweest, en veler zonden gedragen heeft, en voor de overtreders ingetreden is, hfdst. 53 : 12. Zoo duidelijk kondigt aldus de profetie den Messias als priester en offer aan, dat er wel eene opzettelijke bedekking der oogen noodig is, om te voorkomen, dat Israël haar lezen zou, zonder het te merken.

18. De profetie geeft eene duidelijke vingerwijzing, om ons te laten zien, dat de Messias niet hier op aarde, maar slechts in den hemel zelven, tot zijne eere en zijnen troon komen zal; want ofschoon hij van tusschen de dooden opstaat, keert hij niet terug

tot het Jeruzalem, dat op aarde is, aangezien hem hier boven een Jeruzalem wordt gegeven, alwaar de beloftenis, dat hij koning en priester in éénen zal zijn, aan hem wordt vervuld.

Uit de profetie, dat de Messias den beiden huizen Israëls, Juda en Efraïm, tot een val wordt, merken wij dat zijne komst onder het historisch bondsvolk vooreerst ten minste geen ander spoor achter laat dan een nieuw gericht der verstrooiing onder de Heidenen. Maar hierbij schijnt hij zelf de meeste schade te hebben; wordt toch het volk verworpen, tot welks koning hij bestemd is, wat komt er dan van zijn koningschap? Het schijnt wel als moet hij zich thans met een titel zonder gezag vergenoegen; en wat is een vorst zonder volk? Toch is het onmogelijk dat Israëls weigerachtigheid om het koningschap van den Messias te erkennen, diens verheffing tot den koningstroon tegenhouden zou; het lot van den Messias kan niet afhankelijk zijn van de willekeur der stervelingen. Wat dan? wordt thans de vraag. Wel stelt de profetie dit vraagstuk niet, gelijk wij dit hier ter plaatse doen, maar dat zij er mede gerekend heeft, en evengoed als later de historie, ons de stoffe levert, waaruit zich het antwoord laat geven, zal ons blijken. Denzelfden Messias toch, dien zij, Micha 5 : 1, uit Bethlehem Efrata voortkomen doet, laat zij, Dan. 7 : 13, met de wolken des hemels tot ons komen. Beide, schijnbaar met elkander strijdige aankondigingen, vereenigen zich slechts, ingeval de uit Bethlehem voortgekomene Messias, na zijne uitwerping uit Israël, naar de hemelen overgeplaatst is, om straks vandaar opnieuw, als heer der onsterfelijke wereld aan ons, schepselen van vleesch en bloed, te verschijnen. En dat het ook werkelijk alzoo is, is ons reeds vroeger gebleken, wij merkten reeds uit Davids profetie, dat hij in het graf geene verderving zou zien, maar op het pad des levens gebracht, en in de hemelen opgenomen worden, om tot aan den dag, waarop zijne vijanden onder zijne voeten werden gezet, aan 's Vaders rechterhand in den troon te zitten. Zoo is dan het vraagstuk opgelost; het blijkt dat Israël wel van David afvallen kan, maar buiten machte is om Davids kroon weg te nemen. De eenige wijziging, die, om zoo te spreken, wegens zijn ongeloof, in het Messiaansch program aangebracht is, valt den Messias zelven ten goede, naardien zijne verheffing tot den troon thans buiten de lijn der historie geplaatst, en naar de hemelsche wereld zelve overgebracht wordt. In plaats van een historisch feit wordt zij een hemelsch feit; hierboven zal de Messias zijn. Daar zal hij zijn Juda en Jeruzalem hebben, en in hun midden zijn troon en zijn altaar, vanwaar hij de werkingen zijner kracht en genade laat uitgaan naar deze wereld. Daarom spreekt Jesaja, na van Christus' lijden en verheerlijking gesproken te hebben, hfdst. 54 : 1, geene troostwoorden tot het aardsche Jeruzalem; 't is tot het hemelsche, dat hij zich richt, vgl. Gal. 4 : 26, als hij het beveelt om zich te verwijden, wijl het de velen in zich ontvangen zal, wier zonden de Messias heeft gedragen, tot voorraadschuur geworden waarin de vrucht zijns doods verzameld wordt. Niet het aardsche, maar het hemelsche Jeruzalem zal hem als koning en priester binnen zijne muren ontvangen; daar zal zijne heerlijkheid blinken, waar God Zijne heerlijkheid afschijnen doet, zoodat beider glans als tot éénen glans ineenvloeien zal. Is het dan zoo, dat de belofte aangaande de

verheerlijking van den Messias, hare vervulling in den hoogsten der hemelen ontvangt, dan moet men de waarachtigheid dezer belofte niet afmeten naar wat ons het aardsche Jeruzalem met zijne kinderen te aanschouwen geeft. Wat roept dan het ongeloof dat de profetie ijdel is? zij heeft alreeds in de hemelen hare vervulling gekregen, zoodat slechts een wolkensluier behoeft te worden weggenomen, en aller oog zou het zien. Alzoo komen wij tot de belangrijke slotsom dat de Messias niet hier, maar eerst in den hemel, tot zijn hoogtepunt komt. Wij zien hier trouwens eene wet geopenbaard, die voor al het geheiligde geldt, dat onder den hemel gevonden wordt, deze namelijk, dat het, met achterlating van alles aan zich, wat slechts tijdelijke beteekenis heeft, ten hemel moet opvaren, om daar te worden, wat het naar zijne bestemming worden moet. Hier worden de dingen geboren, maar meer ook niet; later moeten zij van hier, wijl zij niet in den moederschoot des aardschen, maar slechts in den moederschoot des hemelschen levens kunnen rijpen tot de volkomenheid. Het heilige is eene hemelsche plant, die herwaarts op dezen kouden bodem overgebracht, er niet in bloei komen kan, zoodat zij, om tot haren bloei te geraken, weer naar haar eigen vaderland teruggebracht moet worden. Hoe zou het ook anders? Het betaamt niet, dat de aarde iets volmake, om het dan den hemel aan te bieden; te volmaken komt slechts den hemel toe. Maar wat de hemel ter volmaking van de aarde ontvangt, geeft hij straks verheerlijkt aan haar weer; daarom zal hij eens den Christus, met zijn Jeruzalem, aan de aarde wedergeven; met Hem gaat het, gelijk met Zijn volk, van de aarde, door den hemel henen, naar de aarde terug. En zoo zal het koninkrijk niet eene vrucht der historie, maar eene gave des hemels zijn.

19. Al wordt de Messias eerst in de hemelen verheerlijkt, zoo is Israël deswegens niet geheel prijsgegeven; integendeel wordt alvast uit Israël eene gemeente van eerstelingen te voorschijn gebracht, straks door ingelijfden uit de volken gesterkt; van het hemelsch Jeruzalem uit, de rijksstad des met eer en heerlijkheid gekroonden Messias, wordt op haar de beloofde Geest uitgestort, die hare kinderen tot den zoonsrang verheft, zoodat zij het toegezegde heil deelachtig worden, voorzoover dit voor de wederoprichting des koninkrijks mededeelbaar is.

Kennelijk leert de profetie aan haren opmerkzamen onderzoeker, dat de verplaatsing van het zwaartepunt der heilshistorie naar den hoogsten der hemelen, de wereld niet tot schade, maar eer ten bate is. Jesaja toch noemt het hemelsche Jeruzalem welgelukzalig, wijl het eene moederstad geworden is van tallooze kinderen, hfdst. 54 : 1. God trouwens liet Israël te midden van het gericht een overblijfsel naar de verkiezing der genade, tot een teeken, dat Hij onder den toorn des ontfermens gedenkt, Rom. 11 : 1—5. Dit is het „heilig zaad," waarvan Jesaja zegt, hfdst. 6 : 13, dat het na 's lands verwoesting overblijven zal, zoodat Israël den boom gelijk is, die na afwerping der bladeren, nog kracht overhoudt, om nieuw loof voort te brengen. Dit overblijfsel wordt het hemelsch Jeruzalem toegevoegd; is de gemeente

hierboven de moederstad, de gemeenten hier beneden zijn hare dochteren, hare koloniën, die haar vertegenwoordigen op aarde en harer burgerrechten deelachtig zijn. Daarom wordt het gedoopt in den levensstroom des Geestes, die van het hemelsch Jeruzalem uitgaat, er ontspringende uit den troon van den verheerlijkten Messias. Hiermede wordt de oude profetie van Joël vervuld, hfdst. 2:28, later door Ezechiël herhaald, hfdst. 36:25—27; 't is die van de uitgieting des Geestes op allen, zonder onderscheid, om hen te maken tot mannen, die de woorden der profeten spreken, en de werken der profeten doen. Men toont weinig begrip van het hier geprofeteerde te hebben, zoo men er de wedergeboorte der gemeente in aangekondigd ziet; niet over een overgang van het zedelijke tot het geestelijke leven is hier sprake, maar van eene opklimming uit den kinderlijken tot den mondigen staat. Op den Pinksterdag wordt het leven niet uit den doodstaat, maar uit den kinderstaat te voorschijn gebracht. Naaste grond hiervan is de verzoening, die door den Messias tot stand is gebracht; krachtens hare volkomenheid toch ontvangen de geloovigen, bij de vergeving der zonden, die zij met de vromen des voortijds gemeen hebben, iets meer dan deze. Deze toch kregen er ja ook toegang door tot God, maar slechts voorzoover Hij zich tijdens de Wet voor Zijne kinderen toegankelijk stelde, namelijk in het aardsche heiligdom en door aardsche tusschenkomst. Zij echter ontvangen met de vergeving der zonden, het recht, om als meer dan knechten behandeld te worden, Gal. 4:1—7, namelijk, om zonen te zijn; hun kindschap toch is dat des hemelschen, niet des aardschen Jeruzalems, vgl. Hebr. 12:22—24. Daarom verkrijgt zij thans, elk harer leden in zijne mate, in den wettigen weg, wat de mensch in het paradijs had pogen te rooven, gemeenschap namelijk aan het weten en kunnen Gods; dit blijkt uit hunne kennis van Zijnen wil en uit de meesterschap van hun woord over de stof. Echter springt het in het oog, dat eene profetie, die het hemelsche Jeruzalem tallooze kinderen aankondigt, niet vervuld kan zijn in het gering overblijfsel, waaraan de belofte des Geestes wordt bevestigd. Vandaar is het zeer in de orde, dat de profetie van eene inenting der heidenen op Israëls van takken en bladeren beroofden stam spreekt. Slechts als onder een deksel doet zij dit echter, zoo, dat eene nadere openbaring noodig is, om haar te verstaan, Efeze 3:5—6. De profetieën, dat de heidenen als „vreemdelingen en bijwoners," Israël toegevoegd zullen worden, grijpen echter niet in dit, maar in een later tijdperk der historie in; van de inlijving in Israël, welke wij hier bedoelen, is slechts enkele male sprake, zooals in Ps. 87, alwaar de heidenen als ingeborenen des huizes, en alzoo, om met Paulus, Efeze 2:19, te spreken, als „medeburgers der heiligen en huisgenooten Gods" worden voorgesteld, en in Zach. 9:7, alwaar de Filistijn gelijk gesteld wordt met een Vorst van Juda. Niet minder is hiervan sprake in Hos. 1:10, alwaar God zegt, dat het getal der kinderen Israëls, in spijt van de verwerping Israëls, talloos zal zijn; want Hij zal de takken der heidenen in de plaats der takken Israëls stellen, vgl. Rom. 9:25, 26; 11:17. Hierin handhaaft Hij den regel Zijner trouwe aan Israël, dezen namelijk, dat Hij Israël steeds een zaad overlaat, om te voorkomen, dat het uitsterve, als het den ban der onvruchtbaarheid over zich brengt, al zal Hij het daartoe ook heidenen tot kinderen geven, Jes.

1 : 9, vgl. Rom. 9 : 29. De later zoo belangrijke vraag of de aldus gevormde Messiaansche gemeente alsdan nog aan den Mozaïschen dienst onderworpen blijft, wordt door de profetie nog niet gesteld. Dat Daniël echter, in aansluiting aan Hos. 3 : 4, eene verwoesting van het heiligdom aankondigt, brengt vanzelf mede, dat ook de Mozaïsche eeredienst ophouden zal, wijl er voor dezen buiten den tempel geene plaatse is.

20. Dat eindelijk al Gods wegen uitloopen op de onderwerping aller volken aan den Messias en zijn Israël, is de allesbeheerschende grondtoon der profetie; instede van door de Macht dezer wereld zullen de volken geregeerd worden door de Macht uit den hemel. De belofte Abrahams, dat zijn zaad de wereld erven zal, wordt door tusschenkomst van den Messias in den omvangrijksten zin des woords vervuld.

Terwijl de Messias aan de Macht dezer wereld een einde maakt, richt Hij aan Israël Zijn koninkrijk op, Dan. 7 : 14, 27. Dat niet slechts de harten der menschen, maar, gelijk het letterlijk bij Daniël heet, de „grootheid van de koninkrijken onder den ganschen hemel" aan Hem en de zijnen gegeven wordt, wijst duidelijk aan, dat wij hier niet bloot aan eene geestelijke, maar wel degelijk evenzeer aan eene tastelijke heerschappij te denken hebben. Zij vormt het groote keerpunt in de geschiedenis der wereld; deze houdt voortaan op iets voor zich te zijn, van de geschiedenis des Godsrijks onderscheiden, en valt met haar saam. Had het hemelsch koninkrijk, tijdens het eeuwenlange gericht over Israël, onder de volken dezer wereld slechts koloniën in de gemeenten, die het vertegenwoordigden, nu heeft het de volken zelven; de koninkrijken dezer wereld zijn geworden van onzen God en van Zijnen Christus, Openb. 11 : 15. De profetie hiervan laat echter nog ruimte over voor de vraag, of wij door het „volk der heiligen" waaraan de rijken dezer wereld gegeven worden, het aardsche, dan wel het hemelsche Israël moeten verstaan. In elk geval blijkt uit de uitdrukking in Dan. 7 : 27, „den volke der heiligen der hooge plaatsen," dat wij hier niet bij uitsluiting, zelfs niet allereerst, aan het historische, nog op aarde zich bevindende Israël te denken hebben, maar aan het hemelsche Israël, dat der uitverkorenen uit Jacobs zaad, en der uitverkorenen uit de Volken, die door den hemel van de aarde ingeoogst zijn. Maar toch schijnt het niet gepast om de vervulling der belofte omtrent de wereldheerschappij uitsluitend tot het hemelsche Israël te beperken. De profetie trouwens maakt, behalve bij Daniël, zulk een onderscheid, als het hier aangegevene niet; zij spreekt van Israël zonder meer, en laat den indruk bij ons na, dat aan een overblijfsel uit het hier op aarde onder de volken verstrooide Israël, de heerschappij over de volken zal worden verleend, vgl. Amos 9 : 11, 12, 14, 15; Zef. 3 : 20. Het is niet onmogelijk dat de samenvatting van beide voorstellingen ons gegeven wordt in de telkens terugkeerende profetieën omtrent de hereeniging van Juda en Efraïm. Van zulk eene hereeniging spreken Hosea, hfdst. 3 : 5, Jeremia, hfdst. 30 : 3, en het uitvoerigst Ezechiël, hfdst. 37 : 15—24, alwaar hij ze voorstelt onder het beeld van de twee houten, het eene voor Juda, en het andere voor Efraïm, die in zijne

hand tot één hout werden. Het is zoo, op den eersten aanblik schijnt hier niets anders voorzegd te worden, dan eene politieke hereeniging der twaalf stammen langs historischen weg. Maar bij deze opvatting stuiten wij op een gewichtig bezwaar. Kennelijk toch verlegt de profetie deze hereeniging naar een over onze tijden heenreikend tijdstip; volgens Hosea toch valt zij in na afloop van een lang tijdperk van verlatenheid, waarin de kinderen Israëls zonder koning en vorst, zonder offer en beeld, zonder efod en terafim zullen zijn, iets wat slechts op hunnen staat in onze dagen ziet; ook volgens Ezechiël valt zij samen met eene herleving des volks en eene terugvoering der verstrooiden naar hun vaderland, van welke de dagen na de Babylonische ballingschap op zijn best slechts een zwak voorspel leverden. Ligt alzoo de hereeniging nog in het verschiet, hoe is hare opvatting in aardschen, politieken zin dan te rijmen met het onloochenbaar feit, dat de tien stammen nergens meer te vinden zijn, maar reeds voorlang met de beide anderen zoo ineengesmolten, dat zij niet eens meer vaneen te onderscheiden zijn? In dezen zin was de hereeniging dan ook voor de apostelen een voldongen, verleden feit, vgl. Hand. 26 : 7, Jac. 1 : 1; hoe zou het dan der toekomst toebehooren? Ingeval wij er dan niet door te verstaan hebben, dat de twaalf stammen weer in politieken zin één worden, wat dan? Hier helpt ons Zacharia op den weg naar het antwoord, als hij, hfdst. 11 : 14, eene scheuring tusschen Juda en Israël aankondigt, die het gevolg is van eene verwerping van den Messias. Onmogelijk kan hier aan eene politieke scheuring worden gedacht, daar in Jezus' dagen geen politieke band tusschen deze beiden te breken was; slechts de geestelijke opvatting schiet over, die hier de scheiding des volks in een theocratisch Juda, dat den tweeden David trouw blijft, en een ontheocratisch Israël, dat den Messias verwerpt, aangekondigd ziet, gelijk zij zich na Salomo's dagen vooraf-beeldend in de volkshistorie vertoond had. Juda is met Christus uitgegaan buiten de legerplaats, en heeft in het hemelsch Jeruzalem zijn tempel en altaar herkregen; zij alleen zijn de echte Joden, Openb. 3 : 9; terwijl Israël, vertegenwoordigd door het aardsche Jeruzalem, den kwaden herder, Rome, prijsgegeven wordt, Zach. 11 : 16. Maar eens komen beiden weer saam, Zach. 12 : 5, maar zóó, dat Juda de voorste zal zijn, vs. 6, 7. Zeer ongezocht laat dit laatste zich toepassen op de hereeniging tusschen het Israël in den hemel en het Israël op aarde, zooals zij tot stand komen zal door de bekeering van het overblijfsel des historischen volks tot zijn verworpen Messias, Zach. 12 : 10, en door de verschijning der hemelsche gemeente tot inbezitneming van de koninkrijken der aarde. Hoe beider verhouding wezen zal kunnen wij ons niet voorstellen, daar ons de gegevens er toe ontbreken; het laat zich echter denken, dat het tot Davids kroon toegevoegd Efraïm soortgelijk het hemelsch Israël, dat het koninkrijk over de volken ontving, hier op aarde vertegenwoordigen zal, als het hemelsch Israël, dat nog op den scepter der wereld wacht, thans hier op aarde vertegenwoordigd wordt door de gemeente. Uiteraard brengt het eene belangrijke wijziging mede. Deze namelijk, dat het aardsche Israël, als vertegenwoordiger van een rijk, dat zijne macht over de volken der wereld uitgebreid heeft, niet gelijk de gemeente, die dit rijk in zijne tegenwoordige verborgenheid voor de wereld vertoont, lijdend, maar

veeleer heerschend onder de volken optreden zal, als orgaan van het hemelsch rijk op aarde.

21. De voorstelling, welke de profetie ons van het Messiaansche koninkrijk geeft, is die van eene heerschappij des vredes, uitgeoefend door den Christus, in hoedanigheid van zoon en erfgenaam Davids, en in vereeniging met Zijn Israël. Van deze heerschappij is Kanaän het plaatselijk uitgangspunt, en het uiterste der wereld de grens; op gerechtigheid gegrondvest, is zij rijk aan vrede voor den vrome, en slechts voor den zondaar een juk.

Dat de Christus Davids zoon zal zijn zeggen ons haast alle profeten. Eerst Amos en Hosea, van welke de eerste in het algemeen de wederoprichting van het theocratisch vorstenhuis aankondigt, hfdst. 9 : 11, de laatste een bepaald hoofd, David geheeten, als Israëls toekomstige heerscher aanwijst, hfdst. 3 : 5. Daarna Jesaja en Micha, Jes. 9 : 6; 11 : 1; 55 : 4; Micha 5 : 1—4; na hen de profeten uit den tijd der rijksontbinding, Jeremia, hfdst. 23 : 5; 30 : 9; 33 : 15 en Ezechiël, hfdst. 17 : 22, 23; 34 : 23, 24; 37 : 24; ten laatste, na de wederkeering, Zacharia, hfdst. 6 : 12, 13; 9 : 9; 12 : 8. Alzoo bereikt het huis van David in den Messias zijne verhevene bestemming; wat David zelf, en de vele vorsten uit hem, niet vermochten, doet hij alleen. Hij toch verwezenlijkt aan Israël het begrip der theocratie; een volk schept hij zich, gezalfd met den Geest, zoodat het den wille Gods verstaan en volbrengen kan, en tevens, met zijn hoofd, tot Hem naderen en namens Hem regeeren mag. Zoo wordt door Zijne tusschenkomst de belofte Abrahams aan het heilig zaad vervuld. Israël is een priesterlijk koningsvolk geworden. De Messias heeft geheel alleen de verzoening des volks tot stand gebracht, slechts gesteund door den Geest, die in zevenvoudige volheid, zonder mate alzoo, op hem rustte; maar in de vrucht zijns offerdoods doet Hij zijn volk deelen, niet slechts door het te heiligen, maar ook door het te verheerlijken. Zelf Heerscher aller volken, Micha 5 : 4, en Rechter der gansche wereld, Jes. 2 : 4, geworden, heft hij zijn volk tot zijne hoogte op. Onder hem maakt Israël zich op om de erve des aardrijks in bezit te nemen voor zijnen God, Jes. 66 : 19; het heerscht en oordeelt met hem, Amos 9 : 11, 12. Dan zullen de volken het volk vreezen, Micha 5 : 7, 8, dienen, Jes. 49 : 22, 23; 60 : 9; 61 : 5; 66 : 12, eeren, Jes. 60 : 11, 14, evengoed als zij het Israëls God zullen doen, Micha 7 : 17. Men wane echter niet dat het rijk van den Messias door geweld van wapenen opgericht of in stand gehouden wordt; zijn rijk is vrede, Micha 5 : 4, Zach. 9 : 10; onder zijnen scepter heerscht er vrede onder de menschen, Jes. 2 : 4; 33 : 20, ja zelfs onder het gedierte, Jes. 11 : 6—9. Israël woont weer in zijn land; dit zegt ons de profetie bij meer dan vijfentwintig gelegenheden, en in termen, die onmogelijk in allegorischen zin kunnen worden opgevat. Want het land, waarin zij wonen, is hetzelfde, dat God hun eertijds gegeven, Jer. 30 : 3, en waaruit Hij hen vroeger verbannen had, Jer. 32 : 37. Ook zegge men niet, dat de beloften omtrent de wederkeering naar het erfland alreeds in Zerubbabels dagen vervuld zijn. Een bezit des lands toch wordt aangekondigd, dat door geene uitwerping meer wordt gevolgd, Amos 9 : 15;

bovendien is nog nooit vervuld, wat Jer. 31 : 5, 6 aangekondigd wordt, te weten dat Samaria's land door Israël bewoond worden zal; ook wijst de omstandigheid, dat Israël in de dagen van Gog in het bezit van Kanaän wordt gevonden, kennelijk aan, dat het nog naar het erfland zijner vaderen wederkeeren zal, aangezien Gogs optreden niet dan kort voor den afloop der wereldhistorie plaats grijpt, Ezech. 38, 39. Thans heeft Israël vrede, want in het rijk van zijn Messias is het veilig, Micha 7 : 14 enz.; ook draagt het den smaad der volken niet meer, Ezech. 34 : 29, maar staat eervol als Gods erfdeel bij hen bekend, Jes. 61 : 6. Maar het glanspunt in het Koninkrijk is de Koning zelf; Hij is het sieraad en de glans der aarde, Jes. 4 : 2. Onder zijn bestuur wordt de aarde met de kennis van God overdekt, en verkrijgt gerechtigheid heerschappij tot aan het uiterste der aarde; ook kan geene vrees, dat zijn scepter straks voor een anderen plaats maken moet, eene wolk brengen aan den hemel der vreugde, daar zijne heerschappij geen einde nemen zal, Jes. 9 : 6. Voorzeker blijven ook na al het reeds gezegde vele vragen onbeantwoord over, en tot zoolang dreigt het gevaar, dat de een zich de Messiaansche heerschappij op zinnelijk-aardsche wijze voorstellen zal, en de ander de profetie zal vervluchtigen, door het Messiaansch rijk tot eene onzienlijk-geestelijke machtsbetooning te beperken. Eerst de profetie des nieuwen verbonds zal meerder, eerst de vervulling zelve het volle licht geven; intusschen staat als hoofdsom der profetie vast, dat de geschiedenis dezer aarde sluiten zal met zulk eene openbaring van Christus en Zijn volk aan de wereld, dat deze Zijn koningschap en dat zijner heiligen niet langer zal kunnen weerspreken en weerstaan, wijl zij zich even goed tot de zinnen als tot de conscientie richten zal.

22. Al zijn thans de Volken onder den scepter der wereldmacht uitgebracht, en onder den scepter van den Messias gesteld, zoo is hiermede echter niet alles volbracht, wat tot volmaking der theocratie geëischt wordt. Hiervoor toch is noodig, dat ook in het midden der Volken zelve door middel van gericht eene uitzuiverende scheiding tot stand kome; eene laatste en hoogste openbaring van den geest des kwaads in hun midden baant hiertoe den weg. De wereldgeschiedenis sluit met het volkerengericht.

Men houde wel in het oog, dat de tegenstelling tusschen de Volken en Israël in het Messiaansche rijk niet is opgeheven, gelijk dit thans in de gemeente het geval is. Zij blijft er voortbestaan, met deze belangrijke wijziging echter, dat zij beiden thans niet meer vijandig tegen elkander overstaan, maar samen de eenheid des Messiaanschen rijks vormen. Het Messiaansche volk heerscht over de volken der wereld; 't is het priesterlijk, koninklijk volk, waaraan de volken willens of onwillens gehoorzaam zijn, als aan het orgaan van den Koning der koningen, Vorst Messias. Duidelijk blijkt dat de verhouding alzoo is uit Amos 9 : 11, 12; daar ter plaatse toch maakt de profeet kennelijk onderscheid tusschen het herstelde koninkrijk van David en de onder Jehova's scepter gebrachte volken, en stelt hij de betrekking tusschen deze beiden alzoo voor, dat het huis Israëls al de volken erfelijk bezit.

Men lette er wel op, 't zijn geene van God vervreemde volken, over wie Israël heerscht, maar volken, over welke Jehova's naam genoemd wordt, welke uitdrukking, gelijk uit vergelijking met Deut. 28:10 blijkt, te kennen geven wil, dat zij in des Heeren gemeenschap zijn opgenomen, vgl. Zach. 14:16; Jes. 2:2—4; Micha 4:1, 2; Jes. 19:21—24. Dat Israël hen nochtans erfelijk bezit is opmerkelijk; het wijst aan dat wij ons, ten tijde dat deze profetie vervuld wordt, tusschen geheel andere verhoudingen bevinden, als gelden voor de dagen, waarop de enkele profetieën betrekking hebben, die van eene algeheele samensmelting der volken met Israël getuigen. Thans zijn de profetieën vervuld, die van oude dagen af eene uitbreiding der theocratie hebben aangekondigd, welke tot stand komen zou door de onderwerping der volken aan Israëls God. Zoolang er echter nog onder de volken der aarde met het Godsrijk onvereenigbare elementen zijn, is de vervulling der profetie, dat alle volken Jehova met een eenparigen schouder zullen dienen, nog niet volkomen, Zef. 3:9. Zal het waarlijk zoover komen, dan is noodig, niet slechts dat alle individuën, die zich als zondaars openbaren, door gericht van de wereld worden verbannen, maar ook, dat de volken in hun geheel verzocht worden, vgl. Openb. 20:8, opdat blijken moge, wie in hun midden zich slechts geveinsdelijk aan het Messiaansche gezag hebben onderworpen. Want dan alleen als het verborgen kwaad zich openbaart, kan het Messiaansche rijk er van gezuiverd worden; ook daarom ligt het kwaad onder den vloek van zich hier op aarde ten volle te moeten uitwerken. Dat er werkelijk, vóór de voltooiing der theocratie, zulk eene allerlaatste openbaring der zonde in het midden der Volkerenwereld plaats hebben zal, kondigt ons Ezechiël aan, hfdst. 38 en 39. Daar ter plaatse toch zegt hij, dat Gog, hoofdvorst van Mesech en Tubal, met een heirleger, waarin wij haast alle volken der wereld vertegenwoordigd vinden, tegen het heilig land en het heilig volk optrekken zal. Wat vroeger de wereldmachten deden, doen hier de wereldvolken; zij vallen Gods Volk aan, om hunne erve en macht aan zich te trekken, en alleenheerschers té worden op aarde. Dat is de grootste revolutie der historie! Maar zoo moet het juist komen, zal de wereld voor goed worden gereinigd; Ezechiël laat het ons gevoelen, als hij God zelf Gog roepen laat, om uit zijn land naar Immanuëls land op te trekken, opdat hij daar worde gericht. Want ten dage, dat Gog het heilig land ingedrongen is, laat God vuur en zwavel op hem en zijne benden regenen; slechts hunne lijken laten zij in Jehova's land achter. Dat deze gebeurtenis zeer hooge beteekenis voor de geschiedenis des Godsrijks heeft, blijkt uit de omstandigheid, dat zij „jaren lang" te voren is aangekondigd, Ezech. 38:17; ook hieruit wordt het merkbaar dat van haar af eene nieuwe openbaring van Gods heerlijkheid aan de Volken, en van Zijne genade over Israël dagteekent, Ezech. 39:21, 22. Wat de oud-testamentische profetie ons nog slechts in de schemering laat zien, zal straks de nieuw-testamentische in het volle licht zetten; zij zal ons de groote beteekenis van Gogs gericht doen beseffen, door ons te zeggen, dat het de deur opent tot voleindiging der richterlijke werkzaamheid Gods in 't gemeen. Want thans zullen ook de machten uit den hooge, die de Volken hebben verleid, voor goed worden geoordeeld, Openb. 20:10, vgl. Jes. 24:22, en komt er, door den afloop

van alle gericht over de levenden, ruimte voor het gericht over de dooden, Openb. 20 : 12, vgl. Dan. 12 : 2, en alzoo wordt de volmaking des Godsrijks ingeleid. Mogelijk heeft Zacharia, evenals Ezechiël, op dezen laatsten krijg der wereld tegen het Godsrijk het oog, als hij, hfdst. 14 : 2, alle Heidenen tegen Jeruzalem optrekken, maar tevens door Jehova's persoonlijke tusschenkomst verdelgen laat.

23. Eindelijk wordt ook de laatste vijand in de Messiaansche theocratie te niet gedaan: de dood. Hij wordt verslonden tot overwinning. In zijne vernietiging wordt het bewijs geleverd, dat het werk van den Messias volkomen is.

Het is der profetie niet genoeg om ons te zeggen dat het leven in het Messiaansche rijk belangrijk verlengd wordt, als ten teeken dat het opweg is zich door overwinning des doods te vereeuwigen, Jes. 65 : 20; zij gaat verder. Want zij kondigt eene toekomst aan, waarin de dood zelf vernietigd worden zal. De alverslinder zal ten laatste zelf verslonden worden; met ronde woorden toch zegt Jesaja, dat God den dood verslinden zal tot overwinning, hfdst. 25 : 8. Er treedt alzoo eene geheel nieuwe orde van zaken in, waarin geene plaats meer is voor den thans heel het menschelijk geslacht overheerschenden dood. Meer dan de heerschappij des doods, hij zelf neemt een einde; het sterven wordt onmogelijk. Hiermede is de laatste vijand op het heilig gebied der theocratie te niet gedaan; en dit zegt zoo onuitsprekelijk veel. Want het wijst aan, dat alles, wat den dood macht geeft, eveneens te niet gedaan is, te weten de schuld en het kwaad. Welk eene eere valt dan niet aan den Christus te beurt, als God door de vernietiging des doods voor aller oog toonen zal, dat Zijn Gezalfde een volkomen priesterwerk heeft gedaan, in de ontzondiging des volks een grondslag leggende tot de eeuwige alleenheerschappij des levens! Dat aan den dood meteen alles ontnomen wordt wat hij tijdens de vele eeuwen zijner heerschappij over Israël buit gemaakt had, spreekt te zeer van zelf, dan dat het betoog zou behoeven. De profetie kondigt het trouwens onomwonden aan. Daniël profeteert eene opstanding der rechtvaardigen, hfdst. 12 : 2. Opmerkelijk is het, en een teeken, hoe ver de Geest der profetie Zijne organen over de grenzen hunner bedeeling henen voerde, dat Daniël de rechtvaardigen ten eeuwigen leven opstaan laat; want de historie sprak tot dusverre slechts van eene opstanding, waarbij de opgewekte aan het zinnelijk leven, dat is, in den grond, aan den dood zelven wedergegeven werd. Evenzeer kondigt God door Hosea eene opstanding zijns volks aan, „Ik," zoo luidt het, hfdst. 13 : 14, „zal hen van het geweld der hel verlossen, Ik zal ze vrijmaken van den dood, o dood, waar zijn uwe pestilentiën, o graf, waar is uw verderf?" De dood heeft dit woord gehoord en gezwegen; want wat God hier gesproken heeft, berouwt Hem nimmermeer! Vooral lette men er op hoe Jesaja de overwinning des doods aan de wederopstanding der ontslapenen verbindt; want nadat hij, hfdst. 25 : 8, de vernietiging van den dood heeft aangekondigd, zoo geeft hij, hfdst. 26 : 19, ongevraagd het antwoord op de mogelijke bedenking: ja, wel zal de dood niet meer heerschen, maar hij heeft toch geheerscht, en de tallooze graven onzer vaderen wijzen aan, hoe machtig

zijn scepter was. Vervuld met den Geest, laat hij Israël alvast het lied der opstanding zingen: „Uwe dooden zullen leven, (ook mijn dood lichaam); zij zullen opstaan." Hoe trouwens zou God op den dag dat de dood wordt verslonden, Zijne dooden kunnen achterlaten in hunne graven, als blijvende teekenen van des doods vroegere macht? „Waakt op, en juicht, gij, die in het stof woont," zoo roept de Geest der profeten dan ook de ontslapene heiligen toe, tot een voorspel van wat geschieden zal, als de Messias zijne dooden wakker roept. „Uw dauw zal zijn als een dauw der moeskruiden, en het land zal zijne overledenen uitwerpen." Ja, als straks dauw des levens op den akker der dooden nederdrupt, dan zal hij, hoe lang hij ook vanwege den vloek onvruchtbaar was, zijne onsterfelijke vruchten dragen; als levenden werpt hij zijne dooden uit. Is het Gode genoeg om Zijne kinderen van de vier winden des hemels op te halen? Neen, ook uit het land der schaduwen brengt Hij ze terug. Dan weent Israël om zijne vaderen en kinderen niet meer; Jeruzalem krijgt al zijne zonen en dochteren weder, niet echter gelijk het ze verloor, maar heerlijk en herboren, elk begiftigd met het merk der onsterfelijkheid. Laat dan het lied der hope niet slechts hier boven op aarde, maar ook ginds, in de diepte der graven worden aangeheven; dat de gevangenen des doods den zang der bevrijding aanheffen, en dat de dooden zich gereed maken om op te staan. De profetie des ouden verbonds toch heeft niet vergeefs gesproken; en al is haar woord niet het laatste, daar ook die van het nieuwe over deze stoffe handelen zal, en „tijden en gelegenheden" aanwijzen, vgl. Openb. 20 : 4, 5, toch zal het elk later woord, en eindelijk ook den dood aan zich binden.

24. Uit de voorstelling, ons door de Oud-Testamentische profetie gegeven van de slotsommen der wegen Gods met Zijn Israël, blijkt ten duidelijkste dat zij vervulling zijn van alle tevoren gegevene heilsbeloften; een staat des heils toch geven zij ons te aanschouwen, die zich kenmerkt door de opneming des priesterlijken, koninklijken bondsvolks in de volle gemeenschap met God.

Tot de onderscheiding van een Messiaansch rijk, dat zijne bestemming bereikt heeft, als de laatste vijand, de dood, te niet gedaan is, en het rijk der goddelijke alleenheerschappij, wier vestiging door de nederwerping aller vijanden in het Messiaansche rijk voorbereid wordt, vgl. 1 Cor. 15 : 24—28, reikt de oud-testamentische profetie niet. Zij laat beide momenten der rijkshistorie als ineenvloeien; eerst de apostolische profetie zal hier onderscheiden. Maar toch omvat zij alle elementen in zich, waaruit zich eene voorstelling van de volmaakte theocratie samenstellen laat. Wat Johannes ons straks van het koninkrijk zeggen zal, dat na het jongst gericht op de vernieuwde aarde wordt opgericht, zal zich aansluiten aan wat de profeten des voortijds er reeds van hebben gezegd. Ook de profetie des ouden verbonds weet van eenen nieuwen hemel en van eene nieuwe aarde, die God scheppen zal, Jes. 65 : 17; 66 : 22. Zij leert ons dat al het bestaande voorbijgaat, heel dit leven, met zijnen nacht en met zijnen dag, ja, dat de vorige dingen niet meer herdacht zullen worden, noch opkomen in de harten, Jes. 65 : 17. Eene voorstelling geeft zij ons van het Jeruzalem der toekomst,

die zich verre verheft boven alles, wat op het gebied der aardsche werkelijkheid mogelijk is. Het is de koningsstad der aarde; want God woont er met Zijn volk, „daar is de plaats Zijns troons, alwaar Hij met de Zijnen samenwoont," Ezech. 43 : 7. De naam der stad luidt: Jehova is aldaar, Ezech. 48 : 35. De zon is er niet meer tot een licht des daags, en de maan verspreidt er haren glans niet meer; want God is haar tot licht en tot sierlijkheid, Jes. 60 : 19, 20. In haar wordt de stem der weening en des geschreeuws niet meer gehoord, Jes. 65 : 19; want God zal alle tranen van de aangezichten wegwisschen, Jes. 25 : 8. God zal er in een nieuwen tempel wonen; Ezechiël beschrijft hem ons, hfdst. 40—49, op eene symbolische wijze, die tot hare verklaring de vervulling zelve behoeft. Van dezen tempel stroomen de wateren des levens uit, die in diepte toenemen, naarmate zij zich verwijderen van hunne bron, Ezech. 47 : 1—5. Geboomte wast aan beide oevers van dezen levensstroom, welks vrucht tot spijze en welks blad tot heeling is, Ezech. 47 : 12. Steeds staan Jeruzalems poorten open; zij zullen des daags noch des nachts gesloten worden, opdat men tot haar inbrenge het heir der volken, en opdat hunne koningen tot haar worden geleid, Jes. 60 : 6, 7, 11, 13. Maar daar buiten zijn de zondaren; daar liggen de doode lichamen der lieden, die tegen Jehova overtreden hebben, want hun worm zal niet sterven en hun vuur niet uitgebluscht worden, en zij zullen allen vleesche een afgrijzen zijn, Jes. 66 : 24. Voorts is alles den Heere heilig; zelfs wat in het oude Jeruzalem onrein was, is thans gewijd, Jer. 31 : 38—40, en wat vroeger uitsluitend tot wereldsch gebruik diende, zal thans even heilig zijn als de gouden plaat aan 's hoogepriesters voorhoofd, Zach. 14 : 20. Is het niet, als men al deze voorstellingen hoort, als luisterde men naar Patmos' ziener? Ongetwijfeld, daar, in de beide laatste hoofdstukken van Johannes' Openbaring, is meer dan hier; maar wat hier is, is daar toch ook, ja, het is er niet als toevoegsel tot, maar als grondslag van zijne profetie. Kennelijk echter springt het in het oog, dat in de dagen der oude profeten nog een sluier, zij het ook een doorzichtige, gespreid lag over Gods verborgen raad om de dingen in de hemelen te volmaken, en ze, van daar uit, nederwaarts te laten dalen. Maar al blijkt alzoo dat het laatste woord eerst door den laatsten profeet wordt gesproken, toch levert datgene, wat de oude profeten ons van het voleindigd Godsrijk mededeelen, voldoende stoffe om te erkennen, dat in hunne voorstelling van het Nieuw-Jeruzalem Gods diepste heilsgedachte opgenomen is. Want zij geeft ons het beeld van een heilsstaat, gekenmerkt door de opneming van het priesterlijk-koninklijk bondsvolk in de volle gemeenschap met God. Abrahams kinderen dienen voor Gods aangezicht, en zijn Gods heerlijkheid deelachtig, terwijl heel de schepping onder hunne voeten is gezet. God heeft door God Zijnen raad vervuld.

ACHTSTE AFDEELING.

Israël in de volheid des tijds.

I.

's VOLKS STAATKUNDIGE TOESTAND.

1. Herodes, bijgenaamd de Groote, de Palestijnsche Koning, onder wiens regeering de ware Koning van Israël geboren werd, is geenszins eene overtollige figuur in de geschiedenis van het Godsrijk. Reeds hierom niet, wijl hij het vorstenhuis, op welks laatste spruiten Israëls hoop gevestigd was. nagenoeg uitroeide. Immers moest de ondergang van dit huis er het zijne toe bijbrengen om de Messiaansche verwachting in 's volks midden te doen herleven.

Ofschoon Herodes (vgl. bladz. 224) van 37—4 voor C. feitelijk koning van Palestina kon heeten, werd zijn gezag in het eerste tijdperk zijner regeering verre van algemeen erkend. De aanzienlijkste Joden van Jeruzalem kantten zich tegen den gekroonden Idumeër; zij wilden niet buigen onder den slaaf van Rome, die het heilig Jeruzalem veroverd, en de kroon der Makkabeën geroofd had. Zelfs nadat Herodes hunne kracht had gebroken, door 45 der voornaamste Joden, voor een groot gedeelte leden van het Sanhedrin, ter dood te brengen, was de rust nog niet hersteld. Het volk, door zoo strenge maatregelen getergd, haatte hem te meer; sommigen konden zelfs door folteringen niet bewogen worden om hem als koning te erkennen. Om Jeruzalem in bedwang te houden, versterkte hij den ouden burcht Baris, ten noorden van den Tempel gelegen, en ter eere van zijn beschermer, den Drieman Antonius, Antonia genoemd; een geheime politie en een machtig leger van huursoldaten deden het overige. Eerst trachtte hij het volk door eene vriendschappelijke houding tegenover de leden van het onttroonde Vorstenhuis der Makkabeën voor zich te winnen. Een huwelijk met Mariamne, kleindochter van Hyrcanus II, moest den indruk geven, dat hij zich als één met dat Vorstenhuis aanmerkte, en aan zijne kroon den schijn bijzetten, als werd zij wettig door hem gedragen. Daarbij zocht hij de stemming des volks ten opzichte van zijn persoon te verbeteren, door Hyrcanus te bewegen om van Babel, waar hij als Vorst en Hoogepriester door de Joden vereerd werd, naar Je-

ruzalem terug te keeren, en hem daar met vleierijen en titels te overladen. Maar de allicht niet ongegronde vrees, dat de Hasmoneërs hem zijne kroon zouden rooven, hield hem in voortdurende spanning, te meer, daar het volk nog steeds met trouwe liefde aan het oude Vorstenhuis hangen bleef. Vandaar nam hij al spoedig eene vijandige houding tegenover zijne Hasmoneesche verwanten aan. Hyrcanus kreeg wel de eereplaats bij de beraadslagingen en aan de gastmalen, maar niet het hoogepriesterschap; ook aan diens kleinzoon Aristobulus onthield hij deze waardigheid, en bekleedde er zekeren Ananaël uit Babylonië mede. Ten laatste werd hij door de kuiperijen van Alexandra, Hyrcanus' dochter, moeder tevens van Aristobulus, zijn zwager, en van Mariamne, zijne vrouw, genoodzaakt om aan Aristobulus het hoogepriesterschap op te dragen; alras echter liet hij den 17-jarigen jongeling te Jericho in het bad verdrinken, misschien wel omdat hij niet dragen kon, dat het volk met zoo vurige liefde aan dezen telg uit het oude Vorstenhuis hing, 35 v. C. In het jaar 30 doodde hij den tachtigjarigen Hyrcanus, een man, van wien hij zeker niets te vreezen had; een jaar later liet hij zelfs zijne eigene vrouw Mariamne ombrengen; eindelijk viel ook het hoofd van Alexandra. Nog rustte zijn zwaard niet. Na twaalf jaren zoekens vond hij eindelijk, in 25, de zonen van Babas, verwanten van het Makkabeeuwsche huis; nadat zij steeds als door een wonder aan zijne naspeuringen ontsnapt waren, werden zij ten huize van zijn eigen zwager Kostobarus, man zijner zuster Salome, ontdekt. Zij werden tegelijk met hun beschermer gedood. Volgde na deze bijna volkomene uitroeiing van het gevreesde huis, en zijne aanhangers, voor den tyran een tijdperk van rust, het einde zijner regeering was in onrust en bloedstorting aan den aanvang gelijk. Dat hij zijne zonen Alexander en Aristobulus, kinderen der ter dood gebrachte Mariamne, tot zijne opvolgers wilde, was Antipater, zijnen ouderen zoon, gansch niet naar den zin. Geholpen door zijne moeder Doris, benevens door Salome en Pheroras, Herodes' zuster en broeder, poogde hij Mariamne's zonen bij hunnen vader verdacht te maken, door hem te zeggen, dat zij van zins waren om het bloed hunner moeder aan huns vaders huis te wreken. Het zaad van den laster schoot in Herodes' argwanend hart welig op. Zijne verhouding tot de beide zonen werd steeds ongunstiger; hunne eigene onvoorzichtigheid, de trots van de Cappadocische koningsdochter Glaphyra, Alexanders vrouw, en het verraad van Bernice, Aristobulus' echtgenoot, en de dochter van Salome, goten steeds olie in het vuur. Eindelijk liet Herodes beide zonen te Samaria ter dood brengen, (7 v. C.) Er scheen wel een vloek over het Hasmoneesche Vorstenhuis gesproken te zijn. die niet rustte, voor alles, wat er toe behoorde, van de aarde was weggenomen. Drie jaren later oogstte Antipater de vrucht van zijne misdaad in; Herodes kreeg argwaan in hem en liet hem ter dood brengen. Vijf dagen later stierf hij zelf aan eene walgelijke ziekte, door het volk als een straf des hemels over zijne gruwelen aangemerkt, (4 v. C.)

2. Sneed Herodes de krachtigste loten van het Hasmoneesche Vorstenhuis af, hij wilde nog ergers doen; 't was zijn streven om de Spruite af te snijden, die God in zijne dagen uit den omgehouwen tronk van Isaï voortkomen liet. Hiertoe bleek hij echter

machteloos te zijn; Edom vermocht tegen Juda niets. Van Herodes' woeden tegen het Messiaansche kind van David getuigen echter de tranen van de moeders uit Bethlehem.

Niet minder gevaarlijk dan het streven zijner verwanten, om zich van zijnen troon meester te maken, moest aan Herodes de herleving van de eigenlijk gezegde Messiaansche verwachting toeschijnen. En toch begon deze verwachting juist in zijne dagen kennelijk te herleven. Ongetwijfeld droeg hij zelf hiertoe bij, doordien de uitroeiing van het Hasmoneesche geslacht, waarop de hoop des volks zich gevestigd had, de oogen der met zijn bestuur ontevredene menigte, onwillekeurig weer op de heilige beloften aangaande de herleving van Davids huis richten moest. Zelfs buiten Judea, niet slechts onder de uitlandsche Joden, maar, door dezer tusschenkomst, ook onder de heidensche volken leefde de verwachting dat zich eene nieuwe wereldmacht, uit Israël herkomstig, baan breken zou. De Romeinsche geschiedschrijvers hebben er getuigenis van afgelegd; Tacitus, Hist. B. 5, h. 13, weet dat de boeken der Joodsche Priesters een toekomstigen beheerscher der wereld aankondigen, en Suetonius, Vita Vesp. 4, zegt, dat er bij de Oostersche volken een oud en onwankelbaar geloof gevonden werd, dat de Koning der wereld uit Judea voortkomen zou. In de gestalte, waarin deze Messiaansche verwachting aangetroffen werd bij de stillen in den lande, de Simeons en de Anna's, boezemde zij Herodes voorzeker geen argwaan in. Hier toch verwachtte men in den Messias vóór alles den Vorst der gerechtigheid, die eene eeuwige vergeving van zonde aanbrengen, en den Geest der heiliging in 's volks binnenste geven zou. Zeker, nog meer zou hij doen, hij zou ook het rijk zijns vaders David oprichten; zij wisten het. Maar juist omdat zij dit wisten, hielden zij zich stil, en droegen zij met lijdzaamheid het juk der vreemden, als een straffe, die hun van God was opgelegd. Maar zooals de farizeeuwsche partij het Messiaansche ideaal opvatte, moest het een Vorst als Herodes wel uiterst gevaarlijk voor de rust zijns troons toeschijnen. Voor haar toch was de staatkundige onafhankelijkheid des volks het hoogste, met de heerschappij over de wereld in haren achtergrond; alles, de Messias niet uitgesloten, daalde bij hen af tot den rang van middel, om den Jood tot Vorst en Priester der wereld te verheffen. Het bevreemde ons dan ook niet, als wij in Matth. 2 lezen, dat Herodes zeer ontroerd werd, toen de wijzen uit het Oosten hem vroegen of hij hun den toekomstigen Koning der Joden aanwijzen wilde. Zij hadden immers zijne ster, het teeken zijner heerschappij, aan hunnen hemel zien verschijnen, en waren naar Judea gekomen, om hem te zoeken, of zij hem mochten aanbidden. Zelfs al had hij zelf niets van de Messiaansche belofte geloofd, en de duiding der ster als bijgeloof veracht, dan moest hem toch zulk eene herleving der Messiaansche verwachting hoogst onwelkom zijn, wijl zij als olie was, geworpen in den smeulenden gloed van het Joodsch patriotisme, dat elken dag zijnen troon en zijn huis bedreigde. Wat hij van de volkspartij te wachten had, nog pas kort te voren had hij het ondervonden, toen hij de meer dan 6000 farizeën, die hem en den keizer den eed der trouwe hadden geweigerd, eene belangrijke geldboete had opgelegd. Alras toch was hem gebleken, dat de vrouw van zijn eigen broeder Pheroras eene besliste aanhangster der Farizeën

was; want zij had voor hen de geldboete betaald. Tot dank er voor hadden de Farizeën haar gezegd, dat het Gods voornemen was, om het rijk aan Herodes en zijne nakomelingen te ontnemen, en het aan haren gemaal Pheroras, en den kinderen, die hij bij haar gewonnen had, te geven. En dat zij aan dezen nieuwen koning Messiaansche verwachtingen vastknoopten, blijkt uit hunne profetieën aangaande zijne toekomstige grootheid; ook voorspelden zij aan Bagoas, een gesneden kamerling, dat de nieuwe koning hem niet alleen als zijn weldoener en vader zou aanmerken, maar ook de kracht des lichaams schenken, die hem bekwamen zou zelf kinderen te verwekken, Joz. Oudh. B. 17, h. 3. Op het standpunt der bloot-wereldsche beschouwing, dat het zijne was, kon Herodes in den Messias niets anders dan een mededinger naar het rijksgezag zien; het lag dan ook op zijnen weg om met hem te handelen als met allen, van wie hij gevaar duchtte. Had hij de voorspellingen der Farizeën niet in hun eigen bloed tot leugen gemaakt, op den dag toen hij, met Bagoas, hunne voornaamsten ter dood brengen liet? Waarom zou hij dan de droomen der Wijzen niet ijdel maken door den moord op het kind van Bethlehem? Een man als hij, die reeds vroeger tegen zijn eigen huis had gewoed, en zich niet ontzien had om vrouwen op de pijnbank te folteren, deinst niet terug, waar het enkele kinderkens van een nauw meegeteld vlek geldt. Men werpe Mattheus' verhaal niet tegen, dat Jozefus niets van Bethlehems kindermoord zegt; wat toch is deze misdaad tusschen zoovele gruwelen in? Zoo zien wij Edom tegen David woeden; Herodes wil Davids huis ter wille van eigen huis vernietigen, de belofte Israëls ijdel maken, de hoop der wereld afsnijden, en hij vervult er, onwetende, slechts de profetie door, dat Rachel hare kinderen beweenen zou, weigerende, om getroost te worden, omdat zij niet meer zijn, Matth. 2 : 18. Zoo maakte Herodes de mate zijner misdaden tegen David vol; reeds vroeger toch, 9 v. C., had hij Davids graf geschonden, om te zien of Hyrcanus, die het vóór hem beroofd had, er nog iets voor zijne schatkist in had achtergelaten, Joz. Oudh. B. 16, h. 11.

3. Wat Herodes zelf in de plaats van het Messiaansche rijk, welks vestiging hij poogde te beletten, stellen kon, was niets dan eene knechtelijke regeering, wier vastigheid en heerlijkheid tot den prijs van Israëls schatten en heiligheden moest worden gekocht; zijne politiek beoogde eene valsche, anti-messiaansche verzoening der tusschen Israël en de Volken aanwezige tegenstelling.

Reeds bij zijne verheffing tot Tetrarch teekenden Juda's grooten protest aan; ook nadat Antonius, de Romeinsche Drieman, na den slag bij Filippi heer van het Oosten geworden, hem de kroon had opgezet, weigerden de Joden hem te erkennen. Zij bleven Antigonus, den Hasmoneeschen Vorst, dien de Parthen tot koning van Palestina hadden gemaakt, getrouw. Herodes kon zijn recht slechts met behulp van den sterken arm der Romeinen laten gelden; dat hij zijnen troon op het bloed van Jeruzalems kinderen gegrondvest had (37 v. C.) vergaf zijn volk hem nooit, Joz. Oudh. B. 14, h. 28. Slechts door te zorgen, dat hij zich voortdurend van Antonius' gunst verzekerde, kon hij zich

tegenover zijne eigene onderzaten handhaven. Maar hoe moeilijk was dit niet! Zijn beschermer zelf werd beheerscht door de schoonheid der heerschzuchtige Kleopatra, Egypte's koningin, en deze juist was hem ongezind. Zij trok partij voor Alexandra, die zich bij haar beklaagd had over den moord, door Herodes op haren zoon Aristobulus gepleegd, en poogde haren minnaar te overreden, om Herodes als koning af te zetten, en zijn land aan haar af te staan. Herodes moest zich te Laodicea voor Antonius verantwoorden, en al gelukte het hem om zich in de gunst van zijnen beschermer te bevestigen, toch moest hij dulden, dat deze, om zijne minnares te bevredigen, haar de parel van Palestina, Jericho met zijne balsemvelden, afstond. Ook was hij genoodzaakt haar de schatting te waarborgen, die de Arabieren anders hem opbrachten, van het deel huns lands, door Antonius hem gegeven. Herodes moest zijnen haat tegen Kleopatra verkroppen, en haar ten overvloede, tijdens een bezoek, dat zij aan Palestina bracht, met eerbewijzingen overladen! Joz. Oudh. B. 15, h. 2, 4, 5. Juist stond hij gereed om de Arabieren te beoorlogen, wegens hunne weigering om hem de schatting te betalen, die hij aan Kleopatra ter hand stellen moest, toen de bekende burgerkrijg tusschen Antonius en Octavianus ontbrandde. Herodes wilde Antonius te hulp komen; Kleopatra wist echter te bewerken, dat Antonius hem voor zijne hulptroepen bedankte, daar zij liever zag, dat de Joden en Arabieren samen handgemeen werden, en elkander verzwakten, opdat zij beiden in hare macht krijgen mocht. Te Kana liet zij Herodes in den val loopen, daar zij met hare in Syrië gelegene troepen, de reeds vluchtende Arabieren te hulp kwam, zoodat Herodes het onderspit dolf. Joz. Oudh. B. 15, h. 6. In grooter moeilijkheid bracht hem de overwinning, die Octavianus bij Actium op Antonius behaalde; hij achtte zich zelfs verloren. Bij tijds echter liet hij Antonius in den steek; want hij hielp den stadhouder van Syrië de zwaardvechters van Antonius tegenhouden, toen deze van den Hellespont door Syrië naar Egypte wilden trekken, om hunnen heer bij te staan. Daarop begaf hij zich in allerijl naar Rhodus, om den nieuwen heer des romeinschen rijks voor zich te winnen; zonder koninklijk kleed, maar met koninklijke fierheid stond hij voor hem, en wist het zoover te brengen, dat hij, in al zijne waardigheden bevestigd, naar Jeruzalem kon wederkeeren, Joz. Oudh. B. 20, h. 1—3, (30 v. C.) Zelfs werd zijn gebied nog belangrijk vergroot (24 v. C., 20 v. C.); latere begiftigingen maakten dat het zich van Damaskus tot Egypte uitstrekte, zoodat zijn rijk het grootste was der rijken ten westen van den Eufraat. Zelfs kreeg de landvoogd van Syrië in 9 v. C. bevel, om niets buiten zijnen raad om te doen. Jozefus zegt herhaaldelijk dat de twee machtigsten der wereld, Octavianus en zijn gunsteling Agrippa, hem als hun voornaamsten vriend beschouwden. Zelfs toen in 11 v. C. de vriendschap van Octavianus (Augustus) wankelde, wijl Herodes valschelijk door de Arabieren als onruststichter beschuldigd was, Joz. Oudh. B. 16, h. 13—16, gelukte het hem zich weer ten volle in diens gunst te herstellen. Maar hoe groote offers, die hij slechts ten koste der Joden brengen kon, werden er niet toe vereischt! Om hem de verleende gunstbewijzen behoorlijk met geschenken te kunnen beantwoorden, en zich door prachtvertoon bij de vreemdelingen aanzien te verwerven, moest hij zijn eigen volk tot uitputtens toe met hooge lasten be-

zwaren. Zijn bestuur schandvlekte zich dan ook door afpersing en berooving zijner onderzaten. Het verwondert niemand, die weet dat hij niet slechts in eigen land steden bouwde, lustpaleizen oprichtte, en tempels verrijzen liet, maar ook buitenslands, tot in Rhodus en Griekenland toe, voor zijne rekening of met zijne ondersteuning prachtgebouwen oprichten liet, veeltijds zijnen hoogen beschermers ter eere. Erger nog was dat hij Juda's heiligheid schond. Wel had hij den moed niet om in Jeruzalem zelf beelden of tempels op te richten; maar al was hij binnen deze stad een Jood, daarbuiten was hij een Heiden, die uit vrees dat de smaad Israëls den glans zijner kroon in de oogen van de volken en van zijne beschermheeren verminderen zou, hem trachtte uit te wisschen, door den afgoden tempels te bouwen en heidensche schouwburgen te doen verrijzen. Zelfs bouwde hij Augustus ter eere, niet slechts even buiten Jeruzalem een schouwburg, maar ook binnen Jeruzalem een renperk, waar naar heidenschen trant worstelspelen werden gehouden, Joz. Oudh. B. 16, h. 11. Zoo was geheel zijn politiek er op gericht, om, tot handhaving van eigen gezag, eene verzoening tusschen Israël en Rome tot stand te brengen, ten koste, niet van Rome, maar van Israëls schatten en van Israëls heiligheden. De lof der Heidenen aan zijn persoon en aan zijn volk, ja, aan Jehova, als vrucht dezer heillooze, wereldsche staatkunde toegebracht, was tot al te duren prijs gekocht. Het volk zelf dacht er ook alzoo over; zag het echter dat een Agrippa, tijdens een bezoek aan Jeruzalem, 100 varren aan Israëls God offerde, dan volgde het hem al jubelende met palmtakken in de hand. Uit alles ziet men dat er een nieuwe tijd staat geboren te worden, die der verzoening tusschen Jood en Heiden in Christus. Want als valsche idealen zich trachten te verwezenlijken, leveren zij er het bewijs door, dat de ware idealen op weg naar hunne vervulling zijn.

4. Ongetwijfeld had Herodes' regeering ook hare lichtzijde, schoon deze door de gruwelen, waarvan zijn bestuur vol was, werden overschaduwd; beide echter, zoowel de schaduwzijde als het goede van zijne regeering, werkten kennelijk het belang van den Messias en den Raad Gods in de hand.

Liet de openbare veiligheid bij den aanvang zijner regeering alles te wenschen over, zijne krachtige hand wist heel Palestina door de openbare orde te handhaven. Zelfs tot buiten Palestina toe liet zij zich gelden; ten oosten van het meer Gennesaret roeide hij de rooverij uit en deed hij de beschaving wortelen schieten. Dat was zelfs de eenige lichtzijde zijner regeering niet. Ook als beschermer van het Jodendom trad hij op; door zijn invloed op Augustus bewerkte hij dat aan de Joden buiten Palestina vrijheid gelaten werd om naar de Wet te leven. Voorts bracht de glans zijner kroon er het zijne toe bij, om de algemeene aandacht op den Jood te vestigen, juist ten tijde dat deze geroepen werd om de wereld voor zijnen Messias te winnen. Vooral echter verkrijgt Herodes beteekenis door wat hij deed voor het tastelijk huis, dat Jezus het huis Zijns Vaders heette. In het 18e jaar toch zijner regeering, 20 of 19 v. C., maakte hij een begin met

de vernieuwing van den Tempel; na anderhalf jaar was het hoofdgebouw hersteld, en acht jaren later waren de nevengebouwen voltooid; het werk werd echter nog steeds met kracht voortgezet, en was zelfs in Jezus' dagen nog niet gereed, maar eerst 64 n. C. ten einde gebracht; vgl. Joh. 2:20. Zoo prachtig werd het Godshuis, dat het tot een spreekwoord werd onder de Joden: wie den bouw van Herodes niet gezien heeft, heeft nog nooit iets schoons gezien. Ongetwijfeld werd Herodes uitsluitend door zelfzuchtige drijfveeren tot dit werk geleid; dezelfde staatkunde dreef er hem toe, die hem steeds, waar eigenbelang zulks eischte, den vromen Jood spelen deed. 't Is dezelfde man, die zijne offers brengt vóór hij ten strijde trekt, en door zijne vroomheid een lang leven hoopt te verdienen; die godgeleerde beschouwingen over de Voorzienigheid levert, en ernstig de Messiaansche profetieën onderzoekt; die zijne zuster Salomo slechts dan aan den Arabier Sylleüs ten huwelijk uitgeven wil, als deze zich eerst laat besnijden! Maar dit neemt niet weg, dat zijne onheilige drijfveeren aan Gods heilige oogmerken werden dienstbaar gemaakt. Al bouwde hij den Tempel om de gunst der Joden en den lof der Heidenen te winnen, God had er ook Zijne oogmerken mede. Wie toch kan den indruk van zich weren, dat hier de slaaf werd gebruikt, om het paleis van den Grooten Koning in behoorlijken staat te brengen, wijl de ure naderde, waarop de Zoon en erfgenaam er Zijnen intrek in nemen zou, om het met Zijne heerlijkheid te vervullen? Zoo vervalt de eere, welke de goddeloozen voor zich zoeken, tegen hunne bedoeling in, aan den Christus Gods, die de erfgenaam aller heerlijkheid is. Had Herodes' regeering alzoo hare lichtzijden, deze wogen echter geenszins tegen hare schaduwzijden op. Elk weet toch dat zijn bestuur uitermate tiranniek was, al mag niet ontkend, dat hij ook zijne deugden had, en, in tijd van nood, zooals bij de aardbeving, in 31, en tijdens den hongersnood in 25 v. C., alle zorg voor zijn volk droeg. Hoog en laag had over hem te klagen; daarbij nam zijne wreedheid met het klimmen der jaren niet weinig toe. Tijdens zijne laatste ziekte hadden twee Rabbijnen, die te ongeduldig waren om zijnen dood af te wachten, het volk opgehitst om den gehaten keizerlijken arend van de poort des tempels af te rukken; beiden liet hij, tot straf er voor, levend verbranden. Maar dit zegt nog weinig vergeleken bij wat hij, ter zelfder tijde, tegen heel het volk voornam. Hij wist dat de tijding van zijnen dood met vreugde zou worden ontvangen; wijl zijne eerzucht echter de gedachte niet kon verdragen van zonder rouwbeklag te worden begraven, liet hij zich beloven, dat de aanzienlijksten des volks op den dag zijns stervens zouden worden gedood, opdat het gansche land tijdens zijne begrafenis in rouw mocht zijn. Gelukkig bleef dit bevel onuitgevoerd; dat het echter gegeven was zegt genoeg. Wel schijnt het alsof God, door even voor de verschijning van den Messias, een vorst als Herodes over Israël te zetten, aller verlangen naar den op weg zijnden Messias wilde prikkelen. Werkte deze prikkel niet, wat verschooning bleef er over? Wie onder zulk een juk niet naar den Messias hijgt, verdient het zwaarste juk te dragen. Het mocht een geluk voor de Joden heeten, dat Herodes' regeering eindelijk een einde nam. God zorgde tevens, dat de kracht zijns huizes verbroken werd; al zijne pogingen toch om na zijnen dood de eenheid zijns rijks te bewaren, mislukten.

Zijn zoon Antipater, wien hij zijne kroon had toegedacht, pleegde ten koste van eigen leven verraad tegen hem; Herodes, de naastgerechtigde, verloor, door de schuld zijner moeder, zijn vertrouwen; de wantrouwende vorst wist ten laatste zelf niet meer aan wien hij zijn rijk toevertrouwen moest, en veranderde telkens zijne uiterste beschikkingen, tot hij zich eindelijk genoodzaakt zag om zijn gebied in drieën te deelen. Judea en Samaria, met insluiting van Idumea, werden met den koningstitel aan Archelaus vermaakt, Herodes Antipas werd Tetrarch of Viervorst van Galilea en Perea; Filippus kreeg alles ten noordoosten van het meer Gennesaret, Iturea en Trachonitus, vgl. Luk. 3 : 1.

5. Herodes' beschikking bracht vooral in Judea geene geringe beroering te weeg; liever dan onder Archelaus, wilden de Joden van Judea, onmiddellijk onder den Keizer staan. Naardien Archelaus echter tot Regent van Judea werd aangesteld, duurde het tot zijne afzetting, vóór Judea onder keizerlijke landvoogden werd gesteld; de overige deelen des lands kwamen, volgens Herodes' beschikking, onder het beheer van Herodes Antipas en van Filippus, en bleven hieronder tot na Jezus' dood.

Naardien Herodes' testament de bekrachtiging van den Romeinschen Keizer noodig had, begaf Archelaus zich naar Rome, om deze te vragen. De Joden zonden hem een gezantschap na, om zich tegen zijne kroning te verzetten, (vgl. Luk. 19 : 14); ook zijne verwanten kwamen bij den keizer tegen hem op. Toch verkreeg Archelaus zijne begeerte, behalve dat hem de koningstitel werd ontzegd, en hij zich met den titel van Ethnarch, d. i. Volksgebieder, moest vergenoegen. Zijn bestuur was, gelijk men in Judea gevreesd had, ruw en tirannisch; de Farizeeuwsche partij inzonderheid vervreemdde hij van zich, door zijn huwelijk met Glaphyra, de weduwe van zijn broeder Alexander, wijl het tegen de mozaische Wet in gesloten werd. Nadat hij negen jaren geregeerd had, (4 v. C.—6 n. C), werd hij, tengevolge eener aanklacht, door de Joden bij Augustus tegen hem ingediend, van zijne waardigheid vervallen verklaard, en naar Gallië verbannen. Judea en Samaria werden thans onmiddellijk onder Rome's gezag geplaatst; zij werden aan de provincie Syrië toegevoegd, en bestuurd door een Procurator, van welke Coponius de eerste was, straks gevolgd door M. Ambivius (9 n. C.), Annius Rufus (11 n. C.), Valerius Gratus (14 n. C.) en Pontius Pilatus (25 n. C.) Deze Procuratoren waren eigenlijk zaakgelastigden van den Keizer, aangesteld over zulke provinciën of landen, als niet onder beheer van den Senaat, maar onder het onmiddellijk bestuur des Keizers stonden. Want toen na den slag bij Actium (31 v. C.) alle provinciën van het Romeinsche rijk Augustus in handen waren gevallen, weigerde deze, vanzins zijnde om den ouden republikeinschen staatsvorm zooveel mogelijk te herstellen, om alle provinciën des rijks onder zijn onmiddellijk bestuur te hebben. Een deel harer gaf hij aan den Senaat terug; haar slechts behield hij voor zich alleen, die uit een krijgskundig oogpunt van bijzondere beteekenis waren. Sedert had men Senaats-provinciën en Keizers-provinciën; tot de

laatste behoorde Syrië, gelijk Cyprus en Achaje tot de eerste. Naardien het den Keizer echter niet raadzaam scheen om alle veroverde deelen des rijks op de wijze der Romeinsche provinciën te besturen, zoo benoemde hij in sommige provinciën of gedeelten van provinciën geene stadhouders, zoogenaamde legati Augusti pro praetori, maar slechts Procuratores, die niet gelijk de eersten uit gewezene consuls of praetoren, maar uit den stand der ridders en vrijgelatenen werden gekozen. Onder deze landen behoorden ook Judea en Samaria; daar de Keizer het raadzaam achtte hun, zooveel het rijksbelang toeliet, hunne eigenaardige inrichting van bestuur te laten, werden zij onder een Procurator gesteld. Deze was eigenlijk de zaakgelastigde des Keizers; de Keizer stelde hem aan of zette hem af, en bepaalde, naar eigen goeddunken, de uitgebreidheid zijner volmacht. Allernaast stond de Procurator van Judea en Samaria onder den stadhouder van Syrië; was deze binnen het door hem beheerde gebied aanwezig, dan moest hij diens wil boven den eigenen laten gelden. Overigens strekte zich zijne bevoegdheid ver uit; hem was het beheer over 's lands inkomsten opgedragen, en het recht om zijne Joodsche onderdanen ter dood te veroordeelen was hem toegekend; maar over het leven der Romeinsche burgers had hij geene macht. Aan het Sanhedrin echter liet de Keizer wijselijk voor een groot gedeelte zijne zelfstandige rechtsmacht. Kwam de hoogste rechtsmacht oorspronkelijk aan dit lichaam toe, de Keizer liet ze er blijven, en vergenoegde zich om hare uitoefening te beperken, door den Procurator recht te geven, om telkens als het hem goeddacht, buiten het Sanhedrin om recht te doen, en door het Sanhedrin te verbieden eenig doodvonnis uit te voeren, dat niet door den Procurator was bekrachtigd. Eigenlijk berustte dus de hoogste macht in den lande bij den Procurator, dat is, bij den Keizer, iets waardoor voor allerlei onrechtvaardigheid ruimte werd gelaten. Tot handhaving van zijn gezag stond den Procurator eene legermacht ten dienste, uit zoogenaamde hulptroepen saamgesteld, en ingedeeld in cohorten deels van 500, deels van 1000 man, zoowel ruiterij als voetvolk. De hoofdmacht lag in Casarea; voorts waren er in de voornaamste steden des lands bezettingen gelegd, zooals in Jeruzalem, waar de burcht Antonia, aan de noordzijde van den tempel gelegen, tot kazerne diende. Gemeenlijk droegen de Procuratoren zorg om het godsdienstig gevoel der Joden niet te kwetsen; daarbij bracht ook de omstandigheid, dat zij niet in Jeruzalem, maar in Cesarea woonden, en gewoonlijk slechts op de hooge feesten in de heilige stad verschenen, er het hare toe bij, dat het vreemde juk niet al te levendig werd gevoeld. Het krachtigst nog greep de heffing der Romeinsche belasting in het volksgevoel in; gewesten trouwens als Judea en Samaria hadden voor de Romeinen allermeest als bronnen voor de rijksinkomsten beteekenis, zoodat hun wel vrijheid van godsdienst en zede gelaten werd, maar geenszins macht over het goud. Er werd, beide van den grond en van den persoon, belasting geheven; hierbij kwamen de tolgelden, die bij het vervoeren der waren over zekere grenzen, werden geëischt, zoodat de Jood elk oogenblik gevoelen moest, dat de Romein regeerde. 't Was dan ook naar aanleiding van de heffing der Romeinsche belasting, onder Cyrenius, 6 na C., dat Judas van Gamala, de Galileër bijgenaamd, in gemeenschap met den Farizeër Sadduk, in Judea een op-

stand tegen Rome in het leven riep, vgl. Hand. 5:37, die wel werd onderdrukt, maar het zaad naliet, dat in den grooten, met Jeruzalems ondergang eindigenden worstelstrijd, straks welig ontkiemde. Intusschen bleven Galilea en Perea onder Herodes Antipas. Deze, den vader in bouwlust, niet in veerkracht gelijk, bouwde zich in Tiberias eene schitterende hoofdstad, waar alles op Griekschen voet ingericht werd. Koning in naam, was hij in werkelijkheid slaaf van Herodias, de kleindochter van zijnen vader, en de echtgenoot van zijnen ambteloozen broeder Herodes (Filippus), die hij, tegen alle recht in, nog wel met verstooting van zijne eerste gemalin, de dochter van den Arabischen Koning Aretas, tot vrouw nam. Als moordenaar van den Dooper is zijn naam voor altijd geschandvlekt. Filippus, die over Iturea en Trachonitis regeerde, en te Paneas, door hem Cesarea Filippi geheeten, aan de bronnen van den Jordaan, zijne hoofdstad had, was de beste der Herodessen. Als een zachtaardig en nauwgezet vorst regeerde hij 37 jaren lang, 4 v. C.—33 na C.; Salome, Herodias' dochter, werd zijne vrouw.

II.

ISRAËLS GODSDIENSTIGE INSTELLINGEN.

6. Het hoogepriesterschap had tegen den tijd van Jezus' verschijning zijn ouden glans verloren; tal van voorteekenen kondigden aan dat het zijne verdwijning nabij was, wijl de hoogepriester naar Melchizedeks ordening gereed stond te verschijnen.

Na de wederkeering uit de ballingschap bleef het hoogepriesterschap tot aan de dagen der Makkabeën toe in het wettige huis, dat van Zadok, nazaat van Eleazar, den Aäroniet. Van de hoogepriesters, die op Jozua, den man in wien het priesterschap weer hersteld werd, volgen, vermeldt ons de bijbel er vijf, allen in rechte linie van hem afstammende. Zij zijn volgens Neh. 12:10, 11, Jojakim, Eljasib, die voor Tobia eene kamer in de voorhoven des Tempels gemaakt had, Neh. 13:7, Jojada, wiens zoon eene dochter van Sanballat huwde, Neh. 13:28, Johanan, die volgens Jozefus, zijnen naar het hoogepriesterschap dingenden broeder, Jesus, in den Tempel doodsloeg, en Jaddua, die nog in Alexanders dagen zijn ambt bekleedde. Uit ongewijde bronnen blijkt, dat het hoogepriesterschap na Jaddua's dood door zijn zoon Onias I werd bekleed, 323—300; op dezen volgden Simon I, de rechtvaardige, Onias II, Simon II en Onias III, allen in rechte lijn van hem afkomstig. Met Onias III echter beginnen vreemde heerschers te bepalen, wie hoogepriester zal zijn, zonder zich te bekommeren om wat de Wet hieromtrent vastgesteld had. Dat Onias III door Antiochus Epifanes werd afgezet, welke laatste eerst zijnen ouderen broeder Jason, daarna zijnen jongeren broeder Menelaus tot hoogepriester aanstelde, is reeds bladz. 220, medegedeeld. In die dagen week een zoon van Onias III, evenals zijn vader Onias (IV) geheeten, naar Egypte, en stichtte er, met vergunning van Ptolemeus VI, Filometor, in 160 v. C. den tempel van Leontopolis, naar het model van dien te Jeruzalem. Waarschijnlijk was hij de naastgerechtigde, misschien zelfs wel de eenig-bevoegde erfgenaam der hoogepriesterlijke waardigheid, zoodat het hoogepriesterlijk huis met hem voor goed van Jeruzalems tempel werd gescheiden. Zeker is het in elk geval, dat geen hoogepriester uit het huis van Jozua meer optrad; want nadat het ambt na Alcimus' driejarig priesterschap, vgl. bladz. 220, zeven jaren lang onbekleed was gebleven, ging het in 152 v. C. met Jonathan over in het Makkabeeuwsche huis. De hoogepriesters uit dit huis waren wel van Aäron afkomstig, ja, als leden van de eerste en aanzienlijkste priesterklasse, die van Jojarib, 1 Makk. 2:1, waarschijnlijk ook van Eleazar, maar sproten toch niet voort uit het aloude hoogepriesterlijke geslacht. Vandaar was de erfelijkheid van

hun ambt geenszins iets dat van zelf sprak; dat men dit trouwens wel besefte, blijkt uit het besluit, dat volk en priesterschap bij de verheffing van Simon, Jonathans broeder, maakten, dat het in zijn geslacht erfelijk zou zijn, tot tijd en wijle dat God zelf over het hoogepriesterschap beschikken zou. Na het optreden van Herodes echter kwam er in de regeling van het hoogepriesterschap eene belangrijke wending; het ambt hield niet slechts op erfelijk te zijn, maar werd ook niet langer levenslang door zijn drager bekleed. Herodes en Rome beschikten overigens over het heiligst ambt naar hun goeddunken; zij stelden hoogepriesters aan en zetten hoogepriesters af zooals het hun goeddacht. Nadat de laatste Makkabeeuwsche hoogepriester Aristobulus vermoord was, werd het ambt in de thans volgende 109 jaren, van 35 v. C. tot aan Jeruzalems verwoesting, door niet minder dan 28 personen bekleed. Deze hoogepriesters waren wel allen van priesterlijken bloede, maar behoorden toch voor het grootste gedeelte, zoo niet geheel en al, tot vijf familiën, Thabi, Boethos, Kantheros, Annanos en Kamhith, die te zamen eene priesterlijke aristocratie vormden, en zich een uitsluitend recht op het hoogepriesterschap aanmatigden. Van deze 28 priesters komen er in de vier evangeliën slechts twee voor, te weten Annas en zijn schoonzoon Kajafas, beiden uit de familie Annanos. Annas werd in 6 v. C. door Quirinius, den landvoogd van Syrië, aangesteld, en in 15 n. C. door Valerius Gratus, den Procurator van Judea, uit zijn ambt ontzet. Ook na zijne afzetting bleef hij een man van grooten invloed, iets wat reeds hieruit blijkt, dat al zijne vijf zonen na hem hoogepriesters werden. 't Was de jongste van dit vijftal, evenals zijn vader Annas geheeten, die in 62 n. C. Jacobus den rechtvaardige, Jezus' broeder, den marteldood sterven deed. Kajafas heette eigenlijk Jozef; Kajafas was zijn bijnaam. Hij onderscheidde zich door den langeren duur zijner ambtsbekleeding; door Valerius Gratus in 18 n. C. aangesteld, werd hij in 36 n. C. door Vitellius, den stadhouder van Syrië, afgezet. Beiden behoorden tot de Sadduceeuwsche partij. Aan de gewezene hoogepriesters verbleef nog iets van de eer, aan het hoogepriesterlijk ambt verbonden; zij hadden zitting en stem in het Sanhedrin. Aan hen vooral hebben wij te denken, zoo vaak er in het Nieuwe Testament van Overpriesters sprake is, al sluit deze benaming waarschijnlijk ook de leden der reeds genoemde bevoorrechte priesterfamiliën mede in. Dat het ambt zelf door de gestadige wisseling van hen die het bekleedden, in aanzien daalde, behoeft nauwelijks te worden gezegd. Maar dit was de eenige oorzaak niet. Meer dan de gedurige wisseling van het priesterkleed, deed het onwaardig gedrag der hoogepriesters zelven, aan de heiligheid van het ambt schade. Velen toch hadden hun ambt met geld gekocht, of door kuiperijen bemachtigd; sommigen zelfs hadden er met hunne mededingers om gestreden. Aärons zonen maakten zelven door hunne ontwijding van het heilige, dat het priesterschap hun ontnomen worden moest. Aan geen ander zou het worden gegeven; het had zijn tijd gehad, zijne ongenoegzaamheid bewezen, en zich zelf onmogelijk gemaakt. Een Priester, naar eene andere, hemelsche ordening, naderde als Rechter over Aärons huis. Zijn hemelsch heiligdom ging slechts met Hem binnen wie Aäron verliet voor Hem.

7. Met de Priesterschap was de Tempel ten nauwste verbonden;

de Tempel, door zijne pracht Israëls trots, door zijne heiligheid Israëls hoop, kreeg steeds hoogere beteekenis voor het volksleven; als plaats van eeredienst en samenkomst versterkte hij voortdurend het volk in het geloof aan zijne bestemming, hield hij het besef der eenheid wakker, en bezielde hij de menigte voor hare theocratische idealen.

De tempelplaats was slechts weinig minder in omvang dan de thans Haram esch Scherif geheeten ruimte. Zij vormde een langwerpig vierkant, van het zuiden naar het noorden langer dan het van het oosten naar het westen breed was; aan de zuidzijde rustte het op de groote gewelven, die thans nog onder den naam van Salomo's stallen worden aangewezen. Hooge muren, sterk van bouw, omgaven haar aan alle zijden; zij hadden torens ter verdediging aan de hoeken. Acht poorten, vier ten westen, twee ten zuiden, ééne aan den noordkant, en ééne aan de oostzijde, verleenden toegang tot het buitenste Voorhof, dat ook door Heidenen betreden mocht worden. Met cederenhout overdekte zuilenrijen omgaven het aan de binnenzijde van den ringmuur; de schoonste lag aan den zuidkant, en bestond uit 162 pilaren, in vier rijen naast elkander, van welke de beide middelsten een schip vormden, dat de helft breeder en tweemaal zoo hoog was als dat der beide buitenste rijen; aan de overige zijden bestond de zuilenrij uit een dubbeltal pilaren. De oostelijke hal berustte op een bouwwerk van zeer oude herkomst, dat men „Voorhof van Salomo" heette, Joh. 10 : 23, wijl ondersteld werd dat het nog een overblijfsel van diens tempel was. Aan den noordwestelijken kant lag de burcht Antonia, met de Romeinsche bezetting; twee trappen verbonden dezen burcht met het Voorhof, zoodat de soldaten, zoo vaak het noodig was, het Voorhof konden bezetten. Langs deze trappen werd Paulus uit het Voorhof naar den burcht gebracht; van haar hield hij zijne toespraak tot het volk, Hand. 21 : 35, 40. In den Voorhof bevonden zich ook gebouwen voor de dienstdoende priesters, scholen voor de Schriftgeleerden, en misschien ook Synagogen voor het volk; waarschijnlijk lag hier, aan de westzijde, ook de vergaderzaal van het Sanhedrin. De ruimte zelve, die door de zuilengangen omgeven was, bood, vooral op de feestdagen, een levendig schouwspel aan; daar werd ook de tempelmarkt gehouden, die Jezus uiteendreef. In de noordelijke helft van dezen Voorhof lag, sterk tegen het westen aangedrongen, de tempel zelf, met den hoofdingang naar het oosten gericht. Een smal terras, waar 14 trappen henen brachten, omgaf de heilige plaats, behalve aan de westzijde; op dit terras was eene steenen borstwering opgericht, met tafels er aan bevestigd, waarop in de Grieksche en Romeinsche taal de waarschuwing te lezen stond: „Geen vreemdeling ga binnen den scheidsmuur, die het heiligdom omsluit; al wie binnen denzelven gevonden wordt, zal des doods schuldig worden gerekend." De Romeinen achtten dit verbod in zoo hooge mate, dat zij vrijheid gaven om elkeen te dooden, die het overtrad, zelfs al was hij Romeinsch burger. Vijf trappen hooger was het Voorhof des eigenlijken tempels gelegen. Negen ingangen openden er den toegang toe; de hoofdingang was door de Schoone Poort, aan de oostzijde opgericht, vgl. Hand. 3 : 2. Hij bracht

eerst, evenals de beide middelste der poorten, die aan de noord- en zuidzijde tot het Voorhof toegang gaven, in een portaal, dat vanwege de verdiepingen, die er op gebouwd waren, een torenvormig aanzien had. Het Voorhof der Vrouwen, waarin dit portaal bracht, besloeg de kleinere oostelijke helft van het Tempelhuis. Door nog twee andere ingangen, tegenover elkander gelegen, aan den noord- en zuidkant, kon men het binnengaan. Evenals in het Voorhof der Mannen, waren er tegen de binnenzij der buitenwanden schatkameren gebouwd, waar geldswaarden en kostbaarheden bewaard werden; ook dienden zulke schatkameren tot het bewaren van de gewijde Schriften, of van de hooggeschatte geslachtsregisters, of van andere boekrollen, die van waarde werden geacht; het Wetboek zelf echter werd binnen het Tempelhuis bewaard. Eene schoone rij van pilaren liep in beide Voorhoven voor deze schatkameren heen. Het Voorhof der Mannen lag hooger dan het Voorhof der Vrouwen; vijftien trappen leidden tot door de Groote Poort, die aan zijne oostzijde, vlak tegenover de Schoone Poort geplaatst was, en deze in pracht nog overtrof. Behalve dezen ingang waren er nog zes, drie ten noorden en drie ten zuiden, allen recht tegenover elkander gelegen. Dit Voorhof der Mannen omgaf aan alle zijden het Voorhof der Priesters, dat rondom het eigenlijke heiligdom gelegen was. Een sierlijk bewerkte scheidsmuur scheidde het Voorhof der Priesters van dat der Mannen af. Dit priesterlijk Voorhof mocht de gewone Jood slechts betreden als zijne tegenwoordigheid bij zijne offerande noodig was. In de grootere, oostelijke helft, vlak voor de poort van het Heiligdom, stond onder den vrijen hemel het zeer hooge brandofferaltaar, welks vuur nimmer werd uitgebluscht; het was tevens recht tegenover de Groote en de Schoone Poort van het Voorhof der Vrouwen geplaatst. Aan de zuidzijde liep een trap op het altaar toe; aan den noordkant was de slachtplaats. Door twee openingen vloeide het bloed in een onderaardsch kanaal, dat het naar de beek Kidron geleidde. Tusschen altaar en heiligdom was eene ruimte van 22 ellen; daar stond het waschvat tot reiniging der Priesters vóór hunnen ingang in het Heiligdom. Het grootste deel dezer ruimte werd ingenomen door 12 trappen, die naar het breede Voorportaal van het Heiligdom geleidden. Dit Voorportaal had geene deur, maar slechts eene opening, en wel aan de oostzijde, vlak tegenover de reeds genoemde oostelijke toegangen; boven deze stond Herodes' adelaar. Het overschreed in hoogte en breedte het Heiligdom zelf: terwijl dit laatste, ter plaatste waar het zich aan zijn voorportaal aansloot, 70 ellen breed was, strekte dit zich aan elke zijde 15 ellen verder uit. Zijne hoogte was 100 ellen; daarentegen was het slechts 11 ellen diep. Door zijne opening heen zag men uit op de prachtige binnenpoort van het Heiligdom, die met den grooten gouden wijnstok versierd was; zijne deur was met goud belegd en met een voorhangsel bedekt. Hij verleende toegang tot het Heiligdom, alwaar de tafel der toonbrooden aan de noordzijde, het reukaltaar in het midden en de zevenarmige kandelaar aan de zuidzijde geplaatst waren. Hier werd elken morgen en avond het reukoffer ontstoken. Dit Heiligdom was een langwerpig vierkant, met insluiting van het onmiddellijk er achter gelegene Allerheiligste, 20 ellen breed en 60 ellen lang, terwijl het zich in zijne lengte van het oosten naar het westen uitstrekte; de hoogte bedroeg 40 ellen. Het Allerheiligste was

aan de uiterste westzijde gelegen, met den ingang naar het oosten; het was 20 ellen lang en 20 ellen breed. De ruimte zelve was geheel ledig; hier was God alleen; de ark toch werd in den tweeden Tempel niet gevonden. Een voorhangsel, dat eene handbreedte dik was, scheidde het Allerheiligste van het Heiligdom. Naardien het Heiligdom van de drie, niet aan het Voorportaal gelegene zijden, omgeven was door 38 kleine, in drie verdiepingen boven elkander gebouwde, kameren, was het mogelijk dat zijne breedte slechts 30 ellen minder dan die van zijn Voorportaal was. Daarbij bleef ook zijne hoogte niet veel beneden die van het laatste, daar er eene opperkamer op was gebouwd, in inhoud aan dien van het Heiligdom gelijk. Het opzicht over het geheele Huis werd gehouden door de Priesters en Levieten; aan het hoofd der Tempelwacht stond de Tempelhoofdman, uit een der voornaamste Priesters gekozen, en door andere hoofdlieden bijgestaan, vgl. Hand. 4 : 1; Luk. 22 : 52.

8. Veel grooteren invloed dan de Priester, verkreeg allengskens de Schriftgeleerde; hij is van de dagen af, dat de Wet volstrekt gezag onder Israël bekwam, de eigenlijke leider des Volks.

De Schriftgeleerden dagteekenen reeds van Ezra's dagen; gaandeweg namen zij in aantal en invloed toe, zoodat zij, reeds in de laatste eeuw vóór Christus, vooral in Jeruzalem en Judea van hooger beteekenis voor den volksgeest en de volkshistorie zijn geworden dan eenige theocratische macht. Dit was trouwens zeer natuurlijk. Israël was sedert den terugkeer uit de ballingschap doordrongen van de overtuiging dat het geene toekomst had, tenzij het zich onderwierp aan de geschrevene Wet. Vandaar was het streven ontwaakt om haar te kennen; maar hoe zou het tot kennis van haren inhoud en zin komen, dan door tusschenkomst der mannen, die het tot hun vak maakten om haar te onderzoeken? De taal, waarin de Wet geschreven was, werd kwalijk meer verstaan, daar het Arameesch allengskens het Hebreeuwsch had verdrongen; de Wetsrollen waren slechts in handen van enkelen, en de kunst der uitlegging was even weinig algemeen. Daarom was de Schriftgeleerde de onmisbare man onder Israël; hij toch had zich tot taak gesteld om de Wet te bestudeeren, haar het volk te onderwijzen, haar op alle omstandigheden toe te passen, en zoo tot Israëls kennis te brengen wat recht in Gods oogen was, en door Hem van Zijn volk geëischt werd. Zijne taak was dus eigenlijk beperkt tot de Wet, dat is, tot het geheel der mozaïsche inzettingen; de studie der Profeten lag niet rechtstreeks op zijne lijn. Vandaar worden zij Wetgeleerden geheeten, Matth. 22 : 35; deze benaming drukt juister uit wat zij zijn, dan de titel van Schriftgeleerde. Naardien nu de Wet van Israël zoowel het burgerlijk als het godsdienstig leven regelde, zoo was hun werk omvangrijker dan het schijnt; zij waren tegelijk de rechtsgeleerden en de godgeleerden van hunnen tijd. Alles wat de Wet omtrent het burgerlijk recht of het godsdienstig leven voorgeschreven had, moesten zij weten. Wijl de Wet echter niet met alle mogelijke en nieuwe toestanden gerekend had, zoo lag het tevens op hunnen weg, om door redeneering en vergelijking vast te stellen, wat de Wet, in dit of dat geval, krachtens hare beginselen, geboden hebben zou. De slotsommen van dit onderzoek verkregen gelijk gezag als de geschrevene Wet zelve. Alzoo vormde zich naast de geschrevene Wet

eene veel uitgebreider mondelinge Wet. Natuurlijk moest elk Schriftgeleerde ook deze mondelinge Wet kennen; hij moest weten wat de Ouden gezegd hadden, reeds om bij elke vraag, de toepassing der Wet op eenig bijzonder geval rakende, te weten, of zij er reeds een antwoord op gegeven hadden, wijl hij, met heel het volk, er in dat geval aan gebonden was. Zoo werd de kennis der Wet eene wetenschap, alleen voor de mannen van het vak toegankelijk. Op hunnen weg lag het tevens om de overlevering aan te vullen, door naar vaste, in de scholen hiervoor opgegevene regelen, in alle gevallen waarover zij zweeg, te bepalen wat recht was. Het behoeft niet gezegd, dat hun arbeid zich hierdoor tot in het oneindige uitstrekte, daar elk antwoord, dat zij gaven, gelijk iemand zeer juist gezegd heeft, weer eene reeks vragen in zijnen schoot omdroeg. Lag alzoo de studie der Wet rechtstreeks op den weg zijner roeping, zoo beperkte zijn werk zich hiertoe toch niet. De Schriftgeleerde hield zich ook bezig met den historischen en profetischen inhoud der Schrift, ja, vóór alles was de letter der Schrift het voorwerp van zijne zorg; van hem is de kritiesche bearbeiding van tekst en kanon uitgegaan. Zij waakten over de zuiverheid van den tekst, zorgden dat geen jota of tittel verloren ging, stelden spelling en uitspraak der woorden vast, en bewezen zoo het nageslacht, ook ons, hoogst gewichtige diensten. Vooral het tijdvak der Patriarchen en van Mozes werd door hen bearbeid, zóó echter, dat men meer zocht naar wat niet, dan naar wat wèl geschreven stond. De bijbelsche tijdrekening werd door hen vastgesteld, de geslachtsregisters werden aangevuld, de legende werd in de historie ingeweven; onder dat alles werd de eigenlijke historie in hun onderwijs met eene menigte toevoegselen overdekt. Ook de Profetische inhoud der Schrift werd door hen bewerkt. Zij stelden eene geloofsleer op, die later aan de christelijke gemeente de eerste bouwsteenen voor de christelijke dogmatiek leverde; termen als deze: koninkrijk der hemelen, vaderschap Gods, rechtvaardiging, bekeering en geloof, vleesch en geest, paradijs en opstanding, eeuwig leven en tweede dood, zijn uit de Schrift door hunne scholen doorgegaan tot ons. Inzonderheid betoonden zij voorliefde voor de leer der bovenaardsche dingen en Messiaansche heilsverwachting; zij hielden veelvuldige en uiteenloopende bespiegelingen over de engelen en geesten, en trachtten de Messiaansche voorspellingen tot een stelsel saam te vatten. Het verlangen, dat hunne leer zich van geslacht tot geslacht voortplanten mocht, deed hen het onderricht van leerlingen als eene hoogst gewichtige roeping beschouwen, te meer daar zij hunne leer niet op schrift stelden, zoodat deze slechts door overlevering kon worden bewaard. Voor dit doel waren bijzondere huizen ingericht. Bij het onderricht stelde de leermeester eene vraag; de leerlingen antwoordden, maar mochten ook zelven aan de leermeesters vragen doen. Hetzelfde werd gedurig herhaald om het vast in het geheugen in te prenten; vandaar dat „herhalen" en „onderwijzen" in het spraakgebruik der rabbijnen dezelfde beteekenis heeft. De leerling was verplicht het overgeleverde in het geheugen te bewaren; wie iets vergeet is als een die zijn leven verbeurd heeft, zegt de Talmud. Ook moest hij het geleerde op zijne beurt aan anderen leeren, en wel zoo, dat hij het letterlijk wedergaf. Betaling mocht de leeraar voor zijn onderricht niet nemen; zijn loon kreeg hij in den titel „rabbi," dat is: mijn heer, dien

men hem gaf; ook heette men hem wel vader of meester. Vooral van hunne leerlingen eischten zij onbegrensde hoogachting; de leeraar moest boven den vader worden geëerd. Daarbij werden zij, wegens hunne kennis van de Wet, veelvuldig tot leden van rechterlijke collegieën gekozen; ook in het Sanhedrin treffen wij hen aan. Daar zij ook deze betrekking zonder belooning moesten waarnemen, dreven zij meestal een of ander handwerk, om in hun onderhoud te voorzien; velen wisten zich echter op kosten van weduwe en wees schadeloos te stellen, Mark. 12 : 40. De beide scholen, die van Hillel en van Schammai, die zich in den laatsten tijd voor Jezus' geboorte onder hen hadden gevormd, onderscheidden zich niet door verschil van beginsel, maar uitsluitend door eene zachtere of strengere toepassing op de gegevene gevallen. Hillels school neigde tot mildere, Schammai's school tot strengere toepassing; het verschil raakte echter slechts vragen van ondergeschikte beteekenis, die ons kleingeestig toeschijnen, der beantwoording onwaardig.

9. Wat voor den Priester de Tempel was, was voor den Schriftgeleerde de Synagoge; zij toch is de plaats, waar de gemeente samenkomt, niet slechts om te bidden, en gaven te brengen, maar ook om onderricht en stichting te ontvangen uit de Heilige Schriften. Hier alzoo opent zich voor hem de gelegenheid om het volk met zijne gaven te dienen.

Onder de inrichtingen, welke na de ballingschap verrezen, is de synagoge niet de minst belangrijke. Vóór de ballingschap is er nog van synagoge geen sprake. Men meent dat het oudste spoor van hare aanwezigheid gevonden wordt in Ps. 74 : 8, waar geklaagd wordt dat men al de vergaderplaatsen Gods in den lande verbrand heeft; natuurlijk neemt men hierbij aan, dat deze psalm tot den tijd na de ballingschap behoort. In Jezus' dagen echter was er in Palestina geene plaats zoo klein, of men vond er ook eene synagoge; grootere plaatsen hadden er meer dan eene, ja, in Jeruzalem waren er van 460 tot 480. Ook in alle heidensche steden, waar Joden woonden, trof men ze aan. Men bouwde ze gaarne, wegens de voorgeschrevene reinigingen, aan stroomend water; in aansluiting aan Spr. 1 : 20, 21, werden zij ook wel op hoogten, of aan de hoeken der straten en bij de poorten der steden gebouwd. Aan hunne inrichting lag de grondvorm van het heiligdom ten grondslag. In het midden, eenigszins naar achteren, was eene verhevenheid, waarop slechts de dienstdoende personen plaats namen, terwijl de ruimte rondom aan den Voorhof beantwoordde, waar de gemeente hare plaats had. Op den achtergrond stond de heilige kast met de rollen der Wet, die aan het Allerheiligste herinnerde. Aan het hoofd van elke synagoge stond een Overste, wien de leiding der godsdienstige samenkomst was opgedragen; ook moest hij zorgen dat alles met orde en naar de Wet geschiedde. Ambtelijke personen, met den dienst des gebeds en des woords belast, vond men in de synagoge niet. De leden der gemeente namen zelven, voorzoover zij er de bevoegdheid toe bezaten, den dienst der samenkomst waar. De Overste der synagoge droeg aan een der aanwezige gemeenteleden het openings-

gebed op, ging dan staan voor de kast, waarin de heilige rollen bewaard werden, en opende den dienst, door luide, in naam der gemeente, te bidden. De gemeente bad staande mede, het aangezicht naar Jeruzalem, en, werd de dienst in de heilige stad zelve gehouden, naar het Allerheiligste gericht. Had de voorbidder zijn gebed geëindigd, dan sprak de gemeente het amen uit. Hierop werd een gedeelte der Wet voorgelezen; hieraan moesten, volgens den Talmud, zeven leden der gemeente deelnemen, van welke een met dankzegging begon, en een met dankzegging eindigde. Elk der lezenden moest minstens drie verzen lezen; ze uit het geheugen op te zeggen was verboden. Aan de voorlezing der Wet sloot zich die der Profeten aan, nader gezegd, de voorlezing van een gedeelte uit de Boeken des Ouden Verbonds, die alzoo heetten, en waaronder, behalve de Schriften der eigenlijke Profeten, ook de Historische Boeken van Jozua tot Koningen begrepen waren; de overige heilige Schriften werden niet bij de openbare voorlezing gebruikt. Bij de lezing der Profeten behoefde slechts één gemeentelid werkzaam te zijn. Geschiedde de voorlezing in het Hebreeuwsch, dan werd de Wet vers voor vers overgezet; bij de Profeten werd de vertaling na afloop der lezing van elk drietal verzen gegeven, tenzij dat elk vers op zich zelf stond, in welk geval evenals bij de Wet gehandeld werd. Het gelezene werd dan door een kundig gemeentelid toegelicht, en op de behoefte der harten toegepast; meestal deden zulks de Schriftgeleerden, maar ook zij, die dezen titel niet bezaten, waren er toe gerechtigd, zoo zij slechts toonden het te kunnen doen. Terwijl de voorlezende stond, werd de prediking zittende gehouden. Naar deze orde werd de dienst op den sabbat geregeld; de weekdiensten, die elken Maandag en Donderdag werden gehouden, waren niet zoo omslachtig, wijl alsdan alleen de Wet gelezen werd, en het aantal der hierbij dienstdoenden slechts drie bedroeg. Ook op de feestdagen kwam de gemeente in de synagogen bijeen; voor deze gelegenheden waren bijzondere gedeelten der Schrift ter voorlezing aangewezen. Voorts behoorde tot den dienst in de synagoge ook de inzameling van gaven, Matth. 6:2; hiervoor waren bepaalde personen aangewezen, die men als voorloopers van onze diakenen zou kunnen beschouwen. Ook was aan een dienaar de zorg voor het gebouw toevertrouwd; hij moest openen en sluiten, de lichten aansteken, de wetsrollen aanbrengen, en het gebouw rein houden. Aan hem was waarschijnlijk ook het toedienen van straffen opgedragen. De synagoge toch was meer dan het bedehuis, zij was eigenlijk het gemeenschappelijk huis der gemeente, en alzoo ook de plaats, waar de straf der geeseling voltrokken werd, Hand. 26:11. Deze straf werd wegens verzet tegen Mozes' leer of tegen de Overheden der gemeente opgelegd; zwaarder straf was de gedeeltelijke of algeheele uitsluiting uit de synagoge zelve. Dit reeds doet zien, dat allen, die aan de synagoge verbonden waren, onderling eene gemeente vormden; deze stond in heidensche plaatsen als een zelfstandig lichaam naast de burgerlijke gemeente, maar viel in Joodsche plaatsen met de burgerlijke gemeente samen. Vandaar werd de gemeentelijke tucht in het laatste geval hoogst waarschijnlijk door de Oudsten van stad of dorp uitgeoefend, tegelijk met het bestuur der synagogale gemeente in het gemeen; tenminste schijnt dit in kleinere plaatsen zoo te zijn geweest. Natuurlijk was het in plaatsen, waar de

synagogale gemeente als een zelfstandig lichaam naast de burgerlijke gemeente stond, anders. Daar werd zij door eigene oudsten of opzieners bestuurd, aan wie de bevoegdheid tot handhaving der tucht was opgedragen, en die overal waar de heidensche wet het hun vergunde, ook de straf der geeseling konden opleggen. Het groot aantal synagogen is wel een sprekend bewijs voor den ijver, met welken Israël de kennis der Wet najaagde. Uit de synagoge verklaart zich mede, dat het volk, ook in de verstrooiing, zijne nationaliteit en eenheid behield; in haar toch werd het nationaal besef telkens verfrischt, en aan alle kinderen des volks het naaste middelpunt van vereeniging gegeven. Tevens is de oprichting der synagoge een gewichtige stap voorwaarts naar den tijd, waarop de dienst des woords den dienst der schaduwen, en de aanbidding op alle plaats, de aanbidding in Jeruzalems tempel vervangen zou. Door de synagoge opende God tevens aan Jezus en zijne apostelen de gelegenheid om aan geheel de gemeente Israëls het evangelie des koninkrijks te verkondigen.

10. Van groote beteekenis voor het volk was het Sanhedrin te Jeruzalem; schoon zelf aan Rome's oppergezag onderworpen, bezat het eene zeer uitgebreide bevoegdheid in eigen kring, en oefende het ook daarbuiten een onberekenbaren invloed uit.

Het Sanhedrin, in het grieksch Synedrium geheeten, was het opperste Gerechtshof, of, juister uitgedrukt, het opperste Regeeringslichaam, dat de Joden bezaten. Het had zijnen zetel te Jeruzalem. Zijn oorsprong ligt in het duister. Van een te Jeruzalem gevestigd Hooggerechtshof is reeds in Josafats geschiedenis sprake; men zou echter verkeerd handelen met het Sanhedrin als de voortzetting er van te beschouwen. Waarschijnlijk staat het veeleer in betrekking tot de Gerusia, of Raad der aanzienlijken, die in den tijd der Ptolemeërs verrees. Deze Raad stond den hoogepriester ter zijde, en oefende met hem, onder het oppertoezicht der Ptolemeesche Vorsten, de regeering des lands in haren vollen omvang uit. Ook tijdens de Hasmoneesche hoogepriesters treffen wij deze Gerusia aan, 1 Makk. 12 : 6, al weten wij niet of zij, vooral nadat de Hasmoneërs den Vorstentitel hadden aangenomen, dezelfde macht had als voorheen. Tijdens Syrië onder het bestuur van den Romeinschen Proconsul Gabinius stond, 57—55, verloor de Gerusia hare macht; de Romein toch deelde het Joodsche gebied in vijf deelen, en stelde over elk van deze een eigen bestuurslichaam aan, dat Synedrium of Synode geheeten werd, naar den naam: verzameling of vergadering, te oordeelen, eene soort van Volksvertegenwoordiging. Alreeds in 47 echter zien wij het Synedrium van Jeruzalem de plaats der vroegere Gerusia innemen; mogelijk derhalve dat het Synedrium niets was dan de oude Gerusia zelve, weer aan zich zelven hergeven, en slechts veranderd van naam. Cesar breidde de bevoegdheid van het Synedrium of Sanhedrin tot geheel het Joodsche Palestina uit. Herodes poogde zijne macht te breken; het lichaam zelf moest hij echter laten voortbestaan, en zich vergenoegen met zijne tegenstanders uit den weg te ruimen, en hunne plaats door herodiaansche partijmannen te laten bezetten. Van groote beteekenis schijnt het tijdens zijne en Archelaus' regeering niet te zijn geweest; betee-

kenis kreeg het eerst weer nadat Judea onder Romeinsche Procuratoren werd gezet, ofschoon zijne rechtsmacht hiermede tegelijk tot het genoemde gewest beperkt werd. In deze dagen was het zoowel regeeringslichaam als hooggerechtshof. Het binnenlandsch bestuur was er aan overgelaten, schoon onder oppertoezicht van den Procurator, die, daar de grenzen der bevoegdheid niet waren afgebakend, ook zelfstandig optreden kon, naast en inplaats van het Sanhedrin, of ook wel er tegenover. Dit laatste valt ook van de aan het Sanhedrin verleende rechtsmacht te zeggen; wij zagen bovendien reeds dat al zijne doodvonnissen de bevestiging van den Procurator noodig hadden (bladz. 252), waarbij echter dient opgemerkt, dat deze gehouden was om de verschillende gevallen naar het Joodsche recht te beoordeelen. De werking van het Sanhedrin werd overigens beperkt door dien der kleinere Synedria, die op alle plaatsen van eenige beteekenis werden gevonden. Deze waren plaatselijke rechtbanken, waarvoor alle zaken van geringer aanbelang werden gebracht, zoowel die, welke tot het burgerlijk leven behoorden, als die, welke binnen het gebied van het strafrecht vielen. Naardien deze plaatselijke Synedria geene zwaardere straf mochten opleggen dan die der 40 geeselslagen, zoo moesten vanzelf alle gevallen, waarin ernstiger straf noodig was, voor het Sanhedrin worden gebracht. Rechtstreeks aan het Sanhedrin ondergeschikt waren bovendien de twee in Jeruzalem zich bevindende Synedria, van welke het eene de stad, het andere de omgeving tot zijn rechtsgebied had. Het Sanhedrin zelf bestond uit 71 leden, met den hoogepriester tot Voorzitter; zijne leden moesten van zuiveren Joodschen bloede, en van onberispelijken levenswandel zijn. Of het zelf zijne leden koos, dan wel of deze van hooger hand benoemd werden, weten wij niet. Sadduceën en Farizeën hadden er beiden zitting in, en bekampten er elkander soms hevig. Wetgeleerden waren er onmisbaar, wijl hunne voorlichting telkens bij rechtszaken noodig was, voorts hadden de Overpriesters er den voorrang. Het vergaderde binnen de muren van den Tempelberg, nabij de brug die naar den Xystus voerde, een met steenen platen geplaveid terras, aan de grens der bovenstad gelegen; daar de poorten van den Tempelberg des nachts werden gesloten, verklaart zich zeer eenvoudig, dat de nachtelijke vergadering, waarin men Jezus veroordeelde, ten huize van Kajafas gehouden werd. De macht van het Sanhedrin was grooter dan zijne bevoegdheid; zij reikte evenver als het Jodendom zelf. Daarbij waren zijne vergaderingen eene leerschool voor alle plaatselijke en toekomstige rechters; naar zijne vonnissen vonniste men overal. In alle vraagstukken, de Wet, en hare toepassing op het burgerlijk en godsdienstig leven rakende, gaf het den toon aan; zijn woord was wet.

III.

HET JODENDOM.

---

11. De richting, waarin de meeste Joden zich na de ballingschap bewogen, liep uit op de vorming eener partij in hun midden, die het zich tot taak stelde, om haar tot het uiterste punt te vervolgen; 't was de partij der Farizeën, in invloed op den geest des volks en den gang zijner historie, door geene andere der in zijn midden optredende partijen geëvenaard.

De oorsprong der Farizeeuwsche partij moet waarschijnlijk reeds in den Makkabeeuwschen tijd gezocht worden; de richting, door hen vertegenwoordigd, treffen wij zelfs reeds vóór die dagen aan. Als partij treden zij het eerst op in 167 v. Chr., vgl. 1 Makk. 2 : 42; 7 : 13, als helpers der Makkabeën in den vrijheidskamp tegen Syrië; zij dragen daar den naam van Chasidim, of Godvruchtigen. Later maakt deze naam plaats voor dien van Farizeën, dat is, Afgezonderden; onder elkander noemden zij zich echter Chaberim, wat zooveel beteekent als partijgenoten. Waarschijnlijk ontvingen zij den naam Farizeën spottenderwijs van hunne tegenstanders of van het volk; dat hij wel gekozen was, kan niet ontkend worden. Wel vormden zij niet, gelijk de Esseën, eene secte, door meeningen aan te kleven, die van het algemeen geloof des Jodendoms afweken; integendeel hielden zij aan de overgeleverde leer met groote strengheid vast. Zelfs kan gezegd worden, dat zij den algemeenen geest des Jodendoms vertegenwoordigden; zij waren de eigenlijke nationale partij, en onderscheidden zich slechts hierdoor van de massa des volks, dat zij eene strengere toepassing der Wet hadden dan deze. Hoewel zij eene scherp afgeteekende partij vormden, traden zij echter niet op in genootschappelijken vorm, naar den trant onzer hedendaagsche vereenigingen; wat hen vereenigde was het gemeenschappelijk beginsel. Dit beginsel laat zich in het algemeen aldus omschrijven: zich door gehoorzaamheid aan de Wet gerechtigheid te verwerven bij God. Hierbij gingen zij uit van den waan, dat de verhouding tusschen Jehova en Israël die van een rechtsverdrag was. God wilde Israël in de gelegenheid stellen om voor tijd en eeuwigheid loon bij Hem te verdienen; daarom gaf Hij het eene wet, met belofte van evenveel loon, als men werk verrichtte; hierom juist had God, zoo zeide men, Israël zoovele geboden gegeven, wijl Hij het zooveel loon had toegedacht. Door dezen waan geleid, beijverde men zich om de Wet te vervullen. Natuurlijk was zulk een streven op den duur niet vol te houden, tenzij dan, dat men voor den geestelijken zin der Wet ten eenenmale blind was. Elk toch die weet, dat de Wet ons

hart van alle zondige begeerten vrij en met heilige begeerten vervuld wil, zal spoedig tot de erkentenis komen, dat geen vleesch door haar gerechtvaardigd worden kan. De Farizeën echter vatten de goddelijke Wet op, gelijk wij dit de burgerlijke Wet doen, namelijk als eene macht, die slechts onze daden met zich in overeenstemming wil brengen, en overigens onze gezindheden niet onder haar gebied brengt. Op hun standpunt was niet de innerlijke gezindheid, maar het uiterlijke doen het beslissende; zoo het doen slechts goed was, dan was alles goed. Alsof reeds de letter der Wet niet het tegendeel zeide! Met deze beschouwing bleef er genoegzame ruimte over voor het streven om zich door gehoorzaamheid bij God verdienste te verwerven. Het kwam er nu slechts op aan om te zorgen, dat men in alles naar de Wet leefde, ja, dat het gansche leven onder hare heerschappij werd gebracht. Waar de Wet slechts algemeene beginselen aangaf, moest de door haar getrokkene lijn in dezelfde richting doorgetrokken worden tot alle voorkomende omstandigheden en verhoudingen des levens, tot zelfs alle mogelijkheden onder wet waren gebracht, op het gevaar af dat de geboden zich tot in het oneindige uitstrekten. Vandaar hadden de Schriftgeleerden voor den Farizeër zoo hooge beteekenis; zij toch zorgden dat de Wet zich uitbreidde tot eene onafzienbare menigte van bepalingen (nog in den Talmud bewaard, bepaaldelijk in de Mischna), die den vrome bij elke, ook de geringste beweging, omtuinden, vgl. Jes. 28 : 10. De Farizeër is dan ook te beschouwen als de man, die zich tot levenstaak stelt om de leer der Schriftgeleerden in praktijk te brengen. Hoe zwaar een juk hij zich hiermede op de schouderen legde is niet te zeggen, vooral niet als men in aanmerking neemt, dat de zaligheid in zijne schatting van zijne naleving dezer geboden afhing. Er stond echter tegenover, dat men, door de opneming van dit juk, lof inoogstte bij de menschen; de Farizeën stellen zich dan ook schadeloos voor de offers, die zij zich getroostten, door eer te nemen van elkander en van het volk. Daarbij liet hunne uiterlijke opvatting der Wet ruimte over voor hunne geliefkoosde zonden; en hoeveel geboden wil de mensch niet volbrengen, zoo hij slechts zijne verborgene afgoden dienen mag! Daarbij wisten zij, waar de letterlijke naleving der Wet hunne vrijheid al te zeer belemmeren zou, zich door spitsvondige uitlegging harer letteren de gewenschte speelruimte te verschaffen. Ook verstonden zij de kunst om geboden, die hun te zwaar waren, wijl slechts liefde ze volbrengen kon, door andere, van uiterlijken, levietischen aard, krachteloos te maken. In spijt van dit alles stonden zij bij het volk zeer hoog aangeschreven, al maakte men zich soms vroolijk over hunne overdrijvingen; hunnerzijds trouwens trokken zij zich niet van het volk terug, gelijk men, op den klank van hunnen naam afgaande, lichtelijk denken zou, maar streefden zij er veeleer naar, om het voor zich te winnen. Zij beijverden zich om alle Israëlieten tot Farizeën te maken. In het Sanhedrin hadden zij misschien niet de meerderheid der stemmen, maar toch kennelijk het overwicht; daar vreesde hun de tegenpartij, wijl zij wist dat het volk achter hen stond. Tegen de vreemde overheerschers predikten zij geen verzet; hun stelsel bracht mede om het herstel des koninkrijks aan Gods bestuur over te laten, en zich te vergenoegen met hunnerzijds zoo vroom te leven, dat God, zonder onrechtvaardig te zijn, hun het begeerde rijksherstel niet onthouden kon.

Voorloopig waren zij met de godsdienstige vrijheid tevreden; waar de Romein deze echter dorst aan te tasten, deinsden zij voor indrukmakenden lijdelijken wederstand niet terug. Echter hielden zij door hunne Messiaansche voorstellingen de hoop des volks op betere dagen wakker; later zelfs gingen enkelen hunner verder en vormden zich tot eene bijzondere partij, die der Zeloten, van welke wij weten, dat zij het vuur heeft ontstoken, waarin volk en land zijn verteerd.

12. Tegenover de Farizeën stond de partij der Sadduceën, uit leden der aanzienlijkste priesterfamiliën met haren aanhang saamgesteld; in onderscheiding van hunne farizeeuwsche tegenstanders, plaatsten zij zich op het standpunt van het oude mozaïsme, bloot naar de letter opgevat, en buiten verband gesteld met de ontwikkeling, welke de profetie en school gegeven hadden aan de beginselen, die het in zich besloot.

Volgens Jozefus maakten de Sadduceën eene kleine partij uit, tot welke slechts de aanzienlijken behoorden. Hun naam, vroeger ten onrechte van Saddik, rechtvaardig, afgeleid, wordt hedendaags veelvuldig met Zadok, in het grieksch Sadduk geheeten, in betrekking gebracht. In dit geval ligt het voor de hand, om te denken aan Zadok, den hoogepriester uit Davids tijd, en de Sadduceën allernaast te beschouwen als leden van het uit hem gesproten priestergeslacht. Naardien de hoogepriesters tot aan de dagen der Makkabeën steeds uit Zadok's geslacht waren, verkregen de hun verwante familiën uiteraard grooten invloed op het staatkundig leven des volks; de hoogepriester toch had in die dagen de leiding van 's volks aangelegenheden in handen. Vanzelf bracht de gemeenschap van recht en belang eene nauwere aaneensluiting dezer met het hoogepriesterlijk geslacht verwante familiën te weeg, die tot grondslag van latere partijvorming diende. Onwillekeurig verloren zij, na op een gebied, aan hun ambt vreemd, overgebracht te zijn, dat der staatkunde namelijk, het gewijd karakter, waarin men zich onwillekeurig den priester voorstelt; zij werden verwereldlijkt. Want naardien zij steeds met de heidensche opperheeren des lands en de omliggende heidenen rekening moesten houden, zoo brachten zij, om huns zelfs wille, Israëls godsdienstige belangen dikwijls ten offer, om de gunst der vreemden te winnen, en eigene macht te bevestigen. Reeds in Nehemia's dagen verzette zich de hoogepriester Eljasib tegen de strenge maatregelen om Israël van de Heidenen aftezonderen, Neh. 13:4—9; in het geslacht bleef de neiging om ten koste van Israëls heiligheid met de Volken gemeene zaak te maken, voortbestaan, Neh. 13:28. Volgens 2 Makk. 4:14 gaven de priesters mede den toon aan, waar het de overneming van Grieksche zeden gold; Jason en Menelaus verraadden zelfs heiligdom en broederen aan den vreemdeling. Nu werd wel de macht der Zadokieten gebroken, toen in de dagen der Makkabeën de vrome volkspartij het bewind in handen kreeg, en het hoogepriesterschap naar het huis van Mattathias overging; maar zij zelven bleven voortbestaan, sloten zich nauw aaneen, en traden als Sadduceeuwche partij op, aan welke allen zich aansloten, die met hen afkeerig waren van de strengere richting der Farizeën.

De strijd tegen de farizeeuwsche partij, die het Makkabeeuwsche huis steunde, was thans aan de orde; onafgebroken werd hij voortgezet. Stonden de Sadduceën tijdens de eerste Makkabeën, Judas, Jonathan en Simon, op den achtergrond, naarmate dezer nazaten het staatkundig belang boven dat van den godsdienst stelden, werden zij ook hun gunstig gezind. Johannes Hyrcanes, Aristobulus I en Alexander Jannaeus begunstigden hen openlijk; nadat de laatste de farizeeuwsche partij vruchteloos bekampt had, kiest Alexandra wel de zijde der zoo machtig gebleken vijanden (bladz. 223), maar in de dagen der Romeinsche en Herodiaansche heerschappij, verkregen toch de Sadduceën hunnen ouden invloed op staatkundig gebied weer terug. Op het volk daarentegen hadden zij hoegenaamd geen invloed; reeds daarom moesten zij er toe neigen om bij den vreemden overheerscher steun te zoeken. Zij stonden te ver van het volk, lachten met zijne idealen, en boezemden door hunne levenswijs geene achting in; slechts om hun bloed en ambt werden zij in eere gehouden. Hierom houde men ze echter niet voor menschen, aan de ongeloovigen van onzen tijd gelijk, voor wie het heilige slechts een voorwerp van ontkenning is. Moesten zij niet van het heilige leven? Hoe zouden zij het dan geloochend of bespot hebben! Veeleer vertegenwoordigen zij, tegenover de Farizeën, het behoudende standpunt, dat vergeleken met de farizeeuwsche richting, het achterlijke moet heeten. Geheel en al toch trokken zij zich terug binnen de perken van het naakte mozaïsme; lieten zij niet toe dat iemand er wat afdeed, evenmin waren zij het er mede eens dat iemand er iets toevoegde. Hunne stelling luidde: „datgene slechts, wat geschreven is, heeft kracht van wet; met de overleveringen der vaderen behoeft men geene rekening te houden." Hierdoor kantten zij zich eensdeels tegen het streven hunner tegenstanders, om de beginselen der Wet, in den vorm van nadere geboden, op alle mogelijke gevallen toe te passen, anderdeels tegen elke poging om onder voorlichting der profetie tot den geest van het mozaïsme door te dringen, en uit de waarheden, die het in zijnen schoot verbergt, eene eigenlijk gezegde geloofsleer op te bouwen. Hunne uitlegging ging niet verder dan de letter van het geschrevene; van een allegorischen zin wilden zij evenmin iets weten als van typische beteekenis; daarbij wilden zij de uitlegging niet aan het overgeleverde binden, en handhaafden zij het recht eener zelfstandige tekstverklaring. Op dit standpunt, en met deze uitlegkundige beginselen, meenden zij de grondgedachte hunner partij te kunnen handhaven, dat dit leven het eenige is, waarmede wij te rekenen hebben, wijl het gericht reeds hier gehouden wordt, om den goede zijne gerechtigheid in geluk, den booze zijne onrechtvaardigheid in tegenspoed te vergelden. Geene denkwijs paste bij den verwereldlijkten priester en aristocraat beter dan deze. De slotsommen uit haar afgeleid waren natuurlijk met het farizeïsme in schrille tegenspraak. Is dit leven het eenige, dan behoort ook alles, wat het farizeïsme leert van eene lichamelijke opstanding en eene toekomstige vergelding, tot het rijk der fabelen; dan zijn engelen en geesten kinderen der fantasie, dan is het ook dwaasheid om op een Messiaansch rijk te hopen. Zoo loochenden de Sadduceën hoogst gewichtige waarheden; het prikkelde de Farizeën om op wat hunne tegenstanders ontkenden te grooteren nadruk te leggen. Ook in de

leer der Voorzienigheid kwam het verschil der beide partijen uit. Naardien de Sadduceër God reeds hier het eindgericht houden liet, zoo bleef er geene ruimte over voor de goddelijke vrijmacht om zegeningen of rampen over de menschen te brengen; want is de God der historie slechts rechter, dan is Hij ook gebonden om Zijn doen te regelen naar de verdienste of schuld der menschen. Slechts waar men, gelijk de Farizeër, het eindgericht in de volgende wereld verplaatst, kan men een God prediken, die in dit leven als Souverein optreedt, om geluk of ongeluk uit te deelen naar Zijn welbehagen, zonder verplichting om rekening te houden met den zedelijken staat van Zijn kreatuur. Uiteraard moest de Sadduceër, op een standpunt, waar God slechts Wereldrechter is, de vrijheid des menschen zoover mogelijk aan Zijn bestuur onttrekken, en den hoogsten nadruk leggen op 's menschen verantwoordelijkheid. Van Voorzegging kon eigenlijk ook geen sprake bij hem zijn; reeds daarom moest de toekomst onzeker zijn, zeide hij, wijl de menschelijke vrijheid zou worden opgeheven, stond de toekomst vooruit reeds vast. Hun eisch, dat men hen uit den Pentateuch weerleggen zou, wijl het gezag der Profeten betwist was, maakte de Farizeën tegenover hen zwak, onmachtig als zij waren, om, gelijk Jezus, Luk. 20:37, de profetische waarheden, die de Sadduceën loochenden, uit de diepten van het mozaïsme op te delven. Voorts liep het verschil met de Farizeën ook nog over punten van meer ondergeschikten aard. In het algemeen kan men zeggen, dat zij, in eigen belang, het steeds opnamen voor de glorie van het priesterambt, de voortreffelijkheid van den tempel en de rechten van de letter, terwijl de Farizeën kampten voor de rechten der gemeente, voor leerschool en synagoge, en voor den achtergrond der letter. Om hun gezag te versterken, leerden zij, dat de heiligheid van den ambtsdrager aan de wettische plechtigheden de noodzakelijke wijding bijzette; de Farizeën verklaarden de heiligheid der ceremonieele handelingen uit de reinheid der vaten, en uit de overeenkomst van het ritueel met de voorschriften der Wet; met opzet poogden zij den dienstdoenden Priester te verontreinigen, maar maakten oproer, zoo de Priester ook slechts de minste wijziging in het ritueel der heilige handelingen bracht. Bij het volk stonden de Sadduceën in kwaden reuk wegens de gestrengheid, waarmede zij in het gericht op handhaving van de letter der mozaïsche strafwet aandrongen; op een standpunt als het hunne, waar slechts met de letter gerekend werd, konden zij niet, gelijk de Farizeën, eene mildere, met den geest der Wet rekenende toepassing, toelaten.

13. De buiten Palestina levende Joden hadden wel niet het geloof. maar toch de taal der vaderen verwisseld; als Hellenisten waren zij de naast aangewezenen, om het Jodendom aan de wereld te vertolken, en Israëls bestemming te vervullen, door de wereld te brengen naar Sion.

Israëls verstrooiing onder de Volken, die in de dagen der Assyrische en Babylonische Wereldmacht een aanvang genomen had, was eer voortgezet, dan opgeheven. Zonder overdrijving kan men zeggen, dat er, tegen het begin van onze jaartelling, geen land, ja, geene stad van

beteekenis was, waar men geene Joden vond. Vooral in de groote steden, welke de opvolgers van Alexander den Groote gesticht, en met Grieksche kolonisten bevolkt hadden, waren zij in groote getale vertegenwoordigd. Oostwaarts vond men den Jood aan den Eufraat en den Tigris, tot aan de overzij dier stroomen; westwaarts trof men hen aan in Macedonië en Griekenland, Italië en Spanje; in Syrië en Klein-Azië telde men ze bij duizenden, in Egypte schat Philo ze zelfs op één millioen, en in het rijk bevolkte Alexandrië besloegen zij twee vijfden van het getal der inwoners. Vele oorzaken hadden tot de verspreiding der Joden medegewerkt; voorzoover zij niet als slaven naar vreemde volken gevoerd, of door hunne overwinnaars naar andere landen verplant waren geworden, hadden zij zich vrijwillig als kooplieden of handwerkers in de groote steden nedergezet. Daar in den vreemde waren zij (wèl mag er Gods hand in gezien!) steeds Joden gebleven. Men liet hun van regeeringswege volle vrijheid om hunnen godsdienst uit te oefenen, en hunne jaarlijksche schatting naar den Tempel te zenden; op alle plaatsen hadden zij hunne eigene synagogen, op sommige plaatsen zelfs hunne eigene overheden, ook in burgerlijke zaken; daarbij dienden de jaarlijksche feestreizen naar Jeruzalem om het beset hunner eenheid met al hunne broederen te verlevendigen, en hunne liefde voor het Jodendom aan te wakkeren. Dit nam echter niet weg dat zij, door het voortdurend verkeer met de Heidenen, eenigszins werden gewijzigd, en van hunne volksgenooten in het moederland onderscheiden. Zij verwisselden, ongetwijfeld alreeds in de derde eeuw vóór Christus, bijna algemeen hunne Arameesche taal, voor welke vroeger het Hebreeuwsch reeds plaats had moeten maken, tegen het Grieksch, de taal van het volk, welks geest heel de historische wereld dier dagen beheerschte. Houdt men in het oog, dat het tot den goeden sier behoorde om Grieksch te spreken, dan begrijpt men allicht hoe het mogelijk was, dat ook de Oosterling deze taal als de zijne overnam. Daarbij gewende hij er zich onwillekeurig toe, om, zooveel als met het mozaïsme bestaanbaar was, naar de Grieksche levenswijs zich te schikken; zelfs vormde zich in Alexandrië door Philo een wijsgeerige richting, die, niet tevreden met de Grieksche letterkunde te beoefenen, naar eene verzoening tusschen Platonisme en Jodendom streefde. Alle uitlandsche Joden, die de Grieksche taal spraken, werden Hellenisten genoemd, in onderscheiding der Palestynsche Joden, die men Hebreën heette. Deze naam droegen zij echter niet alleen; oorspronkelijk toch wijst de uitdrukking Hellenist alle menschen aan, die wel niet van Griekschen bloede waren, maar de Grieksche taal en zeden, beschaving en levenswijs hadden overgenomen; vandaar dat de term: Griek, in het Nieuwe Testament niet het volk van dien naam, maar alle niet-Joden, die vergriekscht waren, aanduidt. Dat zich het Hellenisme echter ook onder de Joden baan brak, is van hooge beteekenis voor den gang van het Godsrijk. Is het alreeds opmerkelijk dat God, door de kinderen Zijns volks onder alle Heidenen te verstrooien, overal de luchters geplaatst had, waarin slechts het licht van het evangelie ontstoken behoefde te worden, om als in één oogenblik heel de wereld in het licht te doen overgaan, hunne helleniseering sloot zich aan deze bestemming ten nauwste aan. Dat de Grieksche taal door hen overgenomen werd, maakte eene vertolking der heilige Schriften in deze taal

noodig; alras verscheen zij dan ook. De vertaling van het Oude Testament in de wereldtaal, reeds onder Ptolemeus Filadelfus (284—247), aangevangen, kon tegen de helft der tweede eeuw vóór Christus als voltooid worden aangemerkt; met haar was het heiligdom der zaligmakende kennis voor de wereld ontsloten. Zoo bracht de Jood, zonder allicht zelf het gewicht zijner handeling te beseffen, over de brug der taal, de geheimenis van het evangelie alvast de wereld in; er schoot slechts over dat hij haar straks de mondelinge boodschap bracht van zijne vervulling. En ook hiertoe moest het Hellenisme eenigszins voorbereiden. Het nam iets van den afstand tusschen Jood en Heiden weg; men voelt zich niet vreemd aan elkander meer, als men samen ééne moedertaal heeft. De Heiden werd den Jood door de gemeenschap der taal even goed toegankelijk als de Jood het den Heiden werd; de Jood leerde hem meer waardeeren en beter begrijpen, terwijl de dagelijksche omgang, door de gemeenschappelijke taal mogelijk gemaakt, den Jood iets van het stroeve en afgeslotene van zijn aard tegenover den Heiden afleggen deed. Ook mag niet over het hoofd worden gezien, dat de gestadige aanraking, waarin de uitlandsche Joden met de Heidenen kwamen, het hun onmogelijk maakte, om de farizeeuwsche levensregelen in praktijk te brengen, gesteld zelfs dat zij genegen waren om ze over te nemen. Farizeër kon men slechts ten volle in Palestina zijn. Misschien verklaart zich het feit dat vele uitlandsche Joden weer naar Jeruzalem terugkeerden, juist uit hun streven, om daar te kunnen zijn, wat zij in het buitenland niet konden wezen. Ook daar echter bleven zij Hellenisten heeten, omdat zij in eigene synagogen bijeen kwamen, en er de Grieksche taal bij hunne godsdienstoefeningen gebruikten. Uit Hand. 6 : 9 enz. blijkt, dat zij, naar de plaatsen hunner herkomst, zich in Libertijnen, (vrijgelatenen, of afstammelingen van vrijgelatenen uit Rome), Cyreneërs, Alexandrijnen, Ciliciërs en Aziaten onderscheidden, en in vijandschap tegen het Christendom voor de Hebreën niet onderdeden.

14. Geene geringe uitbreiding verkreeg het Jodendom door den overgang veler Heidenen, die zich door besnijdenis in Israël lieten inlijven en zich tot vervulling der Wet verbonden; vooral voor hen werd het Jodendom voorportaal tot het Christendom. In het Nieuwe Testament heeten zij Proselieten of Jodengenooten.

Het Grieksche woord prosylutos beantwoordt aan het Hebreeuwsche gêr; beide woorden wijzen oorspronkelijk den vreemdeling aan, die zich in Israëls midden metterwoon gevestigd heeft, of, gelijk het Oude Testament zegt, in Israëls poorten is, ter onderscheiding van den vreemdeling, die buiten het land woont, of er slechts tijdelijk in vertoeft. De Wet dwong zulke vreemdelingen niet tot de besnijdenis, en mitsdien evenmin tot gehoorzaamheid aan de Wet; echter werd hem geene volledige vrijheid gelaten. Van alles toch moest hij zich onthouden wat met de theocratische staatsorde onvereenigbaar was, te weten, van afgoderij, met de haar verwante tooverij en waarzegging, Lev. 20 : 2, bloedschande en onnatuurlijke bevrediging der geslachtsdrift, Lev. 18 : 26, van het eten van bloed, Lev. 17 : 10, van het nuttigen van het gedeesemde tijdens het Paaschfeest, Exod. 12 : 19; ook

moest hij op den Sabbat den arbeid staken, Exod. 20 : 10, en op den Grooten Verzoendag zich mede verootmoedigen, Lev. 16 : 29. Daarbij golden hem alle geboden, wier overtreding door de Rechters aan den lichame gestraft werd, Lev. 24 : 16, 22; ook moest hij door den Priester over zich verzoening laten doen, ingeval hij zonder opzet gezondigd had tegen een der geboden, waaronder hij gesteld was, Num. 15 : 26, 29. Natuurlijk kon deze wet omtrent den vreemdeling, na de oplossing van den theocratischen staat, niet meer gelijk te voren gehandhaafd worden. Allerminst was zulks mogelijk tijdens de Romeinen de opperheerschappij over Israël hadden; wel gaven deze laatsten, uit staatkunde, veel toe, maar het laat zich niet denken, dat zij zich onder de wet des vreemdelings hebben gesteld. Vandaar hadden de genoemde bepalingen in de dagen der Romeinsche heerschappij geene kracht om zich te laten gelden; zij bestonden slechts in schrift, evenals zoo vele geboden der Wet, die den theocratischen staat onderstelden. In Jezus' dagen bestonden dan ook de zoogenaamde proselieten der poort niet meer. 't Is waar, de Talmud spreekt er van, en telt de zeven, zoogenaamd Noachiedische geboden op, aan welke zij onderworpen waren; zij zijn het gebod om aan de Joodsche overheid te gehoorzamen, om den Naam Gods niet te lasteren, om geene afgoderij te plegen, zich van bloedschande, moord en roof te onthouden, en geen bloed te eten. Maar ook hier volgt de Talmud den regel, om wetten, die reeds lang slechts op het papier bestaan, zóó te bespreken, uit te breiden, en te bepalen, alsof zij werkelijk nog toegepast konden worden; zelfs na de verwoesting van den Tempel trouwens wordt nog op het nauwkeurigst vastgesteld hoe zijn dienst moet worden waargenomen! De proseliet van Jezus' dagen is uit vrijen wil proseliet geworden; hij heeft gebruik gemaakt van de vergunning in Exod. 12 : 48 den Heiden gegeven, om zich door besnijding het Volk Gods te laten inlijven. Zulke in Israël opgenomen Heidenen bleven denzelfden naam dragen als de vervallen klasse van de vreemdelingen der poorte, gêr of proseliet; echter kregen deze woorden thans een andere, nieuwe beteekenis. De andere Heidenen, die wel onder Israël woonden, maar niet gelijk zij tot het Jodendom waren overgegaan, werden thans gêr toschab geheeten, bijwonende vreemdelingen, of eenvoudig nokhri, niet-Israëlieten; de latere Talmud noemt hen gêr haschaar, vreemdelingen der poort, terwijl hij de eerstgenoemden, degenen, die door besnijdenis van Heidenen Joden waren geworden, gêr hazedek, vreemdelingen der gerechtigheid heet. Door zich te laten besnijden verbond zich de Heiden om de geheele Wet te volbrengen, vgl. Gal. 5 : 3; het laat zich echter denken, dat aan vele proselieten, vooral aan hen die in heidensche landen woonden, de eisch der naleving aller mozaïsche geboden niet met de uiterste strengheid gesteld werd, al hield men als beginsel vast, dat de proseliet tot gelijke gehoorzaamheid met den geboren Jood gehouden was. Behalve aan de besnijdenis moest de proseliet zich onderwerpen aan eene indompeling in het water, gelijk aan die, welke van den verontreinigden Israëliet geëischt werd, en tevens het offer voor zijne reiniging brengen, dat de Wet hieromtrent aan elken Israëliet voorschreef; de reden er van lag in de omstandigheid, dat hij als heiden voor onrein werd gehouden. Daardoor kwam hij, naar het mildere oordeel der Hellenisten, in de volle rechten der geborene Israëlieten; naar de meening der enghartige

Farizeën, hangt het van Gods vrijmachtige genade af, of hij met Israël erven zal. De ijver der Joden om zulke proselieten te maken was vooral in Jezus dagen zeer groot; zij omreisden er, volgens Matth. 23:15, zee en land om. Vooral buiten Palestina droeg hun zendingsijver vrucht; in de groote steden werden de proselieten bij honderden, ja, bij duizenden geteld, en trof men ze niet slechts onder de lagere, maar ook onder de hoogere standen, niet het minst onder de vrouwen aan. Tal van menschen vielen het Jodendom toe, dat in een hopeloozen tijd de verwachting des eeuwigen levens ontsloot, en in eene eeuw van twijfel de waarheden predikte, die het geweten aanneemt, zonder er bewijs voor te eischen. Jozefus zegt dan ook niet ten onrechte, dat er geene stad was, noch onder de Grieken, noch onder de Barbaren, waar de viering van den Joodschen Sabbat niet was doorgedrongen, en de Joodsche wetten omtrent het vasten, het spijsgebruik en het ontsteken der lichten niet werden waargenomen. Heidenen klaagden er over dat de Jood aan de wereld de wet stelde.

15. Ook het Sektewezen werd in Israël vertegenwoordigd, bepaaldelijk, voorzoover Palestina betreft, door de Esseën, leden eener gemeenschap, die de lijn van het farizeïsme tot binnen het gebied van het dualisme doortrokken, om het mozaïsch ideaal eens priesterlijk reinen levens, aan zich en elkander te verwezenlijken.

Reeds in de tweede eeuw vóór Christus is er van de Esseën sprake. Hun oorsprong ligt in het duister; ook van hunnen naam, door sommigen als „heelenden," door anderen als „heiligen" opgevat, laat zich dit zeggen. Zij bleven steeds klein in getal; volgens Jozefus telden zij in zijnen tijd 4000 leden. Eene partij vormden zij eigenlijk niet; onjuist is het om hen naast de Farizeën en Sadduceën als derde partij te stellen. Zij waren eene sekte, die zich streng buiten den strijd der partijen hield, en geheel en al in eigen kring zich terugtrok. Het was hun streven om het mozaïsch ideaal, dat de Israëliet een priesterlijk volk moest zijn, aan zich te verwezenlijken, door het beginsel der reinhouding van al het ongewijde, tot aan zijne uiterste grens door te voeren. Door de algeheele aanvaarding van het beginsel der afzondering van al wat door de School onvereenigbaar met Israëls heiligheid werd geheeten, stonden zij met de Farizeën op éénen bodem; zij onderscheidden zich echter van hen door hunne strengere toepassing er van. Dit bleek onder meer in hunne opvatting van den Sabbat; op dezen dag durfden zij geen vat van zijne plaats zetten, en zelfs hunne natuurlijke nooddruft niet verrichten. Vastten de Farizeën tweemaal 's weeks, zij oordeelden dat het met het priesterlijk karakter van den Israëliet overeenkwam om elken dag te vasten, zoodat zij nooit eenige andere spijs en drank gebruikten, dan op vastendagen geoorloofd was, stiptelijk zich onthoudend van vleesch en wijn, zelfs als het door offering geheiligd was; onthielden de Farizeën zich nu en dan van het genot der zalving, zij ontzegden het zich altijd, tot een teeken, dat zij het aardsche niet achtten. Ook de echtelijke bijwoning hielden zij, evenals de Farizeën, voor ontreinigend, maar gingen nu, in onder-

scheiding van dezen, zoover, dat zij haar niet slechts tijdens heilige verrichtingen of op heilige tijden ongeoorloofd rekenden, maar altijd en immer; eene partij in hun midden echter liet ze toe, mits zij uitsluitend geschiedde met de bedoeling om kinderen te verwekken. Er was echter meer dat hen van de strengere partij onder het volk onderscheidde, en het eigenaardig karakter der sekte gaf. Terwijl de Farizeën de theocratie terug wachtten, en zich midden in den stroom des nationalen levens plaatsten, om hem in de bedding der gerechtigheid naar de Wet te leiden, teneinde het koninkrijk hergeven worden mocht, wilden de Esseën iets geheel anders. Voor hen had het aardsche geene waarde meer, en in hunne schatting had het volk geene toekomst; er werd bij hen geene Messiaansche verwachting gevonden. Zij deden dan ook geene moeite om het volk in zijn geheel te hervormen, namen hunne volksgenooten slechts na vele en langdurige proeven in hunne gemeenschap op, en vergenoegden zich om verlatene kinderen voor zich op te voeden. De Esseër wilde zichzelf uit den stroom des levens redden, door het ideaal eens priesterlijken levens ten koste van al het aardsche aan zich te verwezenlijken. Zijne opvatting van de priesterlijke heiligheid ging echter aan hetzelfde euvel mank, waaraan dat van de Farizeeuwsche partij leed, te weten aan den waan, dat de uiterlijke en de innerlijke reinheid van gelijke waarde waren. Dit was het onvermijdelijk gevolg van de wettische opvatting des verbonds; want als iets voor ons slechts gewicht heeft omdat het geboden is, zoo moet men al wat geboden is, gelijke waarde toekennen, onverschillig of het tot het gebied der Levietische schaduwen of tot het gebied des zedelijk godsdienstigen levens behoort. Vandaar hun ijver voor Levietische reinheid; tweemalen daags, telkens vóór den maaltijd, baadden zij zich in koud water; hunne maaltijden gebruikten zij slechts na het wollen arbeidsgewaad met een wit linnen kleed verwisseld te hebben. Alles moest een priesterlijk karakter dragen. Hunne maaltijden, die steeds gemeenschappelijk gehouden werden, droegen het karakter van offermaal; de spijzen moesten eerst door een hunner priesters worden gewijd, vóór zij mochten worden gegeten. Naast deze hoogschatting van het uiterlijke, treffen wij toch ook een sterk getint streven naar zulke deugden bij hen aan, als door een standpunt, waarbij al het aardsche prijs gegeven wordt, worden geëischt. Plechtig verbonden zich allen om God te vreezen en hunne Oversten gehoorzaam te zijn, zelfverloochening, nederigheid, barmhartigheid en rechtvaardigheid te beoefenen; vooral verplichtten zij zich om de geheimen hunner gemeenschap aan niemand te verraden. Over hunne bijzondere denkwijs valt bij gebrek aan bronnen weinig te zeggen; zooveel weten wij slechts, dat zij het lichaam als een kerker beschouwden, waarin de geest, uit de wereld des lichts herkomstig, tot den dag des doods besloten bleef; dan hergaf de dood de gereinigde ziel aan het paradijs, dat ver in het westen gedacht werd. Eene opstanding des lichaams werd niet verwacht; de materie toch kon geene toekomst hebben, omdat zij niet geestelijk was. Zoo week men, schoon onder de leus van het mozaïsme tot elken prijs getrouw te willen blijven, onbewust van Mozes af, op de doolpaden eener dualistische wereldbeschouwing. In hoever de Alexandrijnsche wijsbegeerte, wier treflijkste tolk Philo, de tijdgenoot van Jezus was, op hunne levens-

opvatting invloed uitoefende, kan niet wel bepaald worden; zeker is het echter dat ook deze tot de slotsom kwam als leidde niet de wijding, maar de vernietiging van het zinnelijke leven tot de zaligheid. Overigens schijnen zij het mozaïsch geloof onaangetast gelaten, en er zich toe bepaald te hebben, om over engelen en duivelen te fantaseeren, en de verborgene krachten van geest en stof in hunne macht te krijgen. Onder het volk treden zij op als artsen, waarzeggers, droomuitleggers en duivelbezweerders; in hunne begroeting van de zon, en in hunnen angst, dat hare stralen op iets onreins zouden vallen, schijnt iets van den ouden natuurdienst te ademen. Uit al het gezegde kan men zien wat er waars is van de bewering, als zou ons Christendom zich onder den invloed van het Essenismus hebben gevormd. Dat eene sekte als der Esseën op den duur niet onder het volk kon blijven wonen, behoeft geen betoog; zij trokken zich dan ook steeds verder terug. In Herodes' tijd zien wij ze nog in Jeruzalem, in den Tempel, aan het Hof, zelfs met invloedrijke ambten bekleed; in Jezus' dagen komen zij, ten minste op het terrein der evangelische geschiedenis, niet meer te voorschijn; hun stelsel drijft hen eindelijk naar de Woestijn. Na Jeruzalems verwoesting vormen zij eene kolonie in de oase van Engedi. Hun beginsel schijnt hen gaandeweg verder gevoerd te hebben, tot zij offer en hierarchie, tegelijk met heel het volk loslieten, en geene tempelpriesters erkenden, maar hunne maaltijden in de plaats der offers stelden, en slechts met elkander omgingen. Daar in de wildernis leefden zij echter niet, gelijk de Egyptische Therapeuten, als kluizenaars, maar als nijvere landbouwers en handwerkslieden, die samen uit eene gemeenschappelijke kas teerden, met verloochening van het persoonlijk eigendomsrecht; van den handel waren zij afkeerig, ook vervaardigden zij slechts werktuigen des vredes. Zoo schiepen zij zich eene kleine wereld, die de groote niet noodig had, wijl zij in hare eigene behoefte voorzag, en hare kinderen boven het gevaar verhief om door de maatschappij te worden besmet.

NEGENDE AFDEELING.

DE GEBOORTE EN KINDSHEID VAN DEN MESSIAS.

1. Zijner belofte getrouw heeft God, in de volheid des tijds, het Messiaansche kind gegeven, geworden uit eene vrouw.

Zelfs de dwaling moet onwillekeurig den Christus hulde toebrengen. Men heeft in oude tijden de waarachtigheid zijner menschheid geloochend, door de werkelijkheid zijns lichaams te ontkennen; ongetwijfeld deed men er de waarde van zijn werk door te niet. Maar tegelijk ontlokt de dwaling er ons den kreet door: hoe groot moet hij niet zijn, als zijne verschijning in twijfel brengt, of hij wel waarlijk mensch is! Juist zijne grootheid maakt noodig dat de waarheid zijner menschheid vóor alles vastgesteld worde, opdat wij straks, als de zon zijner heerlijkheid tot hare middaghoogte stijgt, er niet aan twijfelen zouden, of hij wel van onzen geslachte zou zijn. Om dat in het licht te stellen, hebben wij slechts naar zijne historie te luisteren, als zij ons den aanvang zijns aardschen levens verhaalt; want zij zegt ons dat hij geworden is uit eene vrouw. Daarmede zegt zij meer dan oppervlakkig schijnt; zij leert er ons mede, dat hij, tijdens zijn verblijf op aarde, mensch was zooals wij het op aarde, en geenszins zooals het de opgewekten in den hemel zijn; hij is mensch van „vleesch en bloed," voor lijden gevoelig, aan zwakheden onderworpen, voor sterven vatbaar. De „mensch des geestes" ligt voor hem nog in de toekomst; voor het heden is hij gelijk wij! Gelijk wij — maar ook dit zegt nog niet alles; want als een, die geboren is uit eene van Adams dochteren, is hij van onzen geslachte, uit éénen bloede met ons en van éénen vleesche met ons!

2. Ofschoon geboren uit eene vrouw, is het Messiaansche kind niet door den man verwekt; ontvangen is het van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria.

Dat het kind der belofte uit eene maagd is geboren, ontneemt niets aan de waarheid zijner menschheid. Anders toch zou ook de eerste mensch geacht moeten worden geen mensch te zijn geweest; want ook hij had geen vader. Om mensch te zijn behoeft het kind der belofte niet uit den wil des mans geboren te zijn; 't is voor hem, om onzer natuur deelachtig en van onzen geslachte te zijn, voldoende, dat hij geboren zij uit eene vrouw. Maar wat voldoende is om hem tot zoon des menschen te stempelen, is noodzakelijk om hem tot verlosser des menschen te verheffen. Zal hij het zoenmiddel der wereld worden, dan moet hij evenzeer buiten ons geslacht staan als van ons geslacht zijn.

Hij mag geen aardschen vader hebben; deze toch zou hem binden aan den mensch, die zijn geslacht onder schuld des doods brengt en in de hand des doods overlevert. Door zijne geboorte uit eene maagd is het kind der belofte wel door den band des zwakken vleesches, maar niet door den band des gebrokenen verbonds met ons verbonden; een eenling is hij thans, vrij van schuld, en vrij van zonde, in geen vader gebonden, en door geen vader bepaald, maar waarlijk vrij. Tot God staat hij in de oorspronkelijke zoonsverhouding; geen vader heeft deze verstoord, laat staan opgeheven. Zoo men hem straks wegens „schuld en zonde" sterven ziet, men wete dat het niet om eigene of geërfde, maar om zijns volks ongerechtigheid is. Zulk eene geboorte als de zijne teekent tevens wat nieuws, wat grootsch, waarmede de groote wending der geschiedenis begint. Want als de Vaderlooze is hij evenals Adam een aanvang; zijne vaderloosheid wijst hem aan als een, die bestemd is om hoofd van hemelsche menschen te worden, gelijk Adam hoofd der aardsche menschen was. Met den vaderloozen mensch toch begint steeds eene menschheid.

3. Niet hetzelfde is het uit welke vrouw de Messias geboren wordt; want naardien de belofte der rijksheerschappij bepaaldelijk aan Davids zaad toegezegd was, zoo kon het Messiasschap slechts met het zoonschap Davids samenvallen.

Aangezien het huis van David om zijner zonde wil van den troon gebannen was, kon geen zijner leden eenig recht meer op den troon van Israël laten gelden. God had de dingen zoo geleid, dat geene afkomst meer recht bijzette; slechts Zijne belofte deed het. Het gold ook vóór Jezus; niet als zoon van eene dochter Davids, maar wegens de belofte, Luk. 1 : 32, was hij gerechtigd tot de heerschappij over Israël. Dit neemt echter niet weg, dat zijne afkomst uit Davids huis volstrekt noodzakelijk was. Want naardien God beloofd had om de heerschappij aan het zaad van David weder te geven, zoo was het noodig, dat de Messias naar den vleesche van David afstamde. Dat Jezus werkelijk van Davids zaad was, blijkt uit de geslachtslijst zijner moeder, ons door Lukas medegedeeld, hfdst. 3 : 23—38. Lukas toch geeft ons Maria's geslachtslijst, niet, gelijk velen willen, die van Jozef; vs. 23 behoort immers alzoo te worden gelezen: Jezus, zoon (gelijk men meende van Jozef) van Heli, vgl. Godet, St. Luc. I, 247 enz., zoodat Jezus als zoon van Heli, volgens den Talmud, Chagig. 77 : 4, Maria's vader, voorgesteld wordt. Dat Maria's naam weggelaten is, verklaart zich uit de gewoonte der oudheid, om de moeder niet als schakel des geslachts aan te merken. Ook is het niet vreemd dat iemand als zoon van zijn grootvader wordt voorgesteld; wij hebben hiervan in de Schrift het voorbeeld in Gen. 46 : 21, vgl. met 1 Kron. 8 : 3, en Ezra 5 : 1, vgl. met Zach. 1 : 7. Naardien Jezus echter óp de openbare, in den tempel zich bevindende, registers, evenals bij het volk niet als zoon van Maria, maar als zoon van Jozef bekend stond, was het noodig, dat hij ook in deze betrekking Davids zoon kon heeten. En dat hij eveneens door Jozef tot David behoorde, blijkt uit de geslachtslijst van Mattheus. Hierbij dient nog opgemerkt, dat Jezus als zoon van

Maria langs de lijn van Nathan, als zoon van Jozef langs de lijn van Salomo, van David afstamde.

4. Met opzicht tot tijd en plaats van geboorte, beantwoordt het kind van Maria ten volle aan wat Daniël en Micha hieromtrent hadden geprofeteerd.

Daniël had, wat den *tijd* betreft, waarop de Messias verwacht kon worden, gezegd, dat er van „den uitgang des woords om te doen wederkeeren en Jeruzalem te bouwen" af, tot op de uitroeiing van den Messias, zeventig jaarweken, dat is, 490 jaren verloopen zouden, hfdst. 9 : 24—26. Met het oog op den gang van Jeruzalems historie: wederoprichting, voortbestand en verwoesting, had hij de 70 weken ook in drieën gedeeld, 7, 62 en 1. Hun aanvang valt in 458, wijl in dat jaar het edikt van Artaxerxes werd uitgevaardigd, waarbij volgens Ezra 7, den Joden vrijheid werd verleend om Jeruzalems muren te herbouwen. De 7 eerste weken wijzen den tijd aan, waarop Nehemia werkzaam was om het Stads- en Staatswezen weder op te richten; zij sluiten met het jaar 414, het 5e na Nehemia's verdrijving van Jojada's schoonzoon, Neh. 13 : 28. Tijdens de 62 weken, die hierop volgen, is Jeruzalem eene „versterkte" stad, maar toch telkens door vijanden benauwd; in de 70e week wordt de Messias uitgeroeid, de stad verwoest, het heiligdom vernield, door een volk dat de Vorst-Messias gezonden heeft. Zij valt samen met den tijd van Jezus' optreden onder Israël. Met opzicht tot de *plaats*, waar de Messias geboren zou worden, had Micha zeer duidelijk gesproken. Het kleine Bethlehem toch, nauwelijks onder Juda's steden medegeteld, was door hem aangewezen als de plaats, waaruit God Israëls toekomstigen Heerscher voortbrengen zou, hfdst. 5 : 1. De geschiedenis zegt ons, dat Maria haren eerstgeborene ook werkelijk in Bethlehem baarde, hoewel zij niet daar, maar in Nazareth hare woonplaats had. Jozef toch, de man, met wien zij ondertrouwd was, toen de Heilige Geest haar overschaduwde, en de kracht des Allerhoogsten over haar kwam, had, op Gods gebod, haar tot zich genomen, hoewel hij haar eerst heimelijk had willen verlaten. Daar er juist omtrent dezen tijd een gebod uitgegaan was, dat elk zich zou laten beschrijven, ging Jozef met Maria naar Bethlehem om zich in de stad zijner vaderen op de registers te laten plaatsen. Daar werd Micha's profetie vervuld.

5. Van hooge beteekenis is het tevens, dat het Messiaansche kind geboren wordt in dagen, waarin de Romeinsche adelaar zich gereed maakte om Israël te grijpen, en zóó groote macht verkreeg, dat slechts de Messias het volk uit zijne klauwen redden kon.

Omstreeks Jezus' geboorte scheen de tijd met Israëls hope te spotten. Donker was de horizon; want Rome naderde Jeruzalem. Dreigde niet juist in deze dagen het gevaar, dat Israël verliezen zou, wat hem van zijne tot zoo duren prijs herwonnen zelfstandigheid nog restte? Een keizerlijk edict heeft bevolen, dat met de geheele wereld, ook Israël beschreven worden zou. Het is zoo, nog houdt de hier bevolene beschrijving meerder rekening met Israëls zelfstandigheid, dan die, welke

een tiental jaren later onder Cyrenius' landvoogdij over Syrië gehouden is. Lukas zelf onderscheidt deze laatste, in 's volks mond de eerste geheeten, van de hier bedoelde, zoo wij ten minste (met Godet, St. Luc. 1, 158) Luk. 2 : 2 aldus lezen: de beschrijving zelve, de eerste (geheeten) geschiedde als Cyrenius over Syrië stadhouder was. De hier bevolene toch grijpt wel op bevel van Augustus plaats, (vgl. Tac. Ann. 1 : 11, Suet. Oct. c. 27, 28, 101), maar nog door tusschenkomst van zijnen knecht, Herodes, den koning der Joden. Daaruit blijkt het dat zij niet op Romeinsche, maar op Joodsche wijze gehouden wordt, te weten, in aansluiting aan 's volks aloude indeeling in geslachten, Luk. 2 : 4. Want volgens de Romeinsche manier moest elk zich in de plaats zijner woning op de burgerlijke registers laten inschrijven. Alzoo laat Rome ditmaal aan Israël nog den schijn der zelfstandigheid; maar hoe teekent het zijne gebondenheid aan Rome, dat zijn koning gehouden is, om den keizer ter wille te zijn, en elk der onderzaten te laten beschrijven! Welk een vernedering voor den vrijen Israëliet om zijn naam te moeten opgeven, met zijne sexe en zijnen leeftijd, en vóór alles zijn vermogen, opdat geoordeeld kunne worden hoeveel belasting men hem straks opleggen zal! Het spelt eene toekomst, waarin den volke zelfs de schijn der vrijheid niet meer gelaten wordt; de beschrijving van Herodes baant den weg tot de beschrijving van Cyrenius. Voor Israël wordt het de vraag: wie zal heerschen, de Keizer of de Messias? en ziet, juist nu wordt het kind geboren, dat straks, in de ure zijner openbaring aan Israël, slechts erkend behoeft te worden, en — het nieuwe Babel is machteloos tegenover het oude Israël.

6. De bestemming van het kindeke Jezus wordt aangewezen door profeten en engelen saam; beiden kondigen het aan als de Messias, de Erfgenaam van Davids troon; en de Vredevorst der Wereld, wiens verschijning de hoogste vrucht is van Gods welgevallen in menschen.

De voorstelling, welke engel en profeet van het Messiaansche kind geven, sluit zich aan de aloude profetie, en deswegens aan den wensch der vromen en den eisch der tijden onmiddellijk aan. Zij verkondigen toch dat God het kindeke den troon van zijnen vader David hergeven zal. Als Israëls koning stelt hem Gabriël voor, als hij aan de maagd Maria de boodschap des hemels brengt, Luk. 1 : 32, 33; als de Messias, die den volke tot een Heer wezen zal, predikt hem de engel, die aan de herders verschijnt, Luk. 2 : 11. De profeet spreekt niet anders: Zacharias toch, de priester, wien God den stommen mond opende, heet hem de hoorn, dat is, de macht, die God, Zijnen volke tot heil, in het huis van David heeft opgericht, Luk. 1 : 68. Beider woorden bevatten kennelijk eene verwijzing naar de belofte Davids, 2 Sam. 7 : 12, en naar Jesaja's profetie, hfdst. 9 : 5, 6. Opmerkelijk is het echter dat beiden, Gabriël en Zacharias, eene toespeling op het priesterlijk werk van den Messias maken. Want als de engel, met verwijzing naar den naam Jezus, zegt dat deze zijn volk van hunne zonden verlossen zal, schrijft hij hem priesterlijk werk toe; het ontlasten van zonde toch, waardoor het volk schuldvrij en smetteloos voor God wordt gesteld, behoort tot des priesters werk. En Zacharias profeteert, dat de heraut

van den Messias den volke de blijde tijding zal brengen, van de vergeving hunner zonden, als vrucht van de barmhartigheid Gods, die de Zon der gerechtigheid, den Christus, over Zijn volk liet opgaan. Vandaar verheft zich de profetie, die bij den opgang dezer zon uit meer dan vierhonderd-jarigen slaap ontwaakt is, tot de aanschouwing van een Israëlietisch koninkrijk, dat op gerechtigheid en heiligheid gegrond, zijne onderzaten van alle wereldmacht vrijmaakt, en tot machthebbers der wereld stelt. De taak aan priester en koning weleer opgedragen, zal Jezus volkomen vervullen, als hij als priester en koning zitten zal op zijnen troon.

7. Aan de heerlijkheid der getuigenissen, die vooraf van Maria's kindeke gegeven waren, scheen zijne geboorte niet te beantwoorden; God verbergde den luister van het kind Jezus als onder een sluier.

In een tijd als dezen, die met Israëls hope schijnt te spotten, levert een kind als dat van Maria geene stof van verwachting aan den mensch, die het slechts met zijne vleeschelijke oogen beziet. Zal dit kind de Redder zijn, onder wiens vleugelen het volk tegen den dreigenden adelaar beschutting vindt? Niets doet het vermoeden; alles schijnt het te weerspreken. Zijne moeder is de vrouw eens timmermans, en de heerlijkheid van haar huis is verre, schijnbaar voor altijd van haar en haar zaad geweken. Wie zal den koning Israëls in een stal zoeken? Wie zal de Hope der Vaderen herkennen in het kindeke in de kribbe? De hope van den farizeër kan er niet op rusten; is dit de koning, zou hij vragen, die machtiger dan Augustus zal zijn, en Jeruzalem heerlijker maken zal dan Rome? Maar juist zoo heeft God het gewild; Hij zelf werpt met opzet in de nederige omstandigheden, waaronder Jezus' geboorte plaatsgrijpt, een sluier op het kind, zoodat de wereld niets ziet, zelfs niet eens dat er een sluier op ligt, en voor haar verborgen blijft, zelfs dat er iets verborgen is. De koning komt niet anders dan straks het koninkrijk, namelijk, zonder vertoon, opdat niemand het onderkenne, dan de bevoorrechte, wien het van Boven is geopenbaard. Dit bevreemde ons niet. Ware hij toch in heerlijkheid des vleesches geboren, er zou slechts een geloof des vleesches door verwekt zijn, en zoo God iets voorkomen wil, dan dit. Men vreeze hierom niet, dat zijne geringe geboorte een struikelblok voor de oprechten van harte zou zijn, dat hen verhinderen zou om in zijnen naam te gelooven. Veeleer zullen zij er een merkteeken van zijn Messiasschap in zien, en er zich straks te minder om verwonderen over zijn kruis. Er is genoeg heerlijks aan zijne geboorte bijgezet om het geloof te verwekken; meer is niet noodig, ja, meer zou schaden. Het geloof wordt zoo ras beproefd, als gewekt; meteen wordt ons stoffe gegeven om de wijsheid Gods te bewonderen, waarmede Hij bedekt en openbaart tegelijk.

8. Zoo weinig beweging Jezus' geboorte onder de menschen verwekte, zoo groote beweging bracht zij in den hemel teweeg; 's hemels heirscharen toch verkondigden Gods lof in het veld bij Bethlehem.

Een engel bracht, in den nacht der geboorte, de blijde boodschap aan eenige herders, die in het veld bij Bethlehem de nachtwacht hiel-

den bij hunne kudden. Maar de engel is niet alleen. Hem toch volgt op den voet eene menigte van Gods hemelsche heirscharen; 't zijn de engelen, Gods krachtige helden, wegens welke Hij Jehova-Zebaoth, Heere der heirscharen heet. Zij zijn gekomen vanwege het pasgeboren kindeke. Ook zwijgen zij niet; dat, met de herders, heel de wereld luistere naar het „Eere zij God in den hooge, vrede op aarde," waarmede hun woord, neen, hun lied, aanvangt. „Eere zij God," dat is een aanhef, waarmede zij ons, bewoners der laagte, waarin zij afgedaald zijn, opwekken om met hen een kreet der aanbidding aan te heffen, die tot in den hoogsten der hemelen zijn naklank hooren laat. „Vrede op aarde," dit is eene boodschap des hemels, dat er, wegens het geboren kindeke, vrede zal zijn tusschen God en mensch, met een rijk der liefde op aarde. Het slot van hun lied: „in menschen welbehagen," herinnert ons, dat de verschijning van het kindeke vrucht is van het welgevallen dat God in menschen heeft gehad, schoon zij in zichzelven geen welgevallen konden hebben. Zoo zingen zij en gaan weer heen. Hier waren Gods heirscharen in hun element; welk krijgsknecht toch riep niet gaarne voor den zegewagen den lof zijns konings en het geluk des koninkrijks uit? Maar het schoonste van het geheele tooneel wordt dikwijls over het hoofd gezien. God zelf was tegenwoordig; volgens Lukas 2 : 9 toch omscheen Zijne „heerlijkheid" de herders. Deze heerlijkheid is dezelfde die ook in de woestijn was gezien, en dienende is, om Gods onmiddellijke tegenwoordigheid den menschen kenbaar te maken. Het bevreemdt ons niet, dat de herders van een kindeke, onder zulke teekenen aangekondigd, onmogelijk kunnen zwijgen; hoe zouden de kinderen stom blijven, waar de knechten in lof uitbreken?

9. Op den achtsten dag krijgt de Wet haren eisch; ook Jezus toch wordt besneden. Zoo doet ook de Wet het hare om de heerlijkheid van het kind met een sluier te bedekken.

De tijd, dat de hemel op aarde kan blijven, is nog niet gekomen; ras gaan de engelen dan ook weer heen, en ook rondom de kribbe wordt het weer stil. Het kind schijnt een gewoon kind te zijn, vooral op den dag, waarop het naar den eisch der Wet wordt besneden. Op zichzelf toch beschouwd, is het niet wel met het heilige zijner ontvangenis te rijmen, dat Hij aan eene plechtigheid wordt onderworpen, die wel het heerlijkste beteekent, te weten, het verbond met God, maar toch ook onderstelt, dat de bondeling van nature onrein is. Zeker, een teeken der eere is de besnijdenis ook hem; wijst zij niet aan, dat hij behoort tot het eenig volk op aarde, dat een verbond heeft tusschen zich en God? Maar daar zij toch dit verbond niet eer aan den mensch beteekent, voor deze door haar gereinigd is, van wat geacht wordt onvereenigbaar te zijn met zijne roeping om een heilig zaad te zijn en een heilig zaad voort te brengen, zoo is zij vernederend voor den mensch. Voor Jezus is zij eene aanwijzing, dat hij, zoolang hij in het vleesch is, nooit naar, maar steeds beneden zijne waardigheid behandeld worden zal. Dit wordt reeds bevestigd door de omstandigheid dat de besnijdenis verbond tot gehoorzaamheid aan geheel de Wet, Gal. 5 : 3. Houdt men nu in het oog, dat Jezus, als Zoon van God, geene Wet noodig had, om hem de kennis van Gods wil te geven, en

tot volbrenging van Gods wil te prikkelen, allerminst eene, die gelijk de Wet van Mozes, de zondigheid en onmondigheid van het bondskind onderstelde, dan reiken geene woorden toe om te zeggen, welk eene vernedering hem opgelegd werd, toen hij door de besnijdenis aan de Wet werd onderworpen. Slechts door te sterven wordt hij weer vrij van de Wet, ja, slechts door een dood, waarin hij, gelijk hier de voorhuid, het leven zelf aflegt, na zich even werkelijk tot vertegenwoordiger van de zonde der zijnen gesteld te hebben, als de voorhuid des vleesches tot vertegenwoordiger van den geheelen mensch gesteld was. Waarom toch wordt hij onder de Wet gesteld? Om zijn volk van haar te verlossen, en tot den staat des mondigen zoons te brengen, die niet onder de Wet gesteld, maar door den Geest geleid wordt, Gal. 4:4—7. Op zijne roeping om als Verlosser zijns volks op te treden, wijst ook de naam, dien hij, naar de gewoonte des tijds, tegelijk met de besnijdenis ontvangt; Jezus, eigenlijk, Jehova verlost. Niet naar een zijner vaderen heet hij zoo: tevergeefs zoekt men zijnen naam in zijne geslachtslijsten; God had hem zoo geheeten, opdat wij weten zouden dat hij is wat hij heet.

10. Bij gelegenheid dat het kindeke Jezus in den tempel den Heere voorgesteld wordt, kondigt Simeon door den Geest zijne grootheid aan zijne ouders aan, zonder echter te verzwijgen, dat het slechts als een verworpene zijne heerlijkheid ingaan zal.

Nog ééne plechtigheid moest voltrokken worden, zou Jezus uitsluitend aan zijne Messiaansche bestemming toebehooren. De betrekking, waarin hij als eerstgeborene tot het heiligdom stond, moest worden losgemaakt. Dit geschiedde op den dag van Maria's reiniging; toen werd hij den Heere voorgesteld, tot erkenning van Diens recht op hem, en tegen den prijs van vijf heilige sikkelen losgekocht, en aan zijne ouders hergeven. Zoo werd hem ruimte gelaten om een beter heiligdom dan het aardsche te dienen. In dit plechtig oogenblik stond een profeet gereed, om alles wat de profetie te voren van Jezus gezegd had, in een kort bestek te herhalen. 't Was Simeon, de profeet der heilige familie, gelijk later Johannes de profeet des heiligen volks was. Door den Geest tempelwaarts geleid, kondigt hij de verbaasde ouders aan, dat hun kind een licht zal zijn, welks glans zich over de Heidenen uitbreiden zal, gezeten als zij zijn in het donker der onwetendheid; zijn eigen volk, welks zon bezig is onder te gaan, brengt hij heerlijkheid toe. Maar eer het zoover komt moet veel droefs gebeuren. Dit kindeke toch is in Israël zoowel ten val als tot opstanding gezet; zelfs zal het velen ten val zijn. Eene rots wordt Hij, waartegen velen zich te pletter stooten; slechts een deel des volks vindt op deze rots eene schuilplaats tegen den vloed. De openbaring toch zijner heerlijkheid zal in Israël eene openbaring van boosheid uitlokken, waarvan hij het slachtoffer wordt. De nacht zal eene poging doen om den opgang der zon te beletten; zoover zelfs zal de vijandschap gaan, dat het hart zijner moeder het graf zal worden van al de verwachtingen, die het thans zwellen doen. Al de thans nog in Israël verborgene boosheid zal tegenover hem aan het licht treden; hij is de zon, die het onkruid te voorschijn brengen zal. En zoo zal het volk zich ten eigen verderve

aan hem verzondigen; in plaats van tot zegen zal hij het ten vloek zijn! Maar toch leeft en lijdt hij niet vergeefs; laat Israël hem verwerpen, hij wordt toch der Volken licht, ja, ten laatste zelfs nog Israëls heerlijkheid.

11. Alras blijkt, dat elke openbaring van Jezus' heerlijkheid de vijandschap der helle tegen hem ontbranden doet, zoodat het om zijns levens wil noodig wordt, dat hij, tot den tijd toe hiervoor te voren bepaald, der wereld een onbekende zij.

Om te zien, dat Simeon recht gesproken had, toen hij Jezus de vijandschap der wereld aankondigde, behoeft Maria niet lang te wachten. Wel schijnt het, in de eerste dagen na den terugkeer naar Bethlehem, dat de morgenstond des roems voor Jezus aangebroken is; want de ster des hemels wijst ons haar kindeke aan, en de Wijzen uit het Oosten aanbidden het. Maar Israëls leeraars vergenoegen zich om den Messias in de Schriften te zoeken; zij laten de Wijzen alleen naar Bethlehem gaan. Erger nog maakt het Israëls koning. Herodes speelt alvast Judas' rol, en zoekt het kindeke, maar om het te dooden! Het bloed van Bethlehems zuigelingen getuigt het. Zoo spiegelt zich het einde reeds in den aanvang af. 't Is noodig dat Davids spruite tegen Edoms moordzucht verborgen worde; ziet, in Egypte is hij veiliger dan in Israël. Zoo zocht men dan vergeefs in Israëls landpalen naar Israëls koning; vreemden hebben hem onder hunne vleugelen verborgen. En wel brengen zijne ouders hem straks, na Herodes' dood, weer naar zijn vaderland terug, maar zonder dat iemand het merkt. Hun wederkeer is geen koninklijken triomftocht gelijk; in alle stilte keeren zij weder. Zoo wil het God. In het kleine Galileesche Nazareth, noch in de gewijde, noch in de ongewijde boeken der Joden vermeld, heeft God Zijn kind eene schuilplaats bereid. Daar verschijnen geene engelen; geene herders verkondigen er zijne geboorte, en geene wijzen knielen er voor hem neer. Zijne ouders zwijgen van hem, en hijzelf zwijgt van zichzelven. De herders hebben zijn spoor verloren, en de wereld waant hem in het graf. In de werkplaats van den timmerman is hij zelfs geheel onherkenbaar geworden. Israël! wordt dat straks uw Koning?

12. Van zijne jeugd is ons niets bekend, dan dat hij toenam in grootte en in wijsheid, aan zijne ouders onderdanig was, en niets deed om de aandacht op zich te vestigen. Eén woord echter is ons van hem bewaard, waaruit wij kunnen afleiden, dat hij reeds toen zich zijne eenige verhouding tot God bewust was.

Uit geheel zijne jeugd is ons slechts één voorval medegedeeld. Toen hij twaalf jaren oud was, namen zijne onders hem op het feest mede naar Jeruzalem; op den dag van den terugkeer zag hij om zich heen, en ziet, zijne ouders waren er niet. Waar zal hij henengaan anders dan naar den tempel? Een kind gaat vanzelf naar 's vaders huis; en is de God des tempels zijn eenige Vader niet? Daar zet hij zich neder onder de kinderkens, die de Schriftgeleerden er plegen te onderwijzen. Intusschen zijn zijne ouders alvast vertrokken, in de meening dat hij

zich bij de kinderschare bevindt, die met de overige feestgangers huiswaarts keerde. Maar toen zij bemerkten, dat zulks het geval niet was, keerden zij naar Jeruzalem terug, en zagen overal angstig rond, of hij er ook was. Eerst op den derden dag na hun vertrek uit de heilige stad, begrepen zij dat hij mogelijk in den tempel kon zijn; en ziet, ja, daar is hij, gezeten in het midden der leeraren, en bezig met te antwoorden en te vragen. Men versta dit wel; niet als een kleine rabbi zit hij daar, maar als een echte leerling, die door zijne juiste antwoorden en zijne nadenkende vragen zijne leeraars in verbazing brengt, zoodat zij zich allen onwillekeurig om hem scharen. Eensklaps roept eene stem achter hem: „Kind, waarom hebt gij ons zoo gedaan? Zie, uw vader en ik hebben u met angst gezocht?" 't Is de stem zijner verbaasde moeder. Verwonderd, dat zijne ouders hem zoeken konden, wendt Jezus zich om; heeft hij trouwens geene reden om verwonderd te zijn? Men heeft hem gezocht, hij behoeft niet gezocht te worden; spreekt het niet vanzelf, dat een kind in het huis zijns vaders is? Wist zijne moeder dan niet dat God zijn Vader was, en de Tempel zijns Vaders huis? Weer te geven wat hij gevoelde, toen hij zeide dat God zijn Vader was, is ons onmogelijk; maar zonder twijfel ligt aan het „mijn" vader, dat hij tegenover Maria's „uw" vader stelt, het besef ten grondslag, dat God zijn eenige Vader was. En nu gaat hij, hoe zwaar het ook zij om van den Tempel te scheiden, gehoorzaam met zijne ouders naar Nazareth mede. Dat verder niets van zijne jeugd verhaald wordt, wijst aan, dat er niets bijzonders van te verhalen valt; een kind, dat van zich spreken laat, is geen kind — en Jezus is steeds ten volle geweest wat zijn leeftijd eischte.

TIENDE AFDEELING.

JOHANNES EN JEZUS.

1. Het was niet betamelijk dat de Christus zelf zich aan zijn volk voorstellen zou; een profeet moest dit doen. Die profeet was Johannes, Zacharia's zoon, alreeds door Jesaja en Maleachi als Christus' wegbereider aangekondigd.

Dat God juist een profeet gebruikte, om den Christus bij het volk in te leiden, is zeer in de orde. De profeet toch is een bode Gods, en zijn woord is eene stemme Gods; het is dus zooveel alsof God zelf den Christus tot Israël bracht, en allen beval om Hem als in staande houding af te wachten. Wegens het gewicht der boodschap, die hij te brengen had, was de profeet, dien God den Christus als heraut vooruit zond, grooter dan een zijner voorgangers; zijns gelijke had hij niet onder hen, die van vrouwen geboren zijn. Profeet toch was hij, niet van een woord, dat nog feit worden moet, maar van een feit, dat het woord vraagt; en van welk een feit niet! Wat Johannes aankondigt is de vervulling van de hoofdsom aller voorafgaande profetie; want hij verkondigt de verschijning van het zaad der vrouw, Abrahams en Davids, neen, sterker nog, Gods eenige, Gods eeuwige Zoon! Uit het gewichtvolle van zijn werk, en het groot belang, dat Israël er bij heeft om hem gehoorzaam te zijn, verklaart zich dat hij zelf, in onderscheiding van alle profeten, het voorwerp van profetie is; zie Jes. 40:3 en Mal. 3:1; 4:5. Allermeest dient het gezag, dat hem bijgezet wordt, den Messias zelven. Want deze behoort zich niet zelf bij het volk in te leiden; Hij zou er den schijn door op zich laden als zocht hij zich een aanhang in Israël! Dit kan Hij den valschen messiassen overlaten; hem gaat als heraut een profeet vooraf. Alzoo is het niet noodig dat hij zichzelf aanbevele, God doet dit voor hem; 't is voldoende dat hij zich vertoont, en bij tegenspraak zich op zijn profeet beroept. Welk eene kieschheid, welk een adel in dit alles! Hoe groot is de zorg, die God voor Zijnen Gezalfde betoont, als Hij zulk een profeet voor diens aangezicht henenzendt!

2. De grootheid der bestemming, voor Johannes weggelegd, teekende zich alreeds in de omstandigheid, dat hij het kind des wonders mocht heeten, dat slechts in Izak onder de kinderen der menschen zijns gelijke had.

In de zesde maand vóór Jezus' ontvangenis kondigde de engel Gabriël, tijdens het morgenoffer, den dienstdoenden priester Zacharias aan, dat hij bij zijne onvruchtbare vrouw Elizabet vader zou worden van

een zoon, op wien niets minder dan de geest en de kracht van Elia zouden rusten. Hij zou de aangekondigde wegbereider van den Messias zijn. Wegens deze hooge bestemming moest hij van de baarmoeder af als Nazireër den Heere gewijd worden; van dien tijd reeds af zou hij trouwens met den Heiligen Geest worden vervuld. Zoo sprak Gabriël. Het bevreemdt ons echter niet, als wij hooren, dat Zacharias weigert te gelooven, vóór hij een teeken ziet, dat de waarachtigheid der boodschap waarmerkt. Wat hem toch aangekondigd werd had slechts in Abrahams historie zijne wederga. Kinderen waren er meer uit onvruchtbare huwelijken geboren; steeds echter was er in deze gevallen nog kracht bij den man, of ontvankelijkheid bij de vrouw. Maar hier is, evenals bij Abraham, de kracht vergaan, en evenals bij Sara, de baarmoeder verstorven; daarom wordt Zacharias tot niets minder geroepen, dan tot het geloof van den vader aller geloovigen. Met opzet toch wilde God, vanzins om de hooge beteekenis van den Christus in het licht te stellen, diens heraut uit het wonder verwekken. In de stomheid, waarmede Zacharias door Gabriël geslagen wordt, ontvangt hij een bitter, maar doeltreffend medicijn tegen zijn ongeloof. Ten koste van zichzelf wordt hij tot het geloof gebracht; trouwens was het noodig dat hem, tot welken prijs ook, geloof werd gegeven, wijl het aangekondigde door zijne medewerking tot stand komen moest, en deze uiteraard achterblijven zou, zoolang hij niet geloofde. In stomme vreugde verwacht hij weldra den dag der geboorte van zijn kind; want Elizabet is op weg om eene tweede Sara te worden. Met hem verheugt Elizabet zich over de eere, die God bezig is haar te geven in het kind, dat uit het grootste wonder verwekt, en tot het grootste werk geroepen wordt. Wijl God haar eert, eert zij zelve zich ook; nam Hij haren smaad van haar weg, zij ontleent er reden aan, om zich tegen den smaad te beschutten, die de onvruchtbare treft, door zich vijf maanden lang aan den blik der menschen te onttrekken, dat is, tot den tijd toe, waarop de zwangerschap bij eene vrouw zichtbaar wordt.

3. Reeds vóór zijne geboorte geeft het kindeke, door de werking des Heiligen Geestes, met zijne moeder, in tegenwoordigheid van de gezegende Maria, deze tot sterking des geloofs, getuigenis aan den Christus.

Er was reden voor, dat God juist zes maanden voor Maria's ontvangenis Zijn woord aan Elizabet vervulde; trouwens doet God steeds alles op den rechten tijd. Nu toch ontving Maria in Elizabets zwangerschap een bewijs, dat bij God geen ding onmogelijk was; dat dit bewijs voor haar, tot sterking des geloofs, was weggelegd, had de engel Gabriël trouwens reeds tot hare kennis gebracht, Luk. 1 : 36. Het bevreemde ons dan ook niet, dat Maria in allerijl zich naar Elizabet spoedt, om het teeken te ontvangen, dat haar toegezegd was. En ziet, pas is zij Elizabets woning binnengetreden, of deze vrouw wordt vervuld met den Heiligen Geest. De groetenis, waarmede men hier op aarde den binnenkomende pleegt welkom te heeten, neemt in Elizabets mond een hemelsch karakter aan. Gezegend zijt gij onder de vrouwen, en gezegend is de vrucht uws buiks! zoo roept zij, door vreugde verjongd, met sterke stem; wat moet het voor Maria niet

geweest zijn dit te hooren? Hoe toch kon Elizabet kennis dragen van haar geheim, had God het haar niet geopenbaard? Zoo bevestigt de Geest Gabriëls woord. Maar hierbij blijft het niet. Immers vertoont Elizabet aan Maria de almacht Gods; 't is toch alreeds aan deze dochter Aärons te zien, dat God op weg is om haar, haren leeftijd ten spijt, tot moeder te maken! Zoo wordt Maria door getuigenissen omringd, die allen tot bevestiging van haar geloof dienen. Het kindeke zelf, dat Elizabet in haren schoot droeg, sprong, door den Geest bewogen, van vreugde op, toen zijne moeder Maria's groetenis hoorde. 't Was als haastte het zich om zijn werk te beginnen, door getuigenis te geven aan het vleesch geworden Woord. Vooralsnog is zijne moeder zijn mond. Wat anders toch doet zij dan het werk van den Voorlooper, als zij Maria's zoon haar Heer heet, en haar verzekert, dat God alles vervullen zal, wat de engel van haar kind gezegd heeft? Hoe zou Maria hierop kunnen zwijgen? Haar antwoord is een lied, waarin zij toont dat zij nog even vast gelooft, als in het oogenblik toen zij het grootste woord uitsprak, dat ooit over de lippen eener vrouw kwam: mij geschiede naar uw wil, Luk. 1 : 38. Drie maanden lang blijft zij voorts bij Elizabet; waar zal zij, in het tijdperk, waarop de stemming der moeder meer dan ooit beteekenis voor de vrucht heeft, beter zijn, dan in de heilige sfeer van Zacharias' woning? Hier is het zelfs beter dan in den tempel.

4. Op den achtsten dag na Johannes' geboorte getuigt Zacharias, zijn vader, dat hij niet geboren was om Aärons altaar, maar wel om Davids Spruite te dienen, eene morgenster gelijk, die den zonnenopgang voorafgaat.

In een lied, op de grenzen van den nieuwen heilstijd gezongen, laat Zacharias ons zien, welke verwachting Johannes in het naar Israëls vertroosting hijgend hart opwekte. Priester en vader treden in dezen lofzang op bescheidenen achtergrond terug, slechts de met den Geest vervulde Israëliet laat er zijne stem in hooren. Zacharias weet dat God het huis van David bestemd heeft om Israël eene eeuwige verlossing aan te brengen; zou hij dan niet juichen nu hij weet, dat de Spruite gekomen is, van wie alle profeten hebben gesproken? Vervuld toch is de belofte: Ik zal David eenen hoorn doen uitspruiten, Ps. 132 : 17. Was het koninklijk huis sedert eeuwen even weerloos als een rund, dat zijne hoornen verloren heeft, thans verkrijgt het zijne aloude macht, ja meer dan deze. In Maria's zaad is een nieuwe hoorn, dat is, eene nieuwe macht ontsproten; op haar kind rust straks de Messiaansche Geest. Door hem geeft God verlossing van allen vijand, naar den raad Zijner barmhartigheid, weleer aan Abraham bezworen. En waartoe dat? Opdat Zijne kinderen Hem dienen, al de dagen huns levens, naar de Wet, zonder vrees dat de Heiden vroeg of laat den dienst des heiligdoms ontwijden, misschien wel verstoren mocht. Maar dat niet alleen. Geen uiterlijke godsdienst voldoet het vrome priesterhart. En daarom is zijne blijdschap volkomen, wijl hij weet, dat de nieuwe David zijn vrederijk niet dan op de hechte grondslagen van innerlijke heiligheid en gerechtigheid oprichten zal. Nu verklaart zich ook zijne vreugde over zijn eigen kind, Johannes, de gave, die God

hem in zijnen ouderdom schonk. Tusschen Israël en Christus toch zijn hoogten, die geslecht, en dalen, die gevuld moeten worden, zullen beiden tot elkander komen. En ziet! met dit werk, dat niet achterwege kan blijven, zal niet alles vruchteloos zijn geschied, belastte God zijn kind! Hier is meer dan vaderlijke vreugde; heilig is de blijdschap, die hem opspringen doet, wijl zij geboren is uit het vooruitzicht, dat zijn zoon de profeet zal zijn, die het volk, door boete en geloof, voor zijn Messias bereiden zal, opdat het, allereerst in de vergeving der zonde, den zegen van diens verschijning inoogsten mag.

5. Na in dertigjarige afzondering van de wereld, door Gods Geest tot zijne levenstaak opgevoed te zijn, treedt Johannes als profeet onder Israël op, een tweede Elia gelijk, om, wegens de nadering van het Messiaansche koninkrijk, allen tot bekeering en geloof op te roepen.

Reeds daaruit, dat Johannes enkel ter wille van den Messias geboren was, verklaart zich, dat hij van zijne kindsheid af van de wereld afgezonderd werd; de Geest toch was zijn opvoeder, en de woestijn zijn tehuis. Zoo ten volle was hij van de wereld afgescheiden, dat hij den Christus niet eens naar het vleesch kende, Joh. 1:33, ofschoon hij hem in den bloede verwant was, Luk. 1:36. Hierdoor werd straks meteen alle schijn vermeden, alsmede of er iets menschelijks in het spel was, toen hij Jezus als Messias aanwees. Eerst toen de tijd genaderd was, waarop de Messias zich aan Israël openbaren zou, bracht de Geest zijnen heraut uit de verborgenheid te voorschijn. In den geest en de kracht van Elia trad hij op; in zijn kemelsharen mantel geleek hij een mensch, die niet van deze wereld is. In plaats van het volk op te zoeken, bleef hij in de woestijn, en riep hij de scharen met zijne machtige stem tot zich. Dat het Koninkrijk, met zijn Messias, nabij gekomen was, ziedaar de grondtoon zijner prediking. Hoe blijde deze tijding ook mocht zijn, de eisch, dien zij medebracht, was wel geschikt, om allen te ontnuchteren, die wanen mochten, als ware het, om dit rijk in te gaan, genoeg Jood te zijn. Bekeert u, zoo luidde deze eisch. Want naardien het Messiaansche koninkrijk van hemelsche natuur was, een rijk der heerlijkheid, gewis, maar op heiligheid gegrond, bleef het gesloten voor allen, die zich niet oprechtelijk van hunne zonden hadden bekeerd. God is niet aan het geslacht van thans gebonden; men wane niet, zoo riep de profeet, dat Hij de besnedenen tot elken prijs in Zijn rijk opnemen moet, wegens het tot Abraham gesproken woord, daar Hij, ook onder verwerping van dit geslacht, zijn woord aan Abraham vervullen kan; machtig toch is Hij om Abraham zelfs uit de steenen der wildernis kinderen te verwekken, Matth. 3:9. Tot Israëls zondaren komt het koninkrijk ook, ja, maar als eene vijandelijke macht, die zich op hen werpt, om hen te verpletteren. De tijd der rijksoprichting is ook een tijd van gerichtsoefening. Het zal thans gaan als in den oogst; de Messias komt met eene wan in zijne hand, om kaf en koren te scheiden, Matth. 3:12; reeds is de bijl aan des booms wortelen gelegd, Matth. 3:10. Om te beseffen, welken indruk zulk eene prediking maken moest, bedenke men, hoe het ons in de ooren zou klinken, als ons de

tijding werd gebracht, dat Jezus binnen eenige dagen op de wolken verschijnen zou, om zijn koninkrijk uit het vuur des gerichts te voorschijn te brengen.

6. Het was niet genoeg dat elk zich in stilte bekeerde; wie het koninkrijk wilde ingaan, moest den wachter erkennen, dien God aangesteld had, om de kudde voor den herder te verzamelen; daartoe moest hij zich tot hem begeven, om zich, na belijdenis van zonde, door hem te laten doopen, tot vergeving der zonde.

In de Wet was van den doop geen sprake; deze plechtigheid was voor den Jood geheel nieuw, daar de doop der proselieten slechts den Heiden gold. Wel had de doop eenige gelijkenis met de wasschingen des lichaams, die de Wet voorschreef, en sloot zij zich zelfs aan deze aan; nochtans onderscheidde hij zich kennelijk van deze. Want de doop werd niet gelijk deze wasschingen telkens weer herhaald, maar slechts eens aan denzelfden persoon toegediend; daarbij sloot hij verzekeringen in zich, die met de reinigingen naar de Wet geenszins gepaard gingen. Johannes kreeg dan ook, wegens de omstandigheid, dat hij eene geheel nieuwe ceremonie invoerde, naar haar den naam van Dooper. Dat een profeet deze plechtigheid verbindend stelde, wees haar als goddelijke inzetting aan; want elk profeet is Mozes gelijk. De doop van Johannes kreeg alzoo eene plaats onder de theocratische inzettingen; hij maakte een deel uit van de gerechtigheid die het volk te vervullen had, Matth. 3 : 15. Hier, voor de poort des nieuwen koninkrijks, was deze plechtigheid juist op hare plaats. Ging reeds aan het Sinaïetische Godsrijk eene reiniging vooraf, Exod. 19 : 10, 't was dan zeer in de orde, dat ook de toetreding tot het hemelsche Godsrijk door eene zuivering werd voorafgegaan. Daarbij stelde zij de hoogere natuur van het nieuwe koninkrijk eigenaardig in het licht. Op zich zelf toch baatte deze doop niets; verre verhief zich deze plechtigheid boven de wettische reinigingen, die ook dan nog eenige vrucht voor den mensch afwierpen, als zij zonder de overeenkomstige gezindheden des harten waren waargenomen. Want zonder bekeering is deze doop ijdel; rondweg zegt het Johannes aan de vele Farizeën en Sadduceën, die zich tot hem begeven hadden, om van hem gedoopt te worden, Matth. 3 : 7. Hij heeft voor den doopeling slechts beteekenis na voorafgaande bekeering en belijdenis van zonde. Dit moet trouwens wel zoo zijn, want de doop verzekert grootere voorrechten, dan aan de wettische reinigingen verbonden zijn, zulke namelijk, die met de zaligheid gepaard gaan. Elk gedoopte toch, wiens hart oprecht voor God was, mocht zijnen doop aanmerken als eene wassching van zijne zonde; hem toch gaf hij de verzekering, dat zijne zonde hem niet meer toegerekend werd, maar van hem weggenomen was. De doop toch was niet slechts „een doop der bekeering" dat is, een doop, die bij de bekeering behoorde, als hare slotsom en belichaming, maar ook een doop „tot vergeving" dat is, een doop, die van alle schuld der beledene en gelatene zonden onthief. Alzoo werd door den doop, als beteekening der schuldvergiffenis, de weg tot het koninkrijk der hemelen ontsloten. Daarbij opende deze plechtigheid het heerlijkst vooruitzicht; want zij zegde iets beters toe dan zij zelve gaf, te weten den doop

met den Heiligen Geest, toegediend door den Messias zelven, tot wiens erkenning elk doopeling zich stilzwijgend verbonden had. Door dezen doop des Geestes zou men in het Messiaansche rijk overgebracht worden, en bekwaamgemaakt om zijne hemelsche schatten in bezit te nemen. Zoo vervulde Johannes zijne roeping om den Messias een wèl toegerust volk te bereiden. Zijne gedoopten vormden eene gemeente in de gemeente, die, gelijk eene bruid op haren bruidegom, op den Messias wachtende was.

7. Het optreden van Johannes, bepaaldelijk zijne oproeping tot den doop, was voor Jezus het hemelsche sein om uit zijne afzondering uit te treden. Ook hij begaf zich naar Johannes, om van hem gedoopt te worden, opdat hij alzoo alle gerechtigheid vervullen zou.

Van Nazareth begaf Jezus zich naar Johannes, die destijds te Beth-abara, aan den linkeroever des Jordaans, de scharen doopte; de juiste ligging dezer plaats is thans niet meer aan te wijzen. Jezus deed het met de bedoeling, om zich evenals al het volk door den profeet te laten doopen. Volgens Joh. 1 : 31, kende Johannes hem naar het vleesch niet als Messias; hij wist dus niet, toen Jezus tot hem kwam, wien hij voor zich had. Jezus kon echter onmogelijk aan den Dooper verborgen blijven. Niemand toch werd door Johannes tot den doop toegelaten, die niet vooraf belijdenis van zonden aan hem had afgelegd; maar welke zonden had Jezus te belijden? niet eene enkele. Zoo verraadt zich de Messias allereerst aan zijn heraut door zijn rein geweten; schooner kon het niet. Johannes kent hem en — weigert hem te doopen; het schijnt hem beter toe, dat Jezus zelf ongedoopt blijve, maar als zijn dooper optrede. Evenmin als straks met een Messias, die zijn koninklijk recht niet handhaaft, maar in den profeet schijnt op te gaan, kan hij zich hier bevredigen met een Messias, die, instede van het recht zijner heiligheid te laten gelden, zich met zondige menschen op ééne lijn stelt. Niet spoedig begrijpt men dat de Christus slechts door de diepste verloochening en vernedering henen zijne heerlijkheid ingaan kan. Maar Jezus' wil staat vast; geen profeet zelfs doet hem weifelen. Hij weet dat hij niet zonder reden geboren is onder de Wet, geroepen als hij is, om geen enkel van hare geboden onvervuld te laten; zal hij dan alle gerechtigheid vervullen, dan moet hij zich ook laten doopen, wijl deze inzetting evengoed als de mozaïsche Wet, van God herkomstig is. Dat de doop bevolen is, is hem reeds genoeg; en hij is immers bevolen aan geheel Israël, zonder dat er omtrent den Messias eene uitzondering is gemaakt. Zal hij, door weigering om zich te laten doopen, de algemeene aandacht tot zich lokken, als tot den eenling, die zonder zonde is? Neen, wel ligt het voor de hand zoo te doen; maar Jezus oordeelt niet naar de wijsheid des vleesches. Hij wil zijnen volke in alles gelijk worden, en wel in heiligheid, maar voorts in niets van hen verschillen. Al zoekt hij den doop niet als beteekening van vergeving der zonde, hij zoekt hem toch, wijl hij bewijs wil leveren, dat hij gehoorzaam is aan het gebod, al dekt hij er zijne heerlijkheid tijdelijk door toe.

8. Wel verre echter dat Jezus zich tevreden stelt met den vorm des doops aan zich voltrokken te zien, bidt hij, terwijl hij in het water nederdaalt, dat de doop des waters bij hem samenvalle met den doop des Geestes, opdat hij gezalfd worde tot het werk zijner roeping.

Lukas zegt ons dat Jezus, gedoopt wordende, bad, hfdst. 3:21 Wat ligt meer voor de hand dan de gedachte dat hij bad om de zalving uit de hoogte? Hij voor zich had den doop niet noodig; slechts wegens zijne roeping om alle gerechtigheid te vervullen, gaf hij zich over aan deze plechtigheid. Maar toch moest het zijne begeerte zijn, dat deze doop meer mocht zijn dan eene aan zijn lichaam voltrokkene handeling. Trouwens behoefde zijn doop zich niet tot het laatste te beperken, al was het waar, dat hij hem als zegel van de reiniging der zonde niet dienen kon. Immers wees de doop nog op iets meer dan op zuivering van schuld, namelijk op de aanstaande overstorting met het water des levens, dat is, met den Heiligen Geest. Beteekende hij niet aan allen, die zich waarlijk bekeerden, dat zij straks met meer dan water, te weten, met den Heiligen Geest gedoopt zouden worden? Ja, daardoor was de doop eene beteekening van de vergeving der zonde, dat hij eene beteekening van de aanstaande mededeeling des Geestes was; juist door den doopeling den Heiligen Geest te waarborgen, gaf hem de doop getuigenis der schuldvergiffenis, naardien het onmogelijk is, dat de gave des Geestes aan onverzoenden zou worden gegeven. Het was dan zeer in de orde, dat Jezus den doop begeerde als waarteeken er van, dat hij den Heiligen Geest zou ontvangen; zulk eene begeerte was met de natuur des doops ten volle overeenkomende. Ja, naardien hij wist dat de ure zijns optredens gekomen was, kon hij verder gaan, en de bede tot den Vader richten, dat zijn doop op het oogenblik der toediening zelve aan hem bewaarheid werd, door de uitgieting des Heiligen Geestes over hem. Daarom bidt hij dat waterdoop en Geestesdoop bij hem mogen samenvallen. Waarom zou het niet zoo zijn? Het is zeer natuurlijk dat zoo groote nederbuiging zijnerzijds, als zich in de onderwerping aan het gebod des doops openbaart, terstond met zijne verheffing tot drager des Geestes worde beantwoord. Het is zeer in de orde, dat de schijn der onreinheid, die bij den doop des waters op hem komt, terstond door den doop des Geestes van hem wordt weggenomen.

9. Jezus' bede wordt verhoord; terstond nadat hij uit het water opgeklommen is, daalt de Geest zonder mate op hem neder, om op hem te blijven; meteen geeft de Vader hem een hoorbaar getuigenis, dat hij Zijn geliefde Zoon is. Hij wordt er aan Johannes door aangewezen als de tot het Messiasschap bekwaamde Zoon.

De hemelen werden aan Jezus geopend; hij zag den Geest Gods op hem nederdalen, in lichaamlijke gedaante, eene duive gelijk; ook bleef deze Geest op hem. Hiermede werd de profetie van Jes. 11:2 vervuld; hij werd er door verheven tot de onmiddellijke aanschouwing Gods, en er door bekrachtigd tot het verrichten van de werken Gods;

van dit oogenblik af kon hij optreden als de Zoon, die den Vader aan Israël openbaart. Dat de Geest onder het teeken eener duive nederdaalt is niet zonder beteekenis; als beeld, aan het organisch, in zichzelf een afgesloten geheel vormend leven ontleend, wijst het aan dat de Geest niet voor een deel, maar in Zijne oneindige volheid op hem nederdaalt. Johannes vertolkt dit zinnebeeld als hij, Joh. 3 : 34, van Jezus zegt, dat God hem den Geest geeft zonder mate. Is deze mededeeling des Geestes niet gedeeltelijk, zij is evenmin voorbijgaande; dit laatste wordt eveneens door Johannes aangeduid als hij, Joh. 1 : 32, zegt, dat hij den Geest op Jezus zag blijven. Dit onderscheidt Jezus van de Profeten; hij alleen heeft den Geest altijd door in zijn bezit, terwijl de Geest over hen slechts nu en dan voor een korten tijd Zijne vleugelen uitbreidt. De duive zelve dient om den Geest aan te wijzen in Zijne hemelsche reinheid, en bevruchtigende kracht, en Hem voor te stellen zooals Hij, uit de wereld des eeuwigen lichts, wijdend en krachtgevend Zich aan Jezus mededeelt. Op het zichtbaar teeken volgt een hoorbaar. God zelf spreekt tot Jezus: Gij zijt mijn Zoon, de Geliefde, in u heb ik mijn welbehagen, zoo luidt letterlijk Zijn Woord. Nu begrijpen wij, waarom Jezus den Geest zonder mate en voor altijd ontving; 't is omdat hij de Zoon is: de Geestesmededeeling eischt de Zoonsbetrekking. Ten slotte zij opgemerkt, dat de nederdaling des Geestes, niet om Jezus', maar om Johannes' wil, met zichtbare en hoorbare teekenen vergezeld ging. God toch had tot Johannes gezegd, dat op een zijner doopelingen de Geest nederdalen en blijven zou; hij zou er hem als de Zoon en Messias aan herkennen, opdat hij hem als met den vinger den volke aanwijzen zou, Joh. 1 : 33. De toevoeging van het hoorbaar teeken, maakte dat hij ook als oorgetuige spreken kon. Vergissing was dus onmogelijk; voortaan kon de Dooper zijn werk als heraut voltooien, en meteen den volke er op wijzen, dat de Messias meer dan mensch is, namelijk Gods eeuwige Zoon, en als zoodanig vanzelf aangewezen om Israël ten Koning te zijn.

10. Op den doop in de Jordaan volgt terstond de verzoeking in de woestijn; Jezus wordt door den Geest geleid naar de woestijn, om verzocht te worden van den duivel.

Deze verzoeking onderstelt niet dat Jezus nog vallen kon, en, alvorens verder te mogen gaan, eerst de vraag vastmaken moest, of hij staande zou blijven. Voor zulk eene opvatting zou slechts ruimte zijn ware de verzoeking aan den doop voorafgegaan. Op zijn zachtst gesproken zou de getuigenis, die de Vader hem bij den doop gaf, beide door de mededeeling des Geestes en de verklaring Zijns welbehagens, voorbarig moeten heeten, als na hare aflegging nog uitgemaakt moest worden, of Jezus Gods liefde waardig was en Gods gave wèl gebruiken zou. Dat de getuigenis echter alle verzoeking vooraf gaat, is wel een teeken dat de verzoeking niet dient om Jezus' verhouding tot God te bevestigen; te meer springt dit in het oog, omdat zij bepaaldelijk gegeven wordt om Johannes gelegenheid en recht te geven hem den volke als het voorwerp van aller vertrouwen en hope voor te stellen. De verzoeking geschiedt om geheel andere reden; zij is geenszins voorwaarde tot, maar deel van de ambtsvervulling. Zal Jezus het konink-

rijk der hemelen op Israëls erve vestigen, dan moet hij vooraf den helschen overweldiger ontkrachten, die zich met zijne booze geesten in deze erve ingedrongen heeft. Hij zelf zegt het, Luk. 11:21 en 22, alwaar hij de gedachte uitspreekt, dat de roof niet kan uitgedeeld, en de wapenrusting niet in bezit genomen kan worden, vóór er over den sterke een sterkere gekomen is. Menschelijke verlossers beginnen bij het einde, Jezus, de hemelsche Verlosser, vangt aan bij het begin; alvorens hij de takken afhouwt trekt hij den wortel uit. Vandaar laat Jezus zich gewillig door den Geest naar de woestijn leiden, ofschoon hij weet, dat Satan zelf hem daar wacht; hij wil hem zijne overmacht, zijne onverzoekbaarheid toonen, opdat Satan zich zijner machteloosheid bewust worde, en door dit besef verlamd, alle macht tegenover hem verlieze. Hij zoekt de overwinning, van welke elke andere vrucht is, de overwinning op den Satan; hem zoekt hij te verbreken, opdat hij zijne werken verbreken mag. Heeft hij eerst den sterke gebonden, 't is dan eene lichte zaak, om zijn roof uit te deelen, door de geesten uit te drijven, van welke de kinderen des verbonds bezeten zijn, of de krankheden te bannen, met welke Satan zijne broederen naar den vleesche geslagen heeft. Niet ter sluiks dringt hij de poorte in, neen, eerst dwingt hij den Satan, die zich in de poort heeft geplaatst, en hem den toegang wil beletten, om voor hem te wijken, opdat hij als een koninklijk overwinnaar zijn huis kunne binnengaan. Zoo is het juweel in het vuur gebracht, niet om te beproeven of, maar om te toonen dat het echt was. Nog eer dan de wereld zal de hel hem kennen als de Heilige Gods.

11. De eerste verzoeking gaat uit van de valsche onderstelling, dat het brood, niet het woord, 's menschen lichaam in het leven houdt; zij wil dat Jezus zich gedragen zal alsof hij in plaats van in het woord, in het brood geloofde; hare strekking is, er Jezus toe te brengen, dat hij, in 's Vaders plaats, zich zelf voortaan ten helper zij, en zoo zijn uiterlijken staat brenge op de hoogte zijner waardigheid als Zoon.

De eerste verzoeking, welke ons de evangelisten mededeelen, is als volgt. Satan ziet Jezus hongerig; veertig dagen achtereen heeft Jezus trouwens gevast. „Indien gij Gods Zoon zijt, zeg tot deze steenen, dat zij brood worden," zegt hij; maar Jezus geeft hem het woord der Schrift terug, Deut. 8:3: „De mensch zal alleen bij brood niet leven, maar bij alle woord, dat uit den mond Gods uitgaat." Satan gaat stilzwijgend uit van de valsche onderstelling, dat de mensch niet leven kan dan bij brood; heeft hij dus geen brood, maar wel de macht om steenen in brooden te veranderen, dan is hij een dwaas, zoo hij deze macht niet gebruikt. Maar Jezus ontmaskert het onware van Satans uitgangspunt. Volgens de Schrift toch voedt niet het brood, maar het Woord, dat God uit Zijnen gezegenden mond uitgaan laat; had God door Zijn woord het brood niet tot voedingsmiddel gesteld, het zou evenmin voedingsmiddel zijn als de steen. Het brood kan het woord onmogelijk missen; maar volgens de Schrift kan het woord wel degelijk het brood missen, het is aan het brood niet gebonden, maar kan,

door elk ander element, zelfs door hout of steen, dezelfde versterking des zinnelijken levens toebrengen. Ja, het heeft zelfs de tusschenkomst van iets geschapens niet van noode, maar kan enkel door zichzelf een mensch bij het leven houden; zou Hij, die den mensch door het woord in het leven riep, niet bij machte zijn, om hem enkel door het woord te laten leven? Daarom wil Jezus zich niet aanstellen als geloofde hij in het brood, neen, op het Woord zijns Vaders zal hij vertrouwen. In de woestijn was Israël voor rekening van zijnen God; zou hij het dan niet zijn, hij, de Zoon, nu God hem evenals Israël in de woestijn geleid heeft? Hij weet dat God het heeft gedaan, om hem te toonen, dat de mensch leeft bij alle woord, dat uit Gods mond uitgaat. Zal hij dan, door gebruik te maken van de macht, die in hem woont, den Vader de gelegenheid afsnijden, om te toonen, dat Hij den mensch enkel door het woord onderhouden kan? Zal hij zichzelf ten koste des Vaders verheerlijken door zichzelf ten Vader te zijn? Dat nooit! De Zoon zoekt zijne eere niet, maar de eere zijns Vaders. 't Is zoo, hielp hij zich steeds, hij ware sneller geholpen, en behoefde geen oogenblik te hongeren; ook kwam zijne heerlijkheid als Zoon dan spoediger te voorschijn, terwijl zij in den weg des wachtens op den Vader een tijdlang verdonkerd worden kan. Maar toch zal de Zoon tot geenen prijs den Vader vooruitloopen. Geene verheerlijking begeert hij die niet tevens, ja, vóór alles, openbaring is van de hand, van de kracht, van de heerlijkheid zijns Vaders; daarom heeft hij een welbehagen in zwakheden, wijl God juist in zijne zwakheden Zijne kracht openbaart. Den Vader alleen, niet hemzelven komt het toe, om zijnen uiterlijken mensch even heerlijk te maken als zijn innerlijk wezen.

12. Bij de tweede verzoeking gaat Satan er toe over om de macht, die hij over de koninkrijken dezer wereld bezit, op den Zoon over te dragen, mits deze, door hem te aanbidden, erkenne dat hij evenals God waardig is om zijns zelfs wil geëerd te worden.

Om deze verzoeking te begrijpen houde men in het oog, dat Satan de Overste dezer wereld is, Joh. 12 : 31, degene, die haar tot zijn rijk heeft, Matth. 12 : 26. Oorspronkelijk ligt zijn machtsgebied elders; als engel toch behoort hij tot de overheden der hemelen. Na zijn val echter wordt hij in de hemelsche wereld niet meer erkend, wijl men daar slechts gehoorzaamt aan hem, die zelf Gode gehoorzaamt; alle wezens wenden er het aangezicht van hem af. Slechts de onwil der heilige engelen om hem te vloeken, Judas vs. 9, laat hem merken, hoe hoog zijn oorspronkelijk standpunt in de schatting der hemelsche wezens is. Daarom is hij in den hemel uitgewerkt, en wordt de plaats van het hoogst geluk hem eene plaats der helle, wijl zijn onverzadelijke hoogmoed er niet het minste vinden kan dat dezen voedt. Zeer begrijpelijk is het alzoo, dat hij hier poogt te vinden, wat hij in de hemelen vergeefs zoekt, een rijksgebied namelijk; in onze wereld juist is er kans voor hem, om zich eere en gehoorzaamheid te verwerven, wijl de mensch, die er geboren wordt, in aard hem verwant is. En wat hij zocht vond hij; in Jezus' dagen toch strekte zijn rijk zich uit over de geheele wereld, en zelfs op het geheiligd gebied van Israëls volksleven liet zijne macht veelvuldig als overmacht zich gelden. Het bevreemde ons niet.

Gods rechtvaardigheid zelve heeft hem de wereld overgegeven, tot straffe er voor, dat zij de waarheid in ongerechtigheid ten onder hield, en de wereld zelve weerstreeft zijnen wille niet. Zoo werd hij de God dezer eeuw; met de vorsten en de toongevers der volken, had hij alle gave en heerlijkheid der wereld in zijne macht. En ziet, nu doet hij Jezus het aanbod om al deze macht op hem over te dragen; gelijk later aan het Beest, Openb. 13:2, biedt hij ze hier het Lam aan. Liever wil hij een verdrag met Jezus sluiten, dan een strijd met hem openen. De koning Israëls worde door Satans tusschenkomst koning der Wereld. Eéne voorwaarde slechts. Niet deze, dat Jezus de wereld regeeren zal naar de wet, die Satan haar in 't harte schreef; o neen, Jezus mag de wereld gerust zoo wettisch heilig maken, dat de Farizeër er zijn ideaal in verwezenlijkt ziet. Gerust verheffe hij Mozes' Wet tot Wet der wereld; neergeworpen worde alle god, die thans, in Jehova's plaats, op aarde wordt geëerd. Slechts kniele Jezus neder om Satan te aanbidden; dan ligt de wereld aan zijne voeten. De Zoon erkenne Satan voor Gods beeld, in glans en macht zoozeer Zijn afdruksel en weerschijn, dat hij met Hem waardig is de eer te ontvangen van om zijns zelfs wil van al het geschapene, tot van den Christus toe, te worden geëerd. Dan zal de hel den Zoon eeren; ginds in de diepte worde de verzoening gevierd tusschen Satan en den Zoon.

13. Beslist weigert Jezus om Satan te aanbidden; hiermede wijst hij tevens diens aanbod af. Ongezind is hij om de kroon uit andere handen, dan die des alleen bevoegden Vaders, en tot anderen prijs, dan dien der volmaakte gehoorzaamheid aan den Vader, te ontvangen.

Zou de Zoon des menschen gekomen zijn om den hemel en de hel te verzoenen? Neen, dat nooit! Hoe schoon de prijs ook moge zijn, die tot lokaas wordt gebruikt om hem af te trekken van den weg, op welken hij de verzoening van hemel en aarde zoeken moet, hij houdt zijn wit in het oog, het wit, dat God hem had gesteld. Zou hij Satan aanbidden? Alsof er niet geschreven stond: Gij zult den Heere, uwen God, aanbidden, en Hem alleen dienen! Deut. 6:3. Nog eens grondt Jezus zijne weigering op een woord der Schrift, dat is, van God zelven, om allen schijn van zich te verwijderen, alsof hij uit menschelijke willekeur weigerde, instede van uit vrije gehoorzaamheid aan God. Aan dat woord wil hij getrouw zijn; daarom zal hij den Engel dienen noch eeren, ook dan niet, als er in dit oogenblik in plaats van Satan, een Gabriël of Michaël voor hem stond. Ja, hij begrijpt dat Satan zijne hulde met den prijs zijner macht over de koninkrijken der wereld betalen wil. Zijne macht op aarde ware er juist voor eeuwig en altoos door bevestigd, als de Christus zijn Messias geworden was. Maar niet hiervoor is de Zoon in de wereld gekomen; verschenen is hij in het vleesch, om de koninkrijken der wereld weer onder de gehoorzaamheid des Vaders terug te brengen, opdat er voor Satan op aarde evenmin ruimte tot machtsbetoon over blijve, als thans reeds het geval is in den hemel. Dat Satan het wete! Christus neemt het rijk niet van hem over, maar van hem weg; en, door hem geen rijk

over te laten, laat hij hem niets meer over, niets dan een dorst naar macht zonder een droppel bevrediging. Al mag het zijn, dat hij, door deze weigering om Satan te erkennen en diens rijk te bestendigen, hem, met al de macht der lucht, met al de rijken der wereld, Israël zelf niet uitgesloten, ten doodvijand krijgt, ja, dat het Beest straks Satans erfgenaam wordt, geen nood. Het koninkrijk zal hem toch toevallen; aan het eind der historie wordt toch de kreet der victorie gehoord: de koninkrijken dezer wereld zijn geworden onzes Heeren, en van Zijnen Christus, Openb. 11:15. De Vader zal hem het rijk geven; want de Vader zoekt hen, die Hem aanbidden, en eert hen, die Hem eeren. Reeds van vóór de grondlegging der wereld ligt het besluit vast. Het is zoo, langer duurt het, eer de Vader hem kroont, dan als Satan hem huldigt. Maar het is hem wel, dat hij, in plaats van met éénen slag er te zijn, zich zijne rijkskinderen, één voor één door Woord en Geest wint, hoeveel zorg, hoeveel gebed elk der vele millioenen zielen hem ook kosten mag. Ja, al kost zijn kroon hem meer, al eischt zij zijn kruis, geen eisch, dien hij niet inwilligt, zoo het rijk slechts het zijne wordt, opdat het rijk zijns Vaders worde. Getroost gaat hij, met zijne gemeente, den lijdensweg op, al duurt het eeuwen, eer dat zijne heerlijkheid hier van onder den smaad zijns kruises te voorschijn gebracht en de rijken der wereld aan Satans macht onttrokken worden. De ure der verheerlijking moge verborgen zijn, zij is toch reeds bepaald: het rijk zal hij erven, welks hoofd geen hoofd boven zich heeft dan God alleen. Ga weg, Satan, dat is het eenige wat hij te zeggen heeft tot den Vorst dezer wereld; hier hoort het de woestijn, straks hoort het de wereld. Want hij brengt eens een koninkrijk van den hemel mede, een rijk, niet van deze wereld, dat alle koninkrijk dezer wereld zich onderwerpt; wat plaats zou er in zulk een rijk voor een wezen zijn, dat voor zich de eere der aanbidding zoekt? Voor God alleen heeft de Christus dat rijk immers opgericht? Dit is het einde van al zijne werken, dat hij het Koninkrijk Gode, den Vader, overgeeft, opdat God alles in allen zij.

14. De derde verzoeking gaat uit van de valsche onderstelling, dat men met God proeven nemen mag; zij wil dat Jezus, zoo hij zelf al geen gebruik maakt van zijne macht, om zich als Zoon te openbaren, den Vader dwinge dit te doen; 't is hare verreikende strekking, om, zoo mogelijk, de heilige orde tusschen Vader en Zoon te verstoren.

Kennelijk vormt de verzoeking, die Lukas ons als de derde mededeelt, een tegenhanger tot de eerste. Jezus heeft gezegd dat de Vader voor hem zorgt; welnu, Satan knoopt zich aan zijn woord vast, en wil hem laten toonen, dat hij werkelijk op zijnen Vader vertrouwt. Vooraf leidt hij hem midden in het heilige; hij brengt hem naar de heilige stad, en daarbinnen, naar den heiligen tempel, en stelt hem op de hoogste plaats van het heiligdom, op de blinkende tinne. Wijst het niet aan dat Satan bezig is om hem het heiligste zelf tot een valstrik te maken? 't Is als roept hij er Jezus door toe: zie hoe groot gij zijt! Daarom laat hij, als hij Jezus als Zoon aanspreekt, ditmaal ook het

woordje „de" weg, zeggende: „Indien gij Zoon van God zijt;" zóó toch komt te krachtiger uit wat het zegt God tot Vader te hebben. „Werp u nederwaarts," zegt hij, en meteen wijst hij naar den afgrond ter zijde van de gaanderij des tempels. Ook voegt hij er bij: „Er staat geschreven, dat God Zijne engelen omtrent u bevelen zal, dat gij uwen voet niet aan eenigen steen stoot." Men merkt er uit dat hij zooeven de kracht van het: „er staat geschreven" te goed heeft gevoeld, om dit wapen ook niet eens op Jezus te beproeven. Hier wil de Satan Jezus brengen, tot wat de Schrift het verzoeken van God heet; God verzoeken zegt zooveel als Hem te willen dwingen om Zijne trouw aan Zijn woord te bevestigen, ten koste Zijner heiligheid. Jezus is Zoon; als hij zich nu van de tinne afwerpt, dan brengt hij den Vader in de noodzakelijkheid om in zijne redding een getuigenis van Zijne vaderlijke trouw te geven, of zich met den schijn te beladen van Zijne vaderlijke trouw te hebben verloochend. Dit is het juist wat de Schrift verbiedt; Jezus weerstaat dan ook Satan met het woord: „er staat wederom geschreven: Gij zult den Heere, uwen God, niet verzoeken," Deut. 6:16. Door beloften te geven omtrent de engelen, gaf God Zijne bevoegdheid, Zijnen scepter niet weg, zoodat nu de willekeur over de dienaren Zijns troons zou kunnen beschikken. Hij laat niet over Zich regeeren; Zijne heiligheid waakt over Zijn Vaderrecht. Zelfs de Zoon mag des Vaders wil niet bepalen; trouwens, dat hemel en hel het merken! de Zoon wil het ook niet; eeuwig verre van hem om de orde tusschen Zich en den Vader te verstoren, door zijn wil voorop te stellen, allerminst zóó, dat de heerlijkheid des Vaders schade zou lijden, was hij zijnen wil niet ter wille. De Zoon wil vóór alles Zoon zijn. Hij is gekomen, niet om den Vader te regeeren, maar om den Vader te dienen, en niet in den weg van willekeur, maar van gehoorzaamheid verwacht hij de openbaring van 's Vaders liefde en van eigen Zoonschap.

15. Nadat Jezus getoond heeft, dat hij, staande de helsche verzoeking om den Vader te verloochenen, ten volle beantwoordt aan de eischen den Zoon gesteld, ontvangt hij een nieuw getuigenis uit den hemel van 's Vaders welbehagen; Gods engelen toch dienen hem, en de wildernis wordt als een voorhof van den hemel.

Van alle kanten is de Zoon beproefd bevonden. Satan weet thans dat hij niets aan hem heeft, Joh. 14:30. De Zoon is bekend geworden aan de gevallene engelen; zij kennen hem thans als de Heilige Gods, Luk. 4:34; waarlijk, in het rijk der duisternis kent men hem nog eerder dan hier op aarde! Wat reeds vóór de beproeving vaststond, is na de beproeving ook ons zeker geworden, te weten dat de Zoon den Vader niet vooruit loopen zal, door zelf zich te verlossen, noch den Vader verzoeken zal, om hem te kwader ure te verheerlijken, maar dat hij veeleer de kroon zal zoeken, niet halverwege, maar aan het einde van den weg der gehoorzaamheid, zij het ook dat deze weg uitloopt op een graf. Satan wijkt dan ook van hem; wij weten het, wie wijkt, verklaart zich verwonnen. 't Is zoo, hij wijkt slechts voor een tijd, Luk. 4:13. Straks toch, als de wolk der verlating zich aan Jezus'

hemel vertoonen zal, komt hij weder, om te beproeven of hem door verschrikking gelukken zal, wat hij door verleiding niet vermocht. Maar toch is door Jezus reeds veel op Satan gewonnen; tot aan Gethsemané toe is de baan voor hem vrij geworden, zoodat hij tot aan dat punt slechts een wijkenden Satan op zijnen weg zal zien, en volle ruimte hebben, om zijns vijands roof uit te deelen, en de banier zijns rijks te planten onder zijn volk. En terwijl Satan wijkt voor den Held, die getoond heeft vol des Heiligen Geestes te zijn, dalen engelen neder, Mark. 1 : 13. Zeker zond ze de Vader om Jezus te toonen, welk een welbehagen Hij in hem had. Engelen dienen den Zoon. Zoo wordt de woestijn een paradijs, dat heerlijker is dan het oude, wijl daar de mensch verdreven werd, maar hier de slang. Voor den Zoon opent zich een heerlijk verschiet; straks zal het omgekeerd gaan als Satan wilde, niet Jezus toch zal liggen aan zijnen voet, maar hij zal buigen voor de kroon van Jezus, Filipp. 2 : 10. Alvast legt zich het wild gedierte aan Jezus' voeten neder, Mark. 1 : 13; het is, ons tot schande, ons verre vooruit; want lang nog zal het duren eer de mensch hun voorbeeld volgt, en ook onder ons zal het gaan naar den regel, dat de barbaren der wereld de eersten, en de beschaafden der wereld de laatsten zullen zijn. O, schande! onder de wilde gedierten is Jezus veiliger geweest dan onder de Schriftgeleerden van Israël!

16. Na afloop van de verzoeking begeeft Jezus zich opnieuw naar den Dooper, om zich door hem aan het volk te laten voorstellen en van hem zijne eerste discipelen te ontvangen.

Dat Jezus opnieuw naar Johannes gaat bevreemde ons niet. 't Was immers aan den Dooper opgedragen om bruid en bruidegom tot elkander te leiden? Om zijnen profeet in de gelegenheid te stellen, hem met den vinger aan zijne toekomstige discipelen aan te wijzen, gaat hij naar hem toe; hij geeft er hem ruimte door om het schoonste gedeelte zijner taak te vervullen. Niet tevergeefs rekent Jezus op zijnen heraut. Zoodra deze hem tot zich ziet komen, geeft hij hem ten aanhoore van elk getuigenis. Deze is het, zegt hij, die met den Heiligen Geest doopt, Joh. 1 : 29—33. Zoo behoefde Jezus zelf niets te zeggen; het was voldoende dat hij er was, en door te zwijgen het woord beaamde, dat van hem gesproken werd. Anders wilde hij trouwens ook niet. Verre van hem om van zichzelven te spreken, vóór God door Johannes over hem gesproken had. Zou hij zijn heraut vooruitloopen, sprekende zoolang deze zweeg? Zou hij zich gelijk stellen met den dief, die van ter zijde de schaapskooi inklimt, en niet wachten tot de deurwachter hem opendeed? Joh. 10 : 1—3. Het is tevens zeer in de orde dat Jezus bij Johannes blijft, tot hij uit den kring der gedoopten, die hij rondom hem vindt, de eerstelingen der volksgemeente van hem ontvangen heeft. Men treft hem dan ook den dag, na dien, waarop Johannes hem met den vinger als de Messiaansche Dooper heeft aangewezen, in diens onmiddellijke nabijheid aan, Joh. 1 : 36. Al wandelende gaat hij op en neder, als een, die op een ander wachtende is. En ziet, onder de schare, die zich op dit oogenblik bij Johannes bevindt, zijn Jezus' eerste discipelen verborgen. Het oog des Doopers zoekt ze uit; door tot een tweetal te zeggen: zie het Lam Gods, geeft hij ze een

wenk om zich van hem te scheiden, en van meester te verwisselen. Beiden volgen zijnen wenk. Toen Jezus zich omkeerde zag hij twee jongelingen achter zich, wier blikken vragend op hem gericht waren. Andreas heette de een, Johannes de ander. Eerbied houdt hen van spreken terug, maar hij zelf komt hen voor, door hen tot een afzonderlijk onderhoud uit te noodigen. Toen zij tegen den avond van dezen, voor hen onvergetelijken dag, vgl. Joh. 1 : 40*b*, van hem henengingen, wisten zij dat zij Israëls grootsten schat hadden gevonden. De Rabbi was de Christus! Zoo ontving Jezus zijne eerstelingen uit Johannes' hand; uit de hand zijns Vaders zouden spoedig meerderen volgen.

17. Ook hier zien wij dat het geloof er steeds op uit is om geloovigen te maken, een vuur gelijk, dat alles om zich heen in vlam poogt te zetten. Andreas toch wint zijn boeder Simon. In dezen man begroet Jezus den grondlegger van den nieuwen tempel, welks bouw hem was opgedragen.

Andreas leidt zijnen broeder Simon tot Jezus. Men ziet het, de zedelijke verhoudingen des levens, die zich op den grondslag der bloedgemeenschap gevormd hebben, zijn den geloovige als de naastaangewezene beddingen, waarin de in zijn eigen binnenste ontsprotene bron zich te ontlasten heeft. Voor Simon was dit eerste samentreffen met Jezus hoogst aangrijpend; het was het ook voor Jezus. In dezen Galileeschen visscher ziet hij den man, die van zijnen tempel het fondament leggen zal, vgl. Hand. 2. Is het vreemd dat Jezus hem eenige oogenblikken sprakeloos aanstaart? Heel diens toekomst toch ontrolt zich voor zijn oog, en uitsprekende, wat hij aanschouwt, voegt hij hem veelbeteekenend toe: Gij zijt Simon, gij wordt Petrus; Rotsman, dat zal, o zoon van Jona! eens uw naam zijn. Zullen wij hier slechts de scherpte van blik prijzen, die Jezus in den krachtigen Galileër de bestanddeelen van den toekomstigen Petrus ontdekken doet? Tot zoo schralen lof zouden wij ons moeten beperken, ware het werkelijk zoo, dat Jezus Simon met het oog op zijnen aanleg Rotsman geheeten had. Maar zoo is het niet: Petrus zal zich nimmer uit Simon ontwikkelen. Wel wijzen zijn jeugdige moed en mannelijke doortastendheid hem als de natuurlijke toongever en voorganger aan; maar de schaduwzijden zijner deugden juist maken hem voor Rotsman ongeschikt. Rotsman heet hij, niet met het oog op wat hij van nature is, maar op wat de Geest door hem doen zal, als hij, door zijne tusschenkomst, op den Pinksterdag, in de heerlijke belijdenis dat Jezus de Christus is, den grondslag der gemeente leggen zal. Niet in de diepten van Simons hart, maar in het boek van 's Vaders besluit, leest hij des nieuwen jongers bestemming. Zoo alleen teekent Jezus' woord over Simon Jezus' grootheid. Gelijk hij straks aan Nathanaël toonen zal, dat hij het verleden zijner jongeren kent, zoo levert hij hier het bewijs, dat hunne toekomst hem niet verborgen is.

18. Den dag hierna voegt Jezus Filippus tot zich; deze leidt Nathanaël tot hem, den Israëliet zonder bedrog, dien Jezus door een teeken zijner alwetendheid tot het geloof in zijnen naam brengt, en grootere teekenen nog dan het hier gegevene toezegt; het aantal zijner discipelen is hiermede tot vijf gestegen.

Op den derden dag na zijne samenkomst met Johannes begeeft Jezus zich naar Galilea, door zijne nieuwe discipelen vergezeld. Aan het drietal, dat hij reeds tot zich genomen had, voegt hij ondertusschen nog een vierde toe, Filippus, uit het Galileesche Bethsaida, de stad van Andreas en Petrus. Deze vindt Nathanaël, zijnen landgenoot, uit Kana; als een ademloos boodschapper brengt hij hem in korte, afgebrokene woorden de blijde boodschap over: wij hebben gevonden, van welken Mozes in de Wet geschreven heeft, Jezus, den zoon van Jozef, van Nazareth. Filippus draagt niet de minste zorg om te vermijden wat zijnen vriend tot ergenis kon zijn. Niet als zoon van David, geboren te Bethlehem, kondigt hij Jezus aan, maar als zoon van Jozef, herkomstig uit Nazareth. Het verwondert ons niet, dat Nathanaël antwoordde: kan uit Nazareth iets goeds zijn, dat is, iets zoo treffelijks, als gij bedoelt? Zal dan de Christus uit Galilea komen, instede van uit Bethlehem, vgl. Joh. 7 : 41, 42. Wat zal Filippus zeggen om deze zoo gewichtige bedenking op te lossen? Gelukkig kiest hij den besten weg er toe. Hij zegt: kom en zie. Te zeer verkeert hij zelf onder den indruk van Jezus' heerlijkheid, om niet te gelooven, dat een man als Nathanaël Jezus slechts behoefde te zien, om hem te erkennen. Jezus zelf oordeelt niet minder gunstig over Nathanaël dan hij. Pas toch ziet hij hem tot zich komen, of hij wijst op hem als op een Israëliet zonder bedrog. Men vatte deze lofspraak in hare volle diepte op. Jezus zegt niet, met toespeling op zekeren arglistigen trek, den Joodschen volksaard eigen, dat hij hier eindelijk eens een oprechten Jood aantreft. Verder reikt zijn woord: ziedaar een, die niet slechts Jood, maar ook Israëliet is. Leefde Jakob voort in de Farizeën, met hem bezig om God met den omgehangen mantel der vroomheid te bedriegen, Israël leefde voort in Nathanaël, die, gelijk hij aan den Jabbok, als een ongeveinsd boeteling tot God gekomen was, genade vragende in geloof. Zulk een man kan bezwaren hebben tegen Jezus, in hemzelven is geen bezwaar; om te gelooven heeft hij niets meer van noode dan licht. Ongevraagd ontvangt hij van Jezus een teeken; in de keuze er van schikt Jezus zich naar het algemeen geloof zijns tijds, dat de Messias hieraan te herkennen zou zijn, dat hij alle dingen wist. Onderkent Nathanaël Jezus niet, deze hem wel: „eer u Filippus riep, daar gij onder den vijgeboom waart, zag ik u." Zeker gaan wij niet te ver als wij het onder den vijgeboom gebeurde, met den eervollen titel van zooeven in verband brengen; daar ter plaatse is gebleken dat Nathanaël een Israëliet zonder bedrog was. Nu is het Nathanaël onmogelijk niet te gelooven. Rabbi, roept hij, Gij zijt de Zone Gods, de koning Israëls! Amen, zegt Jezus er op; meteen zegt hij hem nog grootere teekenen toe; wat Jakob in den droom heeft gezien, zal hij met zijne oogen aanschouwen, een geopenden hemel, en engelen, opklimmende en nederdalende op den Zoon des menschen. Al verlaat de Zoon den hemel, de hemel verlaat den Zoon niet; hij verwijdt zich, tot hij hem omvat. Rondom den Christus zullen steeds de krachten en de engelen des hemels zijn; want hij is de ware ladder Jakobs, opgericht tusschen hemel en aarde, om de gemeenschap tusschen deze beiden te herstellen.

19. Nu trekt Jezus naar Galilea; te Kana zet hij zich aan eene bruiloft neder, niet alleen om er afscheid te nemen van den kring,

waarbinnen hij nu ongeveer dertig jaren besloten was geweest, maar ook om er in een teeken zijne heerlijkheid te openbaren, zijnen discipelen tot vernieuwing des geloofs.

Te Kana, in Galilea, is er bruiloft; Jezus gaat er heen, vanzins om het huwelijk door zijne tegenwoordigheid te eeren. Zoo verrast hij ons door zich te vertoonen waar men hem het laatst zoeken zou. Maar hoe heilig blijft hij aan dit feest! Zie slechts, zijne moeder wil zijne toongeefster zijn, zeggende, toen er wijn ontbrak: zij hebben geenen wijn. Maar hij wijst op het gebied des ambtslevens alle betrekking tusschen zich en haar af; op dit heilig terrein heeft slechts de Vader wenken te geven. En toch doet hij wat zijne moeder van hem begeert; hij laat evenveel vaten met water vullen, als er onverwachte gasten ter bruiloft waren gekomen, en verandert zonder iets te zeggen het water in kostelijken wijn. Maar hij doet het niet om zijner moeder wil; zijn oogmerk er mede is van zuiver heiligen aard. Hij wil er al zijne verwanten door lokken tot het geloof in zijnen naam; inzonderheid beoogt hij er de versterking van het geloof zijner nieuwe discipelen mede. Dit eerste wonder is een gewichtige, ja, onmisbare schakel in zijn plan omtrent de geestelijke vorming zijner jongeren. Het dient om hun geloof te vernieuwen door het een zelfstandig karakter bij te zetten, opdat het ten volle beantwoordde aan zijnen naam. Voorzeker, reeds vóór Kana's bruiloft gelooven de jongeren in Jezus, maar zij kunnen nog niet tot den Dooper zeggen: wij gelooven niet meer om uws woords wil, want wijzelven hebben gezien, dat deze de Christus is, de Zone Gods. En toch is het noodig, ook wegens het ambt, dat hun straks toebetrouwd wordt, om te kunnen spreken als dezulken, die met eigen oog de goddelijke heerlijkheid gezien hebben, desgenen, dien zij verkondigen. Daarom wacht Jezus niet lang, maar geeft hun, reeds op den derden dag des onderlingen verkeers, zulk eene openbaring zijner heerlijkheid. Men lette er wel op, 't is zijne eigene heerlijkheid, die hij in dit teeken openbaart, Joh. 2 : 11. De wonderen der profeten openbaren slechts Gods heerlijkheid, niet hunne eigene; maar de wonderen van Jezus vertoonen tegelijk met de heerlijkheid Gods, de glorie van hem, die ze doet; zij wijzen hem als Zoon aan. Dit teeken dient alzoo om het geloof der jongeren ten volle los te maken van zijn middel; eene openbaring toch geeft het hun van de heerlijkheid huns meesters, die tot grondslag kan dienen voor een geloof, dat uitsluitend in zijn verheven voorwerp gegrond is. Begonnen met te gelooven om Johannes' wil, eindigen zij met te gelooven om Jezus' wil, en ziet, binnen drie dagen heeft Jezus zoo groote verandering bij hen teweeggebracht. Op deze verandering wijst de evangelist Johannes, als hij, hfdst. 2 : 11, zegt, dat zijne discipelen in hem geloofden. Zoo wordt dan aan de bruiloft te Kana op meesterlijke wijze de scheiding tusschen de discipelen en hunnen eersten meester voltooid, en de band tusschen hen en hun nieuwen meester voltrokken. En 't is meteen opmerkelijk dat Jezus deze openbaring met eene bruiloft ineen weeft: 't is als wil hij er zijne discipelen mede leeren, dat de sfeer, waarin hij ze overbrengt eene geheel andere is, dan die des Doopers, eene sfeer van vreugde, die zich enkel uit de treflijkheid zijns persoons verklaart.

ELFDE AFDEELING.

JEZUS IN JUDEA.

1. Op het eerstvolgend Paaschfeest treedt Jezus openlijk op; zijne Messiaansche werkzaamheid vangt hij aan met de uitzuivering van den Tempel. In plaats echter van zich bij hem aan te sluiten, weigert het volk zijne bevoegdheid te erkennen vóór het een teeken van hem ziet. Jezus merkt deze weigering aan als het voorspel zijner verwerping.

Van Kana begaf Jezus zich, waarschijnlijk over Nazareth, naar Kapernaüm, door zijne discipelen niet slechts, maar ook door zijne naaste verwanten vergezeld, Joh. 2:12. Vooralsnog echter houdt hij zich van het volk terug; niet in Galilea toch moest hij zijne openbare werkzaamheid aanvangen, maar in Jeruzalem, als geheiligd uitgangspunt aller Godsopenbaring door profetie en historie aangewezen. Niet vóór het Paaschfeest echter wilde hij zich aan Israël openbaren; wachten wilde hij, tot den dag waarop hij het volk als een eenig man voor zich heeft. Welk feest is bovendien gepaster om er zijn verlossend werk aan vast te knoopen, dan dat van Paschen, onder alle andere aangewezen als het feest der bondsvernieuwing met God, in het vleesch en bloed van het Messiaansche Lam? Zoo begaf hij zich dan tegen Paschen naar den Tempel; daar vond hij ongezocht gelegenheid om aan zijn volk te laten zien wie hij was en wat hij wilde. 's Tempels voorhof toch was gaandeweg eene marktplaats geworden; daar ter plaatse verkocht men allerlei dieren voor de offeranden, en wisselde men zijn geld tegen het in het Godshuis gangbare in. Zoo vindt hij, op den dag dat hij voor het eerst als heer des huizes den Tempel binnentreedt, in plaats van een op hem wachtend, een zijns Vaders woning ontwijdend volk; geloei van runderen instede van hosannagejubel, en geschreeuw van kooplieden in plaats van de stilte der aanbidding. Hij zou geen ijver voor den Vader gehad hebben, had hij op dit oogenblik diens Huis niet gereinigd. Een geesel neemt hij, niet als middel tot geweld, maar als zinnebeeld van gezag, en drijft er de kooplieden met hunne dieren uit, terwijl hij de tafeltjes der wisselaren omkeert; van de heilige wijze, waarop hij overigens te werk gaat, getuigt de bezadigdheid, waarmede hij gelegenheid geeft, om de duiven te verwijderen, die een vleeschelijk ijveraar allicht zou hebben laten vliegen. Door deze handeling heeft hij getoond wie hij is, te weten de Zoon, de erfgenaam van het gezag, de Messiaansche Vorst. En opdat er geen misverstand zij, en niemand denke, dat hij hier

slechts handelt uit kracht eener profetische roeping of onder den invloed van een heiligen Pinehasijver, laat hij gevoelen dat hij hier als Zoon handelt, door te zeggen: „maakt niet het huis *mijns Vaders* tot een huis van koophandel." Zoo kan elk weten, dat hij recht heeft om zich als heer van den Tempel aan te stellen, wijl de God van dit huis zijn Vader is. Meteen stelt zijne handeling in het licht, in welken geest hij werken wil; zij kondigt hem aan als vervuller van Maleachi's profetie, die van den Messias zeide dat hij zijn zou als het louterend vuur van den goudsmid, en als de reinigende zeep van den voller. Hervorming, door uitbanning van al het onheilige, met wat heiligen schijn ook bedekt, is de eenige weg, waarlangs hij tot Israëls verlossing en de herstelling der theocratie komen wil. Voor het volk is hiermede de ure gekomen, waarop het zijn goddelijk Zoonschap erkennen, en zich aan zijne hervorming aansluiten moet. Maar het bekent zijne ure niet! In plaats van op het gezag van Johannes den Dooper hem te volgen, eischen zij dat hij door een wonder zoo stout een optreden wettigt. Zoo is de dag, waarop de Christus zich zijnen volke openbaart, ook de dag, waarop het volk den Christus begint te verwerpen. Jezus weigert het geëischte teeken. Ja, zegt hij, in deze kondgeving huns ongeloofs het begin zijner aanstaande uitwerping ziende, een teeken wordt u gegeven, maar eerst nadat gij den tempel mijns lichaams afgebroken hebt; dan zult gij drie dagen later zien, met welk recht ik hier als Zoon en Hervormer opgetreden ben. Intusschen zijn de discipelen door het gebeurde in hun geloof gesterkt; zij herkennen hunnen heer in Ps. 69 : 10.

2. Reeds bij de eerste ontmoeting is het uitgemaakt, dat Jezus en Israël niet samen zullen gaan; het volk, in zijn geheel aangemerkt, schaart zich achter hem niet. Dit beweegt Jezus om zich ook terug te trekken; alras toch verandert hij beide van arbeidsveld en van arbeidsvorm; van de stad gaat hij naar het land, en van de massa tot de enkelen.

Het volk had zijnen vorst niet gehuldigd. Wel ontstond er bij velen, wegens de teekenen, die Jezus nog tijdens het Paaschfeest deed, een soort van geloof, in zijn geheel echter wees het volk door zijne lijdelijke, wantrouwende houding de oproeping van zijnen Messias af. Daarbij was het geloof van hen, die hem toevielen, waardeloos, wijl het in een vleeschelijk hart wortelend, hem slechts getrouw zou blijven, als hij aan zijne vleeschelijke verwachtingen voldeed. Alzoo staat Jezus op den ingeslagen weg stil. Vooreerst verandert hij van arbeidsveld. Allengskens trekt hij zich van Jeruzalem terug; weldra zal hij er slechts op de hooge feesten van zichzelven getuigen, als het gebod der Wet hem derwaarts doet gaan. Hij begeeft zich naar het land van Judea, Joh. 3 : 22, om aldaar te verkondigen dat het hemelrijk nabij gekomen was. Dit verschijnsel is beteekenisvol; het wijst aan dat men, met den Koning, het koninkrijk buiten de stad zal moeten zoeken, die de rijksstad moest zijn. Van zelf volgt uit de verplaatsing van het arbeidsveld eene wijziging van den arbeidsvorm. Niet langer wendt hij zich tot het volk in zijn geheel; integendeel getroost hij zich de moeite om zelf, in alle steden en dorpen van Judea, Israëls verlorene schapen

een voor een op te zoeken. Zoo verwisselt hij het vorstenkleed met den profetenmantel; hij vergenoegt zich om het evangelie te prediken en wonderen der barmhartigheid te doen. Hierdoor beantwoordt hij aan de beschrijving, die Jesaja van den Messias geeft, als hij hem aan de zachtmoedigen eene blijde boodschap brengen, en de gebrokenen van harte verbinden laat. Opmerkelijk is het, dat Jezus, volgens Joh. 3 : 22, het werk van Johannes overneemt, door te doopen. Zoo treedt hij als zijn eigen Voorlooper op, door, tegelijk met Johannes, het volk tot den doop der bekeering te roepen. Hiermede toont hij duidelijk, dat het volk door Johannes' werkzaamheid nog geenszins tot zijne roeping omtrent den Messias gerijpt is. Het getuigt tegen Israël, dat de koning zijn eigen wegbereider helpen moet om de beletselen weg te ruimen. Men houde hierbij in het oog, dat Jezus zelf niet doopte, maar het zijne discipelen liet doen. Waarschijnlijk hield hij zelf zich terug, om er mede aan te wijzen, dat er, inzake des doops, voor hem nog iets te doen overbleef, te weten, het doopen met den Geest uit de hoogte. Door dezen doop verzamelde hij een aantal discipelen om zich heen, omtrent welke het niet, gelijk bij die van Johannes, nog onzeker was, of zij hem als Messias zouden erkennen. Daardoor waarborgde zijn doop, meer dan die van den Dooper, de erkenning van zijn Messiasschap; van achteren toch bleek, dat vele van Johannes' doopelingen weigerachtig waren om Jezus als den Christus te omhelzen.

3. In een gesprek met Nicodemus, een van Israëls oversten, stelt Jezus het geestelijk karakter van zijn koninkrijk op den voorgrond, door te zeggen, dat men er, Joodsch bloed en Levietische gerechtigheid ten spijt, slechts door wedergeboorte ingaan kan.

De godsdienstige partij, van welke Nicodemus een der edelste vertegenwoordigers was, zag in het Messiaansche koninkrijk slechts de verheffing van het Israëlietische volksleven tot den hoogsten trap van staatkundige macht en wettische zuiverheid, tot stand gebracht door binnen het bereik der zinnelijke waarneming vallende middelen. Volgens deze opvatting was het niet noodig meer dan aardsch mensch te zijn, om zich de vestiging van het Messiaansche rijk bewust te worden, en bestond de mogelijkheid om zich door betrachting van de voorschriften der Wet er eene plaats in te verwerven. Tegenover deze voorstelling plaatst Jezus in zijn gesprek met Nicodemus de zijne. Hij zegt alles door te betuigen, dat men slechts door geboorte, uit water en geest te zaam, het koninkrijk ingaan, ja, waarnemen kan. Met hen toch, die te zamen de gemeenschap des nieuwen rijks uitmaken, is het als met den wind; men hoort wel het geluid harer belijdenis, maar ziet de hemelsche werking niet, waaruit zij voortkomt, noch de hemelsche wereld, welke zij toegevoegd wordt. Zag men dàt, het woord zou niet gelden, dat niemand haar zien kan, tenzij uit water en Geest geboren. Maar nu blijft het laatste gelden; dat Nicodemus, en met hem heel Israël het wete! wijl het rijk niet komt zooals zij het verwachten, maar op eene wijze, die met zijne onzichtbare natuur overeenkomt, moet men er in geboren zijn, zal men het zien, laat staan ingaan. Het „water" ziet op den door Johannes en Jezus bedienden doop; de kondgeving dat men uit dit „water" geboren moet zijn,

behelst alzoo ingewikkeld eene vermaning om zich door hen te laten doopen. De geboorte uit dit water is de verschijning van een mensch, die door boete en vergiffenis in de gemeenschap des nieuwen rijks opgenomen wordt, met den doop des Geestes in het verschiet. Maar met de geboorte uit water moet de geboorte uit Geest samenvallen. Dan toch alleen kan de doop des Geestes volgen, die den mensch tot de volle gemeenschap des hemelrijks brengt, als de geboorte uit Geest is voorafgegaan. Geene doop uit vrees of berekening baat; slechts dan verzekert hij het heil, als des doopelings boete vrucht is van vernieuwing des harten, op hare beurt van beademing des Geestes vrucht. Zulk eene geboorte uit water en Geest verraadt zich in de erkenning van Jezus als de Messias, door gehoorzaamheid aan diens geboden bevestigd, vgl. Joh. 5 : 1*a*. Wie aan haar vreemd is, al ware hij ook leeraar in Israël, hij moge de beweging merken, welke de vestiging des rijks veroorzaakt, dat zij zich uit deze laatste verklaart merkt hij niet. Scherper kon Jezus de lijn niet trekken, duidelijker de hemelsche natuur des koninkrijks niet laten uitkomen. Het liet zich dan ook voorzien, dat alles, wat slechts uit het vleesch geboren was, zich tegen zulk eene voorstelling, en mitsdien tegen Jezus zelven kanten zou. Gelukkig echter hij, die hem met Nicodemus vraagt om licht in de duisternis, die zijn woord over hem heeft gebracht.

4. Van zeer hooge beteekenis is de onthulling welke Jezus aan Nicodemus geeft van de hemelsche verborgenheden, die met de oprichting van het Godsrijk in onmiddellijk verband staan; zich zelven toch openbaart hij aan Nicodemus, als de Zoon door wien de Vader, allen die gelooven, behouden, allen, die ongehoorzaam zijn, oordeelen wil.

De openbaring welke Jezus, Joh. 3 : 13—21, aan Nicodemus geeft, vormt den overgang van de prediking der aardsche tot de prediking der hemelsche dingen, vs. 12. Door de aardsche dingen verstaat Jezus alle waarheden, tot wier kennis elk Israëliet met behulp van zijne Wet komen kan; zij hebben allen de eigenschap aan zich, dat zij in historie en conscientie het steunpunt hunner bevestiging hebben. Met de hemelsche waarheden staat het daarentegen anders. Zij toch bevatten onthullingen van verborgenheden, die noch door historie, noch door conscientie, maar slechts door het geloof aan het gezag harer predikers als waar kunnen worden erkend; loopen zij niet over dingen, die geen oog gezien, geen oor gehoord, geen hart vermoed heeft? 1 Cor. 2 : 9. In zijn gesprek met Nicodemus kondigt Jezus zich aan als gerechtigd om ook dan, als hij dingen zegt, die slechts op gezag geloofd kunnen worden, zulk een geloof voor zich te eischen. Hij alleen kan de hemelsche dingen mededeelen; want — en dit is de eerste, hemzelven rakende verborgenheid — hij is de eenige, die tegelijk in den hemel en op de aarde is. Hij toch is van den hemel nedergedaald, en is, ja op aarde, maar zoo dat hij tegelijk in den hemel is wedergekeerd, vs. 13. Hier openbaart hij iets van de verborgenheid zijner hemelsche herkomst, dat hij was voor hij werd, en door de vleeschwording uit den hemel in de wereld afgedaald is, maar bij den doop weer tot de hemelsche wereld

opgeklommen, opdat hij, op aarde, de hemelsche verborgenheden verkondigen zou, met het gezag van een, die ziet, wat hij zegt. Nicodemus hoore dan naar wat hij gereed is hem te verkondigen van den verborgenen raad Gods aangaande den Messias en diens verhooging. Voorzeker, de Messias zal verhoogd worden, maar, alzoo als de slang door Mozes verhoogd werd, namelijk, aan een hout; zoo alleen toch dient zijne verhooging tot bereiking van het goddelijk oogmerk zijner zending: de behoudenis der geloovigen. De wereld trouwens verkeert evenals het volk der woestijn in gevaar des doods; vandaar eischt hare behoudenis dat de Messias voor hare oogen gesteld worde als een, in wiens vleesch de zonde alzoo geoordeeld werd, dat zij machteloos is om te verdoemen, opdat elk, die dit geloovig erkent, met de begeerte, dat zijn geloof in zijne persoonlijke behoudenis worde bevestigd, zulks in zijne eigene verlossing ervare. 't Is zoo, Jezus is Gods Zoon; nochtans is het zijne bestemming om de type der slang te verwezenlijken, naardien God de wereld alzoo bemind heeft, dat Hij Zijnen Zoon niet voor Zich gespaard, maar hem der wereld gegeven heeft, om allen die gelooven, door den blik op zijn kruis te behouden. En gewis, ook tot oordeelen is de Messias gekomen; het zal op zijnen tijd blijken, dat zijne verhooging aan het hout den weg baant tot zijne verhooging op den koninklijken rechterstoel. Maar heeft de Farizeër gelijk, die zijne richtende werkzaamheid tot heidenen en tollenaren beperkt, en hem voetstoots het gunstig oordeel erkennen laat, dat men in Israël over den Farizeër en zijne discipelen velt? Men wane het niet; slechts hij, die in Jezus gelooft, wordt niet veroordeeld; de ongeloovige daarentegen, wie hij ook zij, is, reeds vóór het Messiaansch gericht gehouden wordt, in den hemel zelve veroordeeld, zoodat de koninklijke rechter slechts het daar geslagen vonnis te bevestigen heeft. In zijn geloof of ongeloof toch verraadt de mensch wat hij in zijn hart is, goed of kwaad, kind van God, of kind van Satan. Hoewel de Messias minder dan allen wordt, wordt hij ook meer dan allen; en hij slechts heeft zijne verhooging niet te vreezen, die tijdens zijne vernedering in hem heeft geloofd. Welk eene taal voor een Farizeër! Waarlijk tracht Nicodemus zich thans door zijn farizeïsme te redden, het wordt tijd, dat hij zich van zijn farizeïsme redt.

5. In treffende overeenstemming met de getuigenis, welke Jezus van zichzelven geeft, is de getuigenis, welke de Dooper van hem aflegt; zij is ons bewaard in Joh. 3:27—30. God zelf, door den mond Zijns Profeten sprekende, bevestigt er het woord door, dat de mond Zijns Zoons gesproken heeft.

Johannes doopte destijds in Enon bij Salim, waarschijnlijk bij de bron, die thans Ain el Uff heet, tusschen Hebron en Beth-Debrin, in welks nabijheid Silhim lag, aan Juda's zuidgrens, vgl. Joz. 15:32. In die dagen ontstond er een geschil tusschen discipelen van Johannes en niet tot hunnen kring behoorende Joden over de reiniging, Joh. 3:25; denkelijk liep het over de vraag aan welken doop de ware reiniging verbonden was, aan dien van Johannes of aan dien van Jezus. Het gaf er aanleiding toe, dat het zaad van naijver in het hart der disci-

pelen van Johannes ontkiemde; dit toch blijkt uit de omstandigheid, dat zij Jezus aan hunnen meester voorstellen als een mededinger, die, door evenals hij te doopen, zich iets aanmatigde wat hunnen meester alleen toekwam. Niet zonder kennelijke overdrijving voegen zij er bij dat hij heel het volk reeds achter zich heeft. En ja, hun woord prikkelt Johannes, niet tot ijverzucht echter, maar om den lof te verkondigen van hem, op wien men hem jaloersch wil maken. Men wil dat hij het volk van Jezus tot zich aftrekke; maar zal een mensch nemen wat God hem niet gaf? vs. 27. Niet aan hem, Johannes, gaf God Israël; men zie den knecht toch niet voor den meester aan. Elk kan getuigen dat hij steeds heeft gezegd: ik ben de Christus niet, maar zijn Voorlooper, vs. 28; waarlijk, niemand gaf minder aanleiding tot de ijverzucht van het oogenblik dan hij. Slechts hij is de bruidegom, die de bruid heeft, te weten Jezus; hij, Johannes daarentegen, is de vriend des bruidegoms, die de bruid voor hem werft, en naar hem henenleidt. Wat hoogers zou hij wenschen? Zijne hoogste begeerte is vervuld; want hij hoort de stem der vreugde, waarmede de bruidegom zijne bruid verwelkomt, en de blijdschap van zijn hart stijgt er door ten top, vs. 29. Men verwondere er zich dan niet over dat de schare zijner leerlingen afneemt, en Jezus met den dag ten zijnen koste grooter aantal volgelingen krijgt; dat toch brengt de betrekking, waarin hij tot hem staat, juist mede, vs. 30. Als de zon opkomt verdwijnt de maan; bij de profeten is het niet noodig dat hunne personen, maar slechts dat hunne woorden blijven; bij Jezus echter is het evenzeer om zijn persoon als om zijn woord te doen. Wat stelt men hem boven Jezus! zijne minderheid laat geene vergelijking zelfs met hem toe. Jezus is een hemelsch, hij een aardsch wezen; Jezus is van boven afgedaald, hij van beneden opgekomen, vs. 31. Jezus spreekt niet gelijk de profeten, die zelven niet gezien of gehoord hebben, wat zij getuigen, maar slechts werktuigen zijn, door welke Gods Geest spreekt; integendeel, wat hij getuigt, dat heeft hij zelf gezien, dat heeft hij zelf gehoord, vs. 32, wijl de hemelen zelven zich voor hem geopend en hem omvat hebben. En toch neemt niemand zijne getuigenis aan! vs. 32; gij zegt, dat allen het doen, ik weet dat niemand het doet; zijne echte discipelen vormen eene uit het oog verdwijnende minderheid. Toch is aan de enkelen, die gelooven, het vereerendst werk weggelegd; elk toch, die zijne getuigenis aangenomen heeft, heeft verzegeld dat God waarachtig is, vs. 33. Hij heeft zijne handteekening gezet onder de oorkonde der openbaring, door Jezus gegeven, en alzoo zichzelven als medegetuige Gods aan haar verbonden. Van welk eene eere berooft zich de man dan niet, die, zij het ook in Johannes' schaduw, schouderophalend van verre blijft staan! En dat men gerust zijnen naam onder Christus' woord zetten mag, om te getuigen dat het goddelijk is, staat vast; als van God gezonden, spreekt hij de woorden Gods; want God geeft hem den Geest zonder mate, vs. 34. De Vader toch heeft den Zoon lief; ziedaar de reden er van, dat God geheel Israël in zijne hand gaf, en de ongedeelde volheid des Geestes op hem deed rusten. Wat er uit voortvloeit bedenke men wel; als hij de Zoon is, wien de Vader alzoo bemint, dan kan het niet anders of elk, die weigert in hem te gelooven, moet voorwerp worden van Zijnen blijvenden toorn; maar wie in hem gelooft heeft zonder meer het eeuwige leven. Krachtiger

kan de Dooper niet spreken; het lag niet aan hem zoo het volk niet achter den Christus kwam. Na dit woord kon hij heengaan, als een die zijn taak heeft volbracht.

6. Zoodra Jezus hoort, dat de aandacht der naijverige Farizeeën op hem gevestigd wordt, wegens het groot aantal der door hem gedoopte discipelen, trekt hij zich ook uit Judea terug; voortaan wil hij Jeruzalem slechts van Galilea uit, op de hooge feesten des volks, door woord en teeken bearbeiden.

Tijdens de negen maanden, gedurende welke Jezus in Judea werkzaam was (van Paschen, Joh. 2 : 13, tot vier maanden vóór den oogst, Joh. 4 : 35), begonnen zich de oogen der Farizeeën argwanend op hem te vestigen. Men oordeelde dat hij nog gevaarlijker voor hen werd dan Johannes, over wiens invloed op het volk men zich alreeds zoo ongerust had gemaakt, Joh. 1 : 19. Dat bewoog Jezus om Judea te verlaten en zich in Galilea te vestigen, Joh. 4 : 1, 3. Hij wist toch te goed dat een langer verblijf in Judea de vijandschap der volksleiders tot het toppunt zou doen stijgen, waarop zij voor niets, zelfs niet voor een moord op zijn persoon terugdeinzen zou. Onder zulke omstandigheden langer in Judea te vertoeven, zonder zijn verblijf te kunnen rechtvaardigen met het bewustzijn, dat zijne lijdensure gekomen was, werd door Jezus ongeoorloofd geacht; het zou gelijk staan met God te verzoeken. Uit de gevangenneming van Johannes den Dooper, die omstreeks dezen tijd plaats greep, Mark. 1 : 14, kon hij afleiden wat hemzelven bij langer verblijf in Judea wachtte. Uit de uitdrukking: „overgeleverd," welke Markus ter aangehaalder plaatse gebruikt, volgt toch met vrij groote waarschijnlijkheid, dat de farizeeuwsche partij den grootsten der profeten Herodes in handen gespeeld had; zij zou niet rusten voor zij ook Jezus onschadelijk had gemaakt. Voortaan zal Jezus, tot den tijd toe dat zijne lijdensure geslagen heeft, slechts nu en dan, te weten op de hooge feesten, tot Jeruzalem spreken; het eigenlijk tooneel zijner werkzaamheid zal Galilea zijn. 't Is bepaaldelijk de evangelist Johannes die ons verhaalt wat hij bij die gelegenheden sprak en deed; de andere evangelisten toch bepalen zich om Jezus' werkzaamheid in Galilea te beschrijven. In Jeruzalem, het brandpunt der vijandschap tegen zijn persoon, tot voortdurenden strijd genoodzaakt, dragen de redenen, die hij er hield, een in het oog vallend aanvallend of verwerend karakter; zijn zij wegens deze reden minder geschikt om stoffe te geven aan de populaire prediking, die door de drie eerste evangelisten in schrift werd gebracht; rijker dan deze zijn zij aan getuigenissen, die licht werpen op de goddelijke heerlijkheid van den Zoon. Daarom is juist Johannes, als de discipel, wien het te doen was om den verborgen Christus te kennen, de aangewezene, om ons te zeggen, wat Jezus te Jeruzalem op de feestdagen des volks van zichzelven heeft geopenbaard.

7. Van Judea begeeft Jezus zich naar Galilea; met opzet neemt hij door Samaria zijnen weg. Daar heeft God hem een werk bereid, dat voorspel is van eene bedeeling, waarin het uit Israël ontsproten heil zich over alle volken uitstrekken zal, na zich uit de

Joodsche windselen, waarin het ontvangen werd, te hebben losgemaakt.

Men ging gewoonlijk, als men zich van Judea naar Galilea wilde begeven, door Perea, om niet met de onreine Samaritanen in aanraking te komen. Voor Jezus echter bestond deze reden niet; hij nam dan ook zijn weg door het Samaritaansche gebied. Bij de Jakobsput, aan den ingang van het dal tusschen den Ebal en den Gerizim, zette hij zich neder, om van zijne vermoeienis uit te rusten, terwijl zijne hem vergezellende discipelen hem eene wijle alleen lieten, daar zij in het nabijzijnd vlek spijze wilden koopen. Daar knoopt hij een gesprek aan met eene Samaritaansche vrouw, uit Sichar, eene plaats, die men meent weder te vinden in het tegenwoordige Asker, een dorp op een kwartieruur afstands van de Jakobsput gelegen. Hij begon met haar om een dronk waters te vragen; hierdoor reeds maakte hij, gelijk iemand zeer schoon gezegd heeft, een aanvang met het slechten van den scheidsmuur tusschen Israël en de Volken. Nadat zij hem hare bevreemding over zijn verzoek, zoo ongewoon in den mond van een Jood, te kennen gegeven heeft, maakt hij gebruik van de omstandigheid, dat hij voor haar een voorwerp van opmerkzaamheid geworden is, door haar iets te zeggen, dat hare aandacht in nog hoogere mate op hem vestigt. Hij kan haar levend water geven zegt hij; zoo zij hem gekend had zou zij, in plaats van te wachten tot hij haar om haar water vroeg, hem om dit water gevraagd hebben. Zulk een woord moest hare bevreemding wel ten toppunt doen stijgen; wie zijt gij? zoo vraagt zij, steeds nog bevangen door den waan, dat hij haar van soortgelijk water sprak, als Jakobs put opleverde. Vandaar dat Jezus haar op het onderscheid wijst tusschen het water, dat Jakob, en het water dat hij geeft; zijn water toch wordt in het binnenste van den mensch, die het drinkt, eene fontein, die altijd door springende, hem tot in eeuwigheid leven doet. Van zulk een water, dat de mensch altijd bij zich draagt, heeft de vronw nooit gehoord; Heer, zegt zij, geef mij dat, dan behoef ik hier niet meer te komen putten. Gereed om zich nader aan haar te verklaren, noodigt Jezus haar uit, om eerst haren man te halen; 't is toch zeer in de orde dat het hoofd des gezins erkend worde, en de eerste zij, om de aangebodene gave in ontvangst te nemen. En nu is het beslissend oogenblik gekomen! Ik heb geenen man, zegt de vrouw. Dat hebt gij wèl gezegd, antwoordt Jezus; vijf mannen toch hebt gij gehad, en de man, dien gij thans hebt, is de uwe niet; dat hebt gij naar waarheid gezegd. Nn gaat voor de vrouw een licht op; een vreemdeling die alles weet, wat zij gedaan heeft, is meer dan iets gewoons; hij moet een profeet zijn; profeten alleen weten het verborgene. Van de gelegenheid haar gegeven, om het antwoord te krijgen op de groote strijdvraag van hare dagen, maakt zij dan ook onmiddellijk gebruik, door te vragen welke de rechte plaats der aanbidding is, Gerizim of Jeruzalem. Met bewonderenswaardige wijsheid beantwoordt Jezus hare vraag. Hij geeft haar geenen aanstoot, en doet toch der waarheid niet te kort; want hij zegt, dat de Samaritanen een God aanbidden, dien zij niet door openbaring en ondervinding als God hebben leeren kennen, terwijl de Joden kennen, wat zij aanbidden, naardien God Zich aan hen heeft

medegedeeld, om door hunne tusschenkomst het licht der zaligende kennis Zijns Naams in de wereld te verspreiden. Maar tevens kondigt hij eene nabijzijnde toekomst aan, waarin de vereering Gods niet langer aan eene bepaalde plaats gebonden zal zijn; beiden, Gerizim en Jeruzalem vervallen als plaatsen der aanbidding. Verder dan zelfs apostelen konden beseffen, alvorens de Geest Gods hun oog had verlicht, greep dit woord in de toekomst der dingen in. Wat zal de Samaritaansche er op antwoorden? Jezus zegt meer dan zij wederleggen of gelooven kan; dat doet haar denken aan Eenen, die grooter is dan zij, en grooter dan hij, aan den Christus zelven, als aan een op wiens woord zij wachten wil, voor zij 's vreemdelings woord beantwoordt. En ziet, daar klinkt het haar plechtig en ernstig in de ooren: Ik ben het, die met u spreek; hem, op wien gij wacht, ziet gij reeds voor u. Wat kan zij anders dan gelooven, en naar hare stad snellen, om te belijden? Alras kan Jezus zijnen wedergekeerden discipelen wijzen op eene schare van Samaritanen, die, door het woord der vrouw uitgelokt, hunne stad verlaten, en zich naar hem op weg begeven, als op een teeken er van dat de velden wit om te oogsten zijn. Heeft hij in het afwezen zijner discipelen, gezaaid, zoo snel is het zaad opgewassen, dat zij nu reeds zich gereed kunnen maken om te maaien. Want ziet, de Samaritanen houden hem vast; en na afloop der twee dagen, die hij bij hen blijft, belijden zij, Judea tot beschaming, dat Jezus de Christus is, en dat de Christus de Zaligmaker der wereld is. De jongeren kunnen den oogst des akkers door den doop in de schuren der gemeente inzamelen, en alvast zien, dat hun Heer uit de volken kinderen des koninkrijks ontvangen zal, om de plaats te bezetten, die de kinderen zijns volks weigeren in te nemen.

8. Ongeveer drie maanden later begeeft Jezus zich opnieuw, waarschijnlijk bij gelegenheid van het Purimfeest, naar de heilige stad, om er zijne heerlijkheid te laten schijnen; de genezing van een kranke bij het badwater Bethesda doet echter de smeulende vijandschap der Joden tegen hem ontbranden, omdat zij niet geschiedt met inachtneming der voorvaderlijke inzettingen omtrent den Sabbat.

Jezus had in December Judea verlaten; het eerstvolgende paaschfeest vierde hij, volgens Joh. 6, in Galilea; het niet nader omschrevene feest, dat hij volgens Joh. 5 in Jeruzalem bijwoonde, kan niet wel een ander zijn dan Purim, het ter gedachtenis van de verlossing der Joden door Esther ingestelde feest. Jezus zocht er de ellendigen op; het teekent hem als Verlosser van het verlorene, dat hij op eene plaats gevonden wordt, welke de gelukkigen dezer wereld meestal plegen te ontvluchten, bij het badwater Bethesda namelijk. Dit badwater lag bij de Schaapspoort, die wij zeer waarschijnlijk in de hedendaagsche Stefanuspoort terug vinden; zijne juiste plaats is echter niet meer met zekerheid aan te wijzen, waarschijnlijk lag zij iets ten noorden van den thans Birket-Israël geheeten vijver, daar, waar thans eene onder puin begravene kom gevonden wordt, vroeger Schaapsvijver geheeten. Onder de vijf galerijen, die het badwater omgaven, lagen tal van

kranken te wachten op de opbruising der waterbron, elk zich beijverende om de eerste te zijn, die er na de beroering des waters in afdaalde. Vergeefs zag een hunner, die reeds 38 jaren krank geweest, en thans, tengevolge van verlamming, buiten staat was om de trappen af te dalen, die in het water uitliepen, naar een helper uit. Maar ook hier bleek weer, dat Jezus' oog bepaaldelijk op het verlatene ziet. Hij vergenoegt zich om den kranke te vragen of hij gezond worden wil; zonder iets meer tot hem te zeggen, dat het geloof in zijn persoon opwekken kan, beveelt hij hem om op te staan, het beddeke, waar hij op ligt, op zijne schouderen te nemen, en er mede heen te gaan. En ziet! het blijkt dat alles, tot het verlamde lijf toe, aan zijn almachtig woord gehoorzaam is; daar wandelt de mensch die lam geweest was, henen. Wie het is, die hem gezond gemaakt had, weet hij niet; Jezus toch had zijn wonder in alle stilte verricht, en zich terstond ongemerkt verwijderd. In plaats van zich met den genezene te verblijden over de genade, die God hem bewezen had, houden de Joden hem staande, om hem te zeggen dat het hem niet geoorloofd is zijn beddeke te dragen. Heden toch is het Sabbat, en volgens de bepalingen der rabbijnen was het dragen van huisraad op dezen dag verboden, evenzeer als het genezen van een kranke, zoo geen gevaar van sterven er toe drong. De genezene verantwoordt zich met te zeggen, dat hij, die hem genezen had, hem ook geboden had om zijn beddeke op te nemen. Weldra echter leert hij zijnen heelmeester kennen; Jezus toch spreekt hem in den tempel aan, en waarschuwt hem om niet opnieuw de zonde te bedrijven, wegens welke hij zoovele jaren met krankheid geslagen was geweest, opdat niet wat ergers volge. Om zich te ontlasten van de verantwoordelijkheid dezer handeling, die de doodstraf tengevolge kon hebben, maakt de genezene den naam van zijnen helper terstond aan de Joden bekend. Het gevolg er van is, dat zij hem als een doorgaanden sabbatschenner brandmerken; had hij niet op Sabbat een kranke genezen en een bed laten dragen? Naar hun oordeel had hij er zich des doods schuldig door gemaakt.

9. Jezus verantwoordt zich tegenover de beschuldiging van Sabbatschennis, door te zeggen, dat hij slechts het werk van zijnen Vader gedaan heeft; als de Joden hem hierop ten laste leggen, dat hij zich, door zoo te spreken, Gode gelijk maakt, antwoordt hij, dat juist het omgekeerde plaats grijpt, niet hij maakt zich gelijk aan den Vader, maar de Vader maakt hem gelijk aan Zich.

Jezus wijst de beschuldiging van sabbatschennis af, door, Joh. 5 : 17, te zeggen, dat hij slechts het voorbeeld des Vaders navolgt. Werkt de Vader, dan werkt ook hij, en niet eer rust hij vóór zijn Vader rust. En wanneer rustte de Vader van de werken der barmhartigheid? Nooit, zelfs niet op de Sabbatten; men verwijte het dan den Zoon niet, dat hij dezen arbeid der ontferming onafgebroken met den Vader voortzet, tot op de Sabbatten toe. Dat was meer dan de Joden konden verdragen. Dat hij in plaats van „Onze Vader," „Mijn Vader" zeide, en zich gerechtigd achtte om Gods werken te doen, scheen hun zooveel toe als zich Gode evengelijk te maken. Dies oordeelt men onderling

dat hij niet langer leven mag. Vandaar dat Jezus zich ook tegen deze nieuwe beschuldiging verdedigt. Niet hij maakt zich gelijk aan den Vader, de Vader maakt hem gelijk aan Zich; dit is de grondtoon zijner zelfverdediging. Van zichzelven toch kan hij niets doen; de werken die hij doet, zou hij niet kunnen verrichten, waren zij hem niet te doen gegeven door den Vader, vs. 19. Dat hij ze verricht wijst aan dat zij hem te doen gegeven zijn. Alzoo getuigen zij dat de Vader hem liefheeft; anders zou Deze hem niet alles toonen wat Hij doet, met de bedoeling, dat ook de Zoon het doen zou. Ja, alles toont hem de Vader; er is geen werk, hoe goddelijk, hoe verheven ook, dat Hij niet op hem overdraagt, vs. 20. Verwondert men zich dat de Vader hem in de genezing van den kranke Zijn werk liet doen, ziehier wat grootere dingen hem gegeven zijn. Evenals de Vader maakt hij de dooden levend, ja, dat niet alleen, maar hij staat tegenover hen als de vrijmachtige, die levend maakt wie hij wil, en in den dood laat wie hij wil, vs. 21. Men geloove hem toch, vs. 24, 25; reeds hier staat elk, die zijn woord als dat des Vaders aanneemt, uit de dooden op, een leven deelachtig, dat hem voor altijd boven het gevaar van veroordeeld te worden verheft; tal van geestelijke dooden rezen reeds op Jezus' woord ten eeuwigen leven op! En is dit levendmaken der dooden een werk dat hij in gemeenschap met den Vader doet, er is ook iets dat de Vader geheel en al van Zich op hem overdroeg, 't is het gericht over allen. Zelf toch oordeelt de Vader niemand; al het oordeel heeft Hij den Zoon overgegeven. Diens woord, hier gesproken, is als een woord gesproken in het eindgericht; ja, hij behoeft niet eens vrij te spreken of te vonnissen, daar elk die zijn woord gelooft of verwerpt, reeds hierdoor vrijgesproken of veroordeeld is, vgl. Joh. 3 : 36. En wil men alles weten, ook den diepsten grond zijner kracht om levend te maken, en zijner bevoegdheid om afdoende over elks lot te beslissen, men hoore! Hem gaf de Vader het leven, om het te hebben in zichzelven; daardoor trouwens alleen doet zijne stem de dooden leven, dat hij, evenals de Vader, het leven uit zichzelven put, vs. 26. Hem erkent de Vader als de Menschenzoon, het kind op welks schouders eens de heerschappij over dooden en levenden rusten zal; anders zou Hij het eindgericht niet aan zijn oordeel toevertrouwen, vs. 27. Zoo wijzen de werken, die de Vader hem te doen geeft, op iets wat hem te voren gegeven was, op het goddelijk leven dat hem is medegedeeld, en op den Messiaanschen rang, waartoe hij is verheven. Men mag de verzekering, die hij van al deze dingen geeft, als godslastering brandmerken, het zij zoo. Maar men wete dat de ure nadert, waarop men de werken, die de Vader hem gegeven heeft, zal zien. Hij zal spreken en alle dooden zullen uit hunne graven opstaan; Hij zal oordeelen over elks eeuwig lot, en geen hooger beroep zal mogelijk zijn, vs. 28, 29; aan het einde der eeuwen zal openbaar worden wat thans nog verborgen is. Zoo stiert het de Vader, naardien Hij wil, dat allen den Zoon eeren, gelijk zij Hem eeren; hoe zou het trouwens anders, naardien niemand den Vader eert, die het den Zoon niet doet? vs. 23. Al Zijne werken laat Hij hem doen, ook de grootste, ook de goddelijkste, opdat de wereld bekenne, dat de Zoon Hem even gelijk is.

10. Om alle tegenspraak af te snijden wijst Jezus op het ge-

tuigenis dat de Vader thans aan hem geeft, na reeds te voren door Wet en Profetie van hem getuigd te hebben; hij trekt er de slotsom uit dat het ongeloof der volksleiders zich niet uit gebrek aan getuigenissen, die het tot zekerheid des geloofs konden brengen, maar uitsluitend uit hun onwil om te gelooven verklaart, vrucht als deze is van hunne zucht om eer van menschen te ontvangen.

De zeer natuurlijke bedenking: wat geeft u recht om zooveel van uzelven te getuigen? voorkomt Jezus door allereerst in het algemeen te zeggen, vs. 30, dat het hem niet mogelijk is om woorden van eigen vinding te spreken. Het zou met zijne heiligheid in strijd zijn, iets te zeggen wat hij niet vooraf van den Vader gehoord had. Maar hiertoe bepaalt hij zich niet, al kon hij volstaan met naar zijne heiligheid te verwijzen als naar den waarborg van zijne waarachtigheid, vgl. Joh. 8 : 14. Maar hij wil tot het aardsche standpunt zijner hoorders afdalen, en den regel aanvaarden, dat niemand geloofwaardig kan worden geacht, tenzij hij de getuigenis, die hij zichzelven geeft, met de getuigenis van een ander kan steunen, vs. 31. Welnu, er is een ander, die van hem getuigt, en wel een, van wien hij weet, dat zijn getuigenis waarachtig is, vs. 32. 't Is Johannes de Dooper, de profeet, uit wiens mond het Sanhedrin zelf de getuigenis vernomen heeft, dat Jezus de Zoon was, als het tot hem gezonden had, om hem te vragen, wie hij was en wat hij wilde, vs. 33. Men leide hieruit echter niet af, dat Jezus voor zijn eigen persoon aan het getuigenis van Johannes behoefte zou hebben, als aan den grondslag, dien hij voor deze zekerheid aangaande zijn Zoonschap, of zelfs tot wettiging van zijne uitspraken bij zijn volk noodig had. Dat hij zich op Johannes beroept, verklaart zich uitsluitend uit zijne zucht om Israël, in het belang zijner behoudenis, nog eens te wijzen op dezen profeet, wiens woord een fakkel was, in welks schijnsel men zich wel een oogenblik heeft verheugd, maar zonder er op te letten, dat het lichtte, om den Messias aan aller oog te ontdekken, vs. 34, 35. Wat Jezus zelven betreft, hij heeft een getuigenis meerder dan dat van Johannes, vs. 36; de werken toch, die de Vader hem opgedragen heeft, en die door hem worden volbracht, getuigen nog krachtiger, dan zelfs het woord van den profeet, dat God hem gezonden heeft. Ja, er is meer. De Vader zelf heeft hem met eigen mond getuigenis gegeven, toen hij in de Jordaan werd gedoopt. Niet door een knecht sprak Hij tot hem, al was deze ook de grootste dergenen, die van vrouwen geboren zijn, maar zelf kwam Hij, om tot hem te spreken; met geen minder getuigenis trouwens stelt de Zoon zich tevreden. En ja, dit laatste getuigenis hebben zijne tegenstanders niet gehoord, vs. 37, verstoken als zij als schepselen zijn van het voorrecht des Zoons, om onmiddellijke gemeenschap te hebben met God. Maar ook zonder dat zouden zij in Jezus gelooven, had een ander woord des Vaders, en wel een, dat Deze rechtstreeks tot hen gesproken had, blijvende plaats in hun hart. Maar hun ongeloof in Jezus verraadt dat zij zelfs het geschrevene woord niet gelooven, vs. 38; ofschoon zij de Schriften onderzoeken met den ijver van een, die meent dat de kennis van haren inhoud het geheim des eeuwigen levens is, merken zij niet, dat deze allen van Jezus getuigen, vs. 39. Zij willen

trouwens niet tot hem komen om het leven van hem te ontvangen. Hoe zouden zij dat ook willen? Hij en zij verschillen te veel, voor hem is Gods eere, voor hen der menschen eere het hoogste, vs. 41, 42, 44. Hem verwerpen zij, schoon hij in den naam zijns Vaders tot hen komt; een ander zal komen in zijnen eigenen naam, en zij zullen hem aannemen. Jezus voorzegde het hun, vs. 43; de historie, die ons van 64 valsche Messiassen spreekt, welke elk voor zich een aanhang achter zich wisten te krijgen, zal het weldra bevestigen. Het is niet noodig dat Jezus hen bij den Vader verklaagt; een ander is hem reeds voor, 't is Mozes, dezelfde, op wien zij gehoopt hebben, vs. 45. Mozes toch heeft van hem geschreven; daarom sluit de verwerping van Jezus de verwerping van Mozes in. Indien men Mozes geloofde, men zou ook Jezus gelooven; maar hoe zal hij die Mozes' woorden ongehoorzaam is, Jezus' woorden gehoorzaam zijn? vs. 46, 47.

11. Zeven maanden na het Purimfeest, bij gelegenheid van het in October gevierde feest der Loofhutten, zien wij Jezus opnieuw in Jeruzalem. Ditmaal echter noopt hem de vijandschap, die door zijn laatst bezoek zoo krachtig opgewekt was, om in stilte derwaarts op te gaan.

Op zijne tochten sedert het Purimfeest had Jezus uitsluitend Galilea bezocht; in Judea toch wilde hij niet wandelen, omdat de Judeërs hem zochten te dooden, Joh. 7:1. Hij had dan ook het laatste Paasch- en Pinksterfeest niet te Jeruzalem gevierd. Dat hij zich uitsluitend tot Galilea beperkte, begon zijne vier broeders, Jacobus, Jozes of Jozef, Simon en Judas, Matth. 13:55, niet weinig te verdrieten. Tot dusverre geloofden zij nog niet in hem, maar verkeerden omtrent hem in het onzekere; 't was juist de omstandigheid, dat hij opzettelijk Jeruzalem vermeed, die hun ongeloovigen argwaan voedsel gaf. Is hij de Messias, welnu, dan ga hij naar Jeruzalem; daar, niet in het afgelegene, invloedlooze Galilea, is de plaats waar een Messias zich moet laten wettigen en kronen. Zij wekken hem dan ook op om zich met het naderend Loofhuttenfeest naar Jeruzalem te begeven, teneinde er zich openlijk aan zijne aldaar zich bevindende aanhangers als Messias voor te stellen, Joh. 7:3. Niemand toch, zeggen zij, doet iets in het verborgene, als hij wil, dat men openlijk van hem spreekt; doe dan, wat gij doet, in het openbaar, opdat de wereld u erkenne, en wij met haar, vs. 4. Te krachtiger dringen zij hierop aan, wijl zijn invloed op de Galileesche bevolking sedert het laatste Paaschfeest zoo kennelijk verminderd was, vgl. Joh. 6. Waartoe nog langer zijne kracht in Galilea verspild, en zijne discipelen in Judea in het onzekere gelaten? Jezus staat hier voor soortgelijke verzoeking als aan de bruiloft te Kana, toen zijne moeder de ure zijner openbaring aan Israël wilde verhaasten; maar ook hier toont hij, dat een gezant zich slechts door zijnen zender bepalen laat. Hij antwoordt zijne broeders, dat het voor hem de tijd nog niet is om zich zijnen volke als den Messiaanschen Koning voor te stellen; de ure er toe komt eerst later, even voor zijnen dood, Luk. 19:30—38. Hun tijd daarentegen is altijd bereid, dat is, voor hen is het steeds de gelegene tijd, om te toonen wie ze zijn, vrome

Joden namelijk, die de feesten willen vieren naar de Wet, door op te gaan naar Jeruzalem. Hen toch haat de wereld niet, ja, zij kan hen niet haten, wijl zij haar met rust laten; voor hen bestaan alzoo geene redenen, om zich uit voorzichtigheid te verbergen, wijl de ure des martelaarsschaps nog niet geslagen heeft. Maar met hem staat het anders. Hem toch haat de wereld, wijl hij van haar getuigt, dat hare werken boos zijn. Daarom wil hij zich niet aan haar openbaren, vóór zijne lijdensure gekomen is, wijl hij zich niet aan haar openbaren kan, zonder er zijn leven mede in te boeten. Laten zij dan opgaan naar het feest; hij gaat niet op, namelijk, niet met hen, om naar hunnen wensch, zich openlijk aan zijn volk als Messias aan te bieden. Of hij nochtans al dan niet na hun vertrek in stilte opgaan zal, zegt hij niet; hierover bewaart hij wijselijk het stilzwijgen. Zijn plan stond echter vast; als zijne broeders opgegaan waren, ging hij ook zelf tot het feest op, niet openlijk echter, maar als in het verborgen.

12. Pas treedt Jezus tijdens het Loofhuttenfeest in den Tempel op, enkel om het volk in de leer des Koninkrijks te onderwijzen, of de oude strijd tusschen hem en de Joden vernieuwt zich met verdubbelde kracht; de neiging van vele feestgangers om in hem te gelooven, noopt eindelijk de Oversten, om, door de Joden gesteund, tot ingrijpende maatregelen tegen hem over te gaan.

Bij allen was het de vraag of Jezus op het feest tegenwoordig was. Vooral trachtten de Jeruzalemsche Joden dit te weten te komen; de vrees voor zijne komst hield hen voortdurend in spanning. De schare zelve was in haar oordeel over hem zeer verdeeld; sommigen heetten hem goed, anderen noemden hem een volksverleider; hierbij houde men echter in het oog, dat niemand zich vrij uit durfde spreken, zoodat zij, die hem prezen, iets van hunnen lof inhielden, en zij, die hem laakten, dit grootendeels ten believe der Oversten deden, Joh. 7 : 11—13. Tegen het midden van het feest trad Jezus eensklaps in den Tempel op, en leerde het volk den weg naar het leven. De Oversten, door wat de wereld zijne stoutmoedigheid heeten zou verrast, laten hem begaan; het volk hangt alras weer aan zijne lippen. Ja, Jeruzalem kan zijne verwondering niet inhouden over de Schriftkennis van een man, die in hare scholen niet is opgeleid; men vraagt elkander vanwaar hij zijne wetenschap opgedaan hebben mocht, vs. 15. Aan Jezus geeft het aanleiding om te zeggen, dat hij zijn woord niet uit zichzelven put, maar het wel degelijk van een ander ontvangen heeft, namelijk van God. Hij werpt zich niet op, maar is gezonden. Anders trouwens zou hij zijne eigene eer zoeken; dat toch doen allen, die woorden spreken van eigene vinding. Dat hij echter eens anders eere zoekt, namelijk die van God, wijst duidelijk aan, dat hij slechts het werk doet, dat hem van een ander, te weten van God, is opgedragen. De heiligheid van zijn woord zal elk, die zelf heilig is, tot de erkentenis nopen, dat het goddelijk is; wat op Gods eer uitloopt, moet ook van God herkomstig zijn. Zijn slotwoord: „in zoo een is geen onrecht," bevat eene toespeling op de onlangs tegen hem ingebrachte beschuldiging van Sabbatschennis. Hij geeft ze zijnen aanklagers terug: heeft Mozes u niet de Wet gegeven, en niemand van u doet de Wet; wat wilt gij, zelven

schuldig aan wat gij mij ten laste legt, mij dan zoeken te dooden? zoo vraagt hij. De schare feestgangers, onbekend met wat de Oversten der Joden onderling overlegd hadden, zeggen, dat zulke wantrouwende gedachten, als wilde men hem dooden, slechts inblazingen zijn van een somber makenden boozen geest, vs. 19, 20. Jezus gaat op dit laatste niet verder in, maar vergenoegt zich om het zooeven gezegde nader uiteen te zetten, vs. 21—24. Eéne zaak deed ik, zegt hij, zinspelende op de genezing van den kranke, Joh. 5:8, die u allen vreemd schijnt; ik genas een kranke op Sabbat. Gij heet dit schennis van den Sabbat, en vergeet dat gij zelven, niet gelijk ik eene enkele maal, maar telken male hetzelfde doet; immers besnijdt gij uwe kinderen op de Sabbatten, ofschoon gij er de rust der Sabbatten door opheft. Indien gij dan, om een gebod van Mozes, en wel om een, dat deze u niet eens zelf gegeven, maar slechts uit de handen der vaderen overgeleverd heeft, den Sabbat breekt, wat veroordeelt gij dan mij? Te meer daar gij door een mensch te besnijden, hem slechts gedeeltelijk reinigt, ik daarentegen door mijn werk een geheelen mensch gezond gemaakt heb! Oordeelt niet naar den schijn, maar weest in uw oordeelen rechtvaardig. Dat de Oversten hem zoo ongestoord tot het volk laten spreken, ergert de Jeruzalemmers; zij mompelen onder elkander: zouden de Oversten werkelijk tot de overtuiging gekomen zijn, dat hij de Christus is? vs. 25, 26. Voor het mogelijke geval, dat dit zoo wezen mocht, maken zij alvast hunne bedenkingen, onder den invloed van het volksgeloof hunner dagen, dat de Messias als een onbekende, van wiens ouders niemand wist, ja, als een, die zelf niet wist dat hij Messias was, vóór Elia hem zalfde, aan het volk verschijnen zou. Aan dezen eisch, zeggen zij, beantwoordt hij niet; wij allen toch kennen hem als een onzer. Jezus bestrijdt dezen volkswaan niet; hij vergenoegt zich met hunne bedenkingen te zijnen gunste om te wenden. Gij kent mij en weet van waar ik ben, zegt hij, ach, dat het zoo ware! Zij weten niet, dat er werkelijk Een is, die hem gezonden heeft: God; Dien toch kennen zij niet. Jezus alleen kent Hem; want van Hem is hij uitgegaan en door Hem is hij gezonden, vs. 25—29. Dat was den Jeruzalemmers te veel; zij zochten hem te grijpen, maar konden niet, dewijl zij te vroeg waren; de ure des lijdens toch was er nog niet. Velen uit de schare echter gelooven; maar wegens de Oversten durven zij hun geloof niet duidelijker uitspreken dan vragenderwijs: zal de Christus, als hij komen zal, wel meerdere wonderen doen dan deze? Op dit woord kunnen de Oversten zich niet langer inhouden; zij zenden dienaren uit om Jezus te vangen. Intusschen zet Jezus zijne rede voort. De houding der Oversten wekt met kracht het voorbesef zijns naderenden doods in zijn binnenste op. Is hij een gezant, welnu, dan blijft hij ook niet bij hen, tot wie hij is gezonden; een gezant keert weder tot zijnen zender. Spoedig zelfs zal deze terugkeer geschieden. Dan zal Israël naar zijnen Messias vragen, maar hij zal er niet zijn; want hij is er geweest; en waar hij is, in den hemel, kunnen zij niet komen, vs. 33, 34. De Joden echter waren te aardsch om bij zijn woord aan den hemel te denken; zij vroegen of hij buitenslands zou gaan, om de Joden, die onder de Grieken verspreid waren, voor zich te winnen. Maar slechts spottend vragen zij zoo; onmiddellijk er op toch zetten zij de scherts terzijde, en heeten Jezus' woord louter onzin, vs. 35, 36.

13. Op den laatsten dag van het feest legt Jezus een getuigenis van zichzelven af, dat ten volle aan de plechtigheid van den dag zelven beantwoordt. Uitgaande van het beginsel, dat hij zelf de vervulling is van de dingen, die op de heilige feesten herdacht worden, stelt hij zichzelven voor als de fontein van het water des levens. Zijn woord brengt tweedracht onder de schare; sommigen gelooven, anderen loochenen. Het getuigenis der afgezondene dienaren doet de verbittering van het Sanhedrin toenemen.

Op den laatsten, of achtsten dag, vgl. Num. 29 : 35, van het feest, die even als een sabbat geheiligd werd, stond Jezus weder in den Tempel, met de schare voor zich. Met meer dan gewone verheffing van stem noodigde hij allen, die dorst hadden, uit, om tot hem te komen, en te drinken van het water, dat hij hun geven zou. Tegen de gewone opvatting, dat Jezus dit woord aan de op het Loofhuttenfeest gebruikelijke waterplenging aanknoopte, zijn geene bedenkingen van gewicht in te brengen. Op elk der zeven dagen toch was men gewoon om bij het morgen- en avondoffer water te plengen uit de Siloah-bron. Daartoe daalde een priester, door het volk vergezeld, van den tempelberg naar de Siloah-bron af, met een gouden kruik in zijne hand. Na deze kruik met water uit genoemde bron gevuld te hebben, bracht hij haar door de waterpoort in den Voorhof van den Tempel, alwaar hem de priesters met trompetgeschal tegemoet kwamen. Een ander priester nam de kruik uit zijne handen, onder het uitspreken der woorden van Jesaja, hfdst. 12 : 3, „gij zult met vreugde water scheppen uit de fonteinen des heils;" het volk sprak deze woorden mede uit. Nadat allen den Tempel ingegaan waren, mengde de priester het water met den wijn des drankoffers, en goot het bij het altaar, in eene zilveren schaal, in welks bodem zich kleine openingen bevonden, waardoor het nederwaarts uitstroomde. Intusschen bliezen de Priesters op hunne bazuinen, en hieven de Levieten hunne psalmen aan. Ofschoon deze plechtigheid niet door de Wet geboden was, stond zij bij het volk hoog aangeschreven. Zij sloot zich ten nauwste bij de strekking van het feest zelf aan, dat, gelijk men weet, ten oogmerk had, om het volk tot lof en dank te stemmen voor de zegeningen, die God het in het loopend jaar gegeven had, teneinde er weer opnieuw de belofte door te bevestigen, dat Hij het uit de woestijn overbrengen zou in een land, dat van melk en honig vloeide. De plenging van dit water was eene bede om bevestiging van de toen gegevene zegeningen; zij vroeg om vruchtbaarheid en voorspoed, om genade en heil. Tevens knoopte er zich de voorstelling aan vast van den stroom, die volgens de profetie, Ezech. 47 : 1—12, Zach. 14 : 8, eens van den Tempel uitgaan, en heel het land bevruchtigen zou. Ongezocht lag het alzoo op Jezus' weg om zich als de vervulling der verwachting aan te kondigen, die het volk met de plenging van dit water uitsprak. Daarom bood hij zich allen dorstigen aan, als de fontein, die zich voor hen opende, om hun te geven, wat het aardsche water slechts voorstelde. Het water toch was, vanwege zijne eigenschap om de kiemen des levens tot ontwikkeling te brengen, het gepast beeld voor den vruchtbaarmakenden Geest van God; diens mededeeling toch, doet het zaad, dat door de prediking in

den akker gestrooid, en door het geloof in het hart opgenomen is, ontspruiten, om straks in goddelijke werken zijne vrucht voort te brengen. Reeds van het eerste oogenblik af, waarop men tot hem kwam, zou men iets van dien Geest des levens ontvangen; want het was niet mogelijk, om geloovig met Jezus te verkeeren, en niets in te ademen van den Geest, die in Zijne gansche volheid op hem rustte. Maar dit zou slechts iets voorloopigs zijn; elk toch, die in hem geloofde, zou, om met de Schrift te spreken, Exod. 17:6, zoo ten volle met den Geest des levens worden gedrenkt, dat hij tot eene fontein worden zou, uit wier binnenste stroomen van levend water zouden vlieten, vs. 38. Het behoeft geen betoog, dat Jezus hier het Pinksterfeest belooft, en allen uitnoodigt, om zich door het geloof in zijn woord een aandeel te verzekeren aan den Pinkstergeest, welks uitgieting nog op zijne verhooging wachtte, vs. 39. Na deze rede, van welke Johannes ons kennelijk slechts een uittreksel geeft, bekennen velen, dat hij de profeet is, dien men voor de komst van den Messias verwachtte, Joh. 1:21, en soms wel met den Messias vereenzelvigde; anderen gaan nog verder, en zeggen, dat hij de Messias zelf is. De tegenstanders echter werpen tegen, dat hij de Christus niet kan zijn omdat hij een Galileër is, vs. 41, 42; het Sanhedrin gaat zelfs nog verder, en zegt, dat hij, wegens deze reden, niet eens profeet mag heeten, vs. 52. De schare wordt tweedrachtig wegens hem; in plaats van te drinken, gaat men twisten. Enkelen zelfs willen het pleit eindigen door geweld te plegen, vs. 44, maar die hem willen grijpen kunnen het niet. En die hem moeten grijpen willen het niet. Zonder hem toch keeren de gerechtsdienaars naar het Sanhadrin terug; nooit, zeggen zij, sprak een mensch, als deze mensch. Hunne meesters gaan verstoord uiteen, na de schare te hebben vervloekt; vergeefs riep Nicodemus hen tot de orde, door te vragen, of zij, die de Wet zoo goed kenden, niet wisten, dat het niet vrij stond iemand onverhoord te oordeelen, allerminst een, die een profeet kon zijn.

14. Eene leerrijke bijdrage tot de kennis van de helsche boosheid der vijanden, levert ons de geschiedenis van de poging, die zij, naar aanleiding van zekere overspeelster, in het werk stelden, om Jezus met Mozes of Rome in botsing te brengen; geen minder leerrijke bijdrage levert zij ons tot de kennis van Jezus zelven.

Ofschoon het verhaal van Joh. 8:2—11 door sommigen ergens anders ingelascht wordt, te weten bij het in Luk. 22—23 medegedeelde, behoude het de plaats, waarin het ons overgeleverd is. Het was een ijdel werk om Jezus in moeielijkheden te wikkelen; een arend toch was hij gelijk, die zijne vleugelen slechts behoeft op te heffen, om zich buiten bereik van den pijl des schutters te stellen. Duidelijk bleek het op den dag toen men hem de overspelige vrouw bracht. Deze vrouw had volgens Mozes' Wet den dood verdiend; maar de Romeinen hadden het Sanhedrin de bevoegdheid ontnomen om het door Mozes geboden vonnis des doods aan haar te voltrekken. Daarom voerden eenige Schriftgeleerden, van hunne geestverwanten vergezeld, de zondares naar den Tempel, en stelden ze voor Jezus, met de vraag, hoe men naar

zijn oordeel handelen moest, ingeval men den Romein slechts gehoorzaam kon blijven door ongehoorzaam te worden aan Mozes. Men wilde hem door deze vraag dwingen om tusschen Mozes en Rome partij te kiezen, opdat men hem, ingeval hij zeide: Steenigt haar niet, bij het volk als een vijand der Wet verdacht maken, of ingeval hij zeide: steenigt haar wel, aan de Romeinsche overheid als gevaarlijk voor het rijksgezag voorstellen kon. Op hunne vraag gaf Jezus niet terstond antwoord; integendeel bukt hij zich neder en schrijft met den vinger in de aarde. Dit laatste verwondere ons niet; de lieden, die deze vrouw tot hem brengen, erkennen er hem immers als rechter door? Welnu, een vonnis spreekt men niet slechts uit, men schrijft het ook ter neder. Men hebbe slechts even geduld; ter helfte staat het antwoord reeds in het zand des tempels te lezen. Maar zij hebben geen geduld; nu, wat hij nederschrijft wil hij ook wel uitspreken: „die van ulieden zonder zonde is, werpe eerst den steen op haar." Zonder zonde, men versta het wel! niet slechts vrij van de zonde dezer vrouw, van overspel, maar van elke zonde, tegen welk gebod ook. Want ja, het is zoo, God heeft het den theocratischen rechters onmogelijk gemaakt om Mozes' Wet aan deze overspelige te handhaven; de macht toch, die Hij boven hen zette, verbiedt het hun. En waar thans niemand in Israël gevonden wordt, die ambtshalve bevoegd is om Mozes' Wet te handhaven, schiet slechts ééne mogelijkheid over: er sta iemand in Israël op, die de bevoegdheid, welke het ambt hem niet geeft, van eigene volmaaktheid ontvange. Maar iets minder dan zondeloosheid reikt ook niet toe om den ambtelooze de bevoegdheid van den ambtsdrager te geven; wie niet zonder zonde is, ga niet naar den Tempel om te beschuldigen, en neme geene steenen op om te steenigen. Hoe toch zal iemand, die zelf het recht geschonden heeft, als rechter over anderen optreden, zoo hij niet door zijn ambt er toe geroepen wordt? Rechters en getuigen, waar zijt gij in Israël? Gij, die de rechten van Mozes handhaven en de zondaressen van Jeruzalem verbannen kunt! Jezus ziet niet eens op of zij nog niet komen; hij zet zijn schrijven voort als een die geen haast behoeft te maken om ze af te wachten. Want waarlijk, de pijl heeft zijn wit getroffen. De getuige, dien Jezus opriep zonder hem te noemen, om te beoordeelen of de aanklagers dezer vrouw als zondeloozen gerechtigd waren om haar te steenigen, is verschenen. Het was hun eigen geweten. Deze getuige heeft zooveel kwaads van hen gezegd, dat zij zelven zich onbevoegd verklaard hebben om Mozes' vonnis uit te voeren. Van dat vonnis, over zichzelven geveld, gaven zij kennis aan het algemeen, door den tempel al zwijgende te verlaten. De een na den ander toch gaat weg, eerst de oudsten, dan de overigen, ten laatste is er niemand meer. Maar Jezus heeft gezegepraald; hij liet Mozes Mozes en Cesar Cesar, maar ontnam den schriftgeleerde het aangematigd recht, om in Israël te oordeelen, tegelijk met den moed, om hemzelven te verzoeken. En nu heft hij zich op, en daar hij niemand ziet dan de vrouw, zegt hij haar: „vrouw, waar zijn deze uwe beschuldigers? heeft u niemand veroordeeld?" „Niemand, Heere!" antwoordt zij. Waarlijk het schijnt wel alsof de overspeelsters in Israëls midden levende moeten overblijven, niet slechts om ten bewijs te dienen, van 's volks politieke onmacht, maar ook van 's volks zonde; want zij blijven leven, omdat er geene heiligen zijn om haar te dooden! Zoo

schikt God het, opdat juist in dagen, dat Israël zijne gerechtigheid ten hemel verheft, zijne rechteloosheid zichtbaar worde, of het met zijnen hoovaardigen waan breken, en in zijn Messias zijne gerechtigheid zoeken mocht. En ja, een blijft er over die den eersten steen op de vrouw werpen kon: 't is Jezus zelf. Voor de vrouw zijn de meest dreigende wolken verdwenen, de donkerste bleef. Maar neen, niet nu, eerst aan het einde van een lang tijdvak, waarin genade en lankmoedigheid heerschen, maakt hij van zijn recht om te oordeelen gebruik. „Zoo veroordeel ik u ook niet; ga heen en zondig niet meer" — aan dit woord herkent men hem, gekomen als hij is, om te behouden, wat verloren was.

15. Opnieuw wendt Jezus zich tot de schare; ditmaal kondigt hij zich als het Licht der Wereld aan. Ook thans ontmoet zijn woord felle tegenspraak; het noopt hem om te zeggen, dat de oogen zijner tegenstanders niet eer zullen opengaan, voor zij hem door het kruis op weg naar de kroon hebben gebracht. Velen echter schijnen in hem te gelooven.

Het is mogelijk dat Jezus, bij gelegenheid dat hij zich het Licht der Wereld noemt, Joh. 8:12, aan de wolkkolom der woestijn dacht; het feest van thans toch verplaatste den Israëliet als van zelf naar de dagen van den tocht uit Egypte naar Kanaän. Door zich zoo te heeten, kondigt hij zich aan als de volmaakte openbaring Gods aan de wereld. Meteen noodigt hij allen uit om hem even trouw te volgen als weleer het volk de wolk des lichts; want gelijk deze is hij aan Israël gegeven om het tot geleider te strekken op den weg naar de vervulling der belofte. Wie hem volgt, wandelt niet langer in het donker; het licht beschijnt hem, dat in zijn binnenste eene kracht wordt, die hem leven doet tot in eeuwigheid. De Farizeën onder zijne toehoorders blijken echter weigerachtig om hem op zijn woord alleen te gelooven, vs. 13. Aan Jezus geeft het aanleiding om te zeggen, dat hij recht heeft om enkel op zijn woord te worden geloofd; immers is zijne bewustheid van zichzelven geheel eenig in hare soort, wijl hij weet, waar hij was, eer hij kwam, en waar hij zijn zal, als hij heengaat, vs. 14. Vraagt men ook aan een engel om bewijs voor zijn woord? Elk weet dat een wezen, dat van den hemel komt, en hier slechts even vertoeft, wijl het naar den hemel wederkeert, niet liegt; daarom geloove men ook hem wijl hij zulk een wezen is. Moet het licht ook van zich bewijzen dat het licht is? Het is waar, zij die hem thans weerspreken, weten niet van hem, wat hij van zichzelven weet, onbekend als zij zijn beide met zijne herkomst en zijne toekomst; maar hoe komt het? vs. 15. Immers omdat zij hem naar den valschen maatstaf beoordeelen, dat iemand is wat hij schijnt te zijn. Liever mocht men zijn voorbeeld volgen, en volstrekt niet oordeelen, ten minste niet van zichzelven, maar slechts zooals hij zelf oordeelt; hij toch oordeelt niet voor den Vader heen, maar slechts na den Vader. Naar aanleiding van deze gedachte begint Jezus aanvallenderwijs tot hen te spreken, door hun aan te toonen, dat zij in strijd handelen met hunne eigene Wet, door zijn getuigenis te verwerpen. Wat toch zegt de Wet? Dat het getuigenis van twee

personen voor waarachtig gehouden moet worden. Welnu, als Jezus over zichzelven oordeelt, dan staat hij met dit oordeel nooit alleen; want naardien hij slechts na den Vader oordeelt, zoo zijn er, als hij getuigt, steeds twee die getuigen, hij en zijn Vader, vs. 16—18. Hierop antwoorden de Farizeën dat zij gelooven willen, mits Jezus hun zegge, waar zijn Vader is, opdat zij zich van diens getuigenis kunnen vergewissen. Maar door zoo te spreken, vangen zij zichzelven, daar zij tegen eigene bedoeling in, er door bevestigen wat Jezus zooeven van hunne onkunde omtrent zijn persoon gezegd had. Want door naar den Vader te vragen, toonen zij dat zij Jezus niet kennen; elk toch die Jezus kent, vraagt niet meer om den Vader te zien, wijl al wie Jezus ziet, den Vader zelven aanschouwt, vgl. Joh. 14 : 9. Waarlijk, hij vangt de wijzen in hunne arglistigheid! Jezus zegt hun dan ook rondweg: gij kent noch mij, noch mijnen Vader; want indien gij mij kendet, zoudt gij ook mijnen Vader kennen. Hier trekt hij alzoo de gevolgtrekking, dat de Joden, door hem niet te kennen, ook van de kennis Gods, op welke zij zoo roemen, ten eenenmale ontbloot zijn. Zij zijn ten volle blind; wat nu met hen aan te vangen? Aan den blinde laat zich het bestaan des lichts niet bewijzen; hem schiet slechts over te erkennen dat hij onbekwaam en onbevoegd is om over Jezus te oordeelen, ja, om den Getuige te kennen, dien Jezus medebrengt, wijl men Dezen slechts kennen kan als men Jezus eerst kent; de blinde moet vragen om het oog, zonder hetwelk hij geen licht kan zien, hoe helder het ook schijnt. Hoewel hij alzoo sprak, en dat nog wel bij de schatkist van den tempel, tusschen het voorhof der vrouwen en het binnenste voorhof, in de nabijheid van de vergaderzaal van het Sanhedrin, grepen zij hem niet. Gods hand belette het hun, vs. 20. Daarom kon Jezus voortspreken. Had hij gezegd, dat hij de zon der wereld was, thans kondigde hij den avond van den dag zijner verschijning aan. Israëls zon zou weldra ondergaan, Israëls wolkenzuil zou straks verdwijnen; en dan bleef het volk achter in de wildernis, zonder een straal van licht om het den weg te wijzen. Dan helpt geen zoeken meer; wie zal in het donker vinden? Onoverkomelijk is de kloof, die zich straks tusschen Israël en zijn Messias vormt, vs. 21. Waar zou die plaats zijn, vragen de Judeërs, waar hij wel komen kan, maar wij niet? De hemel? maar niets zekerder dan dat wij daarheen gaan. Ergens onder de Grieken? Maar niets zou ons beletten er hem te volgen. Er schiet dus slechts het schimmenrijk over; zal hij dan misschien zichzelf dooden om daar te komen? nu ja, dan heeft hij gelijk, want in de strafplaats voor den zelfmoordenaar kunnen wij niet komen, vs. 22. Jezus heeft het antwoord gereed. Hij is niet van deze wereld, maar van boven; zij zijn niet van boven, maar van beneden, uit deze wereld. Door hem te verwerpen breken zij den eenigen ladder af, langs welken zij van beneden naar boven konden komen; zoo zullen zij, in plaats van hem naar den hemel te volgen, in hunne zonden sterven, en zoo ter helle nederdalen, vs. 23, 24. Wie zijt gij toch? zoo vragen zij, na dit aangrijpend woord tot in hunne ingewanden geschokt. En terwijl Jezus hen ten antwoord op hunne vraag verwijst naar de getuigenissen, die hij reeds van zichzelven heeft afgelegd, zet hij zijn onderwerp voort, door te zeggen, dat hij nog niet uitgesproken is, maar hen nog meer harde waarheden heeft te zeggen. Niet hij spreekt echter, maar de

Vader, als hij spreekt. Straks, als zij hem verhoogd zullen hebben, zullen zij het erkennen, vs. 28.

16. Door de Joden slaven der zonde en kinderen des Satans te heeten, spreekt Jezus de hardere oordeelvellingen uit, die hij gezegd had (Joh. 8:26) nog te moeten uitbrengen; daarna lokt de lastering der Joden eene getuigenis zijnerzijds uit, die allen op de knieën brengen of naar steenen moest doen grijpen; want hij verklaart van zichzelven, dat hij sterker dan de dood en eerder dan Abraham is.

De overtuiging, waarmede Jezus sprak, overweldigde voor een oogenblik vele gemoederen; zij erkenden dat hij de Messias was. Jezus echter kent hen te goed om aan hun geloof waarde te hechten; hun geloof toch wortelt niet in een hart, dat bereid is, om tot op het laatste punt toe voor het woord te wijken. Echter stoot hij ze hierom niet af; integendeel laat hij zich met hen in. Wel zegt hij hun dat hij ze vooralsnog niet voor echte discipelen erkennen kan, maar toch belooft hij dit te zullen doen, ingeval zij volharden in de gehoorzaamheid in zijn woord, ook in dat, wat hij later nog tot hen spreken zal, alle tegenspraak ten spijt, die het bij hun vleesch mocht opwekken. Alsdan zullen zij den geestelijken zin der waarheid verstaan, en door haar vrijgemaakt worden van de zonde, vs. 31, 32. Helaas hun hoovaardig hart vat de belofte op als eene beleediging; zij toonen er meteen door dat zij niets van haar begrijpen. Immers meenen zij, dat Jezus van eene uiterlijke vrijheid spreekt, al bevatte de omstandigheid, dat hij eene vrijheid aankondigde, die door de waarheid gewerkt werd, een wenk om aan eene geestelijke vrijheid te denken. Nooit, zeggen zij, zijn wij, kinderen van den vrijen, vorstelijken Abraham, iemands slaaf geweest; hoe zegt gij dan: gij zult vrij worden? vs. 33. Zij ontkennen hiermede niet, dat zij in politieken zin onvrij waren; hunne bedoeling is te zeggen, dat zij nooit in persoonlijke slavernij vervallen zijn geweest. Jezus ontkent dit laatste niet; maar hij zegt dat zij in eene vrij wat ergere slavernij verkeeren. Zij doen de zonde; welnu men is in den dienst der zonde geen vrije daglooner, die zijnen meester den dienst opzeggen kan als hij wil, maar slechts een slaaf, die tot altoosdurende dienstbaarheid is verbonden. Het is eene wet, dat de mensch ten volle in de macht komt van het zedelijk beginsel, waaraan hij zich overgeeft om het gehoorzaam te zijn, vs. 34. En hoe droef is zijn staat niet! Hij mag eene plaats hebben in het huisgezin Gods; ook daar is hij slaaf. „Beheerscht door een meester, wiens wil met dien van den Huisheer strijdt, bewijst hij Dezen slechts eene slaafsche gehoorzaamheid;" dies is hij zoowel slaaf Gods als slaaf der zonde! En wel mag de slaaf een tijdlang in huis geduld, ja, er als kind behandeld worden, hij blijft toch niet in het huis. Als hij zijne diensten heeft verricht wordt hij uitgeworpen; alleen het kind blijft er voortdurend, vs. 35. Eén slechts kan hem vrijmaken, de Zoon, die slaven in kinderen verandert; door hem slechts kan de Jood waarlijk vrij worden, vs. 36. Nadat de zoogenaamde geloovigen door hunne weigering om zich als onvrijen te erkennen, getoond hadden wat hart

zij hadden, behandelt Jezus hen op gelijken voet met de andere Joden, die niet met hen erkend hadden dat hij de Messias was; iets anders zijn zij trouwens niet waardig. Hij erkent wel dat zijne toehoorders Abraham tot vader huns vleesches hebben, maar helaas! ook slechts huns vleesches. Want waren zij ook naar den geest Abrahams kinderen, zij zouden hem niet trachten te dooden, hem, die hun het woord Gods overbrengt. Een anderen Vader hebben zij; dat wijzen hunne werken aan, vs. 39, 40. Een anderen Vader! Wij zijn niet geboren uit hoererij; wij hebben éénen Vader, God, zoo roepen zij met klimmende verontwaardiging; zij willen er mede zeggen, dat zij echte Joden zijn, zonder één droppel heidensch bloed in zich, uitsluitend afkomstig van den man, van wiens zaad God Zich tot Vader gesteld had, zoodat zij ten volle recht hadden om Dezen hun eenigen Vader te heeten, vs. 41. Ware God uw Vader, zegt Jezus, gij zoudt mij liefhebben; maar uw haat tegen mij bewijst dat Satan uw vader is, vs. 44. Juist omdat Jezus hun de waarheid zegt, gelooven zij hem niet; en ja, konden zij hem van zonde overtuigen, zij hadden voor hunne weigerachtigheid eenig recht, maar wie hunner kan het? Zij moesten gelooven, maar zij willen het niet, omdat zij niet uit God, maar uit Satan zijn! vs. 45—47. Samaritaan, Bezetene — ziedaar het antwoord, dat Jezus ontvangt, vs. 48. Op plechtigen toon verklaart Jezus dat hij de herstelling zijner geschondene eer overlaat aan God, Wiens eere hij steeds gezocht heeft. Maar toch wil hij nog iets zeggen: op triomfeerenden toon roept hij uit, dat elk die zijn verworpen woord gelooft, eeuwig verre zal zijn van den dood, vs. 51; — maar opnieuw vallen hem de Joden in de rede met te zeggen, dat dit woord hun oordeel over hem bevestigt. Abraham is gestorven, de Profeten zijn gestorven; wie is hij dan, dat hij zijne discipelen vrij verklaart van den dood? Bezeten moet hij zijn om zich boven Abraham en de Profeten te durven verheffen! vs. 52, 53. Abraham zelf verheft mij boven zich, antwoordt Jezus, na vooraf verklaard te hebben dat hij niet uit vleeschelijke eerzucht alzoo spreekt, maar omdat hij als zij een leugenaar zou zijn, sprak hij niet over zichzelven gelijk de Vader van hem spreekt. Want Abraham heeft hijgend verlangd naar den dag zijner verschijning op aarde, en toen deze dag aanbrak, heeft hemelsche vreugde zijn hart vervuld, vs. 54—56. Hoe, zeggen de Joden, hebt gij Abraham gezien? gij die nog niet eens vijftig jaren telt. En nu zegt Jezus alles; want hij spreekt het verhevene woord uit: „Eer Abraham was, ben ik," het woord, dat de kerk slechts vertolkt als het hem God heet. Abraham werd, niet hij, hij is; Abraham ging uit het niet zijn over tot het zijn, hij, de Eeuwige, is nooit uit het niet zijn tot het zijn gekomen. Toen namen de Joden steenen op, vanzins om ze naar hem te werpen; maar Jezus verbergde zich en ging den tempel uit. Zoo eindigde, roemvol maar smartelijk, zijn hardnekkigste strijd met Judea.

17. Zoo hevig brandt het vuur der vijandschap, dat zelfs het wonder, door Jezus aan den blindgeborene verricht, het niet vermag te dooven, maar zijn vlam veeleer nog hooger rijzen doet. Het belijden van Jezus als den Christus heeft alreeds verbanning uit de Synagoge ten gevolge. Van de Oversten des volks is niets

meer voor Jezus te hopen; over henzelven brengt de verschijning van den Christus in Israël een onafwendbaar strafgericht.

Alvorens Jeruzalem te verlàten, geneest Jezus een blindgeborene; het verhaal er van wordt ons in Joh. 9 medegedeeld. Jezus ziet een mensch, van zijne geboorte af blind; zijne discipelen, beheerscht door den waan, dat elke ellende in eene bijzondere zonde wortelde, vragen, wie hier de schuldige is, de blinde, of de ouders. Noch de een, noch de ander, antwoordt Jezus; dit is geschied, opdat aan hem zou gezien worden, welke de werken Gods zijn, die Hij den Zoon te doen gegeven heeft. Jezus maakt zich dan ook terstond gereed om aan dezen man te toonen, hoe barmhartig en almachtig God is, of men er uit bekennen mocht, dat Deze hem gezonden heeft, om het licht der wereld te zijn, dat de oogen der blinden opent. 't Is zoo, het is heden juist Sabbat, (en reeds is op een vorig feest gebleken, Joh. 5 : 16, dat men hem als schenner van het heilige achtervolgt, zoo hij, tegen het gebod der Farizeën in, op Sabbat een kranke durft genezen), maar toch zal hij het doen. Voor hem is het altijd werkdag, ook op Sabbat, wijl hij geene andere werken verricht, dan die van God zelven; daarom wil hij nooit van deze werken rusten, te minder, daar zijn levensweg ten einde spoedt. De zon der wereld kan op den dag haar licht niet inhouden; laat haar vrij hare stralen uitzenden, spoedig toch komt de nacht, waarin zij het niet meer zal doen. Na in dezen geest gesproken te hebben, maakt Jezus den blinde kunstmatig blind; want hij spuwt op de aarde, maakt slijk uit dat speeksel, en strijkt het op 's blinden oog. Deze handeling had eene zinnebeeldige strekking; Jezus wilde er allen door aanwijzen, dat God dezen man opzettelijk blind geboren had laten worden, om Israël in zijne genezing te laten zien, dat Hij Zijne eigene werken aan Jezus overgedragen had. Daarop zendt Jezus den blinde naar het badwater Siloam, met bevel, om er zich in te wasschen. Had Jezus zich kort te voren, met toespeling op dit badwater, als de ware bron aangewezen, Joh. 7 : 37, hij blijft zich op dezelfde lijn bewegen, door den blinde ter genezing naar de Siloabron te zenden, of Israël er uit verstaan mocht, dat hij waarlijk de vervulling is der Messiaansche verwachtingen, welke door hare aanschouwing werden opgewekt. En als de blinde straks ziende van het badwater terugkeert, kan elk merken, dat Jezus niet te veel van zichzelven sprak, toen hij zich het licht der wereld noemde, Joh. 8 : 12. Opmerkelijk is het, dat Jezus, door zóó te handelen, de grondgedachte zijner op het Loofhuttenfeest uitgesprokene redenen — deze namelijk, dat hij het water en licht, deze twee allereerste behoeften des levens, geeft, — nog eens herhaalt, en in eene handeling belichaamt. Telkens hadden de Joden door hunne invallen en tegenwerpingen den draad zijner redenen afgebroken, en hem tot wendingen genoodzaakt; niet tevreden met tijdens hij ze hield telkens weer op hun thema terug te komen, van welke wending uit ook, belichaamt hij het vóór zijn vertrek in een feit, opdat het gehoorde ook worde gezien. Voor de Joden baat het echter niets; het werkt slechts tweedracht onder hen uit, daar sommigen beweren, dat een die den Sabbat niet houdt onmogelijk uit God kan zijn, anderen daarentegen het doen van zulk een indrukwekkend teeken onvereenigbaar achten met goddeloosheid des harten.

Gelijk steeds, had ook hier de vijandigste partij de overhand. Zij was het die een besluit wist door te drijven dat elk, die Jezus voor den Christus erkende, uit de Synagoge zou worden geworpen. De genezene zelf was het eerste slachtoffer van dit besluit. Op zijne weigering om zijne belijdenis, dat Jezus een profeet is, te vervangen door de beschuldiging dat hij een zondaar is, wordt de synagogale ban op hem toegepast; dertig dagen lang moet hij zich van het bezoeken der Synagoge, en van het verkeer met zijne naasten onthouden. Men kan er uit afleiden hoe zij Jezus zelven in Jeruzalems synagogen zouden hebben ontvangen! Intusschen heeft Jezus zijn laatste woord nog niet gesproken. Terwijl hij aan den genezene toont dat hij niet slechts de oogen, maar ook de harten kan verlichten, door hem van de erkentenis, dat hij Gods profeet is, op te voeren tot de belijdenis, dat hij Gods Zoon is, spreekt hij het ontzaglijk woord uit, dat hij zoowel gekomen is om de zienden blind, als om de blinden ziende te maken, Joh. 9 : 39. Die blinden, het zijn de onkundigen, die zienden, het zijn de verstandigen in Israël. Spottend vragen hem eenige Farizeeën of hij ook hen, leeraars des volks, onder de blinden rekent. Jezus' antwoord is vol weemoed; ach! dat hij zeggen kon, gelijk zij verwachten, van ja. Maar neen, zij zien; zij verwerpen hem niet uit onkunde des verstands, maar met oordeel des onderscheids, vgl. Luk. 20 : 14. En daarom blijft hunne zonde; zij wordt in eeuwigheid niet van hen weggenomen; de ziende houdt straks op te zien, en opent niet eer weer het oog, voor het eeuwig nacht om hem heen is.

18. In zijne rede over den Goeden Herder, (Joh. 10 : 1—18) trekt Jezus de slotsom uit alles wat er tijdens het Feest der Loofhutten gesproken en geschied is, deze namelijk, dat de tijd is gekomen, waarop het echte Israël zich van het vleeschelijke Israël scheiden zal, om hem aan te hangen; daarom wordt hij den Herder gelijk, die alvast de schapen opwekt, om hem naar de nieuwe schaapskooi te volgen, en, teneinde ze er toe te prikkelen, hen op de voorrechten wijst, die zijne kudde onder zijnen herdersstaf geniet.

Alvorens van de schare te scheiden, neemt Jezus uit de geschiedenis der laatste dagen aanleiding, om haar met den meesten ernst tegen allen te waarschuwen, die onder vromen schijn zich ten haren koste pogen te verrijken. Hij heeft de geestelijke volksmenners op het oog, die, ook al werpen zij zich niet als Messiassen op, toch elk voor zich een invloed op de schare pogen te verkrijgen, als slechts den echten Messias toekomt. Hieraan, zegt hij, zijn zij te herkennen, dat zij den stal der schapen, dat is Israëls gemeente, niet door de deur ingaan. Om dit wel te verstaan, bedenke men, dat de Oostersche schaapskooien geene overdekte stallen zijn, gelijk ten onzent het geval is, maar uit eene door paalwerk afgeslotene opene ruimte bestaan. De echte herder gaat dezen stal binnen door de deur, die in de schutting is aangebracht, om de schapen in te laten; maar wie de deur voorbij gaat, en over den muur klimt, toont er door dat hij komt om de schapen te slachten en te stelen. Waren gindsche Farizeeën, die zich als leiders des

volks opwerpen, waarlijk van God gezonden, om de kudde op weg te brengen naar het Messiaansche koninkrijk, zij zouden de schaapskooi door de deur ingegaan zijn, of, om zonder beeldspraak te spreken, zij zouden zich door Johannes den Dooper hebben laten wettigen. Want evenals bij elke schaapskooi een deurwachter is aangesteld, die des nachts bij de schapen wacht houden en des morgens de deur voor den herder openen moet, is het ook hier; God heeft Johannes den Dooper tot deurwachter gegeven. De Farizeën echter zijn hem voorbij gegaan, wijl zij al te goed wisten, dat hij voor hen de deur niet ontsluiten zou; zij verrieden er zichzelven mede. Jezus echter wierp en drong zich niet op; hij liet zich door den deurwachter de deur openen, vgl. Joh. 10:3; daarin reeds bezit hij het onbedriegelijke merkteeken van Israëls Messiaansche herder te zijn. 't Is dan ook opmerkelijk dat de schapen hem terstond volgen, als hij, bij het intreden van den stal, hen bij name roept, terwijl zij voor de stem van vreemden doof zijn. Hij vertoonde zich, en allen, die evenals Nathanaël oprecht voor God waren, gehoorzaamden zonder verwijl zijne stem, toen hij ze bij name riep, om hem te volgen naar de weide van het koninkrijk der hemelen; maar voor de lokstem zijner vijanden bleven zij doof! Zoo hebben de schapen, in hunne eenvoud, tusschen den waren en den valschen herder uitspraak gedaan. Na deze woorden gesproken te hebben, zweeg Jezus; het volk echter vatte den zin zijner zinnebeeldige voorstelling niet. Het noopte hem om zich nog nader te verklaren. In een tweede toespraak, vs. 7—13, heet hij zich de deur van den stal; hiermede geeft hij aan het beeld, waarin hij zich beweegt eene wending, die zich verklaart uit de verandering, die er plaats gegrepen had, sedert hij zich tot Johannes den Dooper had begeven. Als de deurwachter den herder heeft opengedaan, is zijne taak volbracht en verwijdert hij zich; zoo is ook Johannes heengegaan. De herder zelf plaatst zich in het midden der geopende deur; hij zelf neemt er het werk der deur door over, daar hij in hare plaats den toegang voor den vreemde afsluit, maar de schapen onder zijne hand uitgaan en ingaan doet, naardat hij wil. Wie door hem ingaat en uitgaat, dat is, zich door hem als zijn herder laat leiden, is gelukkig te heeten, reeds omdat hij beveiligd is tegen den moordenden dief. Maar hierom niet alleen. Want hij is geen huurling, wien de schapen niet eigen zijn, zoodat hij, als de wolf komt slechts op eigen behoud bedacht is, en de kudde aan den wolf overlaat; neen, hij is een herder, die zijne kudde niet slechts overvloed geeft, vs. 10, maar ook zijn leven voor haar stelt, vs. 11. Welk een contrast met den huurling! Trouwens heeft hij zijne schapen lief, en wordt hij van zijne schapen bemind; hoe zou het dan mogelijk zijn dat hij haar niet alles gaf, tot zijn leven toe? vs. 14. Ja, er is meer. De kudde, die hij uit Israëls schaapsstal rondom zich verzamelt, is het eigendom van zijn eigen Vader; zou hij er dan niet tot het uiterste toe voor zorgen? Zoo lief als de Vader hem heeft, zoo lief heeft hij den Vader; het staat dan vast, dat aan geen herder de kudde beter toevertrouwd is dan aan hem, vs. 15. Tot loon voor zoo groote opoffering stelt de Vader hem dan ook tot herder over de gansche kudde aan, ook over de schapen, die niet van den stal Israëls zijn, maar uit de volken der wereld op 's herders stem zullen uitgaan, om zich tot zijne kudde te voegen, vs. 16. Want de Vader heeft dezen herder lief, omdat hij zijn

leven aflegt voor de schapen, met de bedoeling om het terug te nemen. Op dit laatste lette men wèl. Want allicht zou men denken, dat de wolf sterker is dan de herder, als men hoort, dat deze zijn leven voor zijne kudde prijsgeeft. En zoo is het niet. Hij zelf legt zijn leven vrijwillig af; gaf hij zich niet voor zijne schapen gewillig over, geen vijand nam zijn leven van hem af. Dàt zal daaruit blijken, dat hij straks zelf zijn leven weder herneemt. Tot beiden heeft de Vader hem bevoegdheid gegeven. De kudde denke dan niet dat hij uit zwakheid overmand wordt, als zij hem straks ziet vallen; gerust vertrouwe zij zich aan hem toe, ook als hij door zwakheid schijnt onder te gaan, want hij is sterk, ja sterker dan de dood. Zoo sprak en lokte hij — maar het bevreemdt ons niet dat velen riepen, dat hij van den duivel bezeten en buiten zijne zinnen was; een raadsel toch is de ware Christus voor het vleesch. Slechts aan licht van boven was het te danken, dat er nog waren, die zeiden dat een bezetene zoo niet spreken kon als hij, te minder daar hij zijn woord vooraf bevestigd had door een blindgeborene de oogen te openen.

19. Twee maanden na het Loofhuttenfeest, op het in het laatst van December gevierde Feest der Tempelwijding, is Jezus weder in Jeruzalem. In zijne teruggetrokkene houding spreekt zich de bewustheid uit, dat er tusschen hem en de Judeërs een diepe klove bestond; zijn wedervaren op het Feest bevestigt dit niet slechts, maar wijst tevens aan dat alle verdere zelfopenbaring zijnerzijds de ontknooping van den worstelstrijd slechts verhaasten zou. Hij verlaat dan ook Jeruzalem, om er niet weder heen te gaan vóór zijne lijdensure geslagen is.

Na afloop van het Loofhuttenfeest heeft Jezus zich hoogstwaarschijnlijk weder naar Galilea begeven. Alleen deze onderstelling toch laat ruimte voor het Luk 9:51 aangekondigd vertrek uit Galilea; dit vertrek toch, dat openlijk plaats had, kan niet hetzelfde zijn als het Joh. 7:10 vermelde, dat in het verborgene geschiedde. Men moet alzoo het Luk. 9:51 vermelde vertrek, dat de Galileesche werkzaamheid sluit, na het Loofhuttenfeest plaatsen, en dies aannemen, dat Jezus na dit feest naar Galilea teruggekeerd is. Dat deze terugkeer nog voor het Feest der Tempelwijding plaats had, is zooveel als zeker; het laat zich toch niet denken dat Jezus zich twee maanden achtereen aan de lagen der Judeërs blootgesteld hebben zou. Maar bovendien sluiten zich de woorden, die Jezus op het Tempelfeest spreekt, te onmiddellijk aan de laatste rede van Loofhutten aan, om ruimte open te laten voor de meening, als zou er tusschen de beide tijdstippen nog iets meer gesproken zijn. Wij hebben alzoo in Joh. 10:22 het verhaal van een uitstap naar Jeruzalem, waarschijnlijk genomen tijdens de Zeventigen Galilea doortrokken. Het Feest der Tempelwijding, gevierd ter herinnering aan de reiniging van het Godshuis na zijne ontwijding door Antiochus Epifanes, gaf er Jezus naaste aanleiding toe. Wijl het in den winter inviel, kon men zich niet in de opene lucht ophouden; Jezus wandelde dan ook op en neder in de galerij van Salomo, een zuilengang aan de oostelijke zijde van den Voorhof, dien men voor het

eenig overblijfsel van den Salomonischen Tempel hield. Daar sloten de Joden een kring om hem heen, vanzins om hem niet vrij te laten, alvorens hij aan de spanning, waarin zij zeiden, dat hij hen hield, een einde had gemaakt, door met ronde woorden te verklaren, of hij al dan niet de Messias was. Indien Jezus eenigen lust had gehad om Jeruzalem met prijsgeving zijner roeping te winnen, zou hij de hier gegevene gelegenheid niet ongebruikt hebben gelaten. Eén woord slechts: Ik ben de Messias zooals gij hem zoekt — en Jeruzalem lag aan zijne voeten! Maar juist omdat hij de Messias des vleesches niet wil zijn, spreekt hij het dubbelzinnige woord „Messias" niet uit, en bepaalt hij er zich toe, om de vragers te verwijzen naar wat hij hun reeds omtrent zijne waardigheid had gezegd. Zij zeggen, dat zij niet gelooven omdat Jezus zich niet duidelijk genoeg uitlaat; Jezus daarentegen wijst hen op de eigenlijke oorzaak van hun ongeloof, te weten, op den vleeschelijken zin van hun hart, wegens welken zij hem niet willen zooals hij is. Aan teekenen toch, die tot bewijs zijner zending, tot prikkels om te gelooven konden dienen, heeft het waarlijk niet ontbroken! Door hun ongeloof toonden zij dat zij zijne schapen niet waren; anders zouden zij zijne stem op het eerste gehoor hebben verstaan. Hun Messias is hij alzoo niet; want zij zijn niet van zijne schapen, vs. 25, 26. Men wane echter niet dat hij zijne plaats vergeefs beslaat, omdat zij, die hem moesten aannemen, hem verwerpen. Waarlijk, hij heeft eene kudde; zijne schapen verwerpen hem niet, maar zij hooren zijne stem, en hij heeft ze persoonlijk lief, en zij volgen hem na, en hij geeft hun het eeuwige leven, vs. 27, 28; het woord van Jezus wordt haast tot een lied, gezongen in het midden der vijanden, om lucht te geven aan het gevoel van meer dan overwinnaar te zijn. Men late hem varen en vliede van zijne herdersstaf weg, zijne kudde houdt hij toch over, en wat men ook moge doen om ze te verderven, zij zal niet verloren gaan, en wat men ook moge beginnen om ze hem te ontrooven, zij blijft in zijn bezit. De Vader gaf ze hem; kan men ze ook uit Diens almachtige hand rukken? Dan ook niet uit de zijne; want 's Vaders macht is zijne macht — hij en de Vader zijn één. Zoo sprak hij en zweeg; Godslasteraar — riepen de Joden, en grepen naar steenen, om ze naar zijn hoofd te slingeren; maar hij hield hen tegen met het woord: Ik heb u vele treffelijke werken getoond van mijnen Vader; om welk werk van die steenigt gij mij? Ongetwijfeld lag de reden, waarom de Joden hem wilde steenigen, in het laatste woord dat hij tot hen gesproken had: Ik en de Vader zijn één. Maar door te onderstellen, dat zij in een der werken lag, die hij vroeger verricht had, laat Jezus hun de ware beweegreden zien, voor welke zij zichzelven opzettelijk verblinden. Immers ontbrandde hun haat niet eerst nu, bij het woord, dat Jezus over zijne eenheid met den Vader sprak; neen, door te zeggen, dat zij hem hierom steenigen willen, trachten zij slechts de stem van hun geweten tot zwijgen te brengen, die hun zegt, dat zij hem wegens zijn werk haten. Werd hun haat niet door de genezing van den lamme opgewekt, Joh. 5, en was hij niet door de genezing van den blindgeborene toegenomen? Een derde wonder behoeft slechts te volgen, dat der opwekking van Lazarus, en de haat kent geene grenzen meer! Juist zijne wonderen maakten hem tot voorwerp hunner woede, niet slechts wijl zij, voorzoover op de Sabbatten verricht, de

gansche farizeïstische casuistiek omverwierpen, maar ook omdat zij eene onweersprekelijke bewijsvoering waren voor zijn Zoonschap. Op het antwoord der Joden, dat zij hem niet om eenig goed werk willen steenigen, maar wegens de omstandigheid, dat hij, een mensch zijnde, zichzelven God maakt, heeft Jezus zijn antwoord gereed. Hij toont hun aan, dat zij, zelfs op hun standpunt, met de Schrift in de hand, geen recht hebben om hem van godslastering te beschuldigen, al kent hij zich Gods titel toe. Geeft niet de Schrift dezen titel reeds aan hen, „tot" wie het woord Gods kwam? Als dit zoo is, eilieve, zou hij, wien de Vader van allen afgezonderd en in de wereld gezonden heeft, zich dan aan lastering schuldig maken door zich Zijn Zoon te noemen? Doet hij 's Vaders werken niet, men verwerpe hem, doet hij 's Vaders werken wel, men erkenne dan om hunnentwil, dat het woord waarachtig is, waarbij hij zich één verklaart met den Vader. Jezus' antwoord stilt de woede der Joden niet; het was er te overtuigend toe. Weer willen zij hem grijpen, maar hij ontgaat uit hunne hand. Om den strijd niet vóór het bestemde einde te laten afloopen, verlaat hij Jeruzalem. Hij begeeft zich naar Perea, bepaaldelijk naar de plaats, waar Johannes vroeger doopte, Joh. 10 : 40. Naar Jeruzalem keert hij niet terug dan om er te sterven.

TWAALFDE AFDEELING.

JEZUS IN GALILEA.

1. Met Jezus' komst in Galilea, Joh. 4:43, begon zich de profetie van Jesaja te vervullen, hfdst. 8:23—9:1, dat het minst bevoorrechte en felst geslagene deel des lands een heerlijk licht over zich zou zien opgaan. Ook voor Jezus zelf was het nieuwe arbeidsveld van groote beteekenis. Niet in Judea, maar hier zou hij de rijkste vruchten van zijnen profetischen arbeid inoogsten.

Volgens Joh. 4:54 had Jezus bij zijn eersten terugkeer in Galilea, die na zijnen doop inviel, aldaar geen ander teeken gedaan, dan dat op de bruiloft te Kana. De teekenen, van welke Luk. 4:23 sprake is, zijn alzoo, met alles wat van Luk. 4:14 af verhaald wordt, niet tijdens het Joh. 2:12 vermelde verblijf in Galilea geschied, maar eerst later, in het tijdperk, dat thans aan de orde van beschrijving is. Met opzet trouwens had Jezus zich van Galilea teruggetrokken, en niet daar, maar eerst in Jeruzalem, op het Joh. 2:13 vermelde paaschfeest, zijne heerlijkheid geopenbaard. Hij rekende toch volgens Joh. 4:44 met de omstandigheid, dat een profeet in zijn eigen vaderland geene eere heeft. Men acht den landgenoot te veel zijns gelijke, om te kunnen verdragen, dat hij zich als onze meerdere bij ons aanmeldt. Eerst als hij in den vreemde getoond heeft wie hij is, rekent men, dat men hem zonder zichzelven te verlagen, boven zich erkennen kan. Daarom trad Jezus niet in Galilea op, vóór zijne landgenooten de teekenen gezien hadden, die hij in Jeruzalem had gedaan. De uitslag leerde dat hij verstandig gehandeld had; met opene armen toch werd hij door zijne landgenooten ontvangen, Joh. 4:45.

2. In Galilea vangt Jezus zijne werkzaamheid aan met een wonder; te Kana geneest hij, enkel door het woord, een kranke te Kapernaum. Meteen echter betreurt hij het, dat de Gallieërs slechts gelooven zullen, als zij teekenen zien; hierdoor zegt hij te voren, dat zijn werk in hun midden, voor hen vruchteloos zal zijn, Joh. 4:46—54.

Bij zijne aankomst in Galilea begeeft Jezus zich eerst naar Kana, de plaats, alwaar hij vroeger het water in wijn veranderd had. Misschien oordeelde hij dat de akker, door het vroeger gegeven teeken, daar beter dan ergens voorbereid was. Spoedig werd zijne aankomst heinde en verre ruchtbaar, tot zelfs in het vijf of zes uren noordwaarts gelegen

Kapernaum toe. In deze laatste plaats lag de zoon van een der hofbeambten van Herodes Antipas, den Viervorst van Galilea, zóó ernstig krank, dat hij den dood nabij was. Zoodra vernam zijn vader niet, dat Jezus te Kana was aangekomen, of hij begaf zich derwaarts, om hem te bidden of hij met hem naar Kapernaum wilde gaan, en zijn kind genezen. Het antwoord, dat Jezus hem op zijne vraag geeft, is eigenlijk geen antwoord, maar eene opmerking, naar aanleiding der vraag, met het oog op de algemeene gesteldheid van het volk, dat hij vertegenwoordigt, tot hem gericht. „Tenzij dat gijlieden teekenen en wonderen ziet, zoo zult gij niet gelooven" — zoo luidt het. Niet zonder opzet spreekt Jezus zoowel van teeken als van wonder; hij wil er door te kennen geven, dat de Galileërs niet zullen gelooven, tenzij hij hun zulke openbaringen geeft van zijne heerlijkheid, als onder het bereik der aardsche zinnen vallen. Of hij al toont dat de Geest der kennis van de hemelsche verborgenheden op hem rust, het zal niet baten; of hij al het bewijs levert dat de Geest der goddelijke heiligheid in hem woont, het zal vruchteloos zijn; zij zullen alleen voor het teeken buigen, en zelfs door het eerste teeken nog niet overtuigd, steeds een grooter vragen, tot hunne eischen alle maat te boven gaan. Dit verraadt dat het hun ten eenenmale aan geestelijken zin ontbreekt, en dat hun geestesleven geheel en al verzinnelijkt is. Daarom laat zich voorzien dat de teekenen ja, geloof zullen verwekken, maar slechts zulk een, dat even uiterlijk is als het teeken, waardoor het is gewekt. Aan een geloof als het hunne, dat met het aantal en de grootte der teekenen rijst of daalt, zal Jezus geen getuigenis kunnen geven; slechts zulk een erkent hij als het ware, dat hem om zijns woords wil gelooft, en in het teeken, niet zijn grond, maar zijne bevestiging heeft, vgl. Joh. 20:29. Zoodra hij hun geloof tot deze hoogte zal willen opvoeren, zal het zich in zijne vleeschelijkheid ten volle openbaren, en in vijandschap, of ten minste in onverschilligheid veranderen, vgl. Joh. 6:66. Het is wel treffend, dat Jezus op den dag zelven, waarop hij zijn werk in Galilea aanvangt, op den weemoedigen uitslag van zijn optreden wijst; het teekent duidelijk, dat hij zijne kracht tot den arbeid aan geene valsche verwachtingen aangaande het welslagen van eenig levensplan ontleende. Intusschen staat daar de vader te wachten, het hart vol van zorg over zijn haast stervend kind. Hij beseft zeer wel, dat Jezus' antwoord geen antwoord op zijne tot hem gerichte vraag is; daarom herhaalt hij zijn verzoek met klimmenden aandrang. Welnu, Jezus zal hem helpen; een teeken zal hij geven, op het gevaar af, dat Galilea gelooft, zonder te gelooven. Maar onder ééne voorwaarde geeft hij de gevraagde hulp, deze namelijk, dat de vader niet, gelijk zijn volk, gelooft als hij ziet, maar vóór hij ziet; 't is opdat heel Galilea wete, hoe men den Christus gelooven moet, namelijk enkel en alleen op het woord. Daarom beantwoordt hij 's hovelings: „kom mede, mijn kind sterft," kort en krachtig: „ga heen, uw kind leeft." Gelukkig doorstaat de vader deze proef; hij toont het door zonder Jezus huiswaarts te gaan. En ziet, nog vóór hij tehuis is gekomen, ontvangt hij in de blijde tijding, door zijne knechten hem gebracht, dat zijn kind hersteld is, het bewijs, dat het teeken steeds volgt op het geloof in het woord; was de genezing niet op hetzelfde oogenblik ingetreden, waarop Jezus ze hem had toegezegd?

3. Kapernaum krijgt de eere van Jeruzalem; Jezus toch stelt het tot de plaats van uitgang en wederkeer bij zijne tochten door Galilea; als zijne vaste woonplaats heet het dan ook „zijne" stad, Matth. 9 : 1.

Kapernaums naam wijst er op dat het oorspronkelijk eene kleine plaats was; Kefr toch beteekent dorp. In het Oude Testament wordt het nergens vermeld; Jozefus noemt het echter. Kort voor Jezus' tijd moet het zich belangrijk uitgebreid hebben; in zijne dagen toch was er een tolhuis, Mark. 2 : 14, dat als grenskantoor diende, een garnizoen, Luk. 7 : 8, en eene synagoge, Luk. 7 : 5. Zijne ligging is niet met volstrekte zekerheid aan te wijzen; te zeggen valt slechts dat het aan den noordwestelijken oever van het meer Gennésaret lag. Onzeker is, of wij het in de bouwvallen van Tell Hum, of een uur zuidwestelijker in Chan Minye wedervinden. In zijne nabijheid lagen Bethsaida, de plaats van waar Petrus en Filippus afkomstig waren (niet te verwisselen met het Luk. 9 : 10 en Mark. 8 : 22 vermelde Bethsaida), en Chorazin; de plaats, waar deze beide vlekken lagen, is evenmin met zekerheid aan te wijzen. In Kapernaum woonden Petrus en Andreas, Mark. 1 : 29; mogelijk ook Johannes en Jakobus, vs. 19. Door deze stad tot middelpunt zijner Galileesche werkzaamheid te verkiezen, verhief Jezus haar, gelijk hij, Matth. 11 : 23, zegt, tot in den hemel. Zij werd namelijk het schouwtooneel zijner wondermacht; meer dan eenige plaats zag Kapernaum, met de nabijzijnde vlekken, Chorazin en Bethsaida, zijne teekenen. In Kapernaum wierp hij den onreinen geest uit en herstelde hij Simons moeder, Luk. 4 : 33 enz.; hij genas er den knecht des hoofdmans, Luk. 7 : 1 enz.; daar heelde hij de bloedvloeiende vrouw, en wekte hij Jaïrus' dochtertje op, Luk. 8 : 41, enz.; ja alle kranken genas hij er, Luk. 4 : 40. Daarom maakte Kapernaum zich door zijn ongeloof schuldiger dan de goddelooste steden der Heidenen, Tyrus en Sidon, Sodom en Gomorra; het zou dan ook tot den Hades toe, de plaats waar leven en heerlijkheid door dood en duisternis vervangen zijn, worden nedergestooten, Matth. 11 : 21—24. De tijd heeft dit woord bevestigd.

4. In de Synagoge van Kapernaum toont Jezus, door de verlossing van een bezetene, dat hij sterker is dan de duivel, en gekomen is, om hem zijnen roof te ontnemen, en zijne bezetenen te hergeven aan God. Allen verbazen zich over de macht van zijn woord. Het gerucht zijner wondermacht gaat uit in alle omliggende plaatsen, en drijft eene menigte kranken naar hem henen, van welke geen enkele ongenezen huiswaarts keert, Mark. 1 : 21—34.

De bezetenheid is een uiterst merkwaardig verschijnsel, dat wel eene afzonderlijke bespreking waardig is. Zij is eene krankheid, geenszins eene misdaad; de bezetenen mogen niet met de kinderen des duivels van Joh. 8 : 44, noch met hen, die door de bezieling van een leugenachtigen geest spreken, 1 Kon. 22 : 22, vereenzelvigd worden. Van hunne verlossing wordt trouwens het woord genezen gebruikt, Matth. 4 : 24, Luk. 9 : 42; naardien echter hunne krankheid niet uit natuur-

lijke oorzaken voortkomt, maar uit de macht, welke een geest over hen bezit, worden zij steeds van de gewone kranken onderscheiden, en als wezens aangemerkt, die eene verlossing noodig hebben. Maar niet alle krankheid, die door satanische tusschenkomst over den mensch komt, valt in de termen der bezetenheid. De vrouw, welke Satan 18 jaren lang verkromd had, Luk. 13 : 16, is geene bezetene; bezeten is slechts hij, die de macht, welke hij over zichzelven had, aan een onreinen geest moest afstaan. Bij de bezetenheid heeft de lijder zelf alle macht over zijne lichamelijke organen en geestelijke vermogens verloren; zijn persoonlijk leven is onderdrukt, zoodat hij niet langer over zichzelf beschikt, maar geheel lijdelijk geworden, dulden moet dat een geest, aan zijn wezen vreemd, in het samenstel zijns levens indringt, en er mede doet wat hij wil. Deze geest toch treedt in 's menschen lichaam op alsof het zijn eigen lichaam ware; meer is er niet van te zeggen; dit verschijnsel kan wel aangewezen, maar niet verklaard worden. Dat de onreine geest in 's menschen lichaam tegen zichzelven woedt, ten koste van den mensch, in wien hij woont, blijkt uit Mark. 9 : 18; dat hij 's menschen lichaam gebruikt om uit te spreken wat hem sidderen doet, blijkt uit de belijdenissen, die hij van Christus aflegt, Luk. 4 : 34. Deze bezetenheid heeft ongetwijfeld hare graden; de evangelische geschiedenis onderscheidt bezetenen, die van een enkelen demon bezeten zijn, en bezetenen, die een gansch heir van demonen in zich hebben, Luk. 8 : 30; zij, die na tijdelijke verlossing opnieuw in de macht des demons geraakten, verkeeren in het ongunstigst geval, Luk. 11 : 26. Ook schijnt uit het geval van den maanzieken jongeling, vgl. Matth. 17 : 15, dat de hevigheid der satanische werking bepaald wordt door de gesteldheid van des lijders lichaam; bij dezen lijder aan wat de Grieken de heilige ziekte noemen, schijnen toch de uitbarstingen der demonische woede saam te vallen met zenuwtoevallen, die op geregelde tijden wederkeerden. Dit doet ons denken, dat de grond tot zoo jammerlijk een lijden, als dat der bezetenheid, gelegd wordt door al zulke zedelijke of lichamelijke stoornissen, wegens welke de mensch de macht over zijn stoffelijk en geestelijk organisme verliest. Waar de mensch geen meester meer over zichzelven is, dreigt het gevaar, dat een sterkere in het samenstel zijns wezens den meester spelen gaat. In alle tijden bestaat alzoo de vatbaarheid voor deze ontzettende kwaal; eene andere vraag is het, of den boozen geesten steeds macht gelaten werd, om zich zoo van het menschelijk organisme meester te maken, als dit in Jezus' dagen kennelijk geschiedde. Opmerkelijk is het dat er noch in de Schriften des Ouden Verbonds, noch in de apocriefe boeken van bezetenheid sprake is; eveneens vertoonen zich in onze dagen geene verschijnselen, die ons in alle opzichten het beeld der bezetenheid wedergeven, zooals het ons in de Evangeliën geteekend is. Dit brengt ons tot de stelling dat de bezetenheid uitsluitend aan den tijd van Jezus eigen is. Zoo iets behoeft ons niet te verwonderen; reeds onder de gewone ziekten worden er gevonden, die slechts aan bepaalde tijden eigen waren. Waarom kon dit niet evenzeer gelden voor kwalen met helschen achtergrond? Er was trouwens reden voor, dat aan Satan juist in Jezus' dagen zoo groote macht werd verleend. Is het niet de wet der historie, dat de openbaring des kwaads gelijken tred houdt met de verschijning van het heilige? Als de hemel afwaarts daalt, klimt de

helle opwaarts. Dat God de dingen zoo stuurt verklaart zich uit den triomf, dien Hij het heilige wil bereiden. Want door Satan ruimte te geven, om in de bezetenheid, terecht het spotbeeld der inspiratie geheeten, zijn meesterstuk tot stand te brengen, werd aan Jezus de gelegenheid geopend om te toonen, dat hij Satan in de woestijn ten volle had overwonnen, opdat hij, naar den eisch zijner bestemming, diens werken in Israël te niet zou doen.

5. Het is aan dit tijdperk van Jezus' werkzaamheid eigen, dat de Synagoge nog voor hem openstaat, ook om er als leeraar des volks in op te treden; later toch wordt de Synagoge voor hem gesloten en schiet hem slechts de Tempel over, tot hij eindelijk ook van den Tempel gebannen wordt. Van de thans nog bestaande gelegenheid, om in de Synagoge te leeren, maakt Jezus dan ook een ruim gebruik, door in alle bedehuizen van Galilea het Evangelie des koninkrijks te prediken.

In de Synagoge werd elk begaafd lid der gemeente uitgenoodigd om de Schrift voor te lezen, en ook wel, om haar te verklaren, en op de behoeften des harten en des oogenbliks toe te passen. Veelvuldig maakte Jezus, volgens Mark. 1 : 39, gebruik van de gelegenheid, hem hierdoor gegeven, om het koninkrijk der hemelen aan de gemeente Israëls te verkondigen; in al de Synagogen van Galilea predikte hij. Echter predikte hij ook buiten de Synagogen, in woningen van bijzondere personen, Mark. 2 : 2, of in het open veld; zijne discipelen placht hij ook wel onder het gaan te onderrichten. Zijn woord sluit zich op het engste bij Wet en Profeten aan; zij zijn hem het woord Gods, dat ook in den geschrevenen vorm, waarin het tot hem kwam, ten volle door hem als gezaghebbend wordt erkend. Beiden, Wet en Profeten, hebben bij hem gelijk gezag; een ander gezag, namelijk dat der overlevering en der vaderen, erkent hij niet. Echter stelt hij zijn eigen woord met dat der Schrift op ééne lijn; hij zelf is even goed en even zoo gezaghebbend als Mozes en de Profeten. Het bewustzijn er van zet aan zijne prediking eene ongewone kracht bij; zijne hoorders gevoelen, dat hij als machthebbende spreekt, en niet gelijk de Schriftgeleerden, die slechts in naam der vaderen spreken. Maar stelt Jezus zich naast Mozes en de Profeten, nimmer tegenover hen; geen jota of tittel van het geschrevene wil hij doen vallen! Gekomen toch is hij om Wet en Profeten te vervullen, dat is om te zorgen, dat de Wet geen onvervuld gebod en ledige schaduw blijve, en alzoo de profetie te bevestigen, die het Rijk Gods aankondigt. Vandaar beslaat de boodschap, dat het Rijk Gods door zijne verschijning nabij gekomen is, zulk eene breede plaats in zijne prediking. Zij wordt eene uitnoodiging om door bekeering en geloof in dat rijk in te gaan; bekeert u en gelooft, is de praktische grondtoon van zijn woord tot Israël. Ook voor hen, die zijn rijk reeds zijn ingegaan heeft hij een woord. Hen roept hij er toe, om met verloochening van al het aardsche, vóór alles de belangen van het Rijk Gods te zoeken, en de eenige gerechtigheid na te jagen, die daar beteekenis heeft. Naardien het Rijk Gods echter geheel en al op hem berust, als den eenige, door wien het werkelijkheid wordt op aarde, zoo krijgt zijn

persoon oneindig hoogere beteekenis, dan zij hebben zou, als hij even gelijk de Schriftgeleerden slechts uitlegger van Wet en Profeten was. Zijn persoon zelf behoort tot zijne leer; hij vormt er zelfs het eerste, voornaamste stuk van. Grooter onrecht kan men de historie niet aandoen, dan door te beweren, dat het Jezus onverschillig was, hoe men over hem dacht, zoo men zijne leer omtrent het zedelijk ideaal slechts gehoorzaam was. Duidelijk toch leerde hij dat het Rijk, waarin de wil van God, in de Wet vervat, tot vervulling zou komen, niet als vrucht van het streven der menschen, maar slechts door zijne tusschenkomst verschijnen zou. Men moet in hem gelooven als in den eenigen weg, waarlangs men tot God komt, om in het rijk zijner heerlijkheid in te gaan; hij alleen is de losprijs onzer zielen, wegens welke de vloek ons loslaat en de cherub ons het paradijs opent; hij alleen is de fontein, die ons kracht geeft om het goede te doen; hij alleen is het brood, dat ons leven doet, ook waar wij gestorven zijn. Van zoo groot gewicht zelfs is hij, dat elks eeuwig lot afhangt van de houding, die men in den tijd tegenover hem en de zijnen aangenomen heeft, Matth. 25:31, enz. Wetende, dat verdoemd was, wie niet, dat behouden was, wie wèl in hem geloofde, kondigde hij zich dan ook zonder omwegen als de eenige weg tot het Godsrijk aan; naast het: het Koninkrijk Gods is tot u gekomen, stond zijn: kom tot Mij. Hij deed het, ten minste tot aan den tijd toe, waarop hij de gegevenen des Vaders uit de massa des volks tot zich had vergaderd, in kristalheldere taal; elk Israëliet kon hem verstaan. Er was niets afgetrokkens in zijne prediking; niets zelfs, dat zich als vrucht van nadenken of studie verried; neen, alles wat hij sprak, was uit eigen boezem gesproten, zoo als slechts gedaan kan worden door hem, die zelf de waarheid is. 't Was geen weerschijn van licht, dat zich in zijn woord vertoonde, maar het licht zelf. Uit de stof, die het bonte volksleven en de rijke natuurwereld hem opleverden, weefde hij zijner gedachten veelvuldig het kleed, dat tegelijk hare schoonheid en haren zin aanschouwelijk maakte.

6. Het ongeloof zijner stadgenooten, alras in bittere vijandschap belichaamd, teekent alvast dat straks geheel Israël zijnen Messias verwerpen zal; ook thans zal het gaan naar den ouden regel, dat de vreemde meer profijt bij den Godsgezant hebben zal dan de huisgenoot, de Heiden meer dan Israël, Luk. 4:16—30.

In de Synagoge van zijne vaderstad, Nazareth, kondigde Jezus zich aan als de Gezalfde, van wien Jesaja gezegd had, dat hij Israël het ware jubeljaar toebrengen zou, Jes. 61:1, 2. Het amen zijner toehoorders liet echter op zich wachten. Was men dan gevoelloos gebleven onder een spreker, wiens woord machtig scheen om dooden in hun graf te bewegen? Dat juist niet; de veelbeteekenende blikken die men elkander toewerpt, bewijzen integendeel dat men uitermate voldaan is. Maar men handelt even dwaas als zeker arme, wien 's vorsten dienaar een grooten schat bracht. De brenger was bij geval een zijner kennissen van onlangs; en wat deed hij nu? Naar den schat zag hij niet om; wel prees hij de livrei van den bode, en peinsde er over hoe het toch mogelijk was, dat deze het in zoo korten tijd zoover had

gebracht. Is deze niet de zoon van Jozef? zoo fluistert men onder elkander; hoe kunnen dan toch zulke schoone woorden voortkomen van de lippen eens mans, wien het steeds aan het onderricht onzer geleerden heeft ontbroken? Met het oog op het heerlijke van de boodschap, die Jezus gebracht had, mocht men iets beters van zijn gehoor verwachten. Vanwaar komt het dan toch, dat men zich tevreden stelt met hem te prijzen, en er niet toe overgaat om hem te erkennen? Jezus weet het; 't is omdat men niet gelooven kan dat zijne nederige afkomst vereenigbaar is met wat hij omtrent zijne profetische zalving getuigt. Onder ééne voorwaarde slechts zouden zij dezen werkmanszoon als profeet des jubeljaars willen erkennen; 't is deze, dat hij in zijn eigene vaderstad deed, wat men zegt dat hij in Kapernaum heeft gedaan, of, om rondweg te spreken, dat hij den timmermanszoon voor den wonderdoener doe vergeten. Wat zij denken spreekt hij, na eene poos zwijgend hun antwoord afgewacht te hebben, onverholen uit; hij toont er door dat hij weet wat er omgaat in hunne harten. Onmiddellijk echter laat hij er op volgen, dat hunne weigerachtigheid om zijn profetisch gezag te erkennen, hem niet bevreemdt. Is het niet een aloud en gewoon verschijnsel, dat geen profeet in zijn eigen vaderland aangenaam is? Zoo was het in de dagen van Elia en Eliza reeds; zoo is het ook hier weer. Maar daarom heeft Israël aan zichzelf te wijten, dat het ook thans gaan zal als in de dagen der genoemde profeten. Vele weduwen waren er in Israël, toen de hongersnood in Elia's dagen drie jaren en zes maanden het land verteerde; de eenige weduwe echter, tot wie God den profeet zond, was eene uit Sarepta bij Sidon. Vele melaatschen waren er in Israël, ten tijde van den profeet Eliza; maar geen van hen werd gereinigd dan Naäman, de Syriër. Zoo nam God de profeten van hun eigen volk weg, wijl het hen verachtte, en zond ze naar de Heidenen, om daar wonderen der verlossing te doen. Welnu, laten zij zelven de slotsom opmaken: alzoo zal God ook thans handelen; verwerpt Nazareth den profeet des jubeljaars, wijl hij te gering is in hunne oogen, Heidenen zullen de zegeningen oogsten, die zijne verschijning medebrengt. Zulk eene taal was nog nooit in Nazareths Synagoge gehoord; geen Jood kan ze verdragen. Men werpt Jezus dan ook uit de Synagoge, en voert hem naar de hoogte, waarop het stedeke gebouwd was, om hem van de steilte af te werpen. 't Is thans echter nog te vroeg; het komt aan Jeruzalem toe, niet aan Nazareth, om profeten te dooden, Luk. 13 : 33. Daarom gaat Jezus midden door zijne vijanden henen zijnen weg; met zijn blik had hij zich ruimte gemaakt.

7. Evenals in Judea reeds het geval was, wordt ook in Galilea de verhouding tusschen Jezus en de farizeeuwsche partij steeds meer gespannen. Allereerst neemt men uit de omstandigheid, dat hij iemand de zonden vergeeft, aanleiding om hem van godslastering te beschuldigen.

Is de onderstelling juist, dat het Matth. 9, Mark. 2 en Luk. 5 verhaalde, na het in Joh. 5 ons medegedeelde verblijf van Jezus te Jeruzalem voorgevallen is, dan verklaart zich zeer ongezocht, dat er

Schriftgeleerden. en Farizeën uit Judea in Kapernaum aanwezig zijn, Luk. 5:17. Alsdan toch ligt de gedachte voor de hand, dat zij juist naar aanleiding van den te Jeruzalem geleverden strijd naar Galilea waren gezonden, om in vereeniging met hunne daar woonachtige ambtgenooten en geestverwanten, een wakend oog op Jezus te houden. In spijt ervan, dat hij zich door gevaarlijke verspieders omringd ziet, zet Jezus met allen ijver zijn heilig werk voort. De schare laat hem trouwens geene rust; pas is hij Kapernaum binnen gekomen, of het gerucht zijner aankomst verspreidt zich, en de schare dringt het huis binnen, waar hij zijnen intrek genomen heeft, om naar hem te hooren of zich door hem te laten genezen. Wijl alle toegangen bezet zijn, is aan een viertal mannen alle kans afgesneden om met een geraakte, dien zij op een beddeke derwaarts hebben gebracht, langs den gewonen weg tot Jezus te komen; daarom klimmen zij met hunnen last op het dak, maken er eene opening in, en laten den geraakte met zijn beddeke afwaarts zakken, zoo, dat hij vlak vóór Jezus nederkomt. Eene volharding, die zoovele hinderpalen te boven weet te komen, verraadt een sterk vertrouwen, dat de moeite niet vergeefs genomen zal zijn; zou Jezus dan zoo sterk een geloof niet terstond tegemoet komen? In plaats echter van te beginnen met den geraakte te genezen, vat hij diens lijden bij den wortel aan, door de op hem lastende zondeschuld van hem te nemen; „zoon," zoo zegt hij, „uwe zonden zijn u vergeven." Op het hooren dezer woorden zeggen de Schriftgeleerden en Farizeën bij zichzelven: „deze lastert God;" dat is, hij spreekt woorden, die smadelijk en beleedigend voor God zijn, omdat zij van verregaande miskenning en verachting Zijner rechten getuigenis geven; „wie toch kan de zonden vergeven dan God alleen?" Hun uitgangspunt is juist: is elke zonde eene schuld tegen God, wie zal ze den zondaar kwijtschelden dan Hij, tegen Wien zij begaan is? Een mensch, die zich in de plaats van den hemelschen Schuldeischer stelde, door onbevoegd zonden te vergeven, trad in Zijne heiligste rechten. Maar door de toepassing, die de Schriftgeleerden en Farizeën op Jezus maken, worden zij zelven aan godslastering schuldig. Jezus toch is werkelijk gerechtigd om de zonden te vergeven; hierom juist stelde hij het wonder der genezing tot na de akte van schuldvergiffenis uit, wijl hij er een bewijsmiddel uit wilde maken van het goed recht, waarmede hij de zonden vergaf. Vooraf echter toont hij, door zijne tegenstanders toe te voegen: „Wat overdenkt gij in uwe harten?" dat zijn binnenste, gelijk een christelijk denker zoo schoon gezegd heeft, een spiegel is van het binnenste der anderen. Zijne hierop gevolgde vraag: „wat is lichter, te zeggen tot den geraakte: uwe zonden zijn u vergeven, of te zeggen: sta op en wandel?" bevat eene toespeling op het oordeel, dat zijne vijanden in hunne harten over zijn woord hebben geveld, toen het den geraakte van Gods genade verzekering gaf. Zij verklaarden het ijdel; maar wat, indien blijken zal, dat het niet ijdel is, zoo hij den geraakte beveelt om te wandelen? Dan zal men de slotsom niet kunnen ontwijken, dat het ook in het eerste geval van kracht was; immers staan de gevallen gelijk, daar het even moeilijk is om de lamheid als de schuld enkel door het woord op te heffen. Alzoo zal het wonder den dienst eener bewijsvoering doen. En als nu de geraakte op Jezus' woord voor aller oog opstaat, en met het beddeke op zijne schouderen huiswaarts keert,

is aller mond gestopt. Het woord dat een lamme geneest, moet altijd goddelijk zijn, ook als het zonde kwijtscheldt. Wijl de vijanden echter niet gelooven willen, wat zij gelooven moeten, wekt hunne overtuiging slechts haat, die te dieper inwortelt, wijl hem op dit oogenblik de pas is afgesneden om zich lucht te geven.

8. Gevoed wordt het vuur der vijandschap, doordien Jezus een tollenaar, Levi, tot zich roept, om hem op zijne tochten te volgen, en, bij hem, met tollenaren aan éénen maaltijd aanzit, te meer daar hij naar aanleiding van de aanmerkingen der tegenstanders, zijn standpunt tegenover hen scherper afteekent, Luk. 5:27—39.

Levi, de tollenaar, was niet in dienst van Rome, maar van Herodes Antipas; Kapernaum toch behoorde tot Galilea, over welk land de laatste regeerde. Dit nam echter niet weg, dat hij, even goed als de in Romeinschen dienst zich bevindende tollenaren, voorwerp van den haat zijner volksgenooten was. Men haatte den tollenaar alreeds omdat hij tollenaar was: daarbij deden de hebzucht en afperserij van de meesten hunner er het overige toe om hen bij allen veracht te maken. Waren zij Joden, men verstiet ze uit de Synagoge; uit den gemeenzamen omgang waren allen zonder onderscheid gebannen. Dat Jezus nochtans eenen uit deze verworpene klasse tot zijn discipel koos, moest derhalve geene geringe ergernis geven. Te meer daar hij zich, met zijne discipelen, midden tusschen eene schare tollenaren in, bij zijnen nieuwen discipel tot den maaltijd nederzette. De Schriftgeleerden der farizeeuwsche partij (zoo toch dient Luk. 5:30 gelezen) maken zijne discipelen dan ook de aanmerking dat zij met zondige menschen ééne spijze eten. Jezus echter neemt het terstond voor zijne jongeren op, en rechtvaardigt hen door het zichzelven te doen. Behoort niet de geneesheer bij de kranken? Hoe dwaas om tot hem te zeggen, als men hem bij zijne zieken vindt: hoe, gij hier! De gezonden toch hebben hem niet noodig. Maar wat verwijt men Jezus dan, dat hij zich bij de tollenaren laat vinden? Eer mocht men hem eene aanmerking maken, zoo men hem bij de rechtvaardigen vond; deze toch hebben hem niet noodig. Of weet men in Israël niet, dat hij de Geneesmeester is, dien de hemel zond, om wat op aarde verloren was te redden? Moeten de Schriftgeleerden alzoo van hem aflaten, de discipelen van Johannes vallen hem van een anderen kant aan. Zij vastten juist naar de gewoonte der Farizeeën op dezen dag; waarom dan, zeggen zij, eet en drinkt gij en uwe discipelen? Ook thans heeft Jezus het antwoord gereed. Hij vraagt wien der klagers het in den zin komt om gasten aan een bruiloft te doen vasten? En is het thans geene bruiloft? Hij toch is de Bruidegom, naar Johannes' eigen woord, tot de Gemeente, zijne Bruid, gekomen; zullen zijne discipelen, die als kinderen der bruiloft deze heuchelijke vereeniging medevieren, dan thans kunnen vasten? Straks, als de bruidegom uit hun midden weggerukt zal zijn, is het vastenstijd, niet nu. Na alzoo zijn eten met tollenaren, en zijn feestelijk optreden gerechtvaardigd te hebben, geeft Jezus een tweetal gelijkenissen, om in het licht te stellen, dat hij zijne discipelen onmogelijk naar den trant der Farizeeën opvoeden, en uit de kringen der Farizeeën kiezen

kan. De geest, dien hij baan breekt, is onvereenigbaar met de levenswijs, die men zijnen jongeren opleggen wil; hoe toch zal hij den vrijen zoon naar den trant van het onmondig kindeke doen leven? Niemand zet eenen lap van een nieuw kleed op een oud kleed, anders scheurt het nieuwe het oude; ook komt de lap van het nieuwe met het oude niet overeen. Een kind des hemelrijks in de oude wettische levensvormen te knechten, het zou niet slechts aanleiding geven, dat de oude levensvorm gewelddadig werd doorgebroken, maar ook een wanstaltig schouwspel opleveren. Men late dan zijne discipelen vrij om naar den nieuwen geest des koninkrijks te leven; zijne onderzaten moeten evenals koningen mantels uit één stuk hebben. Om dezelfde reden riep hij mannen als Levi tot dragers en predikers van den geest des hemelrijks. Wat zal hij aanvangen met de discipelen der Farizeën, saamgegroeid als zij zijn met een stervend verleden? Zij zouden zijn woord niet kunnen dragen, en òf uit misverstand van zijn woord van het uiterste der knechtelijkheid tot het uiterste der bandeloosheid overslaan, òf de zuiverheid van zijn woord onwillekeurig door de inmengselen hunner vroeger aangeleerde schoolwijsheid bezoedelen. Niemand doet nieuwen wijn in oude lederzakken: anders zal de nieuwe wijn de lederzakken doen bersten, en de wijn zal uitgestort worden, en de lederzakken zullen verderven. Nieuwen wijn moet men in nieuwe lederzakken doen; daarom kiest Jezus mannen tot zijne discipelen, die zooveel als onbeschrevene tafelen zijn, waarop geene overblijfselen van vroeger schrift de leesbaarheid der woorden vermindert, die hij er op schrijven zal. Eéne opmerking geeft hij ten slotte, om stormachtigen drang en onverdraagzaamheid van zin, tegenover de aanhangers van de oude wettische levenswijs, bij eigen discipelen te voorkomen: men rekene er op, dat wie aan ouden wijn gewend is, niet terstond nieuwen wijn begeert; de oude, zegt hij, is beter.

9. Dat Jezus twaalf zijner discipelen tot apostelen kiest, heeft niet slechts hooge beteekenis voor de toekomst zijner gemeente, maar ook voor de kennis van den stand der zaken in het eerste tijdperk zijner Galileesche werkzaamheid; immers wijst het aan dat het nieuwe koninkrijk niet door tusschenkomst van de erkende dienaren der theocratie, maar door den arbeid van eigene dienaren gegrondvest worden zal; het bestaande ambt houdt op beteekenis voor het Messiaansche rijk te hebben.

Alreeds in het eerste tijdperk zijner Galileesche werkzaamheid gaat Jezus er toe over om eenigen uit zijne discipelen tot het werk eens apostels te roepen. Dat hij sommigen hunner reeds vroeger, namelijk tijdens zijn verblijf aan den Jordaan, Joh. 1 : 35—52, zijn „volg mij" had laten hooren, strijdt geenszins met de mededeeling der drie eerste evangelisten, Matth. 4 : 18—22, Mark. 1 : 16—20, Luk. 5 : 2—11, volgens welke de roeping van Petrus en Andreas, Jakobus en Johannes eerst in Galilea plaats greep. Johannes toch spreekt van eene roeping tot discipelen; hier echter worden zij uit hunne vele medediscipelen afgezonderd tot visschers der menschen, dat is, tot apostelen of zendboden van het koninkrijk der hemelen. Het reeds genoemde viertal

werd weldra met acht anderen vermeerderd, zoodat er twaalf apostelen kwamen, naar het getal der stammen Israëls, om er de gedachte door te belichamen, dat zij bestemd waren om het volk Israël in zijn geheel tot het Messiaansche koninkrijk te roepen. Alzoo sloot hunne verkiezing wel in zich, dat de geestelijke oversten des volks, in spijt ervan dat zij de eerst aangewezenen waren, om den Messias als medearbeiders bij te staan, door anderen en beteren zouden worden vervangen, maar geenszins eene prijsgeving van het volk zelf. Jezus scheidde zijne Twaalven evenmin van het volk af, als hij dit zijne discipelen deed; 't was allernaast met het oog op Israël, dat hij ze tot zich afzonderde. Hunne roeping geschiedde na een nacht, door hem in het gebed doorwaakt; in dezen nacht gaf God ze hem tot zijne apostelen, vgl. Joh. 17:6, 11, 12, 24, en nam hij ze uit Gods hand aan, ook al was er één onder, van wien hij wist, dat hij hem verraden zou. Hunne namen luiden niet bij alle evangelisten eenerlei; dit levert echter geen werkelijk verschil op, daar velen hunner bijnamen hadden, en, in plaats van met hunnen oorspronkelijken naam, onder dezen opgegeven zijn. De Joden hadden destijds trouwens weinig eigennamen in gebruik; van daar dat vele personen gelijken naam droegen, en, ter voorkoming van verwarring, door toenamen van elkander moesten worden onderscheiden. Bovenaan zijn *Petrus* en *Andreas* geplaatst (behalve Mark. 3:18 en Hand. 1:13), beiden zoon van Jona; dan *Jakobus* en *Johannes*, de Donderzonen, Mark. 3:17, kinderen van Zebedeus en Salome; dan *Filippus* en *Bartholoméus*, welke laatste naam eigenlijk een bijnaam is, zoon van Tholmaï, en derhalve een eigenlijken naam onderstelt, dien wij vinden in Nathanaël; zoo toch heette een apostel, van wien Joh. 21:2 sprake is. Dat Nathanaël ook in Joh. 2 met Filippus saamgevoegd wordt (evenals Matth. 10:3 en Luk. 6:14 Bartholoméus) is eene reden te meer om den zoon van Tholmaï als een en dezelfde met hem te erkennen. Hierop volgen *Mattheus*, de Levi van Mark. 2:14 en Luk. 5:27, en *Thomas;* dan *Jakobus*, in onderscheiding van Johannes' broeder, de jongere genaamd, een zoon van Alféus en Klopas, welke beide laatste namen Grieksche vormen van het Hebreeuwsche Chalpai zijn; *Simon*, Kananites bijgenaamd, of gelijk Lukas vertaalt, Zelotes, de IJveraar, uit Kana afkomstig; eindelijk twee, die beiden den naam van Judas dragen, *Judas* de zoon (niet broeder) van een ons onbekenden Jakobus, Luk. 6:16, ook Lebbeus en Thaddeus, dat is kind des harten en kind des boezems geheeten, en *Judas*, zoon van Simon Iskarioth, welke laatste bijvoeging zijnen vader als een man uit Karioth, stad in het oude Juda, aanwijst. De roeping dezer twaalven tot het apostelschap bracht iets mede, dat aan de roeping tot discipel niet wezenlijk verbonden was, namelijk, dat zij hun aardsch bedrijf vaarwel moesten zeggen, en gehouden waren om Jezus onafgebroken te volgen. Allen waren van betrekkelijk jeugdigen leeftijd; van een hunner, Petrus, weten wij dat hij gehuwd was. De meesten, zoo niet allen, waren Galileërs, grootendeels visschers van het meer Gennésaret; een was uit den gehaten tollenaarsstand. Allen waren eenvoudige, ongeletterde lieden. Twee hunner, Jakobus en Johannes, waren Jezus in den bloede verwant, zoo Salome, hunne moeder, ten minste de zuster van Maria was, van wie Joh. 19:25 wordt gesproken. Samen vormden zij eene eng aaneengesloten geestelijke familie,

waarin Jezus de plaats van den huisvader bekleedde; allen leefden uit eene gemeenschappelijke kas, waarvan het beheer aan Judas, den zoon van Iskarioth, was toevertrouwd. Al stond Jezus met een drietal hunner op bijzonder vertrouwelijken voet, te weten met Petrus en de beide zonen van Zebedeus, zoo waren toch allen gelijk, en genoot geen hunner eenig recht boven zijnen broeder.

10. In de zoogenaamde Bergrede, ons door Lukas in verkorten vorm medegedeeld, en door Mattheus uitgebreid tot een aanschouwelijk voorbeeld van Jezus' prediking in het gemeen, spreekt de Heere tot zijne discipelen; het is zijne bedoeling om zoo scherp mogelijk te laten uitkomen, dat de geest van zijn koninkrijk lijnrecht tegenover den geest van het Farizeïsme staat, teneinde de aangevangene scheiding tusschen zijne volgers en de leiders des volks zoo ver mogelijk door te trekken.

In de Bergrede zet Jezus voort, wat hij begon, toen hij de Twaalven in plaats der Volksoversten tot apostelen zijns rijks verkoor. In haar toch stelt hij het onderscheid tusschen zijne en hunne leer zoo belijnd mogelijk voor; hierdoor rechtvaardigt hij de noodzakelijkheid en wettigheid van den zoo straks gedanen stap. Zij is allernaast gericht tot de discipelen, Luk. 6 : 20, dat is, tot den, zijne apostelen mede insluitenden kring van leerlingen, die gewoon waren om zijn onderricht bij te wonen, zijnen naam beleden, en aan zijn woord gehoorzaam wilden zijn. Echter wordt zij niet zonder opzet ten aanhoore der schare gesproken, die zich rondom deze discipelen heeft geplaatst, met hare kranken en bezetenen in haar midden. Na eerst deze laatsten genezen te hebben, Luk. 6 : 19, richt Jezus zich tot zijne discipelen, en heet ze gelukzalig, niet omdat, maar hoewel zij arm naar de wereld zijn, Luk. 6 : 20, 21; verkeerd toch zou men zijne bedoeling opvatten, zoo men meende, dat hij de armen gelukkig achtte, wijl eene toekomst aanstaande was, waarop de rijken in hunne plaats zouden treden, en zij in de plaats van hen. Jezus denkt aan zoo iets zelfs niet; hij spreekt niet tot eene bepaalde klasse van menschen, maar uitsluitend tot de personen, die hij voor zich heeft (zalig, gij armen, Luk. 6 : 20); zoodat Mattheus, vanzins zijnde om aan zijne tot hen gesproken woorden, het karakter van alle menschen gelijkelijk geldende waarheden bij te zetten, er dan ook bijvoegen moet, dat de armen, die zalig worden gesproken, hierdoor zich onderscheiden, dat zij zich arm gevoelen tegenover God, en honger hebben naar de goederen zijns rijks. Getroffen door het voorkomen zijner discipelen, dat hem zoo duidelijk doet zien, hoe zijn Vader de armen der wereld tot erfgenamen des koninkrijks heeft verkoren, roept hij hen toe, dat zij reden hebben, om al hunne ellenden ten spijt, het hoofd vroolijk opwaarts te heffen. Zelfs al mochten de menschen hunne ellenden vermeerderen, door hen uit te werpen, te smaden, te vervolgen zelfs, dat zij zich nochtans verblijden; eer mochten zij treuren als men hun eere gaf en wèl van hen sprak. Aan het lijden toch, om zijnentwil gedragen, is niets minder verbonden dan het loon eener eeuwige heerlijkheid. Na zoo het kleine kuddeke, dat de Vader hem alvast uit Israël gegeven had, getroost te hebben, doet hij de zijnen

beseffen, dat zij een eigen volk zijn; want hij wil dat zij zich hun standpunt klaar bewust zullen zijn, als een, dat lijnrecht tegen het standpunt huns volks over staat. Daartoe doet hij in eene reeks van tegenstellingen het onderscheid uitkomen tusschen zijne en der Schriftgeleerden opvatting van de Wet, bepaaldelijk met opzicht tot hare geboden omtrent het overspel, de echtscheiding, den eed en de rechtshandhaving. En welke is de slotsom? Zijne tegenstanders maken het heilig gebod krachteloos en vleeschelijk door het van zijnen innerlijken geest te ontdoen; hij daarentegen wil in zijn rijk den geest der Wet hebben volbracht, Matth. 5 : 20—48. Voorts waarschuwt hij zijne discipelen, om met opzicht tot het geven van aalmoezen, het bidden, en het vasten, het voorbeeld der Farizeën niet te volgen, maar van allen lust aan den lof der menschen vrij, hunne goede werken voor de oogen van anderen te verbergen, tevreden dat God er getuige van is, Matth. 6 : 1—18. Ook te dezen opzichte houde elk zich van den zuurdeesem der Farizeën vrij, dat men zich niet als rechter of bediller over zijnen broeder opwerpe, maar in nederigheid en ootmoed allereerst zich zelf oordeele en verandere, steeds gedachtig, dat men ingemeten wordt met de maat, waarmede men uitgemeten heeft, Matth. 7 : 1—5, Luk. 6 : 37, 38. Voorts toone zijn discipel, door den vijand te zegenen, den ondankbare wel te doen, en den ellendige barmhartigheid te bewijzen, Luk. 6 : 27—34, dat zij kinderen zijn van den Vader die in de hemelen is, den Genadige, die over boozen zoowel als over goeden Zijne zon opgaan en Zijnen regen nederdalen laat. Zij toch zijn geroepen om anders, ja, om lijnrecht het tegendeel van Schriftgeleerden en Farizeën te zijn; op hen, kinderen van het hemelsche koninkrijk, dat de Messias bezig is op te richten, rust de roeping om het zout der aarde, het licht der wereld te wezen, Matth. 5 : 13, 14. Dat zij dan even heilig als gelukkig zijn. Om hen den ernst van het oogenblik in zijn volle gewicht op het hart te drukken, eindigde Jezus zijne rede met de gelijkenis der beide huizen, waarvan het eene op het zand, het andere op eene rots was gegrond; gelijk het huis, dat slechts op zand rustte, zou de belijder vallen, die zich tevreden stelde met te hooren, maar naliet te doen. Niemand der zijnen vergenoege zich dan met hem Heere, Heere te heeten; want slechts de daders zijns woords zouden met hem in zijn heerlijk koninkrijk ingaan, Matth. 7 : 24—27, Luk. 6 : 43—49.

11. Na afloop der Bergrede grijpt Jezus de gelegenheid aan, hem door zijnen Vader gegeven, om te toonen, dat hij met zijne bestrijding van het Farizeïsme, geenszins het gezag der mozaïsche Wet heeft willen aantasten; hij bevestigt toch zijn zoo even gesproken woord: „Ik ben niet gekomen om de Wet te ontbinden" door een door hem genezenen melaatsche naar den priester te zenden, dezen tot een getuigenis, dat hij Mozes eert.

Terwijl Markus, hfdst. 1 : 40, en Lukas, hfdst. 5 : 12, zich niet uitlaten over den tijd, waarop het wonder der genezing van den melaatsche geschiedde, deelt Mattheus ons mede, hfdst. 8 : 1, dat het kort na het uitspreken der Bergrede plaats greep. Jezus was den berg afgeklommen; gevolgd door eene talrijke schare, ging hij zijnen weg, tot on-

verwacht, in een zeker vlek, een melaatsche te voorschijn trad, en zich aan zijne voeten nederwierp, onder den uitroep: Heere! indien gij wilt, gij kunt mij reinigen. Volgens Lukas was deze man vol van melaatschheid; hij wil er mede zeggen, dat deze vreeselijke kwaal reeds alle deelen zijns lichaams aangetast had. Bij den aanblik van zooveel ellende werd Jezus innerlijk met ontferming bewogen; het gezicht van den mensch, die bij levenden lijve sterft, uit de samenleving gebannen wordt, en als levietisch onrein van het heiligdom is afgescheiden, grijpt hem aan. Heeft de melaatsche zoowel zijne vrijmacht als zijne almacht erkend, hij zal toonen dat hij wil wat hij kan; is hij niet gekomen om den ellendige tot een Verlosser te zijn? Tot een teeken, dat hij zich dezen ongelukkigen mensch allerhartelijkst aantrekt, en zich in de allernauwste gemeenschap des medelijdens met hem stelt, raakt hij hem aan, zonder zich te laten weerhouden door de gedachte, dat hij iemand aanraakt, wien de Wet onrein heeft verklaard. Hij trouwens verontreinigt zich nooit, door met onreinen gemeenschap aan te knoopen; wat hij aanroert, wordt er integendeel rein door, hoe bevlekt het ook was. Dat deze handeling van Jezus diepen indruk op de toeschouwers maakte, blijkt uit de omstandigheid, dat al de evangelisten, die ons deze geschiedenis verhalen, haar mededeelen. Door wat thans volgt, voelen de omstanders zich als verplet; pas toch laat Jezus op het: zoo gij wilt — van den melaatsche, zijn: ik wil, hooren, of de man is genezen, zoo volkomen zelfs, dat de sporen zijner kwaal van zijn lichaam verdwenen zijn, hoewel hij zoo even nog te afzichtelijk was om aan te zien. Jezus echter blijft even kalm als te voren; na den genezene ernstig bevolen te hebben om geene ruchtbaarheid aan het feit te geven, zendt hij hem naar Jeruzalem, om er zich, naar de Wet, door een priester rein te laten verklaren, en het geboden offer te brengen, vgl. Lev. 14. Zoo toont hij dat hij zich ten volle de gelegenheid van het oogenblik bewust is; in de omstandigheid dat deze melaatsche, allicht een eersteling onder zijns gelijken, hem door den Vader toegezonden wordt, juist na het uitspreken eener rede, die den schijn op hem brengen mocht, als had hij uit haat tegen de geestelijke oversten des volks gesproken, en het gezag der mozaïsche Wet ondermijnd, erkent hij den wille des Vaders, om openlijk getuigenis te geven van het tegendeel. Hij doet het: heeft hij zoo even verklaard niet gekomen te zijn om de Wet te ontbinden, hier voegt hij bij het woord de daad; straks kan de Priester in Jeruzalem getuigen, dat de Zoon zich niet boven, maar onder de Wet heeft gesteld. Niet tegen Mozes kampt hij, slechts tegen hen, die den naam van dezen Godsgezant misbruiken, om er hunne eigene inzettingen mede te dekken, terwijl zij zijne geboden krachteloos of geesteloos maken. Zoo vormt deze historie met de Bergrede één schoon geheel; deze laatste toch bevestigt zij, en sluit zij af; zij geeft getuigenis van den geest, waarin de Bergrede verstaan wil zijn.

12. Naardien 's volks geloof zoo vleeschelijk is, dat het niet verder reikt dan het ziet, beschaamt God Israël door het geloof van een Heiden, of het de kinderen des verbonds prikkelen mocht, om hun eigen Profeet door een even sterk geloof te eeren.

Opnieuw wordt Kapernaum het schouwtooneel van een groot wonder;

voor het eerst echter dat van een groot geloof! Toen Jezus na het uitspreken der Bergrede weder binnen zijne stad terugkeerde, gingen de Ouderlingen des volks hem tegemoet, om hem namens zekeren heidenschen krijgsoverste te verzoeken, dat hij diens doodkranken dienstknecht genezen zou. Om hun verzoek klem bij te zetten, deelen zij mede, dat genoemde hoofdman, schoon niet van Israëlietischen bloede, hun volk toch zeer genegen is, zoo zelfs, dat hij hun te Kapernaum eene Synagoge heeft gebouwd. Jezus volgt hem naar zijn huis; zoodra deze hem echter ziet aankomen, zendt hij hem eenige van zijne vrienden te gemoet, om hem te verzoeken niet verder te gaan. Hij acht zich niet waardig dat Jezus onder zijn dak zou ingaan, ja, zichzelven achtte hij niet waardig om tot hem te komen. Waartoe meer dan het strikt noodige gedaan? Jezus toch is machtig om met één woord te doen, wat van hem begeerd wordt; hij kan een kranke ook op een afstand genezen, wijl het geheim zijner kracht enkel in zijn woord gelegen is. Hij zelf is slechts een mensch, die onder de macht van anderen staat, en toch is zijn woord niet ijdel; hij behoeft slechts te spreken, en zijn wil wordt door zijne ondergeschikten volbracht; zou het voor Jezus dan niet voldoende zijn dat hij zegt wat hij wil? Over zulk een geloof verwonderd, keert Jezus zich om, en richt zich tot de schare met het zachte verwijt: Ik zeg ulieden, ik heb zoo groot een geloof zelfs in Israël niet gevonden. Men mag in Israël gelooven, dat hij machtig is om kranken te genezen, steeds echter denkt men er toch zwijgend bij, dat zijne tegenwoordigheid bij den zieke er onafwijsbare voorwaarde toe is; deze heiden echter gelooft in zijn woord alleen. Zou hij dan het woord terughouden waarvan zoo groote verwachting gekoesterd wordt? Dat nooit. Hij spreekt het, en de knecht is genezen.

13. In de opwekking van den jongeling te Naïn verricht Jezus een wonder, waarin hij zich sterker toont dan de dood; zijn gerucht verspreidt zich dan ook tot over de grenzen des lands.

Den dag na de genezing van den knecht des hoofdmans begaf Jezus zich naar Naïn, eene Galileesche stad, thans tot een dorp afgedaald, Nein geheeten. God had hem daar een groot werk bereid. Even voor de poort der stad komt hem eene schare volks tegen, die eene bedroefde weduwe begeleidt, wier eenige zoon grafwaarts wordt gedragen. Zoodra Jezus deze vrouw zag, badende in hare tranen, wordt zijn hart hevig bewogen; hij lijdt met haar mede. Ongevraagd besluit hij om hare droefheid in gejuich te veranderen. Als haast hij zich om hare tranen te drogen, zoo roept hij haar, nog voor hij haar helpt, toe, dat zij niet langer behoeft te weenen; is hij niet sterker dan de dood? Daarop treedt hij op de baar toe, welke de dragers intusschen stil hebben gezet. Daar ligt de doode, boven op de baar, in zijne windselen gewonden, maar overigens bloot voor elks oog. Jezus raakt de baar aan, als wilde hij er den dood door toeroepen: tot hiertoe en niet verder. Daarop spreekt hij den doode aldus toe: Jongeling, ik zeg u, sta op! en ziet, gelijk een slapende de stem des mans, die hem wakker roept, zoo hoort de doode de stem van Jezus; hij zet zich overeind en begint te spreken. Thans geeft Jezus hem aan zijne moeder; hij kon hem voor zichzelven behouden hebben, daar een opgewekte aan zijnen Be-

vrijder toebehoort, maar hij deed het niet; zijne moeder had hem immers van noode? Zooveel macht en ontferming waren nooit in één mensch vereenigd geweest; de schare roept dan ook uit: een groot Profeet is onder ons opgestaan; God heeft zijn volk bezocht! Het gerucht van dit wonder verspreidt zich heinde en verre; tot in, ja, tot buiten Galilea en Judea sprak men er van.

14. Eene vraag welke Johannes de Dooper, Matth. 11:2 enz., Luk. 7:18 enz., door tusschenkomst zijner discipelen uit zijne gevangenis tot Jezus richt, laat ons zien, hoeveel licht er zelfs voor den grootsten der Profeten noodig was, om den aard van Jezus' optreden, in dit tijdvak zijner historie, te rijmen met de grootsche verwachtingen, welke de profetie aan zijne verschijning had vastgeknoopt.

Het gerucht van Jezus' wonderen drong zelfs door tot den kerker van Machaerus (Mkawe, zuidelijkste grensvesting van Perea) alwaar Johannes de Dooper door den Viervorst van Galilea gevangen gehouden werd. Zijne gevangenschap was niet zoo streng, dat zijn omgang met zijne discipelen er door was afgesneden; deze hadden alzoo gelegenheid gehad om hem van Jezus' werk op de hoogte te houden. Wat hij echter van hem gehoord had, diende om zijne bevreemding op te wekken; ook zijne discipelen waren er door in verwarring gebracht. Jezus doet slechts werken der barmhartigheid en — de profetie had hem aangekondigd als een, die met eene wan in de hand komen zou, om zijnen dorschvloer te doorzuiveren, en het kaf met onuitblusschelijk vuur te verbranden! Waarom baant hij zich niet door het vuur des gerichts henen den weg naar Davids troon, en geeft hij zijnen volke geene verlossing van de hand dergenen die hen haten? Jezus' gang is Johannes te langzaam, ja, het schijnt hem zelfs of hij van het beoogde doelwit afleidt. Het is, als ontvlood Jezus de kroon. Zelf buiten staat om profetie en feit met elkander te rijmen, slaat hij den rechten weg in, door zich tot Jezus zelven te wenden, met de vraag, of zich de Messiaansche verwachting uitsluitend aan zijn persoon vastknoopen blijft, of niet. Dat Jezus het hem zegge, als er soms nog een na hem komen moet, om zijn werk ten einde te brengen, en zóó de profetische verwachting te vervullen. Dat hij Jezus zelven vraagt, toont duidelijk aan, dat zijn geloof in hem ongeschokt was gebleven; de inhoud der vraag zelve doet ons zien, hoe juist hij zich zelf beschreef, toen hij zeide dat hij van de aarde kwam en uit de aarde sprak, Joh. 3:31. Toonde het heerlijk getuigenis, dat hij Joh. 1 en 3 van Jezus gaf, hoeveel licht de Geest hem gaf, de vraag, waarmede hij zijne discipelen tot Jezus zendt, wijst aan, hoeveel de Geest nog voor hem verborgen had; ginds hooren wij den profeet, hier hooren wij den mensch. Maar aarzelt de heraut, omdat de koning, die achter hem is, zijn mantel niet omhangt, deze aarzelt niet; hij roept zijnen heraut het voorwaarts toe. Juist terwijl Johannes' boden zijn aangekomen is Jezus bezig om wonderen der barmhartigheid te doen: 't is hieraan dat hij zijn antwoord vastknoopt. Dat de boden den profeet zeggen wat zij thans zien; dan kan de profeet zelf oordeelen dat Jezus ten volle be-

antwoordt aan de schilderij, die Jesaja, 61:1—3, van den Messias opgehangen heeft. Wat hem bevreemdt, zal hem, bij dieper en omvangrijker inzicht van het profetische woord, juist in zijn geloof versterken. Meer kan Jezus op dit oogenblik niet zeggen; het is genoeg dat de Dooper geloove; op de vragen, die nog overblijven zullen zijn kruis en zijne opstanding hem te zijner tijd het antwoord geven, zoo niet hier, dan toch ginds! Dit eene woord ten slotte; 't is eene waarschuwing, gekleed in den vorm eener vertroosting, en gericht tot allen: zalig hij, die aan mij niet geërgerd wordt. Wel was zulk een woord, ook voor eigen discipelen, noodig, nu zelfs de profeet, die hem als Messias aanwijzen moest, in verlegenheid geraakt. En als er nu reeds twijfel ontstaat, terwijl er nog ruimte overblijft voor de verwachting, dat de Christus van houding veranderen zal, wat dan niet straks, als het kruis uit den laatsten droom van het aardsche Messiasschap zal doen opwaken. Zalig hij die steeds gelooft, ook als geen andere glans den Christus omschijnt, dan die der zelfopofferende liefde!

15. Na het vertrek der boden geeft Jezus getuigenis aan Johannes den Dooper. Ten volle erkent hij dat deze op lager standpunt staat dan de kinderen des hemelrijks; nochtans legt hij den nadruk op de hooge beteekenis zijner verschijning, om Israël te doen gevoelen, onder hoe groote schuld het zich bracht door zulk een profeet tegelijk met hemzelven ongehoorzaam te zijn.

Eigenlijk lag het op den weg van Johannes om aan Jezus getuigenis te geven; dat hij het echter ditmaal niet deed was voor Jezus geene reden om zijnerzijds geen getuigenis te geven aan hem. Niet ten onrechte heeft men de schoone woorden, welke Jezus bij deze gelegenheid sprak, Matth. 11:7—19; Luk. 7:22—35, eene lijkrede geheeten, bij voorbaat over Johannes gehouden, in het vooruitzicht van diens nabij zijnden marteldood, die ons Matth. 14:1—12 verhaald wordt. Om wegens het gewicht van het onderwerp de aandacht te spannen kiest Jezus in den aanvang zijner rede den vragenden vorm. Wat bewoog u, zoo zegt hij tot de schare, om indertijd naar de woestijn te gaan, waar Johannes was? Zeker niet om iets van even weinig beteekenis te zien als een riet, dat door den wind heen en weder geschud wordt; daarvoor reist men niet naar woestijnen. Het volk toonde dus zelf dat het Johannes als iets groots beschouwde, dat de reis naar de woestijn waardig was; het gaf, door zijn ijver om hem te aanschouwen, zelf getuigenis aan hem. Maar wat soort van grootheid verwachtte het aan hem te zien? Aardsche grootheid? O neen, elk wist vooraf wel dat men de grooten der aarde niet in woestijnen behoeft te zoeken; in de lustpaleizen zijn zij die zachte kleederen dragen, niet in de wildernissen. Wie zich dan naar de woestijn begaf, erkende er stilzwijgend mede, dat Johannes' grootheid niet van aardsche, maar van hemelsche natuur was, of om het in één woord uit te drukken, dat Johannes een Profeet was. Welnu, zegt Jezus, het volk heeft juist geoordeeld; Johannes was ook een Profeet, hij was zelfs meer dan dat, degene namelijk, wien de Profeten als Gods bode aangekondigd hebben, uitgezonden voor Zijn aangezicht, om Zijnen weg te bereiden. Of is hij die voorzegd wordt

niet grooter dan hij die voorzegd heeft? Op hooger standpunt zelfs staat Johannes dan eenig mensch vóór hem, al is het waar, dat de minste in het koninkrijk der hemelen grooter is dan hij, wijl zijn standpunt boven dat des Doopers ligt. Zeker, zooeven nog bleek het dat Johannes geen kind van den dag is, maar van de schemering, die den dag aankondigt; de tijd is trouwens nog niet gekomen, waarop de kinderen des verbonds, gelijk Jezus op den dag zijns doops, naar den geest in de hemelsche wereld worden overgeplaatst, waar het kruis, voor het onmondig kindeke een raadsel, aan den mondigen zoon wordt verklaard, opdat het van hem als de hoogste openbaring der goddelijke wijsheid erkend worde. Nochtans maakten 's volks geestelijke Oversten zich ten doode toe schuldig, door in hunne weigering om zich van Johannes te laten doopen, den goddelijken raad, hen betreffende, te verwerpen. Lieden uit het volk hebben hen beschaamd; tollenaars en zondaren lieten zich doopen, en erkenden er, als echte kinderen der goddelijke wijsheid, de wegen en middelen, die God verordend had om Israël het koninkrijk der hemelen in te leiden, als goed en recht door. Schriftgeleerden en Farizeën echter hebben de wijsheid Gods niet gerechtvaardigd, maar in stede van ze te erkennen, haar dwaasheid geacht. Waarbij zal ik, zegt Jezus ten slotte, dit geslacht dan vergelijken? De gelijkenis, die hij er toe kiest, toont aan, dat zelfs het geringste niet aan zijn oog ontsnapte, en dat alles hem tot zijne heilige oogmerken dienstbaar was. Want hij ontleent haar aan de kinderkens der markten, die vanzins zijnde, om bij manier van spel eene bruiloft of ook wel eene begrafenis voor te stellen, zich ter zijde van hunne makkers afzonderen en op de fluit beginnen te spelen, of ook een klaaglied beginnen te zingen. Zij openen hiermede het spel, in de verwachting, dat hunne makkers, van wie zij zich afgezonderd hebben, het met hen zullen voortzetten, door zich aan den door hen geopenden stoet al zingende of klagende aan te sluiten; maar ziet! deze doen het niet; of men op de fluit speelt of een klaaglied zingt, zij vergenoegen zich met te luisteren, en sluiten zich niet aan de spelers aan. Doet niet het geslacht van dezen tijd hetzelfde? Johannes is gekomen als boetprofeet, en men heeft niet geweend, Jezus is gekomen als Bruidegom, en men heeft niet gejuicht; den eersten heeft men een bezetene, den laatsten een wereldling geheeten; wat zal dan het einde zijn?

16. Het verhaal van Luk. 7:37—50, omtrent de ontvangst, welke Jezus in het huis van den Farizeër Simon te beurt viel, doet ons zien, dat er tusschen hem en de Farizeën van Galilea, ja, nog wel geene openlijke breuk bestaat, maar toch eene spanning, die er noodzakelijk toe leiden moet.

Wij bevinden ons nog in het tijdperk, waarop een Farizeër Jezus aan zijne tafel noodigen kan zonder zich bij zijne partij verdacht te maken. Wat hem bewoog om Jezus te zijnent te noodigen, weten wij niet; waarschijnlijk wilde hij er den Heere eene of andere weldaad door vergelden. Groote eer deed hij echter zijnen gast niet aan; hij diende hem geen water toe om de voeten te wasschen, en zalfde zijn hoofd niet met olie. Toch zou den Heere het gewone eerbewijs ditmaal niet

worden onthouden. Ziet, eene vrouw komt ongeroepen binnen, plaatst zich achter de plek, waar Jezus gelegen was, met een albasten flesch vol zalfolie bij zich; zij maakt zich gereed om Jezus te zalven. Daar staat zij en weent; maar de flesch beeft in hare handen. Een stroom van tranen vloeit uit hare oogen op Jezus' voeten neer. Nu ontbindt zij het haar van haar hoofd en droogt er zijne voeten mede af; daarop kust zij de voeten, die zij gedroogd heeft, en zalft ze met olie uit hare flesch. Dat Jezus hare liefde vrijen loop laat, ontstemt, of liever gezegd, ontnuchtert zijnen gastheer. Bleek reeds uit de min voegzame wijze, waarop hij Jezus in zijn huis ontvangen had, dat hij geen bijzonder hoogen dunk van hem koesterde, hoe laag het peil ook stond, 't is thans nog lager gedaald. De vrouw toch van zoo even, van wie Jezus zich het eerbewijs liet welgevallen, is eene zondares, die hare eere prijs gegeven heeft. En te goeder trouw wanende, dat Jezus evenmin als hij met zulke wezens zich inlaten wil, komt hij tot het besluit, dat Jezus zich hare hulde slechts uit onbekendheid met haar persoon liet welgevallen. Maar dan is Jezus ook geen profeet; want een profeet vergist zich in niemand. Beleefdheid weerhoudt hem op dit oogenblik nog om te zeggen wat hij denkt; maar in zijn hart heeft hij zijnen gast voor goed geoordeeld. Jezus geen profeet! Dat Simon slechts geduld hebbe, en Jezus zal hem toonen, dat hij de menschen, wier aangezicht hij ziet, ook ten volle kent. In eene gelijkenis, die zich met de meeste nauwkeurigheid aan de verborgene gedachte zijns harten aansluit, ontvangt hij er het bewijs van. Jezus toch vraagt hem, wie van twee schuldenaars den schuldeischer het meest liefhebben zal, hij wien het meest, of hij wien het minst kwijtgescholden is? Natuurlijk kan Simon hierop slechts antwoorden, dat de meeste liefde daar gevonden wordt waar de grootste barmhartigheid is bewezen. Welnu, dan moet aan deze vrouw ook meer zijn vergeven, dan aan Simon; bij hare liefde toch is die van Simon in de verste verte niet te vergelijken. Thans kan Simon zien, dat Jezus wist wie zij was die hem aanraakte, eene zondares, ja, maar ook eene, wier dankbaarheid aanwees, dat zij zich bewust was, genade te hebben ontvangen. Meteen zijn de gedachten zijns harten verraden; van een, die zich tegenover de bedenkingen der harten verantwoordt, kan Simon moeilijk langer zeggen: hij is geen profeet. Aan Simon zij het thans overgelaten om de vraag te beantwoorden, of de omstandigheid dat hem weinig vergeven is, zich hieruit verklaart, dat hem weinig te vergeven viel, of daaruit, dat zijne grootste schuld nog openstaat. Van hem keert Jezus zich af; haar daarentegen spreekt hij toe, die hij tot dusver nog niets had gezegd; in zijn: Uwe zonden zijn vergeven, geeft hij haar het getuigenis harer aanneming bij God, dat straks de Geest aan de zijnen geven zal. Zoo is hij meer dan een profeet; hij doet het eigen werk Gods, maar tot ergernis der aanwezigen, die op het hooren van zijn woord bij zichzelven beginnen te zeggen: wie is deze, dat hij zelfs zonden vergeeft? Maar Jezus rechtvaardigt zich niet verder; het teeken zijner alwetendheid heeft hem ten volle gerechtvaardigd. Het laatste woord is tot de vrouw gericht, om haar en ons tot voorkoming van alle misverstand te leeren, dat zij niet door de liefde, maar door het geloof behouden is; de liefde was slechts het bewijsstuk, dat zij gerechtvaardigd was, maar het geloof de weg, waarin zij gerechtvaardigd werd.

17. Wetende, dat de massa des volks, wegens zijn ongeloof, vervallen is aan het door Jesaja (6 : 9, 10) aangekondigd oordeel van hoorende niet te hooren, en ziende niet te zien, begint Jezus zoo tot haar te spreken, dat zijne woorden haar raadselen blijven, namelijk door gelijkenissen.

Gebruikte Jezus vroeger veelvuldig vergelijkingen, die een helder licht op zijne meening wierpen, thans begint hij te spreken in gelijkenissen, teneinde, naar zijn eigen woord, zijne bedoeling den volke te verbergen, vgl. Luk. 8 : 10, Matth. 13 : 34, 35. Naar den regel, Luk. 8 : 18: zoo wie niet heeft, ook hetgeen hij meent te hebben, zal van hem genomen worden, wordt het licht voor hunne oogen in een ondoorschijnenden kandelaar geplaatst. Beiden, Mozes en Johannes, hadden tot het volk gesproken; ook Jezus had het gedaan. Welke winst had het afgeworpen? Geene; het volk was er even onwetend en vleeschelijk onder gebleven. 't Is dan billijk dat hij, die verlicht is, maar geen licht terugwerpt, niet langer verlicht, maar verdonkerd wordt, zoodat hij duisterder wordt dan te voren: vgl. Luk. 19 : 26. Men zie dan toe hoe men hoort! Voor de heilbegeerigen levert de vorm van onderricht, waartoe Jezus thans overgaat, geen bezwaar; hen toch prikkelt de gelijkenis om van Jezus de verklaring te vragen, die voor hen is weggelegd, vgl. Luk. 8 : 16, 17, naar de wet, dat er niets verborgen is, dat niet openbaar worden zal. Daarom verklaarde Jezus zijnen discipelen, op hunne vraag om meer licht, alles in het bijzonder, Mark. 4 : 34; zij toch waren de kandelaars, waarop het licht gezet worden moest, Luk. 8 : 16.

18. In eene reeks gelijkenissen, ten deele reeds nu, in het eerste tijdperk der Galileesche werkzaamheid, ten deele later, tegen het einde van zijnen arbeid in Jeruzalem uitgesproken, geeft Jezus eene volledige leer over het door hem aangekondigde koninkrijk der hemelen.

In de gelijkenis van den Zaaier, Matth. 13 : 3—23, leert Jezus dat het koninkrijk der hemelen niet, gelijk zijn volk waant, door uiterlijk geweld of hemelsche teekenen te voorschijn gebracht en uitgebreid wordt, maar juist zooals het graan op den akker, te weten door zaaiing; wat hier het zaad is, is daar het woord. Kinderen des koninkrijks worden derhalve slechts zij, in wier hart het zaad des woords zóó wortelen kan, dat het niet slechts opwaarts wast, maar ook vrucht voortbrengt; het hart moet „goed en eerlijk" zijn. Waar het hart het woord niet verstaat, maar slechts zijnen klank verneemt, of ja, het aanneemt, maar uit vleeschelijke oogmerken, of met gedeelden zin, daar draagt het geene vrucht, hoe goed het zelf ook zij. Dat de geheele wereld de akker is, waarop dit zaad gestrooid wordt, leert ons de gelijkenis van het Onkruid onder de Tarwe, Matth. 13 : 24—30, 36—43; zij verstoort den waan alsof het koninkrijk zich tot Israël beperken zou. Maar tegelijk zegt zij ons, dat dezelfde wereld ook Satans zaadveld is; de vijand zaait onkruid onder de tarwe, dat welig opschiet, en kinderen des duivels voortbrengt, die zich verlokkend of

vervolgend plaatsen tegenover de kinderen des koninkrijks. Hun optreden zal den wensch, ja de bede bij de dienstknechten des koninkrijks ontlokken, dat hun macht gegeven worde om ze reeds in deze eeuw te verdelgen; 't is echter des Heeren wil, dat tarwe en onkruid niet in den loop des tijds, maar eerst bij de voleinding der eeuwen op den wereldakker van een worden gescheiden. Zoo bevat deze gelijkenis den veelbeteekenenden wenk, dat het koninkrijk der hemelen eerst aan het einde der eeuwen, niet vroeger, tot alleenheerschappij over de wereld komen zal; vóór dien tijd zal het steeds een rijk des Satans naast zich hebben op aarde. Hier wordt de waan verstoord, als vierde het hemelrijk reeds terstond zijne zegepraal over het rijk des kwaads, en alle zwaard naar zijne scheede teruggewezen, dat het werk van de engelen des eindgerichts zou willen overnemen. Dat het koninkrijk der hemelen intusschen in alle stilte met vasten tred voorwaarts gaat, leeren ons de gelijkenissen van het Mosterdzaad, en van den Zuurdeesem, Matth. 13 : 31—33. De eerste wijst er op, dat het, de geringheid van zijne aanvangen ten spijt, allengskens zich over de wereld uitbreidt, tot het eens over alle volken zijne schaduw werpen zal; de andere spreekt ons van de innerlijke kracht, waardoor het ongemerkt alle sfeeren des aardschen levens met zijnen geest doortrekt, tot straks alles geheiligd is; groeit het als een mosterdzaad, als een zuurdeesem dringt het door. De onvergelijkelijke waardij van dit koninkrijk wordt aangewezen in de gelijkenissen van den Schat in den akker, en van den Paarl van groote waarde, Matth. 13 : 44—46, met de practische bedoeling om ons den indruk te geven, dat wij bereid moeten zijn om het liefste prijs te geven, vgl. Matth. 10 : 37, en het kruis dagelijks te dragen, ja zelfs het geoorloofde ons te ontzeggen, zoo het ons hinderlijk wordt, vgl. Matth. 5 : 29, 30, teneinde erfgenaam te worden van het koninkrijk. Niet allen trouwens, die voor het koninkrijk gewonnen schijnen, zullen in zijne heerlijkheid ingaan, als het straks uit den staat der verborgenheid glansrijk te voorschijn breekt. De gelijkenis van het Net, Matth. 13 : 47—50, doet ons zien, dat het koninkrijk, zooals het zich op aarde vóór de voleinding der eeuwen openbaart, beiden, goeden en kwaden in zich bevat, eerst in den dag des gerichts voor goed van een te scheiden. Deze gelijkenis vormt den overgang tot eene reeks gelijksoortige, die men eschatalogische zou kunnen noemen, omdat zij dienen om ons den stand van het steeds wordend hemelrijk te schetsen in de ure, waarop het in heerlijkheid opgericht wordt, en zich als de hoogste macht laat gelden, de ure zijner openbaring aan de wereld. Drie harer vinden wij in Matth. 25; zij kondigen ons aan dat Jezus komen zal in zijne heerlijkheid, als Bruidegom der Gemeente, vs. 1—13, als Heer der rijksdienaren, vs. 14—30, als Richter der Volken, vs. 31—46. Dan zal hij de Maagden, die bereid zijn op het geroep: de bruidegom komt, gaat uit hem tegemoet! eene plaats aan zijne bruiloft geven, waar hij de voltrekking van zijne gemeenschap met de gemeente vieren zal; maar wie te laat komt, klopt straks vergeefs aan de deur der feestzaal aan. Dan zal hij de Dienstknechten, die zijn rijk waarlijk van dienst zijn geweest, en zijn huis trouw bewaakt hebben, vgl. Luk. 19 : 11 en 12 : 36, tot medeërfgenamen zijner koninklijke macht verheffen; den trouweloozen of hoovaardigen knecht daarentegen werpt hij in de buitenste duisternis. Dan zal hij de Volken voor zijnen richterstoel dagen, en zulken slechts

zullen het koninkrijk erven, die in werken der barmhartigheid, aan de zijnen bewezen, getoond hebben, dat zij hem hebben liefgehad; wat niet voor hem geleefd heeft, zal ten eeuwigen dood worden verwezen. Eenige gelijkenissen, op verschillende tijden uitgesproken, wijzen intusschen op het onvermoed feit, dat de Joden, schoon als geborene kinderen des koninkrijks, de naast aangewezenen om het te erven, zich van de erfenis berooven zullen, en, zelven buiten geworpen, de heidenen in hunne plaats aan het Messiaansche feestmaal zullen zien aanzitten. 't Zijn de gelijkenissen van den Koning, die zijnen zoon eene bruiloft bereidde, Matth. 22 : 1—14, en van den Heer des huizes, die zich van de pachters zijns wijngaards de vrucht geweigerd zag, Matth. 21 : 33—43. Tot de gelijkenissen van het koninkrijk der hemelen moet ook nog een tweetal worden gerekend, dat in nauw verband staat tot de wending, welke in de geschiedenis des rijks komen zal, als het zich van Israël tot de Volken keert. Zij wijzen op de gevaren, aan welke men zich blootstelt, als men bij den overgang in zijn koninkrijk niet gezuiverd is van den farizeeuwschen zuurdeesem, die tijdens de heerschappij der Wet gelegenheid had zich te vormen. De eerste, die van de Arbeiders in den Wijngaard, Matth. 20 : 1—16, stelt het beginsel der gelijkstelling vast tusschen Joden en Heidenen, met opzicht tot het loon, dat aan beiden uitgekeerd worden zal, voorzoover zij in den wijngaard des koninkrijks hebben gearbeid. Hoe groot gevaar loopt de Jood dan niet, om zich te ergeren aan de vrijmachtige beschikking des Heeren, dat gindsche vreemdeling, die ter elfder ure mede deelnam aan Israëls heilige levenstaak, hetzelfde loon ontvangt als hij, die de hitte des daags heeft gedragen. Gezuiverd zij men dan van den waan als gaven afkomst en historie ons iets voor in het nieuwe koninkrijk; hier is geen Jood en Griek meer, daar genade er heerschappij voert, en voor haren scepter alle onderscheidingen vervallen, die op het gebied der Wet van beteekenis mochten zijn. De andere gelijkenis, die van den Onbarmhartigen Dienstknecht, Matth. 18 : 23—35, bevat eene ernstige waarschuwing, ook voor ons van het hoogste gewicht, om den farizeeuwschen geest der vergelding geene plaats in onze harten te gunnen, willen wij niet, dat de erfenis des koninkrijks voor ons verloren ga. Nergens is deze geest minder op zijne plaats dan in dit koninkrijk; want het is gelijk aan een koning, die zijnen knecht in de ure der afrekening de schuld der duizend talenten kwijtschold, m. a. w. 't is een rijk, waar genade heerschappij voert. Elk die er eene plaats in zoekt, bedenke dan wel, dat het wat nieuws is, en niets gemeen heeft met het rijk, dat de Farizeën op het standpunt der Wet willen grondvesten; daar moge het naakte recht, oog om oog, tand om tand, zonder mededoogen gelden, niet hier. Wie er het voorbeeld volgt van den dienstknecht, die wel barmhartigheid ontvangen, maar geen barmhartigheid bewijzen wilde, zal ondervinden, dat zijn deel aan de vergiffenis, welke het koninkrijk aankondigt, voor immer van hem wordt genomen. Slotsom van alles is, dat niemand het koninkrijk ontvangen zal, die het niet ontvangt als een aansprakeloos kindeke, Matth. 18 : 3, 4, dat zichzelf vergetende, er niet aan denkt, om vermeend of werkelijk recht tegenover zijne broederen te laten gelden.

19. Op het woord volgt weder het wonder. Jezus begeeft zich

naar Dekapolis, een gebied aan de overzijde van het Galileesche meer, en toont op de reis derwaarts zijne macht over de krachten en elementen der schepping, door den storm te stillen en de zee te temmen, Matth. 8:23—27, terwijl hij bij zijne aankomst in het land der Gadarenen een bewijs geeft van zijne macht over de geesten der duisternis, door een bezetene van hen te verlossen, Matth. 8:28—34.

Terstond nadat Jezus de gelijkenis van den zaaier uitgesproken had, Mark. 4:35, begaf hij zich met zijne apostelen over de zee naar Dekapolis, met de bedoeling om ook daar een getuigenis zijner heerlijkheid te geven. Het alzoo geheeten gebied, dat enkele malen in de Evangeliën vermeld wordt, Matth. 4:25, Mark. 5:20; 7:31, bestond uit tien steden, met hare onderhoorige plaatsen, allen op eene enkele (Scijthopolis in het Westjordaanland) na, in het Oostjordaanland gelegen, tusschen Galilea en Perea in; het was in staatkundig opzicht van het Joodsche land afgescheiden, en met zijne overwegend Grieksch-Syrische bevolking, rechtstreeksch onder den Syrischen Stadhouder gesteld. Naardien het echter grootendeels tot het oude, heilige land behoorde, en eene nog talrijke Joodsche bevolking had, wilde Jezus ook hier arbeiden; nog later zelfs zullen wij er hem wederzien, Mark. 7:31. Naaste oogmerk der thans aan de orde zijnde reis was het gebied der stad Gadara, welke laatste wij hoogst waarschijnlijk niet bij de bouwvallen van Khersa, aan de oostelijke zijde van het meer van Gennézaret te zoeken hebben, maar op twee uren afstands van zijn zuidoostelijken oever, in het Umm Keiss van thans. Nog vóór het scheepke, waarin Jezus zich met zijne apostelen bevond, de plaats zijner bestemming bereikt had, brak er plotseling een geweldige storm los, die het in gevaar bracht van te vergaan. Jezus lag intusschen in het achterschip te slapen; zijne angstige discipelen wekken hem met den kreet: meester, meester, wij vergaan! Jezus ontroert echter niet; veeleer bestraft hij zijne discipelen over het ongeloof, dat zij door de overmaat hunner vreeze verraden. Vol majesteit verheft hij zich, en pas gebiedt hij den storm en de baren om zich neder te leggen, of de wind houdt op, en de wateren, die anders na het wijken van den storm nog een tijdlang onrustig plegen te blijven, worden effen. Dat ook wind en zee, schoon geen mensch ze temmen kan, onttrokken als zij werden aan zijn beheer, in de ure toen de Schepper het aardrijk overgaf, aan Jezus gehoorzaam waren, deed allen, die er getuigen van waren, (vgl. Mark. 4:41) beseffen, hoe ver hij buiten het bereik van hun begrip was. Aan de overzijde van het meer, in het land der Gadarenen wacht zijnen apostelen een nieuwe, nog treffender openbaring van huns meesters heerlijkheid. Twee bezetenen ontmoeten hem, Matth. 8:28; daaruit, dat één hunner bijzonder de aandacht trok, verklaart zich waarschijnlijk dat Markus en Lukas slechts van een enkelen melding maken. Jezus beval den boozen geest om van dezen bezetene uit te varen; deze zelf, gedwongen om zijnen tiran als pleitbezorger te dienen, beantwoordt dit bevel met de bede om niet teruggezonden te worden naar den afgrond, waar de geesten, die gevallen zijn, bewaard worden tot den dag des gerichts. Dit verzoek beantwoordt Jezus door

den bezetene naar zijnen naam te vragen, teneinde het besef in hem op te wekken, dat hij van den geest, die zijne bewustheid onderdrukte, als eene eigene persoonlijkheid onderscheiden was; niets toch wekt iemands zelfbesef zoo snel en krachtig op als het noemen van zijnen naam. Opnieuw antwoordt de geest door tusschenkomst van zijn slachtoffer; mijn naam is Legio, zegt de bezetene, want wij zijn velen. Deze naam herinnert aan de Romeinsche legioenen, die op zijn minst 4000 krijgslieden telden; hij wijst aan dat de bezetene, waarschijnlijk ten gevolge van terugval in zijnen staat na tijdelijke genezing, vgl. Luk. 11:26, onder de macht van vele geesten tegelijk verkeerde. Des te klaarder zal er Jezus' macht door uitkomen; straks toch zullen de velen voor den enkele wijken. Maar eerst vragen zij, weder door tusschenkomst van den bezetene, dat zij varen mogen in eene kudde zwijnen, die, omstreeks 2000 in getal, op eenigen afstand boven op een berg weidende is. Waaruit dit verlangen voortsproot is moeilijk met zekerheid te zeggen; mogelijk wilden de geesten liever in het zwijn dan in den afgrond wonen, hoe vernederend het hun ook mocht zijn. Dit verlangen willigt Jezus in; letten wij er op, dat straks heel de kudde, onder den indruk, dien de geesten op haar uitoefenen, van de rots in zee stort, dan schijnt het als willigde hij het verzoek in, om aan het teeken der genezing meerdere openbaarheid en volle bevestiging te geven. Het gerucht van het gebeurde wordt er in elk geval te sneller door verbreid; alras stroomt de bevolking van alle kanten naar Jezus toe. Hoe verbaast men zich als men den bezetene van weleer gekleed en wèl bij zijn verstand aan Jezus' voeten ziet zitten! Was hij niet dezelfde man, die elken boei verbrak, waarmede men hem geketend had, en naakt en woest rondzwierf, ver van de samenleving weggevlucht, om tusschen graven zijne ruste te zoeken? Maar het boezemt hun, helaas! slechts bijgeloovige en slaafsche vrees voor zijnen Redder in; men bidt Jezus dat hij henenga. Jezus willigt ook dit verzoek in; nooit drong hij zich aan iemand op. Maar de bezetene wil niet van hem wijken, en volgt hem naar het schip, biddende dat hij met hem mag gaan. Jezus echter beveelt hem om in zijn land te blijven, en er te verkondigen wat groote dingen God aan hem gedaan had; want nu de Heer heengaat is het noodig, dat er een achterblijve, die het gansche land van Dekapolis met zijnen naam vervult.

20. De beide wonderen, tijdens de reis naar Dekapolis verricht, worden na den terugkeer gevolgd door een nieuw tweetal, dat der genezing van de bloedvloeiende vrouw, en dat der opwekking van Jaïrus' dochtertje, Luk. 8:40—56.

Pas is Jezus weder aan de westzijde van het meer aangeland, of de schare herzamelt zich rondom hem; met eene groote menigte volks achter zich gaat hij zijne stad Kapernaum binnen. Een overste der Synagoge, Jaïrus geheeten, komt hem tegemoet, om zijne hulp voor zijn stervend dochtertje in te roepen. Jezus gaat terstond, door de schare gevolgd, met den vader mede. Intusschen dringt eene vrouw, die twaalf jaren lang den vloed des bloeds had gehad, door de schare henen, tot in Jezus' onmiddellijke nabijheid toe. Zij had hare laatste hoop op hem gevestigd; bij de medicijnmeesters toch had zij wel veel

geleden, maar geen baat gevonden, schoon zij al het hare aan hare genezing ten koste had gelegd; integendeel was hare kwaal gaandeweg verergerd. Vertrouwende, dat zij genezen zal zijn, zoo zij slechts den zoom van Jezus' kleed aanraakt, steekt zij hare hand uit, en grijpt ongemerkt eene van de kwasten, die aan de achterzijde van zijnen mantel afhingen. Men weet uit Num. 15, 38, 39, dat de Joden, tot herinnering aan de Wet Gods, zulke kwasten, zitzit geheeten, aan de vier hoeken van hun opperkleed droegen; dit opperkleed werd zóó om de schouderen geslagen, dat twee der kwasten langs den rug nederhingen; een van deze was het die de vrouw aanraakte. En haar geloof werd niet beschaamd; terstond toch droogde de fontein haars bloeds op, en gevoelde zij zich genezen. Onmiddellijk bekent Jezus dat er kracht van hem uitgegaan is; daarom staat hij stil, en vraagt hij, terwijl hij rondom zich ziet, wie hem aangeraakt heeft. Schaamte en vrees weerhouden de vrouw te antwoorden; was zij wegens hare kwaal niet eene onreine, die, volgens de Wet, gehouden was, om zich van de samenleving te onthouden, wijl zij verontreinigde wat zij aanraakte? Lev. 15 : 25, 27. Petrus leest intusschen met zijne gewone voorbarigheid Jezus de les; meester, zegt hij, de scharen drukken en verdringen u, en zegt gij: wie is het die mij aangeraakt heeft? Jezus vergenoegt zich met zijne vraag met eenigen nadruk te herhalen, zeggende dat er kracht van hem uitgegaan is. Nu durft de vrouw zich niet langer verbergen, en, aan zijne voeten neergeknield, zegt zij, ten aanhoore van al het volk, om wat oorzaak zij hem aangeraakt heeft, en hoe zij terstond genezen was. Maar hare lippen beven, want zij vreest een verwijt van Jezus' lippen, misschien zelfs wel meer, daar zij hare genezing zooveel als gestolen heeft. Maar Jezus troost haar, en bevestigt haar in het bezit der genezing; zij mag welgemoed zijn en in vrede henengaan, want wat zij nam, nam zij door het geloof. Door haar te zeggen: „uw geloof heeft u behouden" herinnert hij haar echter met terugslag op haren waan, dat de aanraking van den persoon haars redders, zij het ook slechts bij de snoeren van het kleed, volstrekt noodig was, dat alleen haar geloof haar geholpen heeft. Hoe pijnlijk het oponthoud, door de handeling der vrouw teweeggebracht, intusschen den vader van het stervend kind gevallen moet zijn, laat zich vermoeden. Als het kind eens stierf? En ja, reeds is het zoo; nog terwijl Jezus tot de vrouw spreekt, wordt hem door een uit zijn huis geboodschapt, dat zijn dochtertje gestorven is. Maar Jezus spreekt hem moed in; zijn geloof sta voor niets, zelfs niet voor den dood, en het zal bevestigd worden. Zoo gaat het voorwaarts tot het sterfhuis toe; daar laat Jezus de schare achter, en vergunt slechts aan drie zijner jongeren, Petrus, Jakobus en Johannes, om getuige te zijn van het werk, dat hij daar binnen verrichten zal. Reeds is het huis van klagers vol; „staak uw geschrei," zegt Jezus, en van den dood sprekende, zooals deze zich aan hem op zijn standpunt vertoont, als van een slaap namelijk, uit welken echter niemand wekken kan dan hij, laat hij er op volgen: „het kindeke is niet gestorven, maar het slaapt." Zij belachen hem, wijl zij weten dat het gestorven was, maar hij drijft allen uit, wijl hij geen gerucht van zijn werk wil; slechts den vader en de moeder laat hij, tegelijk met zijne drie jongeren, in huis blijven. Voor hunne oogen treedt hij op het gestorven dochtertje toe, grijpt het bij de hand, en beveelt het

om op te staan. Onmiddellijk keert haar geest in haar weder; zij staat op. „Geef haar te eten," zegt Jezus, tegenover het grootste werk de grootste kalmte bewarende. Aan de ouders legde hij het stilzwijgen op; 't was om dezelfde reden, waarom hij de menigte verwijderd had, te weten, omdat de aanschouwing, ja zelfs het gerucht zijner wonderen, onder de vleeschelijke en opgewondene Galileërs eene volksbeweging dreigde uit te lokken, die een kwaden naam op zijn werk brengen, en hem dwingen zou om zich voor den tijd terug te trekken.

21. Thans doet Jezus een nieuwen stap voorwaarts in het werk der opleiding zijner apostelen; want hij verheft hen tot zijne medearbeiders, door hen uit te zenden, om bepaaldelijk in het noordelijk gedeelte van Galilea, het koninkrijk Gods te prediken, en de kranken gezond te maken, Luk. 9:1—6. Als laatste roepstem, gericht tot de streken, die thans meer dan een half jaar het schouwtooneel zijner heerlijkheid waren geweest, dient deze uitzending der apostelen om zijn naderend vertrek uit Galilea voor te bereiden.

Dat Jezus zijne apostelen tot het hooge standpunt verheft, waarop de Geest van den Pinksterdag hen straks handhaven zal, blijkt uit meer dan eene omstandigheid. Daaruit allereerst, dat hij hun de prediking zijns woords toevertrouwt, en macht over alle krankheid geeft. Maar hieruit niet minder dat zij om huns werks wille, waardig worden geacht, om door hun volk van kleeding en voedsel te worden voorzien; daarom mogen zij zelven voor hunne uitrusting en hun onderhoud volstrekt niet zorgen. Vooral blijkt het uit de omstandigheid, dat de verwerping van hun getuigenis zwaarder oordeel over eene plaats brengt, dan over Sodom en Gomorra, terwijl gehoorzaamheid aan hun woord den vrede Gods doet nederdalen over het huis, dat hen ontvangen heeft.

22. Intusschen roept God Johannes den Dooper van het tooneel af; in den kerker van Machaerus verwierf hij de kroon der martelaren. In zijnen gewelddadigen dood, ziet Jezus eene aankondiging van wat hem zelven wacht; het noopt hem om zich, na de terugkomst der Twaalven, een tijdlang met hen terug te trekken. De schare echter volgt hem; bij Bethsaïda-Julias spijzigt hij haar met het brood des wonders; op den terugtocht der zijnen naar Galilea verschijnt hij hen in koninklijke heerlijkheid op de golven der zee.

Kort voor het tweede Paaschfeest, dat tijdens zijne openbaring aan Israël gevierd werd, Joh. 6:4, vertrekt Jezus met zijne inmiddels van hunne zendingsreis wedergekeerde discipelen naar eene woeste plaats, aan de oostelijke zijde van het meer Gennézaret gelegen. Naaste aanleiding hiertoe gaf hem de tijding van Johannes' dood, Matth. 14:13; dit voorteeken van zijn eigen sterven vervulde hem met verlangen om zich af te zonderen, teneinde zich door het gebed te sterken tot zijn naderend einde. Volgens Markus 6:31, wilde hij meteen zijnen discipelen wat rust gunnen van hun werk, te meer omdat de scharen die

kwamen en gingen, hen zelfs geen tijd lieten om te eten. De plaats, waarheen hij zich met hen begaf, was bij Bethsaïda-Julias gelegen, welke stad niet verward moet worden met Bethsaïda in Galilea, vanwaar Petrus afkomstig was; zij behoorde tot het gebied van Filippus. Daar, op een der heuvelen, die zich naar den kant van het meer uitbreidden, zonderde hij zich met de zijnen af; alras echter ontdekte de schare, die hij aan den westelijken oever van zich had gelaten, de plek waar hij was, en liet hem ook daar geene rust. Omtrent 5000 mannen en vrouwen stroomden naar hem toe; en wie ze afwijzen mocht, niet Jezus, bewogen als hij wordt bij hun aanblik, wijl zij als schapen zonder herder zijn, Mark. 6 : 34. Den ganschen dag spreekt hij tot hen van het koninkrijk Gods, en allen in hun midden, die genezing van noode hebben, maakt hij gezond, Luk. 9 : 11. Daar het tegen den namiddag bleek, dat zij geene levensmiddelen medegenomen hadden, wilden de discipelen, dat Jezus hen van zich laten zou, opdat zij zich in de omliggende vlekken van spijze zouden voorzien. Jezus wil ze echter zelf spijzigen; in zijne ontferming neemt hij zoowel hunnen lichamelijken als hunnen geestelijken nood ter harte. Reeds vooruit is zijn plan gemaakt; vooraf echter vraagt hij Filippus of deze kans ziet om brood voor de schare te koopen, Joh. 6 : 5, om te beproeven, of hij geloof genoeg had om Jezus naar diens eigene macht te verwijzen. Ziet Filippus echter geen kans om eene schare te spijzen, die wel voor 200 denarieën (85 gulden) brood noodig had, zou elk harer een weinig ontvangen, thans blijkt dat Jezus nooit ten einde raad is. Andreas heeft een jongen koopman onder de schare ontdekt, die vijf gerstebrooden en twee vischjes bij zich heeft; in zijne schatting is het niets, in Jezus' schatting meer dan genoeg. Hij doet de schare bij waardschappen in het groene gras nederzitten, bij troepen van honderd en van vijftig man; daarop ziet hij op naar den hemel, dankt God, en deelt de spijze uit, en ziet, zijne handen blijven uitdeelen, tot niemand iets meer verlangt. Straks zijn er twaalf korven noodig om de overgeschotene brokken der vijf gerstebrooden te bergen. Dit wonder doet de geestdrift der Galileërs ten toppunt stijgen; zij beschouwen het als de inwijding van het Messiaansche koninkrijk. Van profeet stijgt Jezus in hunne schatting tot Messias. Zij aarzelen dan ook niet langer, maar spannen samen, vanzins om zich met geweld van hem meester te maken, en desnoods tegen wil en dank tot koning uit te roepen. Dit verklaart waarom Jezus zijne discipelen terstond na afloop van den maaltijd „dwong" om zich in te schepen, en nog voor hij de schare van zich liet, naar den tegenovergestelden oever van het meer af te steken. Gelijke wensch toch sluimerde in hun hart als in het midden der schare zich uitte; er bestond gevaar dat zij met de schare samenspanden, vooral omdat er, in Judas, een in hun midden was, die even vleeschelijke wenschen voedde als deze. Na hun vertrek liet Jezus de schare van zich, en begaf zich naar de eenzaamheid om te bidden. De apostelen waren intusschen van wal gestoken, en hielden zich zoo dicht mogelijk langs het strand tusschen Bethsaïda en Kapernaum, in de hoop, dat Jezus zich hier of daar bij hen inschepen zou, daar hij hun gezegd had zich onderweg bij hen te zullen voegen. Vergeefs zien zij uit: hij komt tot hen niet, Joh. 6 : 17, schoon het al duister is geworden. Daar steekt een sterke wind op, die hun scheepke ongeveer 25 of 30 stadiën (50 of 60 minuten) ver

van het strand de zee indrijft, zoodat zij zich in het midden van het meer bevinden. En daar de wind hun tegen was konden zij niet voorwaarts komen, ja, wegens zijne hevigheid geraakten zij zelfs in nood. Daar zien zij, tegen de vierde nachtwaak, tusschen 3 en 6 ure des morgens, eene gestalte op de baren wandelen. Een spooksel — zoo schreeuwen zij: „vreest niet, ik ben het" antwoordt Jezus, want hij was het. Petrus, door dit nieuw betoon van zijns meesters heerlijkheid in zijn geloof gesterkt, vraagt van hem verlof om hem op de baren tegemoet te gaan. Jezus geeft het, en waarlijk, ook Petrus wandelt op de onstuimige zee, tot eensklaps, op het zien der hooge golven, zijn geloof bezwijkt en zijne voeten zinken. Heere! zoo roept hij, red mij, ik verga! Maar Jezus grijpt terstond zijne hand, en klimt met hem in het schip; onmiddellijk stilt de wind en wordt de zee kalm, terwijl het schip, schoon midden in de zee, op hetzelfde oogenblik ook aan land is, vgl. Joh. 6:21. De jongeren aanbidden hunnen Heer. Gij zijt, zeggen zij, waarlijk Gods Zoon. Intusschen mogen zij nadenken over wat zij aanschouwd hebben; Jezus toch heeft door wat hij in dezen nacht deed, voor hun oog de lijnen getrokken, langs welke de historie der kerk loopen zal. Zijne kerk zal zich moeten spenen aan de hoop op eene spoedige oprichting des koninkrijks; tegen haren eigenen wensch in zal zij, zonder den gekroonden Jezus, de wereld-zee moeten insteken. Dan zal zij tegen wind en stroom in voorwaarts moeten gaan, vaak in gevaar van om te komen, en schijnbaar steeds verder van hare bestemming afgeleid. Maar ten laatste, in de uiterste nachtwaak, komt haar heer onverwacht tot haar, in hemelsche gestalte, uit den boezem eener andere wereld, om den storm, die tegen haar ontstoken is, te bedwingen, en haar in éénen oogwenk hare heerlijke ruste in te leiden.

23. Vanwege het gevaar, waarmede zijn werk bedreigd werd, door den toevloed der vleeschelijke menigte, acht Jezus het noodig om deze voor goed van zich en zijne discipelen te scheiden. Dit doet hij door de schare er op te wijzen, dat zij ongezind en onmachtig is om waarlijk tot hem te komen, Joh. 6:24—59. Tengevolge der rede, die hij hierover hield, trekt zich de volksmenigte geërgerd van hem terug; er verlaten hem zelfs velen van zijne discipelen. Deze gebeurtenis vormt het keerpunt van Jezus' werkzaamheid in Galilea; van deze ure af houdt hij op de man des volks te zijn.

Den volgenden dag zien de scharen vergeefs naar Jezus uit; daarom maken zij gebruik van de gelegenheid, hun daar aangeboden, om over zee weder te keeren. In Kapernaum vinden zij Jezus terug; zij uiten hunne verwondering, dat hij hun voor is, daar zij toch zijne discipelen zonder hem hebben zien afvaren, en er geen ander schip aanwezig was, waarmede hij den overtocht had kunnen maken. Thans oordeelt Jezus het oogenblik gekomen om hen van zich los te maken. Hij erkent dat zij hem vol ijver zoeken, maar helaas, alleen om het aardsche brood, geenszins als zouden zij in het teeken van den vorigen dag eene vingerwijzing hebben erkend, om bij hem, die het gaf, de vervulling hunner geestelijke behoeften te zoeken. Daarop vermaant hij hen om niet te werken om de spijze die vergaat, maar om de spijze, die blijft. In

de meening dat Jezus op eene aardsche spijs het oog heeft, verklaren zij zich terstond bereid om het te doen, en daar Jezus het woord „werken" gekozen had, om hen tot het zoeken van dit brood op te wekken, zoo vragen zij door welk werk zij zulk een brood kunnen verdienen. Maar Jezus antwoordt dat deze gave niet verdiend worden kan; men geloove slechts in hem, dien de Vader gezonden heeft, en het is genoeg. De Galileërs echter zeggen, dat zij niet onwillig zijn om in hem te gelooven, zoo hij slechts het teeken niet langer terughoudt, dat alle aarzeling hunnerzijds wegnemen zou. Daarom willen zij hem hunnen eisch stellen: hij doe wat Mozes deed; deze gaf hun brood uit den hemel te eten, iets, wat Jezus, hoeveel hij ook gisteren deed, hun nog niet gaf. Maar Jezus zegt, dat zij reeds bezitten, wat zij vragen; meer zelfs, dan Mozes hun gaf, schonk hun de Vader; in eenen toch, dien Hij uit den hemel deed nederdalen, gaf Hij hun het hemelsch brood, dat der wereld het eeuwig leven geeft. Nog begrijpen zijne hoorders hem niet; steeds misleid door den waan, dat Jezus een stoffelijk brood bedoelt, verklaren zij zich opnieuw bereid hem te volgen, zoo hij hun dit hemelsch brood slechts verleent. Het geeft Jezus aanleiding om nog duidelijker te spreken, door te zeggen: het brood, dat hem, die het eet, voor eeuwig voedt, ben ik zelf; die tot mij komt, hem zal geenszins hongeren, en die in mij gelooft, hem zal nimmermeer dorsten. Maar ach! er bijvoegen moet hij, dat het vermogen om dit hemelsch brood te eten hun ontbreekt, het geloof namelijk, in spijt er van dat zij hem gisteren nog in den glans zijner heerlijkheid hadden gezien. Daarom kan hij zich hunner ook niet aannemen, maar moet hij zich van hen terugtrekken. God toch, zijn Vader, geeft ze hem niet, en wat Deze hem niet geeft, wil hij niet nemen. 't Is niet uit haat of onverschilligheid, dat hij zijn volk van zich afwijst, in het oogenblik zelf, waarop het hem zoekt en zich rondom hem verdringt; merkte hij slechts uit hun geloof in zijn getuigenis, dat de Vader hen tot hem zond, hij zou ze niet uitwerpen. Zulken toch neemt hij aan, en geeft hij het eeuwige leven; aan geene anderen echter bewijst hij deze gunst, naardien hij geen eigen wil, geen eigen program heeft, maar er zich toe bepaalt om den wil des Vaders te volbrengen, dat hij allen, die Deze hem toevoert, het eeuwige leven mededeele. Een dof gemompel onder de menigte verraadt dat men zich geërgerd heeft aan zijn zeggen, van uit den hemel nedergedaald te zijn; weet niet ieder dat hij uit Jozef en Maria is geboren? Maar Jezus beantwoordt hun gemompel met te zeggen, dat *zij* slechts bevoegd zijn om over hem te oordeelen, aan wie de belofte vervuld is, dat de Vader hen onderwijzen zou. Al kunnen zij zijn woord echter niet gelooven, het is er niet minder waarachtig om; hij is toch het brood des levens. Sterven moest men, al at men het manna; maar wie zijn vleesch eet zal steeds onsterfelijk zijn. Dit woord lokt nieuwe ergernis uit: hoe zal deze ons zijn vleesch te eten geven? zoo vraagt de een den ander. Jezus licht deze verborgenheid niet toe, en vergenoegt zich met zijne verzekering te herhalen, meteen zijn woord verscherpend door er aan toe te voegen, dat men ook zijn bloed drinken moet, wil men het leven in zichzelven hebben. Dan zal elk, die hem in zich opneemt, alzoo door hem leven, als hij door den Vader. Na dit woord gehoord te hebben gaat de schare van hem weg; zelfs velen van zijne discipelen laten hem los; deze rede is

hard, zeggen zij, wie kan ze hooren? Ergert u dit woord, dat gij mijn vleesch eten moet? vraagt Jezus; en hij laat er op volgen: hoe ongerijmd zal het u dan voorkomen, als gij mij straks, bij mijne hemelvaart, voor goed van u zult weggenomen zien! Deze hemelvaart echter zal u toeroepen, dat ik niet van een eten met den mond des lichaams gesproken heb, maar van een eten met den mond des geloofs, tot stand gebracht door den Heiligen Geest, die alle geloovigen alzoo met mijn verheerlijkt wezen in gemeenschap brengen zal, dat ik in hen zal zijn, als de spijze huns levens. Woorden, door mij gesproken, kunnen, al zijn zij in zinnelijke klanken vervat, nooit eene zinnelijke beteekenis hebben; integendeel zijn zij louter geest en louter leven, dat is, er belichaamt zich slechts geest in, nooit iets dat tot het zinnelijk gebied behoort; en alzoo zijn zij een zaad des levens, dat in elk, die het geloovig in zich opneemt, de vrucht der onsterfelijkheid voortbrengt. Hard zijn zij slechts voorzoover men ze op den klank af, in strijd met hunnen geest opvat.

24. Een bedenkelijk verschijnsel, wel voor de oogen der apostelen, maar niet voor den blik van Jezus verborgen, is in den apostelkring aanwezig. In Judas is een duivel onder de apostelen. Zonder den naam van dezen mensch te noemen, toont Jezus dat hij ten volle op de hoogte is van diens gezindheid tegenover zich, en opent hij hem de gelegenheid om zich uit zijnen kring te verwijderen, Joh. 6:67—71.

Door in het oogenblik, dat de menigte zich geërgerd van hem afkeert, aan zijne Twaalven te vragen, of ook zij niet weggaan willen, wil Jezus hun den indruk geven, dat zij beter doen, om ook henen te gaan, ingeval zij niet uit volle overtuiging des geloofs en met een gewillig hart bij hem blijven. Niet zonder opzet geeft hij dezen wenk. Judas toch, de zoon van Iskarioth, heeft zich even goed als de schare aan Jezus geërgerd. Gaf hij weleer aan Jezus' roepstem gevolg, wijl hij den man in hem hoopte te vinden, die zijne wel vroom getinte, maar innerlijk wereldsche verwachtingen vervullen zou, Jezus' rede in de Synagoge van Kapernaum heeft hem de oogen geopend voor de ontnuchterende omstandigheid, dat er voor een man als hij van Jezus niets te hopen valt. En thans openen zich voor hem, wil hij geen huichelaar, geen verrader, geen duivel worden, slechts twee wegen: met de schare zich van Jezus terug te trekken, of zich van harte van den vleeschelijken zin te bekeeren. De vraag van Jezus aan zijne Twaalven: Wilt gijlieden ook niet weggaan? beoogde hem tot een dezer beide wegen te brengen; zij was eene waarschuwing zijdelings tot hem gericht, opdat hij niet te verontschuldigen zou zijn. Toen hij echter noch zich openbaarde, noch zich bekeerde, maar door zijn stilzwijgen instemming betuigde met de heerlijke belijdenis, waarmede Petrus Jezus' vraag beantwoordde: Heere! tot wien zullen wij heengaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens; en wij hebben bekend, dat gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods — begon hij de rol van huichelaar te spelen. En wijl een karakter als het zijne onmogelijk van geestdrift tot onverschilligheid, en slechts van geestdrift tot haat kon

overslaan, diende zijne huichelarij tot een masker voor zijne verborgene vijandschap, tot hij te gelegener ure zijn masker afwerpen zou. Met het oog hierop heet Jezus hem een duivel, een weerpartijder, die even als Satan, zich in een lichtengel vermomt. Het keerpunt in Galilea's historie is ook het keerpunt in Judas' leven.

25. De strijd tusschen Jezus en de Farizeën, die in Judea ontbrand was, wordt intusschen in Galilea steeds krachtiger voortgezet. De Farizeën willen Jezus binden aan de overleveringen der school; Jezus zijnerzijds verwijt hun, dat zij het goddelijk gebod door hunne inzettingen krachteloos maken, en waarschuwt de schare tegen hunne leer, als zou iets uiterlijks den mensch verontreinigen, Mark. 7 : 1—23.

Voortdurend hield men van Jeruzalem uit een wakend oog op Jezus; afgezondenen der farizeeuwsche partij sloegen steeds zijne gangen in Galilea gade. Door eenige Schriftgeleerden geholpen, wagen zij den aanval, en vragen hem, waarom hij toelaat dat zijne discipelen de inzettingen der ouden overtreden, door hun brood te eten met ongewasschen handen. De Schriftgeleerden toch leerden, dat elk zijne handen voor het eten wasschen moest, om te voorkomen, dat iets onreins met de spijze naar binnen ging; vgl. Mark. 7 : 3, 4. In zijn antwoord doet Jezus zeer duidelijk uitkomen, dat hij de mondelinge overlevering geenszins gelijk de Farizeën als eene goddelijke wet erkent; dit toch blijkt uit de tegenstelling, die hij, Mark. 7 : 8, tusschen het „gebod Gods" en de „inzettingen der menschen" maakt. Om deze reden acht hij zich niet gehouden er iemand aan te binden. Door tevens naar Jesaja 29 : 13 te verwijzen, toont hij aan, dat ook deze profeet hunne inzettingen reeds geoordeeld had; wie dan zijn oordeel scheldt, spreekt zijn eigen profeet tegen. Daarop valt hij, met echt practische wijsheid, de overlevering in hare dienaren aan; want hij verwijt zijnen tegenstanders dat zij op menig punt door hunne menschelijke inzettingen het goddelijk gebod krachteloos hebben gemaakt. Eén voorbeeld uit vele haalt hij aan: God had bevolen om vader en moeder te eeren, ook in dit opzicht, dat men hun wedervergelding zou doen, vgl. 1 Tim. 5 : 3, 17, 18; zij echter leerden, dat men Gode ten offer mocht wijden, wat men anders hun zou gegeven hebben, en dan tegenover hen volstaan kon, met te zeggen, dat men Hem reeds gegeven had, wat hun van hen ten nutte zou kunnen komen. Zoo bleef, ter wille van de inzetting der menschen, Gods wille ongedaan; het werk der eigenwillige vroomheid werd hooger geacht dan het goddelijk gebodene, het offer gesteld boven de gehoorzaamheid, vgl. 1 Sam. 15 : 22. Na zoo tot de Farizeën gesproken te hebben, roept Jezus de gansche schare tot zich, met de opzettelijke bedoeling om haar, naar aanleiding der op hem gemaakte aanmerking, zeer ernstig te waarschuwen tegen de farizeeuwsche leer, als zou iets, wat den mond ingaat, op zichzelf beschouwd, den mensch verontreinigen. Hier spreekt hij het groote beginsel uit, dat de mensch slechts door wat den mond uitgaat verontreinigd wordt; dat hij echter straks, Mark. 7 : 18, zijn woord nog aan zijne discipelen verklaren moet, bewijst wel, hoe vreemd dit beginsel aan zijnen tijd was. Men

leide hieruit echter niet af, dat Jezus de mozaïsche wet omtrent de „verontreiniging” op ééne lijn met de inzettingen der ouden gezet hebben zou, integendeel blijkt uit Matth. 23 : 1—3 zeer duidelijk, dat hij de schare gebood om alles te doen, wat de Schriftgeleerden, in Mozes’ naam, hun leerden, natuurlijk voorzoover hunne leer zich ook waarlijk met Mozes dekken liet. Jezus bestrijdt slechts den farizeeuwschen waan, als moest de reinigingswet om haars zelfs wille gehoorzaamd worden, buiten opzicht tot hare bedoeling, daar zij toch slechts eene vingerwijzing naar betere dingen was, en buiten verband tot deze gansch geene beteekenis hebben zou. Hier stelt hij tegenover dat de verontreiniging, welke de Wet als zoodanig stempelt, in zichzelve geene verontreiniging is, zoodat niemand recht heeft om zich rein te achten, enkel omdat hij zich van deze verontreiniging vrij gehouden heeft. Iets wordt slechts voor verontreinigend verklaard krachtens Gods vrijmachtige beschikking, en deze verklaart zich uit Zijnen wil, om bij den Israëliet het besef wakker te houden, dat hij Gode geheiligd, en mitsdien gehouden was, om zich rein te houden van alles wat met het geheiligd standpunt strijdig is. Als straks de Geest het werk der Wet zal doen, door Zelf het besef der heiliging in het hart des volks wakker te houden, zal de wet der reiniging overbodig zijn; dan zal van zelf blijken dat Jezus waarheid sprak, toen hij de verontreiniging door iets, dat den mond ingaat, voor geene verontreiniging achtte, aangezien de hieromtrent geldige wet alsdan niet langer over den geheiligde heerschen zal.

26. Opnieuw verlaat Jezus tijdelijk Galilea. Eerst begeeft hij zich naar de landpalen van Tyrus en Sidon, alwaar hij het dochtertje eener heidensche vrouw geneest, Matth. 15 : 21—28; daarop gaat hij over Dekapolis naar den zuidwestelijken oever van het Galileesche meer, geneest er vele kranken, en spijzigt er de schare, Matth. 15 : 29—39; na er eene verzoeking, die van farizeeuwsche zijde tot hem komt, afgewezen te hebben, verlaat hij Galilea weder, en begeeft zich over Bethsaïda-Julias naar Cesarea Filippi.

Waarschijnlijk dreef verlangen om zich en zijne apostelen uit het gewoel des volks af te zonderen en op het naderend lijden voor te bereiden, Jezus naar de Feniciesche landstreek. Om er te arbeiden toch ging hij er niet heen, want tot de heidenen was hij niet gezonden. Dit vermoeden wordt gesteund door de opmerking van Markus, 7 : 24, dat hij, na in Fenicië aangekomen te zijn, niet wilde dat iemand wist waar hij zijn intrek genomen had. Ook thans bleek echter weder dat de zon niet verborgen kan blijven. Eene Grieksche vrouw, wier dochtertje van een onreinen geest bezeten was, verneemt waar hij is, en bidt hem om hulp voor haar kind. Aanvankelijk wordt zij van hem afgewezen, wijl het niet betamelijk was, om het brood der kinderkens aan de hondekens te geven. Zij bestreed dit niet; te goed gevoelde zij dat de Christus in het vleesch slechts aan het Israël naar het vleesch gegeven was. Echter houdt zij hem bij zijn beeld vast, en werkt het zoover uit, dat er ook voor haar eene plaats in komt; want zij zeide, dat men toch gewoon was, om aan de hondekens de kruimkens te

laten, die van de tafel hunner heeren vielen. Om dit woord gaf Jezus haar wat zij begeerde; ook hier bleek dat er voor het geloof geene hinderpalen blijven bestaan. Hierop gaat Jezus zuidoostwaarts naar Dekapolis, de landstreek, die hij kort te voren bijna even spoedig verlaten had als hij er aangekomen was; midden door deze landstreek heen begeeft hij zich naar de westzijde der Galileesche zee. Daar geneest hij, behalve vele andere kranken, ook een doove, die zwaarlijk sprak, Mark. 7:31—37, met zijn Effatha: wordt geopend! Dat hij zijne vingeren in de ooren van den lijder stak, en gespogen hebbende, diens tong aanraakte, verklaart zich uit de kwaal van dezen man zelve, naardien de taal der teekenen de eenige was, door welke Jezus hem te kennen kon geven, wat hij vanzins was aan hem te doen. Omstreeks denzelfden tijd greep ook het tweede wonder der spijziging plaats. Vol ontferming over de schare, die na drie dagen bij hem gebleven te zijn, geene spijs meer overig had, en grootendeels ook buiten gelegenheid was om spijs te koopen, hernieuwt hij eene vroeger gegevene betooning zijner almacht, door met zeven brooden en eenige vischjes niet minder dan 4000 menschen zoo te verzadigen, dat er nog zeven volle korven overschieten. Ook thans onttrekt hij zich terstond aan de volksmenigte, om elke uiting van vleeschelijke geestdrift te voorkomen, en begeeft hij zich met zijne apostelen in het schip, dat hem naar de landpalen van Magdala (thans el Medschel) en Dalmanutha, (thans Ain el Barideh) aan den zuidwestelijken oever van het Galileesche meer, overbrengen zal. Daar verzoeken hem de Farizeën, door van hem een teeken uit den hemel te begeeren tot bevestiging van zijn getuigenis omtrent zichzelven. Dat hij macht had binnen het aardsch gebied, ontkenden zij geenszins; naardien aldaar echter ook Satan macht bezat, erkenden zij slechts zulk een wonder als afdoend bewijs voor Jezus' gezag, dat zijne macht aanwees over het gebied, waar Satan niets doen kan, het hemelsche namelijk. Jezus weigert hun het geëischte teeken; eerst in zijne opstanding, zegt hij, wordt hun zulk een gegeven. Zij hebben er trouwens geen noodig, wijl er teekenen te over zijn, die den Messiaanschen dag aankondigen; wilden zij slechts de teekenen der tijden zóó onderscheiden, als zij zulks het aanschijn der wolken doen, zij zouden geen teeken meer vragen, Matth. 16:1—4. Daarop verlaat hij hen, en vaart met de zijnen naar den oostelijken oever der zee. Onderweg waarschuwt hij dezen tegen den zuurdeesem der Farizeën, en bestraft hij hen omdat zij zijn woord niet verstaan, Matth. 16:5—12. Na zijne aankomst in het gebied van Filippus geneest hij buiten Bethsaïda-Julias een blinde. Ook tot dezen mensch daalt hij af door in zijne oogen te spuwen, en ze met zijne vingeren aan te raken. Na hem het gezicht hergeven te hebben, verbiedt hij hem er ruchtbaarheid aan te geven, ongetwijfeld omdat hij zich de rust, die hij zocht, niet ontnomen wilde zien, Mark. 8:22—26. De ure toch is gekomen, waarop hij zich en zijne apostelen voorbereiden wil op zijn aanstaanden dood. Hierom zet hij ook terstond zijne reis voort, en gaat naar de vlekken rondom Cesarea Filippi (thans Baneas).

27. **Op weg naar Cesarea Filippi kondigt Jezus zijnen apostelen voor het eerst onomwonden aan, dat hij door de oversten des volks gedood worden zal; meteen voegt hij er echter bij, dat hij**

op den derden dag van zijn sterven weder opstaan zal, Matth. 16:13—28. Zoo openbaart hij hun de verborgenheid, dat de Christus niet dan door lijden zijne heerlijkheid ingaat.

Op weg naar Cesarea Filippi, Mark. 8:27, zondert Jezus zich met de Twaalven af tot het gebed, Luk. 9:18, om hen voor te bereiden tot de ontroerende mededeeling, die hij op het punt staat hun te geven. Teneinde de aankondiging zijns lijdens bij hen in te leiden, begint hij met hen te vragen, hoe de volksmenigte over hem oordeelt. Uit hun antwoord blijkt, dat de schare hem vrij algemeen voor een der voorloopers van den Messias beschouwt. Daarop vraagt Jezus hun waarvoor zij hem houden. Uit aller naam antwoordt Petrus dat hij voor hen de Christus Gods is. Wegens dit geloof spreekt Jezus hem zalig; niet eenig mensch toch, de Vader alleen heeft hem tot kennis van Jezus' Messiasschap gebracht. Is zijn naam Rotsman, zijne belijdenis is de rots, waarop de Christus zijne gemeente bouwen zal, en staande houden tegen alle macht der hel. Nadat alzoo gebleken was, dat de Vader hen met het geheim zijner Messiaansche waardigheid had bekend gemaakt, zet hij Diens werk voort, door hen op de hoogte te brengen van den raad Gods, omtrent den weg, waarin de Messias tot zijne heerlijkheid geleid wordt. Daartoe begint hij met hen scherpelijk te verbieden om aan iemand te zeggen dat hij de Christus is; vooralsnog moet hunne belijdenis tot eigen afgesloten kring beperkt blijven. Dit verbod verklaart zich uit de scherpe tegenspraak, die er bestond tusschen de verwachtingen, welke de belijdenis der apostelen bij de schare opgewekt zou hebben, en de werkelijkheid. Wat toch geschieden moet, wil Jezus niet verzwijgen. Zou de titel van Christus, aan zijnen naam toegevoegd, de schare in den waan brengen, dat hij, eener steeds rijzende zon gelijk, zonder lijden en sterven zijne heerlijkheid ingaan zou, bij de apostelen dreigt hetzelfde gevaar. Daarom is het noodig dat Jezus dit gevaar voorkomt, door hun alles te zeggen; de openbaring, die de Vader hun aangaande zijn Messiasschap gegeven heeft, maakt niet slechts eene aanvulling noodig, maar is ook eene aanwijzing, dat alles moet worden gezegd. Daarom deelt Jezus hun mede, dat de Zoon des menschen veel lijden moet; zal hij tot zijne heerlijkheid komen, dan moet hij eerst door de Ouderlingen, Overpriesters en Schriftgeleerden, dat is, door het Sanhedrin, worden verworpen; hij moet zelfs worden gedood; slechts door eene, ten derde dage plaatsgrijpende opstanding uit de dooden kan hij komen tot zijne heerlijkheid. Hoe noodig deze aankondiging voor de apostelen was, blijkt uit het protest dat Petrus er tegen indient, als hij zegt: Heer! wees u genadig; dit zal u geenszins geschieden. Onmiddellijk na deze profetie van zijn lijden en sterven, doet hij zijnen apostelen gevoelen, dat niemand discipel kan zijn van een Christus, die door lijden zijne heerlijkheid ingaat, of hij moet bereid zijn, om met hem gelijken weg te kiezen. Vanwege het gewicht des woords, dat hij hierover spreken wil, roept hij allen, die zich op dit oogenblik met hem op weg begeven hebben, tot zich, Mark. 8:34, en stelt hij, zich aansluitende aan de gegevens van het oogenblik, den gang naar de heerlijkheid voor onder het beeld eener reize, onder zijn geleide volbracht. Vóór men zich achter hem begeeft zegge men het eigen leven vaarwel; tot reisgoed neme elk zijn kruis;

voorts volge men hem tot in den dood. Dan zal men, aan het einde van zijnen weg, het eeuwige leven vinden; verlies zal hier winst blijken te zijn. Maar wie vóór alles zijn leven behouden wil verliest het gewis.

28. Uit het verheven en geheimzinnig tooneel, dat eene week later op den berg der verheerlijking plaats grijpt, blijkt dat Jezus ten volle gerechtigd is om nu reeds den staat des aardschen, met dien des hemelschen levens te verwisselen; dat hij echter, den goddelijken raad gehoorzaam, tijdelijk 's hemels heerlijkheid prijs geeft, om haar over den doodsweg te herwinnen, dient tot bevestiging van wat hij te voren zijnen apostelen omtrent zijn lijden en zijne opstanding aangekondigd had.

Volgens Lukas, 9:28, klom Jezus, na drie zijner apostelen: Petrus, Johannes en Jakobus, met zich genomen te hebben, op eenen hoogen berg, om er te bidden. De samenhang van het verhaal verbiedt ons om met de overlevering dezen berg voor den Thabor te houden, daar de verheerlijking blijkbaar tijdens de reis naar Cesarea Filippi plaats greep; daarom ligt het voor de hand om aan een der toppen van den zuidelijken Anti-Libanon te denken. Terwijl Jezus bad, werd hij voor de oogen zijner jongeren van gedaante veranderd; zijn aangezicht begon te blinken als de zon, en zijne kleederen werden wit als het licht. Het wijst aan dat de ure gekomen is, waarop hij, zoo hij wilde, de hemelsche heerlijkheid ingaan kon. Om dit wèl te begrijpen houde men in het oog, dat het aardsche leven niet meer is dan de akker, waarop de mensch tot den dag des oogstes rijpen moet; de staat des natuurlijken levens is slechts doorgangspunt in 's menschen geschiedenis. Was de mensch niet gevallen, er zou, als vrucht van voortdurende heiliging des lichaams, een oogenblik in zijn leven gekomen zijn, waarop het verderfelijke onverderfelijkheid, het sterfelijke onsterfelijkheid aangedaan zou hebben, vgl. 1 Cor. 15:53, zoodat hij, in stede van aardsch, hemelsch geworden zou zijn. Thans blijft wel de wet aan hem gehandhaafd, dat hij den aardschen staat met een anderen verwisselen moet; de staat echter, waarin hij overgaat, is die des doods. Maar Jezus' leven was dat eener voortdurende en beproefde heiliging; vandaar ging het met hem steeds opwaarts, tot ten leste de hemel zich opende, om hem als gerijpte vrucht te oogsten. Dit geschiedde op den berg der verheerlijking; daar liep, in de heerlijkheid, met welke hij overkleed werd, zijne geschiedenis op hare natuurlijke slotsom uit. Mozes en Elias verschijnen er hem; zij zijn als boden, die de hemel zond, om hem te zeggen, dat zijne poorten hem wachtten. Meer dan zij daalt neder; de wolk, het teeken der goddelijke tegenwoordigheid, verschijnt, om het heilig drietal in haren blinkenden sluier te hullen. Maar straks verdwijnt de wolk, met Mozes, met Elias, en blijft Jezus achter. Zóó wil hij niet ten hemel varen, wijl God wil, dat hij over den weg des doods zijne heerlijkheid ingaan zal; daarom laat hij de heerlijkheid des hemels voor de verschrikkingen des kruises varen. Niet anders toch dan zóó kan hij ons naar den hemel medenemen; want geeft hij zich over aan de krachten des hemels, om verheerlijkt te worden, in plaats van aan het vuur des toorns, om onze

losprijs te worden, dan zijn wij verloren. En niet alleen, neen, slechts als eersteling zijner gemeente wil hij opwaarts, zóó, dat zijne verheerlijking het beginsel der onze is. Mozes en Elias kondigen hem zijn uitgang te Jeruzalem aan, gelijk hij zelf dezen eene week te voren aan zijne apostelen aangekondigd had; het verandert zijn voornemen niet. Op zulk eene volvaardigheid om het hoogste recht aan het hoogste belang ten offer te brengen, zwijgt de Vader niet; gelijk als bij den doop, liet Hij ook hier Zijne stem hooren: Deze is mijn geliefde Zoon, in welken Ik Mijn welbehagen heb. Dat deze stem niet om Jezus', maar om der apostelen wil geschiedt, blijkt uit haar laatste woord: Hoort hem; kennelijk toch is dit woord tot de jongeren gericht. 't Is een woord voor hen, dat hun gebiedt om nooit met Petrus hunnen Heer tegen te spreken, als hij hun zegt, wat Mozes en Elias gezegd hebben aan hem, namelijk dat hij slechts als een, die uit de dooden opgewekt is, zijnen troon zal beklimmen. Zoo sluit zich het op den berg voorgevallene zeer ongezocht en zeer nauw aan de te voren gegevene lijdensaankondiging aan; zij bevestigt haar. Daarom begrijpen wij ook, waarom de verheerlijking, schoon eigenlijk iets, dat niet tot het aardsch, maar tot het hemelsch gebied behoort, in tegenwoordigheid van de toongevers uit den apostelkring plaats greep; 't was namelijk om hen tot het geloof in het ongelooflijke te bewegen.

29. Hoe noodig het is dat Jezus vooralsnog bij zijne apostelen blijft, blijkt terstond na zijne afdaling van den berg der verheerlijking; vanwege hun ongeloof toch bleken zij onmachtig om een bezetene te genezen. Jezus verricht het werk, dat zij onvervuld hadden gelaten.

Aan den voet van den berg vindt Jezus zijne jongeren, omgeven door eene groote schare, en door eenige Schriftgeleerden tot mikpunt hunner aanvallen gesteld. Zoodra hij te voorschijn komt, loopt de schare welwillend naar hem toe; men kan zien, dat hij haar op dit oogenblik de gewenschte man is. Op zijne vraag aan de Schriftgeleerden: wat twist gij met dezen? neemt een uit de menigte het woord. Hij deelt hem mede, dat hij vruchteloos bij zijne discipelen hulp heeft gezocht voor zijnen eenigen zoon, een ongelukkige maanzieke, die tevens van een duivel bezeten was. Hoe pijnlijk zulk een plotselinge overgang uit de verhevene sfeer, waarin hij zich even te voren had bewogen, in de wereld des ongeloofs, Jezus vallen moest, laat zich niet zeggen; wij begrijpen de klacht, waarin hij zijne smart lucht geeft: O ongeloovig en verkeerd geslacht! hoe lang zal ik nog bij u zijn, hoe lang zal ik u nog verdragen? Op zijne vraag aan den vader hoe lang diens zoon zijne kwaal al gehad had, antwoordt deze, dat dit alreeds van zijne jonkheid af het geval is geweest, en voegt er eene hartverscheurende beschrijving van zijn lijden bij; zoo gij kunt, zegt hij, help ons. Jezus echter vervangt de vraag of hij kan helpen, door de vraag of de vader kan gelooven, en werpt hiermede de verantwoordelijkheid voor den afloop geheel op den vader terug. De vader ontroert bij de gedachte dat het lot zijns zoons thans van hemzelven afhangt, en nog te zeer onder den indruk der zooeven ondervondene teleurstelling, om zich

ten volle van Jezus' macht te overtuigen, barst hij in tranen uit, en roept Jezus' hulp in opdat hij zóó gelooven mag, als hij moet. Heere, zegt hij, ik geloof, kom mijne ongeloovigheid te hulp; dat is: help mijn machteloos hart gelooven. Thans zal blijken dat de twijfelingen, met welke ons geloof te kampen heeft, aan Christus geene oorzaak geven om ons zijne hulp te onthouden, zoo zij ons naar hem uitdrijven, om de genade des geloofs te vragen. Want hij ontfermt zich over den vader en verlost diens zoon, in eens voor altijd, van den boozen geest, die hem zoolang gekweld had.

30. Hierop keert Jezus met zijne Twaalven naar Kapernaum terug, maar als in het verborgene, om den toeloop der scharen af te snijden. Op weg derwaarts kondigt hij hun voor de tweede maal zijnen aanstaanden gewelddadigen dood aan. De Twaalven toonen zich echter ongeschikt en onwillig, om deze voor hen zoo ongewenschte boodschap te verstaan.

Markus deelt ons mede dat de Twaalven ook deze tweede aankondiging des lijdens niet verstonden, hfdst. 9:32; niet licht begrijpt de mensch wat hij niet wil. Ook vroegen zij hunnen Meester om geene nadere opheldering, uit vrees, dat zij iets hooren mochten, wat hun niet aangenaam was. Alras waren zij met geheel andere gedachten vervuld, dan Jezus' woord aanvankelijk in hen opgewekt had. Dat bewijzen de gesprekken, die zij achter Jezus op den weg met elkander voeren; deze toch loopen over de vraag wie hunner wel de meeste zou zijn, zoodat het ons niet bevreemdt te vernemen, dat de onderlinge verstandhouding alras werd verstoord. Thuis gekomen toont Jezus dat er voor hem niets te verbergen viel, daar hij hun vraagt waarover zij onderweg woorden hadden, Mark. 9:33. Op deze vraag durven zij uit schaamte niet antwoorden. Daarop zegt Jezus hun, dat hij de meeste is, die om zijnentwil den minste dient. Hij neemt een kindeke, omvangt het met zijne armen, en stelt het in hun midden, met de veelbeteekenende woorden: „Die dit kindeke ontvangen zal in mijnen naam ontvangt mij, en die mij ontvangt, ontvangt Hem, die mij gezonden heeft." Dit kindeke stelt allen voor, die als weerloos en onervaren, de hulp van sterkeren op den weg naar den hemel behoeven. Wie zich zijner aanneemt, als een, wien Christus ons toezendt, om er het werk zijner liefde aan te doen, zal de waarheid der belofte ondervinden: Ik woon bij den nederige. Christus zal zich zijner aantrekken, door zichzelven aan hem te geven, en, in Christus, ontvangt hij God zelven, met al de schatten Zijner barmhartigheid. Zal men zich echter zoo tot dienaar van den geringsten stellen, dan moet men zelf een kindeke in aanspraaklooze nederigheid gelijk zijn; hieraan herinnert ons Mattheus, door bij deze gelegenheid Jezus' vermaning in te lasschen: wordt den kinderkens gelijk, Matth. 18:2—4. Voorts zet Jezus zijn bevel om zich nederig te houden en de geringsten te dienen, klem bij door te zeggen dat den hoovaardige, die de kleinen, welke in hem gelooven, verderft, vgl. Rom. 14:10, 15, 21, 1 Cor. 8:11, 12, een lot wacht, waarbij verdronken te worden, met een molensteen om den hals, wenschelijk mocht heeten, Matth. 18:6. Men spare dan vol teedere liefde den

zwakke, tegenover zichzelven echter zij men gestreng, Matth. 18 : 8, 9; zóó zelfs, dat men zich ontdoe van zijn recht, als men het slechts ten koste van het belang der zwakken, dat is, in den grond, van zijn eigen eeuwig belang, handhaven kan, vgl. 1 Cor. 8 : 9, 13, Rom. 15 : 1. In de discipelen van Jezus moet de geest van den Meester wonen, die gekomen is om te zoeken en zalig te maken, wat verloren was, Matth. 18 : 10—13; dan, als ook zij zichzelven in middel voor den geringste veranderen, zijn zij den Vader welbehaaglijk, die Zijne hoogste engelen tot dienaren der kleinen stelt, Matth. 18 : 10, 14. Men bekampe dan de hoovaardij, die ons zeggen doet: ben ik mijns broeders hoeder — zoodat wij, in plaats van met hem te rekenen en zijn belang te zoeken, hem overlaten aan zichzelf, en vertreden onder onze voeten. Ook dan als deze ondeugd zich in den vorm van onverzoenlijkheid openbaart; men trachte veeleer den broeder, die tegen ons gezondigd heeft, door liefderijke vermaning te winnen, Matth. 18 : 15—18, en zij zoo vergevensgezind, dat men niet zevenmaal, maar zeventigmaal zevenmaal, dat is altijd, bereid zij zich met hem te verzoenen. Tot aanscherping dezer vermaning gaf Jezus de gelijkenis van den Onbarmhartigen Dienstknecht, Matth. 18 : 24—35. Ook bestrijde men den hoogmoed, als hij als onverdraagzaamheid optreedt. Dit leerde Jezus naar aanleiding van de vraag, welke Johannes bij deze gelegenheid opwierp, Luk. 9 : 49, of hij en zijne medediscipelen goed hadden gehandeld, door aan iemand, die Jezus' naam gebruikte om duivelen uit te werpen, het gebruik van dien naam te verbieden. Jezus' woord: verbiedt het hem niet, want wie tegen ons niet is, die is voor ons — leert ons, dat wij, in plaats van er mede te pralen, dat wij de eenige volgelingen van den meester zijn, ook hen, die ons niet volgen, als bondgenooten moeten erkennen, zoo zij slechts met ons Christus' werken doen.

31. Dat Jezus zelf liever zijn recht liet varen, dan door handhaving er van iemand een aanstoot voor de voeten te leggen, leert eene geschiedenis, welke op denzelfden dag, dat de voorafgaande vermaningen gegeven waren, plaats greep; die namelijk van zijne houding tegenover de inzamelaars der tempelschatting, Matth. 17 : 24—27.

Toen Jezus van zijne reis naar Cesarea Filippi te Kapernaum teruggekeerd was, vroegen de ontvangers der didrachmen aan Petrus, of zijn meester deze niet betalen wilde. Sprake is er van de tempelschatting, die jaarlijks, ten bedrage van twee drachmen (didrachme), of een halven sikkel, van elken Israëliet ingevorderd werd. De inning van deze schatting geschiedde in elke stad en dorp afzonderlijk, en werd er aan eenige ingezetenen opgedragen; volgens den Talmud greep zij plaats tusschen den 15en en 25en van de maand Adar (Maart), op welken laatsten datum de gezamenlijke opbrengst naar Jeruzalem werd gebracht. Nemen wij nu aan dat Jezus het van 12—15 Adar te voren gevierde Purimfeest te Jeruzalem bijwoonde (vgl. Joh. 5 : 1) dan volgt, dat hij, tijdens de schatting te Kapernaum werd geïnd, afwezig was; en naardien hij na zijn terugkeer vele reizen maakte, zoo was er alreeds geruimen tijd na de sluiting van den termijn van inning ver-

loopen, voor er gelegenheid was geweest om zijne schatting in ontvangst te nemen. Daar hij bij zijne terugkomst in Kapernaum haar niet uit eigene beweging bracht, was er aanleiding tot de straks aan Petrus gerichte vraag. Petrus had deze vraag onmiddellijk toestemmend beantwoord: volgens zijne gedachte sprak het vanzelf dat zijn meester deze schuld aan het heiligdom betalen zou, te meer, daar elk dit deed, en zij met zoo groote gestrengheid werd ingevorderd, dat men desnoods zijn kleed te pand geven moest, om de geëischte som machtig te worden. In huis gekomen voorkomt hem Jezus door de vraag: „Wat dunkt u, Simon, de koningen der aarde, van wien nemen zij schatting, van hunne zonen of van vreemden?" „Van de vreemden," antwoordt Petrus. „Zoo zijn dan de zonen vrij," herneemt Jezus. Hij wil er hem mede doen beseffen, dat de Zoon, als een, wiens Vader Heer des tempels is, geene schatting aan dit Huis behoeft te betalen, noch voor zich, noch voor zijn huis, dat is, zijne apostelen. 't Is een wenk voor Petrus om niet meer zoo gedachteloos ja te zeggen, als hij gedaan had. Echter wil Jezus ook hier zijn recht op vrijdom niet laten gelden: de liefde tot den naaste doet hem, gelijk elk ander offer, ook dit offer brengen. Er mocht anders eens ergernis door gegeven, dat is, reden aan ontleend worden om zich van hem af te wenden als van een, die zich om de gewijde inzettingen niet bekommerde. Maar toch wil hij de schatting zoo betalen als een koningszoon dit doet: „ga heen," zegt hij tot Petrus, „naar de zee, werp den angel uit, en den eersten visch, die opkomt, neem, en zijnen mond geopend hebbende, zult gij eenen stater (4 drachmen) vinden; neem dien, en geef dien aan hen voor mij en u."

32. Na zijn terugkeer naar Kapernaum richt Jezus zijn aangezicht om naar Jeruzalem te reizen, Luk. 9:51, waarschijnlijk ter bijwoning van het Loofhuttenfeest; 't was bij deze gelegenheid dat hij, Luk. 10:38—42, het huisgezin van Martha en Maria bezocht.

Jezus nam ditmaal zijn weg door Samaria. Vooraf zond hij boden voor zich uit om zijnen weg te bereiden; wegens het talrijk gezelschap, dat met hem ging, was deze maatregel noodig. In een zeker vlek weigerde men echter hem te ontvangen, omdat zijn aangezicht was als reizende naar Jeruzalem. De beide zonen van Zebedeüs, in toorn ontstoken over de beleediging hunnen meester aangedaan, vragen verlof om evenals Elia vuur van den hemel te laten nederdalen. Jezus echter bestraft hen, wijl zij niet bedenken, dat zij, als dienaren van een meester, die niet gekomen is om zielen te verderven, maar om zielen te behouden, met den geest der verdraagzaamheid vervuld moeten zijn. Daarop gingen zij naar een ander vlek. Onderweg wilde zich iemand bij Jezus aansluiten; Heere, zeide hij, ik zal u volgen waar gij ook henengaat. Maar Jezus waarschuwt hem tegen een overhaasten stap; evenals hij dit later de schare deed, in de gelijkenissen van den Torenbouwer, die geen toren bouwde vóór hij de kosten, en van een Koning, die geen krijg verklaarde, vóór hij kansen berekend had, Luk. 14:25—35, waarschuwt hij hem, om wel te bedenken wat hij doet. Daartoe ver-

wijst hij hem naar de levenswijs, waaraan hij zelf onderworpen was, sinds hij Kapernaum als vaste woonplaats opgegeven had, om het zwervend leven van een reizend profeet te leiden, Luk. 8 : 1, en zegt: de vossen hebben holen, de vogelen hebben nesten, maar de Zoon des menschen heeft niet waar hij het hoofd nederlegge, Luk. 9 : 57, 58. Wie hem volgt, moet zoo hoogen prijs op zijn bijzijn stellen, dat hij niet voor een oogenblik slechts, maar op den duur, alles er voor missen en uitstaan wil; beter zich op een afstand van Jezus te houden, dan hem straks door teruggang te onteeren. Een weinig later roept Jezus, uit eigene beweging, een ander, om hem te volgen als helper in de prediking van het Evangelie des koninkrijks. Als deze hem verlof vraagt, om eerst zijnen vader te mogen begraven, weigert Jezus hem zijn verzoek; laat de dooden, zegt hij, hunne dooden begraven, maar gij, ga henen, verkondig het koninkrijk Gods. Het begraven der dooden late deze man over aan hen, die niets beters te doen hebben, wijl zij dood zijn voor het Godsrijk; hij, die tot evangelist in het koninkrijk der hemelen wordt geroepen, moet van meet af toonen, dat de dienst van dit rijk gewichtiger is dan eenig werk, zelfs dan het werk der liefde, door het kind aan den dooden vader verricht. Jezus brengt hier slechts op de dienaren des koninkrijks een beginsel van toepassing, dat de Wet reeds voor lang uitgesproken, en voor den hoogepriester en Nazireeër van kracht verklaard had, Lev. 21 : 11, Num. 6 : 7, en waarlijk, hij heeft er recht toe, daar het koninkrijk der hemelen van geene geringere beteekenis is, dan de wettische dienst. Houdt men hierbij in het oog, dat de deelneming aan eene begrafenis geene geringe stoornis in het leven van den prediker des Evangelies verwekte, daar zij hem zeven dagen lang onrein worden deed, Num. 19 : 14, dan begrijpt men ten volle, dat Jezus' eisch ten hoogste billijk was. Eindelijk biedt zich opnieuw iemand aan om Jezus te volgen; één verzoek slechts heeft hij, namelijk, dat hem vergund worde om eerst afscheid van zijne huisgenooten te nemen, Luk. 9 : 61, 62. Jezus echter antwoordt hem, dat niemand, die zijne hand aan den ploeg slaat, en ziet naar wat achter is, bekwaam is tot het koninkrijk Gods. Zulk een ploeger kan geene rechte voren trekken; welnu, evenzeer is hij voor den dienst in het Evangelie ongeschikt, die zijn hart, in plaats van bij zijn werk, bij zijn huis heeft; men late zijn hart toch niet achter bij wat men om zijns werks wil vaarwel moet zeggen. Wie niet van alles los is, kan aan Jezus' werk geen deel nemen; zijn koninkrijk eischt dienaren, die er zich onverdeeld aan toewijden.

33. Jezus stelt intusschen zeventig zijner discipelen tot evangelisten aan; 't is een teeken dat hij zijn werk in Galilea zoo spoedig mogelijk ten einde wil brengen, wijl de dagen naderen, waarop de profetie des lijdens aan hem vervuld worden zal, Luk. 10 : 1—24.

Het zuidelijk gedeelte van Galilea was nog niet plaats voor plaats door Jezus bearbeid. De tijd des stervens naderde; Jezus echter wilde Galilea niet verlaten voor hij er overal het Evangelie des koninkrijks gebracht had. Met het oog er op, dat hij, wegens den korten tijd, die hem op aarde nog restte, niet lang in de plaatsen, die hij nog bezoeken wilde, vertoeven kon, zond hij zeventig jongeren voor zijn

aangezicht heen, om in alle vlekken van Galilea alvast zijn werk te doen, door er het Evangelie te prediken en de kranken te genezen. Dat Jezus hen twee aan twee uitzendt, geschiedt in aansluiting aan den regel der Wet, dat in den mond van twee getuigen alle woord bestaan zal; hij zelf zal ten overvloede, als derde getuige, hun getuigenis ten volle bevestigen, daar hij na hen komt. Als lammeren zendt hij hen in het midden der wolven, met geen ander wapen, dan hun woord en hunne liefde; andere wapenen behoeven zij niet, andere wapenen zouden hen zelven slechts wonden. Leeftocht noch lijftocht moeten zij medenemen; de knecht is tijdens zijnen dienst uitsluitend voor rekening van zijnen heer. Ook moeten zij zich niet ophouden met de gebruikelijke omslachtige beleefdheidsbetuigingen op weg; hun haast, die hun verbiedt stil te staan om te groeten, geve elk den indruk, dat de boodschap, die zij hebben te verrichten, van het hoogste gewicht is. Komen zij ergens in eene stad, dan moeten zij hun werk daar ter plaatse beginnen, waar de maatschappij begint, namelijk bij het huis; van het huisgezin uit wordt de wereld overwonnen. Aan elk huis moeten zij den vredegroet huns konings brengen. Is daar een zoon des vredes, een, die met zijnen koning in vrede leven wil, en dit toont, door zijne gezanten welwillend te ontvangen, dan blijft hun vrede op hem; keert hun groet echter onbeantwoord tot hen weder, dan blijft dit huis buiten den rijksvrede. Zijn zij in eenig huis ingegaan, dan moeten zij zich als lid der familie beschouwen, door hun onderhoud aan dit huis over te laten; want als zij, door van huis tot huis te trekken, zich aanstelden als bedelden zij om brood, dan zouden zij hun Evangelie oneer aandoen; gaf het niet den schijn, als wogen de schatten, die zij brengen, tegen de kosten van hun onderhoud niet op? Verwerpt hen eenige stad, dat zij er openlijk alle gemeenschap mede afbreken; zoo niet, dan moeten zij er alle kranken gezond maken, om hare bewoners alvast te laten deelen in de zegeningen van het komend Godsrijk, waarin niemand meer zeggen zal: ik ben ziek. Blijken zal het in den dag des gerichts, dat allen, die hen gehoord hebben, Christus hebben gehoord, en in dezen God zelven; wie hen verwerpt, hij heeft het den Zoon en den Vader gedaan. Na hun dezen last te hebben gegeven, roept Jezus aan de Galileesche steden, waarin zijne meeste krachten geschied waren, het wee toe, zeggende, dat het Tyrus en Sidon, ja Sodom in den dag des oordeels verdragelijker zal zijn dan haar, vgl. Matth. 10:13—15. Straks keeren de zeventigen verrukt van blijdschap tot hem terug; hunne zending was boven verwachting geslaagd. „Heere," zoo zeggen zij, „zelfs de duivelen zijn ons onderworpen in uwen naam!" Verder nog dan zij ziet Jezus; zagen zij de duivelen wijken, hij zag hun hoofd den Satan vallen; als een bliksem viel hij uit den hemel. Door het licht toch, dat Jezus met zijne discipelen op aarde ontsteekt, wordt aan Satan zijne oppermacht over de wereld ontnomen; want slechts daar heeft hij macht, waar de zon nog niet is opgegaan. Plaats moet hij maken voor de gemeente, die hem door het woord en den Geest der waarheid overwon. Ten teeken er van dat de zijnen den Satan hebben overwonnen, geeft Jezus hun macht om op alles, wat hem als zinnebeeld of wapentuig dient, den voet te zetten; op slang en schorpioen mogen zij treden; bovendien stelt hij henzelven tegenover al deze schadelijke machten des vijands onkwetsbaar.

Niet hierover echter moeten zij zich verheugen, dat zij nu zoo machtig zijn; Satan hebbe zijne hoogste vreugde aan het machtig zijn, niet zij. Dat zij van hem zich onderscheiden, door het hoogst te schatten, wat hij in zijnen dorst naar macht gering geacht heeft, te weten, het bemind zijn door God. Wat baatte het hun trouwens al zweefden hunne namen op aller lippen, zoo zij tevergeefs in het boek des levens werden gezocht? Met hemelschen wellust staart Jezus hen intusschen aan; en terwijl hij zijne oogen van hen afwendt, en ze opwaarts naar den hemel richt, prijst hij den Vader, wijl Deze naar den raad Zijns welbehagens, hen met voorbijgang van Israëls wijzen en verstandigen met het licht der waarheid begiftigd heeft. 't Is zoo, tegenover Israëls Schriftgeleerden zijn zij kinderkens in onwetendheid; maar door hen juist te verkiezen, om de verborgenheden des koninkrijks te kennen, en het licht te ontsteken, dat aan den hellenacht op aarde een einde maakt, heeft God gezorgd voor Zijne eigene eer. Geen vleesch toch kan thans voor Zijn aangezicht roemen, nu de grootste wending in de geschiedenis van Israël, ja van het heelal zelfs, door de geringste werktuigen tot stand is gebracht; integendeel moet thans alle vleesch Hem prijzen, die het grootste door het geringste uitwerken kon.

34. Jezus' aankondiging, dat hij door de Oversten des volks verworpen worden zou, wordt steeds kennelijker door de vijandschap der Farizeeuwsche partij bevestigd. Ook in Galilea verwisselt deze partij hare teruggetrokkene met eene bepaald vijandige en aanvallende houding, evenals dit, tijdens de Feesten, in Judea het geval werd. Vooral wordt er strijd tegen Jezus gevoerd wegens zijne geestelijk-vrije opvatting van het Sabbatsgebod.

Uitgaande van de meening, dat de verordeningen omtrent de Sabbatsviering, welke de Schriftgeleerden op hunne wijze uit het Sabbatsgebod hadden afgeleid, welgegrond waren en elks geweten bonden, beschuldigden de Farizeën Jezus zijdelings of rechtstreeks van Sabbatsschennis, als zij zagen, dat hij zich aan hunne bepalingen omtrent den Sabbat niet onderwierp. Natuurlijk lag het op hunnen weg om twistgesprekken met hem te openen over elke bijzondere verordening, door de Schriftgeleerden omtrent den Sabbat gegeven; Jezus echter wilde hierop niet ingaan. Zulke twistgesprekken hoorden op hun, niet op zijn gebied te huis; waartoe zouden zij trouwens leiden dan tot eindelooze haarkloverijen? Daarom sneed Jezus hun den pas er toe af, door het verschil omtrent de viering van den Sabbat, dat zich tusschen hem en het Farizeïsme openbaarde, tot zijn uitgangspunt te volgen, en tot verschil van beginsel te herleiden. Dat deed hij door te zeggen, dat zij met opzicht tot het Sabbatsgebod van eene valsche opvatting uitgingen, van deze namelijk, dat de mensch om den Sabbat gemaakt zou zijn; het tegengestelde toch is waar, de Sabbat is er om den mensch, te weten, om diens lichamelijke en geestelijke belangen bevorderlijk te zijn, Mark. 2 : 27. Uit dit beginsel leidt hij als gevolgtrekking af, dat de rust van den Sabbat opgeofferd mag worden, ja, sterker nog, opgeofferd moet worden, als 's menschen welbegrepen belang zulks eischt. Teneinde te toonen, dat de Schrift zelve niet anders oordeelt dan hij,

beroept hij zich, bij gelegenheid dat de Farizeën zijne discipelen van Sabbatsschennis beschuldigden, wijl zij, toen hun hongerde, het Farizeeuwsche Sabbatsgebod ten spijt, aren geplukt en met de handen gewreven hadden, allereerst op het voorbeeld van David, Matth. 12 : 1—8. David toch nam voor zich en de zijnen de toonbrooden, ofschoon slechts de priesters ze eten mochten; hij oordeelde echter, dat het gebod der Wet voor het belang van den Rijksgezalfde moest wijken, wijl hem en de zijnen brood van noode was, wilde hij niet door uitputting Saul in handen vallen. Hij oordeelde juist: de wet is voor het rijk, niet het rijk voor de wet. Zal men het wraken dat hij, die Davids zoon en Davids heer is, gezalfd tot eeuwige koning van het rijk Gods, den zijnen op Sabbat vrijheid laat, om hunnen honger te stillen, terwijl zij ter wille van de belangen zijns rijks in den vreemde op reis zijn? Hierop gaat hij tot nog klemmender bewijsvoering over, door aan te wijzen, dat de Wet zelve het door hem, op Davids voorbeeld toegepast beginsel in zich bevat. Want waar het den Eeredienst van den Tempel geldt, laat zij den Priesters volle ruimte om, ter uitoefening van dezen dienst, dingen te doen, die, gelijk de omslachtige werkzaamheden bij het dagelijksch offer, de ruste des Sabbats niet weinig verstoren. Niemand toch zal beweren, dat zij er schuldig door worden; welnu, dan erkenne men ook, dat het door Jezus uitgesproken beginsel: het rijksbelang staat boven de Sabbatsruste, door de Wet zelve aanvaard wordt. Wisten nu zijne tegenstanders slechts dat hij meer is dan de Tempel, degene namelijk, in wien waarheid wordt, wat deze slechts als type voorstelt, zij zouden begrijpen dat hij meer dan de Sabbat is, te weten des Sabbats heer, voor wiens belang de ruste des Sabbats wijken moet, wijl dit belang dat van God en Israël zelven is. Als de Farizeën hem later, bij gelegenheid dat hij op Sabbat kranken geneest, weder van heiligschennis beschuldigen, verdedigt hij zich opnieuw met een beroep op het beginsel, dat de mensch meer dan de Sabbat is. Op hunne vraag, naar aanleiding van de aanwezigheid eens mans, wiens hand verlamd was, tot hem gericht, of het geoorloofd is om op den Sabbat iemand te genezen, Matth. 12 : 10, antwoordt hij, dat men zich op dezen dag ontfermen zal over een schaap, als het in de gracht gevallen is, door het er uit te heffen; is dan de mensch minder dan een schaap, dat men hem een geheelen Sabbat lang in zijn lijden zal laten, om de ruste van den dag niet te verstoren? En de daad bij het woord voegende, geneest hij voor aller oog in de Synagoge den armen man. Soortgelijke bewijsvoering bezigt hij Luk. 13 : 11, nadat de Overste der Synagoge hem kwalijk genomen had, dat hij op den Sabbat, nog wel in de Synagoge, eene vrouw genezen had, die achttien jaren lang zóó verkromd was geweest, dat zij zich volstrekt niet had kunnen oprichten. „Gij geveinsde," zegt Jezus, „maakt niet een iegelijk van u op den Sabbat zijnen os of ezel van de kribbe los, en leidt hem heen om hem te laten drinken? Moest dan deze vrouw, die nog wel eene dochter Abrahams is, niet op den dag des Sabbats losgemaakt worden van dezen band, waarmede Satan haar achttien jaar lang gebonden had?" Dat hij de Farizeën tevens voor aller oog beschaamde, werkte niet weinig mede, om hunnen afkeer van zijn persoon tot helschen haat te doen stijgen, en zoo de ontknooping van het bloedig tooneel te verhaasten.

35. Ontzagen zich de Farizeeën niet om hem de tafel tot een strik te maken, Jezus toont dat hij zich in hun net niet vangen laat; integendeel blijkt, gelijk steeds, ook hier, aan den maaltijd van den Farizeër, Luk. 14, dat allen beschaamd worden, die hem tot schande pogen te maken.

Op eenen Sabbat is Jezus bij een overste der Farizeën ter maaltijd. Vanzins om hem iets te laten doen, weswegens zij hem van Sabbatsschennis konden beschuldigen, brengen zij een waterzuchtig mensch tot hem. Ten volle met hunne bedoelingen bekend, neemt Jezus zich voor om hen den pas af te snijden tot het maken van aanmerking op het werk, dat hij vanzins is aan dezen lijder te verrichten. Daartoe begint hij met hen als leeraars te erkennen; want hij vraagt hun, voor hij iets doet, of het ook geoorloofd is iemand op een Sabbat gezond te maken. Hierop zwegen allen stil. Welnu, waar de leermeesters niet verbieden, staat den leerlingen het handelen vrij; Jezus neemt dan ook den lijder, geneest hem, en laat hem van zich gaan. Daarop geeft hij zelf hun het antwoord op zijne vraag van zooeven; de leerling is in een leermeester veranderd. Of juister gezegd, de leerling brengt het antwoord, dat de leermeesters onbewust door hun voorbeeld reeds gegeven hadden. Zij toch zien er geen bezwaar in om op den Sabbat hun os of ezel uit den waterput te redden, zoodat zij, op deze lijn voortgaande, er ook geen bezwaar in kunnen zien, om iemand op den Sabbat van de waterzucht te genezen. Een mensch is toch zeker niet minder dan een dier? Er volgt thans eene doodelijke stilte; men zou niet denken dat hier een maaltijd gehouden werd. De stilte geeft Jezus opnieuw het woord; hij neemt het, en maakt van het gezag, dat het zoo pas verricht wonder hem bijgezet heeft, gebruik door alles te zeggen wat hem op het hart ligt. Een paar goede raadgevingen slechts wil hij geven, eene voor de gasten, en eene voor den gastheer, beiden op de omstandigheden van het oogenblik gepast. De gasten beijverden zich straks in het oogloopend om de hoogste plaatsen aan tafel meester te worden; dat moest men niet doen. Zoo toch snijdt men zich de kans af van door den gastheer verhoogd te worden, en dat niet alleen, maar men loopt ook gevaar om verzocht te worden voor een waardiger plaats te maken. In eigen belang zij men dan wat nederiger. De gevolgtrekking lag voor de hand; is nederigheid aan een aardsch gastmaal noodig, meer nog is zij het aan het Messiaansche feestmaal. Daar moet men ieder der gasten, al ware hij ook een tollenaar, uitnemender achten dan zichzelven, en, op de laagste plaats gezeten, rustig afwachten of het oordeel van den gastheer over ons soms gunstiger dan het eigene uitvalle. Dan blijft de kans voor eene eervolle onderscheiding over; anders echter wacht ons zeker schande. Dit voor de gasten; maar wat nu voor den gastheer? Zie, al de gasten, die hij genood heeft, zullen hem straks vergelding bewijzen. Immers heeft hij slechts vrienden en magen genood, en van zijne geburen alleen de rijken. Daardoor is straks, als zijne gasten zijne gastheeren geworden zijn, al zijn loon weg; de rekening is vereffend, en er is niets meer te vergelden. Beter ware het zoo hij armen aan zijn feest noodigde, gasten, die hem niet weerom verzoeken kunnen. Dan zou de God der armen hem ver-

gelding kunnen doen in den dag der opstanding, door hem aan hun hemelsch feestmaal te noodigen. Een ieder zoeke dus, meer dan thans, zijn eigen belang. Zoo verhief Jezus zich ongezocht van den aardschen maaltijd tot het hemelsche bruiloftsmaal, alwaar slechts de ootmoed geëerd en slechts de liefde genood wordt. Het vooruitzicht er van ontlokt aan een der gasten een blijden kreet. Jezus echter blijft dezelfde. Hij weet te goed hoe ver hun hart van hunnen mond is. Wat hij voorziet, spreekt hij uit; dan is ieder der aanzittenden ten minste gewaarschuwd. Reeds is het Messiaansche feestmaal toebereid; maar waar zijn de genooden? Het feestuur sloeg al, maar de gasten blijven terug, schoon de dienstknecht hun herinnert, dat de gastheer op hen wacht. Men wil de eerste zijn, en — daar geldt de regel, dat ieder de laagste plaats zoeken moet; men wil slechts met rijken aanzitten, en — de armsten zijn daar genoodigd. Toch komt men voor de ware reden niet uit; men wil de schijn behouden, alsof men gaarne wilde, maar niet kon. Men heeft een akker gekocht, dien men bezien, ossen gekocht, die men eerst beproeven moet; of men heeft eene vrouw getrouwd. Zoo zijn zij vol ijver naar de eerste plaats van den feestdisch van een Farizeër, maar onwillig om deel te nemen aan het feestmaal van den Messias. Maar de hemelsche gastheer wordt door hunne weigering niet in verlegenheid gebracht. Hij toch is den Farizeër niet gelijk. Hij wil wel met tollenaren en zondaren aanzitten. Daarom beveelt Hij Zijnen knechten om al wat ellendig is van de straten en wijken der stad binnen te brengen; en blijkt straks, dat er, ook na hunne binnenkomst, nog plaats over is, Hij gebiedt hun, dat zij nu ook de zondaren zullen noodigen, zelfs de misdadigers achter de struiken en heggen van den weg, en zoo deze, over zoo vreemde uitnoodiging verwonderd, achten dat hun een strik werd gespannen, dan moeten zij ze dwingen om binnen te gaan. Want het huis moet vol worden! De weigering der Farizeën maakt slechts voor de armen en zondaren plaats. Niet licht heeft zijn gastheer hem weder genood; maar hij zelf stond als overwinnaar op van den disch.

36. De vijandschap der Farizeën bereikt haar toppunt in hunne lastering, dat Jezus de duivelen slechts met behulp van den Overste der duivelen uitwerpt. Zij zelven snijden er alle hoop op hunne behoudenis door af, en toonen er zich rijp door voor het zwaarste gericht, Matth. 12:22—45.

Jezus verlost een blinden en stommen bezetene; sommigen der Farizeën lasteren in hunne harten den Geest, door welken Jezus dit wonder verricht, Matth. 12:28, door zijne kracht aan Beëlzebub toe te schrijven. Durft men, uit vrees voor de schare, die door dat wonder in de hoogste geestdrift geraakt was, zijne lastering nog niet openlijk uitspreken, geheel zwijgen kan men niet; men eischt een teeken uit den hemel als het eenige, dat afdoende bewijskracht bezit. Alvorens Jezus het uitgesproken verzoek om een teeken beantwoordt, toont hij dat hij zijne vijanden kent, door de onuitgesprokene lastering hunner harten tot schande te maken. Ongerijmd heet hij deze aantijging; immers gaat de lastering, als zou hij de duivelen door hunnen Overste

uitwerpen, van de onzinnige onderstelling uit, dat Satan een veldoverste gelijk zou zijn, die zijne eigene soldaten uit hunne stellingen verdrijft. Hoe toch zou zijn rijk dan kunnen bestaan? Hierop beschuldigt hij zijne tegenstanders van partijdigheid, door te zeggen dat zij met twee maten meten, naardien zij allen lof aan hunne eigene discipelen toebrengen, als deze de duivelen bannen, hem daarentegen lasteren, als hij ze uitwerpt. Hierna neemt hij het rechtstreeks voor zijn wonder op, en stelt de goddelijkheid er van in het licht, door het met de genezingen, door de duivelbezweerders verricht, te vergelijken. Hij wijst op de gemakkelijkheid, waarmede hij de duivelen uitwerpt; immers spreekt hij slechts, en zij vlieden weg. Blijkt hieruit niet duidelijk, dat de goddelijke kracht tot zijne beschikking staat, zoodat hij het werktuig Gods is, waardoor Deze, ten teeken dat Zijn koninkrijk gekomen is, de macht des Satans te niet doet? Hoe geheel anders gaan de duivelbezweerders te werk! Wat al omslag, wat al inspanning! Zij zijn gelijk aan krijgers, die met groote moeite, tijdens den slag, aan den vijand een enkelen zijner soldaten ontrooven; die moeite juist wijst aan, dat zij hemzelven niet overwonnen hebben. Maar dat Jezus in 's vijands burcht zoo vrij te werk gaat als in zijn eigen huis, en er op zijn gemak diens roof terugneemt, wijst kennelijk aan, dat hij den Satan zelven meester geworden is. Vandaar dat hunne genezingen uit een oogpunt van „duurzaamheid" met de zijne niet te vergelijken zijn. Ook zij drijven duivelen uit, maar laten ze op vrije voeten, machteloos om hen naar den afgrond te bannen. Straks keert de onreine geest, des zwervens moede, weer naar het huis terug, waaruit de duivelbezweerder hem verdreven had, en om herhaling van het gebeurde te voorkomen, neemt hij zeven geesten met zich, sterker dan hij, zoodat het laatste van den mensch, in wien hij terugvaart, erger wordt dan het eerste. Wie alzoo duivelen uitwerpt, maar niet in Jezus' naam, werkt Jezus tegen, en Satan in de hand; hij verstrooit in plaats van te vergaderen. Maar Jezus drijft den duivel niet slechts weg, hij maakt zijn terugkeer voor altijd onmogelijk. Nu wordt Jezus op zijne beurt aanvaller; hij verwijt zijnen lasteraars, dat zij zelven des Satans bondgenooten zijn, wijl zij als dezen den Geest honen, door welken hij zijne wonderen doet. Daarom zal Satans lot hun lot zijn; hunne zonde wordt evenmin vergeven als de zijne. En het is niet noodig, dat Jezus hen oordeelt: hunne eigene zonen, de duivelbezweerders, zullen hunne rechters zijn, hun vragende waarom zij den Christus hebben gelasterd wegens schitterender werken, dan zij in hen hebben geprezen. Zoo kampte Jezus tegen zijne vijanden. Het bevreemdt ons niet, dat zulk een pleidooi aan zekere vrouw een kreet ontlokte: zalig is de buik, die u heeft gedragen, en de borst, die u heeft gezoogd! Luk. 11 : 27. Na afloop van zijn pleidooi zegt Jezus tot de schare, dat hij niet voldoen wil aan den eisch om een teeken uit den hemel. Hij wil wel teekenen doen, om het ongeloof van hen, die gelooven willen, te hulp te komen, maar niet om het moedwillig ongeloof in het geloof der duivelen te veranderen. Een teeken uit den hemel zal hun wel gegeven worden, maar eerst nadat zij hem hebben gedood; zijne opstanding zal dat teeken zijn. Uit Mark. 3 : 31—35 blijkt, dat de lastering der Farizeeën ver om zich heen gegrepen had; Jezus' broeders toch, van zijne moeder vergezeld, kwamen op het gerucht er van, dat hij

van den duivel bezeten zou zijn, op hem af, om hem aan zijn werk te onttrekken en met zich naar huis te nemen; hij echter kende geen broeder of moeder, behalve hen, die den wil zijns Vaders deden, zeide hij.

37. Ook Jezus' ijver om tollenaren en zondaren te redden, maakte hem tot voorwerp van den haat der Farizeën; hij zelf verantwoordt zich over zijne liefde tot het verlorene, in de drie gelijkenissen, die ons in Lukas 15 bewaard zijn.

„Deze ontvangt de zondaars en eet met hen," zoo murmureerden de Farizeën, toen zij zagen dat al de tollenaars en zondaars tot Jezus naderden, om hem te hooren. Jezus beschaamt hen, door te zeggen dat de engelen juichen over wat hen morren doet. In twee gelijkenissen, die van het verloren schaap en die van den verloren penning, laat Jezus zien, wat stoffe van vreugde de bekeering van een enkelen zondaar aan den hemel geeft. Geen herder kan vroolijker zijn over het verloren schaap, dat hij wedervond, geene vrouw blijder over den verloren penning, dien zij van onder het stof te voorschijn haalde, dan de engelen Gods over de bekeering van gindschen tollenaar of zondaar, als hij tot God zich wendt met het: wees mij zondaar genadig! op de lippen, vgl. de gelijkenis van den Farizeër en den tollenaar, Luk. 18:9—13. Wie zouden gelijk hebben: de engelen des hemels, die met blijdschap Jezus' werk aan Israëls verlorenen gadeslaan, of de morrende Farizeën, die er zich over vergrammen, als Jezus het verlorene zoekt tot hij het wedervindt. In de gelijkenis welke Jezus onmiddellijk op deze beide volgen laat, die van den verloren zoon, klimt hij nog hooger op, en leert ons, dat God zelf, even goed als Zijne engelen, Israëls verlorenen met blijdschap ontvangt, als zij berouwvol tot Hem wederkeeren. Hiermede heeft Jezus zich genoegzaam verantwoord; of mag de Zoon het voorbeeld des Vaders niet volgen? Hij gelijkt op God; zijne tegenstanders daarentegen vonden hun beeld geschetst in den oudsten zoon der gelijkenis, die geen deel wil nemen aan de vreugde, welke zijns broeders terugkeer in het vaderlijk huis verwekt, en zoo zich in gevaar brengt, om er voor altijd buiten te blijven.

38. Steeds krachtiger treedt Jezus tegen de Farizeën en Schriftgeleerden op; aan den maaltijd ten huize van een zijner tegenstanders doet hij hen, om zoo te spreken, in zijn „wee u, gij Farizeën en gij Schriftgeleerden," openlijk den krijg aan, Luk. 11:37—54.

Een der Farizeën noodigt hem, ongetwijfeld met arglistige bedoelingen, bij zich aan een maaltijd, waar vele partijgenooten eveneens genoodigd zijn. Allen, behalve Jezus, wasschen, vóór de maaltijd begint, hunne handen, opdat niets onreins tegelijk met de spijzen den mond binnenga. Een der gasten geeft er zijne verwondering over te kennen, dat Jezus zich de handen niet gewasschen heeft. Jezus verdedigt zich niet; in plaats er van treedt hij onmiddellijk als aanvaller op. Rein zijn uwe drinkbekers en schotels, zegt hij, maar vuil is uw hart, van roof en boosheid vol. Zou God er mede tevreden zijn dat wel het buitenste, maar niet het binnenste

van den mensch rein was? Onmogelijk; want Hij heeft zoowel het binnenste als het buitenste gemaakt; den ganschen mensch wil Hij rein. Men vervulle het hart met liefde, en toone dit door den arme te geven, wat zich in den schotel bevindt, dan zal alles rein zijn, terwijl nu slechts het minste rein is. Het blijkt echter kennelijk dat men zulks niet wil. Het gebod der rechtvaardigheid en der barmhartigheid valt te zwaar; men wil liever deugden doen, waarbij men de oude zondaar kan blijven, en toch lof bij de menschen verkrijgen, zooals het vertienen der geoogste moeskruiden. Daarom kan Jezus hen slechts een wee toeroepen, hoe gaarne hij ook anders zou willen. Maar hoe zal hij zoeter woorden spreken tot menschen, die gelijk zijn aan zorgvuldig bedekte graven, waarover men wandelt, zonder het te weten? Nadat Jezus zoo tot de Farizeën gesproken had, voegde hem een der Schriftgeleerden toe, dat hij, door zulk eene taal, niet slechts de Farizeën, maar heel den achtbaren stand der Schriftgeleerden smaadheid aangedaan had. De man oordeelde juist; in den discipel was de leermeester aangetast. In plaats van er zijne woorden om in te trekken, voegt Jezus er nog meerdere aan toe. Hij begint met de Schriftgeleerden te verwijten dat zij nog erger dan hunne leerlingen zijn; deze toch doen nog wat zij hun opleggen, maar zij zelven raken de lasten, waarmede zij anderen beladen, zelfs met het uiterste hunner vingeren niet aan. Ook hen roept hij derhalve het wee toe, met heel het geslacht, welks leiders zij zijn. Wee hunner, er is een bloed, dat van hen afgeëischt zal worden, 't is het bloed van alle heiligen, die van den beginne der wereld af gedood zijn, van dat van Abel af, tot dat van Zacharia toe! Door woord en daad toch toonen zij, dat zij beide naar het vleesch en naar den geest kinderen zijn van vaderen, wier handen zich met het bloed der profeten hebben bevlekt; daarom zullen zij den vloek hunner vaderen ook erven. Wel zendt God ze thans profeten en apostelen, ja, den Zoon zelven; maar waarom? 't Is opdat dit geslacht aan zich de mate van Israëls zonde vol make, en zoo den weg bane voor het gericht, dat voor de deur staat; de wraak toch wil niet langer wachten en heeft dit geslacht voor zich opgeëischt. Nadat Jezus deze dingen zoo gesproken had, begonnen de Farizeën en Schriftgeleerden hard op hem aan te dringen, om hem over vele dingen te doen spreken, in de hoop, dat hij zich eenig woord ontvallen liet, waaruit eene beschuldiging bij het gerecht tegen hem kon worden opgemaakt.

39. Gedreven door het besef, dat zijn tijd voorts kort is, zet Jezus zijn werk met kracht voort; het is als haast hij zich om aan zijne discipelen alles te zeggen, wat hun te weten noodig is; vertroosting en vermaning wisselen elkander af in de woorden, die hij tegen den afloop van zijne Galileesche werkzaamheid tot hen spreekt.

Uit de vijandige houding, welke de leidslieden des volks tegenover Jezus aannamen, laat zich afleiden, dat straks zijnen discipelen niet veel gunstigs wacht. Met het oog hierop vermaant hij hen om toch voor niets te vreezen. Zullen zij voor de vijanden beangst zijn? Zij hebben er geene redenen toe. Gesteld zelfs, dat het den vijand toege-

laten ware hen te dooden, hij zou slechts het lichaam kunnen dooden, maar de ziel onaangetast moeten laten, Luk. 12 : 4. Maar bovendien, zoolang de tijd duurt, die hun gegeven is, om hun getuigenis te volbrengen, kan geen vijand iets tegen hen doen: zij bevinden zich onder de bijzondere bescherming Gods, zóó zelfs, dat al de haren huns hoofds geteld zijn, Luk. 12 : 6, 7. Hun woord zal, alle tegenwerking ten spijt, toch de wereld vervullen, Luk. 12 : 3. Daarbij wacht hun voor het lijden, aan den dienst van hunnen heer verbonden, een heerlijk loon, beide in deze, Luk. 18 : 28—30, en in de toekomende wereld, Luk. 12 : 8. Ook beve geen discipel, met het oog op zijne eigene ongeschiktheid, als de ure komt, waarop hij geroepen wordt, om zich wegens zijne prediking voor geletterden of machtigen te verantwoorden; want de Heilige Geest zelf zal hem leeren wat hij in deze oogenblikken spreken moet, Luk. 12 : 11, 12. Hiervoor slechts zorge de discipel, dat er innerlijk tusschen hem en den vijand niets gemeens zij; hij wachtte zich voor den zuurdeesem der Farizeën, te weten voor de geveinsdheid, Luk. 12 : 1. In de rede, gehouden naar aanleiding van den mensch, die hem in een twist tusschen zich en zijnen broeder tot scheidsrechter aanstellen wilde, Luk. 12 : 13—35, waarschuwt Jezus zijne discipelen tegen eene bezorgdheid van anderen aard, deze namelijk, dat hun vroeg of laat iets, wat tot onderhoud des levens noodig is, mocht ontbreken. Verre van hen het streven om zich door het verzamelen van aardsche schatten tegen den kwaden dag te waarborgen. Vooreerst toch ware het dwaas, zoo iets te doen, wijl geen overvloed het leven zelf waarborgt, vs. 15—21; daarna mocht het onnoodig heeten, wijl hun hemelsche Vader de zorg voor hun onderhoud op Zich nam, vs. 22—31. Aan menschen wien het koninkrijk weggelegd is, betaamt het niet om, evenals de heidenen, vol angstige zorg naar geld en goed te jagen; ja, een schat moeten zij zoeken, maar een, die in den onverderfelijken hemel bewaard, en daar verkregen wordt, door de goederen dezer wereld in offers der barmhartigheid om te zetten, vs. 3, 32—34. Hoe gevaarlijk daarentegen de rijkdom is, liet hij hun zien in het voorbeeld van den rijken jongeling, Luk. 18 : 18—24, die den voet reeds op den drempel des koninkrijks gezet had, en toch terugkeerde, omdat hij van zijne schatten niet scheiden kon. Dat zijne discipelen het koninkrijk alleen zoeken; dan zoeken de aardsche dingen hen. Naardien alles, wat hun van noode is, hun op het gebed gegeven zal worden, wekt Jezus zijne discipelen op, om te bidden zonder op te houden. In het „Onze Vader" geeft hij hun, Luk. 11 : 1—4, een voorbeeld des gebeds, waaruit blijkt, dat de begeerte om de heiliging van Gods Naam, om de komst van Zijn koninkrijk, en om de volbrenging van Zijnen wil, in hunne gebeden en mitsdien in hunne harten, den boventoon hebben moet. Tevens zegt het hun dat alles wat hun van noode is, door hen mag gevraagd, en aan hen geschonken zal worden, door een God, die hun Vader is; dat zij er dan om bidden, eerst om het dagelijksch brood, en dan om de vervulling van hunne beide groote behoeften, die aan vergeving, en die aan verlossing. Om hun hiertoe moed te geven zegt hij hun, in gelijkenis en in belofte, Luk. 11 : 5—13, dat het volstandig gebed nooit onverhoord tot den bidder wederkeeren zal.

40. Inzonderheid treedt Jezus waarschuwend op tegen den Fa-

rizeeuwschen geest van zelfverheffing en liefdeloosheid, als tegen iets dat onvereenigbaar is met den ingang in zijn koninkrijk; krachtig wekt hij bovendien zijne discipelen op om tegenover God geene verdienste te laten gelden, en vermaant hij allen, om behoudenis te zoeken van den toekomenden toorn.

In de gelijkenis van den Farizeër en den tollenaar, Luk. 18 : 10—14, laat Jezus zien, hoe de mensch, die zich verhoogt, vernederd wordt, hij daarentegen, die zich vernedert, verhoogd. De Farizeër vergelijkt zich bij den tollenaar, en ziet, hij dankt God, omdat hij beter is dan deze, even rijk aan goede werken als de zondaren het aan kwade werken zijn. Maar de tollenaar is te beschaamd om de oogen naar den hemel op te heffen; slaande op zijne borst keurt hij zich des doods waardig; met bekentenis zijner zonde en belijdenis van schuld, roept hij Gods genade over zich in. En God keert de orde, die de Farizeër gesteld had, om; zet deze zich hoog boven den tollenaar, God plaatst den tollenaar hoog boven hem; want Hij laat den tollenaar gerechtvaardigd uit den tempel afgaan naar zijn huis. De Farizeër daarentegen kreeg even weinig als hij gevraagd had, dat is niets; en wist hij, wat schuld voor zijne rekening bleef, hij zou bidden, dat hij mocht zijn gelijk dezen tollenaar. Bij eene andere gelegenheid, Luk. 10 : 25—37, bestrijdt Jezus den geest van liefdeloosheid, die zich achter schoolsche spitsvondigheden tracht te verbergen. Want als zeker Schriftgeleerde, ofschoon overtuigd, dat de Wet hem gebiedt om den naaste gelijk zichzelven te beminnen, zijne liefdeloosheid tegenover zijn geweten poogt te rechtvaardigen, met te zeggen dat nog uitgemaakt moest worden, wie iemands naaste was, vangt Jezus hem in zijn eigen woord. Hij verhaalt hem van een Priester en een Leviet, die een armen, half vermoorden man hulpeloos aan den weg lieten liggen; een Samaritaan echter zag hem, en ontfermde zich zijner. Op de vraag, wie des ongelukkigen naaste geweest is, kan de Schriftgeleerde slechts antwoorden, dat 's mans helper dit is geweest. Door zijn „ga heen en doe desgelijks," wil Jezus hem leeren, dat hij van elk, die zijne hulp noodig heeft, zich als de naaste te beschouwen heeft, al mochten Priester en Leviet ook anders oordeelen, en dat hij, wel verre van het bij deze beschouwing te laten, haar ook in praktijk brengen moet. Opzettelijk keert hij de vraag: wie is mijn naaste? om in de vraag: wiens naaste ben ik? omdat de mensch zijne verplichting tegenover zijnen evenmensch veel levendiger beseft als hij zich diens naast verwante gevoelt, dan wanneer hij dezen als zijn naast verwante aanmerkt. Elders, Luk. 17 : 7—10, waarschuwt hij zijne discipelen tegen den Farizeeuwschen waan, als konden zij tegenover hunnen Heer verdienste hebben. Dezen waan tast hij bij den wortel aan, door te zeggen, dat zij zich niet beschouwen moeten als vrije arbeiders, die eene overeenkomst met hunnen heer gesloten hebben, om tegen een bepaald loon een bepaald werk te verrichten; stonden zij toch in zulk eene verhouding tot hunnen meester, er zou wel degelijk van verdienste sprake kunnen zijn. Zij echter zijn gekochte knechten; wat zal zoo een verdienen? Zij kunnen niet verdienen, wijl zij zich, naar het recht des eigendoms, tot den dood toe aan hunnen heer schuldig zijn, en in den dienst, dien zij bewijzen,

slechts eene schuld betalen. Allen waarschuwt hij, Luk. 13 : 1—9, om uit de omstandigheid dat zij in onderscheiding van anderen bewaard worden tegen doodelijke onheilen, de slotsom te trekken, dat zij beter dan dezen zijn, en mitsdien voor geen nakend gericht hebben te vreezen. Dit doet hij naar aanleiding eener boodschap, die men hem brengt van Galileërs, wier bloed Pilatus met hunne offeranden gemengd had. Rondweg toch zegt hij dat hunne straffeloosheid zich niet uit hunne gerechtigheid, maar uit Gods lankmoedigheid verklaart. Was God niets dan Rechter, allen zou het gaan gelijk deze Galileërs, of ook, gelijk gindsche Jeruzalemmers, op wie de toren van Siloam viel. Maar omdat God vóór alles Souverein is, degene die naar Zijn welbehagen er over beschikt, wanneer hij een enkele als Rechter zal straffen, blijft er ruimte over voor een betoon van lankmoedigheid jegens den reeds strafwaardigen zondaar; en ziet, in dat betoon mag Israël thans deelen, opdat het zich bekeeren zou. Daarom is het lot der Galileërs en der Jeruzalemmers heel Israël een voorteeken van het gericht, dat het zeker treffen zal, zoo het den tijd der genade niet bekent, dien God het, gelijk de wijngaardenier den onvruchtbaren vijgeboom het jaar van uitstel, zoo lankmoediglijk heeft verleend. Brengt het volk in dien tijd geene vruchten voort, zijn vonnis is gereed: het zal als de Galileërs bij zijne altaren worden neergehouwen, en onder de steenen van Jeruzalems paleizen worden verplet.

41. In de gelijkenis van den voorzichtigen rentmeester, Luk. 16 : 1—13, geeft Jezus zijnen discipelen een wenk, om zich uit de aardsche goederen een schat in den hemel te vergaderen; in haar tegenhanger, de gelijkenis van den rijken man, Luk. 16 : 19—31, laat hij zien wat er wordt van den mensch, die het voorbeeld des rentmeesters niet navolgt.

Beide gelijkenissen bevatten eene waarschuwing tegen het streven der Farizeën om zich schatten op aarde te verzamelen. De eerste vertoont ons in den onrechtvaardigen rentmeester het beeld van den natuurlijken mensch, doortrokken als hij is van den waan, dat hem toebehoort, wat hij bezit, zoodat hij er mede doen kan wat hij wil. Vergeten, dat hij slechts Gods rentmeester is, onthoudt hij, door alles voor zich te gebruiken, Gode diens wettig eigendom. Daarom wordt hij, evenals de rentmeester der gelijkenis, uit zijn post ontzet; straks scheidt hem de dood van al zijne goederen. Voor Jezus' discipel echter staat de weg open om zich te waarborgen tegen het gevaar om straks van alles naakt en bloot onder den hemel te staan; hij doe slechts in eigen kring wat de rentmeester in zijnen kring deed. Deze toch maakte gebruik van den korten tijd, die er tusschen zijne dagvaarding en zijne afzetting verliep, door zijne pachters ten koste van zijns heeren goed te verrijken, en wierf ze er zich tot vrienden door, die hem straks in hunne woningen zouden opnemen. Alzoo winne zich de discipel uit den aardschen, hem niet meer toekomenden schat, vrienden uit Gods arme kinderen; hij kan er zeker van zijn dat hun Vader er zijne bedachtzaamheid evenzeer om prijzen zal, als de heer der gelijkenis dit de voorzichtigheid des rentmeesters deed. Dan zullen deze hem in

hunne hemelsche tenten ontvangen, als hij straks uit zijne aardsche tente verdreven zal zijn. En God zelf, die de aardsche goederen bij wijze van proef nog een tijdlang onder zijne berusting liet, om te zien, of hij er zijne winste mede wist te doen, door er zijn wezenlijk belang mede uit te werken, zal hem in plaats der aardsche goederen, van welke men op zijn best slechts rentmeester is, de eeuwige goederen geven, die werkelijk in het bezit overgaan van hen, die ze ontvangen. Terwijl Jezus alzoo sprak, gevoelden de Farizeën zeer wel dat deze gelijkenis zijdelings tegen hen was gericht, lieden als zij waren, die slechts leefden om zich schatten te vergaderen op aarde, zonder ooit iets te doen, om zich schatten te verwerven in de hemelen. Daarom beschimpten zij Jezus' armoede; 't is als willen zij zeggen, dat het gemakkelijk is om zoo over het geld te spreken als men zelf niets heeft. Jezus beantwoordt hunnen hoon met hoogst ernstige woorden, Luk. 16 : 15—18. Hij beschrijft hen als lieden, die voor aller oog met hunne gerechtigheid pronken; maar hierom juist zijn zij verfoeilijk in Gods oog. Alras zal God hunne eere dan ook van hen nemen. Zoolang de Wet heerschappij voerde en de Profetie onvervuld was, bleef er ruimte over voor de Farizeën om door uiterlijke gerechtigheid groot bij het volk te worden; maar een andere tijd staat voor de deur. Met Johannes den Dooper is eene nieuwe eeuw aangebroken, waarin geene waarde meer gehecht wordt aan de munt, die thans haren bezitter in de openbare meening voor rijk in gerechtigheid doorgaan doet. Reeds nu worden zij van hunne discipelen verlaten; ginds aan de grenzen van het Messiaansche koninkrijk, waar men slechts geëerd wordt als men liefheeft, verdringen de scharen elkander al. En de Farizeër lastere niet door te zeggen, dat in Jezus' rijk de wetteloosheid tot wet wordt verheven, wijl er met de Farizeeuwsche inzettingen niet gerekend wordt. Er heerscht veeleer vrij wat strengere opvatting van Gods wil dan bij hen. Eén voorbeeld slechts: in dat rijk is geene vrijheid, gelijk in de kringen der Farizeën, om zijne vrouw ter wille eener andere te verlaten, of de verlatene als vrouw tot zich te nemen; dat heet er overspel! vgl. Matth. 19 : 3—11. Maar willen de Farizeën weten wat hun lot zal zijn, als zij de waarschuwing verachten, hun in de gelijkenis van den voorzichtigen rentmeester gegeven, eene tweede gelijkenis zal het hun zeggen. 't Is die van den rijken man, kennelijk een der hunnen, die, als zij, slechts voor zich leefde, alsof hij met zijn goed doen kon wat zijn vleesch wilde. Zelf in pracht en overdaad levende, dacht hij niet eens aan den armen, kranken Lazarus, die dag aan dag aan de poort van zijn paleis neergelegd werd, om het medelijden der voorbijgangers op te wekken. De arme man begeerde niet veel; met de kruimkens, die van 's rijken tafel vielen, ware hij meer dan tevreden geweest; toch gaf de rijke man hem niets. Eindelijk haalden de Engelen Lazarus weg, en legden hem in Abrahams schoot neder. Ten laatste stierf de rijke man ook; en ach! nu bleek het hoe dwaas hij was geweest door nooit er mede te rekenen, dat hij van zijn rentmeesterschap ontzet worden zou. Want nu ontbrak hem alles; alleen zijne begeerte had hij medegenomen, en deze, van alles wat haar verzadigen kon verstoken, was tot eene vlam geworden, die hem verteerde. Van verre ziet hij Lazarus in Abrahams schoot, vgl. Luk. 13 vs. 23—30; terstond wil hij dat Abraham Lazarus zende, om het

uiterste van zijnen vinger in het water te doopen, en zijne tong te verkoelen, wijl hij van dorst verteert. Men ziet het, Lazarus blijft in zijne schatting steeds de knecht, die hem moet dienen. In de eeuwigheid echter worden wel diensten vergolden, maar geene diensten bewezen; en te vergelden heeft Lazarus hem niets. De rijke man heeft zijn deel gehad, en er Lazarus niets van mede gegeven, 't is dan billijk, dat Lazarus thans zijn deel ontvange, en hem zelven niets meer gegeven wordt. Hier moet de rijke man in berusten; gaarne wilde hij echter dit eene nog: Abraham zende Lazarus naar de aarde om 's rijken broeders te waarschuwen. Maar ook dit kan niet; waartoe zou het noodig zijn, en wat zou het baten? 's Rijken broeders hebben Mozes en de Profeten, wie deze niet hoort, zou zich zelfs door een opgewekte uit de dooden niet laten gezeggen.

42. Allengskens nadert de tijd, waarop Jezus Galilea voor goed verlaten zal. De Farizeeën pogen de ure van zijn vertrek vruchteloos te verhaasten, Luk. 13:31—33. Rustig zet hij, steeds in zuidelijke richting, zijne reize voort, om haar straks, tegelijk met zijn leven, in Jeruzalem te eindigen. Eindelijk verlaat hij Galilea; een korten tijd wordt Perea zijn arbeidsveld. Zijn laatste werk was een werk der barmhartigheid aan tien melaatschen verricht, Luk. 17:11—19. Dat slechts een enkele der genezenen, nog wel een Samaritaan, hem dank en Gode eere toebracht, diende ten voorbeeld van wat de toekomst te verwachten gaf.

Jezus trok steeds voorwaarts in de richting naar Jeruzalem; overal vertoefde hij slechts kort. Echter ging het den Farizeeën nog te langzaam; zij veinsden zich zijne vrienden te zijn, en gaven hem den raad om Galilea te verlaten, wijl Herodes hem dooden wilde. Jezus echter kende hunne gedachten. Zij wilden dat Jezus het land verliet, waar men hem niet dooden kon, zonder het volk tegen zich te verbitteren. Daartoe hadden ze zich met Herodes verbonden, om hem schrik aan te jagen; want ook Herodes wenschte van harte, dat Jezus zijne staten verliet, wijl hij zijnerzijds zich ongerust maakte over de beweging, welke Jezus' optreden onder zijne onderdanen verwekte. Jezus toont dat hij ten volle op de hoogte van beider samenwerking is, door de Farizeeën naar den koning te zenden met de boodschap, dat hij niet voor hem behoeft te vreezen; hij drijft slechts eenige duivelen uit zijne landen, en heelt er eenige kranken, dat is het al; een Messias, van het soort dat koningen vreezen doet, is hij niet. Daarbij kan hij hem de geruststellende verzekering geven, dat zelfs dit onschuldig werk weldra een einde zal nemen; heden nog, morgen nog, en dan is zijne taak in Galilea volbracht. Maar den tijd, dien de Vader hem nog liet, ontneemt hem geen koning; ongestoord zal hij zijne reis door Galilea volbrengen. Een koning echter moest zulk een sluwen omweg niet maken om zich van een gevreesden onderzaat te ontslaan; een leeuw moet hij zijn, geen vos. En wat zijne handlangers, de Farizeeën, betreft, ook zij kunnen gerust zijn; er is geen gevaar, dat hij in Galilea gedood worden zal; want het gebeurt niet dat een profeet gedood wordt

buiten Jeruzalem; daar slechts, niet hier, dreigt hem gevaar. Jeruzalem heeft het voorrecht van den eersten steen op Gods profeten te werpen, en het zal wel zorgen, dat zijne prooi het niet ontsnapt. En in den geest naar Jeruzalem verplaatst, spreekt hij de hartroerende klacht voor aller ooren uit: Jeruzalem, Jeruzalem, gij die de profeten doodt en steenigt, die tot u gezonden zijn, hoe menigmaal heb ik uwe kinderen willen bijeenvergaderen gelijk eene hen hare kiekens onder de vleugelen vergadert, en gij hebt niet gewild! Het verdrijft zijn eigen Verlosser, den eenigen, die het van Rome's adelaren en Gods gericht redden kan. Daarom zal het van zijnen Messias verlaten worden, en het zal hem niet wederzien voor het aan het einde der dagen zijne wederkomst met den Hozannakreet uitlokken zal. Rustig zet Jezus zijne verschijning reize voort, leerend en heelend, tot hij ten laatste, kort vóór zijnen overgang naar Perea, aan de westzijde van den Jordaan, bij de Samaritaansche grens, den arbeid zijner liefde aan Galilea met de gelijktijdige genezing van tien melaatschen besluit. Ongenezen zond hij ze, op hun noodgeroep, naar den priester, om zich rein te laten verklaren; op den weg week hunne krankheid van hen. Toen kon een hunner niet verder gaan; hij keerde terug om Jezus te danken en God groot te maken. De anderen bleven weg. En die eene was een Samaritaan! Hier teekende zich de toekomst; het ondankbaar Israël zou hem den rug toekeeren, en een dankend Heidendom, aanbiddend aan zijne voeten neergezonken, de naaste vrucht zijner verschijning zijn.

DERTIENDE AFDEELING.

JEZUS' LAATSTE VERBLIJF IN JERUZALEM.

1. Na Galilea voor goed verlaten te hebben, bleef Jezus voorloopig in Perea, Joh. 10:40; de vijandschap der Oversten toch liet een voortdurend verblijf in Jeruzalem niet toe.

Zeer waarschijnlijk was het omstreeks den tijd van zijn vertrek uit Galilea, dat Jezus in December het Tempelfeest te Jeruzalem bijwoonde. Dan alleen kon dit bezoek een jaar te voren plaats gehad hebben, als men aanneemt, dat de tijd zijner openbare werkzaamheid in plaats van twee, drie jaren geduurd heeft. Volgens het Evangelie van Johannes echter, in tijdrekenkundig opzicht het nauwkeurigst der vier, kan de duur van Jezus' werk niet hooger dan twee jaren bepaald worden. Johannes meldt, hfdst. 2:12, een Pascha, kort na Jezus' doop, een tweede, hfdst. 6:4, tijdens zijn verblijf in Galilea, en eindelijk, hfdst. 13:1, het Pascha, waarop Jezus in het graf lag; alzoo stelt hij twee volle jaren voor den tijd van Jezus' openbare werkzaamheid. Zij, die dezen tijd nog een jaar verlengen, doen dit in de meening, dat het Joh. 5:1 vermelde feest eveneens een Paaschfeest was; dan toch moet tusschen Joh. 5:47 en Joh. 6:1 een geheel jaar ingevoegd worden. Het laat zich echter niet denken, dat Johannes het grootste der Israëlietische feesten, bloot als „een" feest vermelden zou, temeer, daar hij het anders steeds met zijnen gewonen naam van Paschen vermeldt; daarbij wijst de term „feest der Joden" niet onduidelijk op een feest, dat gelijk het hier bedoelde Purimfeest, niet van goddelijke, maar van Joodsche herkomst was. Ook is het al te vreemd, dat Johannes van het jaar, dat tusschen hfdst. 5:47 en hfdst. 6:1 inligt, niets verhaald zou hebben. Aangenomen dan dat Jezus twee jaren lang gearbeid heeft, dan valt zijn vertrek uit Galilea tegen het einde van het jaar, dat op het jaar zijns optredens volgde, en zijn sterfjaar vooraf ging. Van Galilea's grenzen of mogelijk van Perea uit, bracht hij Jeruzalem een kort bezoek tijdens het Tempelfeest; kort hierop, bij de opwekking van Lazarus, is hij weer in Judea; eindelijk verlaat hij, even voor Paschen, Perea voor goed, om te Jeruzalem den doop des lijdens te ondergaan.

2. Het wonder dat Jezus, in de opwekking van Lazarus, als onder de muren van Jeruzalem verricht, zet de kroon op alle voorafgaande wonderen, en dient, als hoogste openbaring zijner heerlijkheid, tot een afdoende bevestiging van het woord, dat hij omtrent zichzelven gesproken heeft; te dezen opzichte beoogt het om een einde te maken aan het hinken op twee gedachten, en

beiden, geloof en ongeloof, tot hunne slotsom en openbaring te brengen.

Kennelijk blijkt dat God de dingen voorwaarts stuwt; de ure der ontknooping toch is nabij. Een werk geeft hij Zijnen Zoon te doen, dat meer dan een der reeds verrichtte, Diens heerlijkheid openbaar maken zal; 't is dat der opwekking van Lazarus, Joh. 11:4; na dit werk moet men den Christus aanbidden of kruisigen. Opzettelijk wordt alles zoo door God gestierd, dat de opwekking van Lazarus eene geheel afgesnedene zaak schijnt, opdat zij te kennelijker een Goddelijk werk blijke te zijn. Of is het niet opmerkelijk dat Lazarus ongeveer op hetzelfde oogenblik sterft, dat Jezus het bericht van zijne krankheid ontvangt? Lazarus moest sterven, opdat de heerlijkheid van Christus geopenbaard worden zou in zijne opwekking uit de dooden. Maar dat niet alleen. Minstens een dag moest er verloopen eer Jezus, ook al verliet hij terstond Bethabara, de plaats waar Johannes weleer doopte, Joh. 10:40, te Bethanië, de plaats waar Lazarus gestorven was, aankomen kon. Lazarus moest alzoo bij Jezus' aankomst reeds begraven zijn; 't was omdat God wilde dat hij niet van bed of lijkbaar opgewekt, maar uit het graf zelf te voorschijn geroepen zou worden. Zelfs dat was niet genoeg; tot meerdere openbaring van Christus' heerlijkheid moest ook zijne macht over de verderving blijken; Lazarus moest alreeds aan de ontbinding overgegeven zijn, als Jezus komen zou om hem op te wekken. Daarom wachtte God nog twee dagen, eer Hij Jezus het teeken van vertrek gaf, zoodat er niet minder dan vier dagen verliepen, eer Jezus bij het graf van Maria's en Martha's broeder kon zijn. Jezus, zich bewust dat de Vader hem dat werk te doen geeft, opdat het ineens voor altijd aan Jeruzalem, ja, aan geheel het volk blijke, dat hij Zijn Zoon is, Israëls Heer, laat dan ook, vóór en tijdens hij het verricht, met opzet uitkomen, dat zijne heerlijkheid, die in den grond de heerlijkheid van God zelven is, er zich in openbaart. Hij verklaart het wonder uit zijn persoon; hij zegt toch dat hij de opstanding en het leven is, Joh. 11:25; waarlijk zoo heeft nooit profeet of apostel gesproken, in het oogenblik dat zij dooden opwekten, gelijk hij. Ook aan het graf laat hij uitkomen dat hij degene is, wien de Vader alles geeft, wat hij van Hem vraagt, zelfs het grootste aller werken, de opwekking van reeds riekende dooden, opdat de schare merke wie hij is, Joh. 11:41, 42, en in hem geloove. En als Lazarus, op zijn: „herwaarts, kom uit," in zijn graf herleeft, en in zijne doeken gewonden, voor aller aangezicht oprijst, kan Jeruzalem niet langer zeggen, dat zijn Messias zich niet ten volle te herkennen gegeven heeft.

3. Juist deze hoogste openbaring van Jezus' heerlijkheid doet de vijandschap der Oversten tot haar hoogste punt stijgen; het prikkelt het Sanhedrin om zijne weifelende houding te laten varen, en tot doortastende maatregelen over te gaan. Men beseft dat men hem met het leven de zege laten zou.

Velen uit de aanschouwers gelooven in Jezus; maar aan den anderen

kant wekt juist de machtige uitwerking van dit ongeëvenaard wonder bij de aanwezige vijanden de vrees op, dat er straks nog meerderen gelooven zullen. IJlings gaan zij naar Jeruzalem om aan Priester en Farizeër het gebeurde te berichten. En ziet, Priester en Farizeër spannen ditmaal saam, en stellen het Sanhedrin voor de vraag, of men Jezus, na dit feit, nog langer kan laten begaan. Doet hij geene teekenen, die weldra heel het volk achter hem brengen, en zal dit geene beweging uitlokken, die de Romeinen nopen zal om Israëls naam uit te wisschen onder de volken? De vrees, men ziet het, voedt den haat; men vraagt niet naar wat recht, maar naar wat nuttig is. Toch durft het Sanhedrin nog slechts vragen; elk verlangt het antwoord, dat hij zelf niet geven durft, al heeft men het gereed, uit den mond van zijn broeder te ontvangen, en ziet, de man is er, die zeggen durft, wat allen denken. Kajafas, de hoogepriester, dient ten bewijs, dat de gewetenlooze steeds over den besluiteloozen zegeviert. Kajafas' woord: „het is nut dat één mensch sterve voor het volk, en het geheele volk niet verloren ga," doet de schaal doorslaan. Van dat oogenblik af staat het besluit om Jezus te dooden vast; slechts omtrent tijd en middelen verkeert men nog in het onzekere. Zoo heeft hetzelfde wonder, dat scharen van menschen in geloovigen omzette, de Volksoversten tot het uiterste punt gedreven, en geprikkeld om van den haat over te gaan tot den moord. Dat God zelf het hierheen stuurde, wijst Johannes ons aan, door, hfdst. 11 : 51, te zeggen, dat de hoogepriester, op wien, gelijk men weet, de verplichting rustte om telken jare het offer voor 's volks zonde aan te wijzen, in dit gewichtig jaar niet uit zichzelf, maar, schoon niet wetende wat hij deed, door profetische ingeving Jezus als het offer aanwees, dat voor het volk geslacht worden zou. Niet de beteekenis toch, die Kajafas zelf aan zijn woord hechtte, maar die, welke de Geest der profetie er aan geeft, is voor ons van gewicht. In Kajafas sprak de oude priesterschap, zonder het te weten, haar laatste woord; zij heft in dat woord zichzelve op, want zij wijst er mede van hare altaren af, en naar Golgotha henen. Zoo vangt Hij, aan Wiens raad men nooit ontkomt, de wijzen in hunne arglistigheid!

4. Wetende, dat hij, als het ware paaschlam, niet dan op het Feest van Paschen sterven mag, ontneemt Jezus het Sanhedrin de gelegenheid om hem vóór den tijd te dooden; hij toch trekt zich met zijne apostelen naar de stad Efraïm terug, Joh. 11 : 54. Tegen Paschen echter gaat hij met zijne jongeren naar Jeruzalem op, onder verwijzing er naar, dat hij thans zijnen voet zet op den eenigen weg, waarover hij zijne heerlijkheid ingaan kan, dien des doods.

De stad Efraïm, waarheen Jezus zich van Bethanië begaf, lag zes uren ten noorden van Jeruzalem, waarschijnlijk daar, waar men thans het dorp Teyibe vindt. Door hare afgezonderde ligging, aan den rand der woestijn, die de bergvlakte van Juda en Benjamin van het Jordaandal en de Roode Zee afscheidde, bood zij Jezus eene welgeschikte schuilplaats aan. Daar hield hij zich verborgen tot het Paaschfeest naderde. Intusschen trokken reeds velen van het volk uit verschillende

deelen des lands naar de heilige stad op, om zich voor het Paaschfeest, door wasschingen des lichaams en verwisseling van kleederen, te reinigen, Joh. 11 : 55, 56. Hunne gesprekken liepen over de vraag of Jezus het ditmaal wagen zou om Jeruzalem te bezoeken, en elk zag in den tempel rond, of hij zijn spoor ook ontdekken kon. Men wist toch, dat het Sanhedrin, na zijn vertrek van Bethanië, een gebod uitgevaardigd had, dat elk, die wist waar hij was, het te kennen zou geven, opdat men hem gevangen nemen kon. Jezus zelf zou weldra aan hunne onzekerheid een einde maken. Hij verliet zijn afgelegen toevluchtsoord om zich over Jericho naar Jeruzalem te begeven. Zijne Twaalven gingen allen met hem, ofschoon hij hun voor zijn vertrek onomwonden zeide, dat hij op dit feest den Heidenen overgeleverd worden, en in alle rechterlijke vormen door hen gedood worden zou, Luk. 18 : 31—33. Door evenals vroeger ook zijne opstanding aan te kondigen, liet hij het licht der vertroosting op den donkeren achtergrond der voorstellingen vallen, die zijne kondgeving bij hen opwekte. Zij verstonden echter ook ditmaal van zijne aankondiging niets, schoon het de derde was, die hij hun gedaan had. Hoewel eerst bij het opbreken naar Jeruzalem verbaasd over huns meesters heldenmoed, en vol zorg over den afloop der gevaarlijke reis, Mark. 10 : 32, troostten zij zich alras met de hoop, dat hun meester zijn strijd met de Oversten thans tot een triumfeerend einde brengen zou. Was hij niet sterker dan de dood? Zijne woorden letterlijk op te vatten kwam hun niet in den zin; zij rekenden het eenvoudig onmogelijk dat de Christus als een misdadiger sterven zou. Zijne woorden golden hun ook thans als eene verborgenheid, die zij niet wisten, en ook niet begeerden te verstaan.

5. Dat Jezus zich te Jericho aan de feestschare aansloot, als ten teeken, dat hij niet in het verborgen, maar in het openbaar, Jeruzalem intrekken wilde, gaf onwillekeurig voedsel aan de hoop der Twaalven, dat hij het Messiaansche rijk weldra openbaar zou doen worden. Het noopt Jezus om door woord en daad deze verwachting tegen te staan, en de stemming zijner jongeren in overeenstemming te brengen met den ernst van het oogenblik.

Hoe zeker de jongeren er op rekenden, dat het koninkrijk weldra opgericht worden zou, blijkt uit het verzoek dat Salome, in naam van hare beide zonen: Johannes en Jakobus, tot Jezus richt, om hun bij zijne aanstaande troonsbeklimming de plaats der eere te geven, Matth. 20 : 20. 't Was dan noodig dat Jezus de stemming der zijnen wijzigde. Dat deed hij op velerlei wijs en telkens weer opnieuw. Den waan, dat hij thans de eerste schrede had gezet op den ladder, die hem van trap tot trap hooger voeren zou, en aan welks opperste einde hij den troon der heerlijkheid zou vinden, bekampt hij door er op te wijzen, dat hij slechts rijzen kan door te dalen. Een bitteren drinkbeker toch moet hij ledigen, en met een bloedigen doop gedoopt worden, vóór hij tot zijne heerlijkheid komen kan. En wat zijne jongeren betreft, die zich in zijne verhooging verheugen, wijl zij eigene verhooging in zich sluit, weten zij wel dat niemand met hem verheerlijkt wordt, die niet eerst

met hem heeft geleden, en dat niemand in zijn rijk anders dan door dienen groot worden kan? Matth. 20:22—28. De geestdriftvolle houding der feestschare, met welke Jezus te Jericho samenkwam, gaf echter weer nieuw voedsel aan den waan der spoedige rijksoprichting. Ook de schare toch meende uit Jezus' kloek en openlijk optreden te mogen besluiten, dat hij thans zijn koninklijk recht tegenover zijne vijanden zou laten gelden; zij begreep niet dat hij zijne Messiaansche waardigheid ditmaal uitkomen liet met de bedoeling, om er den weg tot de bloedige ontknooping zijner historie door te openen. Daaruit verklaart zich dat men den blinden Bartimeus bestrafte, wijl hij met zijn geroep: „Zone Davids, ontferm u mijner!" Jezus op zijnen weg tegenhield; het paste niet dat een bedelaar een koning zou doen stilstaan. Om te toonen dat hij geen koning naar den trant onzer koningen was, bestraft Jezus op zijne beurt de schare, en buigt hij zich helpend tot den bedelaar, en diens even ongelukkigen metgezel neder; 't is als een wenk voor allen dat hij door het dienen van het geringste, niet anders, tot de heerschappij over allen komen zal. Om dezelfde reden neemt hij te Jericho zijnen intrek in het huis van een Overste der Tollenaren, Zacheus, een zondig man, die op den dag van Jezus' komst zelven zich echter van zijne ongerechtigheid bekeerde, en de gelofte aflegde van met zijne schatten onrecht te vergoeden en armoede te lenigen, Luk. 19:1—10. En toen de schare ook hieraan zich ergerde, herinnerde hij haar, dat hij gekomen was, om het verlorene te zoeken, tot hij het gevonden heeft. Elk die oogen had om te zien kon er uit merken, dat hij geene kroon wilde, voor hij, zij het ook ten koste van den losprijs zijns levens, het volk verlost had, waarover hij heerschen zou. Toen het echter na alles bleek, dat de zijnen hunnen waan omtrent de spoedige oprichting des rijks niet loslieten, leerde hij hun in de gelijkenis der tien ponden, Luk. 19:11—27, dat hij, om het hem toegezegde koninkrijk in ontvangst te nemen, eerst ver van hier moest gaan; zij moesten dus niet denken dat zulks in Jeruzalem geschieden zou. Daarbij moeten zij weten dat zijn volk zich tijdens zijn afwezen tegen zijne kroning zal verzetten, vs. 14, en dat hij zijne tegenstanders eerst bij zijne koninklijke wederkomst nederwerpen zal, vs. 27. Intusschen laat hij zijne dienstknechten op aarde achter, opdat zij er zijne belangen waarnemen. Wilde hij nu, dat zij alvast het rijk voor hem wonnen, door zijne vijanden voor hun aangezicht neder te werpen, dan zou hij hen niet tot handelaren, maar tot krijgslieden maken, en hun in plaats van eene kleine som om te woekeren, een scherp zwaard geven om te strijden. Wel willen zij zoo, maar hij zelf wil anders. Hij roept ze, om evenals een kleinhandelaar, in alle stilte en vriendelijkheid de belangen zijns huizes te zoeken, door man voor man in den weg der prediking voor zijn koninkrijk te winnen. Zoo wil hij zijne knechten beproeven, of zij, wegens hunne trouw in het kleine, waardig zijn, om straks bij de oprichting des rijks, met hem over wat groots te heerschen. Dat zij dan nuchteren zijn, en er zich in verheugen, dat het rijk eerst na vele dagen wordt opgericht, wijl zij geen deel zouden hebben aan zijne heerlijkheid, zoo het reeds nu openbaar werd, aangezien niemand er tot den rang van heerscher wordt verheven, die niet eerst, tijdens 's meesters afwezen, zijne trouw als knecht heeft betoond.

6. Te Bethanië, waar Jezus met zijne Twaalven achterblijft, terwijl de schare naar Jeruzalem doortrekt, wordt Jezus alvast door Maria gezalfd, tot eene voorbereiding voor zijne begrafenis, Joh. 12:1—8.

Jezus was den dag na zijne aankomst te Jericho (Vrijdag den 7 Nisan) te Bethanië gekomen. In spijt van het gebod der Jeruzalemsche Oversten, dat elk hem aanbrengen moest, bereidden de Bethaniërs hem een feestmaal, om hem te eeren wegens het wonder, dat hij onlangs in hun midden gedaan had. Dit was een zeer gepast antwoord aan het Sanhedrin; er sprak zich de heldenmoed der liefde in uit. De maaltijd werd gehouden ten huize van Simon, naar zijnen bijnaam te oordeelen, een melaatsche, dien Jezus vroeger genezen had. Elk beijverde zich om Jezus te eeren. Martha, schoon geene huisgenoot, bedient, haren aard getrouw, den geliefden gast; ook Lazarus is tegenwoordig om Christus te eeren enkel door zijne aanwezigheid. Eindelijk wil ook Maria het hare doen; zij heeft den plicht der zalving van den doorluchtigen gast op zich genomen. Eene flesch heeft zij in hare handen, van onvervalschten en allerkostelijksten nardus vol; twaalf oncen van dit reukwerk bevat zij. Daar deze olie verkocht werd in dichtgesloten albasten flesschen, zoo kon men ze niet uitgieten, of men moest eerst den hals van de flesch afbreken. Dat doet Maria dan ook; achter Jezus staande breekt zij de flesch boven zijn hoofd af, en zalft het op de gebruikelijke wijze. In plaats van het water, waarmede men de voeten der gasten wiesch, giet zij alles, wat nog in de flesch overig is, op Jezus' voeten uit, als wil zij er mede zeggen, dat voor hem niets te goed is. Zóó vochtig heeft zij zijne voeten gemaakt, dat zij in de noodzakelijkheid is van ze af te drogen; met hare eigene haren doet zij het, en voert er hare vereering door ten top, wijl de vrouw van haren tijd zich moeilijk dieper vernederen kon, dan door zich met loshangend haar aan anderen te vertoonen. Gelijk geen offer haar te groot is, zoo is geene vernedering haar te diep, waar het Jezus geldt. Ook thans echter prikkelt het edelste tot het laagste. Een is er onder de Twaalven, die ter nauwernood den haat kan bedwingen, die Maria's hulde bij hem wakker heeft gemaakt. Haast verraadt Judas zichzelven: „waartoe," zegt hij, „dezen balsem niet voor 300 denarieën verkocht, en de opbrengst den armen gegeven?" Hoe juist berekent hij de waarde niet! Men herkent er den man in, die in de aardsche dingen thuis is. Zijns ondanks stelt hij er ons door in staat, om te zien, hoe groot een offer Maria bracht; 300 denarieën toch vertegenwoordigen in onze munt eene som van 125 gulden. Houdt men hierbij in het oog, dat volgens Plinius de minste soort nardus 25 denarieën kostte, dan merkt men dat Maria de beste soort genomen heeft, die ook volgens hem omstreeks zooveel kostte, als Judas ze schatte. Zulk een offer gunt Judas Jezus niet; hij kan wel de olie, maar niet den Heer op de juiste waarde schatten. Het spijt hem dat de prijs van den nardus niet in de gemeenschappelijke kas is gestort, wier drager hij is, wijl er hem de gelegenheid door benomen is, om zich ten koste der armen uit haar te verrijken. Judas toch zocht in het Messiaansche koninkrijk het goud; hem was de Messias een middel tot verzadiging des vleesches, meer niet. Als een zuurdeesem werkt zijn woord; ook anderen beginnen over

zoo groote verkwisting te klagen, gewoon als zij zelven zijn, om zich in hun nederigen stand tot het noodigste te beperken. In eens echter brengt Jezus het gemor tot zwijgen, door te gebieden dat men Maria met vrede late, en te zeggen, dat niets onjuister is dan de meening als had zij hare olie nutteloos uitgestort. Weet men dan niet dat hij binnen eenige dagen sterven zal? Welnu, deze vrouw heeft de zalving, waarmede men de dooden pleegt te eeren, alvast aan den levenden toegediend, als wist zij, dat hij spoedig sterven zal. Zoo treflijk een werk heeft zij hier gedaan, dat het overal verkondigd zal worden, waar het Evangelie gepredikt wordt; de reuk harer zalve zal heel de wereld vervullen. Toen zwegen al de discipelen. Ook Judas zweeg; hoe zou hij trouwens zeggen wat in hem omging? Eene vreeselijke gedachte toch schoot als een pijl door zijne ziel; 't was deze: zich schadeloos te stellen voor zijne gekrenkte verwachting, door den Meester zelven te verkoopen aan zijne vijanden!

7. Dat Jezus steeds voortvaart om zijne geschiedenis tot haren afloop te leiden, blijkt uit de omstandigheid, dat hij zijne vroegere terughouding met opzicht tot zijne Messiaansche waardigheid, thans terzijde stelt; als Messias toch trekt hij Jeruzalem binnen. Hierdoor doet hij een laatst beroep op Jeruzalems geweten, dat tot zijne kruisiging leiden moet, bijaldien het niet aan zijne voeten brengt.

Het Sanhedrin wordt verschrikt en verbitterd wegens de hulde, die Jezus, om de opwekking van Lazarus, van de schare der feestgangers ontvangt. Voor velen toch is Bethanië ditmaal aantrekkelijker dan Jeruzalem; zij verlaten met scharen de heilige stad, en trekken naar Bethanië toe, om er Jezus, en vooral om er Lazarus te zien. Het noopt den Raad om in het geheim tot Jezus' dood te besluiten; zoo mogelijk wil men ook Lazarus dooden, om meteen het bewijsstuk van Jezus' heerlijkheid te vernietigen. Onder zulke omstandigheden trok Jezus daags na den Sabbat (Zondag 9 Nisan) van Bethanië naar het drie kwartier uurs verder gelegen Jeruzalem op, omringd van zijne Twaalven en een aantal discipelen uit Galilea. Had hij vroeger slechts zijn Zoonschap op den voorgrond gesteld, en zelfs zijnen discipelen verboden, om te zeggen, dat hij de Messias was, thans is het anders. De tijd is voorbij, waarop hij een titel terughouden moest, die eene volksbeweging achter hem uitlokken zou; zooals Jeruzalem hem in deze week als koning zal zien, loopt het bovendien geen gevaar om in geestdrift des vleesches voor hem te ontvlammen. Niemand loopt er gevaar door dan hij zelf; maar de profetie wil, dat hij als koning zijn Jeruzalem inga, en haar wil is de zijne, al weet hij dat het Sanhedrin er eene reden temeer tot zijnen dood in stellen zal. Daarom zet hij aan alles wat hij op weg van Bethanië naar Jeruzalem doet een koninklijk karakter bij; eene boodschap, zooals Jezus den eigenaar van het veulen laat doen, Mark. 11:2—6, dat hij zijne discipelen voor zich laat halen, geeft slechts een vorst; ook teekent het den koning dat hij een dier kiest, waarop nog niemand ooit heeft gezeten; voorts laat hij toe dat zijne Twaalven hunne kleederen op het veulen werpen en er hunnen meester

opzetten; ook legt hij de talrijke schare der hem vergezellende discipelen het zwijgen niet op, als zij hem den Messiaanschen groet uit den 118en psalm toebrengen, en verhindert hij niet, dat de jubelende menigte hare kleederen onder hem op den weg spreidt en zijn pad met palmtakken bestrooit, al weet hij dat men zulks slechts den koning doet, vgl. 2 Kon. 9:13. Hij laat het toe dat men hem luide als Israëls koning, Luk. 19:38, en Davids zoon begroet, Hersteller van het Koninkrijk van Vader David, Mark. 11:10. Duidelijker kon Jezus niet toonen dat hij als Messias tot zijne rijksstad kwam, om haar voor het laatst uit te noodigen hem als haren wettigen Heer te erkennen. 't Is zoo, hij zit niet op het paard, zinnebeeld van den krijg, maar op een ezelveulen, zinnebeeld van den vrede; want al werd de ezel vóór Davids tijd uitsluitend door voornamen en helden gebruikt, reeds van Salomo's dagen af was hij door het paard vervangen, en diende sedert slechts tot nederige diensten des vredes. Maar daarom zegge Jeruzalem niet dat hij geen koning is; zóó toch slechts als hij zich thans vertoont, beantwoordt hij aan het profetisch beeld, dat Zacharia van hem ontwierp, hfdst. 9:9. Wat heeft hij trouwens noodig om zich door uiterlijk vertoon baan te maken; is het niet genoeg dat hij haast onder Jeruzalems muren den dood overwonnen heeft? Dat Jeruzalem dan buige voor den Vorst, die door Woord en Geest het rijk des vredes opricht, dat aan de vaderen is aangekondigd, en dat de zonen thans geroepen worden te erven.

8. Jeruzalem geraakt bij de nadering van Jezus en diens jubelende gemeente wel in beweging, maar hierbij blijft het ook; het ontvangt zijnen koning niet. Weenende over haar lot gaat Jezus haar binnen. Des avonds keert hij weder naar Bethanië terug; terwijl hij den volgenden morgen met zijne Twaalven naar Jeruzalem teruggaat, vervloekt hij onderweg den onvruchtbaren vijgeboom, zijn geslacht tot een teeken van het gericht, dat Gods rechtvaardigheid er over gebracht had.

Reeds voor de poorten van Jeruzalem ontvangt Jezus het antwoord. De Farizeën verzoeken hem om zijnen jubelenden discipelen het zwijgen op te leggen. Zij vreezen dat de Romeinsche bezetting, ginds in den burcht, denken zal dat er een opstand tegen het keizerlijk gezag uitgebroken is! Maar Jezus voldoet aan hun verzoek niet. Hoe zouden de zijnen zwijgen nu het oogenblik aangebroken is, waarop de profetie wordt vervuld, dat de Messias tot de dochter Sions komen zou? Ook zou het niet helpen al zwegen de discipelen; alsdan toch zouden de steenen zich haasten om in hunne plaats Hosanna te roepen. Intusschen komt de stad in het gezicht; zoodra Jezus haar ziet, begint hij luide te weenen. Er is geen twijfel aan, dat Jeruzalem hem verwerpt; daarom wordt zijne ziel overstelpt door de voorstelling van den jammer, die straks over haar uitgegoten wordt, als de Romein komen zal om haar te omsingelen en te benauwen, en beiden hare steenen en hare kinderen neder te werpen, tot Jeruzalem niet meer gevonden wordt te Jeruzalem! Bij den intocht in de stad geraakt alles in beweging; wie is deze? zoo vraagt men. En op het antwoord der feestgangers: de Pro-

feet van Nazareth in Galilea, — bewaart Jeruzalem een veelbeteekenend zwijgen. Terstond na zijne aankomst begeeft Jezus zich naar het huis zijns Vaders, den Tempel, als een Vorst, die komt onderzoeken, of zijne knechten zijn paleis tot zijne ontvangst in orde hebben gebracht. Maar daar de dag reeds voorbij gaat, vergenoegt hij zich om alles van rondom te bezien, en de schaduwen tot zich te laten spreken. Tegen den avond keert hij naar het stille Bethanië terug, maar om reeds den volgenden (Maandag) morgen zich opnieuw naar den Tempel te begeven, teneinde er te doen, wat hij den vorigen dag nog gelaten had. Op den terugweg naar Jeruzalem hongerde hem; van verre een vijgeboom ontwarende, gaat hij er heen, om te zien of hij er vrucht voor zich aan zou vinden, daar zijne bladeren vijgen schenen aan te kondigen. Om dit te begrijpen, wete men dat vele vijgen, vooral aan oude boomen, tegen het einde van den zomer, als de bladeren afvallen, nog niet rijp zijn; deze vijgen blijven dan den winter over aan den boom hangen, en worden in het voorjaar rijp, deels voor, deels na de ontplooiïng der bladeren; men heet ze wintervijgen. Zulke vijgen zocht Jezus; hij vond ze echter niet. En daar hij aan den boom evenmin de uitspruitsels zag der vier maanden later rijpe vroege vijgen, die zich nog vóór de bladeren aan deze boomen ontwikkelen, maar slechts bladeren vond, zoo was er voldoende reden om dezen boom onvruchtbaar te verklaren. Daarom vervloekte hij den vijgeboom; uit hem geene vrucht meer tot in eeuwigheid. Hij deed het om er het oordeel aan zichtbaar te maken, dat over Israël was uitgestort; ook Israël toch bracht wel bladeren van wettische werken, maar geene vruchten des geloofs voort, wijl het gericht der onvruchtbaarheid er over was gekomen, dat Jesaja reeds aangekondigd had, hfdst. 6 : 9, 10.

9. Bij zijn hernieuwd bezoek aan zijn Huis, vindt hij het versperd, in plaats van gewijd; hij zelf moest het reinigen. Slechts kinderkens begroeten er hem met hosanna's; Priester en Leviet zwijgen. De dienaren des Tempels openen den mond slechts om den heer des huizes te vragen, wat hem recht geeft om zich als machthebbende in het Godshuis te gedragen. Alles kondigt aan dat Jezus door Jeruzalem verworpen is; hij zelf zegt dat het zich te pletter stooten zal aan den steen, dien het verachtelijk wegwierp.

Op Maandagmorgen begeeft Jezus zich reeds vroegtijdig naar den Tempel. Helaas! de heer des huizes moet er zelf het huis des Vaders reinigen; 't is nog evenzeer tot een huis van koophandel verlaagd als twee jaren te voren het geval was. Daarom herhaalt hij wat hij toen had gedaan; hij drijft er uit, wat er niet in behoort. En ware het Huis nu slechts rein! Ach, weldra zal er een nog afschuwelijker handel in worden gedreven, dan er thans uitgebannen wordt; de Priesters zullen er met Judas onderhandelen over den prijs zijns bloeds! Met het oog er op verwijt hij, in aansluiting aan Jer. 7 : 1, den dienaren des Tempels dat zij erger doen dan de kooplieden, die hij wegdrijft; zij toch maken van het Godshuis een moordenaarskuil. Intusschen komen de kinderkens hem vroolijk tegemoet; Hosanna, den Zone Davids!

zoo roepen zij hem tegen; waarlijk zoo er nog hope is, 't is alleen met opzicht tot den nazaat, dat zij gekoesterd worden mag; dat is nog de wet van Israëls historie. Achter hen komen de kreupelen en de blinden des volks, wier ellende Jezus gelegenheid opent, om den Tempel met wonderen der barmhartigheid te vervullen. Men kan het aan alles zien, hier in den Tempel voelt hij zich in zijn eigen huis en weet hij zich meester. De Priesters en Ouderlingen zien het, en kunnen het niet dragen: wie geeft u, zoo vragen zij, bevoegdheid, om hier al deze dingen te doen? Naardien Johannes de Dooper deze vraag reeds voorlang beantwoord had, door allen te bevelen om zich op den naam van Jezus henen te laten doopen, zoo kan Jezus volstaan met op zijne beurt hun te vragen, wat zij oordeelen over den doop, door dezen profeet bediend, of hij uit den hemel of uit de menschen was. Daar zij niet zeggen kunnen: uit den hemel — of zij moeten Jezus ook als Heer des Tempels erkennen, en niet zeggen durven: uit de menschen — wijl zij in dat geval het volk tegen zich zouden krijgen, zoo blijven zij het antwoord schuldig. Jezus zegt hun dat hij zijn antwoord op het hunne zal laten wachten. Onmiddellijk hierop echter wendt hij zich tot het volk, als wilde hij het van zijne leidslieden scheiden, een herder gelijk, die het schaap aangrijpt, om het den wolf te ontscheuren; hij stelt het de gelijkenis van de booze landlieden voor, die den heer des wijngaards geene vrucht opbrachten, maar zijne knechten ledig wegzonden of zelfs wel mishandelden en doodsloegen, tot deze ten laatste zijnen eenigen zoon tot hen zond, om de vrucht des wijngaards van hen te eischen. En wat deden zij? Deze is de erfgenaam, zoo zeiden zij tot elkander; laat ons hem dooden, opdat zijne erfenis onze zij. Hoe treffend schetste Jezus hier den stand der dingen! De Oversten des volks konden het niet dulden, dat Israël aan zijnen Messias toevallen zou, wijl zij liever zelven aan de spits van het volk wilden staan, om te zijnen koste hunne eerzucht en hunnen gouddorst te voeden. 't Is tusschen hem en de Oversten een strijd om den wijngaard Israëls, en ja, het ongehoorde zal geschieden: niet tevreden met den wijngaard nu eeuwen lang, instede van in Gods belang, slechts tot eigen belang te hebben bearbeid, zullen de Oversten des volks den Zoon, den Erfgenaam dooden. Maar dan zullen zij ook zien, dat God den wijngaard aan anderen geven zal; reeds staan in zijne apostelen hunne plaatsvervangers achter hen! Dat zij verre, roepen stemmen om hem heen; maar alras brengt Jezus hen tot zwijgen, door te verwijzen naar Psalm 118:22, alwaar gesproken wordt van den steen, dien God tot gevelsteen verhief, nadat de bouwlieden hem hadden verworpen. Maar zijne verhooging zal hun val zijn. Of zegt Jesaja niet, hfdst. 8:14, 15, dat de Messias een rots des aanstoots is, waartegen zich de beide huizen Israëls te pletter zullen loopen, en een steen der plettering, die allen vermorselen zal, op wier hoofd hij nedervalt?

10. Vrees voor het volk houdt de Oversten nog van geweld terug. Daarom nemen zij list te baat; zij trachten hem in zijne rede te vangen, teneinde hem bij den Stadhouder te kunnen beschuldigen, en toen dit mislukt, wagen zij eene poging om het volk van hem te vervreemden, door hem eene vraag te doen,

waarop men meent dat hij het antwoord schuldig zal blijven. Hierop wordt hij zelf aanvaller, waarschuwt het volk tegen zijne leeraars, en kondigt den Schriftgeleerden het oordeel aan.

Eerst komen de Farizeën, ditmaal in vereeniging met hunne natuurlijke vijanden, de Herodianen, aanhangers van het huis en van de staatkunde van Herodes. Zij trachten hem een onvoorzichtig woord te ontlokken, dat hun gelegenheid geeft om hem als vijand des keizers bij den Procurator aan te klagen; dan toch bereiken zij hun doel, Jezus' dood, zonder zelven iets te doen, dat hen in gevaar brengen zou, van als offer der volkswoede te vallen. Schijnbaar uit belangstelling vragen zij hem, of het hun als vrome Joden wel geoorloofd is, om den keizer schatting te betalen, in de hoop dat hij een ontkennend antwoord geven zal. Ging niet de Wet uit van het beginsel dat niemand in Israël oppergezag had dan God alleen? Ongetwijfeld; maar de munt, die onder het volk als gewoon betaalmiddel geldt, wijst aan, dat God ook aan den César rechten op Israël gegeven heeft, te weten op het gebied des staatkundigen levens; slechts dat van den godsdienst behield Hij voor Zich alleen. Het „God of César", waarvan de vraag uitgaat, beantwoordt alzoo niet aan de ware verhouding; God en César, zoo moet het luiden. Men bezie dan zijne munt, en buige het hoofd voor Gods beschikking, waarop zij wijst; den keizer geve men wat des keizers, en Gode wat Godes is. Dit antwoord doet de poging der Farizeën mislukken. De Sadduceën willen echter beproeven of het hun beter zal gaan. Heeft hunne partij zich tot dusverre op den achtergrond gehouden, thans komt zij mede deelnemen aan den strijd. De Sadduceën doen hem de vraag wie der zeven broeders bij de opstanding de vrouw tot echtgenoot ontvangen zal, die in aansluiting aan de Leviraatswet in dit leven achtereenvolgens aan zeven mannen uitgehuwelijkt was geweest. Deze vraag richten zij tot hem met de booze bedoeling om hem voor de oogen des volks beschaamd te maken, of het volk zijn vertrouwen in zijne wijsheid verliezen mocht, en zich zoover van hem afwenden, dat het Sanhedrin zich zonder schokken van hem meester maken kon. Terstond echter blijkt dat zij zich in hunnen tegenstander vergist hebben. Jezus toch bestrijdt de onderstelling, welke aan hunne vraag ten grondslag ligt, deze namelijk, dat de algemeene opstanding dient om den opgewekte aan de thans heerschende levensorde te hergeven. Het tegendeel toch is waar; de opgewekte rechtvaardigen zijn den engelen gelijk, van welke men weet, dat zij niet ten huwelijk nemen of gegeven worden. Alzoo blijft er geene ruimte over voor eene vraag als de onderhavige. En ten teeken dat hij zeer wel weet, hoe zijne vijanden de hope der opstanding bespottelijk willen maken, ofschoon zij den roem van aan de Wet te gelooven niet willen verliezen, zoo toont Jezus hun aan, dat zij de Wet niet kennen, daar deze zeer duidelijk de opstanding der rechtvaardigen leert. Want als Mozes bij den doornenbosch Jehova God van Abraham, Izak en Jakob heet, zoo onderstelt hij de opstanding, naardien God geen God van niet-levende personen kan wezen: leven en dood toch kunnen niet saamverbonden zijn. De Sadduceën zijn door deze bewijsvoering als met stomheid geslagen; de Farizeën daarentegen verheugen zich over de nederlaag hunner vijanden. Op zijne beurt

richt Jezus tot de Schriftgeleerden eene vraag, niet om hen te beschamen, maar om hen te waarschuwen tegen wat zij vanzins zijn aan hem te doen. Hoe kan David den Messias tegelijk zijn zoon en zijn heer heeten? zoo vraagt hij, wetende dat zij den Messias nog deze week zullen veroordeelen, omdat hij zich Gods Zoon geheeten heeft. Bij eenig nadenken toch moesten zij tot de slotsom komen, dat de Messias wel degelijk Gods Zoon was, wijl David een, die als zijn zoon zijn mindere was, anders onmogelijk zijn heer kon heeten. Nog rest Jezus eene ernstige taak. Hij volbrengt ze door zijne discipelen, ten aanhoore van geheel het volk, tegen de Schriftgeleerden te waarschuwen, in eene in den Tempel gehoudene rede, van welke Lukas ons de hoofdsom mededeelt, hfdst. 20 : 46, 47, terwijl Mattheus, hfdst. 23, vroeger gesprokene woorden bij haar inlascht. Jezus begint met hen als wettige leeraars te erkennen, en gebiedt de schare om hen gehoorzaam te zijn, als zij haar de Mozaïsche wet leeren, Matth. 23 : 2; hoe kennelijk toont hij er door dat het geenszins zijne bedoeling is om hen van hun ambtelijk gezag te berooven! Tegen hunne personen echter waarschuwt hij, wegens den geest, waarin zij hun ambt waarnemen; geveinsden toch heet hij hen, die, om den schijn te geven dat zij zeer vroom zijn, de schare lasten opleggen, meer dan de Wet te dragen gaf, zonder ze echter zelven met den vinger aan te roeren. Zoo veroordeelt Jezus het streven der Farizeën om aan de Wet wetten toe te voegen, enkel door het te verklaren; waarlijk, geene geleerde wederlegging van het Farizeeuwsche stelsel kon zooveel op het volk uitwerken als deze enkele woorden. Daarop waarschuwt Jezus de zijnen om zich verre te houden van het streven, dat aan het Farizeeuwsche drijven ten grondslag ligt, van de zucht namelijk om eer te nemen van menschen. De rabbi-titel worde met den vader-titel van hen afgewezen, Christus alleen is hun Meester, en God alleen is hun Vader. Den Schriftgeleerden, met hunne volgelingen, roept hij ten slotte herhaaldelijk het wee toe; vreeselijk, als het gerommel van een naderend onweder, klonk zijne stem door den Tempel. Van dat oogenblik af was de breuk tusschen hem en zijne vijanden volkomen. De vijand staakte den strijd, wijl zijn wapen machteloos bleek, om hem straks te hervatten, met het wapen, dat nog restte — het geweld.

11. Met het oog er op dat de discipelen zich de oprichting des koninkrijks nabij dachten, waarschuwt Jezus hen, om zich, als hij straks van hen weggegaan is, niet te laten verleiden door wat den schijn geven mocht, als ware zijne wederkomst, en met haar, de wederoprichting aller dingen, een gebeurd of nabijzijnd feit. Eerst toch moet Jeruzalem den Heidenen ter vertreding overgegeven, en het Evangelie des koninkrijks aan de volken gebracht worden; niet dan na afloop van den hiervoor bestemden tijd, mogen verschijnselen, die den indruk eener naderende ontbinding van de bestaande orde opwekken, als voorteekenen van Jezus' wederkomst worden beschouwd. Luk. 21 : 5, 6.

Nedergezeten in de nabijheid van de schatkist, ziet Jezus toe, hoe de rijken er hunne gaven inwerpen. Eene arme weduwe nadert, en

werpt er, met hare twee penningen, al haren leeftocht in. Jezus verklaart dat zij meer dan alle anderen gegeven heeft; deze toch gaven iets van hunnen overvloed, maar zij gaf van haar gebrek alles wat zij had, Luk. 21 : 1—4. Hierop vestigen sommigen zijner discipelen zijne aandacht op de pracht van den Tempel; mogelijk wilden zij er door zeggen, dat het Godshuis toch niet zoo schoon als thans zou zijn, hadden geene rijken het zoo begiftigd. Aan Jezus gaf het aanleiding om hen op het vergankelijke van al deze heerlijkheid te wijzen; van dezen prachtigen Tempel toch zou geen steen op den anderen worden gelaten, Luk. 21 : 5—7. Aan den avond van den dag (Dinsdag) zet hij zich op den Olijfberg neder, om den zijnen het antwoord te geven op hunne vraag, waaraan zij weten konden, dat Jeruzalems verwoesting nabij was, Mark. 13 : 3. Dit antwoord geeft hij hun met de bedoeling om hen te waarschuwen tegen zeker gevaar, waaraan zij bloot staan. Als hun Meester toch straks van hen weggegaan is, kon de vurige begeerte naar zijne wederkomst er hen allicht toe brengen, om een en ander, dat niet als voorteeken zijner wederkomst gelden mag, als zulk een te beschouwen. Dat zij dan nuchteren zijn! Valsche profeten zullen zeggen: hier is de Christus! of: ginds zal hij verschijnen. Men ga hen niet na, om te zien of het zoo is, reeds omdat de Christus als de bliksem wederkomen zal, Matth. 24 : 23, 24, Luk. 17 : 20—37, dat is, zóó, dat men evenmin te voren zal kunnen zeggen, dat hij op zekere plaats komen zal, als men dit van den bliksem zeggen kan, en evenmin hem ergens zal kunnen zoeken, als men dit den bliksem kan doen als hij voorbij is. Ook late men zich niet ontroeren, als men hoort van oorlogen en beroerten, aardbevingen en hongersnooden, pestilentiën en hemelteekenen, door te denken dat nu terstond het einde zal volgen; want het einde ligt nog in de verte, Luk. 21 : 9, 10. Vóór de Christus wederkomt moet nog veel gebeuren. De jongeren zelven moeten eerst hun getuigenis aan de wereld afgelegd en hun lijdensbeker leeg gedronken hebben, Luk. 21 : 12—18. Zij hebben, al haat hen de geheele wereld, niets te vreezen, zoo zij in de dagen, dat Jeruzalem door heirlegers omsingeld wordt, slechts indachtig zijn, dat er een tijd van gericht mede aangebroken is, welks verschijning hun op zelfbehoud bedacht moet doen zijn. Dit toch zijn de door Daniël, hfdst. 9 : 27, aangekondigde dagen der wraak. In plaats van derhalve als de Romeinsche adelaar nadert, in Jeruzalem of Judea te blijven, misleid door den waan, dat de komst van den Messias stad en heiligdom redden zal, moet de discipel verre van de plaats des gerichts wegvluchten. Jeruzalem toch gaat in het gericht onder; het zal, met hare kinderen, den Heidenen ter vertreding overgegeven worden, en niet eer gaat zijne zon weer op, voor allen Volken der wereld het Evangelie des koninkrijks is gebracht, Matth. 24 : 14, vgl. 21 : 43. Eerst dan zullen de wezenlijke teekenen der wederkomst intreden, Luk. 21 : 25, 26; op deze zal de Christus zelf volgen, komende op de wolken des hemels, met zijne hemelsche heirscharen achter zich, om zijne uitverkorenen tot zich te vergaderen, zijne knechten te beproeven, en zijn vijanden een strik om den hals te werpen, Luk. 21 : 27—36. Na afloop dezer kennisgeving, schetste Jezus in de reeds (pag. 349) besprokene gelijkenissen van Matth. 25 den staat van het koninkrijk op aarde, te weten, dat er alsdan allen van afgescheiden zouden worden, die niet

waardig waren, om in zijne heerlijkheid in te gaan. Stilzwijgend wordt hiermede ondersteld, dat op de wederkomst de heerlijke rijksoprichting onmiddellijk volgt.

12. Den dag hierna (Woensdag 12 Nisan) bezocht Jezus voor het laatst den Tempel. Daar ontvangt hij, ten antwoord op zijne betuiging, dat hij sterven wil zoo de Vader slechts verheerlijkt wordt, de getuigenis des Vaders, dat zijn sterven even goed als zijn leven deze kostelijke vrucht afwerpen zal. Hierop kondigt Jezus zich als de Verwinnaar der wereld aan, en neemt hij afscheid van de schare, met een woord, waarin hij haar opwekt, om in het licht te gelooven, voor haar dag ondergaat. Hiermede is Jezus' openbare werkzaamheid gesloten.

Eenige Grieken, die den Joodschen godsdienst omhelsd hadden, en te Jeruzalem het Paaschfeest kwamen vieren, gaven aan de discipelen hun verlangen te kennen om Jezus te zien. Jezus voldoet aan hun verzoek niet. Nog is de ure niet gekomen waarop hij zich met de Heidenen in betrekking kan stellen; hunne begeerte er toe herinnert hem echter dat zij nabij gekomen is. Zich echter bewust, dat hij het zaad gelijk is, dat sterven moet, vóór het vrucht voortbrengt, gevoelt hij zich door de voorstelling ervan in het diepst zijner ziele aangegrepen. Een soortgelijk oogenblik doorleeft hij als vroeger, Luk. 12 : 49, 50, toen hij zeide, dat hij gekomen was om het vuur van den tweedracht op aarde te ontsteken, wijl hij een dood sterven zou, die de reeds bestaande kloof tusschen zijne discipelen en de wereld zoo zou verbreeden, dat alle gedachte aan verzoening uitgesloten, en aan de wederzijdsche vijandschap oneindige afmeting bijgezet werd. „Wat zal ik zeggen?" zoo vraagt hij zichzelven, aangegrepen als hij is door de voorboden van Gethsemané's weeën; „Vader, verlos mij uit deze ure?" Neen, zoo wil hij niet bidden; loopt niet zijne geheele geschiedenis op zijne lijdensure uit, en zou hij, door deze te ontwijken, zijne geschiedenis achter zich van haar doelwit berooven? Het is hem genoeg zoo 's Vaders naam verheerlijkt wordt. En op zijne bede: „Vader, verheerlijk Uwen Naam;" antwoordt Deze, met hoorbare stem: „Ook heb Ik hem verheerlijkt en Ik zal hem verheerlijken." Wierp Jezus' leven de vrucht der verheerlijking des Vaders af, zijn sterven zal gelijke vrucht hebben; de hoogste begeerte des Zoons zal worden vervuld. De schare verstond deze stem niet; sommigen hoorden een geluid als van een donderslag, terwijl anderen meenden dat een engel tot hem had gesproken. Slechts door hen, die er de ooren voor hadden, werd deze stem verstaan; „zoo merkt het wilde dier in het woord van den mensch niet meer dan een klank op; voor het getemde heeft het een zin; voor den mensch alleen bevat het eene gedachte." Jezus zegt dat deze stem zich niet om zijnentwil heeft doen hooren; hij heeft geene hoorbare stem van noode. 't Is om der schare wil dat de Vader zijne stem aan de ooren hooren deed, te weten, opdat deze merken zou, dat de grootste der wendingen in de geschiedenis aangebroken was. Want de tegenwoordige beheerscher der wereld, Satan, zou buiten de wereld geworpen worden, en ja, ook de Menschenzoon zou van de wereld

henengaan, maar om in den hemel de onderzaten zijns rijks tot zich te trekken, en zoo een hemelsch rijk op te richten, dat aan zich de wereld toevoegen zou. Dit begrepen de Joden niet. Zeide niet de Wet dat de Christus tot in eeuwigheid zou blijven, en hoe kon Jezus dan zeggen, dat hij in de hemelen verhoogd worden zou? Duidde misschien, zoo vroeg men, de vreemde benaming van Menschenzoon een anderen dan den Messias aan? Jezus beantwoordt deze bedenking niet; de tijd om te leeren is voorbij. In plaats ervan roept hij het volk voor het laatst tot het geloof in zijnen naam. De zon is op het punt om boven hunne hoofden onder te gaan; dat elk zich dan haaste om in het licht te gelooven, opdat hem de nacht niet overvalle, waarin men den verdwaalde gelijk wordt, die niet weet vanwaar hij komt en waarheen hij gaat. Daarop verbergde Jezus zich voor de schare; zij kon er al vast door gevoelen wat het was zonder hem te zijn. Hij ging den Tempel uit zonder er weder te keeren; den laatsten dag zijns levens wilde hij te Bethanië zijn.

13. Op Donderdag, 13 Nisan, laat Jezus zich in Jeruzalem het Pascha bereiden; wegens Judas zorgt hij dat de plaats, waar hij zulks laat doen, tot op het oogenblik van het samenzijn zelf, voor zijne jongeren verborgen blijft. Na afloop van den heiligen maaltijd stelt hij, zijnen jongeren tot vertroosting, een nieuwen maaltijd in, uitsluitend gehouden tot gedachtenis aan zijnen dood, als een dood der verzoening, waarin het verbond der belofte voor eeuwig wordt vastgemaakt.

Twee dagen na Jezus' vertrek uit den Tempel viel het Pascha in. De Oversten waren vast besloten om hem te dooden. In eene geheime vergadering, ten huize van Kajafas gehouden, had men elkander hieromtrent verstaan, en tevens bepaald, dat men, om geen oproer onder de Galileesche feestgangers te verwekken, de uitvoering van het moordplan tot na den afloop van het feest uitstellen zou. Intusschen waren zij omtrent de middelen van uitvoering verlegen. Hier kwam Judas hun te hulp. Deze rampzalige man begaf zich tot hen, door Satan gedreven, met de belofte, dat hij Jezus zonder opzien te verwekken aan hen overleveren zou, mits zij er hem zijn loon voor gaven. Tegen den slavenprijs van dertig zilverlingen, (ongeveer 42 gulden) werden zij het met hem eens; eene profetie werd er door vervuld. Zach. 11 : 12. Van dat oogenblik af zag Judas uit naar eene geschikte gelegenheid om Jezus den Oversten in handen te spelen. Daaruit verklaart zich dat Jezus, vanzins om ongestoord zijn laatste pascha met de zijnen te eten, zoo bedekt te werk gaat, wat de plaats betreft, waar hij met hen samenkomen wil. Twee van zijne vertrouwdste jongeren toch zendt hij van Bethanië naar Jeruzalem, om het pascha te bereiden, zonder hen te zeggen, in welk huis zij dit moeten doen. De plaats er van zal hun eerst na aankomst in de stad worden aangewezen. Zij zullen er namelijk iemand tegenkomen die eene kruik waters draagt; dezen hebben zij maar te volgen, want het huis waar hij ingaat, is het bedoelde. Ook zij moeten er in gaan, en alzoo tot den huisheer spreken: de Meester zegt: mijn tijd is nabij; waar is de eetzaal, waar ik het pascha met mijne discipelen eten zal? Dan zal hij hun eene groote toegeruste op-

perzaal wijzen; daar moeten zij dan den maaltijd bereiden, en wachten, tot hun meester met de overige jongeren tot hen komt. Zoo bleef van zelf voor Judas de plaats der samenkomst verborgen; de kans is er hem door afgesneden om zijnen meester tijdens het paaschmaal aan de Oversten uit te leveren, en zoo een samenzijn te verstoren, dat Jezus zich om zijner discipelen wil tot geenen prijs wilde laten ontnemen. Terwijl hij in den vooravond den heiligen maaltijd met zijne discipelen houdt, zegt hij hun om wat reden hij zoozeer begeerd heeft dit pascha met hen te eten, namelijk, wijl dit pascha het laatste was, dat hij vóór de rijksoprichting met hen vierde. Want de ure des lijdens en des stervens is gekomen; in éénen adem kan hij er echter hun tot vertroosting bijvoegen, dat zij zijnen dood niet als een ramp moeten aanmerken, maar als iets, dat hun van grooter nut is dan zijn leven. Om hen dit tot besef te brengen neemt Jezus brood van den disch, breekt het, en reikt het hun over met de woorden: dit is mijn lichaam, dat voor u verbroken wordt; doe dat (dat is: breekt en eet het) tot mijne gedachtenis. Daarmede wilde hij hun zeggen, dat zij na zijnen dood telkens met elkander brood breken en eten moesten, met de heilige bedoeling om in gedachtenis te houden, dat hij zijn lichaam voor hen geofferd had, opdat zijn bloed tot losprijs hunner zielen zou dienen, en zijn vleesch uitgangspunt eens onverderfelijken levens voor hen worden zou. Daarom geeft hij hun ook den drinkbeker der dankzegging, dat is, den derden beker, die aan het paaschmaal rondging; hij zal hun voortaan dienen tot een teeken en onderpand van het nieuw verbond, dat in zijnen offerdood bevestigd wordt; 't is het te voren met Abraham gesloten, en door de Profeten aangekondigd verbond der genade, waarbij den geloovige eeuwige vergeving van zonde en aanneming tot zoon wordt toegezegd, vgl. Jer. 31, 33, 34. Met dezen drinkbeker in de handen kunnen zij God loven over een dood, die, naar het vleesch bezien, hun stoffe tot wanhoop geeft. Zoo sterkt Jezus hen tegen het schokkend schouwspel, dat zij binnen eenige uren zullen aanschouwen, als zij het bloed huns Meesters als water uitgestort zullen zien. Nu toch kunnen zij weten, dat dit bloed noodig is, omdat er een nieuw verbond mede ingewijd moet worden, even gelijk bloed geëischt werd, om er het oude mede in te wijden, Exod. 24:8, vgl. Hebr. 9:18. Men begrijpt dat Jezus reden had om zich de ure van thans door geen Judas te laten ontrooven; de Kerk zou er haar avondmaal door hebben gemist, het maal, dat haar vertroost wegens den dood van haren Heer, wijl het haar zegt, dat zij in zijn bloed haar leven heeft.

14. Na afloop van den heiligen maaltijd wascht Jezus de voeten zijner discipelen, om het streven naar wereldsche grootheid uit hen te bannen; daarop verwijdert hij den vertegenwoordiger van dezen geest uit het midden van den discipelenkring. Zijne jongeren spreekt hij van de verzoeking en den strijd, die hen wachten.

Terwijl de discipelen onderling twisten over de vraag, wie hunner de meeste was, Luk. 22:24, staat Jezus van het Paaschmaal op, om de voeten zijner discipelen te wasschen. Mogelijk was deze gebrui-

kelijke reiniging bij het begin van den maaltijd nagelaten, wijl er geen knecht was om haar te verrichten, en geen der discipelen er zich vrijwillig toe aanbood. Jezus zelf neemt dit werk thans op zich; hij wil er de zijnen door laten zien, dat hij, die de grootste is, juist in zijne meerderheid eene aanwijzing ontvangt, om zich als den minste te gedragen. Door zich van hem de voeten te laten wasschen, moeten de jongeren toonen, dat ook zij hunnerzijds dit beginsel aanvaarden, hoe strijdig het ook zij met den geest van zelfverheffing, die zich op dit oogenblik bij hen openbaarde. Dan alleen toch als zij van gelijken geest doortrokken zijn als hij, kunnen zij op den duur in gemeenschap met hem blijven. Daarom zegt hij tot Petrus, die eerst weigerde om zich de voeten te laten wasschen, wijl hij zulks beneden 's meesters waardigheid rekende, en — besefte, dat hij dan hetzelfde aan zijne mede-discipelen moest doen: indien ik u niet wassche, zoo hebt gij geen deel aan mij. Dit werk der zuivering zet Jezus voort door Judas, drager van den geest, dien hij uit het hart der zijnen bezig is te bannen, uit het midden van den kring der discipelen te verwijderen. Eerst geeft hij, op een toon, die van heilige ontroering getuigt, zijnen discipelen te kennen, dat een hunner hem verraden zal. Op de vraag, door allen tot hem gericht: ben ik het? geeft hij geen antwoord; alleen aan Johannes, die hem op aansporing van Petrus vraagt, wie de verrader is, wordt deze in het verborgene aangewezen. Hij toch was het wien Jezus eene bete ingedoopt brood geven zou. Judas neemt de bete aan; van dat oogenblik af voer Satan in hem: „Wat gij doen wilt, doe dat haastiglijk," voegt Jezus hem toe; met dit woord liet Jezus hem voor goed los, en gaf hij hem over aan zijnen nieuwen meester, Satan, opdat hij, na zich weigerachtig betoond te hebben, om een vrije dienstknecht te wezen, ten minste als slaaf den goddelijken raad van dienst zou zijn. Geen der aanzittenden, behalve Johannes, begreep echter waarom Jezus hem dit zeide; zij meenden dat Jezus hem uitzond om iets voor het feest te koopen of den armen wat te geven. Intusschen was het reeds duister geworden; de tijd van den dag was er mede gekomen, die voor de uitvoering van 's verraders plan geschikt was. Judas haast zich dan ook om den Overpriesters te zeggen, dat hij kans ziet om Jezus nog dezen nacht aan hen over te leveren. Wel hadden de Oversten besloten, dat de gevangenneming van Jezus eerst na afloop van het Paaschfeest geschieden zou, maar Gods raad, dat Jezus als het ware Lam op het Feest zelf sterven zou, moet worden vervuld. Na Judas' vertrek licht Jezus, nog vervuld met de gedachte aan de macht, welke Satan over een zijner apostelen verkregen had, den sluier der onzichtbare wereld een weinig voor de oogen der zijnen op. Want hij zegt hun dat Satan hen allen met grooten aandrang van God opgeëischt heeft, om hen te verzoeken. En ja, de verzoeking wordt hen niet gespaard; staande zijn lijden wordt Satan macht gegeven om te beproeven of hij hun geloof in ergernis, hunne verwachting in wanhoop veranderen, en ze zoo voor goed aan hunnen Meester ontrukken kan. Tot hunnen troost kan hij hun zeggen, dat hij voor hen gebeden heeft, opdat hun geloof niet ophouden zou. Hoe zeker het echter is, dat zij, zonder zijne voorbede, in de verzoeking bezwijken zouden, wijst hun eigen overmoed aan. Een hunner, Petrus, waant zich sterk genoeg om met Jezus te lijden, en durft hem zelfs tegen-

spreken, als deze hem zegt, dat hij nog in dezen nacht, vóór de haan gekraaid zal hebben, hem driemalen verloochenen zal. Om de zijnen tot het besef te brengen, dat er een tijd van verzoeking voor hen aanbreekt, herinnert Jezus hen aan de dagen, die achter hen liggen. Toen ontbrak hun niets, gerust kon hij hen zonder buidel of male uitzenden, wijl allen zich beijverden om hen om hun Meesters wil van al het noodige te voorzien. Maar de dingen keeren zich om; zoo geliefd hun heer vroeger was, zoo gehaat wordt hij in de naastvolgende dagen; de profetie toch wordt vervuld, dat hij met de misdadigers zal worden gerekend, Jes. 53 : 12. Vandaar komen de zijnen in den toestand van een, die zelf in al zijne benoodigdheden moet voorzien, wijl elk de deur voor hem sluit, ja, wien een zwaard onmisbaarder is dan een kleed, wijl allen jacht op hem maken als op een boosdoener. Hoe verkeerd zij Jezus' bedoeling echter opvatten, blijkt uit de twee zwaarden, die zij hem laten zien; waarlijk, alleen het feit kan hen ontnuchteren.

15. Alles, wat Jezus na afloop van den paaschmaaltijd tot de zijnen zegt, heeft tot bedoeling om hun geloof in zijne heerlijkheid te versterken, opdat zij de naderende verzoeking mogen doorstaan; daartoe zegt hij hun ten volle wie hij is. Tevens troost hij hen, met opzicht tot de aanstaande scheiding, door te zeggen, dat zijn heengang hun slechts voordeel aanbrengen, en dat zijn gemis hun ruimschoots vergoed worden zal. Het blijkt echter dat hunne dwalende opvatting omtrent de Messiaansche dingen het hun onmogelijk maakt om Jezus te begrijpen.

Alvorens Jezus de feestzaal verlaat, herinnert hij zijnen discipelen, dat hij naar het vleesch van hen zal worden gescheiden, Joh. 13 : 33. Dat hij uit hun midden vertrekt, geeft hem vóór alles aanleiding tot eene vermaning, die, reeds met het oog op het zoo even gehouden twistgesprek, dubbel noodig is, deze namelijk, dat zij elkander liefhebben, vs. 34, 35. Echter moeten zij over zijn vertrek niet ontroerd zijn; want hij gaat heen om hun plaats te bereiden, en komt weder om hen tot zich te nemen, Joh. 14 : 1—3. En waarheen hij gaat, en welken weg hij neemt, weten zij immers? vs. 4. En ziet, nu blijkt het dat de discipelen noch het een noch het ander weten; wat Thomas toch zegt, vs. 5, is in aller naam gesproken. Dit bevreemde ons niet; altijd toch verkeeren de jongeren nog onder den invloed van den waan, dat de Messias hier op aarde moet blijven, om er het rijk op te richten; van hier te vertrekken schijnt hun gelijk te staan met zijn werk op te geven. Zij toonen er door dat zij de groote gedachte zijns Middelaarschaps, door hem Joh. 14 : 2 uitgesproken, zich nog niet hebben toegeëigend. Maar 't was juist deze bekentenis van hun onvermogen om hem te begrijpen, die Jezus uitlokken wilde; zij toch opende hem de gelegenheid om hun te zeggen wie hij eigenlijk was, en hen door vollediger openbaring van zichzelven zóó te sterken, dat hun geloof de naderende verzoeking kon doorstaan. Om deze reden vestigt hij in zijn antwoord aan Thomas bepaaldelijk de aandacht op zijn persoon; de vraag naar de plaats waar hij heengaat, en den weg, dien hij inslaat, zal hij later, Joh. 16 : 19—28, beantwoorden. Hij heet zich

de weg tot den Vader, degene, die als de waarheid en het leven de eenige openbaring des Vaders is, zoodat niemand tot den Vader komt, dan door te komen tot hem, Joh. 14:6. Filippus echter begrijpt dit niet; de andere jongeren evenmin. Men verlangt van hem dat hij hun hoogsten wensch vervulle, door hun den Vader te laten zien; dan zullen zij nooit meer iets vragen. Zoo verraden de discipelen, hoe ver hunne kennis nog beneden de hoogte van Christus staat; weten zij dan niet, dat wie hem gezien heeft, den Vader heeft gezien? Daarom vaart Jezus voort om hen over zichzelven te spreken; hij herhaalt hun met nog grooteren nadruk wat hij zoo even getuigd had, zeggende, dat hij één is met den Vader, vs. 9—11. Daarop troost hij hen, door hun te zeggen, dat zijn werk met zijn vertrek geen einde nemen zal; zij toch zullen het voortzetten, ja de werken doen, die hij nog niet verrichten kon, al zijn deze werken nog grooter van omvang, dan die, welke hij alreeds tot stand had gebracht, vs. 12; op hun gebed toch in zijnen naam zullen zij tot alles worden bekrachtigd, vs. 13, 14. Zij hebben slechts te zorgen om in hem te blijven; dan zullen zij bij zijn vertrek geene schade hebben, wijl hij hen tot een pleitbezorger den Geest des Vaders zal zenden, die nooit van hen wijken, maar in hen wonen zal, vs. 17. Dan zullen zij bekennen, wat hun thans nog duister is, namelijk, dat hij één is met den Vader. Alsdan toch zal hij zich aan hen openbaren, terwijl de wereld omtrent hem in het onzekere blijft, vs. 17. Ook nu blijven de zijnen onvatbaar om hem te begrijpen; immers meenen zij, dat het juist op den weg van een Messias ligt, om zich luisterrijk aan de wereld te openbaren; hoe kan hij dan zijne zelfopenbaring tot den kleinen kring zijner discipelen beperken? Judas, dezelfde, die ook Lebbéus of Thaddéus genaamd wordt, oppert deze bedenking. Jezus vergenoegt zich om te herhalen wat hij gezegd heeft, vs. 23, 24; hij laat het antwoord over aan den Geest, dien de Vader hun zenden zal, om hen in alle waarheid te leiden, vs. 26. Daarop maakt hij zich gereed om met hen te vertrekken. Vooraf geeft hij hun den groet des vredes; er is geene reden, zegt hij, om ontroerd te zijn, wijl hij zeker wederkomt, ja, reden is er om zich te verblijden, wijl hij heengaat naar den Vader, vs. 27, 28. Hij heeft hun hierom slechts vooruit gezegd, wat geschieden zal, opdat zij, als het geschied is, mogen gelooven, vs. 29. 't Is nu geen tijd om veel meer te spreken; het wordt tijd om op te staan van den disch. Want Satan nadert; en wel heeft deze geen recht op hem, wijl hij zonder zonde is, maar toch wil hij zich niet aan zijne verzoeking onttrekken, veeleer wil hij zich aan zijne dienaren overgeven, wijl het 's Vaders wil is, dat hij dit doe. Laat de wereld hier uit, dat hij, in plaats van zich door den vijand te laten overvallen, zelf hem tegemoet gaat, om zich door hem te laten vangen, weten, dat hij den Vader gehoorzaam is, ook als Deze hem gebiedt te lijden. Na dit woord begeeft Jezus zich met de zijnen op weg naar Gethsemané.

16. Op weg naar Gethsemané houdt Jezus zijn discipelen het gewicht hunner apostolische roeping voor oogen; daarop troost hij hen met het oog op de vijandschap, die zij van de wereld zullen ondervinden. Voorts keert hij tot het uitgangspunt van zijn

gesprek met hen terug, en zegt hij hun, dat hij niet op aarde kan blijven, omdat hij niet van de aarde herkomstig is. Dat hij hiermede eene vraag huns harten beantwoordt, overtuigt hen zoo levendig van zijne goddelijkheid, dat zij, ook al blijft hun nog veel raadselachtigs in zijn woord over, bekennen dat al hunne twijfelingen opgelost zijn. Hierop draagt Jezus hen, tegelijk met zichzelven en geheel de Kerk, plechtig aan den Vader op.

Na zijn vertrek uit de feestzaal zet Jezus op den Olijfberg zijn gesprek met zijne jongeren voort. Dit gesprek neemt thans den vorm eener aaneengeschakelde rede aan. Eerst herinnert hij de zijnen aan de gewichtige roeping, die hun als zijne apostelen opgedragen is, Joh. 15 vs. 1—17. Is hij 's Vaders wijnstok, zij zijn de ranken, door welke deze wijnstok vruchten voortbrengen moet. Vandaar wil de Vader, als de Landman, hen slechts, mits zij vrucht dragen; deden zij dit niet, Hij zou ze afsnijden, en als onnut met vuur verbranden. Dragen zij vrucht, Hij zal ze reinigen, opdat zij meer vrucht dragen. Hunnerzijds moeten zij bedenken, dat de rank slechts vrucht zetten kan als zij in den wijnstok blijft. In hem blijven zij, als zij door gehoorzaamheid aan zijne geboden, vooral aan zijn gebod om elkander lief te hebben, in zijne liefde blijven, gelijk hij in de liefde des Vaders. Daartoe moeten zij bedenken hoe vurig hij zelf hen heeft liefgehad, toen hij zijn leven voor hen gaf, hen als vrienden behandelde, en uit zichzelven tot het heerlijkst ambt riep. Daarna gaat hij er toe over om hen voor te bereiden op wat hen van den kant der wereld wacht, Joh. 15—19 vs. 21. De wereld toch zal hen haten, omdat zij hen als van haar vreemd aanmerken zal; haar haat tegen hem zal op hen overgaan. Men zal hen uit de Synagogen werpen, ja, de ure komt, dat elk, die hen zal dooden, meenen zal Gode een dienst te doen. Hierover zullen zij zich niet bevreemden, als zij bedenken, dat geen knecht beter behandeld wordt dan zijn heer. Sterken moet de wetenschap, dat de haat der wereld tegen hem onbillijk is, ja, een haat is, die voortvloeit uit hare blindheid en haren afkeer van het heilige. Hij zegt hun vooruit wat hen van de wereld wacht, opdat zij straks zien dat hij alles te voren wist, toen hij hen de wereld inzond. Vrees behoeven zij niet te koesteren al is hij niet bij hen naar het vleesch, want de Heilige Geest zal hen tegenover de wereld bijstaan, en met hen getuigen, als zij hun getuigenis van hem in haar midden afleggen. De Geest zal de wereld veroordeelen en hem verheerlijken. Na hen zoo vermaand en vertroost te hebben, keert hij tot het uitgangspunt van het gesprek, zijn naderend vertrek, terug, om hun het antwoord te geven, dat hij hun in de feestzaal schuldig gebleven was. Zelven komen zij er niet op terug, al bleef de vraag naar het antwoord hunne harten bewegen; de droefheid toch sloot hunne lippen toe, en ze openden ze zelfs niet, toen hij op weemoedigen toon zich beklaagde dat zij hem niets vroegen, Joh. 16 : 6. Zij vergenoegen zich om al fluisterende met elkander te bespreken wat het toch beteekenen mag, dat zij hem een kleinen tijd niet, en na een kleinen tijd weder zouden zien, vs. 17, 18. Voor Jezus opent hun zwijgen de gelegenheid hun te toonen dat hij alles weet, tot de gedachten hunner harten toe. Want hij geeft hun, voor zij met

hunne vraag tot hem komen, het gewenschte antwoord, vs. 19—28, zeggende, zonder omweg en gelijkenis, dat hij immers naar den Vader moet wederkeeren omdat hij van den Vader is uitgegaan. Zijne hemelvaart wordt door zijne vleeschwording geëischt. Door dit bewijs zijner alwetendheid getroffen, bekennen zij te gelooven dat hij van God is uitgegaan, en stemmen zij zoo stilzwijgend toe wat hij van de noodzakelijkheid zijner terugkeering tot den Vader gezegd heeft. Op triumfeerenden toon roept Jezus uit, dat zij nu eindelijk gelooven, vs. 31; nu hij deze vrucht der belijdenis heeft ingeoogst, kan hij gerust van hen weggaan. Het licht dat hun nog ontbreekt, zal hun, daar het geloof aanwezig is, op zijn tijd worden geschonken. Met zijn vredegroet neemt hij van hen afscheid; wel zullen zij hem straks van allen verlaten zien, maar vooruit zegt hij hun, dat de Vader bij hem zal blijven, en wat hen betreft, de wereld zal hen verdrukken, maar hij, haar overwinnaar, zal met hen zijn. Hierop besluit Jezus zijne redenen met het hoogepriesterlijk gebed, waarin hij vraagt, eerst dat de Vader hem zijne heerlijkheid hergeve, Joh. 17:1—5; daarna dat Hij zijne apostelen beware, vs. 6—19, eindelijk dat Hij alle geloovigen in den hemel opneme, om hen zijne heerlijkheid te doen aanschouwen, vs. 20—26. Grondtoon van het gansche gebed is het verlangen dat de Vader verheerlijkt worde.

17. In den hof Gethsemané, waarheen Jezus zich met de elven begeven heeft, wordt hem, ongetwijfeld door tusschenkomst des Satans, eene voorproef gegeven van de bitterheid des drinkbekers, dien hij weldra ledigen moet.

Gethsemané lag waarschijnlijk niet ver van de thans hiervoor geldende plaats; de naam beteekent olijvenpers. 't Was de hof, waar Jezus gemeenlijk met zijne discipelen samenkwam, zoodat Judas niet behoefde te vragen waar hij hem zoeken zou. Pas is hij aldaar gekomen, of hij scheidt zich omtrent een steenworp verre van zijne discipelen af, na hun bevolen te hebben om te waken in den gebede. Slechts drie hunner: Petrus, Jakobus en Johannes, neemt hij met zich. Men kan het hem aanzien dat eene hevige zielsbenauwdheid hem heeft aangegrepen; hij verwijdert zich ook van het drietal, en knielt alleen neder, om te bidden, het aangezicht tegen zijne gewoonte in naar de aarde gekeerd. Intusschen had hij tot zijne drie jongeren gezegd, dat zijne ziel tot stervens toe benauwd was; zij moesten niet van hunne plaats gaan, en met hem waken. „Abba, Vader!" zoo bidt hij, „alle dingen zijn U mogelijk! neem dezen drinkbeker van mij weg! doch niet wat ik wil, maar wat Gij wilt." Hierop keert hij tot zijne drie jongeren terug; hij vindt hen in slaap; „Simon! slaapt gij?" zoo zegt hij tot den discipel, die straks het leven voor hem zetten zou, „kunt gij niet één uur met mij waken? Waakt en bidt opdat gij niet in verzoeking komt; de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak." Opnieuw zondert hij zich van hen af, en bidt hij, dezelfde woorden sprekende; daarop begeeft hij zich opnieuw tot zijne drie jongeren, en vindt hen weder slapende; hunne oogen waren bezwaard, en zij wisten niet wat zij hem antwoorden zouden. Voor de derde maal zoekt hij de eenzaamheid op, en bidt hij, wat hij straks gebeden had. Intusschen werd zijn zweet tot groote droppelen bloeds, die op de aarde afliepen.

De verschijning van een engel wordt noodig om zijne ziel te sterken, wijl hij dreigde te sterven van smart. Hier staan wij voor eene diepte van lijden, die het ons niet mogelijk is te peilen; de smart heeft hier eene oneindige afmeting aangenomen, en kennelijk is Satans hand hier in het spel. Op de tusschenkomst eener vreemde macht wijst reeds het woord „weggerukt," dat Lukas kiest, hfdst. 22:41, om aan te duiden hoedanig Jezus van zijne discipelen verwijderd was; dat deze macht eene satanische was, doet de uitdrukking „verzoeking" denken, waarmede Jezus het karakter van de hier doorleefde ure omschrijft. Waar zullen wij trouwens den tijd zoeken, waarop Satan, na in de woestijn van hem geweken te zijn, volgens Luk. 4:13, tot hem zou wederkeeren, dan hier? Hier is de ure gekomen, waarop Satan, tegelijk met de leerlingen, den Meester zelven verzoekt, of hij, na het mislukken zijner poging om hem door voorspiegeling van lust te verlokken, hem door aanjaging van vrees op de baan der gehoorzaamheid kon doen bezwijken. Daarom schenkt hij hem, onder Gods hooge toelating, den drinkbeker in, die zoo bitter is, dat Jezus den Vader met tranen vraagt, of hij van hem weggenomen worden mag. Vooruit toch doet Satan hem proeven, wat hij straks lijden zal; de helsche kunstenaar houdt hem stuk voor stuk de foltertuigen van straks voor oogen. En dat met de helsche bedoeling om hem van smart te doen sterven, vóór de ure zijner offering aanbreekt, zoo het hem niet gelukken mocht om hem van de baan der gehoorzaamheid te doen wijken.

18. In den schakel der historie neemt de verzoeking van den olijvenhof eene zeer gewichtige plaats in. Immers dient zij om aan het licht te brengen dat het Lam des Nieuwen Verbonds ten offer geschikt is; uit haar toch komt Jezus te voorschijn als een wiens gehoorzaamheid aan den wille zijns Vaders, om zich te heiligen voor de zijnen, Hebr. 5:7, 8, ten volle beproefd is gevonden.

Is het Satans bedoeling om Jezus onwillig te maken tot volbrenging van het gebod, om zijn leven af te leggen, Gods oogmerk staat hier lijnrecht tegenover. God toch leidt Jezus in deze schrikkelijke verzoeking, met het oog op wat hem op Golgotha wacht. Men houde hier in het oog dat de lijdensgeschiedenis eene offergeschiedenis is; Jezus' bestemming brengt mede om het Lam te zijn, dat de zonde der wereld wegneemt. En gelijk elk offer vóór de slachting beproefd moest worden, of het rein genoeg was, om voor het altaar te kunnen dienen, naardien het niet tot verzoening kon strekken, zoo het niet volkomen was, zoo is het ook hier. De ure is gekomen waarop hij zijn leven overgeven zal, om in het vuur van den goddelijken toorn tegen de zonde verteerd te worden; dan alleen kan zijn kruis de verzoening der zijnen zijn, als hij zelf volmaakt in gehoorzaamheid is, zoo, dat het hiervan als bewijsstuk kan dienen. Vandaar wordt hij vooraf beproefd, of hij zoo heilig is, dat hij altijd, ook onder smarten die het leven bedreigen, den wil des Vaders over zich gelden laat; niet eer toch, vóór hij zóó beproefd is geworden, laat de Heilige hem ten zoenoffer toe. En ziet, hiervoor nu moet Satan dienen, als instrument des goddelijken Raads. Hem wordt vrijheid gelaten om het Lam te beproeven, opdat de wereld

straks wete, dat er geen gebrek aan is, en dat het ten offer kan dienen. Zoo ooit dan heeft Satan hier zijne uiterste kracht ingespannen; stond hier zijne gansche toekomst niet op het spel? Dat hij Jezus helsche kwalen heeft doen lijden, met de bedoeling om hem te doen zeggen: „Vader, niet wat Gij wilt, maar wat ik wil," is buiten kijf. Maar hierom juist is het ons, die op zijn best slechts van aardsche smarten weten, niet mogelijk om den sluier op te lichten, die het lijden van den olijvenhof bedekt; hier betaamt het ons de oogen eerbiedig te sluiten. Genoeg zij het ons te weten, dat het lijden van Jezus oneindig in grootte was; anders zou hij niet herhaaldelijk om wegneming van dezen drinkbeker gebeden hebben, geen bloed hebben gezweet, geen vreeze hebben gehad, en niet door verbaasdheid als over iets, dat zelfs hem ongewoon was, aangegrepen zijn. Ja, hij gevoelde dat zijne menschelijke natuur bezwijken, dat is, dat hij sterven zou, tenzij haar kracht ingestort worde, om deze helsche aanvechting te dragen. Het eenige, wat hem in deze ure verleend wordt, is de versterking door tusschenkomst van den engel, wegens welke hij tegen den dood der smarte wordt bewaard; overigens komt het op hem zelven aan. En als het nu blijkt, dat niet het „wat ik wil," maar het „wat Gij wilt," zijn harte vervult, dan hebben wij stof om uit te roepen, dat er gansch geen gebrek aan hem is, maar dat hij veeleer volmaakt is in heiligheid, ook dan bereid om den wil des Vaders te volbrengen, als hem geboden wordt een beker te ledigen, dien Satan hem ingeschonken heeft. En hierom kan hij ook ten zoenoffer dienen, het Lam is het altaar waardig. Onder het lijden is zijne heiligheid beproefd geworden; Satan is hier in den hof der olijven even beschaamd gemaakt als weleer in de woestijn. Ja, de verzoeking moest er het hare nog aan toebrengen, om aan Jezus' gehoorzaamheid eene oneindige afmeting bij te zetten; of heeft hij niet gehoorzaamheid geleerd uit hetgeen hij heeft geleden? Wij kunnen er zeker van zijn, dat de gewilligheid, die hij als zoon des menschen betoont, ten volle beantwoordt aan de volvaardigheid, die hem van nature als Zoon van God eigen was. Het „zie hier ben ik, o God, om Uwen wille te doen," dat in de goddelijke gestalte door hem gesproken werd, toen de Raad des Vredes werd genomen, vóór de grondlegging der wereld, is thans in de menschelijke gestalte even krachtig gehoord, hier, staande de hoogste verzoeking, die hem proeven doet wat het zegt, gehoorzaam te zijn tot in den dood.

19. Thans komt de beurt aan Satans dienaren, om als blinde instrumenten het hunne te doen, en den Raad Gods uit te werken. Judas verraadt Jezus; de knechten van het Sanhedrin nemen hem gevangen. Jezus toont echter zijnerzijds dat hij wel verre van slachtoffer van menschelijke list en geweld te zijn, vrijwillig zich aan zijne vijanden overgeeft, door niets er toe gebracht, dan door zijn wil om 's Vaders Raad aan zich volbracht te zien.

Satan heeft in Gethsemané het zijne gedaan; thans zullen zijne dienaren het hunne doen. Judas heeft den Overpriesters gezegd dat er geen oogenblik te verliezen viel, wijl de kans thans zoo schoon stond

als ooit. En ziet, al hadden zij tot dusver geoordeeld, dat men tot na afloop van het feest wachten moest, thans besluiten zij om de hun aangebodene gelegenheid niet voorbij te laten gaan, maar Jezus nog vóór het feest ter dood te brengen. Zoo stierde het God, opdat de Christus als het ware Bondslam op hetzelfde oogenblik geofferd worden zou, waarop het Paaschlam algemeen geslacht werd. In allerijl verzamelen de Overpriesters en Ouderlingen de tempelwachters en de dienstknechten van den hoogepriester; aan deze voegden zij eene afdeeling Romeinsche soldaten toe, welke Pilatus, van het voorgevallene onderricht, vgl. Matth. 27 : 19, hun had afgestaan, om hun den noodigen bijstand in de gevangenneming te verleenen. Onder aanvoering van de Hoofdmannen des Tempels en van den Overste over duizend, trekt de bende, door Judas geleid, naar Gethsemané; ook de Overpriesters en Ouderlingen gaan mede. Een gansche toestel van lantaarnen en van aan staken bevestigde lampen wordt medegenomen; voorts zijn allen welgewapend, de een met stokken, en de ander met zwaarden, als gold het de gevangenneming van een der gevaarlijkste boosdoeners. Laat Judas niet wanen, dat hij den Meester verrassen kan; nog vóór hij met de bende den hof is ingegaan, waarschuwt Jezus, tot den einde toe gedachtig dat hem de zorg voor zijne jongeren is opgedragen, zijne slapende schapen tegen den naderenden wolf. Hij zelf gaat de bende in den hof te gemoet, ten volle zich bewust, wat door hare tusschenkomst over hem komen zou. Judas loopt zijne medegezellen vooruit om Jezus te kussen, en hierdoor hun het teeken te geven, wie degene was, dien zij vóór alles wilden vangen; hij valt hem, met zijn Rabbi, Rabbi, om den hals, en kust hem. Niets antwoordt hem Jezus, dan dit eene: Judas, verraadt gij den Zoon des menschen met een kus? Geene eeuwigheid kon den verrader dit woord doen vergeten. Hierop treedt Jezus op zijne vijanden toe, en vraagt hun wien zij zoeken. Op hun zeggen: „Jezus den Nazarener", antwoordt hij: „Ik ben het." Dit woord doet allen achterwaarts wijken, zoodat zij over elkander ter aarde vallen. Na nog eens dezelfde vraag gedaan en hetzelfde antwoord ontvangen te hebben, geeft hij zich in hunne macht, maar eischt dat zij zijne discipelen vrij uit laten gaan. Niemand kan thans zeggen, dat hij zijne jongeren aan den arm der wettige Overheid onttrokken heeft; want de macht zelve heeft tot tweemalen toe verklaard dat zij gekomen was om den Meester, en van de discipelen geen woord gerept. Petrus echter speelde zich door zijne onbesuisdheid haast der Overheid in handen; want hij trok zijn zwaard om den Meester te verdedigen, en hieuw zekeren dienstknecht van den hoogepriester, Malchus geheeten, het oor af. Door den gewonde te heelen maakt Jezus het voor zijnen discipel weder goed; meteen beval hij hem om zijn zwaard in de scheede te steken, onder bedreiging dat hij omkomen zou, deed hij het niet. Ook betuigde hij dat hij geen zwaard noodig had, bijaldien hij zich van zijne vijanden wilde verlossen; op zijn gebed toch zou de Vader Zijne duizende engelen onverwijld tot zijne beschikking stellen. Hij wilde de engelen echter evenmin als de zwaarden; zou hij den drinkbeker niet drinken, dien de Vader hem gegeven had? Hoe zouden de Schriften dan vervuld worden! Vriend en vijand wete dan dat hij zich niet slechts vrijwillig overgeeft, maar in het bewustzijn tevens, dat het hem slechts één

woord behoeft te kosten, en hij ziet hen, die hem hier gevangen komen nemen, verpletterd aan zijne voeten. En nu grijpt men hem aan, bindt hem, en voert hem gevangen weg. Als een lam laat hij zich binden; dit alleen vraagt hij zijnen vijanden, waarom zij hem behandelen als een moordenaar, door bij nacht hem te vangen, daar hij dagelijks bij hen in den tempel was. Maar dit, zegt hij, is uwe ure, en de macht der duisternis. De discipelen redden zich intusschen door de vlucht; het woord wordt vervuld: Ik zal den Herder slaan, en de schapen zullen verstrooid worden, Zach. 13:7. Maar zoo moest het zijn; de Heer moest sterven en zij leven, zou het werk der verzoening tot stand gebracht, en der wereld verkondigd worden te saam.

20. Aan Annas, Kajafas' schoonvader en geestverwant, voor wien Jezus thans gebracht wordt, gelukt het niet om hem eenig woord te ontlokken, waaruit eene beschuldiging tegen hem opgemaakt worden kon. Intusschen verloochent Petrus zijnen Heer. Annas zendt Jezus gebonden naar Kajafas, aan wien als Voorzitter van het Sanhedrin de leiding van het te voeren rechtsgeding is opgedragen.

Daar de vergaderzaal van het Sanhedrin op dit oogenblik niet beschikbaar was (vgl. pag. 263), leidde men Jezus naar het hoogepriesterlijk paleis, dat Annas en Kajafas, de vroegere en de tegenwoordige hoogepriester, gezamenlijk bewoonden. Eerst werd hij voor Annas gesteld, den sluwen priester, wiens invloed volgens Jozefus, ook na zijne ontzetting uit het hoogepriesterlijk ambt, even groot als te voren gebleven was. Ook Johannes drong met den stoet het hof van het paleis binnen; zijne bekendheid met de deurwachtster maakte hem dit mogelijk. Petrus ging met Johannes tot aan de poort mede; daar bleef hij staan tot Johannes ook voor hem verlof verkregen had om binnen te komen. Op de ras tot hem gerichte vraag der deurwachtster, of hij ook tot Jezus' leerlingen behoorde, antwoordde hij ontkennend, uit vrees van mede in het rechtsgeding te worden betrokken. Ongetwijfeld werkte tot deze verloochening ook de beduchtheid mede, dat men in hem den man herkennen zou, die des hoogepriesters dienstknecht het oor afgeslagen had. Hierop voegt hij zich bij de dienstknechten en gerechtsdienaren, die zich wegens de koude van den nacht rondom een kolenvuur stonden te warmen. Intusschen onderging Jezus in de aangrenzende zaal een voorloopig verhoor bij Annas, om de eigenlijke behandeling der rechtszaak voor te bereiden. Annas poogde hem een of ander woord te ontlokken, waaruit eenige beschuldiging tegen hem gesmeed worden kon; want wel lag het doodvonnis gereed, maar naar de halsmisdaad moest nog gezocht worden. Met deze verraderlijke bedoeling vroeg Annas hem naar zijne discipelen, en naar de leer, die hij hun ingeprent had. Daar Jezus wist, dat men hem slechts vragen deed, om hem in zijn antwoord te verstrikken, vergenoegde hij zich om te verwijzen naar het openbaar karakter van zijn onderricht. Want hij antwoordt den hoogepriester, dat hij steeds tot elk en iedereen vrijuit gesproken heeft op de openbare plaatsen, waar alle Joden samenkomen. Daarom wende men zich tot hen, die hem gehoord hebben. Hem zelven

te vragen zou slechts gepast zijn, ingeval hij in plaats van openbaar leeraar, hoofd eener geheime sekte was. Zijdelings hield dit tegelijk zacht en waardig antwoord een verwijt in, dat men zich niet te voren op de hoogte zijner leer had gesteld, ofschoon men hiertoe reeds ambtshalve gehouden was. Toen hij dit gezegd had, gaf een der gerechtsdienaren, die nevens hem stond, hem een kinnebakslag, en zeide: antwoordt gij alzoo den hoogepriester? Schijnbaar in tegenspraak met zijn vroeger bevel houdt Jezus hem de andere wang niet toe, maar brengt hij hem het onbetamelijke van zijn gedrag onder het oog, door hem te zeggen, dat hij niet met slagen, maar met woorden getuigenis geven moet, als er kwalijk gesproken is; kan hij zulks niet, waarom slaat hij dan? Door hierop het antwoord schuldig te blijven, toont de gerechtsdienaar dat hij buiten staat is om Jezus van zonde te overtuigen. En thans blijkt waarom Jezus schijnbaar in tegenspraak met zijn eigen woord gehandeld heeft; 't is namelijk opdat blijken zou, dat geen zijner vijanden hem in eenig opzicht heeft kunnen overtuigen van zonde. Middelerwijl had Petrus hem nog tweemalen verloochend. Vooreerst, nadat de deurwachtster de knechten des hoogepriesters op zijn persoon opmerkzaam gemaakt had, en deze, wegens zijnen Galileeschen tongval, hem voor een van Jezus' discipelen hielden. Daarna nadat een der bloedverwanten van Malchus, de man, aan wien hij zich bij den gerechte schuldig had gemaakt, hem vroeg of hij hem niet met Jezus in den hof had gezien. Onder eedzwering en zelfvervloeking verklaarde hij Jezus, den mensch, wiens discipel zij hem heetten, zelfs niet te kennen. Terstond hierop kraaide de haan; 't was het tweede hanengekraai, Mark. 14 : 72, en alzoo omstreeks drie ure in den nacht. Onmiddellijk hierop werd Jezus door Annas gebonden naar Kajafas gezonden, die in de andere zijde van het paleis woonde, en doordien de voorhof, waarin Petrus zich bevond, dit deel van het door Annas bewoonde scheidde, had Jezus op het oogenblik dat hij door den hof werd geleid, gelegenheid om Petrus den blik toe te werpen, die hem aan het woord herinnerde: eer de haan tweemalen gekraaid zal hebben, zult gij mij driemaal verloochenen. Die blik doorboorde 's jongers hart; naar buiten gaande weende hij bitterlijk.

21. Thans is de ure gekomen, waarop Israëls oversten, ter terechtzitting vergaderd, den Messias des volks als een godslasteraar des doods schuldig verklaren, en nagenoeg eenparig besluiten om hem ter kruisiging over te leveren aan de Heidenen.

Terwijl Jezus door Annas verhoord werd, waren de leden van het Sanhedrin in allerijl ten huize van Kajafas saamgeroepen. 't Was waarschijnlijk tegen drie ure des nachts dat Jezus voor hunne vergadering gesteld werd. Aangezien het door Annas gehouden verhoor tot niets geleid had, was men genoodzaakt om lieden te zoeken, die eene beschuldiging tegen hem indienden. Zulke lieden lieten niet lang op zich wachten; er waren er zelfs velen, die valschelijk tegen hem getuigden. Naardien hunne getuigenissen elkander echter weerspraken, kwam het Sanhedrin ook met hen niet verder. Ten laatste stonden er twee getuigen op, die met verdraaiing van de woorden, waarmede Jezus op het Paaschfeest aangekondigd had, dat de Joden den tempel zijns

lichaams zonden afbreken, hij zelf hem echter binnen drie dagen weer opbouwen zou, hem tempelschennis ten laste legden, eene misdaad, die slechts met den dood kon worden geboet. Op deze valsche beschuldiging bewaarde Jezus, evenals op de vroeger ingebrachte, een waardig stilzwijgen, ook toen de hoogepriester hem toornig vroeg, waarom hij zich aanstelde, alsof hij hunne getuigenis hoorde noch achtte. Met opzet zweeg hij trouwens. Niet slechts wilde hij er door toonen, dat hij zich niet inliet met het spel, dat zijne rechters, met behulp der valsche getuigen, thans bezig waren te spelen, er was nog eene andere, gewichtiger reden voor. Door te zwijgen toch voorkomt hij dat hij om dingen van ondergeschikt belang, in plaats van om de belijdenis van zijn goddelijk Zoonschap, ter dood veroordeeld zou worden. Want het was zijns Vaders wil, dat hij wegens het getuigenis, dat hij aan zichzelven gaf, als een godslasteraar aan den dood zou worden overgegeven. Zijn zwijgen trouwens dwingt den hoogepriester om de ondervraging tot het hart van het geschil heen te leiden, te weten, tot zijn Zoonschap; hierdoor alleen toch kan hij het rechtsgeding tot eene slotsom leiden. Daarom vraagt hem de hoogepriester, vol verlangen om de rechtszaak tot haren afloop te brengen, ten slotte zonder omwegen en onder eede: „Zeg ons of gij de Christus zijt, de Zoon des levenden Gods." Met opzet vergenoegt hij zich niet om te vragen of hij de Christus is; want het is hem om een woord te doen, waaruit eene beschuldiging, die met schuld des doods samenvalt, opgemaakt kan worden en de aanmatiging van den Messiaanschen titel maakte wel straffe waardig, maar niet des doods schuldig. Verklaarde Jezus zich echter Zoon van God, dan had men wat men wenschte. Zijn Messiasschap toch uit het Zoonschap af te leiden, was zooveel als zich Gode even gelijk te maken. Op eene vraag als deze zwijgt Jezus niet. Wel zegt hij vooraf, om allen schijn te voorkomen, als getuigde hij van zijne goddelijke heerlijkheid met de bedoeling om zijne rechters ten zijnen gunste te stemmen, dat hij zich ten volle bewust is vergeefs tot hen te spreken, Luk. 22:67, 68. Toch wil hij spreken; zoodra de vraag gedaan wordt, die hij door zijn zwijgen met opzet heeft uitgelokt, opent hij zijne lippen. Niet bevende en halfluid, maar, gelijk het den Zoon betaamt, met groote kracht, getuigt hij dat hij de Christus is, de Zone Gods. Heeft hij weleer verzwegen wat hem eene kroon bezorgen kon, namelijk dat hij de Christus was, wat hem een kruis toebrengt verzwijgt hij niet, namelijk dat hij de Zoon is. Het bewijs voor de waarheid van zijn getuigenis zal van stonde aan geleverd worden, zegt hij; van nu aan toch zullen deze zijne rechters den Menschenzoon zien, zittende ter rechterhand van de kracht Gods en komende op de wolken des hemels. Hij wilde er mede zeggen, dat zijne verheerlijking terstond op zijne vernedering volgen zou, en dat hij zijnen vijanden, zoodra hij ten hemel zou zijn gevaren, van zijne verhooging getuigenis geven, en de geschiedenis der wereld tot die der wegbereiding zijner wederkomst maken zou. Overigens heeft hij niets meer gesproken; het woord was nu aan den hoogepriester. Met een vroolijk hart verscheurt deze thans zijne kleederen; zijn wensch is vervuld. „Wat hebben wij nog getuigen van noode?" roept hij, „gij hebt de Godslastering gehoord; wat dunkt ulieden?" En allen oordeelen dat Jezus des doods schuldig is. Of hij is wie hij zegt te zijn, wordt zelfs geen onderzoek waardig geacht.

Zoo is het vonnis geveld. Israël zal zijnen Koning overleveren aan de Heidenen, om als een gevloekte te worden gekruisigd. Terwijl men voorloopig uiteengaat, geeft men Jezus aan den moedwil der gerechtsdienaren prijs. Deze honen hem, gelijk men dit een valschen profeet doet; want zij overdekken zijn aangezicht, en zeggen hem, terwijl zij hem in het gelaat slaan, dat hij nu profeteeren zal, wie het is, die hem heeft geslagen. Tot verbazing aller hemelen verdroeg hij zwijgend dezen hoon. De leden van het Sanhedrin schijnen intusschen nog eens samen gekomen te zijn, te weten in den vroegen morgenstond, Matth. 27 : 1, en in hunne gewone vergaderzaal, om de akte der veroordeeling in de gewone rechtsvormen op te maken, en te beraadslagen hoe zij Pilatus tot de uitvoering van hun vonnis bewegen zouden.

22. Van Kajafas gaat het naar Pilatus. Eene poging van het Sanhedrin, om Pilatus te bewegen hen als de eigenlijke rechters te erkennen, mislukt; Pilatus wil zelf rechter zijn. God stiert het alzoo, opdat Zijn raad vervuld worden zou, dat Jezus door den hoogsten rechter in Israël, en aldus als in Zijnen naam tot den dood des kruises zou worden overgegeven. Vergeefs poogt Pilatus, onwillig om een schuldeloozen te veroordeelen, het volk te bewegen om voor Jezus partij te trekken, of hem zelven aan een anderen rechter in handen te stellen.

Voor het Sanhedrin was het de groote vraag, hoe men Pilatus, den Romeinschen Procurator, er toe brengen zou om het geslagen vonnis goed te keuren. Voor den Romein toch hadden de gronden, waarop het rustte, niet het minste gewicht. Men was echter besloten het uiterste te beproeven; stond de toekomst van het Sanhedrin niet op het spel? Gezamenlijk leidden de Oversten Jezus naar Pilatus, en begonnen met te eischen dat hij zonder meer hun vonnis overnemen zou. Zij wilden de rechters blijven; Pilatus moest zich, in blind vertrouwen op de juistheid van hun rechterlijk oordeel, vergenoegen met de ondergeschikte rol van gerechtsdienaar. Maar zoo wilde God het niet; daarom zorgde Hij dat ook Pilatus het niet wilde. Hoe grooten lust de Procurator ook had, om zich de lastige rechtszaak van den hals te schuiven, zoo was zijn eergevoel toch te groot, dan dat hij voor Joodschen trots wilde buigen. Onder éóne voorwaarde slechts wil hij het Sanhedrin vrije beschikking over Jezus geven, deze namelijk, dat men zich vergenoegde met hem geen zwaardere straf op te leggen, dan de wet des rijks veroorloofde. Hiermede zijn de Joden echter niet tevreden; want zij komen er rond voor uit, dat zij in dat geval Jezus niet zouden kunnen dooden. Hierop antwoordt Pilatus, dat zij dan van de hoogte, waarop zij zich plaatsen, moeten afdalen, door van rechters aanklagers te worden. Voor dit woord moeten de Oversten wijken; hoe ongaarne ook, zij gaan er toe over, om als beschuldigers bij Pilatus op te treden. Te goed weten zij echter, dat zij eene andere misdaad aan den Romein moeten opgeven dan die, waarop zij zelven Jezus hebben veroordeeld, willen zij zich de kans van slagen niet ontnemen. Daarom leggen zij Jezus iets ten laste, waarvan zij zeer goed weten, dat hij er onschuldig aan is, namelijk dat hij zich als Israëls eenige koning verklaard, en

verboden zou hebben om den keizer schatting te geven. Hierdoor maken zij het Pilatus onmogelijk om de aanklacht onontvankelijk te verklaren, en naar hunne eigene rechtbank terug te wijzen. Maar tegenover God baat geen list. Nadat Pilatus Jezus gevraagd heeft of hij zich werkelijk voor koning heeft uitgegeven, antwoordt deze met de wedervraag, of zijn rechter dit van zichzelven, dan wel uit den mond van anderen vraagt. Want als Pilatus hier uit zichzelven spreekt, dan kan hij als heiden slechts een koningschap van staatkundigen aard bedoelen; spreekt hij daarentegen de Joden na, dan krijgt zijne vraag een geheel ander karakter, wijl het koningschap, zooals de Profeten het den Messias toeschrijven, niet van deze wereld is. En hoe zal Jezus eene vraag over zijn koningschap beantwoorden, vóór hij weet, in welken zin men naar zijn koningschap vraagt? „Ben ik een Jood?" herneemt Pilatus met echt heidenschen trots, als wilde hij zeggen dat hij veel te hoog stond om zich met de godgeleerde haarkloverijen van Joodsche geleerden in te laten; 't is uw eigen volk, zoo vaart hij voort, dat u aan mij heeft overgeleverd; wat hebt gij gedaan? Hierop geeft Jezus het antwoord, dat hij zoo even terug hield, maar hij geeft het zoo, dat geen misverstand mogelijk wordt gelaten. Want ja, koning is hij, rondweg beaamt hij het; hiertoe is hij geboren, hiertoe is hij in de wereld gekomen, om door zuiver geestelijke middelen, door het woord der waarheid, een koninkrijk op te richten; een mededinger des keizers is hij echter niet. Het bewijs voor het laatste ligt voor de hand; anders toch zou hij zijne dienaren voor zich hebben laten strijden. Met verbazing hoort Pilatus hem alzoo spreken; hij ziet hem aan, en hij ziet de onschuld in het aangezicht. „Ik vind geene schuld in dezen mensch," zoo zegt hij tot zichzelven, en zich keerende tot de Joden, zegt hij het aan geheel Israël. En thans zou men een oogenblik denken dat de raadslag van het Sanhedrin te niet ware gedaan; en toch is het alzoo niet. Gods raad, dat de Christus door den aardschen rechter tot den dood des vloeks overgegeven zal worden, zal uitgevoerd worden, al begint de aardsche rechter met hem onschuldig te verklaren; want hoort! de rechter heeft nog niet uitgesproken. Wat zijn laatste woord moest zijn is slechts zijn eerste woord. In plaats van den onschuldige los te laten, houdt hij hem vast, tot hij hem zonder zich in gevaar te brengen loslaten kan. Want hij vreest dat de Joden hem uit wraak over zijne weigering om Jezus te dooden, aanklagen zullen bij zijnen keizer, Tiberius, van wien bekend is, dat hij den verdachte steeds schuldig houdt. Daarom tracht hij het zoover te brengen, dat het volk zelf met hem Jezus' loslating wil. Hij weet dat de Oversten Jezus uit nijd over den opgang, dien hij onder de schare maakte, aan hem hadden overgeleverd; 't is met deze wetenschap, dat hij thans zijne winst poogt te doen. Rekenende op de vele vrienden, die Jezus onder het volk had, vooral onder de ten feeste aanwezige Galileërs, tracht hij het volk te bewegen om voor Jezus partij te trekken. Dan kan hij zich bij mogelijke aanklacht bij den keizer met een beroep op den volkswil dekken. Daarom stelt hij Jezus naast Barabbas, den moordenaar, en laat, in aansluiting aan het bestaand gebruik, het volk kiezen, wie van deze twee vrij uit zal gaan. Hoe weinig hij het volk kent, wordt hij zelf onmiddellijk gewaar uit het: „Niet dezen, maar Barabbas," dat hem uit duizende monden tegemoet klinkt. De Oversten hebben het

volk bewogen om met hen Barabbas' loslating, Jezus' dood te eischen. Een Messias, dien het verlossen moet, kan zelfs in de schatting des volks, slechts een valsche zijn; zijne banden vervreemden zelfs de Galileërs van hem. Hierop doet Pilatus eene poging om zich als Rechter door een ander te doen vervangen, en wel door Herodes, den Viervorst van Galilea, die heden, bij gelegenheid van het Feest, in Jeruzalem vertoeft. Hij heeft tijdens het geding vernomen, dat Jezus een Galileër is; wie is dan nader geroepen om zijn rechter te zijn dan Herodes? 't Is zoo, met Herodes is Pilatus in onmin; gaarne echter brengt hij zijnen haat aan zijn belang ten offer. Daar zendt hij Jezus met zijne beschuldigers naar Herodes henen. Nog een oogenblik, en Jezus staat voor den moordenaar van zijnen heraut, voor Herodes, den man, die siddert of spot. Maar ook thans mislukt Pilatus' poging. Herodes wil zijn werk niet overnemen. Gestreeld door het eerbewijs, dat Pilatus hem gaf, legt ook hij zijne vijandschap af, en rekent hij zich gehouden om eene beleefdheid met eene beleefdheid te beantwoorden, door Jezus weer aan Pilatus terug te zenden. Tegelijk echter wil hij den Procurator met zijn oordeel dienen; want het spotkleed, waarin hij Jezus terugzendt, dient om aan Pilatus te zeggen: ook ik vind geene schuld in hem, hij is spot, maar geene straf waardig. Is ook dit redmiddel ijdel bevonden, er rest er den Procurator nog een; ook dit laatste zal hij beproeven. Daarom verkracht hij het recht, en beveelt hij, dat Jezus gegeeseld zal worden, in de hoop, dat het volk tevreden zal zijn, als het ten minste eenige genoegdoening ontvangt. Reeds is Pilatus op weg naar het kruis; de geeseling toch leidde de kruisiging in. Zoo wreed was deze straf, dat zij ten volle aan het oogmerk, waarmede Pilatus haar aan Jezus toedienen liet, beantwoord zou hebben, zoo de haat der Joden nog eenige ruimte aan de menschelijkheid overgelaten had. Want zij geschiedde niet op Joodsche, maar op Romeinsche wijze, met lederen riemen, aan wier uiteinden kleine stukjes metaal waren bevestigd, zoodat elke slag het vleesch vaneen reet. De bedoeling Gods werd er door bereikt; want deze geeseling diende om Jesaja's woord te vervullen: door zijne striemen is ons genezing geworden, hfdst. 53 : 5. Maar Pilatus' bedoeling wordt er eer door verijdeld. Want juist de aanblik van Jezus' vernedering geeft voedsel aan het ongeloof der schare. Zij twijfelt thans niet meer. De man met de doornenkroon op het hoofd, en den purperen spotmantel op de schouderen, de gegeeselde, de bebloede, kan onmogelijk de Christus, de Zoon zijn! „Ziet de mensch!" roept Pilatus; kruis hem! antwoorden de Oversten; kruis hem! antwoordt het volk.

23. Daar alle middelen, om zich uit de verlegenheid te redden, vergeefs beproefd zijn, komt Pilatus in geene geringe verlegenheid. Deze wordt niet weinig verhoogd, doordien de Joden hem zeggen, dat Jezus, door zich voor Zoon van God uit te geven, zich ten doode toe aan hunne Wet heeft bezondigd, en met het oog hierop hunnen eisch van straks vernieuwen, dat hij het door hen geslagen vonnis uitvoere. Het ontzag dat Jezus hem inboezemt is zoo groot, dat hij op het punt staat hem los te laten; de vrees schijnt de misdaad te weerhouden.

Hoe ongezind Pilatus is om zich de Joden ten believe met het bloed van een onschuldige te beladen, blijkt uit het woord, waarmede hij den eisch des volks, dat Jezus gekruisigd zou worden, beantwoordt: Neemt gijlieden hem en kruist hem; want ik vind in hem geene schuld. Maar de Joden begrijpen zeer wel, dat eene vergunning, zoo onwillig verleend, hun duur te staan komen zou, bijaldien zij er gebruik van maakten; daarom weigert men in Pilatus' recht te treden. 't Was opdat Gods raad vervuld worden zou, dat de Christus niet onder onwettige handen het leven laten, maar van den wettigen rechter als van God zelven ten doode overgegeven worden zou. Pilatus moet zijn rechter blijven, en, in naam des keizers, hem ten kruisdood doemen; dat is Israëls eenparige en volstandige eisch. En om dien eisch klem bij te zetten, spreken zij thans uit, wat zij tot dusver hebben verzwegen. „Wij hebben eene wet," zeggen zij, „en naar onze wet moet hij sterven; want hij heeft zichzelven Gods Zoon gemaakt." Hier trekken zij dus zijdelings de straks ingediende aanklacht in, als zou Jezus oproer tegen den keizer hebben gepredikt; Pilatus' weigerachtigheid om Jezus wegens deze aanklacht te veroordeelen dwong er hen toe, om met de eigenlijke gronden, waarop zij hem doodschuldig verklaard hadden, voor den dag te komen. Hierdoor neemt het rechtsgeding een geheel ander karakter aan, overeenkomende met het karakter, dat de Joden er van den aanvang af aan wilden geven, Joh. 18 : 29, 30. Pilatus wordt er door gesteld tegenover het vraagstuk in hoever het volk recht heeft om te eischen, dat de Romein zich leene tot handhaving hunner godsdienstige strafwet. En ja, wel zegt hem de keizerlijke lastgeving, dat hij de verschillende gevallen naar het Joodsche recht beoordeelen zal, maar hier doet zich een geval voor, dat hij onmogelijk beoordeelen kan; want hoe zal hij het verschil uitmaken of Jezus al dan niet Gods Zoon is? Voor lastiger vraagstuk heeft de Procurator nog nooit gestaan. Reeds verlaat hij het rechte spoor door er zich mede in te laten, en Jezus te vragen: Vanwaar zijt gij? Deze vraag toch, naar aanleiding der nieuwe aanklacht tot hem gericht, kan onmogelijk beteekenen: uit welk land zijt gij afkomstig, (iets wat hij trouwens, Luk. 23 : 6, alreeds wist), maar slechts: wie zijt gij toch, een van deze wereld, of een van eene andere? Dat hij zoo vraagt verwondert ons niet. De waarschuwing zijner vrouw, het gerucht van Jezus' wonderen, de kalmte van Jezus' houding, het vreemdsoortige der beschuldiging, dat alles werkt samen, om een hart als het zijne, waarin ongeloof en bijgeloof aan elkander grensden, met eene vrees te vervullen, die hem aandrijft om eene vraag te doen, waartoe hij als rechter niet bevoegd is. Jezus zelf geeft hem echter een wenk om den voet van het gebied der heilige vraagstukken terug te trekken; want hij beantwoordt zijne vraag niet. Door zich toch omtrent het vraagstuk zijns Zoonschaps uit te laten, zou Jezus de wereldlijke overheid bevoegd verklaard hebben om zich in te laten met vraagstukken van zuiver bovennatuurlijken aard. En dit juist wilde hij niet doen, al weet hij dat zijne woorden zijne banden zouden doen vallen; want als hij een vraagstuk, waarover de beslissing uitsluitend toekomt aan het koninkrijk, dat niet van deze wereld is, aan den vertegenwoordiger van een aardsch koninkrijk onderwierp, zoo zou hij de rechten van het hemelsch koninkrijk verkorten, ja, dit zelf aan het aardsche onderwer-

pen, of het ten minste verwereldlijken, als een die het tot ééne sfeer met het aardsche koninkrijk rekende. Had Pilatus dan den wenk opgevolgd, dien Jezus hem gaf, door op zijne vraag het zwijgen te bewaren, hij zou zich onbevoegd verklaard hebben om Jezus te beoordeelen, en zijne beschuldigers naar de hemelsche rechtbank zelve hebben verwezen. Hij toont echter dat hij den hem gegeven wenk niet eens begrijpt; want hij roept Jezus toe: Spreekt gij tot mij niet? weet gij niet dat ik macht heb u te kruisigen en macht heb u los te laten? Jezus antwoordt hem dat hij geene macht over hem hebben zou, had God, door hem tot Rechter aan te stellen, ze hem niet verleend; daar God dit echter gedaan heeft, zoo is hij wel schuldig, wijl hij het recht krenkte, maar niet in zoo groote mate, als zij, die zich, door hem den Heidenen over te leveren, eene macht over hem aanmatigden, die hun niet toekwam. Van toen af zocht Pilatus hem los te laten; alle vroegere pogingen om hem te bevrijden waren als niets, vergeleken bij wat hij thans deed. Waarlijk het had allen schijn als zou het goddelijk raadsbesluit in het rechtsbesef en de conscientievrees van Pilatus een slagboom vinden op den weg zijner vervulling.

24. Toch wordt Gods Raad volbracht: Pilatus, vreesachtig gemaakt door de bedreigingen der Joden, verkracht zijn geweten, en geeft Jezus, in het oogenblik zelf, waarop hij hem onschuldig verklaart, over, om gekruist te worden. En God zelf, wiens dienaar hij als rechter is, gebruikt hem als instrument om Jezus tot dezen dood des vloeks over te geven, opdat hij, in zijns volks plaats, als borg des nieuwen verbonds, de straffe hunner ongerechtigheden drage.

Nog over één wapen konden de Joden beschikken. Zij laten het dan ook niet ongebruikt; want zij dreigen den Procurator met den keizer. „Als gij dezen loslaat," zoo roepen zij, listiglijk tot hunne eerste beschuldiging terugkeerende, nu zij zien dat zij met de andere eer verliezen dan winnen, „zijt gij des keizers vriend niet; wie den rebel niet straft, kiest tegen den keizer partij." Bij het hooren dezer woorden is Pilatus' weerstand gebroken; de vrees voor Tiberius heeft de vrees voor den Godszoon uitgedreven. De aanblik der schare boezemt hem angst in; want de hartstochten schijnen ontketend, en een oproer staat voor de deur; en wat zal zijn lot zijn als de keizer straks hoort, dat Jeruzalem in oproer is geweest, wijl zijn zaakgelastigde een mensch weigerde te straffen, dien men als rebel bij hem aangeklaagd had? Zonder iets meer te zeggen, laat hij Jezus buiten het rechthuis brengen, daar het vonnis in tegenwoordigheid van den beschuldigde en de aanklagers moest worden uitgesproken, en deze laatsten, uit vrees van zich wegens het Paaschfeest te verontreinigen, niet mede in het rechthuis waren gegaan. „Zal ik uwen Koning kruisigen?" zoo is zijne laatste vraag aan het volk; men beantwoordt ze niet eens, maar roept uit duizenden van monden, dat men geen koning heeft dan den keizer, als achtte men zich beleedigd door de onderstelling, die in de vraag opgesloten lag. Zoo herroept Israël voor Gabbatha zichzelf; het geeft, om zijn haat tegen den Messias te kunnen koelen, zijne Messiaansche

verwachting zelve prijs. Kruis hem, kruis hem — ziedaar de hoogste wensch van Israël. Maar alvorens dien wensch te vervullen, wascht Pilatus voor de oogen des volks zijne handen, en vertolkt hij zijne handeling met te zeggen: „ik ben onschuldig aan het bloed van dezen rechtvaardige; gijlieden moogt toezien." En al het volk antwoordt: zijn bloed over ons en over onze kinderen! Toen gaf Pilatus Jezus over om gekruist te worden; het bij die gelegenheid gesproken woord: gij zult tot het kruis gaan — zou het gelaat der wereld veranderen. En God kwam niet tusschenbeide; de hoogste Rechter liet Zijne stem niet hooren om het vonnis van Zijn aardschen dienaar te niet te doen. Dat zou het grootste raadsel der historie zijn, wisten wij niet, dat Jezus bestemd was om onschuldig voor schuldigen te sterven. Hij werd niet tot den heldendood of den marteldood geroepen, tot den dood, dien men voor het aardsche vaderland of voor het koninkrijk Gods sterft, maar tot den dood, dien een schuldige onder de handen des rechters ondergaat. Daarom is het noodig dat hij door den hemelschen Rechter tot den dood worde overgegeven, om de straf der ongerechtigheid te dragen, welke de Wet te voren bepaald had, namelijk den dood des kruises, dat is, den dood der vervloeking. Deze overgifte tot den dood brengt God tot stand door tusschenkomst van de aardsche overheid, die, gelijk wij weten, Zijne dienaresse is. Hier is de stem des Rechters aan te merken als de stem van God. Wel handelt Pilatus uit ongoddelijke beweegreden, en is hij ten volle onbewust van de strekking van zijn doen; dit neemt echter niet weg dat hij het instrument is, waardoor God den Christus overgeeft tot den dood. Tegelijk echter toont Hij, dat Christus niet om eigene schuld tot den dood des kruises wordt overgegeven, door Pilatus te bewegen hem als een onschuldige naar het kruis te zenden. Zich bewust, dat hij zijne onschuld ten spijt, door God rechtvaardiglijk veroordeeld wordt, omdat hij in de plaats der zijnen staat, neemt Jezus zwijgende zijn vonnis over.

25. Op weg naar Golgotha, de plaats der kruisiging, roept Jezus, wellicht in het oogenblik, dat het kruis van zijne schouderen afgenomen, en Simon van Cyrene opgelegd wordt, Jeruzalems dochteren toe om niet over hem te weenen, maar over zichzelve, aangezien het gericht, dat God door Rome over hem brengt, slechts aanvang is van een gericht, dat God door Rome over Jeruzalem uitstorten zal.

Terwijl Barabbas losgelaten wordt, brengt men Jezus naar eene plaats, Golgotha of Hoofdschedel geheeten, wijl zij eene schedelvormige verhevenheid vertoonde. Zij was gelegen buiten de heilige stad, ofschoon slechts op geringen afstand van deze, Joh. 19:20, en aan den openbaren weg, Mark. 15:29. Zoo vervulde zich aan Jezus de gedachte van het zondoffer, dat de Christus buiten de heilige plaats sterven zou, opdat zijn offer blijken zou iets eenigs in zijne soort te zijn, dat niet tot het kader van den wettischen dienst behoorde, en allen, die er door geheiligd werden, er voor goed van afscheidde, Hebr. 13:12. Het was naar het vleesch een droevig iets om Jezus op den

gang naar Golgotha aan te zien. Vóór hem uit ging de krijgsknecht, die den stoet opende, en het bord opwaarts hield, waarop geschreven stond, wegens wat misdrijf de veroordeelde, die achter hem ging, tot den dood was verwezen. Een tweetal krijgsknechten gingen aan weerszijden; tusschen hen in zag men Jezus, het Lam, dat ter slachtbank geleid werd. Een vierde krijgsknecht sloot dèn kring. Naar de gewoonte dier tijden, werd Jezus het kruis op de schouderen gelegd, zóó, dat hij het voortslepen moest, tot aan de plek, waar hij er aan vastgenageld worden zou. Duizenden volgen hem op zijnen laatsten gang, van welke de meesten zich in zijnen jammer verheugen. De vijand juicht; de vriend zwijgt. Eindelijk houdt Jezus uitgeput stil; zijn lichaam was door de voorafgaande mishandelingen te zeer uitgeput, dan dat hij zijnen last langer vermocht te torschen. Daarom maakt men het kruis van hem los, en dwingt een voorbijganger, zekeren Simon van Cyrene, om het in zijne plaats naar Golgotha te slepen. Zien wij wel, dan is dat het oogenblik, waarop het klaaggeschrei van Jeruzalems dochteren losbreekt, en Jezus zich omkeert om haar toe te roepen, dat zij toch niet over hem weenen zullen, maar over zich zelve. Zoo spreekt hij, omdat hij weet, dat God hier bij hem, door tusschenkomst der Romeinen, een gericht begint, dat met Jeruzalems verwoesting eindigen zal. Een tijdperk toch is Israëls historie ingetreden, waarin het gaat naar den regel, volgens welken God in Ezechiëls dagen met Jeruzalem handelde, gelijk Hij sprak, Ezech. 20:47: „Ik zal een vuur onder Israël aansteken, dat allen groenenden boom en allen dorren boom verteren zal," en hfdst. 21:3: „Ik zal van u uitroeien den rechtvaardige en den goddelooze." Reeds treft hem het zwaard der wrake; dat Jeruzalem er uit afleide wat haar lot zal zijn. Want als het groene hout niet gespaard wordt, wat kans blijft er dan voor het dorre over, om aan den bijl te ontkomen? Een God, die zoo rechtvaardig is, dat Hij den borg niets spaart, schoon deze persoonlijk niets schuldig is, en in zoonsbetrekking tot Hem staat, zal zeker den schuldenaar, die voor zichzelf betalen moet, niet minder streng behandelen. Alzoo is de lijdende en benauwde Jezus, Jeruzalem een voorteeken van het gericht, evenals de gekromde en zuchtende Ezechiël dit in zijne dagen was, hfdst. 20:6, 7. Onze opmerking ontga het niet, dat Jezus hier de straf, die op hem komt, en de straf, die Jeruzalem treffen zal, als twee punten van ééne lijn aanmerkt, en Rome, het reeds door Daniël aangekondigde rijk des gerichts, als de macht, die God gebruikt om Zijn oordeel over beiden uit te voeren. 't Is toch een teeken, dat Jezus zijn lijden niet als een martelaarslijden beschouwt, maar als een straflijden om der zonden wil.

26. Toen zij op de plaats gekomen waren, die men Golgotha heet, kruisigden zij hem aldaar, met twee kwaaddoeners, den eenen ter rechter-, en den anderen ter linkerzijde. Een opschrift boven zijn kruis heette hem Jezus, de Nazarener, de Koning der Joden; in de drie talen van den tijd was het geschreven. Intusschen wierpen de krijgsknechten het lot over zijne kleederen.

Op Golgotha wordt Jezus aan het schandhout opgehangen; zoo toch

dient het kruis genoemd. Men volge trouwens het voorbeeld niet na van de verweekelijkte kinderen der nieuwere beschaving, die een krans van rozen om het kruis vlechten, om zijne akeligheden te bedekken, en het zoo schoon te maken, dat het onzen vleesche zelfs liefelijk wordt. Als tegengif tegen zulke eene, tegelijk ziekelijke en schadelijke praktijk, is eene schildering van het kruis in zijne naaktheid niet overbodig. Het kruis ontleent zijnen naam aan den schand- of martelpaal der ouden, op welken men de menschen spietste, of waaraan zij ook wel vastgebonden werden, met boven het hoofd saamgenagelde handen. Door toevoeging van eenen dwarsbalk ontstond het thans zoo geheeten kruis. De verschillende wijzen, waarop deze dwarsbalk aan den rechtstandigen paal kon verbonden worden, gaven vormen, van een † of eene T; dat er boven Jezus' kruis een opschrift vastgemaakt was, onderstelt dat hij aan het in vieren gedeelde kruis heeft geleden. In Israëls Wet was deze manier van straffen niet opgenomen; men hing onder Israël wel menschen aan een hout, maar slechts doode, geene levende. Alleen de Heidenen hingen iemand bij levenden lijve aan een hout op; de bijzondere manier er van, die men kruisigen heet, was eerst bij de Feniciërs en Karthagers in gebruik, en van hen door Grieken en Romeinen overgenomen. Wel verdient dit onze aandacht; want ware Jezus naar de Joodsche strafwet gericht, zoo zou hij op zijn ergst slechts als een doode aan het hout opgehangen zijn; hoe ware zijne verheffing aan het hout dan de wegneming van den vloek der Wet geweest? De Jood had een afschuw van deze marteling; daarom placht men in Jeruzalem den veroordeelde vóór zijne kruisiging een verdoovenden drank aan te bieden, in verband tot Spr. 31 vs. 6, 7: Geef sterken drank dengene die verloren gaat. Ook aan Jezus werd zulk een drank aangeboden; hij weigerde hem echter, wijl hij wist, dat hij juist hier gekomen was om te lijden. Daarop werd de veroordeelde ontkleed; zijne kleederen vielen zijne beulen toe. Ook Jezus' kleederen deelden de krijgsknechten onder zich; dat zij over zijn wisselkleed het lot wierpen, wijl dit, als uit één stuk geweven, voor verdeeling ongeschikt was, bracht Ps. 22 : 19 in letterlijke vervulling. Intusschen was het kruis opwaarts in den grond gezet, en werd de veroordeelde met behulp van ladders en strikken opgeheven, en op een vooruitstekend stuk hout geplaatst, dat steun aan het lichaam geven moest, om de uiteenscheuring der ledematen te voorkomen. Voorts werd hij met strikken, die met uitzondering van het om de borst gespannen koord, later weer losgemaakt werden, aan zijn kruis vastgebonden. Handen en voeten werden hierop met groote nagelen aan het hout vastgeklonken. Zoo hing dan de kruiseling tusschen hemel en aarde in, echter niet zoo hoog, als men zich gemeenlijk voorstelt, naardien roofdieren op hem konden aanvallen; ook kon men volgens Joh. 19 : 29 met een hysopstengel Jezus' lippen bereiken, schoon deze slechts eene el lang was. Om iets te beseffen van het lijden, dat de gekruisigde doorstaan moest, bedenke men dat de wonden, die veroorzaakt waren door de geeseling, welke steeds aan de kruisiging voorafging, en door de aannageling van handen en voeten, alras tot ontsteking overgingen, en de koorts deden intreden. Daarbij was de lijder des daags aan de brandende zon, des nachts aan de nachtelijke koude blootgesteld; weerloos was hij bovendien aan roof-

dier en muskiet prijsgegeven. Spoedig verstijfden de uiterste deelen des lichaams, zoodat er een geweldige bloedsaandrang naar de inwendige deelen van de borst en van het hoofd ontstond, die de ademhaling belemmerde en zware hoofdpijnen verwekte. Het lijden zelf was zeer ongelijk van duur; meestal hield het ongeveer een half etmaal aan, ja, personen van een sterk gestel stierven gewoonlijk eerst na dagen lijdens. Meestal vond het sterven zijne naaste oorzaak in verscheuring der groote bloedvaten van het hart. Soms, niet altijd echter, verkortte men het, door de beenen met mokerslagen te breken. Wel mochten de ouden zeggen, dat geene straf zoo vreeselijk was als deze. Zij werd trouwens slechts toegepast op wat men het uitvaagsel der wereld achtte, op slaven en boosdoeners, die zich aan gruwelijke misdaden hadden schuldig gemaakt. Reeds daarom gold het sterven aan het kruis voor de hoogste schande, waartoe een mensch wegens zijne zonde vervallen kon.

27. Was de kruisiging op zichzelve beschouwd reeds de vreeselijkste aller straffen, wat haar voor de conscientie van den Jood boven alle mate verschrikkelijk maakte, was de omstandigheid, dat zij de straf was, waarin de vloek der Wet zich belichaamde; een opgehangene toch is Gode een vloek.

Ziet de Heiden in het kruis de vereeniging van de hoogste smart en de diepste schande, de Jood ziet er, in het licht zijner Wet, den vloek Gods in. Wegens het gewicht der zaak, is het niet overbodig om de beteekenis van den vloek eenigszins nader te omschrijven. Is het zegenen een toewenschen van heil, het vloeken is een toewenschen van straf. Deze bepaling geldt echter slechts van het vloeken der menschen; zij geldt niet van den vloek Gods. Bij God toch kan van geen bloot toewenschen sprake zijn, wijl zeggen bij Hem samenvalt met doen. Op Zijne lippen is de vloek alzoo steeds eene richterlijke aankondiging van naderende openbaring des toorns. In dien zin zegt de Schrift van God, dat Hij den vloek uitzendt, of oplegt, of uitstort. In al deze zegswijzen komt de vloek voor als iets zelfstandigs, dat meer is dan een klank, eene macht namelijk, die den gevloekte achtervolgt, tot hij zich zijner bemachtigd heeft. De vloek rust niet, voor hij, om met de Schrift te spreken, het kleed des gevloekten geworden is, dat is, zoo ten volle zich in hem heeft belichaamd, dat van alle kanten aan hem te zien is, wat het woord des vloeks in zich bevatte. Daardoor wordt zulk een mensch tot een vloek in het midden zijns volks, anders gezegd, tot een die in zijne straf tot voorbeeld dient van het lot, dat men den goddelooze aankondigt. Nu spreekt de Wet, in Godes naam, vele vloeken tegen hare overtreders uit; men leze slechts Lev. 26, of het 28ste en 29ste hoofdstuk van Deuteronomium. Maar niet in eene van deze verschillende vloeken, ja, zelfs niet in allen te zamen, belichaamt zich de vloek der Wet ten volle. Dat laatste doet zij slechts in de ophanging aan het hout. Deze is eene strafmanier, waarin zich ten volle uitspreekt, dat elk overtreder der Wet, van het heilig bondsvolks afgescheiden, en van den God des verbonds voor goed verlaten is, daarbij vonnisgewijs overgegeven aan de verdervende macht van den

dood en de duisternis. In de andere straffen, die God over Israël brengt: de krankheid, de verdrukking, de verarming, de ballingschap, openbaart zich iets van Gods toorn tegen den bondbreker; in de ophanging echter ziet men het wezen van het gericht zelf. Ongetwijfeld draagt deze straf, evenals de inzettingen der Wet, een zinnebeeldig karakter; duidelijk blijkt het uit de omstandigheid, dat zij alleen aan den doode voltrokken werd. Maar al kan zij, wegens haar zinnebeeldig karakter, met de andere straffen onder één hoofd worden begrepen, dit juist, dat zij eene zinnebeeldige is, maakt mogelijk dat zij, in onderscheiding van de andere vloeken, den vloek zelven in zijnen ganschen omvang voorstelt. Geen lijden toch is grooter dan van den mensch, aan wien God werkelijk datgene lijden doet, wat het hangen aan het hout figuurlijk voorstelt; zoo een toch lijdt alles wat een zondaar moet, en een schepsel kan lijden. Jezus is degene, aan wien God, gelijk alle figuren der Wet, ook deze tot waarheid maakt; men leide er uit af hoeveel hij in zijne laatste uren heeft geleden, zoo men het kan. Want hij hangt niet als een doode, maar als een levende aan zijn kruis; immers wordt hij op heidensche wijze gekruisigd — maar toch valt zijn kruis niet, gelijk dat van hen, die niet tengevolge eener uitwerping uit den schoot des theocratischen volks door Heidenen gekruist werden, buiten de termen van den vloek; integendeel, hij wordt Gode opgehangen, en geschiedt dit door Heidenen, 't is omdat omtrent hem bepaald is, dat hij de waarheid des kruises worden zou. Geen martelaar is hij, uit wiens kruis de vloek weggenomen en in zegen veranderd is; hij wordt opgehangen als een, die waardig is aan het hout te hangen, wijl de zonde des volks op hem is gelegd. Daarom zal God aan hem bevestigen, wat Zijne Wet gezegd heeft van het kruis; er zijn voor Hem geene termen om het niet te doen. Hij zal de belichaming worden van den vloek der Wet tegen hare overtreders; hij zal het vat worden, waarin God de fiool Zijns toorns tot den laatsten druppel uitgiet. En als degene, die van den vloek is overgegeven, wordt hij het onreine zelf, dat van den heiligen bodem moet worden weggenomen, vóór de zon is gedaald, opdat niet het gansche land verontreinigd worde!

28. De drie eerste der zeven woorden, door Jezus aan het kruis gesproken, doen zijne vergevende, verlossende en verzorgende liefde in den vollen glans harer heerlijkheid uitkomen.

't Was waarschijnlijk tijdens de kruisiging, dat Jezus de bede tot den Vader opzond: „Vader, vergeef het hun, want zij weten niet, wat zij doen." In deze bede voor het volk, dat hem vervloekt heeft, viert de liefde hare zegepraal. Zich bewust, dat de Joden de uiterste grens van het gebied der vergeeflijke zonden hebben bereikt, wijst hij in het oogenblik, dat hij voor hen vergiffenis vraagt, er den Vader op dat zij deze grenzen nog niet hebben overschreden. Wisten zij wat zij deden, zeker, dan zou de heiligheid geene barmhartigheid toelaten; maar zij weten het niet, vgl. Hand. 3:17; 1 Cor. 2:8. Wel neemt de blindheid de doodschuld niet weg; ware dit alzoo, de bede om vergiffenis ware overbodig geweest; zij laat echter ruimte over voor de genade, vgl. 1 Tim. 1:13. Hiermede is het woord gesproken, dat

Israëls toekomst redt. Het woord, dat na dit gesproken is, wordt geacht dat tot den moordenaar te zijn. Had Pilatus, mogelijk wel om de Joden te grieven, hem, dien hij hun koning heette, tusschen twee moordenaren in gekruist, God vervulde er niet slechts eene profetie door, die van Jes. 53 : 12, maar stierde het ook den Gekruiste ten goede. Een der moordenaren, vertegenwoordiger van den geest des volks, die den Messias slechts erkennen wil, als hij afkomt van het kruis, lastert hem; zijne lastering echter prikkelt zijn lotgenoot om Jezus te belijden. Van belijder wordt deze bidder: „Heere," zegt hij, „gedenk mijner, als gij in uw koninkrijk zult gekomen zijn." Zoo heeft deze moordenaar, in het oogenblik waarop aller geloof wankelde, een geloof zonder wedergade getoond, in den Gekruisigde den Gekroonde aanbiddende. In zijn woord ontving Jezus, terwijl alles, tot zelfs de hemel toe, zweeg, eene verwijzing naar zijne aanstaande verheerlijking, en een teeken, dat zijn lijden alreeds zijne vrucht begon af te werpen tot verlossing van zondaren. En mag Jezus tegenover de lastering zwijgen, ook tot een teeken, dat hij in verdraagzaamheid volmaakt was, 1 Petr. 2 : 23, tegenover het geloof zwijgt hij nooit. In zijn: „Voorwaar, voorwaar, heden zult gij met mij in het paradijs zijn," kroont hij 's moordenaars geloof, en geeft hij der wereld een teeken zijner verlossende liefde; tevens toont hij hoe zeker hij tijdens de diepste vernedering van zijne aanstaande verhooging is. Aan een kruis beschikt hij over een paradijs, en terwijl hij aan den vloek wordt overgegeven, opent hij den hemel vòor moordenaren. Het derde woord, aan het kruis gesproken, wijst de teedere voorzorg zijner liefde aan. Eenige Galileesche discipelinnen stonden bij zijn kruis, onder welke Maria, de vrouw van Klopas, Salome, Maria Magdalena en — Jezus' eigene moeder. In hare nabijheid stond Johannes, de discipel, dien Jezus liefhad. Toen Jezus zijne moeder zag, roept hij haar toe, dat zij niet langer in hem, maar voortaan in Johannes haren zoon moet zien; tegelijk richt hij zijn woord tot Johannes, en geeft hij hem Maria tot moeder. Scheen het alsof hij te zeer van alles ontbloot was, om iets meer te kunnen geven, hij toont, dat hij zijne moeder een zoon geven kan, die zijne plaats bij haar zal vervullen.

29. Tegen den middag verduistert de zon; het wordt nacht om Jezus henen. Wat hij thans lijdt is niet uit te spreken; iets er van zegt ons de kreet, dien hij drie uren na de intrede der duisternis slaakt: „Mijn God! Mijn God! waarom hebt Gij mij verlaten?" Wij zien er uit dat de straf onzer ongerechtigheid in hare volle zwaarte door God op hem gelegd is. Zijnerzijds geeft hij zich zonder tegenspreken over aan het gericht, waaraan hij wegens de zonde der zijnen vervallen is, de rechtvaardigheid Gods aanbiddende, ook als zij zich te zijnen koste verheerlijkt. Hierdoor, dat hij zichzelven er voor over heeft, dat God Zijn recht handhaaft, ofschoon hij in recht op heerlijkheid alle creatuur te boven gaat, heeft hij het grootste offer in de plaats der zijnen Gode gebracht; en naardien hij zulks doet, om den wille Gods gehoorzaam te zijn, die dit offer van hem eischte, zoo wordt het niet slechts

in richterlijk, maar ook in zedelijk opzicht de volkomene genoegdoening voor de zonde, die tot grondslag beide van schuldvergiffenis en van rechtsverwerving dient.

Hier, aan het kruis, wordt Christus tot „vloek," Gal. 3 : 13. Voorzeker ware dit een onoplosbaar raadsel, wisten wij niet dat hij borg van een beter verbond was, dan dat welks vloek hij thans bezig is te dragen. Borg is hij toch van het verbond der belofte, dat God met Abraham opgericht, en door de Profeten verkondigd had; 't was het verbond waarin Hij op zich nam te geven wat Hij op Sinaï eischte, namelijk de genade der heiligheid, op den grondslag eener eeuwige schuldvergiffenis en der kennis van Zijnen Naam. Ook dat verbond eischte een Middelaar, dat is, een door wiens tusschenkomst het bevestigd en bediend werd, of, gelijk de Schrift het ook heet, een Borg, die er voor instond, dat al de zegeningen, die er in toegezegd werden, ook zouden verworven en medegedeeld worden. Deze Middelaar en Borg is Jezus; hij is het zaad der vrouw, in het paradijs, het zaad der zegening, aan Abraham aangekondigd, op wien al de geheiligde geslachten te voren gehoopt hebben. Op hem lag de roeping om de erfgenamen van het verbond der belofte wettiglijk onder het Sinaïtische uit te brengen; maar hoe groot was de prijs niet tegen welken het hun losliet! Niemand hunner toch kon in naam van het verbond der Wet tot erfgenaam worden gesteld; integendeel waren allen aan den vloek des verbonds vervallen, zoodat zij niet meer vrij, maar aan het recht vervallen waren. De Wet eischte hen voor zich op, om haar recht ten hunnen koste te handhaven, door haren vloek in hen te belichamen; hoe zouden zij dan erfgenamen des heils kunnen zijn? Daarom was het noodig dat Christus hen onder dezen vloek uitkocht, door der Wet, in hunne plaats en ten hunnen behoeve, volkomene genoegdoening te geven. Dat nu doet hij hier, tot hij een vloek wordt voor hen; hij laat der Wet zijn leven, en wordt zoo de losprijs tegen welken de Wet allen loslaat, die krachtens Gods genadige beschikking door hem vertegenwoordigd worden. Oogenschijnlijk heeft hij zich hierdoor echter alle gelegenheid afgesneden om zijnen volke tot zegen te zijn. Want is hij tot vloek geworden, ja, dan eischt de Wet de zijnen niet meer op, en zijn zij allen, wegens zijnen dood voor haar als dooden geworden; maar wie brengt dan over hen de gerechtigheid, wegens welke zij de aanneming tot zonen en het onsterfelijke leven verkrijgen, met den Heiligen Geest, om hen tot een volk van koninklijke priesters te maken? Zal de Christus alzoo zijn werk als Middelaar en Borg van het verbond der belofte waarlijk vervullen, door al de zegeningen, die er in toegezegd zijn, over de erfgenamen te brengen, dan moet zijn dood evengoed baarmoeder der gerechtigheid als graf des vloeks zijn. Daartoe is het echter noodig dat zijn lijden het karakter van offer drage, en hierdoor samenvalle met het doen, anders gezegd, dat het meer zij dan een ondergaan van iets en werkelijk de hoogste daad zijns levens zij. En ook aan dezen eisch beantwoordt zijn lijden ten volle, het is waarlijk het hoogste offer. Want wel lijdt hij, wat zijn schuldig volk gehouden is te lijden, maar niet zóó, als dit in zijne plaats lijden zou; hij lijdt namelijk niet omdat hij moet, maar om gehoorzaam te zijn aan den wille des Vaders, dat hij in de plaats der

zijnen zich aan den vloek overgeven zal. Zijn hoogste rechten geeft hij vrijwillig prijs: zijne rechten als Zoon van God, om als Gods gelijke, zijne rechten tegenover de Wet, om als een rechtvaardige behandeld te worden; daarentegen geeft hij zich over aan het vuur van Gods toorn, aan het zwaard van den Handhaver der Wet, enkel omdat Deze het van hem wil, opdat hij, door aan dezen wil gehoorzaam te zijn, de zijnen tegelijk van het hoogste kwaad verlosse en het hoogste goed deelachtig make. Grooter gehoorzaamheid kan niet worden betoond; de offerdood van Christus beantwoordt aan den hoogsten eisch, dien God stellen kon, wijl er zich eene oneindige gehoorzaamheid in belichaamt, waarin alle Gode verheerlijkende deugden vervat zijn, en in de hoogste volkomenheid gevonden worden. Vandaar wordt Christus aan zijn kruis voor allen, die bondsgewijs in hem begrepen zijn, het beginsel eener eeuwige gerechtigheid, wegens welke zij, zonder tegenspraak der Wet, en alzoo in volle overeenstemming met het in haar nedergelegd rechtsbeginsel, dat zegen slechts aan gerechtigheid verbonden zal zijn, erfgenamen des levens te worden. Zoo is het kruis het groote keerpunt der heilsgeschiedenis; het verplaatst de gemeente van het dood- en vloekbrengend standpunt der Wet, in eene geheel nieuwe orde van zaken, waarin zij, met volle erkenning van de beginselen der Wet, het aan Abraham beloofde, als vrucht van de gerechtigheid eens tweeden Adams ontvangt, opdat niet zij, maar hij de eere hebbe, en God met hem.

30. Tot het einde toe is Jezus volstandig gebleven, al boden zijne vijanden hem spottend hunne onderwerping aan, zoo hij zichzelf verloste van zijn kruis. Na ter vervulling der Schrift, zijn „Mij dorst" uitgeroepen te hebben, verklaart hij met groote stem dat alles „volbracht" is, en stelt hij zijnen geest vertrouwensvol in de handen des Vaders. Zijn sterven bewoog aarde en hemel te saam: het voorhangsel scheurde, de aarde beefde, de rotsen spleten, en dooden werden levend. Ontroerd verliet de schare zijn kruis. Nog na zijn dood werden heilige profetieën aan zijn lichaam vervuld.

In den spot, waarmede de Overpriesters, Schriftgeleerden, Ouderlingen en Farizeën, hem in zijne laatste oogenblikken overlaadden, verried zich zekere onrust. Zwijgend verdroeg hij al hunnen hoon; hij antwoordde niets, toen zij, in overmaat van laaghartigheid uitriepen, dat hij, die anderen verlost had, nu machteloos was om zichzelven te verlossen, of toen zij hem uitdaagden, om zijne grootspraak omtrent de afbreking en wederopbouwing van den Tempel in zijne eigene verlossing te bevestigen. Zelfs toen zij uitriepen dat zij hem als Israëls Koning en Gods Zoon erkennen wilden, zoo hij zich zelf van zijn kruis verloste, zweeg hij; het prikkelde hem niet om zichzelven te verlossen, al was het ook slechts om de lastering te weerleggen, door te toonen wat hij kon. Den beker wilde hij tot den laatsten druppel toe ledigen; hij wilde niet dat hem iets zou worden gespaard, en niet eer liet hij een leven los, dat, in deze ontzaglijke oogenblikken, voor hem enkel lijden was geworden, voor hij wist dat alles was vervuld,

wat te voren door de profetie omtrent hem was voorzegd. Daarom riep hij ook even vóór zijn sterven luide uit dat hem dorstte; want door openlijk zijnen dorst te kennen te geven, wilde hij, daar hij het oogenblik zijns doods nabij gekomen zag, den weg openen voor de vervulling der profetie van Ps. 69 : 22, „en in mijnen dorst hebben zij mij edik te drinken gegeven." Niet om water, maar om vervulling der profetie is het hem met zijne klacht te doen, (vgl. het „opdat" in verband tot het „zeide" in Joh. 19 : 28); want hij wil niet sterven vóór alles volbracht is wat van hem is voorzegd. Zoo zien wij dat hij, wel verre van door den stroom des lijdens lijdelijk voortgezweept te worden, zelf dezen leidt in de bedding van het geprofeteerde woord. Nadat Jezus den edik genomen heeft, den zuren soldatenwijn, dien men hem met eene aan een hysopstengel bevestigde spons heeft toegereikt, roept hij dan ook uit: „het is volbracht." Even te voren had men spottend zijne aanroeping van God (Eloï) als een roepen om Elias, den Voorlooper van den Messias uitgelegd, en gezegd: houdt op, laat ons zien of Elias komt om hem te verlossen. Maar de kracht van stem, waarmede hij zijn: „het is volbracht", liet hooren, deed alle spotters sidderen. Onmiddellijk hierop volgde het woord, waarmede hij zijnen scheidenden geest aan den Vader aanbeval, tot de ure, waarop deze weer in zijn vleesch ingaan zou. Toen boog hij het hoofd en gaf den geest; hij stierf omdat hij wilde. Juist op dit oogenblik, de derde ure van den namiddag, werden de paaschlammeren geslacht in den Tempel. Het was alsof alles met hem stierf. De zon bedekte haar gelaat, de aarde beefde op hare grondvesten, de steenrotsen spleten vaneen; er liet zich in gevoelen dat zijn dood de ondergang der oude schepping in zich besloot. Het Voorhangsel van het Allerheiligste scheurde vaneen, niet tengevolge der aardbeving echter, alsdan toch ware het niet, gelijk thans, van boven tot beneden opgescheurd, maar in omgekeerde orde. God zelf verscheurde het kleed, dat Zijne heerlijkheid bedekte, om Zijnen toorn te toonen over den gepleegden gruwel, en heel der wereld toe te roepen, dat de Tempel ophield Zijn huis te zijn. Graven van heiligen ontsloten zich, en zij, die er in sluimerden, ontwaakten uit den doodsslaap, om straks, als de Gekruiste herleven zou, ook mede op te staan tot heerlijkheid, als eerste vrucht der verzoening, die zijn bloed tot stand had gebracht. Jezus' dood had zelfs den heidenschen hoofdman, die met zijne ondergeschikten de straf der kruisiging aan hem had uitgevoerd, zóó aangegrepen, dat hij luide uitriep, dat deze mensch waarlijk Gods Zoon was. Slaande op hunne borsten keerden de scharen naar Jeruzalem terug; een bang voorbesef greep de harten aan, dat hier een gericht begonnen was, dat met den ondergang van Jeruzalem zelf eindigen zou. Intusschen waakte Gods hand over den gestorvene. God zorgde dat men zijne beenen ongebroken liet, opdat hij beantwoorden zou aan zijn voorbeeld, het lam des feestes, waarvan geen been gebroken mocht worden, Joh. 19 : 33; de krijgsknechten toch braken zijne beenen niet, omdat zij zagen dat hij alreeds gestorven was. Een hunner stak, om volkomen zeker te zijn van zijnen dood, de speer in zijne zijde; zoo baande hij, onder Gods leiding, onbewust den weg tot de letterlijke vervulling van het woord: zij zullen mij aanschouwen, dien zij doorstoken hebben, Zach. 12 : 10.

VEERTIENDE AFDEELING.

De tweede mensch.

1. Op den dood volgt de begrafenis, zijne bezegeling. Ook Jezus werd begraven, en wel met eene eere, die scherp afstak bij de schande zijns kruises, en kennelijk aanwees, dat zijne verheerlijking terstond na zijnen dood een aanvang nam. In zijn graf heeft hij bovendien geene verderving gezien; hij lag er in als een die den dood niet toebehoort.

Volgens de Wet mocht een gehangene niet aan het hout overnachten; daarom vroegen de Joden aan Pilatus, dat Jezus' lichaam voor den avond weggenomen worden mocht. Zoo zijn zij zelven onbewust dienstbaar aan de uitvoering van den wille Gods, dat de Christus zoo spoedig als hij den vloek der Wet gedragen had, uit zijne versmaadheid zou opgetrokken worden. Nadat Pilatus zich van Jezus' dood verzekerd had, en deze in de gewone rechtsvormen als onbetwistbaar vastgesteld was, werd zijn lichaam dan ook van het kruis afgenomen. Naar den gewonen regel zou Jezus, als een die tot vloek geworden was, tusschen goddeloozen in begraven zijn, Jes. 53 : 9, maar: het is volbracht! er is geene schande meer over, die hij ter wegneming der zonde nog zou behoeven te dragen. Daarom schikt God het zoo, dat zijne verheerlijking reeds bij zijne begraving begint. Het verzoek van Jozef om het lichaam van Jezus, kan met het oog op de Romeinsche wet, die het lijk van een gevonnisde aan zijne verwanten of vrienden liet, niet door Pilatus worden geweigerd; Jozef, de rijke raadsheer, mag het begraven. Zoo wordt de profetie vervuld dat de Christus in zijnen dood bij de rijken zou zijn, Jes. 53 : 9. Jozef legt het in zijn eigen graf, dat niet ver van den heuvel, waar Jezus gekruisigd werd, gelegen was, in eene steenrots uitgehouwen. Het was, met het oog op der Joden hoogschatting van hun familiegraf, Neh. 2 : 3, een sterk sprekend teeken van vereering, dat Jozef aan het gekruisigd lichaam eene plaats in zijn eigen erfgraf afstond. Dat het graf nieuw was deed de eere te meer uitkomen; het was geen graf, door eenigen doode te voren verontreinigd, maar een rein graf, den heilige waardig. Met Jozef bracht Nicodemus Jezus ten grave. Hij nam een mengsel van mirre en aloë, welriekende gom en geurig hout, mede naar het graf, om er de lijkwade mede te bestrijken; het gewicht van dit mengsel, 37 nieuwe ponden, toont aan, dat de liefde, die het brengt, behoefte heeft om Jezus eene waarlijk koninklijke eer te bewijzen. Zoo wordt Jezus begraven als een Vorst; men ziet het, de wending is gekomen, de weg gaat weer opwaarts en de verheerlijking staat voor de deur. Daar ligt nu het geheiligde lichaam

in een gewelf, onder den grond in de rots uitgehouwen, op een steenen bed ter neder, naar de gewoonte, die de Joden van begraven hebben. Opmerkelijk mag deze gewoonte heeten; meer toch dan onze manier van begraven laat zij ruimte voor de voorstelling eener opstanding. Wij voor ons begraven in de aarde; er spreekt zich de gedachte in uit, dat wij den doode hergeven aan het aardrijk, opdat hij stof worden mag. Maar de Oosterling bouwt zijnen dooden een eigen huis, alwaar hij ze te rusten nederlegt, gelijk als in eene slaapkamer, waaruit zij straks weer te voorschijn komen zullen. Alleen zulk een vorm van begraven was gepast voor Jezus; daar zijne opstanding voor de deur stond, kon het graf slechts eene tijdelijke bewaarplaats voor hem zijn, die zoo nauw mogelijk met de wereld der levenden in verbinding moest staan. Zoo zien wij dat de gewoonte dier tijden niet iets toevalligs is, maar wel degelijk onder Gods bestuur gevormd werd, en geschikt gemaakt voor Gods bedoelingen met den Christus. Intusschen hadden zich ook vele discipelinnen naar Jezus' graf begeven; zij zagen waar hij gelegd werd, en zetten zich tegenover het graf neder. Met eenen grooten, ronden steen werd de ingang van het graf afgesloten; een keten omgaf hem, en verbond hem aan de rots. Op dezen keten werd op verzoek der Joden het keizerlijk zegel gelegd; men vreesde dat zijne discipelen het lichaam stelen, en dan zeggen zouden dat hun Heer opgestaan was. Om dezelfde reden werd eene macht van Romeinsche soldaten voor het graf geplaatst. De vijand zelf maakte het er onmogelijk door, om het gerucht der opstanding straks uit iets anders dan uit het feit der opstanding zelf te verklaren. Voorts ontga het onze aandacht niet, dat het lichaam van Jezus in het graf geene verderving heeft gezien, Hand. 2 : 31, vgl. Ps. 16 : 10; God zelf bewaarde het tegen de ontbindende macht des verderfs.

2. Op den derden dag na de kruisiging, in den vroegen morgenstond, is Jezus opgestaan uit de dooden. Gewichtiger wending kent de historie des heils niet. In den herleefden Jezus toch verschijnt ons de tweede mensch, eersteling eener gemeente van menschen, die schuld en dood voor eeuwig achter zich hebben, niet van de aardsche, maar van de hemelsche wereld zijn, en straks alle dingen om hunnentwil zullen zien vernieuwen.

Er is eene treffende overeenkomst tusschen den dag, waarop Adam werd geschapen, en den dag, waarop Jezus werd opgewekt. Op beide dagen toch verrees een mensch, die het lot der zijnen in zijne hand had; ginds in het paradijs een, die de aardsche menschheid, hier in Jozefs hof een, die de gemeente der uitverkorenen bepaalt. Maar hoe groot een onderscheid is er naast deze overeenkomst niet! Adam had op den dag zijner geboorte zijne historie nog voor zich uit; voor zijn geslacht was het nog de vraag, of het gerechtigheid of schuld, leven of dood van hem zou erven. Maar de gemeente behoeft op den dag der geboorte van haren Adam niet vol zorg te vragen wat hij over haar brengen zal; integendeel mag zij bij zijne verschijning juichend uitroepen: wij zijn gerechtvaardigd, en wij zullen verheerlijkt worden. Hij toch heeft zijne historie achter zich; geboren is hij uit een dood

waarin hij hare zonde verzoend en hare verlossing zeker gemaakt heeft. Hare zonde had hem, waar Adam vrij van zijn nageslacht was, van de geboorte uit zijne moeder af, onvrij gemaakt, en in de noodzakelijkheid gebracht, om de straf onzer zonde te dragen tot in den dood des kruises toe. Om evenals Adam een vrije te worden tegenover de zijnen, een die, instede van door hun staat bepaald te worden, zelf hun staat bepaalde, als een tweede Adam, moest hij in zijnen dood hun tot gerechtigheid worden, en uit het graf opstaan, als de tastelijke gerechtigheid der zijnen. En ziet, hier is hij, hij, op wien de geslachten te voren hoopten, de tweede Adam. Men loochene zijne opstanding niet; wie het deed zou er tegelijk met de geboorte-akte van den tweeden Adam den kwijtbrief zijner eigene zondeschuld mede verscheuren. Bij zijne geboorte reeds is het uitgemaakt dat de zijnen zullen leven; want hij is geboren uit een dood, waarin hunne zonde hem bracht, en waaruit zijne gerechtigheid hem verloste. En nu zal hij, naar dezelfde wet, wegens welke de eerste mensch schuld des doods over zijn geslacht bracht, gerechtigheid des levens over zijn huis brengen; 't is de wet dat elke Adam zijn huis bepaalt. Is hij lotgemeen geweest met de zijnen, thans, van dezen dag zijner geboorte af, zullen de zijnen lotgemeen worden met hem. Meer is er voor hen aan hem te zien, dan de kracht Gods, die den dood overwint, of de rechtvaardigheid Gods, die de onschuld handhaaft; meer ontvangen zij in zijne opwekking dan het bewijs, dat alle woord waarheid is, te voren door hem gesproken, en dat alle profetie weleer van hem gegeven, hare bevestiging heeft erlangd. Zij zien in hem wat zij thans reeds zijn, gerechtvaardigden door zijn bloed, en wat zij, uit kracht er van, zullen worden, dragers der beeltenis zijns verheerlijkten levens. Hij is, als de tweede mensch, hun type; in hem, den mensch, in wien het goddelijk besluit omtrent den mensch al vast is verwezenlijkt, ziet men den mensch der toekomst, drager als hij is van een koninklijk leven, waarin niet, gelijk in het onze, het bloed, maar de geest het overwicht heeft, en dat, als ten volle geheiligd leven, in onvergetelijke heerlijkheid blinkt. Want is de eerste Adam geworden tot eene levende ziel, de laatste Adam is geworden tot een levendmakenden geest, 1 Cor. 15:45; in zijne opstanding keert hij niet tot het aardsch-natuurlijke leven terug, dat weer sterven kan, maar klimt hij tot het hemelsch-geestelijke leven op, dat onaantastbaar is voor den dood. Alzoo is de opstanding van Jezus niet eene gebeurtenis naast andere, zij het dan ook de gewichtigste van alle; zij is het feit boven alle feit, het eerste der nieuwe schepping, dat is, der schepping voor welke de eerste slechts de grondstof leverde. In Jezus' opstanding is de geheele wereld evenzeer geoordeeld, als de gemeente er in is vrijgesproken; hare wijsheid is er door tot dwaasheid, hare gerechtigheid is er door tot leugen verklaard; want zij is het goddelijk protest tegen de kruisiging, Hand. 2:32, en de verzekering van het toekomstig gericht, Hand. 17:31, tegelijk met de grondlegging der tweede, der hemelsche wereld, die op den grondslag zijner gerechtigheid gebouwd, in heiligheid en heerlijkheid geopenbaard worden zal, en zelfs de oude schepping voor zich zal doen wijken.

3. Bij de opstanding zelve waren geene menschelijke getuigen aanwezig; de vijanden, die het graf bewaakten, zagen wel een

Engel, die gekomen was om den steen van het graf te wentelen, maar den Opstaanden zelven zagen zij niet. De vrouwen, die zich grafwaarts begeven hadden, vonden de wachters gevloden en het graf ledig; engelen verkondigden haar het Evangelie der opstanding.

De wachters zagen Jezus niet uit zijn graf uitgaan; zij waren, op het oogenblik dat de overwinnaar des doods te voorschijn trad, reeds stadwaarts gevloden. De aarde toch begon onder hunne voeten te beven; onmiddellijk hierop daalde een hemelsche engel, wiens gedaante den bliksem gelijk, en wiens kleeding wit als sneeuw was, in hunne onmiddellijke nabijheid neder, zoodat zij buiten zichzelven van schrik, en bleek als dooden, in allerijl van het graf wegvloden. Intusschen hadden zich eenige discipelinnen naar het graf begeven, zoo weinig derwaarts gedreven door de verwachting van een opgewekten te zullen aanschouwen, dat zij vanzins waren om het lichaam des gestorvenen te balsemen. Hiertoe droegen zij een last van specerijen met zich, en begaven zij zich reeds bij het eerste lichten van den dag op weg, wijl het werk geen uitstel leed. Hare zorg, wie den steen afwentelen zou van de deur des grafs, maakte bij de aankomst plaats voor verbazing; de grafspelonk toch was open. Zij gaan het graf in, en zien naar alle kanten rond; maar Jezus' lichaam vinden zij niet. Terwijl zij niet weten wat hiervan zij, zien zij onverwacht twee engelen in het graf, met een blinkend gewaad bekleed; een van deze, in gedaante als een jongeling, was rechts van het graf nedergezeten, maar hij stond op, sprak haar aan, en ziende, dat zij bevreesd het aangezicht ter aarde neigden, zeide hij haar dat zij niet behoefden te vreezen. Mede uit naam van den anderen engel vroeg hij haar, wat zij toch den levenden bij de dooden zochten? Zij kwamen immers om Jezus, die gekruist was? Welnu, die was hier niet; hij was opgestaan, gelijk hij te voren gezegd had: de Zoon des menschen moet overgeleverd worden in de handen der zondige menschen, en gekruisigd worden, maar ten derden dage weder opstaan. Hier was de plaats waar zij hem gelegd hadden, en ziet zij was ledig; hier moesten zij dus niet langer vertoeven, maar heengaan, om zijnen discipelen, ook Petrus, te zeggen, dat de Heer opgestaan was, en hun voorging naar Galilea, alwaar zij allen hem zullen zien. Zoo sprak de engel. Haastig spoedden de vrouwen zich van het graf weg; beving en ontzetting toch had haar bevangen, en dermate waren zij verslagen, dat zij in de eerste oogenblikken niemand iets konden zeggen van wat haar wedervaren was. Allengskens echter werden zij zichzelve meester, en brachten zij hare boodschap aan de elven, en aan zoovelen zij konden, over. Hare namen worden ons medegedeeld, als die der eerste getuigen in de zaak der opstanding; 't waren Maria, de vrouw van Klopas, Salome, de vrouw van Zebedeus, beide moeders van apostelen, Johanna, de huisvrouw van Chusas, en Maria Magdalena; bovendien waren er nog andere discipelinnen bij, wier namen ons niet vermeld zijn. Terwijl zij de tijding der opstanding brachten, verspreidden de wachters, op bevel van het Sanhedrin, het gerucht, dat het lichaam van Jezus door zijne discipelen gestolen was. Zij, die hen door goud tot dezen leugen omgekocht hadden, toonden later zelve

dat zij hen niet geloofden, door geen enkelen der discipelen wegens verbreking van het keizerlijk zegel in staat van beschuldiging te stellen. De Opgewekte zelf zou dezen leugen niet anders weerspreken dan door het Pinksterfeest; hij openbaarde zich aan zijne vijanden niet. Trouwens had zijne opwekking hem overgebracht in eene wereld, die zich slechts aan hem die gelooft openbaart, maar voor den aardschen mensch zich verborgen houdt, tot het oogenblik aanbreekt, waarop zij deze wereld zal vervangen. De aardsche wereld merkt wel dat er iets gebeurt, maar zij weet niet wat; zij loochent dan ook dat het geruisch, hetwelk tot hare ooren komt, dat der opstanding zou zijn, of vergenoegt zich op zijn best met te zeggen, dat zij niet bij machte is om den oorsprong er van te verklaren. Verre echter doet zich de terugslag van het feit der opstanding gevoelen; merkbaar is het in den strijd der geesten, en in de beving der conscientiën, die het nog heden ten dage teweegbrengt.

4. Jezus' eerste verschijning, die aan Maria Magdalena, doet inzonderheid uitkomen, dat zijne opstanding, in plaats van terugkeer tot den aardschen, overgang tot den hemelschen staat is.

Het eerst verscheen Jezus aan Maria Magdalena. Het schijnt dat zij, terwijl de andere vrouwen bij het graf bleven, terstond na de ontdekking dat het ledig was, naar de stad terugkeerde, om haar wedervaren aan de apostelen te boodschappen. Daarom was zij er niet bij toen de engelen aan hare metgezellinnen de boodschap der opstanding brachten. Met Petrus en Johannes, wie zij in allerijl opgezocht heeft, keert zij naar het graf terug; de andere vrouwen hebben het graf intusschen weder verlaten. Johannes komt eerst tot het graf, bukt er in, en ziet de doeken liggen, maar aarzelt om er in te gaan. Petrus volgt hem op den voet; doortastender van aard dan hij, treedt hij het graf binnen, en maakt zijnen metgezel er opmerkzaam op, dat de lijkdoeken allen met de uiterste zorg waren opgerold, terwijl de zweetdoek, waarmede het hoofd omwonden was geweest, niet bij de overige lijkdoeken lag, maar afzonderlijk op eene plaats opgerold. Het wees kennelijk aan dat het lichaam niet gestolen was; een dief toch zou zich den tijd niet gegund hebben, om de zwachtels, waarmede het lichaam omwonden was, weer op te rollen, en alles, tot den zweetdoek toe, op zijne eigene plaats neder te leggen. Johannes treedt thans ook het graf binnen, ziet de doeken liggen, en wordt er door overtuigd, dat hier eene opstanding geschied moet zijn. Terwijl beide discipelen weder naar huis gaan, blijft Maria Magdalena alleen bij het graf over; tot haar hadden de doeken niet gesproken. En terwijl zij, al weenende over de verdwijning van Jezus' lichaam, in het graf bukt, ziet zij twee engelen, zittende, éénen aan het hoofd, en éénen aan de voeten, ter plaatse waar Jezus' lichaam gelegen had. Nadat zij dezen, op hunne vraag, waarom zij weende, geantwoord had, dat het was, wijl men haren Heer had weggenomen, en zij niet wist, waar men hem gelegd had, keert zij zich om, en ziet Jezus achter zich staan, zonder te merken dat hij het was. In den waan, dat het de hovenier is, vraagt zij hem, of hij haar zeggen wil waar het lichaam is, zoo hij het soms weggelegd mocht hebben; dan zal zij komen en het wegnemen. Door haar bij haren naam

te noemen, opent Jezus hare oogen; met het Rabbouni op de lippen, keert zij zich om, daar zij zich zoo even al sprekende weer grafwaarts gewend had, en werpt zij zich aan zijne voeten. Thans heeft zij wat zij begeert; zij heeft Jezus terug, niet als een doode, maar als een levende; haar hoogste wensch is vervuld. Jezus echter doet haar terstond gevoelen, dat zij zich vergist, als zij meent, dat het verkeer met hem thans op den ouden voet kan worden voortgezet. Door te zeggen: „raak mij niet aan, want ik ben nog niet opgevaren tot mijnen Vader," geeft hij haar te verstaan, dat een opgewekte en een aardbewoner niet op gewone, aardsche wijs samen kunnen verkeeren, daar zij tot twee verschillende werelden behooren. 't Is dan noodig dat hij, in de hemelsche wereld, waarin hij thans, als een uit den moederschoot des doods geborene, ingegaan is, het standpunt inneme, waarop hij zich weer in gemeenschap met de zijnen kan stellen. Opvaren moet hij tot den Vader, om van de hoogte der heerlijkheid uit den Geest te zenden, door welken de zijnen de gemeenschap met hem geestelijk zullen hervatten, tot bekwaammaking voor de gemeenschap des aangezichts, die hun in de toekomende eeuw wacht. Naardien hij echter opvaren zal, zoo is er geene reden om thans droevig te zijn, maar wel om zich over zijne hemelvaart, als over de voorwaarde tot hervatting der gemeenschap te verblijden. Maria vatte dus de verschijning van thans niet op als de wederaanknooping der door den dood verbrokene aloude gemeenschap zelve, maar als een middel, om het geloof te wekken, dat van noode is tot aanknooping eener inniger gemeenschap, voor welke zijne hemelvaart geëischt wordt. Is echter Jezus' staat veranderd, niet zijn hart; als om elk misverstand te voorkomen te dezen opzichte, noemde Jezus haar, ten teeken, dat zij hem geene vreemde is geworden, bij haren eigenen naam; eveneens spreekt hij, niet zonder opzet, van zijne discipelen, als van zijne broeders, al wijst hij, om te voorkomen dat de gemeenzaamheid zekere grenzen overschrijden zou, op het wezenlijk onderscheid tusschen zijne en hunne betrekking tot beider God en Vader.

5. **Aan den avond van den dag zijner opstanding verscheen Jezus aan twee zijner discipelen op den weg naar Emmaus. Tijdens deze verschijning stelde Jezus vooral de noodzakelijkheid zijner opstanding in het licht.**

In den loop van den dag zijner opstanding, den eersten der week, is Jezus nog verschenen aan Petrus, Luk. 24:34, 1 Cor. 15:5; de bijzonderheden dezer verschijning zijn ons echter niet geopenbaard. Ongetwijfeld beoogde Jezus met deze verschijning om zijnen schuldigen, maar over zijne misdaad verootmoedigden discipel, te troosten met de verzekering van de vergiffenis zijner zonde. Uitvoerig daarentegen is ons Jezus' verschijning aan de beide Emmausgangers medegedeeld. Hij voegt zich tot hen, en mengt zich in hun gesprek. Wat redenen zijn dit, die gij, wandelende, onder elkander verhandelt, en waarom ziet gij droevig? zoo vraagt hij. Uit hun antwoord blijkt, dat zij zich verwonderen over Jezus' kruis, daar zij het niet weten te rijmen met zijne Messiaansche bestemming om Israël te verlossen, en niet weten wat te gelooven van het gerucht van Jezus' opstanding. Hierop opent Jezus,

nog vóór hij zich aan hen bekend maakt, hun de Schriften, teneinde hen uit dezelve te laten zien, dat zij geene reden hebben, om vanwege zijnen kruisdood aan zijn koningschap te twijfelen, aangezien duidelijk voorzegd was, dat de Messias zóó, en niet anders, zijne heerlijkheid ingaan zou. Beginnende van Mozes, dat is, van het paradijs af, gaat hij geheel het Oude Testament door, bij elken profeet afzonderlijk stilstaande, en wijst hij aan hoe steeds gezegd is, dat de Christus door de diepte heen opwaarts zou stijgen. Wat blijkt er uit? Dat de twijfelmoedigheid der discipelen zich uitsluitend uit hunne traagheid verklaart, om te onderzoeken en te gelooven wat de Schrift van den Messias getuigde. Anders toch zouden zij het kruis als de voorbode der opstanding aangemerkt, en de boodschap der opstanding niet halfgeloovig ontvangen hebben. Onder Jezus' spreken begint hun hart te branden; het kruis houdt op hun een raadsel te zijn, en de mare der opstanding is hun niet langer raadselachtig; zij gelooven alvast vóór zij zien. Hierom juist is het Jezus te doen, want had hij zich vergenoegd om hunne droefheid weg te nemen, door zichzelven aan hen te openbaren, dan zou het ongeloof, dat hun hart heen en weder schudde, in hunne schatting gebleven zijn wat het er tot op dezen oogenblik in was, iets gewettigds namelijk. Zij zouden wel van het historisch feit der opstanding overtuigd zijn geworden, maar niet van het schuldige huns ongeloofs, en dit feit zelf niet erkend hebben, als iets, dat krachtens de profetie komen moest, zoodat het kruis hun steeds een raadsel gebleven zou zijn. En hoe zouden zij dan geschikt zijn geweest om straks Israël het kruis en de opstanding uit de Profetie te verklaren en te bewijzen, en het de ergernis aan dat kruis, tegelijk met het ongeloof aan de opstanding, als eene schuld aan te rekenen, wijl zij voortsproten uit onwil om te erkennen wat de Schrift gezegd had? Wij kunnen hier geene woorden vinden, krachtig genoeg om de opvoedkundige wijsheid van Jezus voldoende in het licht te stellen; alle woord toch gaat zij te boven. Hoe onvolledig toch zou zijne zelfopenbaring zijn geweest, als zij er zich toe beperkt had om het geloof in de werkelijkheid zijner opstanding, zonder tevens dat aangaande hare noodzakelijkheid te wekken! Thans echter, nu hij de Emmausgangers tot het geloof gebracht heeft, dat de historische Christus aan den geprofeteerden beantwoordt, gaat hij verder. Hij kroont hun geloof, door hunne oogen zóó te openen, dat zij hem herkennen; met opzet toch waren hunne oogen tot dusver gebouden, dat zij hem niet herkenden. Aan den avondmaaltijd openbaart hij zich aan hen, in het oogenblik zelf, waarop zij het door hem gebroken brood uit zijne handen aanvatten; maar zoo spoedig als zij hem herkennen, verdwijnt hij ook uit hun oog. In het gebroken brood, dat hunne vingeren omvatten, hebben zij het tastelijk bewijs, dat zij geene slachtoffers van gezichtsbedrog zijn; dat brood toch brak en gaf *hij*.

6. Tijdens de verschijning, die nog in den avond van denzelfden dag hierop volgt, die aan de saamvergaderde apostelen, laat Jezus vooral uitkomen, dat hij geen geest is, maar een werkelijk belichaamd wezen; de opstanding mocht anders eens tot eene geestverschijning worden verlaagd.

De Emmausgangers keeren onmiddellijk naar Jeruzalem terug, met de bedoeling om aan de apostelen te zeggen, dat zij den Heer hadden gezien. Deze zijn hun echter reeds voor; bij het binnentreden toch alreeds van de opperzaal, waar de elven vergaderd waren, wordt hun door hen toegeroepen, dat de Heer waarlijk opgestaan, en van Simon gezien was. Hierop verhalen de Emmausgangers wat hun geschied is, en ziet, terwijl zij onder elkander over deze dingen spreken, staat Jezus in hun midden, en brengt hij hun zijnen vredegroet. Opmerkelijk was hierbij dat de deuren der zaal gesloten waren; de vraag of hij door de deur heendrong, dan wel haar voor zich deed wijken, verraadt de dwaze poging om het wonder te verklaren. Men vergete niet dat Jezus door zijne opstanding tot eene wereld behoorde, die zoozeer boven de onze verheven en van de onze onderscheiden is, dat deze in geen opzicht haar bepaalt, maar voor haar is als niet zijnde. Zijne plotselinge verschijning ontroerde zijne discipelen uitermate; zij meenen eene geestverschijning te zien. Jezus echter zegt hun dat er geene reden bestaat om zoo ontroerd te zijn; want hij is geen geest, die eene gedaante aanneemt, om zich met de aardbewoners in gemeenschap te stellen. Met dit woord wederlegt Jezus bij voorbaat hen, die aan de eene zijde erkennen, dat de verschijningen van Jezus tot het gebied der werkelijkheid behooren, maar aan den anderen kant aan geene opstanding willen gelooven, en alzoo er toe komen om te zeggen, dat de geest van Jezus in eene onder bereik der zinnen vallende gestalte aan de jongeren is verschenen. Zoo dachten zich de discipelen zijne verschijning; hij zelf echter zegt het tegendeel, en wel verre dat hij zich vergenoegen zou met te zeggen dat hier geene geestverschijning plaats greep, overtuigt hij de zijnen door zinnelijke bewijzen van het werkelijke zijner lichamelijkheid. Te goed weet hij, hoe moeilijk ons hart zelfs aan ons oog gelooft, waar het geroepen wordt, om het wonder der overwinning van den dood te erkennen, dan dat hij niet tot de zwakheid zijner jongeren afdalen zou, en het uiterste doen, om hen van zijne lichamelijke verrijzenis te overtuigen. Onder het zeggen: ik ben het zelf, toont hij hun zijne handen en zijne voeten, en geeft hij hun vrijheid om hem te betasten; een geest toch heeft geen vleesch en geene beenen gelijk hij. Verbindert hen thans de blijdschap om te gelooven, hij gaat nog verder, en eet voor hunne oogen een stuk van een gebraden visch en van honigraten. Daaruit, dat hij spijze gebruikt, leide men echter niet af dat hij spijze noodig heeft; door te eten toont hij wel dat hij een werkelijk lichaam heeft, maar niet, dat zijn lichaam, evenals vóór zijnen dood, voedsel noodig hebben zou. Want al is het lichaam, waarin hij thans leeft, eenswezens met het lichaam, waarin hij weleer was, zoo is het toch bij de opstanding vrijgemaakt van de wet der zwakheid. Het heeft de elementen niet meer van noode, om er zich uit te voeden, maar is ten volle van de elementen onafhankelijk, want het leeft alleen van den geest, die er in woont. Daarom is het den geest ook ten volle onderworpen; datgene toch gehoorzaamt men, waarvan men leeft. Dit blijkt uit meer dan éóne bijzonderheid dezer verschijning; daaruit bijvoorbeeld, dat Jezus zich zonder verlies van tijd of kracht verplaatst waarheen hij wil, dat hij plotseling verschijnt en plotseling verdwijnt, dat hij straks opvaart naar de hemelen, zonder door de aantrekkingskracht der aarde weerhouden, of door het luchtledige der bovenwereld naar hier terug-

gedreven te worden. Overgegaan is hij in een staat, waarin het wonder natuurlijk is; want het is een staat, waarin het lichaam vrij is van de natuur, wijl het zich onder de oppermacht des geestes bevindt.

7. Naardien Thomas niet bij de verschijning, die aan den avond van den dag der opstanding plaats had, tegenwoordig was geweest, en, het getuigenis zijner medeapostelen ten spijt, niet gelooven wilde voor hij zag en tastte, verschijnt Jezus, acht dagen later, nog eens om zijnentwil aan zijne elven; tijdens deze verschijning legt hij vooral nadruk op de noodzakelijkheid om voortaan te gelooven zonder te zien.

Thomas' ongeloof drong den Heer, die niet wilde dat een der zijnen verloren ging, om zich nog eens in Jeruzalem aan de jongeren te openbaren. Deze nieuwe verschijning greep acht dagen later plaats, als de discipelen, thans met Thomas in hun midden, weer in een besloten kring bijeen waren. Jezus laat zich voor ditmaal tot het standpunt van Thomas af, der onbescheidenheid ten spijt, waarmede deze het handhaaft. 't Is het standpunt, waarop men niet gelooven wil, tenzij men langs den zinnelijken weg van zien en tasten overtuigd is geworden. 't Is Jezus trouwens te doen, niet alleen om Thomas ten volle tot zekerheid te brengen, maar ook om bij ons alle bedenking voor goed weg te nemen. Reeds daardoor, dat hij de woorden, waarin Thomas zijn ongeloof uitgesproken had, nagenoeg letterlijk voor zijne ooren herhaalt, geeft Jezus hem een bewijs zijner goddelijke alwetendheid. De voorstelling zijner handen en zijner zijde, waarin het teeken der kruisiging overtuigend de eenswezensheid van den verschijnenden met den gekruisigden aanwijst, doet het overige. Als een plotselinge lichtstraal werkt deze verschijning op de diepten van Thomas' gemoed. Eensklaps scheurt het geloof de banden des twijfels vaneen, en schiet het vleugelen aan, waarop het zich tot de volle hoogte van zijn voorwerp verheft; want het aanbidt den opgewekte. Zoo voltooit deze tweede verschijning aan de elven wat de eerste aangevangen had; zij brengt het geloof der apostelen namelijk op zijne hoogte, zoodat zij thans niet slechts aan zijne opstanding, maar ook aan zijne godheid gelooven. Met nadruk echter wijst Jezus er op, dat de gang, dien hij thans gehouden heeft, om tot het geloof in zijne heerlijkheid te brengen, voortaan afgebroken wordt; het zien zal in het vervolg niet weg tot, maar vrucht van het geloof zijn. Niemand neme dan Thomas' beginsel over, te kwader ure uit zijn voorbeeld afleidende, dat het met goeden uitslag zal worden bekroond. Thans zoo te spreken als Thomas, zegt zooveel als zich den pas naar den hemel af te snijden; wie niet gelooven wil, vóór hij ziet, zal nooit gelooven, wijl Jezus zich niet langer zóó, als thans aan Thomas, zal openbaren. Elk wordt alzoo verwezen naar het getuigenis der apostelen; zalig hij dan, die niet gezien en nochtans geloofd heeft, maar zalig hij ook alleen. Hiermede kondigt Jezus het tijdperk aan, waarin wij thans leven, gekenmerkt als het is door eene algeheele afwezigheid van zoodanige openbaringen onzes Heeren, als geschikt zijn om de zinnen van zijne opstanding te overtuigen. Dergelijke openbaringen worden trouwens ook ten volle over-

bodig gemaakt; want door eens, in het geval van Thomas namelijk, den eisch ter wille te zijn, dat men zie en taste, alvorens te gelooven, heeft Jezus zijne opstanding zoo klaar bewezen, dat eene herhaling der bewijsvoering met ontkenning harer bewijskracht gelijk zou staan, en het apostolisch getuigenis voor onvoldoende zou verklaren.

8. De verschijningen in Jeruzalem dienden slechts om de verstrooide kudde te verzamelen; in Galilea toch zou de eigenlijke plaats van samenkomst zijn. Van verschijningen, die daar plaats hadden, diende eene, en wel die, van welke Johannes, hfdst. 21, ons mededeeling doet, om aan de apostelen wenken te geven, betreffende hunne aanstaande ambtsbediening, en Simon Petrus openlijk te herstellen in zijn apostelambt.

Jezus had zijne discipelen naar Galilea bescheiden; daarom begaven zij zich weder derwaarts. Op aansporing van Petrus begeven zij zich opnieuw tot hun vorig visschersbedrijf, in afwachting van wat hun Heer over hen beschikken zal. Reeds in den morgen van den eersten nacht, gedurende welken zij zich met visschen hebben bezig gehouden, openbaart Jezus zich aan hen, met de bedoeling om hun aanwijzingen te geven, in betrekking tot hunnen toekomstigen arbeid op den wereldakker. Daartoe sluit hij zich aan de gegevens van het oogenblik aan, en stelt ze tot een beeld van den loop hunner apostolische werkzaamheid. De herhaling van het wonder der vischvangst, na een in vergeefschen arbeid doorgebrachten nacht, diende om op hunne vroegere roeping tot het apostelambt hunne aandacht te vestigen; deze toch had onder soortgelijke omstandigheden als thans plaats gegrepen. De rijke vangst van visschen wijst hen op den gunstigen uitslag hunner apostolische werkzaamheden; misschien dient tevens de omstandigheid, dat zij eerst dan visschen vangen als zij het net van de linkerzijde naar den rechterkant verplaatsen, om hun te zeggen, dat hun werk niet onder de Joden, maar slechts onder de Heidenen blijvende vrucht dragen zal. Hij zelf staat intusschen op het strand, beeld als het is der hemelsche wereld, van waaruit hij, gelijk hier, den gang van het visscherswerk bestiert. Daarheen sturen de apostelen het schip der Kerk, gevuld als het is met de visschen der zielen, die met het Evangelienet gevangen zijn. Daar zullen zij met hem hereenigd worden, en de zalige rust smaken, die de moeite van den arbeid vergeten doet. Dezelfde voortvarendheid, waarmede Petrus te werk gaat, als hij zich in zee werpt om des te spoediger bij den herkenden Heer te zijn, zal hij ook in zijn apostolisch werk betoonen; zijne taak is dan ook eerder afgeloopen dan die van den kalmen Johannes, die op het schip blijft, en alzoo ook tot aan de vestiging der Kerk onder de Volken bij haar vertoeven zal, om haren gang te stieren. Intusschen blijkt het dat Jezus voor den maaltijd heeft gezorgd; aan het strand toch vinden de jongeren een kolenvuur, met visch en brood er bij. Het teekent de vreugde, die hij den jongeren in het land der heerlijkheid bereidt. De uitnoodiging om van de visschen te brengen, die zij gevangen hadden, wil aanwijzen, dat zij terzelfder tijde de vrucht van hunnen arbeid zullen eten, daarin, dat de zielen, die zij toegebracht hebben, de kroon

huns roems zullen zijn. Inzonderheid heeft het geheele tooneel van dit oogenblik op Petrus betrekking. Bij eene soortgelijke vischvangst als thans was hij weleer tot apostel geroepen; bij een soortgelijk kolenvuur als hier had hij zijnen Heer verloochend. Deze zachte herinnering aan zijne roeping en aan zijnen val dient Jezus tot inleiding zijner voorgenome handeling, waardoor hij hem openlijk in zijne apostolische bediening wil herstellen. Na hem gelegenheid te hebben gegeven om zijne drievoudige verloochening door drievoudige liefdesbetuiging te herroepen, herstelt hem de Heer voor de oogen zijner medeapostelen in zijn ambt. Meteen kondigt hij hem eene toekomst aan, waarin hij door lijden zijne thans afgelegde verklaring zal hebben te bevestigen, en wekt hij in hem al de apostelen op tot trouwe opvolging van zijne bevelen.

9. Na nog meerdere malen verschenen te zijn, eens aan 500 broederen tegelijk, eens aan Jakobus alleen, en later nog aan al de Twaalven, is Jezus veertig dagen na zijne opstanding, voor de oogen zijner apostelen, buiten Bethanië, van den Olijfberg opgevaren naar den hemel, om daar te blijven tot hij wederkomen zal om zijn rijk op te richten in heerlijkheid.

In Galilea, de eigenlijke plaats der hereeniging, had volgens Matth. 28:16 eene verschijning plaats, die mogelijk samenvalt met de verschijning aan de 500 broederen, van welke ons Paulus melding maakt, 1 Cor. 15:6. Van die, welke Jakobus te beurt viel, 1 Cor. 15:7, zijn ons geene bijzonderheden bekend. De laatste van welke ons melding gemaakt wordt, greep plaats buiten Bethanië, en loste zich op in de hemelvaart. Niet eer staakte Jezus echter zijne verschijningen, voor hij aan zijne apostelen alle bevelen gegeven had, Hand. 1:2. Met verwijzing er naar dat hem alle macht op de aarde en in den hemel gegeven is, gebiedt hij zijnen apostelen om alle Volken door de prediking van het Evangelie tot erkenning van zijn Messiaansch gezag te brengen. Met deze prediking moeten zij beginnen van Jeruzalem; de bloedstad moet het eerst het woord der barmhartigheid ontvangen, opdat Gods trouw blijke aan de belofte, en allen volke het schouwspel worde gegeven van den rijkdom Zijner genade. Wie gelooft, moet gedoopt worden in den naam van Jezus; is de doopeling een Heiden, en dus buiten alle gemeenschap des verbonds met God, dan doope hem de apostel in den naam des Vaders, en des Zoons en des Heiligen Geestes, Matth. 28:19. Den doopeling wordt er door verzekerd, dat hij aan den dood en de opstanding van Christus gemeenschap heeft, en in Christus God tot Vader, en den Heiligen Geest tot Leidsman ontvangt. Legt Jezus de apostelen eene zware taak op, als hij hun gebiedt om de Volken tot discipelen te maken, er staat tegenover, dat hij hun de troostvolle verzekering geeft zijner voortdurende tegenwoordigheid in hun midden, Matth. 28:20. Hiermede verzekert hij hun dat zijne almachtige hulp niet aan zijne lichaamlijke tegenwoordigheid gebonden is, maar zich even ver uitstrekt als hun nood. Na zijne hemelvaart toch zal hij den Geest des Vaders over hen uitgieten, door welken Gods kracht in hunne zwakheid zal worden volbracht. Hunne vraag of de tijd thans

gekomen was, waarop hij het koninkrijk weder aan Israël oprichten zou, beantwoordt hij met de opmerking, dat het hun niet toekomt om de tijden en gelegenheden te weten, daar dit tot de uitsluitende bevoegdheid des Vaders behoorde. Alzoo sprekende over de dingen, die het koninkrijk raakten, voer hij van hen op; het was een teeken, dat zijne verschijningen een einde zouden nemen. Dat hij zich op het oogenblik zijner hemelvaart niet in Galilea, maar in de nabijheid van Jeruzalem bevond, heeft waarschijnlijk zijne aanleiding in de omstandigheid, dat de nadering van het Pinksterfeest zijne apostelen derwaarts geleid had. Met verbazing staarden zijne elven hem na; twee mannen in blinkende kleederen, ongetwijfeld engelen, stonden eensklaps bij hen, en troostten hen met de verzekering, dat hun Heer alzoo van den hemel wederkomen zou als hij derwaarts opgevaren was. Het doel der verschijningen was trouwens bereikt; de apostelen hadden ten volle zekerheid ontvangen van de opstanding des Heeren. Een langer vertoef zijnerzijds in hun midden zou hun slechts in den waan hebben gebracht, dien Jezus bij Maria Magdalena verstoorde, dat de opwekking Jezus opnieuw in het kader der aardsche dingen had ingevoegd. De hemelvaart deed hun zien, welke de wereld was, waarin Jezus door de opwekking was ingetreden, de hemelsche namelijk, die, met welke wij slechts door het geloof of door de hemelvaart in gemeenschap kunnen treden.

10. Daar de opneming van Christus in de hemelen zijne verheffing tot aan de rechterhand Gods insluit, grijpt er met dit feit in de geschiedenis eene hoogst gewichtige wending plaats; met den Opgewekte toch wordt het standpunt der gemeente in beginsel van de aarde naar den hemel verplaatst.

Nog staat daar het aardsche Jeruzalem; beiden echter, stad en tempel, zullen weldra hunne beteekenis als geheiligde plaatsen, die tot middelpunt van vereeniging en uitgangspunt des heils dienen, voor het volk Gods hebben verloren. Door Christus' hemelvaart toch wordt de zetel des rijks verplaatst; Israël heeft voortaan zijn Jeruzalem, en zijn David, zijn Tempel en zijn Hoogepriester, boven wolken en sterren te zoeken, ginds in Gods allerhoogste en oorspronkelijke woning, den derden hemel. Daar is de plaats, waar zij, thans al vast door het geloof, straks ook in de aanschouwing, met haren God samenkomen zal, en van waar Deze de werkingen Zijner genade over haar zal laten uitgaan. Zeer schoon is deze wending aldus omschreven: „Vroeger lag het scheepje ten anker voor het aardsche Sion; nu is de Kerk er van losgemaakt en heeft zij haar anker laten vallen in de hemelen" (KUYPER); gekomen is zij van Sinaï tot Sion, Hebr. 12 : 18—24. Voorloopig worden stad en tempel nog op hunne plaatsen gelaten; voor de geschiedenis toch is het nog de vraag of Jeruzalem het licht der Volken, en de Tempel het bedehuis der wereld worden zal. Maar alras zullen beiden vallen; Jeruzalem zelf zal door zijn ongeloof er aanleiding toe geven, dat elk verband tusschen het hemelsche en het aardsche heiligdom verbroken wordt. Vandaar zal het hemelsche heiligdom ten volle in zijne beteekenis te voorschijn treden; geen aardsch Jeruzalem staat

het straks in het licht; de harten en de blikken der menschen zullen niet tusschen het aardsche en het hemelsche heiligdom verdeeld zijn, maar het laatste alleen aanhangen. De Volken zullen niet meer zien naar eenige stad of eenigen tempel op aarde; het Jeruzalem, dat boven is, zal aller moederstad zijn. Daar zullen hunne zonden verzoend worden door de voorbidding, en hunne offers ontvangen worden door tusschenkomst van den hemelschen hoogepriester, die den hemel zelven, Gods eigene woning, tot een tempel gemaakt heeft, tot eene plaats der verzoening en der samenkomst voor menschenkinderen. Daar zullen zij ingeschreven worden op de rol der kinderen van God, daar het snoer hunner erve laten vallen, daar de kroon der erfenis ontvangen, die hun is weggelegd. Zoo zullen hier in het hemelsch Jeruzalem alle Volken één Volk worden en alle natiën ééne natie; de groote, op aarde onmogelijk geachte vereeniging aller menschen tot één Volk zal tot stand worden gebracht door de opneming van allen in een Jeruzalem, dat niet van deze wereld is. Werd hier één Volk boven allen bevoorrecht, doordien God in zijn midden de stad Zijner woning koos, alle Volkeren werden er door gedwongen om dit Volk te erkennen, wilden zij in gemeenschap treden met God. Maar nu God Zijnen hemel tot de plaats maakt, waar allen die gelooven hun Jeruzalem hebben, behoeft geen volk eenig ander meer boven zich te erkennen, om deel te krijgen aan God.

11. Aan het bevel van hunnen Heer getrouw, blijven de elven vooreerst in Jeruzalem om de vervulling af te wachten van de belofte omtrent hunne zalving met den Geest des Vaders; intusschen zorgen zij dat het twaalftal weer aangevuld wordt door de verkiezing van Matthias.

Na de hemelvaart keeren de elven weder naar Jeruzalem, dagelijks, tot den Pinksterdag toe, volhardende in het gemeenschappelijk gebed om den toegezegden Geest. Maar de twaalf zijn tot elf geworden; er is eene pijnlijke leemte, een onbeheerd lot, eene onbediende bediening. Dat moest zoo zijn; niemand ergere er zich aan, of bevreemde er zich over. God is door Judas' gruwel niet verrast; te voren heeft Hij laten aankondigen dat Judas vallen zou, opdat diens val de zwakken niet tot een struikelblok zou worden. Had David niet voorzegd, Ps. 69 : 26, 109 : 8, dat zijn lot van hem genomen en een ander gegeven worden zou? 't Is alzoo geschied. Had Judas het hoogste lot in Israël gekregen, hij heeft het verloren ook. Munt heeft hij geslagen uit zijn ambt; daarom heeft hij, in plaats van de kroon des apostelschaps, den akker des bloeds verkregen. Maar welk een akker! Een welks koopgeld de offerkist weigert, welks bestemming hem tot eene plaats der onreinheid maakt, en welks naam zijne misdaad vereeuwigt. Daar ligt hij in de schaduw van Jeruzalem, om den volke tot een getuigenis te dienen, hoe letterlijk de profetie wordt vervuld, en hoe schrikkelijk een apostel zich aan zijn heer heeft vergrepen. Deze akker is Judas' erfenis; hij zelf, de huichelaar, is ontmaskerd, en als ten zinnebeeld er van is zijn binnenst ingewand voor elks oog naar buiten uitgestort. Maar de plaats, die hij ledig maakte, mag niet ledig blijven. De profetie toch

zegt: een ander neme zijn ambt. En waarom moet de ledige plaats reeds nu, vóór den naderenden Pinksterdag, worden vervuld? Geene ledige plaats mag op den dag, waarop de Christus verheerlijkt wordt door de uitgieting des Geestes, herinneren aan den smaad, dien Judas over hem en de zijnen bracht. Ook mag geen enkele der Twaalven gemist worden op den dag hunner uitzending, opdat uit het tal der zendboden zelf blijken zou, dat zij tot het geheel des Israëlietischen volks worden uitgezonden. 't Is niet uit voorbarigheid dat Petrus handelt, als hij tot de keuze van een apostel in Judas' plaats opwekt, maar onder de drijving van denzelfden Geest, die hem het beeld van Judas in de Psalmen vinden deed, hem, die kort te voren het beeld van den Christus niet eens in Jesaja vond. Geen dertiende apostel wil hij, geen man die Paulus overbodig maken zou, den apostel der Volken, maar een, die ten behoeve van Israël, het lot van Judas' bediening ontving, het erfdeel, dat deze had laten varen, om heen te gaan naar de plaats, waar hij behoorde. Daarom stellen zij er, met toestemming van alle discipelen, twee, Jozef en Matthias, naar den regel, dat hij slechts apostel kan zijn, die als oog- en oorgetuige van Jezus spreken kan. God zelf kiest door het lot tusschen deze beiden. En zoo staan op den Pinksterdag de twaalf vaten gereed, met hunne opening hemelwaarts, om gevuld te worden met het levend water, dat uit het hemelsch heiligdom afvloeien, en van hen uit, zich over heel de wereld verspreiden zal.

VIJFTIENDE AFDEELING.

DE BELOFTE VERVULD AAN DE GEMEENTE DES NIEUWEN VERBONDS.

1. Op den eerstkomenden Pinksterdag deelt Christus in de uitgieting des Heiligen Geestes aan de zijnen de vrucht mede van zijne vernedering en verhooging te zaam; hierdoor voltrekt hij hare gemeenschap met hem en met den Vader. Door hare gemeenschap aan den Heiligen Geest deelt zij in den doop haars Heeren; als hij wordt zij naar den geest in de hemelen gezet, zoodat goddelijk licht in haar woont en hemelsche kracht zich over haar uitbreidt. De Pinksterdag is de dag harer zoonsaanneming; ten teeken dat het kindeke van de Wet losgekocht was, ontvangt het den Geest, die het bekwaamt om Gode ten zoon te zijn, en die van zijne verheffing tot zoon het zegel is. De latere verheffing van den zoon tot den uiterlijken staat, die aan zijn rang beantwoordt, tot dien van priester en koning, is slechts de openbaring en voltooiing hiervan. Zoo wordt de belofte Israëls in beginsel op den Pinksterdag vervuld.

De belofte van de uitgieting des Heiligen Geestes op de Messiaansche gemeente is geenszins eene toezegging van ondergeschikten aard, maar het blinkend middelpunt, waarom zich al de aangekondigde zegeningen van den Messiaanschen tijd groepeeren. Zonder haar toch bleef Israëls standpunt beneden zijne bestemming om het begrip des zoonschaps te verwezenlijken, en miste het de voorrechten, aan dien staat verbonden, die der gemeenschap namelijk aan de profetische gave, de priesterlijke wijding, en de koninklijke heerlijkheid. Men schatte toch de wending, die er op den Pinksterdag in de geschiedenis der Gemeente komt, op hare volle waarde. Gemeenlijk vat men het onderscheid tusschen de gemeente na en vóór den Pinksterdag zoo op, dat thans eene vollere, weleer eene mindere mate van gelijksoortige gaven werd uitgedeeld. Maar alzoo is het niet; het verschil raakt het standpunt. De kinderen des Ouden Verbonds stonden op het standpunt van het kindeke, dat onder voogden en verzorgers gezet, in niets verschilt van den knecht, al is het erfgenaam, Gal. 4 : 1—3. En hoe de verhouding van het kind tot den vader is, weten wij. De vader wijdt het niet in de geheimen van zijn doen in, en doet het niet deelnemen in zijn werk; hij houdt het veeleer op een afstand van zich. Onder opvoeders stelt hij het, die het in zijnen naam, onder gebod en regel stellen, en wel onder zoodanige, als in overeenstemming zijn met zijn leeftijd, en zijne onervaren-

heid onderstellen. Onder onderwijzers plaatst hij het, die zich aan zijne vatbaarheid aansluiten, door het aanschouwelijk onderwijs te geven, en het de eerste beginselen der dingen te leeren, al laten zij het soms gevoelen hoe veel groots en schoons er nog boven de sfeer van hun begrip verborgen is. Alzoo plaatste God Israël onder eene Wet, die het steeds op een afstand van Zijne majesteit hield, door haar gebod tot kennis der ellende bracht, en het zichzelf bewust deed worden als een van genade afhankelijk wezen, en dienstbaar maakte aan de eerste beginselen der wereld, Hebr. 12:18—21, Rom. 7:7—13, Gal. 4:3. Maar sedert den Pinksterdag is het kind aangenomen tot zoon. Het staat tegenover den Vader op een nieuw standpunt, dat, welks intreding geëischt werd door de belofte, aan Abraham gedaan, dat zijn zaad erfgenaam der wereld worden zou; want daarvoor moet het zoon zijn, naardien slechts deze, niet het kind, erfenissen ontvangt, Rom. 8:16, 17. De verheffing tot dit standpunt wachtte op Christus. Hoe krachtig de Geest, vóór Christus' verheffing, onder Israël ook werkte, zoo zelfs, dat velen het standpunt hunner bedeeling even ver vooruit waren, als thans velen onzer beneden het standpunt hunner bedeeling blijven, het nam niet weg dat het standpunt zelf er niet door gewijzigd werd. Christus toch moest voorgaan; de Geest wacht op Christus, wijl deze de eenige is, die de verhouding der Gemeente tegenover God bepaalt. Christus moet haar eerst rechtens van het lagere standpunt afbrengen; Christus moet haar het recht tot inneming van het hoogere standpunt verwerven; meer zelfs, Christus moet, tot een teeken dat hij zulks heeft gedaan, zelf het laagste met het hoogste standpunt verwisseld hebben, uit den vloek der Wet opgeheven tot het heiligdom des hemels. Maar dit is thans geschied; Christus heeft de Gemeente door zijnen dood op wettige wijs vrijgemaakt van de Wet, onder welke zij gesteld, ja, aan welke zij haar leven kwijt was; vrijgekocht heeft hij haar van den vloek, Gal. 3:13, en onttrokken aan het rechtsgebied der Wet, Rom. 7:1—4; recht daarentegen heeft hij voor haar verworven op het zoonschap en de erfenis. Daarom plaatst de Geest de Gemeente feitelijk op het standpunt, dat, blijkens Christus' opwekking en opneming, rechtens het hare is. Hij maakt het mondig verklaarde kind nu ook innerlijk mondig; door Zijne uitgieting toch wordt de Gemeente als in eens ingewijd in den verborgenen raad des Vaders omtrent hare verzoening door Christus, zóó, dat zij zelve al profeteerende Zijne groote werken verkondigen kan. Daarbij wordt de Gemeente er deelgenoote door van de krachten des hemels, zóó, dat zij de werken des Vaders mede doet, in wonderen des gerichts of der barmhartigheid Zijne beeltenis vertoonende. Zoo is zij de mondige Gemeente des Geestes geworden, die met haar hoofd medeleeft, ja, in wie het hoofd zelf leeft, zoodat zij zijne openbaring wordt in het midden der wereld. Van dit zoonschap geeft haar de Heilige Geest getuigenis in het binnenste harer leden, dezen vrijmoedigheid bijzettende om God als Vader aan te roepen, Rom. 8:16. Zoo is zij op weg gezet naar de erfenis der heerlijkheid; een zoon toch mag erven, Rom. 8:17. Wel blijft zij naar den uitwendigen mensch nog op aarde aan de wet des vleesches onderworpen, maar slechts opdat zij dezen door de kracht des Geestes Gode tot een levend offer stelle, en zoo tot de heerlijkheid kome, naar de orde der dingen, dat slechts het geofferde in de hemelen verheerlijkt

wordt. Alzoo vindt de belofte Abrahams, later in die der Profeten nader uiteengezet, door Christus hare vervulling; Abrahams zaad wordt door de Geestes-mededeeling waarlijk tot het hemelsche standpunt verheven, waarop God ten volle en voor eeuwig zijn God is, en zij zelven Zijn priesterlijk en koninklijk volk, dienaren van Zijnen hemelschen Tempel en erfgenamen Zijner hemelsche heerlijkheid.

2. Onder hoorbare en zichtbare teekenen uitgestort, herschept de Geest de geloovigen in profeten, die voor aller oor de groote werken Gods verkondigen.

De uitgieting des Heiligen Geestes kondigde zich allereerst aan door een geluid als van een geweldigen, gedrevenen wind. Dit was het *hoorbaar* teeken. Het is geen geluid van een natuurlijken stormwind afkomstig, maar eene stem des wonders. Zeer gepast is het voor zijn oogmerk; geen natuurlijk verschijnsel toch wijst zoo duidelijk het krachtige en vrijmachtige van den Geest Gods aan als de wind, des hemels adem, die als uit den boezem van het oneindige uitgaat, en met onweerstaanbare kracht in het eindige ingrijpt, zonder zich van iets den weg te laten bepalen. Een *zichtbaar* teeken ging met het hoorbare vergezeld. 't Was dat van verdeelde tongen als van vuur op de hoofden der gezalfde geloovigen. Ook dit vuur was niet aardsch van hoedanigheid, maar een vuur des wonders. Het wijst er op, dat de hier medegedeelde kracht geene natuurlijke is, die als deze in den blinde werkt, en alles omver werpt, maar eene geestelijke, die licht verspreidt en doet profeteeren: zoo vult het teeken der vurige tongen dat van den bruischenden stormwind aan. Dat de tongen verdeeld zijn, wijst er op dat de Geest in alle talen zal doen spreken, terwijl hunne hemelsche hoedanigheid het bovennatuurlijke van het hier plaats grijpend verschijnsel teekent; daarbij wijst de omstandigheid, dat deze tongen op de hoofden blijven rusten, op het blijvende der hier geschonkene mededeeling des Geestes. Vraagt men, waarom het zuiver geestelijk verschijnsel der uitgieting van den Geest door zinnelijk waarneembare teekenen zich aankondigt, ten antwoord dient, dat het om Jeruzalems wil geschiedt, soortgelijk als om Johannes' wil de zalving van Christus ook met zinnelijk waarneembare verschijnselen gepaard ging, vgl. Joh. 12:30. En wat werkt het vervuld worden met den Heiligen Geest uit? Dat allen in profeten veranderen, dat is, in menschen, die door de verlichting en drijving van Gods eigenen Geest de verborgene gedachten Gods in menschenwoord uitspreken. Niet zoo echter spreken zij, als later in Corinthe, alwaar een uitlegger noodig was, om de klankenreeks in gewoon verstaanbare taal om te zetten, wijl de spreker zelf het hem toegestroomde licht niet meester worden en in duidelijke rede belichamen kon. 't Is wel een teeken dat de Geest niet een vreemd element vertegenwoordigt, dat met het menschelijk wezen strijdig is, en de werking der persoonlijkheid opheft, maar veeleer de kracht, die het persoonlijk leven tot de volle hoogte zijner werking brengt. Dat juist de tong der geloovigen geheiligd wordt is niet zonder beteekenis; want het wijst hunne roeping aan om het licht der wereld te zijn. Reeds de tong des menschen trouwens teekent zijne roeping tot profeet; waarom toch gaf God hem de spraak, het menschelijkste

dat aan den mensch is, het merkteeken van het persoonlijk karakter zijns wezens, dat bij den mensch behoort, gelijk de klank bij het dier? Is het niet opdat hij het woord des Woords worden zou, eene gelijkenis van Hem, door wien God hem heeft gemaakt? En is het woord, als belichaming van zijn geestesleven, op zichzelf reeds louter licht en kracht, wat moet het dan niet geweest zijn op den dag, toen de Geest zijn spreker vervulde met het licht en de kracht van Jezus Christus!

3. Aan deze profetische werking des Geestes paart zich eene andere, die met geene der vorige werkingen des Geestes gelijkenis heeft; 't is het spreken in vreemde talen, een teeken heel het volk, dat de Geest in alle taal het Evangelie kan en zal verkondigen, om alle volken te vereenigen tot één volk Gods.

Oorspronkelijk belichaamde zich aller menschen geestesleven in eenzelfde woord; bij de eenheid van het geslacht behoort de eenheid van taal. Ware dit zoo gebleven, de vleeschelijke drang naar vereeniging zou ongetwijfeld in de vestiging van een alles omvattend wereldrijk zijne bevrediging gevonden hebben, vgl. pag. 32. Vanzins om Zelf alles saam te vatten in Christus, maakte God door het taalverschil elke andere vereeniging onzes geslachts onmogelijk. Zoodra Christus echter geopenbaard is, toont God dat het verschil der talen wel voor de machthebbers der wereld, maar niet voor Hem tot een hinderpaal is, om allen weer in één rijk tot een te vergaderen. Want Zijn Geest doet Zijne alhier vergaderde kinderen in elke taal spreken, die elk hunner hoorders in de landen hunner ballingschap gewoon zijn te hooren. Wel wordt het taalverschil niet weggenomen; 't is toch niet een taal boven alle talen, de oorspronkelijke, de volkomene, welke de jongeren hier spreken; niet de taal der eeuwigheid wordt hier gehoord, maar de talen der Volken. De talen blijven; maar de Geest toont, dat het taalverschil geen hinderpaal is voor de beoogde, dat is, de godsdienstige eenheid des menschelijken geslachts, wegbereiding en voorwaarde als zij is tot opheffing van talen en Volken te zaâm, in het toekomstig Godsrijk. Eenvoudige Galileërs toch doet Hij in talen, wier klanken zij zelfs nooit gehoord hebben, Gods groote werken verkondigen. Zóó juist, door de talen te laten bestaan, maar er de heiligen macht over te geven, toont de Geest, dat Zijne macht hier werkend opgetreden is; dat juist deed op dezen Pinksterdag aller aandacht op Zijne uitstorting vestigen, als op een verschijnsel, dat elk verklaard wilde zien. „Wat mag dit toch zijn, dat elk onzer zijne eigene taal hoort spreken, uit welk land der wereld hij hier ten feeste gekomen mag zijn?" Zoo vraagt men; 't is een teeken, dat het wonder alvast zijn oogmerk heeft bereikt. De komst des Geestes moest in heerlijkheid zijn, opdat geheel Israël, het volk, waaraan Zijne uitgieting toegezegd was, als met de oogen zien zou dat God zijne belofte vervulde, en jaloersch op hen, aan wie zij bevestigd werd, ook zelf door het geloof in den Gekruiste de gemeenschap aan deze gave zoeken zou. Tevens diende dit verschijnsel tot een voorteeken er van, dat eens in alle taal onder den hemel het Evangelie zou worden verkondigd. In talen, waarin tot dusverre weinig meer dan gelogen en gelasterd is,

wordt Gods lof uitgesproken; zoo heiligt God, nog vóór de Volken geheiligd zijn, alvast hunne talen, tot verkondiging Zijner heerlijkheid. Op weg toch is Hij om hen in hunne eigene talen te roepen tot een Volk boven alle Volken, een Volk des hemels, in welks midden geen spoor meer overblijft van de onderscheidingen, waarin hier de kinderen der menschen gedeeld zijn.

4. Na het hier zich voordoend verschijnsel aangewezen te hebben als vervulling der profetie aangaande de uitstorting des Geestes, wijst Petrus op Christus, als op dengene, door wiens tusschenkomst het plaats grijpt; door deze prediking legt hij den grondslag der belijdenis van Jezus als den Christus, waarop de Heilige Geest den Christus eene gemeente bouwen zal, die de poorten der hel niet kunnen overweldigen.

Kennelijk blijkt het dat Petrus met den Geest vervuld is; in naam van alle apostelen toch verklaart hij een feit, dat men toont wel te kunnen bespotten, maar niet te kunnen begrijpen. Hij toont aan dat het verschijnsel van thans niet in de lucht hangt, als iets dat in het profetisch woord niet geworteld zou zijn; Joël immers heeft het voorzegd. Op alle vleesch toch zou, volgens Joël, in de Messiaansche dagen van Gods Geest worden uitgestort. Men lette er op dat hier eene algemeene uitgieting des Geestes wordt toegezegd; in het woordje „alle" ligt toch het bijzondere van Joëls profetie. Hieraan juist knoopt Petrus zijn woord vast, en wijst er op, als op het merkteeken, dat deze profetie in wat thans geschiedt hare vervulling vindt; zonder onderscheid toch van leeftijd, geslacht, of stand, doet de Geest allen, die in Jezus als in den Christus gelooven, op dezen oogenblik profeteeren. Maar deze verklaring van het feit uit de profetie dient den apostel slechts tot inleiding van de prediking van Jezus als den Christus Gods. Na de goddelijkheid van het feit aangewezen te hebben, geeft hij getuigenis aan het Messiasschap van Jezus, hem aankondigende als de Heer, wiens gerichtsdag een genadetijd voorafgaat. Hierin vooral komt het uit dat de Geest gekomen is om Christus te verheerlijken. Over Zichzelven toch doet Hij Petrus niet langer spreken, dan noodig is om te overtuigen dat Hij door Petrus spreekt; 't is den Christus, dien Hij op den voorgrond stelt. Petrus verraadt dat hij door den Geest spreekt, wijl zijn woord vol van Christus is. Hoe wijst hij er op, dat deze uitgieting des Geestes de opstanding en verhooging van Christus onderstelt; en dat deze onderstelling feit is, zie, hij, en allen die met hem door den Geest vervuld zijn, kunnen het getuigen. Maar ook de Schrift geeft er getuigenis aan. Welk Israëliet kent den 16en Psalm niet, waarin sprake is van eenen, die in zijn graf geene verderving zien, maar op de wegen des levens geleid worden zal? Waarlijk niet van zichzelven spreekt David in dezen Psalm; diens graf wordt immers nog in de heilige stad gevonden, ook ten teeken, dat hij zelf niet opgewekt is, maar wel degelijk verderving gezien heeft. Gesproken heeft hij derhalve van den Christus; en ziet, zijn woord is bevestigd, daar God Jezus uit de dooden heeft opgewekt, hem, dien Israël gedood heeft. Opgewekt, meer nog, God heeft hem tot Zich opgenomen in den hemel,

en gezet aan Zijne rechterhand. En ook dit was van hem voorzegd; David toch zelf is niet opgevaren naar den hemel, 't was van den Christus dat hij sprak in den 110^{en} Psalm, toen hij het woord des Heeren aankondigde, waarbij Deze den Christus toeriep: zit aan mijne rechterhand. De hoogte van den rang waartoe hij verheven is, blijkt uit wat allen thans zien en hooren; niets minder toch heeft hij uitgestort dan de gave des Geestes, die heel het volk, naar Mozes' bede, tot profeet doet worden. Zoo wete dan het gansche huis Israëls met zekerheid dat God hem, dien zij gekruist hebben, tot Heer en Vorst heeft verheven. Na zoo gesproken te hebben, zweeg Petrus, om te wachten op wat de Geest in de harten zijner hoorders doen zou.

5. Dat de Geest ook in de conscientiën der toehoorders getuigenis geeft, blijkt uit hunne vraag aan Petrus en diens medegetuigen: wat moeten wij doen, mannen broeders! Nadat Petrus hun hierop den weg geopend heeft, om van hunne zonden afgewasschen, en de belofte des Geestes deelachtig te worden, laten zij zich doopen; ongeveer 3000 werden er op dezen dag Christus toegevoegd.

Wat geen woord, geen wonder ooit had kunnen doen, brengt hier de Geest in éénen oogwenk tot stand; want Hij werkt in de harten der ongeloovigen de overtuiging dat Jezus de Christus is. Op zichzelve echter is deze overtuiging eene bron van verschrikking; want is Jezus de Christus, wat zijn zij dan, zij, die mede een welbehagen gehad hebben in zijnen dood? Ten einde raad vragen zij om raad; is er nog kans voor menschen als zij, die den heilige, op wien alle voorgeslachten hoopten, gedood hebben, om behouden te worden van den toorn? En zie, nu blijkt het, dat God zijnen Zoon gezonden heeft om een iegelijk die gelooft, te behouden. Want Petrus' antwoord bevat geene vervloeking, maar de boodschap, dat het bloed van Jezus van alle zonden reinigt, ook van de hunne. Jeruzalem, de stad der moordenaren, is zelfs de eerste, die het Evangelie ontvangt; eer nog dan de steden Israëls wordt aan Jeruzalem genade toegeroepen. Een gericht is voorzeker in aantocht; Joël verbond het immers aan de uitstorting des Geestes, krachtens de orde der dingen, dat genade gericht onderstelt, wijl zij er tegen verzegelt, en gericht eischt, wijl zij er voor rijpen doet. Maar Joël doet toch ook gevoelen dat er een tijd van heil tusschen de uitstorting van den Geest en den dag des gerichts inligt, door te zeggen dat een iegelijk, die den Naam des Heeren aanroepen zal, behouden zal worden. Hieraan knoopt Petrus zich vast; gekomen, zegt hij, is deze tijd van genade, ook voor hen, aan wier handen het bloed van den Heilige kleeft. Elk zijner toehoorders kan nog heden van zijne schuld worden gereinigd; men bekeere zich slechts van zijne zonde, en late zich doopen in den naam van Jezus, tot vergeving der zonde. Dan zal men even goed als de apostelen den Geest ontvangen, en Mozes' bede, dat heel het volk profeet worden mocht, alvast aan zich vervuld zien. God toch is getrouw; vervullen zal Hij, schoon slechts aan hen die gelooven, wat Hij door Joël heeft beloofd, Israël, den trouwelooze, tot beschaming, Israël, den beminde, tot behoudenis.

En ziet, omtrent drie duizend bieden zich aan tot den doop, tot een teeken, dat zij gelooven in het Woord Gods, waarmede de apostelen hun verzekeren, dat het bloed van Christus machtig is hen van hunne zonden te reinigen; in hunnen doop ontvangen zij het bewijs, dat het ook werkelijk hunne zonden van hen weggenomen heeft, en eene aanwijzing van hun recht op de groote belofte des Ouden Verbonds, die des Heiligen Geestes. Alras zijn Christus' moordenaren herschapen in profeten, die de heerlijkheid verkondigen desgenen, in wiens kruis zij een welgevallen hebben gehad.

6. De met den Heiligen Geest gedoopte gemeente vertoonde, vooral in de eerste dagen van haar bestaan, het schouwspel eener gemeenschap die niet van deze wereld is; rustende op het fondament der apostolische leer, waren zij te zamen één hart en ééne ziel, en verheerlijkten zij God.

De gemeente zat aan de voeten der apostelen; wat hun deze leerden, had kracht van wet. Men was geene gemeenschap van lieden, die samen naar de waarheid zochten; integendeel gingen allen uit van het beginsel dat in Christus de waarheid gevonden was. Aan het geloof, dat Jezus de Christus was, herkenden allen elkander; voor wie niet geloofden in het getuigenis, dat de apostelen van hem gaven, was in hun midden geene plaats. Op dezen grondslag des gemeenschappelijken geloofs sloten zij een engen broederband onder elkander in Christus. Elk zette zich om in middel voor allen. Niemand heette iets het zijne meer; men merkte zich meer als beheerder dan als bezitter zijner goederen aan, en ontdeed zich van wat men te veel had, om het te weinig van den armen medebroeder aan te vullen. Men gevoelde zich gedrongen om ware het mogelijk de liefde zelve te vertegenwoordigen, met welke men zelf door Christus bemind werd. Er was dan ook niemand, die gebrek leed, ongevraagd troostte de rijkdom de armoede. Werd het eigendomsrecht niet opgeheven, slechts gewijd, hetzelfde kan van het familieleven worden gezegd. Men gevoelde dat allen te zamen ééne hemelsche familie uitmaakten, en elk drukte dit besef hierin uit, dat hij, zoo zijne omstandigheden het overigens toelieten, zijn huis openzette om zijnen broederen gelegenheid te geven hunne maaltijden gemeenschappelijk te houden. Om dit als uiting van broederliefde te waardeeren, houde men in het oog, dat de deelneming aan een gemeenschappelijken maaltijd in het Oosten veel meer dan ten onzent als blijk van wederzijdsche genegenheid wordt opgevat. Hier zaten rijken en armen naast elkander; in eenvoud des harten, zonder baatzuchtige nevenbedoeling en met vreugde, at men te zaâm als leden van één gezin. Zoo ontstond het christelijk liefdemaal; had het in de maaltijden der tienden zijn historisch punt van aanknooping, het vond in het avondmaal der gedachtenis zijn eigenaardig besluit. De gemeente had er behoefte aan, om niet nu en dan, maar aan elk feestmaal, dat de liefde bereid had, den dood haars Heeren te gedenken. En het is opmerkelijk dat de gemeente voor het avondmaal geene plaats zocht in den Tempel, maar in het huis; want het teekent, dat zij het niet aanmerkt als een offer. Zij zelven waren een offer; hunne lippen prezen

onafgebroken den Heere, en met hunne lichamen volbrachten zij Zijnen wil. Het gansche volk wendde hun zijne gunst toe, en dagelijks werden er uit het volk tot hen toegevoegd.

7. Het wonder, door Petrus aan den kreupele van de Tempelpoort verricht, geeft aanleiding dat het Sanhedrin eene poging doet om den apostelen het prediken te beletten; de strijd tusschen de Oversten en de Gemeente begint.

Terwijl de Geest van Christus de gemeente met kracht getuigen deed van haren Heer, hield de vijand zich schuil. De apostelen vervulden stad en Tempel met den naam van Jezus, het Sanhedrin daarentegen zweeg. Maar achter dat zwijgen verborg zich een felle haat; er schuilde een storm in deze stilte. De vijand was verstomd, maar niet verwonnen; allengskens herwon hij zichzelven. De vijandschap wachtte slechts op eene gelegenheid om zich te openbaren. En ziet, weldra deed deze zich voor. De genezing van den kreupele aan de Schoone poort des Tempels, Hand. 3, deed het smeulend vuur opvlammen. Het woord was nog te verdragen, maar het wonder prikkelde al te sterk. Het kon niet gelijk het woord voor valsch verklaard worden; dit wonder ten minste liet zich minder loochenen dan iets. God had met opzet een man genomen, om tot bewijs te dienen voor het goddelijk gezag des apostolischen woords, dien elk Jeruzalemmer kende. Elken dag toch had men dezen man, vragende om een aalmoes, aan de Schoone poort des Tempels zien liggen, waarschijnlijk de poort, die aan de oostzijde van den Voorhof der vrouwen gevonden werd. Dat hij volslagen lam was aan zijne voeten, wist elk; altijd toch had men hem derwaarts moeten dragen; die hem meer van nabij kenden, wisten bovendien, dat hij lam was van zijner moeders lijf af. En ziet, in den naam van Jezus Christus hadden Petrus en Johannes hem genezen; heel het volk had hem gezien, zooals hij „wandelende en springende" met hen den Tempel inging, luidkeels eere gevende aan God. De Oversten zagen het wel, dat heel het volk door ontzetting werd aangegrepen; niemand, die hen aanzag, die hen groette, aller oogen staarden verstijfd de apostelen aan. En wat het ergste is, Petrus, gebruik makende van het bewijs, dat de genezing van den lamme aan zijn Evangelie bijzet, vervult heel den Voorhof met den gehaten Naam; daar staat hij, den genezene bij zich, een prediker, die zijn getuige met zich bracht. Wie zich thans inhouden kan, geen vijand als de Jood; ziet, zij roepen hunne dienaren, treden op de apostelen toe, breken de prediking af, en werpen de predikers in de gevangenis. En ja, wel worden de apostelen den volgenden dag weder losgelaten, maar onder bedreiging van zware straf, bijaldien zij voortgaan om tot eenigen mensch in den naam van Jezus te spreken. Meer durven zij op het oogenblik niet; 't is trouwens moeilijk om tegen een openbaar teeken te strijden. Nog houdt de vrees voor het volk, dat beter is dan zijne Oversten, krachtiger uiting van vijandschap tegen. Maar toch is de strijd geopend; er is eene openlijke breuke ontstaan tusschen de Oversten en de Gemeente, die in plaats van zich te vernauwen, voortdurend wijder worden zal.

8. Deze storm doet de Gemeente vaster wortel schieten; zij vlucht, ja, maar naar haren Heer, en vraagt Hem om hare wapenen; want zij bidt dat het den apostelen gegeven worde om teekenen te doen in den heiligen naam van Jezus. Pas heeft zij gebeden, of een teeken kondigt aan dat de teekenen komen, Hand. 4:24—31.

Waartoe begeert de gemeente het wonder voor hare apostelen? Niet als zocht zij in het wonder hare veiligheid. Hare bede is anders dan die der Donderzonen: Heer, zullen wij vuur van den hemel laten nederdalen? Hoe afdoend een middel het wonder ook zij, als wapen der verdelging gedacht, om aan de Gemeente de overwinning op Israëls Oversten te verzekeren, tot dat oogmerk begeert zij het niet. Winnen wil zij, niet verdelgen; niet de wraak, maar de liefde roept hier de almacht te hulp. De gemeente verwart geenszins de tegenwoordige met de toekomende eeuw; zij weet te goed, dat de wereld niet hier, maar eerst daar, met de ijzeren roede, met het zwaard der almacht, gehoed worden zal. 't Is allereerst om des woords wil, dat zij het wonder vraagt; macht begeert zij voor hare apostelen om wonderen te doen, opdat deze, merkende dat de hemel met hen werkt, door hun macht te geven om hun getuigenis door teekenen te bevestigen, niet bevende en ten halve, maar met volle vrijmoedigheid hun woord mogen spreken, allen vijand in het aangezicht. En pas heeft de gemeente gebeden, of de plaats, waarin zij zich bevindt, wordt van den hemel bewogen, haar ten teeken dat haar gebed is verhoord. Ja, de wonderen der erbarming, die zij heeft afgesmeekt, zullen haren apostelen toevertrouwd worden. God zal, waar de vijand den mond der apostelen stoppen wil, hen ter hulpe snellen, en het wonder, in den naam van Jezus verricht, voor hen doen spreken, om een weg te banen voor hun woord; het wonder zal hun bondgenoot zijn in den strijd. Hoe sterker de tegenspraak wordt, des te sterker wordt het getuigenis; geen mond zal het kunnen weerspreken. De hemelsche Christus zal niets minder dan de aardsche Christus doen; want hij zal zijnen naam bevestigen, door den zijnen macht te geven, om in denzelven duivelen uit te werpen, en allen jammer weg te nemen. Er zal kracht uitgaan van den naam Jezus in Jeruzalem. Ja juist in Jeruzalem, de stad zijner vernedering, zal Jezus verheerlijkt worden. En komt straks de wrake des gerichts, vooraf komt de wrake der liefde; heeft Jeruzalem hem gedood, door zijne apostelen zal hij hare kranken genezen, hare kreupelen doen springen, en haren Tempel vervullen met lofgezang.

9. Opmerkelijk is het echter, dat de apostelen ook macht ontvangen om wonderen des gerichts te doen, te weten, binnen den kring der Gemeente. Het blijkt aan Ananias en Saffira. Hierdoor wordt de heiligheid van den Geest, die in de Gemeente woont, zoo kennelijk aangewezen, dat de huichelaar door vreeze van haar afgehouden wordt, en de tegenstander een afdoend bewijs ontvangt, dat zij eene plante des hemels is.

Van Ananias en Saffira wordt ons verhaald, dat beiden, man en vrouw, schoon door hunne belijdenis van Christus tot betere dingen

gehouden, samen afgesproken hadden, om de apostelen te bedriegen. Op het voorbeeld van velen, die hunne vaste goederen verkochten, en de opbrengst er van ter uitdeeling aan de armen den apostelen ter hand stelden, hadden ook zij eene have verkocht. Maar intusschen waren zij samen overeengekomen om een deel van den prijs voor zichzelven te behouden, onder den schijn van alles te geven. En alzoo deden zij ook. Er lag in deze handeling iets raadselachtigs; wie zal de windselen van het arglistig menschenhart ontrafelen? Hier was de geestelijke eerzucht, die den roem der liefde zocht, zonder de lasten der liefde te willen. En nergens is de eerzucht gevaarlijker dan op heilig gebied; wie de eere der wereld najaagt, mag zich tot een dwaas maken, maar wie den roem der heiligheid zoekt, moet noodwendig zich tot huichelaar verlagen. Zullen Ananias en Saffira toch hun doel bereiken, dan moeten zij eene poging aanwenden om de apostelen te bedriegen. Maar wat is dit anders, dan er de proef van nemen, of de Heilige Geest, die in dezen is, de diepten van het menschelijk hart wel kennen zou? Gevaarlijke proef! Laat de Geest straffeloos tegen zich liegen, wordt dan het besef Zijner heiligheid niet verdonkerd? Wee, wie den Geest verzoekt, al doet hij dit schijnbaar slechts menschen; niet den mensch verzocht hij in den drager des Geestes, maar God. Op wat doodelijke wegen de zonde tegen Zijne heiligheid den mensch brengt toont de Geest; want Hij doet Petrus het bedrog zien en straffen tevens. Daar liggen zij beiden, man en vrouw, aan de voeten van den apostel, gestorven niet van schrik, maar door gericht. Ja, men lette er op, niet daarom stierven zij, dat zij niet alles hadden gegeven; want er was geene wet in de Gemeente, dat elk het zijne verkoopen moest, en de opbrengst van het verkochte aan de armen afstaan; de liefde was er niet onder wet gebracht. Wie alles gaf, wat hij had, deed het omdat hij het wilde; wilde hij het niet doen, hij was ten volle vrij. Maar daarom juist werd zoo strafwaardig wat anders eenigszins te verschoonen zou zijn geweest. Zoo dragen zij dan Ananias en Saffira weg; intusschen grijpt groote vreeze geheel de Gemeente aan, ja, allen buiten haar, die het hooren. En wij, die achter het gebeurde staan, en de goddelijke bedoeling trachten te vatten, waarmede dit gericht over de schuldigen werd gebracht, kunnen niet anders dan er Gods teedere zorg voor de jeugdige plant der Gemeente in zien. Immers toont Hij, door met plotselingen dood te straffen, wie den Geest der Gemeente verzocht, dat er met haar niet te spotten valt. Dit wonder teekent haar als de heilige, wijl de Heilige Geest in haar woont, en omzet haar met den glans der onschendbaarheid; het dient om haar zelve innerlijk te reinigen, door in het hart van al hare leden vrees te verwekken tegen allen onzuiveren zin, en van haar verwijderd te houden, wat om harer mildheid wil zich tot haar mocht willen voegen. En dat niet alleen. De vijand ziet thans meteen, tegen wie hij kampt. Is het niet tegen een tempel Gods, welks schenner God zelf schenden zal? Zie het, o Sanhedrin, wat verontschuldiging rest u, als gij nochtans eene gemeente bekampt, in wier midden de apostelen dood ter aarde doen vallen, wie het waagden om haar te behandelen, gelijk men zijns gelijke behandelt?

10. Een tijd lang schijnt het alsof de vijand wijkt, en Jeruzalem de plaats wordt, waar de Gemeente hare wortelen zal schieten, en

de Volken komen zullen om te vragen naar het heil. Spoedig echter blijkt, dat de vijand niet slaapt; ditmaal zijn het de Sadduceën, die den aanval heropenen, Hand. 5:12—25.

Dagelijks breidt zich de Gemeente uit; telde zij onlangs vijf duizend mannen in haar midden, dagelijks neemt het getal toe, beiden van mannen en vrouwen, die zich tot haar voegen, om eenzelfden Heer met haar te belijden. Wel trekken de voornamen zich nog van haar terug, uit vrees voor de Oversten, maar het volk houdt de apostelen in groote achting. In spijt van het verbod des Grooten Raads blijven de apostelen ongehinderd prediken in den Voorhof van Salomo, met Petrus als de overste in hunnen rei. Gezamenlijk begeven zij zich naar den Tempel, niet een voor een, als durfden zij zich ter nauwernood vertoonen, maar den priesters gelijk, die in heiligen optocht, heel den volke de intrede aankondigen van het Jubeljaar. De wonderen prediken krachtig mede, en ontheffen den prediker van alle moeite, om het woord te bewijzen door redeneering. Wie Jeruzalem doorwandelt, ziet hoe zij de kranken uitdragen, en op bedden nederleggen op de straten, opdat, als Petrus met de Twaalven voorbijgaat, ook slechts de schaduw van een hunner op de kranken vallen mag. Rondom Jeruzalem, in alle steden en vlekken, is aller mond van de apostelen vol; een stroom beweegt zich naar Jeruzalem, van lieden die hunne kranken en bezetenen tot hen brengen, onder wie niet een ongenezen huiswaarts keert. Er ontbreekt niets aan de kracht der goddelijke roepstem tot het volk der beloftenis; niet aan haar ligt het zoo Jeruzalem geen Jeruzalem blijft. De heerlijkheid Gods heeft de stad vervuld, de Geest heeft vrije baan gemaakt voor het woord, en door teekenen den smaad Christi weggenomen. Jeruzalem blinkt als nooit te voren; de heerlijkheid des tweeden Tempels overklimt die des eersten. Het koninkrijk scheen een oogenblik opweg, dicht nabij zelfs! Maar de heerlijkheid, welke de Geest aan de bediening der apostelen bijzette, om den smaad Christi op te heffen, en Israëls ongeloof alle verschooning te benemen, prikkelt den vijand juist tot sterkeren wederstand. Het werk vrijen loop te laten, staat gelijk met zich overwonnen te verklaren. Ditmaal zijn het de Sadduceën, die den aanval heropenen, gedreven door licht verklaarbare nijdigheid. Waren het niet de Sadduceën, die als vertegenwoordigers van het priesterlijk ambt en van den priesterlijken adel, zich het allernaast door den voortgang des werks in hunne belangen zagen bedreigd? Het was onmogelijk dat deze trotsche lieden het dragen konden, dat Galileesche visschers het hoogste woord hadden in Jeruzalem; het vrije woord zette het werk des ambts in de schaduw; en — erger nog — zijn inhoud, Christus, de priester, Christus, de Koning — kondigde aan, zonder het uit te spreken, dat de dagen der oppermacht van de Oversten des Tempels voorbij waren. Wij begrijpen het, dat de anders zoo hooghartige Sadduceën, wier trots hen meestal eene houding aannemen deed, als ware de godsdienstige beweging onder het gemeene volk voor hen van te geringe beteekenis om er zich mede te bemoeien, uit hunne hooghartige rust worden opgeschrikt, en tot doortastende maatregelen overgaan, om eene dagelijks in omvang toenemende beweging tegen te houden. Hun resten echter geene andere wapenen, dan die der geestelijke zwakheid; bij hen geen gebed, geene

godzaligheid, geen wonderteeken; dit alleenlijk hebben zij, de sleutels van de gevangenis. Neen, machteloozen als zij zijn, deze hebben zij, maar zij niet alleen, een engel heeft ze ook. Want ziet! des eenen daags hebben zij de apostelen in de gemeene gevangenis geworpen, des anderen daags, vroeg in den morgenstond, staan deze als naar gewoonte in den Tempel, om het volk te leeren. Des nachts is er een engel geweest, die hun de deuren van den kerker geopend heeft, en zelf hun uitgeleide heeft gedaan, met bevel om te prediken tot het volk al de woorden dezes levens. Terwijl de Raad vergaderd is, om hen in verhoor te nemen en zijne dienaren uitzendt om hen te halen, prediken zij al. Intusschen zorgt God dat duidelijk blijkt, dat zij zichzelven niet hebben verlost uit den kerker; gesloten toch zijn de deuren, en de wachters staan er voor. En terwijl de dienaren boodschappen dat de gevangenis ledig is, komt een andere bode met de tijding: zie de mannen, die gij in de gevangenis gezet hebt, staan in den Tempel en leeren het volk. O Sanhedrin, tegen engelen valt het zwaarlijk te strijden! God laat het waarlijk aan geen enkel teeken ontbreken, dat tot bewijs dienen kan.

11. Vrees voor het volk weerhoudt het Sanhedrin om tot het uiterste over te gaan; men vergenoegt zich met de apostelen te geeselen. Deze zelven zien hun moed met de vervolging groeien. Intusschen had God Gamaliël gebruikt om het Sanhedrin in toom te houden. Hand. 5:26—42.

Zachtkens, zonder geweld, brengen de dienaren van het Sanhedrin de apostelen van den Tempel naar den Raad; en o wonder, daar wordt de raadzaal wat zooeven de Tempel was, eene plaats, waar Christus' Naam wordt opgeheven. Ja, in de raadzaal, dezelfde plek, waar kort te voren niet een enkele naast Jezus opstond, om te getuigen, dat hij de Zone Gods was, zie, staan er nu twaalf, die het zijnen moordenaren in het aangezicht durven zeggen, dat zij Israëls Messias hebben omgebracht, hem stellende tot een vloek; die getuigenis geven, met den nog hoogeren Getuige, (onzichtbaar hier tegenwoordig, maar getuigenis gevende in Zijne werken) dat God Jezus verhoogd heeft tot een Vorst en Zaligmaker, om Israël te geven bekeering en vergeving der zonden. Hier herroept Petrus zijne verloochening, voor denzelfden Raad, in welks midden hij Jezus afgezworen had. 't Is zoo, de Raad heeft geboden van dezen Jezus te zwijgen, maar God heeft geboden dezen Jezus te prediken; men moet toch Gode meer gehoorzaam zijn dan de menschen. Hier wordt het verheven beginsel opnieuw uitgesproken, dat de vrijheid des Woords eischt in den naam der heiligheid; bevreemdt het ons, dat zoo stout een getuigenis, zoo zelfstandig een standpunt, als dat dezer Twaalven, den Raad als buiten zijne zinnen brengt, dat het hart hun berst, en dat het voorstel wordt gedaan om de apostelen te dooden? De haat heeft de vreeze uitgedreven; er schuilt trouwens in den haat iets van de kracht der liefde eigen. Maar de vijand is niet almachtig. God heeft hem in Zijne hand en leidt hem aan Zijn keten. De apostelen worden uit den kuil der leeuwen verlost; en wien gebruikt God daartoe? Geen engel ditmaal. Hij heeft te

veel middelen om steeds hetzelfde te gebruiken; de vijand kan ook Zijn middel zijn, en ook hem bezigt God, om Zijne dienaren te klaarder te toonen, langs wat tal van wegen Hij hen uithelpen kan. 't Is Gamaliël door wiens tusschenkomst God zijnen apostelen ruimte geeft; Gamaliël, beroemd Schriftgeleerde, in de Joodsche geschriften, Gamaliël de Oude, met zijn Hebreeuwschen naam geheeten. Van hem meldt de Joodsche overlevering, dat zijn aanzien onder het volk zoo groot was, dat men hem de „heerlijkheid der Wet" heette, en dat hij de eerste was, dien men den titel van Rabban gaf; ook Lukas zegt van hem, dat hij in hoog aanzien stond bij het volk. Zijn woord had gewicht in den Raad; daarbij was geheel zijn geestesrichting geschikt voor het oogmerk, waartoe God hem gebruiken wilde. Want hoewel Farizeër, was hij geen dweeper, die ras tot maatregelen van geweld overging, maar een gematigd man, die geene schrede wilde doen, vóór hij zeker was van zijne zaak. Hem schrijft men de spreuk toe: kies u een leeraar, dan vermijdt gij het twijfelachtige, en breng uwe tienden niet op een onzeker ongeveer. Kenmerkend was hem dus een streven om zeker te zijn, dat men de Wet vervulde in hetgeen men deed; daarom juist gold hij voor het voorbeeld van een Farizeër, en was hij juist de man om den Sadduceeuwschen hartstocht te breidelen, door verwijzing naar de mogelijkheid, dat men zondigen mocht tegen God. Men late, zoo sprak Gamaliël, als hij opstond in den Raad, de beslissing over deze mannen over aan God. Wat zullen wij beslissen? Er is voor, er is tegen; niets te doen, dat afdoende is, maar te wachten op wat God doet, is voor ons de eenige weg, waarop wij veilig zijn tegen mistasting. En gerust kunnen wij wachten; want ware dit werk eens niet uit God, welnu, de geschiedenis der valsche Messiassen, die van een Theudas, die van een Judas den Galileër, leert ons, dat God zelf hun werk verbreekt; wat behoeven wij er ons dan aan te wagen, op 't gevaar af, dat wij eene plante uitrukken, welke God had geplant? Mocht het werk eens uit God zijn, dan baat onze wederstand toch niets; ja, wee onzer, zoo wij eens bevonden werden tegen God te strijden. In dien geest sprak Gamaliël, uit vroomheid voorzichtig, vertegenwoordiger van het farizeïsme in zijne achtenswaardigste gestalte, zooals het, waar geene wet is, niet handelen durft, maar liever God laat handelen. En al blijft het waar, dat zijn stelregel, dat het vooruitgaande van iets het bewijs van zijne waarheid in zich sluit, slechts geldig is, als men hem op het laatste einde aanwendt, toch deed hij hier onder Gods bestuur zijne diensten; want de Raad, ook de Sadduceeuwsche leden, vielen voor zijn woord. Ditmaal gaat men echter verder dan te voren; want werden de apostelen toen slechts bedreigd, thans worden zij gegeeseld; maar vergeefs, zij houden niet op te prediken. Zelfs dienen de geeselstriemen om hun de merkteekenen der onbaatzuchtigheid in te drukken, en zoo den invloed hunner prediking op de gemoederen te verhoogen.

12. Intusschen doet de Gemeente een belangrijken stap voorwaarts op het gebied harer eigene organisatie; zeven mannen toch kiest zij tot den dienst der tafelen. Zij kenmerkt er zich door als eene bijzondere gemeenschap in den boezem des Israëlietischen Volks.

Tot dezen stap kwam men zeer ongezocht. 't Was geene behoefte naar kunstmatige afronding van het gemeentelijk leven, geen drang naar scherper belijning van eigen standpunt, die er toe dreef; de nood alleen bracht er toe. Ten tijde toch dat de gemeente zich sterk uitbreidde, bleek dat zelfs twaalf apostelen niet bij machte waren om den dienst der armen zoo waar te nemen, dat elk ontving wat hij van noode had, en dat alle schijn van partijdigheid in de bedeeling werd vermeden. Maar ook hier werd de ervaring van het begrensde der menschelijke kracht der Gemeente ten beste gekeerd. Er ontstond een gemompel onder de Hellenistische belijders; zij begonnen er over te klagen dat hunne weduwen in de dagelijksche bediening werden verzuimd. Er wordt niet gezegd dat iemand der klagers dit verzuim aan opzet toeschreef; het verzuim slechts wordt door hen vermeld. Het gelukte den Satan niet om dit wolkje aan den hemel van het paradijs tot eene onweerswolk uit te breiden; alras dreef het voorbij. Het werd trouwens openbaar, dat de Geest, die in de apostelen woonde, een geest der wijsheid was. Terstond toch roepen de Twaalven de Gemeente tot zich, en verklaren haar hoe dringend de uitbreiding der Gemeente eischt, dat een deel der arbeidstaak van hunne schouderen worde afgenomen. Noodig is het dat de tafelen worden gediend, dat is, dat de liefdemalen worden gehouden, maar nooit mag dit ten koste van de bediening des Woords. Men late dan den apostel bij zijn Evangelie en kieze zeven mannen vol van den Geest der heiligheid en der wijsheid, om de tafelen te dienen. En zoo geschiedt het. De Gemeente zelve kiest een zevental uit haar midden, en biedt het den apostelen aan, opdat het op hun gebed, en door oplegging hunner handen, tot zijn werk worde bekwaamd. Het is niet zonder beteekenis, dat de Gemeente zelve kiest; het teekent hare mondigheid, vrucht als deze is van den doop des Geestes. De Grieksch klinkende namen der zeven dienaren wijzen aan dat zij, zeker niet zonder opzet, uit de Hellenisten gekozen zijn; een hunner, Nicolaus, is slechts door overgang uit het heidendom Jood. Welk een adel des geestes, welk eene zucht naar den vrede teekent deze keus! Op deze zeven mannen rust thans de roeping om de dagelijks van huis tot huis aangerichte liefdemalen zoo te regelen, dat alle armen er hun bescheiden deel ontvangen. Zoo heeft de wijsheid den vrede gewaarborgd. De Gemeente heeft thans iets wat de synagoge mist; deze zeven dienaren staan daar, dienende aan de tafelen, tot een getuigenis, dat over de Gemeente de Geest van hem is uitgegoten, die zijn bloed voor haar gaf; wat toch zijn deze mannen anders dan dienaren van den geest eener liefde, die als het antwoord op zijne liefde is? Ook de liefde heeft thans hare dienaren in deze zeven mannen, even goed als het geloof ze in de twaalf apostelen bezit.

13. De voortdurende aanwas van het werk Gods, Hand. 6:7, in Jeruzalem houdt de vijandschap wakker; het krachtig optreden van Stefanus doet haar ten laatste heviger dan ooit ontbranden; Stefanus zelf opent de rei der christelijke martelaren.

Reeds hierdoor dat Stefanus, een uit het zevental dienaren, even goed als de apostelen groote teekenen onder het volk deed, werd alle aandacht op hem gevestigd; niet minder geschiedde zulks door de kracht

zijner prediking. Dat hij juist het voorwerp der grootste vijandschap werd, verklaart zich vooral uit de aanvallende houding, die hij tegenover het ongeloovig Jodendom aannam. Stefanus was de voorlooper van Paulus; zoo krachtig stelde hij op den voorgrond, dat Mozes slechts leidsman was tot Christus, en dat de troonstede Gods gezocht moest worden in Christus, dat men het niet langer kon dragen. De tegen hem gerichte aanval ging echter ditmaal niet van den Raad zelven uit, maar van de Hellenistische synagogen, uit wier midden de kloeke getuige herkomstig was. De Hellenisten wilden in ijver niet bij de Hebreën achterstaan; naaste prikkel was wel de omstandigheid dat het Evangelie juist in hunne synagogen zoovele aanhangers maakte. Voor het Sanhedrin gesteld, werd hij beschuldigd van de Wet en den Tempel te hebben gelasterd. Ongetwijfeld was de heilige prediker hieraan onschuldig; dat men er echter toe kwam om er hem van te beschuldigen, wijst er op hoe men als bij instinkt gevoelde, dat eene prediking, waarbij Christus als de vervulling der Wet, en als het eenige middel tot vereeniging met God, werd voorgesteld, op den duur Wet en Tempel de beteekenis zouden doen verliezen, die zij thans nog in de schatting van het Jodendom bezaten. Mogelijk zelfs dat Stefanus zijnen vijanden den ondergang van den Tempel en van het Mozaïsme met ronde woorden had aangekondigd, als eisch van den nieuwen tijd der vervulling, of als gericht der goddelijke rechtvaardigheid over het ongeloovig volk. Geprikkeld door de nederlagen, die zij in hunne met Stefanus gehoudene twistgesprekken hadden geleden, eischten de vijanden, dat het Sanhedrin hem ter dood veroordeelen zou. Op 's hoogepriesters vraag of hij de beschuldiging als gegrond erkende, verdedigt Stefanus zich in de rede, die Lukas ons Hand. 7, misschien wel uit den mond van Saulus van Tarsen, heeft bewaard. In deze rede geeft Stefanus zijnen vijanden de beschuldiging van tegen Mozes en den Tempel gesproken te hebben terug. Uit de geschiedenis toch bewijst hij, dat Israël steeds zijne groote mannen, de profeten, die God wegens Zijn verbond hun verwekte, verloochend heeft. Jozef, Mozes, kunnen zij er niet van getuigen? Israël roemt op zijn Tempel; het vergete niet, dat het in de woestijn den tabernakel van Moloch gedragen heeft. En ja, Salomo bouwde God een huis; maar Israël verviel van het eene uiterste tot het andere, van verachting tot vergoding des Tempels, even goed als het eerste loochening der goddelijkheid Gods! En verwekte God opnieuw mannen, als Jozef en Mozes, Profeten namelijk, om er tegen te getuigen, zij hebben ze verworpen, gelijk hunne vaderen. En zoo bewoog men zich slechts op de oude lijn als men den Rechtvaardige verried en vermoordde, Jezus, schoon alle Profeten te voren van hem hadden getuigd. Zoo heeft het geslacht van thans de zondemaat zijner vaderen volgemaakt! Tot zoover liet men Stefanus uitspreken; langer duldde de woede het niet. De rechters werden moordenaars; tot een vonnis is geen tijd, en ter poorte uitgedreven, sterft de heilige onder de steenen der vijanden, in het gezicht van een geopenden hemel, en onder het slaken eener bede, van wier verhooring de jongeling het bewijs wordt, die de kleederen zijner beulen bewaart.

14. Stefanus' dood gaf het sein tot eene algemeene vervolging der Jeruzalemsche gemeente. De kudde werd verstrooid. De ver-

volging bleek echter een storm gelijk, die het zaad op zijne vleugelen neemt, om het heinde en verre te strooien. Zij toch die uit Jeruzalem gedreven waren, predikten het woord overal, zoodat heel Palestina alras met gemeenten bedekt werd, Hand. 8:1, 4.

In deze vervolging der Gemeente speelde zekere Saulus van Tarsen eene groote, weldra zelfs de gewichtigste rol. Afkomstig was hij uit het beroemde Tarsus, eene stad in Oostelijk Cilicië, gelegen in de gloeiend heete, maar weelderige vlakte, die van den Taurus naar de Middellandsche zee afdaalt. Reeds lang, van de derde eeuw vóór Christus af, bestond er in deze stad eene Joodsche gemeente; tot haar behoorde ook Saulus, herkomstig uit den stam Benjamin, zoon eens vaders van streng Farizeeuwsche denkwijs, en uit een geslacht, dat zijn Joodsch bloed steeds onvermengd had gehouden. Van der jeugd af tot den stand van Schriftgeleerde bestemd, leerde hij tevens het handwerk van tentenmaker, nader gezegd, het weven van gordijnen uit geitenhaar, een tak van nijverheid, die vooral in Cilicië tehuis behoorde. Daarbij bezat zijn vader het Romeinsche burgerrecht, ofschoon Tarsus geene met dit recht begiftigde gemeente was, en het in die dagen niet zoo licht werd verleend als later het geval was. Daardoor was Saulus beschut tegen alle onteerende straffen, zooals de geeseling en de kruisiging; ook mocht hij niet geboeid worden alvorens zijne schuld in een voorloopig verhoor bewezen werd geacht, terwijl hij steeds recht had om zich van een doodvonnis op den keizer te beroepen. Daar in Tarsus ademde de jonge Saulus onwillekeurig den Griekschen geest in; Tarsus toch was eene Grieksche stad, residentie van den Romeinschen stadhouder, maar vooral beroemd door zijne scholen, kweekplaatsen van Grieksche geleerdheid en levensopvatting. Tal van wijsgeerig gevormde mannen kwamen uit deze kweekplaatsen voort. Er is echter geen grond om aan te nemen, dat ook Paulus in Grieksche scholen gevormd is; veeleer geeft de roem, dien hij zelf zich kon geven van een Hebreër uit de Hebreën te zijn, 2 Cor. 11:22, Filip. 3:4, niet onduidelijk te kennen, dat hij geen vergriekschte Jood was, maar opgevoed werd in streng Farizeeuwsche vormen. Trouwens is niet Tarsus, maar Jeruzalem zijne geestelijke moederstad. Daarheen schijnt hij reeds vroeg gebracht te zijn, iets wat te gereeder kon, wijl er eene gehuwde zuster van hem woonde, Hand. 23:16. Hij zelf zegt trouwens, Hand. 22:3, dat zijn leven van zijner jonkheid af onder zijn volk te Jeruzalem is geweest. Daar zat hij aan Gamaliëls voeten. Zette iets roem bij dan dit; welke naam toch evenaarde dien van Gamaliël? Van dezen man, kleinzoon van den beroemden Hillel, meldt de Talmud, op het gezag van Rabbi Simeon, Gamaliëls zoon, dat hij aan zijne leerlingen onderwijs gaf in de Grieksche wijsheid. Ongetwijfeld deed Paulus daar de kennis der Grieksche letterkunde op, die hij later toonde te bezitten. Daar leerde hij al de meeningen en inzichten, maar ook al de schaduwzijden kennen van de Farizeeuwsche partij, tot wier bestrijding hij geboren was; geoefend werd hij in alle wapenen der Joodsche redeneerkunde, die hij in zijne brieven soms zoo wel tegenover de vroegere partij weet te keeren. Wel mogen wij er Gods hand in zien, dat juist een Farizeër het zwaard moet scherpen, dat God straks tegen het Farizeïsme keeren zou. Voorts weten wij dat Paulus zijns meesters

eere werd. Aan een onberispelijken levenswandel, vrij van de gewone struikelingen der jeugd, paarde hij een onbegrensden ijver voor het Farizeïsme, Filip. 3 : 6. Zijn Farizeïsme was ernstig opgevat; hij was geen geveinsde, maar een mensch, die zocht te zijn wat hij scheen, te weinig Farizieër juist door het ten volle te zijn. Gerechtigheid, dat was het wat hij zocht, als weg tot de gelukzaligheid. Een onbegrensd geloof in zijne wet, zijne vaderen, en zijn volk bezielde hem; zijne weetlust was onbegrensd, en aan wat hij zijne levenstaak achtte: het Jodendom door het Farizeïsme te redden, had hij zich met zijn gansche hart gewijd. Zijn natuurlijke aanleg was zeer eigenaardig, wijl hij eigenschappen in zich vereenigde, die zeldzaam gepaard gaan, eene nuchtere bezonnenheid, en eene gloeiende geestdrift, een ontledend verstand en eene mystieke bespiegeling, een oog voor het kleinste en een het wijdste omvattende blik, eene vrouwelijke teederheid, en een gloeienden ijver. Van zulk een mensch was alles te vreezen of alles te hopen.

15. In Saulus van Tarsen verkreeg het bedreigde Jodendom den man, die zijne redding, door uitroeiing van het Christendom, tot zijne levenstaak stelde.

Jezus was in Saulus' schatting de grootste vijand van Israël; daarom gunde hij zich geene rust voor zijne belijders hem hadden gelasterd. Of hij zelf Jezus naar het vleesch gekend heeft, is uit 2 Cor. 5 : 16 niet met volstrekte zekerheid af te leiden; waarschijnlijk is het echter wel, met het oog er op dat hij zijne jeugd juist in Jeruzalem doorbracht. Mag hij misschien, evenals zijn leermeester, een tijdlang eene afwachtende houding tegenover hem aangenomen hebben, sinds Stefanus' getuigenis waren zijne oogen ten volle geopend voor het gevaar dat het Jodendom van den kant der Gemeente bedreigde. Van dat oogenblik af wist hij waarvoor hij leefde; de naam waaraan zooveel gewicht werd gehecht, die van Jezus, moest uitgedelgd worden uit Israël! Een Christus, die om Mozes komt, Saulus zou voor hem sterven; maar een Christus, die Mozes laat komen om zich, ziet, Saulus wilde hem wel eigenhandig kruisigen. Weldra treedt hij dan ook zelfstandig als leider der vervolging op, ja, aan zijne veerkracht en doortastendheid vooral is het te wijten, dat Jeruzalems gemeente wordt verstrooid. Voor niets deinsde hij terug; hij drong de huizen in, en sleurde mannen en vrouwen in de gevangenis, na er van de Overpriesters bevoegdheid toe te hebben ontvangen. Dan geeselde hij de heiligen in de synagogen, en dwong ze om den naam van Jezus te lasteren. Zoo heeft hij het zijne er aan toegebracht om de moedergemeente te verwoesten. En dat zegt meer dan dat hij het eene andere gemeente had gedaan. Van Jeruzalem toch zou, naar de profetie, het licht uitgaan; het daar uitblusschen, was zooveel als het hart te wonden. Het lag waarlijk niet aan Saulus, dat het Christendom niet in zijne wieg is gesmoord! Ongetwijfeld zou God alles ten beste Zijns rijks keeren; vast staat echter dat de breuk tusschen Jeruzalem en de Gemeente vooral door Saulus' tusschenkomst tot hare volle wijdte kwam. Mede aan hem is het te wijten, dat Jeruzalem de Gemeente van zich scheidde, en er zich toe overgaf om de Farizeeuwsche beginselen, die het ten ondergang zouden brengen, ten einde toe uit te werken. Gedaan heeft hij, wat hem zelf na zijne be-

keering zeggen deed, dat hij de grootste der zondaren was. Want door de Gemeente Gods te vervolgen, heeft hij eene zonde bedreven, die onvergeeflijk zou zijn, ware zij niet in onwetendheid des ongeloofs gepleegd. Indien het straks uit de historie blijkt, dat het Christendom, wel verre van zich in Israël te nationaliseeren, van Israël verre raakt, zoodat Jeruzalem, van zijne bestemming vervreemd, als iets dat tegelijk overtollig en schuldig is, aan verderf en gericht kan worden prijsgegeven, Paulus kan zeggen, dat het niet is buiten, maar grootendeels door zijne schuld. Hoe schrikkelijk om het Christendom te drijven uit de stad, vanwaar het de wereld moest overwinnen!

16. In dezelfde mate als de breuk tusschen Jodendom en Gemeente in wijdte toenam, werd de klove tusschen de Gemeente en de Heidenen gedempt. De kerk is de Joodsche grens over eer zij het merkt; de Geest, die in haar is, drijft haar verder dan zij zelve wil. Want terwijl Jeruzalem den Christus uitwerpt, nemen alvast de Samaritanen hem als den Christus aan.

Met opzicht tot de toebrenging der Vreemden ontga het onze aandacht niet, dat zij, niet door den dienst der apostelen, maar door tusschenkomst van anderen dan zij een aanvang neemt. De Twaalven blijven vooreerst aan Israël, bepaaldelijk aan Jeruzalem gebonden; ook tijdens de vervolging laat God hun hunne plaats in de heilige stad. Maar de Geest wacht niet op hen. Hij snelt het ambt vooruit. Het is als haast God Zich om de vreemden naar de plaatsen der kinderen te roepen. Filippus, ziedaar den naam aan welken zich de geschiedenis van den overgang des Evangelies over de nationale grenzen vastknoopt. Filippus, evenals Stefanus uit de zeven diakenen, is met dezen voorlooper van Paulus; hem drijft de Geest om het Evangelie in eene van Samaria's steden te prediken. Men ziet het, de tijden zijn veranderd; een vijftal jaren te voren had Jezus nog verboden om het Evangelie in eenig vlek der Samaritanen te prediken, Matth. 10:5. En dat God zelf hem bevoegdheid verleende om deze verachte vreemdelingen tot de tafel der kinderen te noodigen, bewijzen de teekenen, die hij doet; vele onreine geesten toch varen er uit, en tal van ellendigen worden er genezen. Krachtiger nog getuigt de omwending, welke de Geest in de harten zijner Samaritaansche toehoorders te weeg brengt. Velen toch gelooven op Filippus' woord; ten teeken er van laten zij een man los, dien zij tot dusverre als drager van de groote kracht Gods aanhingen, Simon den toovenaar. Ja, zoo machtig grijpt de beweging om zich heen, dat zelfs Simon er door wordt medegesleept. En dat onder Samaritanen, menschen naar der Joden oordeel nog verwerpelijker dan de Heidenen zelven! Vormen de Samaritanen den overgang tusschen de Joden en de Volken, soortgelijk als de Mohammedanen tusschen de Christenen en de Heidenen, 't is dan zeer in de orde, dat het Evangelie zich eerst tot hen wendt. De nadenkende kan er uit afleiden, dat het nog verder zal gaan, te weten naar de Heidenen. Het werk van Filippus wordt door de apostelen ten volle erkend; Petrus en Johannes toch, door de Twaalven naar de nieuwe bekeerlingen afgezonden, bidden voor hen om den Heiligen Geest. En God zelf zet er het zegel

op; want Hij doet den Geest op hen nederdalen, zoodat zij profeteeren als op het Pinksterfeest te Jeruzalem.

17. Nog een ander feit grijpt er plaats, dat den nieuwen tijd aankondigt, waarin de Heidenen geroepen worden tot gemeenschap aan het heil van Israël; 't is dat der toebrenging van den kamerling uit het Moorenland.

Hier hebben wij, het is zoo, juist geen afgodendienaar voor ons, maar een Jodengenoot, een man die Jehova aanbidt, en naar Jeruzalem is gegaan om het feest mede te vieren. Maar toch behoort hij onder hen, die de Wet beslist van den Tempel uitsluit; want hij is een kamerling, dat is een gesnedene, een der hoogere beambten, uit welke de koninginnen van Ethiopië haren hofstaat vormden. En van de gesnedenen weten wij dat de Wet, Deut. 23 : 1, hun den toegang tot de vergadering des Heeren ontzegde. Daarom is het zoo treffend, dat juist deze man tot Christus' gemeenschap geroepen wordt. De Wet moge hem uitsluiten; hier gaat het naar den regel der profetie: want alzoo zegt Jehova van de gesnedenen, die Mijne sabbatten houden, en verkiezen waartoe Ik lust heb, en vasthouden aan Mijn verbond. Ik zal hen ook in Mijn huis en binnen Mijne muren eenen naam geven, beter dan der zonen en der dochteren; eenen eeuwigen naam zal Ik een ieder van hen geven, die niet zal uitgeroeid worden, Jes. 56 : 4, 5. Is hij tevens een vreemde? Men hoore wat dezelfde Profeet van den vreemde zegt: En de vreemde, die zich tot den Heere gevoegd heeft, spreke niet, zeggende: Jehova heeft mij gansch en al van Zijn volk gescheiden; Ik zal de vreemden ook brengen tot Mijnen heiligen berg, en Ik zal hen verheugen in Mijn bedehuis, vs. 3, 6. Men ziet het aan den kamerling dat God bezig is alle profetieën, den tijd des Messias rakende, te vervullen, ook deze, opdat de heerlijkheid van Christus worde gezien, wegens wien deze vervulling thans eisch der historie wordt. Vandaar is het opzettelijke, dat in deze geschiedenis te voorschijn treedt, juist op zijn pas, als aanwijzing er van dat het Gode er om te doen is de profetieën te vervullen, die den Messiaanschen tijd raken, opdat het morgenrood van den nieuwen tijd worde gezien, het Farizeïsme ten spijt, dat met kracht en geweld de opgaande zon wil tegenhouden, omdat het voor zijnen dag verlenging zoekt. 't Is niet zonder reden dat een engel Gods tot Filippus wordt gezonden, om hem te bevelen den weg op te gaan, die van Jeruzalem naar Gaza afdaalt. 't Is niet zonder reden, dat de Geest Filippus beveelt om zich te voegen bij den wagen van den kamerling, die juist daar voorbij rijdt. En wie bestuurt het dat deze Moorman juist bezig is het meest Messiaansche hoofdstuk uit den meest Messiaanschen profeet te lezen? 't Is alles Gods hand, die bezig is om aan dezen man te toonen, dat er, naar luid der profetie, ook voor hem, wien een dubbele scheidsmuur van Mozes en den Tempel scheidt, eene lotgemeenschap met Israëls koning is bereid, die door den doop afgebeeld en beteekend tevens, hem erfgenaam des eeuwigen levens, des hemelschen priesterschaps en des onverderfelijken koninkrijks maakt. Nog éene schrede, en het Evangelie, dat den Jodengenoot reeds opzocht, is bij de Heidenen.

18. Gebruikt God Filippus om het Evangelie tot aan de grens der Volkerenwereld te leiden, in Saulus van Tarsen, Christus' bittersten vijand, rust Hij zich het werktuig toe, dat Filippus' werk voortzetten, en het Evangelie aan de geheele wereld verkondigen zal.

Saulus zelf zegt dat hij van Christus gegrepen is, Filip. 3 : 12. Als een hollend paard, dat van razernij blind is, snelde hij voorwaarts, alles onder zich vertredende, met een afgrond recht voor zich uit. Het was hem niet genoeg de Jeruzalemsche gemeente verstrooid te hebben, geen enkele discipel mocht er meer zijn. Daarom liet hij zich volmacht geven van het Sanhedrin om ook de gemeente te Damaskus, wellicht de eerste buiten Palestina, even als de Jeruzalemsche te verwoesten. Daar in Damaskus was het Jodendom sterk vertegenwoordigd; het bezat er vele synagogen, en telde, vooral onder de vrouwen, vele proselieten. Het moest Saulus een doorn in het oog zijn, dat het zaad des Christendoms ook hier, op eene plaats, die voor het Jodendom van zoo groote beteekenis was, en zich zoo uitnemend tot uitbreiding der gemeente leende, zijne wortelen had geschoten. Dat drijft er Saulus heen; hier kan zelfs geen Gamaliël tot matiging stemmen. Brieven heeft hij bij zich, waarin de Damasceensche Synagoge door het Jeruzalemsche Sanhedrin opgewekt en gemachtigd wordt om hem de discipelen van Jezus den Nazarener over te leveren, beide mannen en vrouwen, opdat hij ze gebonden overbrenge naar Jeruzalem. Wel beperkte zich de rechtsmacht van het Sanhedrin tot Palestina; zoo groot echter was zijn invloed op het geheele Jodendom, dat zijne verzoeken aan buitenlandsche synagogen gericht, er voor zoovele bevelen golden, waaraan men gehoorzaam was, zoo de wereldlijke Overheid het slechts gedoogde. En dat van den kant der Damasceensche Overheid op medewerking te rekenen viel, blijkt uit wat Paulus zelf, 2 Cor. 11 : 32, mededeelt aangaande de ijverige pogingen van den stadhouder des konings van Damaskus om hem te vangen. Daaruit blijkt tevens dat Damaskus destijds niet rechtstreeks onder Rome's heerschappij stond, al was het mede in het Romeinsche rijk begrepen, maar onder het onmiddellijk gezag verkeerde van Arétas, den koning van Nabatea, het Arabische rijk, dat Petra, het oude Sela, tot hoofdstad had. Waarschijnlijk was Damaskus dezen Vorst door keizerlijke schenking overgegeven; opmerkelijk is het ten minste dat wij wel Romeinsche munten van Damaskus bezitten uit den tijd van Augustus en Tiberius, en ook wel uit de dagen van Nero en diens opvolgers, maar niet uit die van Caligula, 37—41 na Chr. en van Claudius, 41—45 na Chr., dat is uit den tijd, toen Saulus met Damaskus in betrekking kwam. Daaruit, dat Damaskus nog pas kort te voren in Nabateesche handen was overgegaan, verklaart zich dan ook zeer ongezocht de ijver van den koninklijken stadhouder, om de gunst der nieuwe Joodsche onderzaten te winnen, door zijne hulp te leenen, om de Gemeente te verwoesten, en straks Saulus, den tot prediker herschapen vervolger, voor het Jodendom onschadelijk te maken. Zoo is dan alles voor Saulus gereed; even ongunstig als de kansen staan voor Damaskus' gemeente, staan zij gunstig voor haren vijand. Alles heeft hij mede; niets is hem tegen

dan — Hij, die machtiger dan allen is! Niemand durfde of vermocht hem te grijpen, en ziet Christus houdt hem plotseling, kort voor Damaskus staande. Een licht van den hemel omschijnt hem, welks glans hem ter aarde vallen doet; het geschiedde niet in den nacht, maar tegen den middag, terwijl de zon scheen. Hij hoort eene stem tot hem zeggen: Saul, Saul, wat vervolgt gij mij? De lieden, die hem vergezellen, om hem in de uitvoering van zijne booze plannen te helpen, hooren wel een klank, maar zonder het geluid in woorden te onderscheiden; wel zien zij het licht, en worden zij zeer bevreesd. Saulus zelf weet niet van wien de stem komt. Heere! vraagt hij, wie zijt gij? En het antwoord luidde: Ik ben Jezus, dien gij vervolgt; het is u hard, de verzenen tegen de prikkels te slaan. Welk eene ontdekking, welk eene ontnuchtering! Van dit oogenblik af is Saulus Saulus niet meer. In zijn uitroep: Heere, wat zal ik doen? verraadt zich de groote omwending, die bij hem plaats gegrepen heeft. Wat Christus door de stem begonnen heeft, zal hij door Ananias voltooien. De gemeente hoort van de bekeering van haren vervolger, en aarzelt aan het ongelooflijke geloof te slaan; de vijand merkt den ommekeer van zijn bondgenoot en voelt zich door ontzetting aangegrepen; Paulus zelf is het meest verbaasd van allen. Nog tot op den dag van heden staat men voor dit feit stil; de een ziet er zich in zijn geloof door gesterkt, de ander voelt er zich in zijn ongeloof door geschokt. Alle poging om zulk een ommekeer te verklaren uit een visioen, dat slechts in Paulus' binnenste werkelijkheid had, stuit af op den tekst van zijn verhaal zelf, die ons leert, dat Paulus niets gezien heeft, wat ook zijne reisgezellen niet zagen, iets, wat elke gedachte aan een visioen uitsluit. Neen, Paulus heeft geen visioen van den opgewekten Christus gehad; hij heeft hem niet gezien, maar gehoord, en wist zoo weinig wie het was, die tot hem sprak, dat hij den spreker vragen moest naar zijnen naam, vgl. Hand. 22 : 18. Uit dit laatste blijkt tevens, dat wij den ommekeer, die bij Saulus plaats greep, evenmin zielkundig kunnen verklaren. Er is geen geleidelijke overgang van Saulus tot Paulus; ware hij op weg naar Damaskus in twijfel geweest of Jezus mogelijk de Christus was, hij zou terstond in de stem, die hem als vervolger aansprak, die van Jezus hebben herkend, daargelaten nog dat een karakter als het zijne zich niet al twijfelende op weg naar Damaskus zou hebben begeven.

19. Intusschen geeft God door Petrus steeds krachtiger getuigenis aan het Evangelie; de gemeenten in Palestina herkrijgen rust en wandelen in de vertroostingen des Heiligen Geestes. Daarbij zet God kennelijk het werk Zijner genade onder de Heidenen voort. Hij zelf zendt Petrus naar den Heiden Cornelius, om dezen het Evangelie te brengen. In Antiochië, de Syrische wereldstad, ontstaat door tusschenkomst van Hellenistische geloovigen uit Jeruzalem, eene talrijke en bloeiende heidensch-joodsche gemeente. Door de gemeente uit Jeruzalem ten volle erkend, bevestigt ook zij harerzijds de gemeenschap met deze.

Van de rust, die Saulus' bekeering aan de gemeenten in Palestina

gaf, maakte Petrus gebruik om het land door te trekken, en de gemeenten in het geloof te versterken, Hand. 9:31, 32; tevens predikte hij ongehinderd alom het Evangelie. Krachtig stond God hem bij; zijne wondermacht steeg in dit tijdperk zijner bediening tot haar hoogtepunt. Te Lydda geneest hij in Eneas een geraakte, die acht jaren lang te bed had gelegen; te Joppe wekt hij zelfs in Tabitha eene doode op. Dit alles werkt kennelijk mede tot uitbreiding der gemeenten. Maar God staat bij Israël niet stil; Hij is met Zijn Evangelie op weg naar de Heidenen. Te Joppe ontvangt Petrus, ten huize van Simon, den lederbereider, in eene vertrekking van zinnen, den wenk om geen mensch voortaan langer gemeen of onrein te achten, enkel omdat hij een onbesnedene is. Op hetzelfde oogenblik blijkt het met welke bedoeling hem deze wenk wordt gegeven. De dienaren van Cornelius uit Cesarea, een man, die Petrus evenmin kende als Petrus hem, staan aan de poort om hem te verzoeken met hen te gaan, en hunnen heer de boodschap der zaligheid te verkondigen. Een engel toch heeft Cornelius op Petrus gewezen. Zoo werkt alles samen om den apostel vrijmoedigheid te geven om dezen Heiden het Evangelie te brengen. Ten overvloede zegt hem de Geest, dat hij, zonder angstvallig te twijfelen of hij wel tot Heidenen ingaan mocht, het verzoek van Cornelius' boden zou inwilligen, wijl Hij zelf hen tot hem gezonden heeft. Dezer roepstem gehoorzaam, gaat Petrus met hen naar Cesarea, en verkondigt hij aan Cornelius, en diens gansche huis, het Evangelie. En ziet, pas heeft hij, in het verloop zijner rede, het woord gesproken, dat de kern des Evangelies in zich bevat, Hand. 10:43, of de Geest valt op allen, die het hooren, als haastte Hij zich, om zoodra het ter zaligheid strikt noodige gesproken en geloofd was, den apostel aan zijne toehoorders te toonen, hoe ernstig Gods wille was om de zoolang teruggezette Heidenen den zegen Israëls deelachtig te maken. Met ontzetting slaan Petrus, en zoovelen als er uit de geloovige Joden met hem gegaan waren, dit tooneel gade. Heeft God getoond, dat Hij Heidenen op gelijken voet als de kinderen des verbonds behandelt, door hen evengoed als deze met den Heiligen Geest te zalven, wat bezwaar zou er dan zijn om hen te doopen? Zoo worden zij dan door den doop in Israëls heilsgemeente ingelijfd; waarlijk de profetie van Ps. 87 begint zich te vervullen! En mogen straks vele geloovigen uit de besnijdenis tegen Petrus bezwaar inbrengen, wijl hij met Heidenen gemeenschap gehouden heeft, na uit zijnen mond gehoord te hebben wat er toe geleid had, verblijden zij zich met hem. Intusschen baant deze geschiedenis den weg tot het gewichtig feit der erkenning eener gemeente, die God door de prediking van eenige, uit Jeruzalem verstrooide, Hellenistische geloovigen in Antiochië bezig is op te richten. Dit Antiochië lag in Syrië; het was de nieuwe wereldstad der Seleuciden, en hoofdzetel der Grieksche beschaving in het Oosten. Binnen hare wijd uitgestrekte muren bevatte het eene talrijke Joodsche bevolking, en tal van proselieten, die zich aan de Synagoge aangesloten hadden. Tot de gemeente, die eenige Cyprische en Cyreneïsche geloovigen er hadden gesticht, waren zoovele bekeerde Heidenen overgegaan, dat zij, bovendien reeds aan tal van geloovige proselieten rijk, het karakter eener gemeente uit de Volken droeg. Op het gerucht harer stichting af, zond de Jeruzalemsche gemeente Joses, den Leviet, naar haar henen,

om zoo mogelijk gemeenschap met haar aan te knoopen. Deze Joses werd ook Barnabas genaamd, dat is, zoon des profetischen woords, of vertrooster, wegens zijne gave om de gemeente stichtend toe te spreken. Hij was de rechte man tot zijne zending, wel geschikt om de geloovigen uit de Heidenen voor zich te winnen; zijne vriendelijke inborst en zijne Hellenistische afkomst werkten er toe mede. Hij was de man, die zich den pas bekeerden Paulus aantrok, toen deze, voor de eerste maal na zijne vlucht uit Damaskus, Jeruzalem bezocht, en van elk gewantrouwd werd, Hand. 9:26—28. In Antiochië erkende hij ten volle het daar gewrochte werk. Vol verlangen om het te steunen, haalde hij Saulus op van Tarsis, de plaats, waarheen deze zich, na zijn vertrek uit Jeruzalem, begeven had, Hand. 9:30. Een jaar lang werkte hij met Saulus aan de bevestiging en uitbreiding der Antiocheensche gemeente. De komst van Agabus, een profeet uit Jeruzalem, die een naderenden hongersnood aankondigde, gaf er aanleiding toe, dat de geloovigen in Antiochië den broederen in Judea eene gave zonden; zij deden dit door de hand van Barnabas en Saulus. Zoo oefenden de geloovigen uit de Heidenen door betoon van liefde gemeenschap met hunne broederen uit Israël; geen beter middel voorwaar dan dit, om den band der eenheid aan te halen. Zij bekenden er tevens door, dat zij hunne aardsche goederen schuldig rekenden aan hen, van wien zij de hemelsche goederen hadden ontvangen, Hand. 11:27—30. Als eene bijzonderheid deelt Lukas ons mede, dat Antiochië de plaats was, waar de discipelen het eerst Christenen werden genaamd.

20. In Palestina krijgt de tegen Christus vijandige volkspartij intusschen nieuwen steun in Herodes Agrippa I, erfgenaam van het rijksgebied zijns grootvaders, Herodes den Groote. Deze toch werpt zich in de armen der Farizeeën, en roept, hun ten believe, eene vervolging in het leven, die zich bepaaldelijk tegen de voornaamsten der gemeente keert. De apostel Jakobus, Zebedeus' zoon, valt door het zwaard; ook Petrus zou ter dood gebracht zijn, had God hem niet door den engel verlost.

Sedert 41 n. Chr. waren de staatkundige verhoudingen in Palestina aanmerkelijk gewijzigd. Herodes Agrippa I, zoon van den in 7 v. Chr. ter dood gebrachten Aristobulus, (bladz. 245) vereenigde van dien tijd af de erfenis van zijnen koninklijken grootvader, Herodes den Groote, onder zijnen scepter. Als zesjarige knaap was hij naar Rome gebracht, en daar, in vereeniging met soortgelijke jongelieden, opgevoed; hij bracht er zijne jeugd en zelfs een deel des mannelijken leeftijds door, en leefde er als een echte zoon van zijn losbandigen tijd. Door zijn verkwistend leven stak hij zich dermate in schulden, dat hij genoodzaakt was Rome te verlaten. Broodeloos keerde hij naar Palestina terug, alwaar Herodes Antipas, oorspronkelijk zijn oom, maar thans door zijn huwelijk met Herodias, zijn zwager, zich over hem ontfermde, en hem tot marktopzichter in Tiberias aanstelde. Alras echter raakten beiden in onmin; Herodes Agrippa vatte het leven van een avonturier op, en keerde, na veel zwervens, ten laatste naar Rome terug. Daar hij zich echter het wantrouwen van den toenmaligen keizer, Tiberius, op den

hals haalde, verloor hij zijne vrijheid; Tiberius wierp hem in de gevangenis, waaruit hij echter een half jaar later, bij de troonsbeklimming van Caligula, weer bevrijd werd. Caligula, reeds vroeger zijn vriend, gaf hem het gebied van zijn overleden oom Filippus, Iturea en Trachonitis, met het vroeger door Lysanias bestuurde Abilene, vgl. Luk. 3 : 1, en verleende hem den koningstitel, 37 n. Chr. Dat wekte den naijver zijner zuster Herodias op; hare eerzucht kon niet dulden, dat haar broeder koning heette, en haar gemaal slechts Viervorst. Deze eerzucht bracht haren gemaal echter ten verderve; de vrouw zelve, om wier wil hij moordenaar van den grootsten der Profeten geworden was, zou het middel zijn, waardoor de goddelijke rechtvaardigheid hem ten verderve bracht. Nadat hij om harentwil reeds in oorlog geraakt was met Aretas, den vader zijner verstootene vrouw, en in dezen strijd het onderspit had gedolven, verloor hij door haar zijne kroon zelve. Want toen zij hem onophoudelijk aanporde om van den keizer den koninklijken titel te vragen, en hij ten laatste dwaas genoeg was om haar ter wille te zijn, viel hij in den strik, dien zijn zwager Herodes Agrippa hem aan het keizerlijke hof gespannen had. Deze toch zond, terstond nadat Antipas naar Caligula gegaan was, om met rijke geschenken den koninklijken titel te koopen, een brief aan den keizer, waarin hij zijnen zwager beschuldigde van hoogverraad. Pas was Antipas bij den keizer gekomen, of deze zette hem af, verbande hem naar Lugdunum in Gallië, en gaf zijn rijk aan zijnen vijand Herodes Agrippa, 39 n. Chr. Zoo vereenigde deze het noorden en oosten des lands alvast onder zijnen scepter; later, 41 n. Chr., ontving hij van keizer Claudius, Caligula's opvolger, uit dank voor zijne medewerking aan diens verheffing tot den troon, het overige deel van Palestina, Judea en Samaria, onder zijne kroon. Sedert dien tijd verbeterde hij zijn leven; van een losbol werd hij een Farizeër. In alles beijverde hij zich om de Farizeeuwsche partij, en het aan haren leiband loopende volk, te believen. Zijne residentie had hij meestal te Jeruzalem; de voorschriften der Farizeën bracht hij getrouw in praktijk, en alles deed hij wat hem de gunst van het Jodendom verzekeren kon. Daaruit verklaart zich zijne vijandige houding tegenover de gemeente van Christus, Hand. 12 : 1—3. Zijne vervolging richtte zich voornamelijk tot de invloedrijksten in de gemeente; 't was zijne politiek om zoo mogelijk de pilaren uit den tempel Gods weg te nemen. Vooral had hij het op de Jeruzalemsche apostelen gemunt; Jakobus, zoon des Donders, viel onder zijn zwaard, en ook Petrus zou zijner staatkunde ten offer gevallen zijn, had God niet getoond, dat de overheden des hemels sterker zijn dan de machthebbers dezer wereld. Spoedig hierop, 44 n. Chr., stierf de vervolger aan eene vreeselijke ziekte, tot straf er voor dat hij zich door zijn volk als Gods gelijke had laten vereeren, Hand. 12 : 19—23. Hij liet een zeventienjarigen zoon na, Agrippa II, en drie dochters, van welke de jongste, Drusilla, met den Procurator Felix huwde, Hand. 24 : 24. Daar zijn zoon echter te jong geoordeeld werd om den vader in de regeering op te volgen, werd Palestina onder Romeinsche Procuratoren gesteld; Felix 44—60, en Festus, 60—62, waren van dezen de beide eersten.

21. Door den Heiligen Geest zelven uitgezonden, begeven zich

Barnabas en Saulus naar Cyprus in Klein-Azië, om er, eerst aan de Joden, maar ook aan de Heidenen het Evangelie te brengen, 45 en 49 na Chr. Kennelijk zegent God hun woord: bijna overal waar zij prediken laten zij eene gemeente achter. Op hunne reis doen zij echter bittere ondervinding op van Israëls vijandschap tegen Christus. Steeds herhaalt zich hetzelfde verschijnsel: slechts eene minderheid der Joden gelooft, en de overigen, in naijver ontstoken over den aanhang, dien de apostelen zich uit de Volken verwerven, weten de wufte schare der Heidenen, hare aanvankelijke toegenegenheid tot de bedienaren van het Evangelie ten spijt, van hen te vervreemden en tegen hen op te hitsen; ook gelukt het hun veeltijds om de heidensche overheden tot vervolgers der apostelen te maken. In spijt hunner tegenwerking breidt zich het Evangelie kennelijk onder de Heidenen uit; Heidenen nemen de plaats en de erve der ongeloovige Joden in.

Barnabas en Saulus, op last des Geestes, door de Antiocheensche gemeente „afgezonderd," dat is, aangewezen en uitgezonden, tot de verkondiging van het Evangelie aan hen die verre waren, beide Joden en Heidenen, begeven zich, door Johannes Markus vergezeld, eerst naar Cyprus. Geheel dit eiland trekken zij door van het oosten naar het westen; van Salamis, eene voorname Grieksche plaats, gaan zij tot Oud-Pafos toe, de oud-Feniciesche hoofdstad van het eiland. Cyprus was destijds eene Romeinsche provincie, die rechtstreeks onder het gezag van den Senaat stond, en door een Proconsul werd bestuurd, die te Oud-Pafos zijne residentie had. De thans regeerende Proconsul heette Sergius Paulus; waarschijnlijk is hij dezelfde als die, van wien Plinius als van een letterkundig schrijver spreekt, en wiens naam in den laatsten tijd op enkele Cyprische gedenkteekenen is aangetroffen. Hem gaf God den beiden apostelen als vrucht op hun werk. Reeds stond hij in betrekking tot een Jood, Barjesus, Elymas, dat is, de Wijze bijgenaamd; maar deze profeet des bijgeloofs gaf hem niets beters dan de Cyprische priesters van Aphrodite, de Grieksche Astarte, in Oud-Pafos meer dan elders geëerd, hem konden geven. Maar toen hij gezien had, dat Paulus, door eene plotselinge ingeving des Geestes, den toovenaar tijdelijk met blindheid geslagen had, wijl deze, uit vrees van zijn invloed op den Proconsul te verliezen, het Evangelie tegensprak, geloofde hij, verslagen zijnde over de leer des Heeren. Na zoo op Cyprus de eerste beginselen des Christendoms geplant te hebben, vertrokken de apostelen naar Klein-Azië, bepaaldelijk naar Pamfylië. Van Perge uit, door zijn Diana-tempel beroemd, gingen zij landwaarts in; Johannes Markus verliet hen echter, en keerde terug. In Antiochië, bij Pisidië gelegen, maar nog tot Pamfylië gerekend, wenden zij zich, gelijk steeds, eerst tot de Joden; aan de talrijke Joodsche bevolking verkondigt Saulus, voortaan Paulus geheeten, vergeving der zonden door Jezus, den gekruisten. Zeer velen uit de Joden en uit de proselieten gelooven hun woord, ja, de Heidenen vragen dat op den volgenden sabbat hetzelfde Evangelie ook hun verkondigd worde. In nijdigheid ontstoken over den invloed der Heidensche be-

volking, spreken de Joden, die ongeloovig waren gebleven, de apostelen tegen, zoodat deze zich van de synagoge scheiden, en zich uitsluitend tot den arbeid onder de Heidenen bepalen. Kennelijk zegent God het woord; het Evangelie breidt zich zelfs tot over het geheele land uit. Maar de Joden, door vrome proselietinnen geholpen, hitsen de aanzienlijken der stad tegen de apostelen op; anderen drijven hen de stad uit. In Iconium, de hoofdstad van het aangrenzend landschap Lycaonië, zetten de apostelen hun zendingswerk voort. Daar bevonden zich, behalve de oorspronkelijke Lycaonische bevolking, die nog hare eigene taal sprak, 'en Grieksche kolonisten, talrijke Joden. Ook hier geloofden er velen, beide uit Joden en Heidenen. Tevens echter herhaalde zich hetzelfde verschijnsel als in Antiochië; de ongeloovige Joden verbitterden de zielen der Heidenen tegen de apostelen. Langen tijd blijven de apostelen er echter vrijmoedig spreken, het woord door teekenen bevestigende, tot eindelijk eene volksoploop, aan welks hoofd zich de Oversten der stad bevinden, hen dwingt om de stad te verlaten, willen zij zich onttrekken aan het gevaar van gesteenigd te worden. In overleg met de aldaar gevestigde gemeente gaan zij dan ook weg, en begeven zich naar de andere steden van Lycaonië. In Lystre genezen zij een man, die van de geboorte af kreupel was; de Heidenen zien hen voor Jupiter en Mercurius aan, en willen hen offeren. Spoedig echter wenden Joden uit Antiochië en Iconium de wufte schare om; Paulus wordt gesteenigd, buiten de stad gesleept, en voor dood achtergelaten. God herstelt hem door een wonder; hij staat op, komt in de stad, en reist reeds den volgenden dag naar Derbe, de stad van Gajus, zijn lateren metgezel, Hand. 14 : 20. Hier is het rustiger dan in Lystre; ongestoord wordt er het Evangelie verkondigd, en eene talrijke gemeente wordt er gesticht. Van Derbe uit keeren de apostelen, na eerst de gemeenten te Lystre, Iconium en Antiochië bezocht te hebben, naar Perge terug, en verkondigen ook daar het Evangelie. Intusschen gaven zij aan de pas gestichte gemeenten een vasteren vorm van inrichting, door in vereeniging met haar ouderlingen te verkiezen. Na hun werk verricht te hebben, schepen zij zich te Attalia (thans Antali) de bloeiende zeestad van het zuidwestelijk Pamfylië, naar Syrië in, met de bedoeling om naar Antiochië, de gemeente die hen uitgezonden had, terug te keeren. Daar in Antiochië geven zij der gemeente tot blijdschap verslag van wat God door hunne prediking gewrocht heeft; een geruimen tijd verkeeren zij er met de discipelen.

22. Naar aanleiding van den eisch der besnijdenis, door sommige Judaïstische geloovigen aan de bekeerden uit het Heidendom gesteld, spreekt de vergadering der apostelen en ouderlingen te Jeruzalem, onder goedkeuring der geheele moedergemeente, het groote beginsel uit, dat de Mozaïsche inzettingen, als ter zaligheid niet noodig, den bekeerden uit de Volken niet mogen worden opgelegd; hierdoor worden deze laatsten ten volle erkend als dezulken, die enkel door het geloof in Christus Jezus, mede huisgenooten Gods en mede erfgenamen Israëls zijn. Hand. 15 : 1—31, en Gal. 2 : 1—10.

Eene groote beroering ontstond er in de gemeente van Antiochië, doordien sommige geloovige Joden, uit de sekte der Farizeën, van Judea derwaarts gekomen waren, en er de leer verkondigden, dat geen onbesnedene zalig worden kon. Aan dit beginsel lag eene ernstige dwaling ten grondslag, deze namelijk, dat Christus' genade binnen de grenzen van het Mozaïsme beperkt was. Op den achtergrond er van lag het streven, om Israël de bevoorrechte plaats te doen behouden, die het tot dusver onder de volken der wereld ingenomen had. Met kracht traden Paulus en Barnabas tegen deze ten koste van Christus voor Mozes ijverende broeders op. Daar echter de beroering, door de Joodschgezinde geloovigen verwekt, hierdoor niet tot rust kwam, besloot de gemeente om Paulus en Barnabas, met eenige anderen uit haar midden, af te vaardigen naar de Jeruzalemsche apostelen en ouderlingen, om hen over het vraagstuk te laten beslissen. Het bevreemdt ons niet dat er onder de ter wille dezer zaak vergaderde apostelen en ouderlingen een groote redetwist over dit vraagstuk ontstond; het was er gewichtig genoeg toe. Ongetwijfeld aanvaardden alle aanwezigen het beginsel, dat de naleving der Mozaïsche inzettingen geenszins ter zaligheid noodig was; het standpunt van hen, die de gemeente van Antiochië hadden beroerd, was in deze vergadering niet vertegenwoordigd. Dat enkelen nochtans aarzelden, om de bekeerden uit de Heidenen van de besnijdenis vrij te stellen, verklaart zich waarschijnlijk uit de conscientieuse vreeze, dat men zich hierdoor aan het heilige vergreep, doordien men er Israëls standpunt eigenlijk door prijs gaf. Nochtans stierde God het zoo, dat allen tot ééne slotsom kwamen. Eerst stond Petrus op, de apostel, wien God er opzettelijk toe voorbereid had om eene beslissing in den geest van Paulus en Barnabas te nemen. Voor zijne oogen toch had God de groote gave des Geestes, van welke wij weten dat zij de vergeving der zonde en het recht op de erfenis onderstelt, aan onbesnedene Heidenen uitgestort; had Hij er deze niet mede aangewezen als zulken, die gelijke rechten hadden met de geloovigen uit de besnijdenis? Petrus heet dan ook, met het oog op de bij Cornelius opgedane ondervinding, het streven om den geloovigen uit de Heidenen het ondraaglijk juk der Wet op te leggen, een verzoeken van God, wijl men er vele van Zijne kinderen in groote moeilijkheden door wikkelen zou, die Zijne bijzondere tusschenkomst noodig zouden maken. Rondweg zegt hij dat zij zelven, geloovigen uit Israël, in geenen anderen weg gelooven zalig te worden, dan de onbesnedene geloovigen uit de Heidenen, namelijk, enkel door de genade van Jezus, en geenszins uit werken der Wet. Nadat hierop Barnabas en Paulus verhaald hebben, wat groote teekenen en wonderen God door hunne tusschenkomst onder de Heidenen gedaan had, staat Jakobus op, de ouderling der Jeruzalemsche gemeente. Hem verdenkt niemand van minachting der Wet; elk toch weet hoe getrouw hij alle Mozaïsche inzettingen naleeft. Hij herinnert er aan, dat het door Petrus, aangaande de toebrenging der Heidenen, medegedeelde overeenstemt met wat de Profeten hieromtrent hebben aangekondigd; deze toch hebben gezegd dat de wederoprichting van Davids tente samenvallen zou met de bekeering van het overblijfsel der Volken. Stond men bij bekeering der Heidenen voor een verschijnsel, dat ons verraste, wijl het ons niet te voren aangekondigd was, men mocht alsdan den ouden

regel volgen, dat geen Heiden anders dan in den weg der inlijving in Israël deelgenoot van het Messiaansche heil worden kan. Anders echter wordt het, nu God zelf te voren de toebrenging der Heidenen aangekondigd, en alzoo geweten heeft; want was het thans Zijn wil, dat de Heidenen aan de Wet gebonden zouden worden, zoo zou Hij Israël ongetwijfeld hierover de noodige inlichtingen hebben gegeven. Daarom oordeelt hij, dat men de bekeerden uit de Heidenen niet tot de besnijdenis verplichten zou; dit slechts wilde hij, dat men hen aanschrijven zou, dat zij zich van het den afgoden geofferde, van de door hen vroeger niet als zonde aangemerkte hoererij, alsmede van het verstikte en van het bloed zouden onthouden. Want naardien de Mozaïsche Wet omtrent deze dingen diep in het volksleven doorgedrongen was, en zich in elke stad Joden bevonden, zoo zou er onophoudelijk aanstoot aan Israël worden gegeven, als zich de Heidenen te dezen opzichte niet schikten naar de Mozaïsche Wet. Dit bemiddelend voorstel werd algemeen aangenomen, en door tusschenkomst niet slechts van Barnabas en Paulus, maar ook van Barnabas en Silas, profeten en leeraars der Jeruzalemsche gemeente, schriftelijk ter kennis der gemeente te Antiochië gebracht. Aan Paulus werd de broederhand gereikt; hij werd ten volle erkend, zelfs door de voornaamsten der apostelen, als apostel der Heidenen, en kon later zeggen, dat de steunpilaren der Kerk hem niets hadden toegebracht, onderrichting noch terechtwijzing, maar hem ten volle zijne overtuiging omtrent den weg des heils hadden gelaten, Gal. 2 : 2, 6—9. Men toonde dat ook door geenszins te eischen dat hij Titus, een geboren Griek, wien hij opzettelijk van Antiochië had medegebracht zou laten besnijden, vs. 1, 3. Groot was in de gemeente van Antiochië de blijdschap over het genomen besluit, waarin baan gebroken was voor het kostbaar beginsel, dat de Heidenen niet door gemeenschap aan Mozes aan Christus deel krijgen, maar enkel door het geloof, zonder werken der Wet. Zoo werd in deze gewichtige ure de eenheid der Kerk door den Heiligen Geest gered.

23. Was thans het vraagstuk beantwoord, of de Heiden genoodzaakt was, om naar Joodsche wijze te leven, wilde hij in gemeenschap komen met het volk der belofte, alras deed zich in de praktijk een nieuw vraagstuk op. Dit namelijk, of de Jood naar Heidensche wijze leven mocht, waar de uitoefening der broederlijke gemeenschap met de geloovigen uit de Heidenen zulks eischte. Te Antiochië geeft Paulus op deze vraag, in Petrus' tegenwoordigheid, een bevestigend antwoord, afgeleid uit het groote beginsel, dat reeds aan het besluit der Jeruzalemsche Vergadering ten grondslag gelegen had.

Paulus bleef geruimen tijd in Antiochië; in vereeniging met Barnabas, en nog vele andere leeraars, arbeidde hij er in de verkondiging des Woords, Hand. 15 : 35. God beschikte het zoo, dat hij vooreerst in Antiochië bleef, wijl zijne tegenwoordigheid er noodzakelijk was, wegens het gewichtig vraagstuk, dat er alras aan de orde zou komen. De gemeente van Antiochië ontving een bezoek van Petrus, Gal. 2 : 11;

en ziet, bij deze gelegenheid bleek het, hoe noodig een man als Paulus was. Petrus toch stelde zich, na zijne aankomst, in volle gemeenschap met de geloovigen uit de Heidenen, en at en dronk met hen, zonder zich te bekommeren over de wet der spijzen en der reinigingen; het gezicht van het linnen laken werkte bij hem na. Maar alras kwam er eene wending in zijne houding tegenover de broederen uit de Heidenen. Jakobus, de opziener der Jeruzalemsche gemeente, had eenigen uit Jeruzalem naar Antiochië gezonden; met welk doel is ons onbekend; zeker echter is het, dat zij Petrus aanmerkingen maakten over zijne vrijzinnige houding tegenover de voorvaderlijke Wet. Waarschijnlijk uit vrees dat hij zijnen invloed op de Joden, dien hij als hun apostel zoozeer noodig had, verliezen zou, ingeval hij zijnen omgang met de onbesnedene broederen voortzette, trok Petrus, tegen betere overtuiging in, zich van hen terug; hij at niet meer met hen. Tal van geloovigen uit de Joden, en onder deze zelfs Barnabas, Paulus' oude geestverwant, veinsden met hem mede, zoodat geene geringe beroering dreigde te ontstaan. In dit hachelijk oogenblik trad Paulus op, in de kracht eener ongeschokte overtuiging, om Petrus allereerst in het aangezicht te weerstaan. Hij begon met hem te zeggen, dat hij geen recht had om te eischen, dat de Heidenen op Joodsche wijze leven zouden, daar hij zelf op Heidensche wijze leefde, zoolang hij zijne eigene overtuiging gevolgd had. Onmiddellijk hierop echter ging hij van het persoonlijk gebied op dat der beginselen over. Want hij maakte er opmerkzaam op, dat Petrus en hij zelf, en zoovelen als er uit de Joden geloofd hadden, feitelijk hadden erkend, dat niemand uit de werken der Wet gerechtvaardigd kon worden bij God. Waarom toch hadden zij in Christus geloofd, anders dan om door hem te worden gerechtvaardigd? Maar hoe zal men dan eene Wet, die men zelf verliet, wijl hare werken geene gerechtigheid bijzetten, thans zoo groot een gewicht toekennen, dat men om harentwil de gemeenschap der broederen verbreekt? Men liet de Wet los om Christus te verkrijgen, en is alzoo ten volle met zichzelf in strijd, als men de broederen loslaat om der Wet ter wille te zijn, daar men in hen Christus zelven loslaat, Gal. 2:11—16. Paulus, de man, die zelf ons deze dingen verhaalt, deelt ons niet mede, wat tegen zijne bewijsvoering ingebracht werd, ongetwijfeld, omdat niemand er iets tegen in te brengen had. Zoo loste de „apostel der Heidenen" het vraagstuk op, dat den „apostel der besnijdenis" in verwarring bracht, het vraagstuk namelijk of de Jood gehouden was om de Wet ten offer te brengen aan de geestelijke eenheid, welke Christus tusschen hem en de broederen uit de Heidenen tot stand had gebracht. Dat het den Jood veel kosten moest dit offer te brengen, laat zich reeds bij weinig nadenken begrijpen; hij gaf er tegelijk met zijn verleden, zijne toekomst mede prijs. En toch kon en mocht het niet anders; de liefde had zelfs, in Christus, hooger offer gebracht dan zij hier eischte. Men mocht van Joodsche zijde de Wet der inzettingen nog tot regel des levens stellen, zoolang God het teeken harer ontbinding nog niet gegeven had, om allen schijn te vermijden als wilde men Zijn bestier eigenmachtig vooruitloopen, en Zijne aloude instellingen oneerbiedig behandelen, hooger drijfveer mocht achter de wettische levenswijs niet verborgen zijn. Anders zou de gehechtheid aan de Wet tot breuk met het Christendom zelf leiden, en

de brief aan de Hebreeën dient tot bewijs, dat er in het midden der Joodsche geloovigen werkelijk gevaar voor zulk een afval bestond. Overigens zou God zelf weldra de Israëlietische geloovigen van de Wet losmaken, door de voorwaarde van hare naleving weg te nemen, te weten, den Tempel van Jeruzalem; Rome's hand zou, onder Zijn hoog bestier, zelve den scheidsmuur doen vallen, door de stad te verwoesten, aan wier bestaan de volbrenging der Wet voor haar voornaamste deel gebonden was. Gelukkig zoo de liefde reeds te voren den scheidsmuur zoover afgebroken had, als noodig was, om de hand te kunnen reiken aan den broeder, die aan zijne andere zijde stond.

24. Omstreeks 50 na Chr. onderneemt Paulus, in gemeenschap met Silas, zijne tweede zendingsreis; Barnabas gaat, met Johannes Markus, naar Cyprus. Paulus bezoekt eerst de Syrische en de Cilicische gemeenten, doorreist daarna Lycaonië en Pamfylië, om er aan de reeds bestaande gemeenten de verordeningen der Jeruzalemsche apostelen en ouderlingen omtrent de onderhouding der Wet over te geven, en trekt daarop al evangeliseerende door Frygië en Galatië. Door den Geest verhinderd om verder in Azië werkzaam te zijn, steekt Paulus, naar aanleiding van een gezicht, over naar Europa, en wordt er de grondlegger der Christelijke Kerk.

Naar aanleiding van een geschil over de vraag of men Johannes Markus op de zendingsreis als medehelper medenemen zou, scheidde Barnabas zich van Paulus, en ging naar Cyprus, Hand. 15:36—39. Paulus nam in zijne plaats Silas mede, dezelfde, dien wij later als metgezel van Petrus aantreffen, 1 Petr. 5:12. Na door de gemeente van Antiochië der genade Gods bevolen te zijn, vertrok hij, en bezocht eerst de gemeenten, die met Antiochië in nadere verbinding stonden, namelijk die van Syrië en Cilicië, vgl. Hand. 15:23. Hierop ging hij naar de vroeger door hem gestichte gemeenten Derbe en Lystra; waarschijnlijk was het in laatstgenoemde plaats, dat hij Timotheus als medearbeider in den dienst van het Evangelie aan zich verbond, Hand. 16:1—3. Dat hij, om der Joden wil, Timotheus besneed, was niet in tegenspraak met zijne vroeger uitgesprokene overtuiging. Timotheus toch was een Jood, schoon uit een Griekschen vader verwekt, naardien zijne moeder eene Joodsche was; want als regel gold, dat niet de vader, maar de moeder de verhouding van het kind tot God bepaalde, zoo deze als geheiligde de meerdere des ongeheiligden mans was. En dat Paulus, ook al achtte hij de besnijdenis niet noodzakelijk om eenig gebods wil, nochtans Timotheus aan haar onderwierp, was in volle overeenstemming met zijn beginsel, om allen aanstoot voor de Joden weg te nemen, 1 Cor. 9:20. Zeer waarschijnlijk bezocht hij van Lycaonië uit ook de vroeger gestichte Pamfylische gemeenten; immers had zijne reis mede ten oogmerk om aan de Klein-Aziatische gemeenten de te Jeruzalem vastgestelde verordeningen mede te deelen. Van Pamfylië uit ging Paulus het oostelijk, in staatkundigen zin tot Asia behoorend gedeelte van Frygië door, met de bedoeling om Galatië te bezoeken. Daar in Galatië woonde een Keltisch volk, dat zich met Frygiërs en Grieken vermengd had, en ook vele Joden in zijn midden

telde. Waarschijnlijk trad Paulus het eerst in Pessinus op, waar evenals in Ancyra, eene Joodsche gemeente gevonden werd, die in levendige betrekking tot Jeruzalem stond. In spijt van een zwaar lichamelijk lijden, waarmede de apostel destijds te kampen had, Gal. 4 : 13, 14, namen de Galatiërs hem aan als een engel Gods, ja, als Christus Jezus. De plaatsen waar Paulus in deze landstreek gemeenten stichtte, zijn ons niet genoemd; waarschijnlijk hebben wij ze, behalve in Pessinus, ook in Ancyra en Tavium, met deze de voornaamste steden des lands, te zoeken. Bekeerde Heidenen vormden in deze gemeenten het hoofdbestanddeel; echter waren er ook vele Joden onder. Van Galatië trok Paulus westwaarts naar de provincie Asia, tot welke de landschappen Frygië, Mysië, Lydië en Carië behoorden. Door den Geest verhinderd om het woord in Asia te spreken, wilden zij naar het noordwaarts gelegene Bithynië reizen, maar ook hierin door den Geest verhinderd, kwamen zij af tot Troas, bezuiden den Hellespont. Daar zag Paulus in een gezicht een Macedonisch man, die hem van de overzijde van de zee toeriep: kom over en help ons; hij besloot er uit dat de Heere Europa voor zijn Evangelie opende. Langs het eiland Samothrace gingen zij naar het Macedonische Neapolis, en van hier uit landwaarts in, naar Filippi, vroeger Crenides geheeten, eene door de Romeinen gekoloniseerde, oorspronkelijke Thracisch-Macedonische stad. Uit de kleine Joodsche gemeente werd Lydia, de purperverkoopster, waarschijnlijk eene proselietin, het eerst aan Christus geloovig; in haar huis vond de apostel eene herberg. Dat Paulus een waarzeggenden geest uit eene slavin wierp, wijl zij hem en zijne metgezellen steeds achtervolgde, en niet ophield te roepen dat zij gezanten Gods waren, die den weg der zaligheid verkondigden, bracht hen in de gevangenis; God echter stelde den kerker tot een schouwtooneel Zijner almacht en tot eene werkplaats Zijner genade. Bij zijn vertrek liet de apostel er eene gemeente achter, die steeds ten nauwste aan hem verbonden bleef, vgl. Filip. 4 : 15, 16. Over Amfipolis en Apollonia reist Paulus verder naar Thessalonica, eene beroemde handels- en havenplaats, door talrijke, hier samenkomende wegen, met het binnenland verbonden, en reeds hierom aangewezen uitgangspunt van Evangelisatie. In deze stad, waarin ook eene zeer groote Joodsche gemeente zich bevond, trad Paulus als prediker van het Evangelie in de Synagoge op; drie sabbatten achtereen verkondigde hij er den Christus. In dezen korten tijd gaf God hem rijke vrucht op zijn werk; vele Grieksche proselieten geloofden. Uit de eigenlijke Joden echter volgden hem slechts enkelen na; de overige hitsten het volk tegen hem op, en wisten het zoover te brengen, dat Paulus genoodzaakt werd om de stad te verlaten. Silas en Timotheus gingen met hem naar Berea. Hier waren de Joden edeler dan te Thessalonica; zij ontvingen het woord met alle toegenegenheid, en vergeleken het dagelijks met de Schriften. Door tusschenkomst echter der Joden van Thessalonica werd het werk hier spoedig afgebroken; Paulus was genoodzaakt de stad te verlaten. Hij liet er Silas en Timotheus, en ging zelf over zee naar Athene, Hand. 17 : 1—14.

25. Van Macedonië begeeft Paulus zich naar Griekenland; in Athene verkondigt hij, schoon met slechts geringe vrucht, het Evangelie aan de wijzen dezer wereld; in Corinthe, alwaar hij ge-

ruimen tijd vertoeft, strekt zijn arbeid tot oprichting eener groote, rijk met geestesgaven bedeelde gemeente. Van Corinthe keert hij over Efeze en Jeruzalem naar Antiochië terug.

In Athene wachtte Paulus de komst van Silas en Timotheus af, zijne twee medehelpers, die hij in Macedonië achtergelaten had, Hand. 17 : 15, 16. Intusschen predikte hij er in de Synagoge tot Joden en proselieten; tevens sprak hij op de markt met allen, die naar hem luisteren wilden. Alras werd hij in twistgesprekken gewikkeld met wijsgeeren der Epicureïsche en Stoïsche scholen, die destijds in Athene kennelijk overwicht hadden op de beide andere, de Platonische en de Peripatetische. De Epicuristische wereldbeschouwing was materialistisch; de zinnelijke waarneming gold voor den eenigen weg tot kennis. De wereld was toevallig; de samenwerking der atomen had haar gevormd; ook de ziel was uit atomen van de fijnste soort gevormd. Er was onsterfelijkheid noch wilsvrijheid; de goden waren overtollig, en werd hun bestaan al erkend, dat zij de wereld regeerden loochende men. Het hoogste goed is het zinnelijk genot; de wijsheid is de kunst om de hoogste mate van genot in dit leven te verkrijgen, en de deugd als voorwaarde tot genot noodzakelijk. Het stelsel der Stoïcijnen was pantheïstisch gebleven. Zij onderscheidden stof en kracht; de laatste werd echter onpersoonlijk gedacht, als een alles bezielend en alles verterend vuur, dat naar de wet der noodzakelijkheid werkte. God was slechts een naam voor deze kracht; de menschelijke ziel was als vonk van het alles doordringend vuur der godheid, niet wezenlijk van deze onderscheiden; van onsterfelijkheid kon geene sprake zijn. Het hoogste goed des menschen is de deugd, deze zelve echter is niets anders dan de overeenstemming van den wil met den onvermijdelijken gang der wereldsche dingen, de berusting in het onvermijdelijke. Men merkt dat beide standpunten eene verrassende overeenkomst hebben met de hedendaagsche anti-christelijke denkwijs; reeds hierom behoeft het ons niet te bevreemden, dat Paulus' Evangelie in Athene even goed bespot werd als nog heden ten dage. Hoe zou het wereldwijs Athene buigen voor de dwaasheid van het kruis? Op zijn best wekte Paulus' optreden nieuwsgierigheid; het volk verlangde iets nieuws te hooren, dat de verveling van den dag wegnam, en bracht den apostel op den Areopagus, om daar van hem te hooren wat hij toch eigenlijk wilde. Van deze eerwaardige plaats, waar het hoogste regeeringslichaam sinds oude tijden zijne zittingen placht te houden, verkondigde Paulus het nieuwe Evangelie; zoo ooit, dan toonde hij thans dat hij den Grieken een Griek kon zijn. De Atheners waren van oudsher bekend om hunnen godsdienstigen ijver, die door hunnen kunstzin gesteund, in de oprichting van tal van tempels, met altaren en godenbeelden, zich openbaarde. In tijden van algemeene rampen richtten zij zelfs altaren voor onbekende goden op, om deze gunstig voor zich te stemmen, voor het mogelijk geval, dat deze de bewerkers der heerschende ellende waren geweest. Aan het opschrift van een dezer altaren: den onbekenden God, sloot Paulus zich aan; Dezen toch, dien zij dienden, zonder Hem te kennen, zou hij hun verkondigen. Rustig hoorden zij hem aan, zoolang hij hun de waarheden verkondigde, die het geweten slechts behoeft te hooren, om ze te herkennen; maar pas had hij hun de op-

standing van Christus, den toekomstigen wereldrichter, verkondigd, of zij verlieten hem, de een spottend, de ander teleurgesteld. De apostel scheen hun een verkondiger van fabelen toe, en zijn geloof aan de opstanding te dwaas om wederlegging te verdienen. Sommige Atheners geloofden echter, onder dezen Dyonisius, een lid van de Areopagus, en Damaris, eene vrouw van aanzien. Rijker oogst dan in Athene had God den apostel bereid in Corinthe, de stad, die in 44 v. Chr. uit hare asch herrezen, haren ouden bloei herwonnen had, zoo zelfs dat zij Athene, het schaduwbeeld van een grootsch verleden, overvleugelde. Corinthe was destijds de grootste handelsstad van Griekenland, wereldstad in den vollen zin des woords, waar alle volken der wereld hunne zonen hadden. Het was echter even zedeloos als weelderig; de 1000 aan Venus gewijde tempelhoeren bewezen hoe men de ontucht aan den godsdienst wist te verbinden; op zijn Corinthisch leven was dan ook spreekwoordelijk. Geholpen door Silas en Timotheus bewoog Paulus er, door zijne prediking in de Synagoge, tal van Joden en Grieken tot het geloof, zelfs de Overste der Synagoge werd gewonnen; ten laatste echter noopte hem de lastering der ongeloovig geblevene Joden om zich met de discipelen van de Synagoge af te scheiden, en zich met zijne medehelpers rechtstreeks tot de Heidenen te wenden. In een nachtgezicht troost God hem tegenover de vijandschap der Joden, door hem te zeggen, dat niemand de hand aan hem zal leggen om hem kwaad te doen, wijl er nog velen uit Corinthe toegebracht moeten worden. Een jaar en zes maanden zet Paulus dan ook zijn Evangeliewerk voort; met Aquila en Priscilla, evenals hij tentweefselmakers van beroep, arbeidt hij intusschen om te voorzien in eigen levensonderhoud, daar hij van zijn recht om op kosten der Gemeente te leven geen gebruik maken wil. De Joden willen hem door tusschenkomst van Gallio, den Romeinschen Proconsul, uit Corinthe verdrijven; Gallio echter houdt zich wijselijk aan den regel dat de Overheid in geloofszaken niet oordeelen mag. Deze Gallio was een broeder van den wijsgeer Seneca, wien Nero doodde, en hij stond bekend als een edel en menschlievend man; later is hij evenals zijn broeder door Nero gedood, in spijt er van, dat hij zich door vleierijen diens gunst zocht te verzekeren. De Grieken trokken voor Paulus partij, en gaven Sosthenes, den nieuwen Overste der Synagoge, slagen; de Heidenen zelven begonnen zich te ergeren over den onverdraagzamen Jood. Intusschen schreef Paulus van Corinthe uit zijne beide brieven aan de Thessalonicensen, nadat hij reeds vroeger, van Athene uit, Timotheus tot hen gezonden had, om hen tegen de vervolging te sterken, 1 Thess. 3 : 2. Mogelijk bezocht hij omtrent dezen tijd ook Illyricum, Rom. 15 : 19. Eindelijk verliet hij Corinthe, en ging, na een kort bezoek aan Efeze te hebben gebracht, naar Jeruzalem, en vandaar naar Antiochië terug. Hand. 18 : 22.

26. Omstreeks 54 n. Chr. ondernam Paulus zijne derde zendingsreis; ditmaal werd Efeze het middelpunt en glanspunt van zijnen Evangelie-arbeid. Vandaar uit omvatte zijne apostolische herderszorg al de reeds door hem gestichte gemeenten, en werden rijkgezegende pogingen gedaan om nieuwe gemeenten in het leven te

roepen. Maar tusschen zoo veel omvattende werkzaamheden in, hield de apostel met de gemeente te Jeruzalem den band der liefde vast, en knoopte hij met de gemeente te Rome een band der gemeenschap aan.

Na eenigen tijd in Antiochië gebleven te zijn, ging Paulus eerst naar de Frygische en Galatische gemeenten; daarop begaf hij zich naar Efeze, de beroemde hoofdstad der provincie Asia, Hand. 18 : 23; 19 : 1. Ook hier liet hij zich leiden door het beginsel om de groote steden, middelpunten als zij waren van het volksleven en het wereldverkeer, tot uitgangspunten van Evangelisatie-arbeid te kiezen. In Efeze had Apollos, een welsprekend Schriftgeleerde uit Alexandrië, reeds in de Synagoge gepredikt; oorspronkelijk gevormd door discipelen van Johannes den Dooper, openden Aquila en Priscilla hem den vollen rijkdom van het Evangelie, zooals Paulus het predikte, Hand. 18 : 24—28. Daar Apollos juist naar Corinthe vertrokken was, om ook daar in het Evangelie te arbeiden, kwam Paulus te rechtertijd in Efeze aan. Na eerst eenige discipelen van Johannes, door doop en handoplegging, in de volle gemeenschap met het door Christus verworven heil ingeleid te hebben, trad hij in de Synagoge op, en predikte er met volle vrijmoedigheid Christus. Na drie maanden lang het zijne gedaan te hebben, om de Synagoge in eene Gemeente om te zetten, zag hij zich genoodzaakt, om de geloovigen van haar af te scheiden; in de school van zekeren Tyrannus zette hij hierop zijne prediking voort, en ontving er allen zonder onderscheid. Twee jaren lang bleef hij in Efeze prediken, tot geheel Asia zijn woord hoorde; want het wies met macht en kreeg de overhand. Tal van teekenen bevestigden zijn Evangelie; nimmer gaf God hem meerdere en grootere wonderen te doen dan thans. In zijn werk werd Paulus ter zijde gestaan door eenige evangelisten; van een dezer, Epaphras, weten wij, dat hij de gemeente te Colosse grondde, Col. 1 : 7, misschien ook die van Laodicea en Hierapolis, hfdst. 4 : 13. Groote moeite maakten den apostel intusschen de Judaïstische drijvers, rondweg door hem valsche broeders genaamd, die, lijnrecht tegen de verordening der Jeruzalemsche Vergadering in, de geloovigen uit de Heidenen aan besnijdenis en Wet wilden knechten. Zij brachten de gemeenten in Galatië aan het wankelen, in spijt er van dat deze nog pas te voren door Paulus waren bezocht; het noopte den apostel om in een aan hen gerichten brief, dien aan de Galaten, tegelijk de waarheid van zijn Evangelie en zijn apostolisch gezag te verdedigen. Nog grooter zorg gaf hem de gemeente te Corinthe. Treurige tijdingen kreeg hij van deze gemeente; partijschappen verdeelden, zonden besmetten, ketterijen ondermijnden haar; naast Judaïstische enghartigheid trof men er vleeschelijke bandeloosheid aan. Of Paulus, hetzij vóór, hetzij na zijnen eersten brief aan de Corinthiërs, hunne gemeente van Efeze uit nog bezocht heeft, laat zich niet met zekerheid zeggen. Dat hij haar van Efeze uit eens, misschien wel tweemalen schreef, vgl. 1 Cor. 5 : 9, en ten overvloede Timotheüs naar haar zond, 1 Cor. 4 : 17, getuigt van zijnen grooten ijver om Corinthe's groote gemeente voor het Christendom te redden. Nadat hij zijn werk in Efeze en Asia volbracht, en mogelijk ook nog Creta bezocht had, Tit. 1 : 5, maakte hij zich gereed om de Macedonische gemeenten te bezoeken; zijn voornemen was om vandaar

over Corinthe naar Jeruzalem te gaan, om zich dan weder westwaarts te keeren, en in Rome, ja, in Spanje het Evangelie te prediken, Hand. 19:21, 2 Cor. 10:13—16, Rom. 15:23, 24. Een oproer, door Demetrius te Efeze tegen Paulus verwekt, verhaastte zijn vertrek; hij begaf zich over Troas naar Macedonië. Vol zorg over Corinthe's gemeente, had hij geene rust voor hij Titus gevonden had, den medehelper, dien hij al vast derwaarts had gezonden, en nu vandaar terug verwachtte, 2 Cor. 2:12; na hem ontmoet en gunstige berichten over Corinthe van hem ontvangen te hebben, 2 Cor. 7:13, schreef hij, waarschijnlijk in Macedonië, zijnen tweeden brief aan de Corinthiërs, om er zijne aanstaande komst door voor te bereiden. Intusschen hield hij, gedachtig aan eene vroegere afspraak, Gal. 2:10, in de Macedonische gemeenten eene inzameling voor de armen der gemeente te Jeruzalem, en ordende deze ook voor de Corinthische gemeente aan. Hierop bracht hij drie maanden in Corinthe door, en schreef vandaar uit den gewichtigsten zijner brieven, dien aan de gemeente te Rome; naaste aanleiding er toe was de omstandigheid, dat hij haar vooreerst niet kon bezoeken, wijl hij vooraf naar Jeruzalem wilde gaan. De aanslagen der Joden noopten hem om, inplaats van over zee, over land naar Syrië te reizen. Op deze reis werd hij door broederen uit Berea, Thessalonica, Derbe en Asia begeleid; zij reisden hem vooruit naar Troas, en wachtten hem aldaar op. Daar, te Troas, wekte Paulus een doode op. Vandaar ging hij te scheep naar Syrië, deed onderweg Milete aan, om er een hartroerend afscheid te nemen van de derwaarts ontbodene Efezische ouderlingen, en reisde voorts over Tyrus naar Jeruzalem. Overal op zijnen weg getuigde hem de Geest, dat hem in deze stad verdrukkingen en banden wachtten.

27. Jeruzalems verwerping van het Evangelie krijgt ten volle haar beslag in de vijandige houding, die het Jodendom aldaar tegenover Paulus aanneemt. Door Rome's tusschenkomst slechts blijft des apostels leven gespaard; dat hij echter door den Procurator gevangen gehouden wordt, geeft aanleiding tot de vervulling van zijn wensch om het Evangelie in Rome te brengen. Hiermede echter, dat hij in de wereldstad de banier des kruises plant, is de hem opgelegde taak, om het heil van de Joden naar de Heidenen over te brengen, volbracht.

In de eerste helft van 58 n. Chr. kwam Paulus te Jeruzalem; hij was er heengegaan met de bedoeling om den broederband tusschen de geloovige Heidenen en de Gemeemte uit de Joden vaster aaneen te halen, op het gevaar af, dat het hem zijn leven kosten mocht. In spijt er van, dat hij, op raad der Jeruzalemsche Opzieners, openlijk aan zijn volk toonde, dat hij geenszins, gelijk men hem ten laste leidde, de Joden afvallig maakte van de Wet, brak de woede des volks reeds weinige dagen na zijne aankomst tegen hem los. De Romeinen redden hem het leven door hem gevangen te nemen. Alle pogingen zijnerzijds, eerst om het volk, daarna om den Raad, tot betere gedachten omtrent hem te brengen, stuitten af op 's volks vijandschap tegen zijn Evangelie. Onder sterke bedekking moest hij naar Cesarea, tot den Procu-

rator Antonius Felix worden gezonden. Ofschoon deze, na hem tegenover de afgevaardigden van het Sanhedrin gehoord te hebben, geene schuld in hem vond, hield hij hem echter gevangen, in de hoop, dat zijne vrijheid met geld van hem zou worden gekocht. Twee jaren lang duurde deze gevangenschap. 't Was waarschijnlijk tijdens dezelve, dat Paulus zijne brieven aan de gemeenten der Efeziërs en der Colossensen schreef, benevens zijn korten brief aan Filemon; anderen echter meenen dat hij deze van Rome uit heeft geschreven. In Colosse had hij eene valsche ascese te bestrijden, die uit het wettisch streven voortkwam om zich meerdere gerechtigheid bij te zetten, benevens zekere droombeelden over de engelenwereld, die aan de eenigheid van Christus' middelaarschap te kort deden. Aan Efeze herinnert hij dat het weleer verborgen Godsplan om Joden en Heidenen in één lichaam te vereenigen, thans, den engelen tot leering, vervuld is geworden, en geeft hij de vermaning om in een leven der broederlijke liefde de eenheid aller geloovigen openbaar te doen worden. Met Porcius Festus, Felix' opvolger, nam Paulus' lot eene wending; deze toch nam zijne zaak terstond in behandeling. Het gaf Paulus gelegenheid om tegenover Agrippa en Bernice, bij gelegenheid dat deze den nieuwen Procurator hunne opwachting maakten, getuigenis van Christus te geven. Agrippa, de Tweede genaamd, was een zoon van Herodes Agrippa I, en sedert 53 koning over het gebied van Filippus, waaraan eenige deelen van Galilea en Perea, benevens Abilene waren toegevoegd. Bernice was zijne zuster, met wie hij, naar het gerucht liep, in verboden omgang leefde. Festus oordeelde, even als zijne doorluchtige bezoekers, dat Paulus onschuldig was; daar deze echter van het recht zijns burgerschaps gebruik had gemaakt, door zich op den Keizer te beroepen, zond hij hem naar Rome. Met een aantal andere gevangenen werd Paulus naar Rome ingescheept; onder de vrienden, die hem vrijwillig vergezelden, bevonden zich Lukas, de evangelist en Aristarchus van Thessalonica. Tot Creta ging de vaart voorspoedig; daar men echter tegen Paulus' raad in aldaar niet overwinterde, maar het ongunstig jaargetijde ten spijt de zeereis voortzette, had men onophoudelijk met tegenwind en stormen te kampen, tot men ten laatste op de kust van Malta schipbreuk leed. God schonk echter aan Paulus het leven van al zijne reisgenooten; allen kwamen behouden aan land. Op Malta won Paulus de harten der barbaren door zijne teekenen. Drie maanden later vertrokken de schipbreukelingen met een ander schip naar Puteoli; vandaar werd de reis over land naar Rome voortgezet. Reeds bij de Drie Tabernen kwamen de broeders Paulus tegemoet; door hunne liefde gesterkt, ging hij getroost de Keizersstad binnen. Aldaar werd hem toegelaten om, mits op eigen kosten, op zichzelven te wonen, met den aan hem geketenden krijgsknecht; ook had hij volle vrijheid, om allen, die hij wilde, bij zich te ontvangen, en in zijne ketenen het Evangelie te prediken. Dat de gemeente van Filippi hem met geldelijke ondersteuning bedacht, herinnert hij, haar tot eere, in den brief, dien hij haar tijdens deze zijne gevangenschap schreef. Ook hier bewoog hij zich in de orde, hem door Christus gesteld, door met de prediking van het Evangelie te beginnen bij den Jood. Hij ontbood de voornaamsten der Synagoge tot zich, om met hen over den Messias te spreken. Gelijk men weet, had Keizer Claudius in het latere tijdperk zijner regeering

de Joden uit Rome gebannen, wegens hunne onlusten naar aanleiding van het vraagstuk aangaande Christus, Suet. Vita Cl. 25, vgl. Hand. 18 : 2; echter had zich spoedig hierop opnieuw eene Joodsche bevolking in de hoofdstad gevestigd, naardien genoemd besluit in zoover gewijzigd was, dat den Joden slechts de Synagogale samenkomst verboden werd, Dio Cassius 60 : 6. Daaruit verklaart zich dat Paulus Joden in Rome vond. Tevens wordt er alle bevreemding door weggenomen over het zeggen der Joden, dat zij begeerig zijn om van Paulus te hooren, wat de overal tegengesprokene sekte der Christenen toch eigenlijk wilde. Want naardien de Christelijke Gemeente der hoofdstad, na de uitdrijving harer Joodsche leden, nagenoeg uitsluitend uit Heidenen bestond, kwamen de Joden uiteraard niet rechtstreeks met haar in aanraking. Weldra bleek dat het met de Joden in Rome ging gelijk overal; de toongevende meerderheid verwierp het Evangelie. Het gaf Paulus aanleiding om zich, met beroep op Jes. 6, voor goed van hen af te scheiden, en voortaan de Heidenen in hunne plaats tot Christus te roepen. Twee jaren lang predikte hij in zijne woning onverhinderd het Evangelie — hier breekt plotseling de gewijde geschiedbeschrijving af, Hand. 28 : 31. Of Paulus later losgelaten is, en alzoo van 63—64 n. Chr. gelegenheid heeft gehad om het Evangelie in Spanje te brengen, vgl. Rom. 15 : 28, dan wel of hij tijdens de vervolging onder Nero nog in zijne gevangenis, of ten minste nog in Rome was, is niet met zekerheid uit te maken. Voor het doel der gewijde historie is het niet noodig zulks te weten; haar is het voldoende ons te laten zien, dat de man, dien God gebruikte om den zegen Abrahams van Israël naar de Volken over te brengen, zijne taak zonder eenige krenking van Israëls rechten heeft volbracht. God heeft in het licht gesteld wat de reden was, waarom de historie des heils zich met elke schrede verder van Israël afwendde; allen kunnen thans uit Paulus' historie zien, dat het niet aan Gods trouw, noch aan Gods dienaren lag, maar aan Israëls hardnekkig ongeloof. De Jood heeft het aan zichzelf te wijten, dat de geschiedenis des apostels niet in Jeruzalem eindigt, maar te Rome; dat Jeruzalem, tot den tijd toe, waarop het verjongd uit den hemel zal dalen, ophoudt de plaats te zijn, waarin het volk Gods het middelpunt zijner vereeniging vindt, en dat Heidenen voortaan Israël worden. De geschiedenis van Paulus sluit dan ook zeer van pas met het tot den Jood gerichte woord: het zij u dan bekend, dat de zaligheid Gods den Heidenen gegeven is, en zij zullen hooren, Hand. 28 : 28. Volgens oude, betrouwbare berichten, is Paulus in 64 n. Chr. door Nero met het zwaard gedood, toen deze de op hem rustende verdenking van Rome voor drievierde in asch te hebben gelegd, op de Christenen aldaar overbracht.

ZESTIENDE AFDEELING.

DE TOEKOMST.

1. Nog veertig jaren gaf God Jeruzalem tijd van bekeering; in 70 n. Chr. echter hield Hij, door tusschenkomst der Wereldmacht, die Daniël hiertoe had aangewezen, het aangekondigd gericht. Stad en Tempel werden met den grond gelijk gemaakt; Jeruzalem werd het graf zijner kinderen. Zoo begon hier een gericht, hetwelk aanvang kan heeten van het historisch gericht, dat straks, in het gericht over de Volken zijne voltooiing heeft. De verstrooiing Israëls werd er door bestendigd, en de hoop op Judaïseering van de Christelijke Gemeente er door afgesneden.

De uitslag van Paulus' arbeid onder de Joden had bewezen dat er over hen een oordeel der verharding gekomen was. Reeds hieruit laat zich afleiden dat wij van het werk der Twaalven onder Israël geene hooge verwachtingen kunnen koesteren; de geschiedenis toch zou ons beschamen. Het werk der Twaalven stond, met opzicht tot de vrucht, die het opleverde, verre bij dat van Paulus ten achter, 1 Cor. 15 : 10; het beperkte zich tot de inzameling van het overblijfsel, dat aan Israël naar de verkiezing der genade gelaten was. Geen Christelijk Israël was er de vrucht van; integendeel prikkelde het de natie om steeds vijandiger standpunt tegenover Christus in te nemen. De gemeenten in Judea hadden hunne godsdienstige vrijheid slechts aan de Romeinsche bescherming te danken; hoezeer de Joden intusschen hare leden onderdrukten, wijst Jakobus ons in zijnen zendbrief aan, hfdst. 2 : 6, 7; 5 : 6. De Twaalven zelven verlaten allengskens Jeruzalem, en wenden zich tot de Joden in de verstrooiing; een Johannes treffen wij later in Paulus' arbeidsveld aan, in Efeze, en Petrus schijnt naar luid eener aloude overlevering in Rome's gemeente zijn laatste werk te hebben verricht. Alle apostelen schijnen reeds voor 60 n. Chr. Jeruzalem als uitgangspunt van hun werk te hebben opgegeven; in 60 n. Chr. ten minste treft Paulus er slechts Jakobus met zijne medeouderlingen aan, Hand. 21 : 18. Bovendien onderstelt een schrijven als aan de Hebreën, dat de gemeenten van dezen naam niet langer rechtstreeks onder apostolische leiding stonden; het zou niet noodig zijn geweest dat Paulus, of een uit zijnen kring, zich met een herderlijk schrijven belastte, zoo zij, aan wie het gericht was, nog onder opzicht der Twaalven hadden verkeerd. Verloor Jeruzalem hierdoor, dat de apostelen het allengskens verlieten, zijne beteekenis als uitgangspunt der heilswerking, het bleef hierbij niet, daar het zich zelf hoe langer hoe verder van zijne bestemming verwijderde, en in een anti-christe-

lijk Jeruzalem omzette. Hiervan legt zijne klimmende vijandschap tegen de Gemeente getuigenis af. In 62 n. Chr. nam de Sadduceeuwsche hoogepriester Ananus het oogenblik waar dat Festus gestorven, en zijn opvolger Albinus nog niet aangekomen was, om Jakobus, den opziener der Jeruzalemsche gemeente, met eenige andere geloovigen voor den Raad te dagvaarden, en hen te steenigen. Deze gerechtelijke moord teekende de onverzoenlijkheid der vijandschap. Zoo men toch het Christendom niet ten volle had gehaat, men zou het hebben verdragen, gelijk het vertegenwoordigd werd door den hooggeachten Jakobus, die niet, gelijk Paulus, de tegenstelling, maar den samenhang tusschen Wet en Evangelie uitkomen liet, zelf het levend type van beider verzoening. Het bleek kennelijk dat Jeruzalem aan zijne onbekeerlijkheid was overgegeven. Tusschen 60 en 70 trok de gemeente dan ook uit haar, ja, uit geheel Judea weg, gehoorzaam aan de waarschuwing haar door Jezus gegeven, en door de drie eerste evangelisten aangebonden, Matth. 24 : 15, 16, enz.; zij vond eene schuilplaats op het tijdens den Joodschen krijg onzijdig gebied van Decapolis. Voor Jeruzalem trouwens naderde de gerichtsure. Was het weigerachtig geweest om zijn wettigen Koning te erkennen, God gaf het in Zijnen toorn over aan Regenten, die er op berekend waren om het volk tot den opstand te prikkelen, waarin het straks onderging. Felix onderdrukte hen, in spijt er van dat zijne vrouw Drusilla eene Jodin was; Tacitus zegt van hem, dat hij koninklijk recht met slaafschen zin handhaafde. Zijn wanbestuur lokte oproeren uit, die steeds op de wreedste wijze gedempt werden, zoodat de verbittering des volks gedurig toenam. Tijdens zijn bestuur vormde zich de Jeruzalemsche partij der Sicariërs, die tot elken prijs den Romein wilden verdrijven, en zich niet ontzagen om door sluipmoord de gematigden onder hunne landgenooten uit den weg te ruimen. Het volk viel dweepers en bedriegers in handen, die gansche scharen naar de woestijn leidden, om het de teekenen zijner naderende verlossing te laten zien; dweepers vormden zich tot rooversbenden, die het platteland met moord en plundering vervulden. Een van deze volksmenners was de in Hand. 21 : 38 vermelde Egyptenaar; Joz. Joodsche Oorl. II, 13, 5. Festus, die Felix in 60 opvolgde, wist door strengheid den voortgang der wanorde, en door rechtvaardigheid de toeneming der ontevredenheid te stuiten; hij regeerde echter te kort om beiden weg te nemen. Zijne beide opvolgers, Albinus en Gessius Florus, deden al wat zij konden om de Joden te kwellen. Van Albinus zegt Jozefus, dat geen onrecht door hem gelaten werd; hij verleende tegen betaling vrijheid om rooversbenden te vormen, en was onder deze zooveel als opperste rooverhoofdman. En toch heet Jozefus hem nog een voorbeeld van rechtschapenheid, vergeleken met Gessius Florus. Want terwijl hij de meeste zijner gruwelen nog in het geheim en onder listig overleg uitoefende, pronkte deze met zijne misdaden; hij gedroeg zich niet als regent maar als beul. In zijne wreedheid was geene barmhartigheid, en in zijne schanddaden geene schaamte, zegt Jozefus. Eindelijk klaagde het volk hem bij den Syrischen Stadhouder aan; hem dreef het er toe, om het volk nog meer te kwellen, ten einde het tot oproer te drijven, opdat elke aanklacht, door hen tegen hem bij den keizer ingediend, door hunne eigene handelingen ijdel zou worden gemaakt. Eindelijk barstte de vlam des opstands met volle

kracht uit, 66—70 n. Chr., nadat een geschil tusschen Joden en Grieken van Cesarea door Nero ten ongunste der eersten beschikt was, en hun het burgerrecht was ontnomen. Vruchteloos poogden Agrippa en Bernice te Jeruzalem den storm te bezweren; God zelf had de Joden verblind. Judea en Galilea grepen te gelijk naar de wapenen; men sloeg Cessius Gallus terug, tot eindelijk Vespasianus, straks door Titus vervangen, het gansche land, op Jeruzalem na, heroverde. Titus sloeg echter ook voor deze stad het beleg, juist toen eene groote menigte des volks tot viering van het Paaschfeest aldaar aanwezig was; God wilde heel Israël met Jeruzalem straffen. De rampzalige stad hield eerst over zichzelve gericht; want de partijen waarin de belegerden verdeeld waren, woedden te vuur en te zwaard tegen elkander, en hielden slechts op tegen elkander te strijden, als de gemeenschappelijke vijand de muren bedreigde. De Romein deed het overige; op den 10^{en} van Ab (Aug.) 70, werd de Tempel ingenomen, en, Titus' streng verbod ten spijt, in assche gelegd, opdat de profetie vervuld worden zou; op den 8^{en} van Elul (Sept.) was de geheele stad in 's vijands macht. Jeruzalem werd met den grond gelijk gemaakt; volgens Jozefus zou een vreemdeling moeite gehad hebben om te gelooven dat de plaats, waar de stad gestaan had, ooit bewoond was geweest. Zoo vervulde God Daniëls profetie, hfdst. 9 : 26, 27. Met Jeruzalems verwoesting was de politieke kracht van het Jodendom gebroken; later na de demping van den opstand onder Barcochba werd zij ten volle vernietigd. Voortaan moesten Synagoge en School het samenhouden: het had met den Tempel zijn middelpunt verloren. Ook de Gemeente kon geen harer verwachtingen langer aan Jeruzalem vastknoopen; in de verwoesting van den Tempel had God tevens het teeken gegeven, dat Hij niet langer de Wet der inzettingen door de geloovigen gehoorzaamd wilde zien. Aller blikken werden er eindelijk opwaarts naar het hemelsch Jeruzalem door gericht.

2. De hoop, dat Jezus wederkomen zou om aan zijn volk het koninkrijk weder op te richten, bleef intusschen onvervuld. In plaats er van liet hij den Scepter aan Rome, en nam met Jeruzalem de plaats weg, waar men de openbaring zijner heerlijkheid verwachtte. Spotters begonnen reeds te vragen: waar is de belofte zijner toekomst? 2 Petr. 3 : 4. Noodig werd het derhalve dat de Verheerlijkte zijne Gemeente eene openbaring gaf, die hare hoop herleven deed; te dringender werd zulks noodig, wijl Rome, eerst op aanhitsing van het Jodendom, daarna uit eigen staatkundig belang, den strijd tegen de Gemeente aanbinden zou. Aan deze behoefte beantwoordde de Openbaring, die Jezus op Patmos aan den apostel Johannes gaf; want zij zegt ons dat Christus steeds bezig is om de wereld te overwinnen.

De hoofdgedachte der Openbaring van Johannes, die van Christus' zegepraal over de wereld, is nedergelegd in het boek met de Zeven Zegelen, van welks ontsluiting hoofdstuk 4 tot 11 de geschiedenis bevat; alles wat verder volgt, hfdst. 12—22, is als eene aanvulling van dit

boek der Zeven Zegelen te beschouwen. Het omvat dezelfde tijdsruimte, welke Daniël al reeds aangegeven had, te weten diens halvejaarweek, Dan. 9 : 27, tijdens welke Rome den offerdienst zou doen ophouden. Deze komt in de Openbaring voor onder de benaming van 42 maanden, hfdst. 11 : 2, of 1260 dagen, hfdst. 11 : 3; 't is de tijdruimte, gedurende welke Jeruzalem vertreden wordt, (Openb. 11 : 2). Daarbij moet nog gevoegd een tijd van drie en een halven dag, gedurende welken het Beest onbepaalde heerschappij heeft, wijl het de getuigen Gods heeft overwonnen, Openb. 11 : 9; deze tijd beantwoordt aan wat Daniël 7 : 25, onder de benaming van tijd en tijden en gedeelten des tijds voorstelt, terwijl hij later, hfdst. 12 : 11 beide tijdruimten als 1290 (1260 + 30) dagen samenvat. Gedurende deze tijdruimte is Christus onafgebroken bezig om zijne wederkomst tot inbezitneming der wereld door gerichten voor te bereiden. Na eene inleiding, Openb. 4 en 5, die ons laat zien hoe Christus waardig is geacht om Gods raadsbesluiten uit te voeren, zien wij hem zelven bij de opening van het eerste zegel optreden, om eene reeds behaalde overwinning te voltooien, Openb. 6 : 2. De drie eerstvolgende zegelen, Openb. 6 : 3—8, zeggen ons in beelden hetzelfde wat Jezus, Luk. 21 : 9—11, in woorden uitdrukte, te weten dat zijne wederkomst door oorlogen, hongersnooden en pestilentiën voorafgegaan worden zal. Het vijfde zegel belichaamt de gedachte, die Jezus na de aankondiging der laatstgenoemde voorteekenen uitsprak: deze dingen moeten eerst geschieden, maar nog is terstond het einde niet, Luk. 21 : 9—12; eerst toch moet het getal der martelaren vervuld zijn. Met de opening van het zesde zegel breken de onmiddellijke voorteekenen van den dag des toorns aan, Openb. 6 : 12—17; in eene geweldige aardbeving dreigt de schepping te zullen ondergaan, vgl. Luk. 21 : 25, 26. Maar alvorens de plagen van het zevende zegel uitgegoten werden, verzegelt een engel twaalf duizend zielen uit elken stam der twaalf stammen Israëls, Openb. 7 : 2—8; hierdoor worden zij tegen de thans volgende plagen gevrijwaard. 't Is de toekomstige bekeering van het overblijfsel, dat God, naar de verkiezing der genade, Israël laten zal, die ons hier wordt aangekondigd. Eene tegenstelling tot deze 144,000 verzegelden uit Israël vormt de tallooze schare uit alle volken, die ons vertoond wordt als staande en lofzingende in den hemel, voor den troon van God en het Lam, Openb. 7 : 9—17; deze zijn de verzoeking te boven, en vieren onafgebroken feest. Het blijkt dus dat het zevende zegel zonder schade voor de geheiligden kan worden geopend. Door een plechtig stilzwijgen en door ernstige gebeden bereidt zich de hemel voor op de ontzaglijke openbaring des goddelijken toorns tegen de goddelooze wereld, Openb. 8 : 1—5. Het zevende zegel blijkt zich bij zijne opening te onderscheiden in een zevental bazuinen, van welke de vier eerste, evenals dit met de vier eerste zegelen het geval was, eene bijeenbehoorende reeks vormen. Achtereenvolgens worden door de vier eerste engelen des gerichts aarde, zee, rivieren en hemellichamen geslagen; het gericht treft de geheele schepping, Openb. 8 : 7—12. Wat in de historische werkelijkheid aan deze visionaire gerichten beantwoorden zal, laat zich van ons standpunt uit niet met zekerheid zeggen. De drie volgende bazuinen worden zoovele weeën geheeten, Openb. 8 : 13, vgl. hfdst. 9 : 12; 11 : 14. In de vijfde, Openb. 9 : 1—11, belichaamt zich de gedachte, dat gedurende een bepaalden tijd, de machten

van den helschen afgrond tegen de menschen zullen worden losgelaten; een heir van booze geesten, Satan aan de spits, begint zich in de historie der wereld te mengen. Als echte kinderen der hel kwellen zij zonder te dooden; de wereld ontvangt een voorsmaak der rampzaligheid. Bij de zesde bazuin, Openb. 9:13—19, worden de vier engelen, die bij den Eufraat gebonden zijn, losgelaten; met tallooze scharen achter zich, trekken zij de wereld door, en rusten niet, voor zij het derde deel der menschen hebben gedood. In spijt van zoovele en zoo zware gerichten, bekeert de wereld zich niet; de afgoderij en de misdaad blijven heerschen op aarde. Openb. 9:20, 21. Alle pogingen om deze beide bazuinen te verklaren, zijn tot dusverre onvoldoende gebleken. De Openbaring is trouwens een te praktisch boek, dan dat het onze nieuwsgierigheid bevredigen zou, als deze met onbescheiden blik in de toekomst wil indringen; zij is er tevreden mede dat zij verstaan wordt door hen, die er belang bij hebben. Het is haar genoeg dat de verzegelden, tijdens de gerichten der bazuinen, weten dat deze de gerichten zijn, voor welke zij niet hebben te vreezen; daarom wil zij niet vóór den tijd verstaan zijn. Geheel in overeenstemming hiermede is de omstandigheid, dat de thans volgende zeven donderslagen Openb. 10:1—4, verzegeld, dat is, met opzicht tot hun inhoud verborgen gehouden worden. Zooveel is zeker, dat deze donderslagen dienen om de zevende bazuin in te leiden. Intusschen wordt ons in Openb. 10:8—11:13 een gericht beschreven, dat ons de naaste aanleiding van het met de zevende bazuin intredend eindgericht zien doet. In het midden van het geestelijk Israël, dat de offerande der aanbidding in het heiligdom ontsteekt, afgescheiden van het voorhof des vleeschelijken Israëls, dat met zijne stad den Heidenen ter vertreding is overgegeven, laat God Zijne twee getuigen profeteerend en gerichtbrengend tegenover de wereld optreden. Zij vertegenwoordigen in de historische werkelijkheid al de heilige getuigen der gemeente, die sedert de Messiaansche tijden, tegen den geest der eeuw getuigd, en door hun woord de volken onder gericht gebracht hebben. Ten laatste worden zij, schoon niet vóór zij hun laatste woord gesproken hebben, tot zwijgen gebracht door het Beest uit den afgrond, de helsche wereldmacht, wie toegelaten is om hun getuigenis in hun bloed te verstikken. In Jeruzalem wordt de overwinning dezer Macht over Christus' getuigen behaald; maar ter zelfder plaatse wordt ook het gericht gehouden, dat de zege voor eeuwig aan het Christusrijk verzekert. De martelaren toch staan uit de dooden op, vgl. Openb. 20:4, na afloop van den korten tijd (drie en een halven dag), gedurende welken het Beest onbeperkte heerschappij heeft, en varen ten hemel. Bij hun aanblik beven de vijanden; hunne opstanding trouwens kondigt het eindgericht over de wereldmacht aan. In hetzelfde oogenblik toch wordt Jeruzalem voor een gedeelte door eene aardbeving verwoest, waarin tal van hare bewoners gedood worden; de overigen geven den God des hemels eere. En nu verkondigt de zevende bazuin, dat de koninkrijken der wereld van God en van Zijnen Christus geworden zijn, en dat de tijd der verheerlijking Zijner heiligen is aangebroken.

3. Dat de wereld ook van haren kant den strijd tegen Christus opvat, verzwijgt ons de Apocalypse niet; integendeel toont zij ons

dat de wereld hare uiterste kracht inspant om den naam van Christus van de wereld te bannen. Tot inleiding der geschiedenis van haren strijd tegen Christus, geeft zij ons in het visioen van Openb. 12 den satanischen achtergrond van dezen strijd te aanschouwen.

Volgens de Apocalypse is de strijd, welken de wereldmacht gedurende de tweede helft der Messiaansche jaarweek tegen Christus voert, slechts voortzetting van Satans strijd tegen hem; zij behoort tot de geschiedenis van Satan. Hierop wijst ons Openb. 12. De daar vertoonde Vrouw is kennelijk beeld van het volk Gods, bestemd als het is om het licht der wereld te zijn. Het heeft den nacht der heidensche onwetendheid met zijn flauw natuurlicht als een overwonnen standpunt onder zich, terwijl zijne twaalf stammen als zoovele sterren zijn, die de duisternis der wereld verlichten. Deze vrouw is bestemd om het kind te baren, dat volgens Ps. 2:9, de Heidenen met een ijzeren scepter hoeden zal; de Messias is de bestemming van Israël. Dat maakt dit kind het voorwerp van den toorn des rooden Draaks, Satan, het onzichtbaar hoofd der zeven wereldrijken; want hij ziet in het kind der vrouw den toekomstigen Verdelger, hem alreeds in het paradijs aangekondigd. Maar vergeefs poogt hij het te verslinden; het wordt als uit zijn helschen klauw gerukt en in den goddelijken troon gezet; gezeten aan Gods rechterhand, is het buiten bereik van Satans wapen, vs. 5. Thans vlucht de vrouw in de woestijn der volken, uit vrees dat Satans woede zich nu tegen haar keeren zal, vs. 6. Ongegrond is hare vrees niet. Want terwijl de Christus in 's hemels troon werd gezet, is Satan uit de hemelsche gewesten gebannen, vs. 7, 8. Slechts als aanklager Israëls kon hij in den hemel verschijnen, vgl. Job 2; Zach. 3; deze reden zijner toelating aldaar is thans echter vervallen. Israëls zonde is verzoend; Israëls oprechtheid is bewezen, vs. 10, 11; het echte Israël heeft zich gewasschen in het bloed des Lams, en zijn leven veil gehad voor zijnen God. Voortaan is Satan op aarde geworpen; hier is de eenige plaats waar hij zijn geweld uitoefenen kan. Wee dan de aarde! Nu toch kan Satan hier zijne volle kracht openbaren, en hij laat niet na het te doen, zich bewust, dat zijn tijd slechts kort is, vs. 12. Hij keert zich tegen de vrouw, die zijnen verdelger gebaard heeft; kan hij het hemelsche Israël niet meer schaden, hij wil ten minste het aardsche Israël verdelgen, om het te ontrukken aan zijne bestemming, het volk te zijn, waaraan de Messias straks zijn koninkrijk opricht, vs. 13. Maar God geeft der vrouw vleugelen, opdat zij hare vlucht naar de woestijn bespoedigen kan, vs. 14, daar wordt zij, heel den tijd lang, gedurende welken Satan op aarde woedt, te weten 42 maanden lang, vs. 14, vgl. Openb. 11:2, door God verborgen. In Israël bewaart God Israël; vergeefs poogt Satan Israël door Rome te verdelgen, vs. 15, 16. Nadat de volheid der Heidenen ingegaan zal zijn, roept God Zijn Israël weer te voorschijn, gelijk wij reeds uit Openb. 7:2—8 zagen. Maar al verdwijnt Israël, evenals zijn Messias, tijdelijk van het tooneel der historie, het gaat niet heen zonder zaad na te laten. Dit zaad zijn de geloovigen uit de volken; 't is de Gemeente uit de wereld, waarin, gelijk in het kind de moeder voortleeft, Israël blijft voortleven op aarde. 't Is tegen dit zaad, dat Satans woede zich thans keert. Openb. 13 zal ons de geschiedenis van dezen strijd beschrijven.

Wij zullen zien, dat Satan bepaaldelijk de in Johannes' dagen heerschende wereldmacht, Rome, tot wapentuig kiest in zijnen strijd tegen het zaad, dat Israël bij zijne verstrooiïng achterliet. Zoo vormt Openb. 12 de inleiding tot Openb. 13; het haalt de historie van Rome's strijd tegen de gemeente uit de diepte op, door ons aan te wijzen, dat er achter den zichtbaren vijand een onzichtbare vijand staat, juist zooals Paulus dit deed, als hij zeide, Efeze 6:12: „Want wij hebben den strijd niet tegen vleesch en bloed, maar tegen de Overheden, tegen de Machten, tegen de Geweldhebbers der wereld, der duisternis dezer eeuw, tegen de geestelijke boosheden in de lucht," vgl. pag. 216. De vermaning, die Paulus er t. a. p. uit afleidt: „daarom neemt dan de geheele wapenrusting Gods," kan meteen dienen om de practische strekking aan te wijzen, waarmede ons het inleidend visioen van Openb. 12 wordt vertoond.

4. Welke de wereldmacht is, die Satan in zijnen strijd tegen Israëls zaad gebruikt, wordt ons gezegd in Openb. 13. 't Is dezelfde, door welke het Godsgericht aan Jeruzalem is voltrokken: Rome, dat straks uit zijn ondergang herleeft, geholpen door eene macht, die zich voorgeeft van Christus te zijn. Belichaamd in een profeteerend hoofd, beheerscht het, heel den duur van Israëls verstrooiing door, de volkeren der wereld.

Uit de zee, volgens Openb. 17:15 beeld der volkerenwereld, uit wier onhistorisch woelen zich georganiseerde wereld-monarchieën vormen, ziet Johannes een Beest opkomen, Openb. 13:1. Dit Beest is niet hetzelfde met het monster van Openb. 12, al zijn er trekken van overeenkomst tusschen beiden. Daarmede, dat beiden zeven hoofden en tien hoornen hebben, houdt de gelijkheid op; het Beest uit de zee toch draagt zijn kronen, niet gelijk de Draak op de hoofden, maar op de hoornen. Ook is de gedaante verschillend: het Beest uit de zee is een viervoetig monster, dat in zijn geheel bezien, op een panter gelijkt, voeten heeft als een beer, en een muil als een leeuw. Deze drie laatste onderscheidingen verwijzen kennelijk naar de dieren van Daniël 7, alwaar zij de Grieksche, Perzische en Babylonische wereldmonarchieën aanduiden. Maar ook het Beest zelf vinden wij bij Daniël terug, hfdst. 7:7; het vierde dier aldaar toch is evenals dit een dier, waarvoor geen naam te vinden is, omdat het op geen der bestaande dieren gelijkt, maar een monster is, dat is, een dier, dat van alle dieren wat heeft. Duidelijk wijzen de tien hoornen van dit dier aan, dat wij in Openb. 13 hetzelfde Beest voor ons hebben; ook het dier van Daniël toch heeft tien hoornen; daarbij bezit het dezelfde uitgebreide macht en spreekt het even lasterlijke woorden. Wij hebben alzoo niet, gelijk bij Openb. 12, aan alle wereldmachten te zamen te denken, maar aan eene uit de zeven, en wel aan eene, die bepaaldelijk dient om de Gemeente uit de volken te vervolgen. Zien wij nu dat aan dit Beest, tijdens de tweede helft der Messiaansche week, macht gegeven wordt, vs. 5, dan worden wij hiermede zijdelings verwezen naar de wereldmacht, die tijdens Israëls verstrooiing regeerend in de historie optreedt, wijl de tweede helft der Messiaansche week juist met Israëls

verstrooiing samenvalt. Deze nu is geene andere dan de Romeinsche. Dat het Beest uit bestanddeelen der drie eerste dieren van Daniël is samengesteld, wijst aan, dat het erfgenaam van de macht en de eigenschappen der drie voorafgaande wereldmachten van Daniël is. 't Is alzoo een der zeven hoofden van den draak, en wel datgene waarop de tien hoornen staan, tot zelfstandige wereldmacht verheven. Zijne zeven hoofden wijzen de zeven heerschappijen aan, die zich in den loop der tijden, als heuvelen boven de vlakte, op het door hem beheerschte gebied verheven hebben of nog verheffen zullen: Egypte, Assur, Babel, Perzië, Griekenland, Italië en het nog toekomstig rijk der tien koningen, allen thans onder zijnen scepter vereenigd, Openb. 17:10. Dat het de eenheid van al deze machten is, beeldt zich af in de omstandigheid, dat zijne wereldstad Rome, op zeven heuvelen rust, Openb. 17:19. Aan dit rijk draagt Satan al zijne macht over; het wordt het rijk, waarmede hij tegen Israëls zaad strijden zal. Een zijner hoofden wordt doodelijk gewond, 't is het hoofd, waarmede het rijk staat of valt, het zesde hoofd, het Romeinsche in engeren zin, dat èn door de volksverhuizing èn door het Christendom, eene doodelijke wonde ontving. Toch genas het gewonde hoofd weder; Rome herstelde zich, en wist zich, de oplossing des ouden, keizerlijken rijks ten spijt, weer aan de spits der volken te dringen. Het wordt het geestelijk middelpunt der wereld, en regeert met zijne tien hoornen geheel de aarde. Ten gevolge dezer herleving aanbidt de gansche aarde den draak, door wiens tusschenkomst het Beest herleefd was; het Beest zelf wordt onoverwinnelijk geacht, vs. 4, 5. Het eeuwig Rome, thans heilig geacht, wordt de afgod der wereld. Dat verklaart de Openbaring uit de tusschenkomst van een Beest uit de aarde, dat met zijne twee Lamshoornen de macht van het verheerlijkte Lam Gods, Openb. 5, schijnt te vertegenwoordigen, maar in zijn spreken zich als dienaresse des draaks verraadt. Eene macht wordt er ons door geteekend, die tegelijk in Christus' naam en in dienst van Rome optreedt. Zij zal de menschen door teekenen verleiden en door vervolging dwingen, tot den dienst van de Macht dezer wereld. Eene geestelijke macht is zij, eene hierarchie, die de oude macht van Rome weet te belichamen in een beeld, dat spreekt, anders gezegd, dat godspraken geeft. Wij, die te dezen opzichte achter de historie staan, weten dat het der hierarchie gelukt is, om al de macht van het oude Rome, dat is, de macht over de wereld, op den Roomschen paus over te brengen; het hoofd der kerk en der wereld te zaam, is hij sterker dan de Caesars, wijl zijn gezag in de conscientiën der menschen zijn steunpunt vindt. Zoo ver wist men het te brengen, dat zelfs de burgerlijke rechten afhingen van de erkenning dezer verpersoonlijking der Wereldmacht, vs. 16, 17. Ten slotte wijst de Openbaring het getal 666 als het getal des Beestes aan. Reeds Ireneüs wees er op, dat Lateinos in het Grieksch dit cijfer oplevert (30 + 1 + 300 + 5 + 10 + 50 + 70 + 200) terwijl ook de naam Romaith, in Hebreeuwsche letters, dezelfde som geeft (R V M I I Th: 200 + 6 + 40 + 10 + 10 + 400). Beide namen wijzen Rome aan. De praktische strekking van het hier aan Johannes gegeven visioen is niet ver te zoeken. De Gemeente moet weten dat het door haar zoo gevreesde Rome, wel vallen, maar ook weer opstaan zal, opdat zij zich niet te vroeg verheuge, en van de overwinning zeker

achte. Rome's eigenlijke ondergang ligt nog verre. Het kruis zegeviert slechts in schijn over den Adelaar; want de Adelaar verjongt zich. Het rijk der Caesars herschept zich tot een rijk des Lams — en toch blijft het wat het was; het is er niet en is er toch, Openb. 17:8. Dat de kerk dan op hare hoede zij. Niet door eene vervorming, waarbij aan het oude Rome zijn wereldsch karakter gelaten wordt, en de geestelijke vorm slechts tot kleed dient, overwint de kerk Rome; de overwinning wordt door den weg des gerichts behaald. Babylon moge zich tot Jeruzalem verheffen; dat de kinderen van het echte, het hemelsche Jeruzalem, er zich niet door laten misleiden, maar er verre van blijven, opdat zij geen deel hebben aan hare plagen, Openb. 18:4. Babylon toch blijft altijd Babylon.

5. Tijdens de heerschappij van Rome heeft de gemeente niets te wachten dan verdrukking. Babylon zal zich dronken maken van het bloed harer kinderen. Hierdoor echter maakt de wereldmacht zich rijp voor het haar wachtend eindgericht. De gemeente sta en overwinne intusschen door het geloof.

De Apocalypse zegt de gemeente zeer duidelijk dat zij op eene groote verdrukking te rekenen heeft, Openb. 7:14. Reeds de omstandigheid, dat in de brieven aan de zeven gemeenten het deelgenootschap aan de heerlijkheid afhankelijk gemaakt wordt van het overwinnen, wijst er op, dat de gemeente tot aan het einde toe zal hebben te strijden. Niet eer breekt de dag van Gods wrake over hare verdrukkers aan vóór de laatste harer martelaren is gevallen, Openb. 6:10, 11. 't Is bepaaldelijk door de Macht dezer wereld, dat zij verdrukt worden zal. Aan het Beest toch wordt macht gegeven om den heiligen krijg aan te doen, ja, om hen te overwinnen, en geen volk is er op aarde, dat aan zijne macht onttrokken worden zou, Openb. 13:7, 8. Niemand mag koopen of verkoopen, die geen merkteeken aan zich draagt, dat hem aanwijst als een die tot het gezelschap van het Beest behoort, Openb. 13:16, 17. Zelfs wordt de Wereldstad, alwaar de Macht van het Beest zetelt, het Babylon van den Messiaanschen tijd, van het bloed der heilige getuigen dronken, Openb. 17:6; het bloed aller profeten en heiligen wordt in haar gevonden, Openb. 18:24. Het kan ook niet anders. Er is een historisch gericht ophanden, dat sluitsteen van de geschiedenis der Wereldmacht is, wijl het dient om den toorn Gods in de vernietiging aller Wereldmacht ten volle te openbaren. Zal het echter kunnen komen, dan moet de Wereldmacht er zich rijp toe maken, en dit doet zij door zich ten einde toe aan de heiligen te verzondigen. Gelijk het rijk van Israël brengt ook het rijk dezer Wereld zich door bloedschulden ten val, 2 Kon. 24:4. En dat niet alleen. De heiligen zijn bestemd om de overheden der toekomstige wereld te worden; zullen zij echter met Christus heerschen, dan is het volgens Rom. 8:17 noodig, dat zij vooraf met hem lijden; aan eene kerk zonder martelaren zou de belofte van Openb. 20:4 niet kunnen worden vervuld. Tijdens de heerschappij van Daniels vierde Wereldmacht wordt de Gemeente aldus geroepen tot de lijdzaamheid der heiligen; hier is het de tijd dezer deugd, Openb. 13:10; 14:12. Tot

hare vertroosting wordt haar gezegd dat hare ontslapene kinderen niet tot de rijksoprichting behoeven te wachten om zalig te zijn; van nu aan zijn de dooden, die in Christus sterven, de zaligheid deelachtig, Openb. 14:13. Daarom ziet Johannes den hemel ook vervuld met eene tallooze, feestvierende schare, in feestgewaad getooid en bezig zijnde om te drinken uit de fonteinen der onsterfelijkheid. Maar vooral dient het tot vertroosting der gemeente, dat Christus op den dag zijner verschijning aan de wereld, zijne verdrukte heiligen in heerlijkheid uit de dooden opwekken zal, om ze met zich in zijnen troon te zetten. Zij zullen als koningen met hem heerschen, heel den duur zijner heerschappij, Openb. 22:5. Zij zullen macht ontvangen over de volken, en hen hoeden met een ijzeren staf, Openb. 2:26, 27. Daarbij roept Jezus de gemeente toe dat hij „haastiglijk" komt, Openb. 22:20. Dit wil echter niet zeggen dat er slechts korten tijd tusschen zijn hemelvaart en zijne wederkomst verloopen zal; het tegendeel toch is waar. Lang zelfs duurt het eer God het geroep der zijnen om recht tegenover hunne wederpartij verhoort, Luk. 18:7; de Bruidegom zal vertoeven te komen, Matth. 25:5. Aan de wereld moet lankmoedigheid worden bewezen, opdat het oordeel niet overhaast schijne, en ten volle rechtvaardig blijke; op de uitverkorenen moet worden gewacht, tot de laatste hunner geroepen is, 2 Petr. 3:3—9. Daarom vergelijkt de Apocalypse de wereld ook met een akker, welks vrucht niet gemaaid kan worden, vóór zij rijp geworden is, Openb. 14:15. Zegt Jezus dan dat hij haastiglijk komt, dan ziet dit niet op den tijd, maar op de manier van zijn komen; wel duurt het lang eer hij zijn weg ten einde is, en op de wolken gezien wordt, maar de reden hiervan ligt niet daarin dat hij langzaam wandelen zou, maar in de lengte van den weg; hij toch wandelt op dezen weg met zeer haastige schreden. De kerk vergete niet dat de weg van de aarde naar den hemel kort voor hem was; bij zijne hemelvaart toch waren geene hinderpalen uit den weg te ruimen, daar de gansche hemel met opene armen gereed stond hem te ontvangen. De weg terug is echter lang, wijl eene wereld moet worden overwonnen, en een koningsvolk moet worden bereid, vóór hij door zijne verschijning aan de wereld een einde kan maken aan de historie.

6. In de zeven fiolen worden ons de gerichten geschetst, door welke God de aanhangers der Wereldmacht straft, om ze straks, als hunne onbekeerlijkheid gebleken is, tegelijk met deze, te verdelgen, en alzoo plaats te maken voor het rijk van den Zoon.

Alvast wordt ons in Openb. 14 het eindgericht over de wereldmacht aangekondigd, gelijk in Openb. 15 de heerlijke uitredding der getrouwe gemeente, die aan Israëls uitleiding uit Egypte herinnert. Maar in Openb. 16—20 hebben wij eene nadere aankondiging van de gerichten, die Christus, zijner gemeente tot verlossing, over het wereldrijk uitgiet, om er zijn rijk met geweld door baan te breken. Zeven fiolen giet Christus uit op de aarde, Openb. 16. Kondigen de zeven bazuinen van onlangs oordeelen aan over de goddelooze wereld in het algemeen, de fiolen gieten bepaaldelijk over het rijk van het Beest gerichten uit. In deze fiolen is de volle en laatste openbaring

van Gods toorn gegeven, Openb. 15 : 1. De vier eerste herinneren kennelijk aan Gods plagen over Egypte, toen Hij gereed stond om, gelijk hier de gemeente, Israël uit het diensthuis uit te leiden. Evenals bij de vier eerste bazuinen worden achtereenvolgens de aarde, de zee, de fonteinen en de hemelen geslagen. Echter zijn de slagen, hiermede aan de menschen toegebracht, veel zwaarder dan die, welke op de vier eerste bazuinen volgden. Bij de vijfde en zesde fiool springt zoo treffende overeenkomst met de vijfde en zesde bazuin in het oog, dat wij onwillekeurig tot de slotsom komen, dat in beiden dezelfde gerichten worden aangekondigd. Er is echter een onderscheid: de fiolen beschrijven het gericht der bazuinen in de eigenaardige gestalte en verscherpte vormen, waarin het rijk van het Beest, in onderscheiding van de wereld in het gemeen, er door getroffen wordt. Hierin schijnt in het algemeen het onderscheid tusschen de fiolen en bazuinen te bestaan; bij de eerste en derde fiool worden trouwens strekking en werking der plaag tot de aanhangers van het Beest beperkt, en waarschijnlijk is zulks ook bij de tweede en vierde fiool het geval. Evenmin als de bazuinen werken zij bekeering uit, Openb. 16 : 11; ja, de uitslag is nog ongunstiger dan daar. Want de gerichten der fiolen prikkelen slechts tot krachtiger vijandschap tegen Christus, en dienen alzoo om de macht dezer wereld met haren aanhang rijp voor het eindgericht te maken. Uit den mond der drie, eng saamverbondene machten, die de wereld regeeren: van den Satan, van het Beest en van den valschen Profeet, (het orakelen gevende beeld van Openb. 13 : 15) gaan drie onreine geesten uit, om de vorsten en volken der wereld tot den laatsten krijg tegen God te vergaderen. Velen zien in de drie vorsten, onder wier gedaante zich deze demonische geesten aan Johannes vertoonen, den geest der helsche lastering van het heilige, der politieke vergoding van den staat als som aller menschelijke krachten gedacht, en der godsdienstige vereering van het creatuur. God beschikt het zóó, dat zij zich aan ééne plaats verzamelen, opdat Hij hen allen met éénen slag vernietige, gelijk Sisera in den slag van Megiddo, het Armageddon van Openb. 16 : 16. En alzoo geschiedt het ook. Bij de zevende fiool wordt het Rijk van het Beest ter neder geworpen, Openb. 16 : 19, vgl. hfdst. 11 : 13; Jeruzalem wordt in drieën gescheurd, de steden der Heidenen vallen, en Babylon, de groote wereldstad, moet den drinkbeker der gramschap Gods ledigen. Met de macht dezer wereld is het voor goed ten einde; voortaan zal zich de macht van het Lam laten gelden op aarde. Ook bij de fiolen stuiten wij op de moeielijkheid, liever gezegd de onmogelijkheid, om hunnen inhoud te verklaren. Op de vraag waarom zij zoo donker zijn, kan echter geantwoord, dat het zich verklaart uit de omstandigheid dat zij de vijandige wereld treffen. 't Is opmerkelijk, dat de plagen, waarin ook de geloovigen deelen, omschreven zijn onder beelden, wier beteekenis ieder in het oog springt. De vier eerste zegelen, die zoodanige plagen inhouden, zijn b. v. zeer gemakkelijk te verstaan. Alzoo weten de vromen zeer nauwkeurig welke bekers voor hen ingeschonken zijn. Maar voor de wereld is God zoo open niet; de oordeelen, die haar treffen, komen niet uit eene vaderhand, maar als uit de verte en uit het duister over haar.

7. Vanwege het groot gewicht en de verreikende gevolgen van

het gericht over de Wereldmacht, die, door Satan gesterkt, zich tegen de vestiging van het Christusrijk verzette, wordt het ons in de Apocalypse nader en omstandig beschreven, en wel in Openb. 17—19.

Het gezicht, in Openb. 17—19 gegeven, met de bijgevoegde verklaring, sluit zich aan Openb. 11 : 13 en hfdst. 16 : 12 vast; tot eene uiteenzetting van wat daar omtrent den triumf van Christus gezegd is. In Openb. 17 en 18 wordt ons het gericht over de wereldstad vertoond; 't is dat over Babylon, zetel van de wereldheerschappij. Johannes ziet haar in het visioen als de groote Hoere, die aan vele wateren gezeten is, dat is, met vele volken der wereld hare hoererijen bedrijft, hfdst. 17 : 1. Hare kleeding is vorstelijk; in purper en scharlaken is haar gewaad geverfd; zij blinkt van gouden en juweelen sieraden. Uit den gouden drinkbeker harer hoererij laat zij vorsten en volken drinken. Op haar voorhoofd draagt zij een naam, die eene verborgene beteekenis heeft; bij haren naam, Babylon, hebben wij dus niet aan de stad aan den Eufraat te denken, maar aan eene stad des nieuweren tijds, waarin de trotsche geest der oude wereldstad opnieuw belichaamd is. Dronken is zij van het bloed der heiligen en gezeten op een scharlakenrood Beest, dat zeven hoofden heeft en tien hoornen. 't Is de groote stad, die het koninkrijk heeft over de koningen der aarde, vs. 18. Rome, de wereldstad, die het Beest berijdt, dat is: macht heeft over het gansche wereldrijk, en het leidt naar haren wil. De wereldmacht is haar onderworpen, en met haar één, gelijk het dier met zijnen berijder. Dit wereldrijk is ons reeds uit Openb. 13 bekend; 't is het Romeinsche, dat was en verdween, maar herleefde, door tusschenkomst van het Beest, dat de Macht des Lams scheen te vertegenwoordigen. Zijne zeven hoofden dienen in het visioen, om de geografische ligging der wereldstad aan te duiden, door haar aan te wijzen als de welbekende stad der zeven heuvelen, vs. 9, en tevens om hare historische plaats te bepalen, dat zij beheerscheresse is der vijf voorafgaande wereldrijken, van het thans bestaande Romeinsche rijk, en van het gebied des wereldrijks, dat zich uit haar ontwikkelen zal, vs. 10. Strekking van dit gezicht is, aan Johannes te toonen, hoe God deze trotsche wereldstad oordeelt. Daartoe wordt hem gezegd, dat God Zijn gericht over haar brengen zal door tusschenkomst van de tien koningen, wier rijken een tijdlang een zelfstandig bestanddeel uitmaakten van het door haar beheerschte Romeinsche wereldrijk. 't Zijn de rijken der tegenwoordige Christenheid, half van ijzer, half van leem, uit Romeinsche en Germaansche elementen saamgesteld; reeds Daniël wees ze ons aan, Dan. 2 : 41—43; 7 : 24. Samen vormden zij indertijd het heilige Roomsche rijk, en hielpen, aan Rome's stoel onderworpen, trouwelijk mede, om het gezag van den geestelijken Caesar op aarde te bevestigen. Maar deze tien hoornen maken zich ten laatste van Rome los; zij beginnen het te haten, en eindigen met het te verbranden. Voor ons, die leven in den tijd, waarop deze profetie zich kennelijk weg tot hare vervulling baant, is de verklaring niet moeilijk; de haat van de vorsten en volken der Christenheid tegen Rome is ons als een voorteeken van de vervulling dezer profetie. Een geheel hoofdstuk, Openb. 18, is vol van de beschrijving van den schok, dien Rome's

val op aarde zal geven, ja, Openb. 19 : 7 toont ons den hemel in vreugde over den ondergang der stad, die zich vermeten dorst om het Jeruzalem der wereld te willen zijn. Met Babels val is echter het einde der geschiedenis nog niet gekomen; de wereldmacht valt niet tegelijk met de wereldstad. Voor eenen korten tijd beheerschen de tien koningen in Rome's plaats de aarde, Openb. 17 : 12. Alras echter treedt het oude wereldrijk, het Romeinsche, opnieuw te voorschijn; want de tien koningen geven hunne macht, Openb. 17 : 13, aan Eenen, die in hun midden opstaat, drie hunner met geweld vernedert, Dan. 7 : 24, en de overigen vrijwillig aan zijne voeten ziet knielen. Het Beest, dat tot dusver één met Rome was, het Romeinsche wereldrijk, herneemt alzoo, na de hoere van zich afgeschud te hebben, zijn oude zelfstandigheid. Hier hebben wij de achtste wereldmacht, Openb. 17 : 11, uit de zeven voorafgaande herkomstig, als herleving van het Romeinsche rijk der oude Caesars, dat het Christendom van zich afgeworpen heeft, en door zijne tien koningen, zijne vazallen, gesteund, vs. 14, den strijd tegen het Lam opvat, de getuigen doodt, Openb. 11 : 7, tegen den Hemel lastert, Dan. 7 : 25, maar bij Megiddo, Openb. 16 : 16, met al zijne helpers verdelgd wordt. Alzoo zien wij hier Rome in de laatste zijner drie gestalten: het heidensche Rome, uit zijn ondergang als heilig Roomsch rijk herrezen, keert ten laatste tot zijne eerste gestalte terug. Aan deze laatste, uit den afgrond oprijzende gestalte der wereldmacht, maakt Christus voor goed een einde door zijne persoonlijke verschijning op de wolken, ons beschreven in Openb. 19 : 11—21.

8. Wordt bij Christus' verschijning de wereldmacht geoordeeld, zijn rijk wordt tevens opgericht, waarin de opgewekte heiligen mede-richtend en mede-regeerend optreden. Naardien Satan in den afgrond gebonden is, kan de vrede van het Christusrijk niet worden verstoord. Satans loslating tegen het einde van den duur, aan Christus' heerschappij over de volkerenwereld gesteld, geeft aanleiding tot den opstand van Gog en Magog; deze doet op hare beurt het historisch eindgericht intreden, straks door den ondergang van hemel en aarde, de straffing des Satans en het gericht over het doodenrijk, gevolgd.

Zoo is dan eindelijk de koninklijke held verschenen, op wien de lijdende gemeente heeft gehoopt. De Macht dezer wereld, door de koningen, die haar erkennen, en de heirlegers, die haar volgen, gesterkt, rukt ten strijde tegen hem en zijne engelen op, dolzinnig en verwoed; maar de waanzin en woede der wanhoop zijn ijdel. Het Beest, vertegenwoordigd door den mensch der zonde, den zoon des verderfs, drager zijner macht, wordt levend in den vuurpoel geworpen; met hem deelt de valsche profeet, die de kinderen der wereld tot aanbidding van het Beest verlokt had, gelijk lot. Nog eer dan Satan worden deze rampzaligen, die zich de heerschappij over de wereld hadden aangematigd, en het heilige zelfs misbruikt hadden, om zich de kroon der wereld te verwerven, met de allerhoogste straf aan lijf en ziele gestraft. De overigen, hunne volgers en helpers, worden zonder meer door het zwaard van Christus' mond gedood, Openb. 19 : 21. Met het oog er op, dat de

nederwerping van dit tegenchristelijk wereldrijk, geschiedt om voor het Christusrijk op aarde plaats te maken, wordt Satan gegrepen, gebonden, en in den afgrond geworpen, terwijl deze boven hem verzegeld wordt, Openb. 20: 1—3. Deze afgrond is niet de poel des vuurs, maar de natuurlijke verblijfplaats der gevallene engelen, die hun tot gevangenis dient, waaruit zij somtijds worden losgelaten, Openb. 9: 1, 2, en waarin zij zeer vreezen teruggeworpen te worden, Luk. 8: 31. Voortaan is Satan alzoo niet langer de overste der lucht, en houdt deze wereld op de sfeer zijner werkzaamheid te zijn; met zijn rijk is het gedaan. Niet meer op aarde is hij, maar beneden, in de peillooze diepte, machteloos als een gevangene. Nu eerst zal blijken, welk een groot aandeel deze vader des kwaads in de geschiedenis des kwaads heeft gehad; want pas is hij gebonden, of er is overal rust; de zonde en dwaling overschrijden de maat van het menschelijke niet langer, en van de vorming eener wereldmacht, gelijk de ondergegane, kan in de historie geen sprake meer zijn. Ongestoord zal Christus, na de nederwerping der wereldmacht, de volkeren beheerschen, duizend jaren lang, dat is: een bepaalden, langen tijd, welks duur door het getal duizend echter slechts op mystische wijze wordt aangewezen. Maar Christus heerscht niet zonder de zijnen. Tronen ziet Johannes, Openb. 20: 4; zij, die er op zitten, zijn koningen, die heerschen en richten over de volkeren der aarde. Deze hebben deel aan de eerste opstanding, tot loon er voor dat zij het Beest niet hebben aangebeden, noch zijn merkteeken gedragen, ook dan niet, als het hun het zinnelijk leven kostte, om getrouw te blijven aan het ware Lam. Zoo spreekt de profetie de verhevene waarheid uit, dat allen die zich van Rome hebben vrijgehouden, 'tzij het met geweld, 'tzij het door leugen, tot zijne vereering poogde te brengen, tot loon voor hunne trouw en tot vergoeding voor hun lijden, op tronen zullen zitten in het rijk des Lams. Hier zien wij het blinkend heir der martelaren weder, die noch den Caesar, noch den Paus, noch den Antichrist gehuldigd hebben; zij leven, zij blinken, zij heerschen, zij oordeelen. De overigen der dooden blijven achter in hunne graven; hunne opstanding grijpt eerst na afloop der duizend jaren plaats, Openb. 20: 5. Ongetwijfeld is het ons niet mogelijk, eene aan de werkelijkheid beantwoordende voorstelling te maken van het „hoe" dezer heerschappij; het zij ons genoeg te weten, dat Christus en de heiligen op eene met hunnen hemelschen staat overeenkomende wijze deze wereld regeeren zullen. Echter is de wereld nog niet van zondaren gezuiverd; de volken van verre zijn nog slechts geveinsdelijk onderworpen. Voor hen moet het een bange tijd zijn, om onder den richtenden scepter van Christus en de heiligen te verkeeren; dat is de tijd der verdrukking van de wereld, gelijk het hier de tijd van de verdrukking der gemeente is. Noodig is het, dat het koninkrijk van Christus gezuiverd worde van allen, die aan zijn juk zich slechts geveinsdelijk hebben onderworpen. En ziet, tot deze uitzuivering moet de loslating des Satans, die aan het einde van het duizendjarig rijk plaats grijpt, den weg banen. Want pas is hij uit zijne gevangenis ontbonden, of hij verleidt de volken, die in de vier hoeken der aarde zijn, den Gog en den Magog, reeds door Ezechiël, ja, door alle profeten aangekondigd, Ezech. 38: 17; als het zand der zee is hun getal. Zij rukken op tegen de heilige stad Jeruzalem, plaatselijk uitgangspunt

als het is, gelijk in de dagen van ouds, der hemelsche heerschappij, en zij omringen de legerplaats der heiligen. Maar thans is ook het oogenblik gekomen, waarop, gelijk vroeger de wereldbeheerschers, de volkerenwereld zelve door gericht neergeworpen worden zal. Het laatst historisch gericht wordt gehouden; vuur daalt er neder van God uit den hemel, dat de oproerige volkeren verslindt, Openb. 20:9. Hierop volgt het eindgericht over Satan, die hen verleid had. Hij wordt geworpen in den poel des vuurs en des sulfers, alwaar het Beest en de valsche Profeet reeds zijn, om gepijnigd te worden dag en nacht in alle eeuwigheid, Openb. 20:10. Hierop volgt, nu de gerichten over de levenden afgeloopen zijn, het gericht over de dooden. Johannes ziet ze allen staan voor den troon van God, om geoordeeld te worden naar hunne werken; wie niet gevonden wordt, geschreven in het boek des levens, geworpen in den poel des vuurs gaat hij van den eersten dood over in den tweeden. Nog voor dit doodengericht zijn intusschen hemel en aarde voorbijgegaan, Openb. 20 : 11, om plaats te maken voor nieuwe, die het schouwtooneel des volmaakten Godsrijks zullen worden.

9. Christus, de Middelaar, heeft thans zijn werk volbracht; Satan, zonde en dood zijn overwonnen; in het gebied des Vaders heeft hij het goddelijk gezag ten volle hersteld. Hij geeft thans het koninkrijk den Vader over, opdat Deze alles in allen zij. Op eene nieuwe aarde, waarover een nieuwe hemel zich welft, daalt de vrucht zijns bloeds, de verheerlijkte Gemeente, als een nieuw Jeruzalem neder; God woont voortaan bij de menschen; aan de Zijnen is Zijn raad, dat zij priesters en koningen zouden zijn, ten volle vervuld, en in Zijne gemeenschap ondervinden zij van eeuwigheid tot eeuwigheid dat het menschenkind tot zijne zaligheid niets noodig heeft dan Hem.

Volgens 1 Cor. 15:24—28 zal Christus, na zijne overwinning op den laatsten vijand, den dood, het koninkrijk den Vader overgeven, opdat God alles in allen, dat is Alleenheerscher zij. Het oogenblik er toe is thans gekomen; de Middelaar heeft zijn werk volbracht. Het was een grootsch werk, waarvan de eeuwigheid aan de eeuwigheid gewagen zal. Een engel, heerlijk en machtig, van Eenen slechts knecht, had geweigerd langer te dienen, en tal van engelen waren hem gevolgd. De wanorde der zonde heeft de geestelijke eenheid der schepping verbroken; de Godsheerschappij dreigt vervangen te worden door Engelenmacht. Maar God zorgt dat Hij — God blijft! Den mensch schiep Hij op aarde, half stof, half geest, kind der aarde, en kind Gods. Hem bestemde Hij om, engelen tot beschaming, het bewijs te zijn dat de weg der gehoorzaamheid een stofje tot de eereplaats der Serafijnen opvoeren kan. Maar de mensch luistert naar den engel, en gelooft God niet, maar waant dat gehoorzaamheid slavernij is. Zoo schijnt het Godsplan mislukt, ja erger nog, het schijnt slechts gediend te hebben om Satan een bondgenoot te meer geven, en wel een, die hem de aardsche schepping in handen speelt. Maar wie zijn plan ooit varen liet, de Eeuwige nimmermeer; heeft Hij eens den mensch gewild, als

het orgaan, waardoor Hij Zijne godheid handhaven zal, Hij blijft Zijnen wille getrouw. En dat Hij Zijnen raad volbracht heeft, zie, dat wijst de slotsom Zijner wegen aan, de staat der dingen in de nieuwe wereld, die ons in de beide laatste hoofdstukken der Apocalypse wordt beschreven. De orde is in het heelal hersteld. Satan is voor eeuwig machteloos gemaakt, en buiten den tweeden hemel en de tweede aarde gesloten, naar zijne eigene plaats heengegaan; met hem is alles gebannen, wat uit de wereld der engelen of uit de wereld der menschen in den dag des gerichts kind zijns geestes bleek te zijn. De verheerlijkte Gemeente, die uit den hemel op de aarde nederdaalt, is het aanschouwelijk bewijs van Gods zegepraal op de macht der duisternis. Was er wel een uit de tallooze schare, die thans in het priesterlijk kleed der heiligheid en met de kroon des levens op de hoofden, voor Gods aangezicht staat, die niet eens haar slaaf was? Zij wijzen evenals de gevangenen na den strijd de nederlaag des vijands aan, neen, meer dan dat, want zij dienen ten bewijs dat God al het kwaad des Satans tot diens eigen nadeel heeft gekeerd. Zijne slaven zijn zijne overwinnaars en zijne rechters geworden; waar hij weleer heerschte, heerschen nu zij. Hebben zij zichzelven uit zijne hand verlost en boven zijn hoofd verheven? Dat niemand het wane; God zelf had hen door Zijne rechtvaardigheid aan den dood overgegeven, en eene Wet afgekondigd, die hen voor eeuwig bond aan den vloek. 't Is God, die hen verlost heeft; Hij heeft het gedaan door eenen mensch, die, vóór hij mensch was, in Zijnen eigenen schoot aanlag als Zijn eenige Zoon, dien Hij van eeuwigheid uit Zich had gegenereerd, en tot Wien Hij Zijne gansche schepping had geschapen. Hem gaf God het Israël, dat Hij Zich uit de wereld tot volk des eigendoms verkoren had, tot een Hoofd; en dit Hoofd gaf zijne ziel tot een losprijs voor de Zijnen, en rees ten derden dage weer uit de dooden op, om al zijne gekochten, door vele verdrukkingen heen, tot de heerlijkheid der zonen Gods te leiden. Zoo kan geen enkele in het Nieuwe Jeruzalem zichzelf de eere zijner verlossing geven; zij loven er slechts den Vader, zij eeren er slechts het Lam, gedragen op de vleugelen van den Geest van Beiden. Hoe is Satans raad te schande geworden! Hij had het heelal stom willen maken tegenover God, en ziet, hooger dan in de eerste wereld stijgt Gods lof in de tweede. Want tegenover de openbaring der zonde, heeft God eene openbaring van genade gegeven, die voor immer achterwege gebleven zou zijn, ware er geene openbaring des kwaads geweest. God is heilig, zoo zingen de serafs in den hemel; God is goed, zoo sprak de mensch van het paradijs; God is liefde, en Zijne liefde is ontferming, en Zijne ontferming genade, zoo juichen in de tweede wereld beiden, engel en mensch, samen vereenigd tot één rijk, in Christus, onder God. Wat Satan ooit gedaan heeft, het kwam Gode ten goede, als het middel, waardoor Hij den raad Zijner barmhartigheid uitvoerde, tot volle openbaring van de diepten Zijner heerlijkheid. Satan brengt den Christus door Israëls tusschenkomst op den kruisweg, en deze weg juist leidt den Christus naar de kroon; Satan gebruikt de Wereldmacht om de Christenen te dooden, en vergroot er onwillekeurig het aantal der koningen door, onder welke God straks Zijn rijk zal verdeelen. En geene vrees of het nieuwe Jeruzalem ooit de geschiedenis van zijne type, het oude Jeruzalem, doorleven zal.

Neen, hier geen afval, geen gericht meer; zooals het hier in het oogenblik is, zoo is het er in alle eeuwigheid; het volmaakte Godsrijk, rustende op het bloed des Lams en op de inwoning des Geestes, blijft eeuwig staan, onveranderlijk en onbewogen, gelijk zijn God en Koning. Zijne onderdanen mogen de eeuwen in onsterfelijkheid doorleven. God woont bij de menschen, en waar Hij is, kan slechts gelukzaligheid zijn. Hier geen dood meer, noch rouw, noch gekrijt, noch moeite; de eerste dingen, die ze medebrachten, zijn voor altijd weggegaan. God is hier alles; de zon schijnt niet meer, en toch is het altijd licht; de maan wordt niet gemist; wijl geen nacht zijne vleugelen meer doet dalen; Gods heerlijkheid is de zon, Gods Lam is het licht dezer wereld. Altijd zien de zaligen het aangezicht van God en het Lam; Deze zijn de Tempel, waarin zij steeds dienen, en onafgebroken Gods heerlijkheid aanschouwen. Uit den troon Gods springt de levensstroom, die hen drenkt, en aan welks oever de Levensboom herrijst, die hen voedt met onsterfelijkheid. Jeruzalem heeft zijne bestemming bereikt; het is de stad Gods, het Licht der aarde geworden; in hare glansen wandelen de volken, en de koningen brengen haar hunne heerlijkheid.